

Date of issue	Borrower's No	Date of • issue	Borrower's No

श्रीः

ऋक्संहिता

सायणाचार्यविरचितभाष्यसहिता

पदपाठयुताच.

इयंच

तत्त्वविवेचकयंत्रप्रसारकसमित्याप्रेरितः तुकारामतात्याभिरुच्यः,
गणपतकृष्णाजीमुद्रायंत्रालयाधिपतिः आत्मारामकाह्लोवाभिरुच्यः,

इत्येताभ्यां

धोडसोपाह्वमहामहोपाध्यायराजारामशास्त्रि,
गौरेदत्तुपाणिधशिवरामशास्त्रिभ्यांशोधयित्वा

मुंवर्यां

गणपतकृष्णाजीमुद्रायंत्रालयेमुद्रयित्वा

प्रकाशिता.

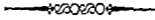
तस्याअयंपष्ठोऽष्टकः

शकाब्दाः १८११

एतत्पुस्तकस्य स्वामित्वं

मुनिरत्नगर्भेदुविते (१८६७) यान् सप्तकवसरे कृतरामजीय
पचविंशतितम (२५) विद्यमानुवापतोऽसाधारणकृतम्.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

यस्यानःश्वासतवदा योवेदेऽप्योस्त्रिलंजगव । निर्ममे तमहंबंदे विद्यातीर्थमहेश्वरं ॥ १ ॥

इत्थंपंचमाटकं व्याख्यायेदानीं ऋषिच्छन्दोदेवताविनियोगप्रदर्शनपुरःसरं षष्ठस्य प्रथमोध्यायोव्याख्यातुमारभ्यते । अष्टममण्डलस्य द्वितीयेनुवाके षट्सूक्तानि जातानि । यद्इन्द्रेति त्रयस्त्रिंशदृचं सप्तमं सूक्तं कण्वगोत्रस्य पर्वताख्यस्यार्षि औष्णिहमैन्द्रम् । तथाचानुक्ताव-
म-यद्इन्द्रत्रयस्त्रिंशत्पर्वतऔष्णिहैविति । महावतेनिष्क्रेवत्ये औष्णिहत्वाशीतौ इदमादिके द्वे सूक्ते । तथैवपंचमारण्यकेसूत्र्यते-ओष्णिहीत्वाशीतियद्इन्द्रसोमपातमइति सूक्ते इति । द-
शमेहनि निष्क्रेवत्ये आदितः प्लूचः शंसनीयाः । सूत्र्यतेहि-यद्इन्द्रसोमपातमइति प्लुष्णि-
हइति । आग्निष्टविकेपूवथेषु तृतीयसवने ब्रह्मशस्त्रे आद्यस्तुत्रोवैकल्पिकोनुरूपः सूत्रितंच-य-
इन्द्रसोमपातमण्डनोगवीति १ तृतीयेपर्यायेच्छावाकशस्त्रेऽप्ययमेवतृचोनुत्तुपः सूत्रितंच-इ-
न्द्रःतृतेपुसोनेषु यद्इन्द्रसोमपातमइति ।

तत्र प्रथमा-

ॐ यद्इन्द्रसोमपातमोमदःशविष्टचेतति ।
येनाहंसिन्त्यत्रिणंतमीमहे ॥ १ ॥

यः । इन्द्र । सोमपातमः । मदः । शविष्ट । चेतति ।
येन । हंसि । नि । अत्रिणम् । तम् । ईमहे ॥ १ ॥

हे इन्द्र यस्त्वं सोमपातमः अतिशयेन सोमस्य पावा हे शविष्ट बलवन्तम् शवइति बल-
नाम तस्माद्धिनंतादातिशापनिकइष्टम् विन्मतोर्दुक् टिलोषः हे ईदरोन्द्र तस्य तव सोमपानज-
नितोयोमदश्चेतति सम्यग्जानाति वृत्रवधादीनि कार्याणि कर्तुं यदत्यस्य चेतसीत्यनेनापि सं-
बंधाव यद्दृष्टात्रिणमिति तिङ् न निहन्यते । अथवैतदेवंवाक्यम् हे बलवन्तमेन्द्र सोमपातमः सो-
मस्यपातृतमोयस्त्वं मदः सोमैर्नादमित्य्यः तर्षणीयः सन् चेतति पुरुषव्यत्ययः चेतसि स-
म्यग्जानासि मदीनुपसर्गं इति मदेः कर्मण्यप् । येन सोमपानजनितेन मदेन अत्रिणमचारं रा-

क्षसादिकं निहंसि निष्कृष्टां हिंसां प्रापयति तं मदं तादृक्दोषेत् त्वां वा ईमहे याञ्जाकमा-
यम् याचामहे । यद्वा ईं गवौ देवादिकः छांदसोविकरणस्य लुक् ईयामहे उपगच्छामः स्तु-
विभिः संभजामहृदत्ययैः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

येनादशांश्वमधिगुंवेपयन्तस्वर्णरम् । येनासमुद्रमाविथानमीमहे ॥ २ ॥

येन । दशांश्वम् । अधिगुम् । वेपयन्तम् । स्वर्णरम् ।

येन । समुद्रम् । आविथ । तम् । ईमहे ॥ २ ॥

हे इन्द्र येन सोमपानजनितेन मदेन दशांश्वं ये दशभिर्मासैः सत्रासतुं परिसमाप्य
निरगमन् ते दशावा अंगिरसः । तेषामन्यतमं अधिगुं अधृतगमनं अनिवारितगतिं एतवसंज्ञं च
कार्षिं वेपयतं तमासि वर्जयंतं स्वर्णरं सर्वस्य नेतारं सूर्यं च 'आविथ वृत्रादेर्दस्योरपनयनेन
ररक्षिथ । येनच मदेन समुद्रमुक्षिं अंतरिक्षं वा आविथ ररक्षिथ त्वदीयं मदं तद्वत् त्वां वा
ईमहे याचामहे । मदे हि सति दृष्ट.सन् इन्द्रो बहुरुधेनं प्रपच्छति अतस्तत्कारणस्य मदस्य याञ्जो-
पपन्ना ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

येनसिन्धुमहीरथोइवप्रचोदयः । पन्थामृतस्यघातवेतमीमहे ॥ ३ ॥

येन । सिन्धुम् । मही । अपः । रथान्इव ।

प्रचोदयः । पन्थाम् । ऋतस्यं । यातवे । तम् । ईमहे ॥ ३ ॥

हे इन्द्र महीर्महतीरथः वृष्ट्युदकानि सिन्धुं स्पन्दनशीलानदीं समुद्रं वा प्रति येन सोमपान-
जन्येन मदेन प्रचोदयः मेरयसि । तवदृष्टा त—रथोइव यथा रथिनोरथान् स्वाभिलषितदेशग-
मनाय मेरयति तद्वत् ऋतस्य यज्ञस्य पन्था पन्थानं मार्गं यातवे यातुं मातुं तं मदमीमहे
याचामहे ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

इमंस्तोममृषिर्द्वेषधृतंनपूतमद्रियः । येनानुस्यओर्जसाववक्षिथ ॥ ४ ॥

इमम् । स्तोमम् । अञ्जिष्टये । घृतम् । न । पूतम् ।
अद्रिःश्वः । येन । नु । सद्यः । ओजस्ता । वृवक्षिथ ॥ ४ ॥

हे अद्रिवोवज्रवन्निन्द्र घृतं न घृतमिव मन्त्रपूतमाज्यमिव पूतं शुद्धं इममस्मदीयं स्तोमं स्तोत्रं
बुध्यस्वेतिशेषः । किमर्थं अञ्जिष्टये अञ्जिष्टायै इष्टस्य धनादेरस्माकं लाभापेत्यर्थः । येन स्तो-
त्रेण स्तूपमानः सन् ओजस्तामीयेन बलेन सद्यस्तदानीमेव स्तुतिसमयएव नु क्षिप्तं वव-
क्षिथात्मान्वहसि अञ्जिलपितं प्रापयसि इमं स्तोममित्यन्वयः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

इमं जुपस्व गिर्वणः समुद्र इव पिन्वतो इन्द्र विश्वाभिरुतिभिर्ववक्षिथ ॥ ५ ॥ १ ॥

इमम् । जुपस्व । गिर्वणः । समुद्रः इव । पिन्वते ।
इन्द्र । विश्वाभिः । ऊतिभिः । वृवक्षिथ ॥ ५ ॥ १ ॥

हे गिर्वणो गिरां स्तुतीनां संभक्तः यद्वा स्तुतिभिः संभजनीयेन्द्र इमं स्तोमं मया क्रि-
यमाणं जुपस्व सेदस्व सच स्तोमः समुद्र इव समुद्रोपथा चन्द्रोदयं प्राप्य पिन्वते वधते अ-
भिधेयस्येन्द्रगुणगणस्याधिक्येन वत्प्रतिपादिकास्तुतिरपि विस्तृता भवतीत्यर्थः । पूर्वस्या-
ष्टवि ववक्षिथेत्यनेन युक्तो येनेति शब्दोऽपि सामर्थ्यात्तत्र संन्यये अतएवास्य निडुतिड-
वि निघाताभावः । हे इन्द्र येन स्तोमेन हेतुना विश्वाभिरुत्यादिभिरुतिभिरक्षाभिः ववक्षिथ व-
हसि श्रेयांस्यस्मान्प्रापयसि वहे सन्नन्वाहिति अमन्वहति निषेधादात्मभावे थल्लिडिरूपमेतत् ॥ ५ ॥

॥ इति पद्यस्य प्रथमे मयमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी-

योनो देवः परावर्तः सखित्वं नार्यमांमहे । दिवो न वृष्टिं प्रथयन् ववक्षिथ ॥ ६ ॥

यः । नुः । देवः । परावर्तः । सखित्वं नार्यं । ममहे ।
दिवः । न । वृष्टिम् । प्रथयन् । वृवक्षिथ ॥ ६ ॥

योनो देवो दानादिगुणयुक्त इन्द्रः परावर्तः परावर्तार्थं इरावः सुलोकादागत्य नोस्माकं सखित्व-
नाय सखित्वाय मामहे धनानि मददी मंहतेर्दानं कुर्मणपतद्रूपं । यद्वा अस्माभिः पूज्यते मह-

पूजायाम् अस्मान्छान्दसः कर्मणिलिङ् । उन्नरार्धर्चः प्रत्यक्षरुतः हे इन्द्र दिवोन वृष्टिं दिवः स-
काशाव वृष्टिमिव प्रथयन् अस्मदीयानि धनानि विस्तारयन् यस्त्वं षवक्षिथ अस्मान्बोहु-
मिच्छसि वादरां त्वां स्तौमीति शेषः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

ववक्षुरस्यकेतवउतवज्जोगर्भस्त्योः । यत्सूर्योनरोदसीअवर्धयत् ॥ ७ ॥

ववक्षुः । अस्य । केतवः । उत । वज्रः । गर्भस्त्योः ।

यत् । सूर्यः । न । रोदसी इति । अवर्धयत् ॥ ७ ॥

अस्येन्द्रस्य केतवः प्रज्ञानानि अस्मदस्तुतिविषयाणि यद्वा रथे उत्क्षिप्ताः पताकाः
केतवः षवक्षुरवहन् अस्मान् श्रेयांसि प्रापयन् । उवापि च गर्भस्त्योः बाहुनामैतव इन्द्रस्य हस्त-
योस्वस्थितो वज्रश्चावहत् यद्यदा अयमिन्द्रः सूर्येन सर्वस्य प्रेरकआदित्यइव रोदसी द्या-
वापृथिव्यौ वृष्ट्यादिप्रदानेनावर्धयत् तदानीमित्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

यदिप्रवृद्धसत्पतेसहस्रमहिषाअर्घः । आदितइन्द्रियमहिप्रवाहधे ॥ ८ ॥

यदि । प्रवृद्ध । सत्पते । सहस्रम् । महिषान् ।

अर्घः । आत् । इत् । ते । इन्द्रियम् । महि । प्र । वृद्धे ॥ ८ ॥

हे प्रवृद्धं प्रकर्षेणमहत् हे सत्पते सतामनुष्ठावृणां पालयितरिन्द्र सहस्रं सहस्रसंख्याकान्
महिषान्महनामैतव महतोस्तुरान् वृथादीन् यदि यदा अर्घः अवधीः हन्तेऽछान्दसमेतद्रूपम् । य-
द्वा पस्तुअदने लुडिसिपि मध्वेयसेवि चोर्दुक् । आदित्य अनंतरमेव हे इन्द्र ते तव इन्द्रियं धीर्यं
महि महद्दहुलं सत्प्रवाहधे प्रकर्षेण वर्धते ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

इन्द्रःसूर्यस्परश्मिभिर्न्यशासानमोपति । अग्निर्वनेवसासुहिःप्रवाहधे ॥ ९ ॥

इन्द्रः । सूर्यस्य । रश्मिभिः । नि । अशासानम् ।

ओपति । अग्निः । वनाइव । ससुहिः । प्र । वृद्धे ॥ ९ ॥

अयमिन्द्रः सूर्यस्य सर्वस्य मेरुकस्यादित्यस्य रश्मिभिः किरणैः करणभ्रूतैः अर्शासानं अर्तैर्गुणः शुद्धचेति ऋगदावित्यस्मादसानन्प्रत्ययः शुद्धागमश्च अर्थं केवलोप्यतिराड्पूर्वाद्योदि-
ष्टव्यः आड्पूर्वश्च बाधनेवर्तते यथा आर्तिमार्तो रिति । अर्शासानं बाधमानं मन्देहादिकमसुरं
न्योषति नितरां दहति उपद्राहे । तत्रदृष्टांतः—अग्निर्वनेव यथा वनान्परण्याति दावानलोभस्वसा-
त्करोति तद्वत् । एवं सासहिः शत्रूणामभिभवनशीलइन्द्रः प्रबावृधे प्रकर्षेण वर्धते ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

द्व्यंतं ऋत्विद्यावती धीतिरिति नवीयसी ।

सपर्यन्ती पुरुषप्रिया मिमीत इत् ॥ १० ॥ २ ॥

द्व्यम् । ते । ऋत्विद्यं ष्वती । धीतिः । एति । नवीयसी ।

सपर्यन्ती । पुरुषप्रिया । मिमीति । इत् ॥ १० ॥ २ ॥

हे इन्द्र ते त्वां इयं पुरोवर्तिनी मया क्रियमाणा धीविः स्वुतिः एति गच्छति कीदृशी ऋ-
त्विद्यावती ऋतौ वसंतादिकाले अनुष्ठेयं यज्ञकर्म ऋत्विषं तद्वती नवीयसी अतिशयेनाभिनवा स्तु-
तिः सपर्यन्ती पूजयन्ती पुरुषप्रिया पुरु बहुलं प्रीणयित्री सती मिमीत इव इन्द्रगतात्पुण्यात् परिच्छि-
न्त्येव माहात्म्यं प्रत्यापयत्येव सेयमित्यन्वयः । अनुधीयमानेन यच्छब्देन च योगात् विधीत इत्यस्य
निधाताभावात् यद्वा सपर्यन्ती पुरुषप्रियेतीदमपि एतीत्यनेन संबन्धनीयं अतः पूर्वपदस्य भिन्नवा-
क्यस्थत्वात् समानवाक्ये युष्मदस्मदादेशावकस्याइति वचनात्तदपेक्षया निधाताभावे सत्य-
न्वयस्तानामादिरित्याद्युदात्तत्वम् ॥ १० ॥

॥ इति पद्यस्य प्रथमे द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

अथैकादशी—

गर्भो यज्ञस्य देवसुः क्रतुं पुनीत आनुपक् ।

स्तोमैरिन्द्रस्य वावृधे मिमीत इत् ॥ ११ ॥

गर्भः । यज्ञस्य । देवसुः । क्रतुम् । पुनीते ।

आनुपक् । स्तोमैः । इन्द्रस्य । वावृधे । मिमीति । इत् ॥ ११ ॥

पद्यस्य षष्ठ्यन्त्येन्द्रस्य गर्भोपरिता स्तोता गृह्यन्ते अर्तिगृह्यांश्च यद्वा यजेतां-
वपव नद्रूपत्ययः यागस्य गर्भोऽग्रहीता अनुष्ठाता देवसुः देवं दानादिगुणयुक्तमिन्द्रमा-

त्मनइच्छन् आनुषमनुषकं आनुपूर्व्येण संवतं यथा भवति तथा ऋतुं प्रज्ञापकं सो-
मं पुनीते दशापवित्रेण शोधयति इन्द्रपानार्थमिति शेषः । यद्वा यज्ञस्य गर्भोदीक्षितः । पु-
नर्वा एतद्वृत्तिजोगर्भकुर्वन्तीत्यादिर्ब्राह्मणम् । सदेवकामः ऋतुं ज्योतिष्टोमादिकं आनुषक्
आनुपूर्व्येनामेवत् यद्वाह्यास्कः— आनुपगिति नामानुपूर्व्यस्येति । सः स्तोता इन्द्रस्य कर्म-
णि पृष्ठी इन्द्रविषयैः स्तोमैः स्तोत्रैर्वृधे वर्धते यद्वा वृधिना प्रयोज्यव्यापारवाचिना प्रयोज-
कव्यापारोलक्षयते । स्तोमैः स्तोत्रैः तमिन्द्रं वर्धयति सच स्तोमैर्मिमीतइत् इन्द्रस्य गुण-
जातं परिच्छिनत्येव अनुगतार्थो भवतीत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

सनिर्मित्रस्यंप्रथुइन्द्रःसोमस्यपीतये ।

प्राचींवाशींवसुन्वतेमिमीतइत् ॥ १२ ॥

सनिः । मित्रस्यं । पप्रथे । इन्द्रः । सोमस्य । पीतये ।

प्राचीं । वाशींइव । सुन्वते । मिमीते । इत् ॥ १२ ॥

मित्रस्य मित्रभूतस्य स्तोतुः सनिर्धनस्य दाता इन्द्रः सोमस्य पीतये पानाय पप-
थे प्रथितोविस्तीर्णशरीरोचभूव यथा पीतोबहुलः सोमउदरेन्दभवंति तथा प्रवृद्धशरीरो-
चभूतेत्यर्थः । तत्र पथमे दृष्टांत्—प्राचीं प्राचती प्रकर्षेण स्तुत्यगुणगणं प्राप्नुवती वाशीं
वाद्वामेवत् स्तुतिरूपा वाक् सुन्वते । पप्रथये चतुर्थीवकव्येतिचतुर्थी । सुन्वतः सोमाग्निपवं कु-
र्वन्तोयजमानस्य संवर्धिनी यथा स्तुत्यगुणबाहुल्येन विस्तीर्णाभवन्ति तथेन्द्रः पपथइत्य-
र्थः । प्रथिताच्च सा मिमीतइत् इन्द्रमाहात्म्यं यथावत्परिच्छिनत्येव ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

यंविप्रांउक्थवाहसोभिप्रमन्दुरायवः ।

घृतंनपिप्यआसन्पृतस्ययत् ॥ १३ ॥

यम् । विप्राः । उक्थश्वाहसः । अग्निःप्रमन्दुः ।

आयवः । घृतम् । न । पिप्ये । आसन्नि । ऋतस्यं । यत् ॥ १३ ॥

विशामेधाविनः उक्थवाहसः उक्थानां शस्त्राणां बोद्धारः मापयितारः आयवोमनुष्याः यमिन्द्रं अग्निप्रमन्दुः अग्निं प्रकर्षेण मादयन्ति मदेर्व्यत्ययेन परस्परं द्विवचनपरेण छन्दसिवेतिवचनात्, द्विवचनाभावः । तस्येन्द्रस्य आसन्ति आस्ये पदन्वित्यादिना आस्य शब्दस्यासन्नादेशः घृतं घृतमिव शुद्धं पिप्ये सेचनेन वर्षये प्यायेतश्छान्दसोऽसिद्धं लिङ्य-
ओश्चेतिपीभावः । किंत्तद्धविः ऋतस्य यज्ञस्य संबन्धि यत्सोमलक्षणं हविरस्ति तदित्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

उत्स्वराजे अदितिः स्तोमिन्द्राय जीजनत् ।

पुरुप्रशस्तं मूतपर्कतस्य यत् ॥ १४ ॥

उत् । स्वराजे । अदितिः । स्तोमम् । इन्द्राय ।

जीजनत् । पुरुप्रशस्तम् । ऊतये । ऋतस्य । यत् ॥ १४ ॥

उवापिच अदितिरदीनादेवमाता अखंडनीयस्तोताया स्वराजे स्वयमेव राजमानायेन्द्रा-
य पुरुप्रशस्तं बहुलमुल्लङ्घं यद्वा पुरुभिर्यद्भुभिः प्रशंसितव्यं स्तोमं स्तोत्रं जीजनत् अजीजन-
त् अजनयत् । किमर्थं ऊतये रक्षणार्थं यत्स्तोत्रं ऋतस्य सत्यस्य वा संबन्धि भवति तं स्तोमि-
त्यन्वयः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

अभिवर्हय ऊतये नूपत प्रशस्तये ।

नदेव विव्रता हरी ऋतस्य यत् ॥ १५ ॥ ३ ॥

अग्नि । वर्हयः । ऊतये । अनूपत । प्रशस्तये । न ।

देव । विव्रता । हरी इति । ऋतस्य । यत् ॥ १५ ॥ ३ ॥

बह्वयोबोद्धारकत्विजः ऊतये रक्षणार्थं प्रशस्तये प्रशस्तयर्थं च अस्य नूपत इन्द्रपत्न्यस्त्ववत्-
नु स्तुतौ कृदादिः हे देव दानादिगुणयुक्तेन्द्र नेति संपत्त्यर्थे संप्रति विव्रता विविधकर्माणां हरी
वदीपावश्वौ ऋतस्य यज्ञस्य सत्यस्य वा संबन्धि यत् स्तोत्रं हविर्वा विद्यते तदभिलक्ष्य त्वां
बहवदतिशेषः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य मथमे तृतीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अथ षोडशी-

यत्सोममिन्द्रविष्णविषद्वाघञितआस्ये ।
यद्दामरुत्सुमन्दसेसमिन्दुभिः ॥ १६ ॥

यत् । सोमम् । इन्द्र । विष्णवि । यत् । वा । घृ । जिते ।
आस्ये । यत् । वा । मरुत्सु । मन्दसे । सम् । इन्दुभिः ॥ १६ ॥

हे इन्द्र विष्णवि विष्णौ पानार्थमागतेसति अन्यदीये यागे सोमं यद्यदि तेन विष्णु-
ना सार्धं पिबसि यद्वा यद्विच आस्ये अपांपुत्रे विवे एतत्सज्ञे राजर्षौ यजमाने सोमं पिबसि
घेतिपूरणः यद्वा यद्विच मरुत्सुच सोमपानायामतेषु अन्यदीये यज्ञे मन्दसे माघसि तथा
प्यस्मदीषेरेन्दुभिः सोमैः सं सम्पद्माय ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

यद्दाशकपरावतिसमुद्रेअधिमन्दसे ।
अस्माकमित्सुनेरणसमिन्दुभिः ॥ १७ ॥

यत् । वा । शक । परावति । समुद्रे । अधि । मन्दसे ।
अस्माकम् । इत् । सुने । रण । सम् । इन्दुभिः ॥ १७ ॥

हे शक्रेन्द्र परावति परागणे दूरदेशे समुद्रे समुन्दनशीले सोमे अधिः सप्तमर्थानुवादी
यद्वा यद्विवा मन्दसे माघसि तथापि अस्माकमिव अस्माकमेव सोमेभिपुते सति इन्दुभिः
सोमरसैः संरण सम्पन्नस्व ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

यद्दासिसुन्वतोदृधोयजमानस्यसत्पते ।
उक्येवायस्यरण्यसिसमिन्दुभिः ॥ १८ ॥

यत् । वा । आसि । सुन्वतः । दृधः । यजमानस्य ।
सत्पते । उक्ये । वा । अर्थ । रण्यसि । सम् । इन्दुभिः ॥ १८ ॥

हे सत्ये सतां पाठयितरिन्द्र सुन्वतः सोमामिषं कुर्वतोयजमानस्य यद्वा यदिवा
वृधोसि वर्धयिता भवसि वृधेरन्तर्णातिग्यर्थादिगुपधलक्षणः कः । यस्यच यजमानस्य उक्थे
शले वा शंसिते सति रण्यसि रमसे एवमपि इन्दुभिरस्मदीयेरेवसोमैः सम्यग्रयस्व ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

देवदेवोवसुइन्द्रमिन्द्रं गृणीषणि ।

अधायज्ञायतुर्वणेव्यानशुः ॥ १९ ॥

देवमइदेवम् । वः । अवसे । इन्द्रमइन्द्रम् । गृणीषणि ।

अध । यज्ञाय । तुर्वणे । वि । आनशुः ॥ १९ ॥

हे ऋत्विग्मजमानाः सोमामिषं कुर्वतो यजमानस्य यद्वा यदिवा वृधोसि वर्धयिता भवसि वृधेरन्तर्णातिग्यर्थादिगुपधलक्षणः कः । यस्यच यजमानस्य उक्थे शले वा शंसिते सति रण्यसि रमसे एवमपि इन्दुभिरस्मदीयेरेवसोमैः सम्यग्रयस्व ॥ १८ ॥

हे ऋत्विग्मजमानाः सोमामिषं कुर्वतो यजमानस्य यद्वा यदिवा वृधोसि वर्धयिता भवसि वृधेरन्तर्णातिग्यर्थादिगुपधलक्षणः कः । यस्यच यजमानस्य उक्थे शले वा शंसिते सति रण्यसि रमसे एवमपि इन्दुभिरस्मदीयेरेवसोमैः सम्यग्रयस्व ॥ १८ ॥

हे ऋत्विग्मजमानाः सोमामिषं कुर्वतो यजमानस्य यद्वा यदिवा वृधोसि वर्धयिता भवसि वृधेरन्तर्णातिग्यर्थादिगुपधलक्षणः कः । यस्यच यजमानस्य उक्थे शले वा शंसिते सति रण्यसि रमसे एवमपि इन्दुभिरस्मदीयेरेवसोमैः सम्यग्रयस्व ॥ १८ ॥

हे ऋत्विग्मजमानाः सोमामिषं कुर्वतो यजमानस्य यद्वा यदिवा वृधोसि वर्धयिता भवसि वृधेरन्तर्णातिग्यर्थादिगुपधलक्षणः कः । यस्यच यजमानस्य उक्थे शले वा शंसिते सति रण्यसि रमसे एवमपि इन्दुभिरस्मदीयेरेवसोमैः सम्यग्रयस्व ॥ १८ ॥

अथ विंशी-

यज्ञेभिर्यज्ञवाहसंसोमेभिः सोमपातमम् ।

होत्राभिरिन्द्रं वाष्टधुर्व्यानशुः ॥ २० ॥ १८ ॥

यज्ञेभिः । यज्ञवाहसम् । सोमेभिः । सोमपातमम् ।

होत्राभिः । इन्द्रम् । वाष्टधुः । वि । आनशुः ॥ २० ॥ १८ ॥

यज्ञेभिर्यज्ञेयजमानसाधनैर्हविर्भिर्यज्ञवाहसं यज्ञे बोधव्यं प्रापणीयं यज्ञेयोगेः यज्ञानां
यजमानानां फलस्य प्रापयितारं वा अथवा यज्ञवाहसं यज्ञेनप्राप्यं न केवलपेकेन यज्ञेन
अपिनु सर्वैरित्याह यज्ञेभिरिति एवं सोमेभिः सोमपातमं सर्वेषां सोमानां पाठयितरिन्द्रं

होत्राभिः स्तुतिभिः वावृधुः स्तोतारोवर्धयन्ति ताश्च क्रियमाणाः स्तुतयः व्यानशुः तमिन्द्रं
व्याप्नुवन्ति च अश्रोतेर्ध्वत्ययेन परस्मैपदम् ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे चतुर्थोवर्गः ॥ ४ ॥

अथैकविंशी-

म॒ह्रीर॑स्य॒प्र॒णीत॑यः॒पूर्वीरु॑तप्रशस्तयः ।

वि॒श्वानि॒वसू॑निदा॒शुपे॑व्या॒नशुः ॥ २१ ॥

म॒ह्रीः । अ॒स्य । प्र॒क्ष्णी॑तयः । पूर्वीः । उ॒त । प्र॒क्ष्शस्त॑यः ।

वि॒श्वानि॑ । वसू॑नि । दा॒शुपे॑ । वि । आ॒न॒शुः ॥ २१ ॥

अस्येन्द्रस्य प्रणीतयः प्रणयनानि धनानां पृच्छप्रपणानि महीर्महत्यः महति
भवन्ति उतापि च अस्य प्रशस्तयः प्रशंसनीयाः कर्तव्यः पूर्वावित्तोविस्वततमाभवन्ति
ताउभयविधाः दाशुपे चरुपुरोडाशादीनि दत्तवते यजमानाय दातुं विश्वा विश्वानि स-
र्वाणि वसूनि धनानि व्यानशुर्व्याप्नुवन्ति ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

इन्द्रं॑ वृ॒त्राय॑ ह॒न्त॒वे दे॒वासो॑ दधिरे॒पुरः ।

इन्द्रं॑ वा॒णीर॑नू॒पता॑समो॒जसे ॥ २२ ॥

इन्द्रं॑म् । वृ॒त्राय॑ । ह॒न्त॒वे । दे॒वासः॑ । दधि॒रे । पुरः॑ ।

इन्द्रं॑म् । वा॒णीः । अ॒नू॒पत॑ । सम॑ । ओ॒जसे ॥ २२ ॥

देवासोदेवाः वृत्राय हन्तवे वृत्रमावरकमसुरं हंतुं हंतैस्तुमर्थे तवेन्द्रप्ययः इममिन्द्रं पुरोद-
धिरे पुरस्तात् स्वामित्वेनाधारयन् वाणीः वाण्यः स्तुतिरूपावाचश्च इममेवेन्द्रमनूपत स्तुवन्ति-
किमर्थं सं समीचीनाय ओजसे बलार्थं यथा वृत्रवधानुगुणमुत्कृष्टं बलमस्यजायते तथास्तु-
वन्दीत्यर्थः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

म॒हान्तं॑ म॒हिना॑वृ॒धंस्तो॑मेभिर्ह॒वन॑न्श्रु॒तम् ।

अ॒र्केर॑भि॒प्रणो॑नु॒मःस॒मो॒जसे ॥ २३ ॥

महान्तम् । महिना । वयम् । स्तोमेभिः । हवनश्रुतम् । अर्कैः ।
अग्नि । प्र । नोनुमः । सम् । ओजसि ॥ २३ ॥

महिना महिना महान्तं सर्वेभ्योधिकं हवनश्रुतं हवनस्याह्वानस्य श्रोतारमिन्द्रं वयं
स्तोमेभिः स्तोमेः विवृतश्चदशादिभिः अर्कैः अर्चनसाधनैः शसैश्च अग्निपणोनुमः आग्नि-
मुख्येन प्रकर्षेण पुनःपुनः स्तुमः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

नयंविचिक्तोरोदंसीनान्तरिक्षाणिवज्जिणम् ।
अमादिदस्यनित्विपेसमोजसः ॥ २४ ॥

न । यम् । विचिक्तः । रोदंसी इति । न । अन्तरिक्षाणि । वज्जिणम् ।
अमात् । इत् । अस्थ । तित्विपे । सम् । ओजसः ॥ २४ ॥

यं वज्जिणं वज्रवन्तमिन्द्रं रोदसी द्यावापृथिव्यौ नविविक्तः नपृथक्कुरुतः स्वसमीपात्
पृथक्कर्तुं नशक्नुतः द्यावापृथिव्यौ व्याप्य यद्द्रोवधते इत्यर्थः विचिर्पृथग्भावे अन्तरिक्षाणि
अन्तरा क्षांतानि द्यावापृथिव्योर्वर्तमानानि मंधवादीनां स्थानानि च यन्नपृथक्कुरुन्ति अस्मिन्द्रस्य
अमादिव अमति रुजति शन्नूनेनेत्यमोबलं बलादेव सर्वं तिरिविषे सर्वं जगद्दीप्यते । क्रिमर्थं ओज-
सः बलस्य संगमाय । यद्वा ओजःशब्दाद्ब्रह्मिणस्य विनो बहुलंछन्दसीतित्त्वात् ओजस्विनो बल-
वतोऽस्येन्द्रस्येति योज्यम् । समित्युपसर्गः सतित्विपदस्यनेन संबध्यते ॥ २४ ॥

पौडशिशले यदिन्द्रपृतनाज्यइति तृचः स्रज्यतेहि-यदिन्द्रपृतनाज्ययन्तेअस्तुहर्षतइ-
त्यौष्णिहवाहंतौतृचाविति ।

तृचे प्रथमा सूक्ते पञ्चविंशी-

यदिन्द्रपृतनाज्येदेवास्त्वादिधिरेपुरः ।
आदित्तैहर्षताहरीववस्तुः ॥ २५ ॥ ५ ॥

यत् । इन्द्र । पृतनाज्ये । देवाः । त्वा । दिधिरे । पुरः । आत् । इत् ।
ते । हर्षता । हरी इति । ववस्तुः ॥ २५ ॥ ५ ॥

हे इन्द्र पृतनाज्ये संग्रामनामैव पृतनाः सेनाः अर्जति गच्छन्पस्मिन्निति वा पृतना जी-
मवेवेति वा पृतनाज्यं संग्रामसत्र त्वा त्वां यद्यदा देवाः पुरोदिधिरे वृत्रहननाय पुरतोधारयन्

आदित् अन्तरमेव हर्यता हर्यती कांती हर्यगविकान्त्योः भृष्टदृशीत्यादिना औणादिकः अतश्च
प्रत्ययः ईदृशौ हरी अश्वौ ते त्वां ववक्षतुः आनहवाम् ॥ २५ ॥

॥ इति पद्यस्य प्रथमे पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ पद्विंशती-

यदा वृत्रं नदीवृत्तं शर्वसा वज्रिन्नवधीः ।
आदित्ते हर्यता हरी ववक्षतुः ॥ २६ ॥

यदा । वृत्रम् । नदीवृत्तम् । शर्वसा । वज्रिन् । अवधीः । आत् ।
इत् । ते । हर्यता । हरी इति । ववक्षतुः ॥ २६ ॥

हे वज्रिन्, वज्रवज्रिन्द्र नदीवृत्तं नदीनां नद्यन्तापः श्रूयतेहि—अहावनदताहेतवस्मादानयो-
नामस्थेति । ता आवृत्तं वृत्रमवर्षणशीलमेघमसुरं वा यदा यस्मिन्काले शर्वसा बलेनावधीरहि-
सीः शिष्टं समानं ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशती-

यदा ते विष्णुरोजसा त्रीणि पदा विचक्रमे ।
आदित्ते हर्यता हरी ववक्षतुः ॥ २७ ॥

यदा । ते । विष्णुः । ओजसा । त्रीणि । पदा । विचक्रमे । आत् ।
इत् । ते । हर्यता । हरी इति । ववक्षतुः ॥ २७ ॥

हे इन्द्र ते तव अनुजो विष्णुर्न्यापनशीलो देवः ओजसा बलेन यदा यस्मिन्काले त्रीणि पदा
पदानि पदत्रयपरूपेण त्रीन् लोकान्, विचक्रमे विजातवान् परिच्छिन्नवान् गतमन्यत् ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशती-

यदा ते हर्यता हरी वा वृधाने दिवेदिवे ।
आदित्ते विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ २८ ॥

यदा । ते । हर्यता । हरी इति । वृधाने इति । दिवेदिवे । आत् ।
इत् । ते । विश्वा । भुवनानि । येमिरे ॥ २८ ॥

हे इन्द्र त्वदीयौ ह्यंता ह्यंती कांती हरीहरणशीलावश्वौ दिवेदिवे प्रतिदिवसं यदा य-
स्मिन्काले वृषाते प्रवृद्धौ बभूवतुः । आदिव अनंतरेमेव ते त्वया विश्वा विश्वानि सर्वाणि
भुवनानि भूतजावानि येमिरे नियम्यन्तेस्म ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

यदातेमारुतीर्विशस्तुभ्यमिन्द्रनियेमिरे ।
आदित्तेविश्वामुर्वनानियेमिरे ॥ २९ ॥

यदा । ते । मारुतीः । विशाः । तुभ्यम् । इन्द्र । निद्येमिरे । आत् ।
इत् । ते । विश्वा । भुवनानि । येमिरे ॥ २९ ॥

हे इन्द्र तुभ्यं त्वदर्थं मारुतीर्मारुत्यः मरुद्रूपाः ते त्वदीयाः विशाः पजाः यदा यस्मि-
न्काले नियेमिरे नियच्छन्ति भूतजावानि । अन्यद्गतम् ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

यदासूर्यममुं दिविशुक्रं ज्योतिरधारयः ।
आदित्तेविश्वामुर्वनानियेमिरे ॥ ३० ॥

यदा । सूर्यम् । अमुम् । दिवि । शुक्रम् । ज्योतिः । अधारयः ।
आत् । इत् । ते । विश्वा । भुवनानि । येमिरे ॥ ३० ॥

हे इन्द्र अमुं विप्रकृष्टं शुक्रं निर्मलं ज्योतिर्योतमानं सूर्यं सर्वरयः परकं शोभन-
वीर्यं वा आदित्यं दिवि युलोके जगतः प्रकाशनाय यदा यस्मिन्काले अधारयः धारित-
वानसि । समानमन्यत् ॥ ३० ॥

अथैकविंशी-

इमान् इन्द्रमुपुतिं विप्रं इयति धीतिमिः ।
जामिपुदेवपिप्रतां प्राध्वरे ॥ ३१ ॥

इमाम् । ते । इन्द्र । सुष्टुतिम् । विप्रः । इयति । धीतिशर्तिः ।
जामिम् । पदाइव । पिप्रतीम् । प्र । अध्वरे ॥ ३१ ॥

हे इन्द्र विप्रोमेधावी स्तोता अध्वरे यज्ञे इमां पुरोवर्तिनीं विप्रतीं पूजयन्तीं धी-
णयन्तीं वा सुष्टुतिं शोभनां स्तुतिं धीतिभिः कर्मभिः पत्त्रिणैः सार्धं ते त्वां मेवति
प्रेरयति प्रगमयति । जामिं पदेव यथा बंधुभूतं पुरुषं उत्कृष्टानि पदानि स्थानानि प्रा-
पयति तद्वत् ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी—

यदस्य धामनि प्रिये समीचीनासो अस्वरन् ।
नाभा यज्ञस्य दोहना प्राध्वरे ॥ ३२ ॥

यत् । अस्य । धामनि । प्रिये । सम्युच्चिनासः । अस्वरन् ।
नाभा । यज्ञस्य । दोहना । प्र । अध्वरे ॥ ३२ ॥

अध्वरे यज्ञे अस्येन्द्रस्य धामनि स्थाने तेजसि वा प्रिये प्रीणयितव्ये सति समी-
चीनासः संगताः स्तोतारः यद्यदा मास्वरन् प्रकर्मणास्तुवन् स्युशब्दोपतापयोः । अवाळिन्द्र-
स्यपियाधामानीति हि निगमः । कस्मिन्देशे नाभा नाभौ पृथिव्या नाभिस्थानीये मध्ये यज्ञ-
स्य यजनसाधनस्य सोमस्य दोहना दोहने दोहनाधिकरणे भिपवस्थाने वेद्यामित्यर्थः तदा-
नीं धनं प्रदेहीति उत्तरत्र संबन्धः ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्त्रिंशी—

सुवीर्यस्वः सुगव्यमिन्द्रदद्विनः ।
होतैव पूर्वचित्तये प्राध्वरे ॥ ३३ ॥ ६ ॥

सुवीर्यम् । सुष्टुअश्व्यम् । सुष्टुगव्यम् । इन्द्र । दद्वि । नः ।
होताइव । पूर्वचित्तये । प्र । अध्वरे ॥ ३३ ॥ ६ ॥

सुवीर्यं शोभनवीर्येपेतं स्वश्रव्य शोभनेनाश्वसंवेन च युक्तं सुगव्यं शोभनगोसंघयुक्तं च धर्मं हे इन्द्र नोस्मर्यं दद्वि ददस्व । दददाने अनुदात्तेषु व्यत्ययेन परस्मैपदम् छांदसः शपोलुक् । अहं च अध्वरे यामे होतेव यथा मानुषोहोता ऋत्विक् स्तौति एवमेव पूर्वचित्तये पूर्वमज्ञानाय अन्येभ्यः स्तोत्रेभ्यः पूर्वभैवास्मात्स्तोत्रपरिज्ञानाय प्राशंसिपमिति शेषः ॥ ३३ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे षष्ठोवर्गः ॥ ६ ॥

॥ इत्यष्टमे मण्डले द्वितीयोनुवाकः ॥ २ ॥

तृतीयेनुवाकेऽष्टसूक्तानि तत्रेन्द्रःसुतेष्विति त्रयास्त्रिंशद्वचं प्रथमं सूक्तं काण्वस्य नारदस्याप्यौष्णिह्यैन्द्रं तथाचानुक्रांतम्—इन्द्रःसुतेषु नारदइति । महाव्रते निष्क्रेवत्ये औष्णिहृत्-चाशीती पूर्वसूक्तेनसहोक्तेविनियोगः । तृतीयेपर्यायेच्छावाकशास्त्रे इन्द्रःसुतेष्वितितृचःस्तोत्रियः सूत्र्यतेहि—इन्द्रःसुतेषुसोमेषु यइन्द्रसोमपातमइति ।

तत्र प्रथमा—

इन्द्रःसुतेषुसोमेषुक्रतुंपुनीतउक्थ्यम् ।

विदेदृधस्यदक्षसोमहान्हिपः ॥ १ ॥

इन्द्रः । सुतेषु । सोमेषु । क्रतुम् । पुनीति । उक्थ्यम् । विदे ।

दृधस्य । दक्षसः । महान् । हि । सः ॥ १ ॥

सोमेषु सुतेष्वभिपुतेषु सखु इन्द्रस्ताप्तीत्वा क्रतुं कर्मणां कर्तारं उक्थ्यं स्तोतारं च पुनीते शोधयति । यद्वा सोमेष्वभिपुतेषु उक्थ्याख्यं क्रतुं मार्गं वैः सोमिः पुनीते यजमानैः पूर्वं कारयति । किमर्थं दृधस्य बर्धकस्य दक्षसोवत्सम् विदे ताभ्याप सतादृशइन्द्रोमहान् हि महान् सखु अतएवं कर्तुं शक्नोतीतिभावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

सप्रथमेव्योमनिदेवानांसदनेदृधः ।

सुपारःसुश्रवंस्तमःसमप्सुजित् ॥ २ ॥

सः । प्रथमे । वि६ओमनि । देवानाम् । सद्ने । वृधः । सु६पारः ।
सुश्रवः६तमः । सम् । अ६प्सु६जित् ॥ २ ॥

सइन्द्रः प्रथमे प्रथिते विस्तीर्णे मुख्ये वा व्योमनि विशेषेणरक्षके देवानां सद्ने सीदत्य-
स्मिन्निति सदनं स्थानंस्वर्गाख्यं तत्र स्थितः सन् वृधोयजमानानां वर्धयिता भवति । तथा सुपारः
सुष्टु पारयिता प्रारब्धस्य सम्पत्परिसमापयिता सुश्रवस्तमः अतिशयेन शोभनं श्रवोर्लं यशो-
वा यस्य सतथोक्तः समप्सुजित् सम्पत् अप्सुदकेषु प्राप्येषु सत्सु तद्विघातिनोवृत्रादेर्जेता यद्वा
आपइत्यंतरिक्षनाम अंतरिक्षे वर्तमानानामसुराणां जेता तमह्वइत्युत्तरत्रसंबंधः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तमहेवाजसातयइन्द्रंभरायशुष्मिणम् ।
भषानःसुम्नेअन्तमःसखावृधे ॥ ३ ॥

तम् । अहे । वाज६सातये । इन्द्रम् । भराय । शुष्मिणम् । अर्थ । नुः ।
सुम्ने । अन्तमः । सखा । वृधे ॥ ३ ॥

तं पूर्वोक्तगुणं शुष्मिणं बलवंतमिन्द्रं वाजसातये यत्नानामन्तानां वा सातिर्दाभोय-
स्मिन् वाटशाय भराय संघायाय यद्वा त्रियते तस्मिन् हवींपीति भरोयत्तः प्रायेण संघा-
यनामानि यज्ञनामत्वेन च द्रव्यते भराय यज्ञार्थं अहे आह्वये । लिपिसिचिद्बुध आत्मनेपदे-
ध्वन्यतरस्यामिति ह्वयतेश्चान्दसे लुडि त्रैडादेशः । हे इन्द्र त्वं सुम्ने सुखे धनेवा लिप्सिते सति
नोस्माकं अंतमः अंतिकतमः सन्निकृष्टतमोभव । तमेवादेशेति अन्तिकशब्दस्य तादिलोपः ।
तथा वृधे वर्धनार्थं च सखा समानख्यानोमित्रभूतोभव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

इयन्तइन्द्रगिर्वणोरातिःक्षरतिसुन्वतः ।

मुन्दानोअस्यवर्हिपोविराजसि ॥ ४ ॥

इयम् । ते । इन्द्र । गिर्वणः । रातिः । क्षरति । सुन्वतः । मुन्दानः ।
अस्य । वर्हिपः । वि । राजसि ॥ ४ ॥

हे गिर्वणः गीर्भिः स्तुतिभिर्वननीय संभजनयेन्द्र ते तुभ्यं त्वदर्थं इयं पुरोवर्तिनी सुन्व-
तः सोमाभिषवं कुर्वतोयजमानस्य संबन्धिनी रातिः ऋत्विग्भिः दीयमाना सोमाहुतिः क्षरति
आहवनीयं प्रतिगच्छति त्वंच तथा मन्दानोमन्दानोमोदमानः त्वप्यन अस्य बर्हिषोयज्ञस्य
विराजसि विशेषेणेशिषे । राजतिरैश्वर्यकर्मा ॥ ४ ॥

अथ षष्ठमी-

नूनंतदिन्द्रदद्धिनोयस्त्वासुन्वन्तईमहे ।

रुयिनांश्चित्रमाभरास्त्रविदम् ॥ ५ ॥ ७ ॥

नूनम् । तत् । इन्द्र । दद्धि । नः । यत् । त्वा । सुन्वन्तः । ईमहे ।

रुयिम् । नः । चित्रम् । आ । ऋ । स्वः । विदम् ॥ ५ ॥ ७ ॥

हे इन्द्र नूनमवश्यं तद्धनं नोस्मभ्यं दद्धि ददस्व दददाने व्यत्ययेन परस्मैपदम् छांदसः
शपोलुक् । यद्धनं त्वा त्वां सुन्वन्तः सोममभिषुष्वंतोवयं ईमहे । अपिच चित्रं चायनीयं स्वर्दिदं
सर्वस्य लंभकं यद्वा स्वर्गस्य वेदितारं आस्तिकं रुयिं पुत्रं नोस्मभ्यमाभराहर ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य मथमे सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

अथ षष्ठी-

स्तोतायत्तेविचर्षणिगरनिप्रशार्धयद्गिरः ।

व्याड्वानुरोहतेजुपन्तयत् ॥ ६ ॥

स्तोता । यत् । ते । विचर्षणिः । अतिप्रशार्धयत् । गिरः ।

व्याः । इव । अनु । रोहते । जुपन्त । यत् ॥ ६ ॥

हे इन्द्र विचर्षणिर्विशेषेण द्रष्टा स्तोता ते तुभ्यं त्वदर्थं गिरः स्तुवीः यद्यदा अतिप्रशार्धयत्
अविशयेन प्रशार्धयित्रीकरोत् शत्रुणां प्रसहनसमर्थाः । शूघ्रपसहने । यद्यदाच ता गिरः जुपन्त
त्वामसेवन्त अपीणयन् वा । तदा व्याडव शाखाइव यथा एकस्मिन्वृक्षे बद्धाः शाखाऽपरि
प्ररोहन्ति तथा अनुरोहते स्तुत्या सर्वगुणाः त्वयि प्ररोहन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

प्र॒ल॒व॒ज्ज॒न॒या॒गि॒रः॑ शृ॒णु॒धी॒ज॒रि॒तु॒र्ह॒व॒म् ।
म॒दे॒म॒दे॒व॒क्षि॒था॒सु॒कृ॒त्व॒ने ॥ ७ ॥

प्र॒ल॒व॒त् । ज॒न॒य॒ । गि॒रः॑ । शृ॒णु॒धि॒ । ज॒रि॒तुः॑ । ह॒व॒म् । म॒दे॒म॒दे॒ ।
व॒व॒क्षि॒थ॒ । सु॒कृ॒त्व॒ने ॥ ७ ॥

हे इन्द्र प्रलवत् पुरा यथा स्तोतृभ्योपेक्षितफलप्रदानेन स्तुतीर्जनयति एवमिदानीमपि गिरः स्तुतीर्जनयोत्पादय जरितुः स्तोतुः हवमाह्वानंच शृणुधि शृणु जानीहि । तादृशस्त्वं मदेमदे सोमेन तर्पणेतर्पणे सति सुकृत्वने शोभनकर्त्रे यजमानाय ववक्षिथापेक्षितं फलं वहसि ददासीत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

क्वी॒ळ॒न्त्य॒स्य॒सू॒च॒ता॒आ॒पो॒न॒प्र॒व॒ता॒घृ॒तीः॑ ।
अ॒या॒धि॒या॒य॒उ॒च्य॒ते॒प॒ति॒र्दिवः॑ ॥ ८ ॥

क्वी॒ळ॒न्ति॑ । अ॒स्य॒ । सू॒च॒ताः॑ । आ॒पः॑ । न । प्र॒व॒ता॑ । घृ॒तीः॑ ।
अ॒या॒ । धि॒या॒ । यः॑ । उ॒च्य॒ते॑ । प॒तिः॑ । दि॒वः॑ ॥ ८ ॥

अस्येन्द्रस्य सूचताः प्रियसत्यात्मिकावाचः क्वीळन्ति विहरन्ति तत्रदृष्टांतः-प्रवता प्रवणेन मार्गेण यतीर्गच्छन्त्य आपोन आपइव यथानिम्नोन्नतेन पथा गच्छन्त्य आपउत्पतननिपतनेन विहरन्ति तद्द्व द्विः स्वर्गस्य पतिः पालपिता यइन्द्रः अया अनया धिया स्तुत्या उच्यते प्रतिपाद्यते अस्येन्द्रस्येत्यन्वयः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

उ॒तो॒प॒ति॒र्य॒उ॒च्य॒ते॒रु॒ष्टी॒ना॒मे॒क॒इ॒ह॒शी॑ ।
न॒मो॒वृ॒धै॒र॒व॒स्यु॒भिः॒सु॒ते॒रण॑ ॥ ९ ॥

उ॒तो॒ इति॑ । प॒तिः॑ । यः॑ । उ॒च्य॒ते॑ । रु॒ष्टी॒नाम् । ए॒कः॑ । इ॒त् ।
व॒शी॑ । न॒मः॒इ॒धैः॑ । अ॒व॒स्यु॒भिः॑ । सु॒ते॑ । र॒ण॑ ॥ ९ ॥

उतो अपिच वशी वशयिता एकइव एकएव कृतीनां मनुष्याणां पतिः पालयितेति य-
इन्द्रजघ्यते कैः नमोवृधैः नमसा स्तोत्रेण हविषा वा वर्धयितृभिः अवस्युभिः रक्षणोच्छुभिः
सत्त्वं पूर्वोक्तिं सुतेभिपुते सोमे रण रमस्व । यद्वा हे स्तोतः तमिन्द्रं सुते सोमे स्तुहि रणतिः
शब्दार्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

स्तुहि श्रुतं विपश्चितं हरि यस्य प्रसक्षिणा ।

गन्तारा दाशुषो गृहं नमस्विनः ॥ १० ॥ ८ ॥

स्तुहि । श्रुतम् । विपःश्चितम् । हरी इति । यस्य । प्रसक्षिणा ।

गन्तारा । दाशुषः । गृहम् । नमस्विनः ॥ १० ॥ ८ ॥

हे स्तोतः विपश्चितं विशिष्टज्ञानं श्रुतं विश्रुतं परव्याप्तं तमिन्द्रं स्तुहि प्रशंस । यस्येन्द्र-
स्य हरी अश्वौ प्रसक्षिणा शत्रूणां प्रसहनशीलौ नमस्विनो हविष्मतः दाशुषो दत्तवतो यजमानस्य
गृहं गंतारा गमनशीलौ च तमिन्द्रं स्तुहीति संबंधः ममेस्ताच्छीलिकस्त्वत् ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

अथैकादशी-

तूतुजानो महेमते श्वेभिः प्रुपितप्सुभिः ।

आयाहि यज्ञमाशुभिः शमिद्विते ॥ ११ ॥

तूतुजानः महेष्टमते । श्वेभिः । प्रुपितप्सुभिः । आ । याहि ।

यज्ञम् । आशुभिः । शम् । इत् । हि । ते ॥ ११ ॥

हे महेमते महते फटाम मनिर्बुद्धिर्यस्यासौ महेमतिः अद्भुत छान्दसः सतादश हे
इन्द्र तूतुजानस्त्वरमाणः सन् प्रुपितप्सुभिः सिग्धरूपैरासुभिः शीघ्रगामिभिरश्वेभिः अश्वै-
र्षशमस्मदीयमायासागच्छ । हि प्रस्मान्ने तव वस्मिन् यज्ञे शमित् हुसं विद्यतएव अवजा-
गच्छेत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

इन्द्रशविष्ठसत्पतेरर्यिगृणत्सुधारय ।

श्रवःसूरिभ्योअमृतं वसुत्वन्म् ॥ १२ ॥

इन्द्र । शविष्ठ । सत्पते । र्यिम् । गृणत्सु ।

धारय । श्रवः । सूरिभ्यः । अमृतम् । वसुत्वन्म् ॥ १२ ॥

हे शविष्ठ बलवत्तम सत्पते सत्तां पाठयित्वा इन्द्र गृणत्स्वस्मात्सु र्यिं धनं धारयाऽव-
स्थापय । अपिच सूरिभ्यः स्तोत्रभ्योऽमृतमनश्वरं वसुत्वन्ं व्याप्तिमात्र श्रवोऽन्नं यशोवा दे-
हीति शेषः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

हवैत्वासूरउदितेहवैमध्यन्दिनेद्विवः ।

जुपाणइन्द्रसामिभिर्नआर्गहि ॥ १३ ॥

हवै । त्वा । सूरैः । उदिते । हवै । मध्यन्दिने । द्विवः ।

जुपाणः । इन्द्र । सामिभिः । नः । आ । गर्हि ॥ १३ ॥

हे इन्द्र सूरैः सूर्ये उदिते उदयं प्राप्ते सति मातःसवने त्वा त्वां हवे आह्वये । तथा
दिवोदिवसस्य मध्यन्दिने मध्यभागे माध्यन्दिने सवने त्वां हवे आह्वये । हे इन्द्र सत्त्वं पु-
षाणः प्रीयमाणः सत् सामिभिः सर्पणशीलैरश्वैर्नोऽस्मानागहागच्छ ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

आतुर्गहिप्रतुद्रं वृमत्स्वामुनस्युगोमंतः ।

तन्तुं ननुष्वपूर्व्ययां विदे ॥ १४ ॥

आ । तु । गर्हि । प्र । तु । द्रव । मत्स्व । सुतस्य ।

गोमंतः । तन्तुम् । तनुष्व । पूर्व्यम् । यथा । विदे ॥ १४ ॥

हे इन्द्र तु क्षिप्रमागहागच्छ आगत्य च तु क्षिप्रं प्रद्वेष सोमो यत्र निवसति तं देशं पति
शीघ्रं गच्छ । गत्वा च गोमतः गोविकारैः पयःप्रभृतिभिः श्रवणद्रव्यैर्युक्तस्य सुतस्याभिपुत्रस्य
सोमस्य पानेन मत्स्व माद्य हृष्टो भव । तदनंतरं यथा अहं विदे उपलभे तथा पूर्वं पूर्वेः कर्त
तंतुं विस्त्वत् यज्ञं तनुष्व सम्यङ्निष्पादय फलोत्पादनसमर्थं कुर्वित्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

यच्छक्रासिपरावति यदर्वावति वृत्रहन् ।
यद्वासमुद्रे अन्धसो वितेदसि ॥ १५ ॥ ९ ॥

यत् । शक्र । असि । परावति । यत् । अर्वावति । वृत्रहन् ।
यत् । वा । समुद्रे । अन्धसः । अविता । इत् । असि ॥ १५ ॥ ९ ॥

हे शकेन्द्र परावति दूरदेशे यद्यदि अस्ति भवसि हे वृत्रहन् यद्यदि वा अर्वावति समीपे
भवसि वर्तसे यद्वा यदि वा समुद्रे अलधावंतरिक्षे वा वर्तसे तस्मात्सर्वस्मात्स्थानादागत्य अ-
न्धसः अन्नस्य सोमलक्षणस्य पानेन अवितेदसि रक्षितैव भवसि ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे नवमो वर्गः ॥ ९ ॥

अथ षोडशी—

इन्द्रं वर्धन्तु नो गिर इन्द्रं सुतासु इन्द्रवः ।
इन्द्रे हृविष्मती विशो अराणिपुः ॥ १६ ॥

इन्द्रम् । वर्धन्तु । नः । गिरः । इन्द्रम् । सुतासः ।
इन्द्रवः । इन्द्रे । हृविष्मतीः । विशः । अराणिपुः । १६ ॥

नोस्माकं गिरः स्तुतिस्त्वावाचः इन्द्रं वर्धन्तु वर्धयन्तु सुतासोभिपुताः इन्द्रवः सोमाश्वा-
स्पदीपास्तमिन्द्रं वर्धयन्तु हृविष्मतीर्हृविष्मत्यः हृविष्मत्यरूपोरोडाशादिभिर्युक्ताः विशः प्रजाः
वस्मिन्निन्द्रे अराणिपुररंसिपुः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

तमिद्विप्रां अवस्यवः प्रवत्वंतीभिस्सूतिभिः ।
इन्द्रं क्षोणीं वर्धयन्व्याइव ॥ १७ ॥

तम् । इत् । विप्राः । अवस्यवः । प्रवत्वंतीभिः ।

ऊतिभिः । इन्द्रम् । क्षोणीः । अवर्धयन् । व्याःइव ॥ १७ ॥

विप्राभेधाविनः अवस्यवोरक्षणकामाः स्तोवारः तमिव तमेवेन्द्रं प्रवत्वंतीभिः प्रकर्षेणा-
भिगृहीभिः ऊतिभिस्त्वृत्तिकरीभिराहुतिभिः स्तुतिभिर्वा वर्धयन्ति तथा क्षोणीः क्षोण्यः क्षोणी-
ति पृथिवीनाम तदुपलक्षिताः सर्वे लोकावयाइव वृक्षस्य शाखाइव तदधीनाः सन्तोवर्धयन्वर्ध-
यन्ति ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी—

त्रिकद्रुकेषु चेतनं देवासो यज्ञमन्नत ।

तमिद्वर्धन्तु नो गिरः सदाइव ॥ १८ ॥

त्रिकद्रुकेषु । चेतनम् । देवासः । यज्ञम् । अन्नत ।

तम् । इत् । वर्धन्तु । नः । गिरः । सदाइव ॥ १८ ॥

त्रिकद्रुकेषु त्रिकद्रुकानाम ज्योतिर्गौरायुरिति श्रीग्याभिष्टविकान्यहानि तेषु देवासो देवाः
चेतनं चेतयितारमिन्द्रं यज्ञं यष्टव्यं अन्नत अतन्वताकृत्य तनेतेर्लडि छान्दसोविकरणस्य द्रुक्
तनिपत्योश्छन्दसीत्युपधाजोषः । तमिव तमेवेन्द्रं नोस्माकं गिरः स्तुतयश्च वर्धन्तु वर्धयन्तु ।
कीदृशं सदावृषं सदैदास्तोवृणां वर्धयितारम् ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

स्तोतापत्ते अनुव्रत उक्थान्यतुथादधे ।

शुचिः पावक उच्यते सो अर्द्धतः ॥ १९ ॥

स्तोता । यत् । ते । अनुव्रतः । उक्थानि । ऋतुइथा ।

इधे । शुचिः । पावकः । उच्यते । सः । अर्द्धतः ॥ १९ ॥

हे इन्द्र यव यस्य ते तव स्तोत्रा अनुव्रतः अनुकूलकर्मासनं क्रन्तुथा क्रतुषु कालेकाले
उक्थानि शस्त्रादि दधे विधत्ते करोति लोपस्तआत्मनेपदैष्वितितलोपः । परोर्धर्चः परोक्षरुतः ।
सइन्द्रः अद्भुतः आश्चर्यभूतः शुचिः शुद्धः पावकोन्पेयामपिशोधकइति उच्यते स्तोत्रभिः
स्तूयते ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

तदिद्भुस्यचेततियुहंप्रत्नेपुधामंसु ।

मनोयत्रावितद्वधुर्विचेतसः ॥ २० ॥ १० ॥

तत् । इत् । रुद्रस्य । चेतति । युहम् । प्रत्नेपु । धामंसु ।

मनः । यत्र । वि । तत् । द्यधुः । विदचेतसः ॥ २० ॥ १० ॥

तदिदं तदेव रुद्रस्य रुद्र दुःखं तस्य द्रावयितुरीश्वरस्य युहं अपत्यं मरुत्संघात्मकं यद्वा
रुद्रशब्देन लक्षणाया मरुद्गणउच्यते रुद्रस्य रुद्रपुत्रस्य मरुद्गणस्य युहं महन्नामेतव महत्तदेवषट्
प्रत्नेषु चिरंतनेषु धामसु पृथिव्यादिस्थानेषु चेतति ज्ञायते वर्तते यत्र यस्मिन्लविपये विचेतसो-
विशिष्टज्ञानाः स्तोत्रारः ताप्तसिद्धं मनोमननसाधनं स्तोत्रं पिद्भुः कुर्वन्ति तदित्यन्वयः ॥२०॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे दशमोवर्गः ॥१०॥

अथैकविंशी-

यदिमेसुरव्यमाध्वरंइमस्यंपाह्यन्धसः ।

येन्विश्वाअतिद्विपोअतारिम ॥ २१ ॥

यदि । मे । सूरव्यम् । आध्वरः । इमस्यं । पाहि ।

अन्धसः । येन । विश्वाः । अति । द्विपः । अतारिम ॥ २१ ॥

हे इन्द्र मे मम सूरव्यं सखित्वं यथावरः यदि आभिमुख्येन वृणुयाः बर्हि इमस्य अस्य
हृत्तिलोपाभावच्छान्दसः पुरोवर्तिनः अंधसः अन्नस्य सोमलक्षणस्य स्वारां पाहि पिब । अंधसइति
कर्मणि वा षष्ठी पिबतेच्छान्दसोविकरणस्य शपोल्लू । येन त्वत्पीबेन सोमेन हेतुना वयं विक्ताः
सर्वादिषोद्वेष्टीः शत्रुतेनाः अत्यतारिम अतिवरेम अतिक्रामेम ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

कदातं इन्द्रगिर्विणः स्तोता भवाति शन्तमः ।

कदानो गव्ये अश्व्ये वसौ दधः ॥ २२ ॥

कदा । ते । इन्द्र । गिर्विणः । स्तोता । भवाति ।

शम्तमः । कदा । नः । गव्ये । अश्व्ये । वसौ । दधः ॥ २२ ॥

हे गिर्विणो गिरां स्तुतीनां संभकरिन्द्र ते तय स्तोता शन्तमः सुखतमोतिशयेन सुखवाक् कदा कस्मिन्काले भवाति भवेत् कदा कस्मिंश्च काले नोस्मान् गव्ये गोसमूहे अश्व्ये अश्व-संधे वसौ निवासभूतेन्यस्मिन्नपि धने दधः धारयेः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

उत ते सुष्टुता हरी वृषणा वहतोरथम् ।

अजुर्धस्य मदिन्तमं यमीमहे ॥ २३ ॥

उत । ते । सुष्टुता । हरी इति । वृषणा । वहतः ।

रथम् । अजुर्धस्य । मदिन्तमम् । यम् । ईमहे ॥ २३ ॥

उतापिच हे इन्द्र सुष्टुता शोभनस्तुती वृषणा वृषणौ कामानां वर्षितारी हरी अश्वौ अ-जुर्धस्य जरारहितस्य ते तव रथं इदानीं वहतः अस्मन्निकटं प्रापयतः मदिन्तमं अतिशयेन मदवन्तं यं त्वां धनं ईमहे याचामहे तस्य तदित्यन्वयः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

तमीमहे पुरुष्टुतं यहं प्रत्नाभिः कृतिभिः ।

निवृह्विर्पिप्रिये सद्दधहिता ॥ २४ ॥

तम् । ईमहे । पुरुष्टुतम् । यहम् । प्रत्नाभिः ।

कृतिभिः । नि । वृह्विर्पि । प्रिये । सद्दध । अर्ध । हिता ॥ २४ ॥

यहं महान्तं पुरुष्टुवं बहुभिः स्तुतमिन्द्रं प्रजाभिः पुराणीभिः ऊतिभिस्त्वृत्तिकरीभिः सो-
माहुतिभिर्हेतुभिः ईषहे याचामहे सचेन्द्रः मिये प्रीतिकरे वहिषि आस्तोमं दधे निषद्व निषीदनु
हविःस्वीकरणायोपविशतु अधान्वरं द्विवा द्वैधं वर्तमानानि चरुपुरोडाशादीनि सोमलक्ष-
णानिच हवीषि स्वीकरोत्वितिशेषः ॥ २४ ॥

अथ पंचविंशी-

वर्धस्वसुपुरुष्टुतऋषिष्टुताभिरुतिभिः ।

धुक्षस्वपिप्पुपीमियमवाचनः ॥ २५ ॥ ११ ॥

वर्धस्व । सु । पुरुष्टुत । ऋषिष्टुताभिः । ऊतिभिः ।

धुक्षस्व । पिप्पुपीम् । इषम् । अर्वा । च । नः ॥ २५ ॥ ११ ॥

हे पुरुष्टुत बहुभिः स्तुतेन्द्र ऋषिस्तुताभिः ऋषिभिर्वन्द्रर्शिभिः पुरा स्तुताभिः ऊतिभीर-
क्षाभिः सु सुष्टु वर्धस्वास्मान्वर्धय । यद्वा ऋषिभिरुत्पादिताभिः ऊतिभिः स्तुतिभिः त्वं वर्धस्व वृ-
द्धिं प्राप्नुहि । नोस्मभ्यंच पिप्पुपीं प्रवृद्धां इषे इष्यमाणमन्नं अवधुक्षस्व अवाङ्मुखमस्मदभिमुखं
धुक्षस्व क्षारय देहीत्यर्थः ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ पड़िंशी-

इन्द्रत्वमवितेदसित्थास्तुवतोअद्रिषुः ।

ऋतादिषमिंतेधियंमनोयुजम् ॥ २६ ॥

इन्द्र । त्वम् । अविता । इत् । अस्ति । इत्था । स्तुवतः । अद्रिषुः ।

ऋतात् । इषमिं । ते । धियम् । मनःयुजम् ॥ २६ ॥

हे अद्रिषुः वज्रचक्रिन्द्र त्वं इत्था इत्थमनेन प्रकारेण स्तुवतः स्तोत्रं कुर्वतोयजमानस्य
अवितेदसि रक्षितैर्भवसि । यतश्चवमतःकारणात् अहमपि ऋतापन्नाद्धेतोः मनोयुजं मनसा मन-
नोयेन स्तोत्रेण प्राप्यां ते त्वदीयां धियमनुग्रहयुद्धि इषमिं प्राप्नुमि । यद्वा ऋतात्तत्पशुत्वाद् त्वचः
स्तोत्रेण युक्तं त्वत्प्रीतिकरं कर्माहं प्राप्नुमि ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

इहत्यासंध्रमाद्यायुजानःसोमपीतये ।
हरीइन्द्रप्रतद्वसूअभिस्वर ॥ २७ ॥

इह । त्या । संध्रमाद्या । युजानः । सोमपीतये । हरी । इति ।
इन्द्र । प्रतद्वसू इति प्रतद्वसू । अभि । स्वर ॥ २७ ॥

हे इन्द्र इहास्मिन्यागे सोमपीतयेसोमपानायाभिस्वराभिगच्छ । किंकुर्वन् त्या त्वौ सौ
प्रसिद्धौ सधमाद्या त्वया सह हविर्भिर्मादयितव्यौ तर्पयितव्यौ प्रतद्वसू प्राप्तवसू विस्तीर्णधनौ
इंदशौ हरी त्वदीयावभ्वौ युजानः रथेन संयोजयन् ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

* अभिस्वरन्तुयेतवरुद्रासःसक्षतश्रियम् ।
उतोमरुत्वतीविशोअभिप्रयः ॥ २८ ॥

अभि । स्वरन्तु । ये । तव । रुद्रासः । सक्षत । श्रियम् ।
उतो इति । मरुत्वतीः । विशाः । अभि । प्रयः ॥ २८ ॥

अभिस्वरन्तु अभिगच्छन्तु ते । हे इन्द्र तवानुचराः रुद्रासोरुद्रपुत्रा येमरुतः संति । अपिच
ते श्रियं श्रयणीयमिदं यज्ञं सक्षत सचंतु प्राप्तवन्तु । उतो अपिच मरुत्वतीर्मरुद्विर्घुक्ताः विशाः
अन्यापि देवीःप्रजाः प्रयः अन्ननाभैतव अस्मदीयं हविर्लक्षणमन्नमभिगच्छन्तु ॥ २८ ॥

अथैकोविंशी-

इमाअस्यप्रतृतयःपदंजुपन्तयद्विवि ।
नाभायुज्ञस्वसन्दधुर्यथाविदे ॥ २९ ॥

इमाः । अस्य । प्रतृतयः । पदम् । जुपन्तु । यत् । द्विवि ।
नाभा । युज्ञस्व । सम् । दधुः । यथा । विदे ॥ २९ ॥

अस्पेन्द्रस्य संघेविन्यः इमाः पूर्वोक्तामरुदादिरूपाः प्रजाः प्रतृतयः प्रकथेण शत्रु-
णां हिसिन्यः पदं स्थानं जुपंत अत्तेवन्त । दिवि द्युलोके यत्स्थानं अन्यैर्दुःपापमस्ति

तत्पदमित्यर्थः । अपिच ताः यज्ञस्य ज्योतिष्टोमादेः नाभा नाभौ नाभिस्थानीये हविर्धाने उत्तरवेद्यां वा संदधुः संनिदधते । यथा येन प्रकारेण विदे विन्दे अपेक्षितं धनं लभे तथेत्यर्थः । यद्वा विदे ज्ञानाय यथास्माकं वरं ज्ञानं भवति तथेत्यर्थः ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी-

अधदीर्घायुचक्षसेप्राचिभयत्यध्वरे ।

मिमीतेयज्ञमानुपग्विचक्ष्य ॥ ३० ॥ १२ ॥

अयम् । दीर्घाय । चक्षसे । प्राचि । प्रयति । अध्वरे ।

मिमीति । यज्ञम् । आनुपक् । विचक्ष्य ॥ ३० ॥ १२ ॥

प्राचि प्राचीने प्रागायते यज्ञगृहे अध्वरे हिंसारहिते यज्ञे ययति गच्छति पर्वतमाने सति अयमिन्द्रः पर्वतमानं तं यज्ञं आनुपक् आनुपकमानुपूर्व्येण विचक्ष्य विशेषेण दृष्ट्वा मिमीति निष्पादयति किमर्थं दीर्घायताय चक्षसे दर्शनाय । यद्वा द्रष्टव्याय कर्त्तव्य ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य मथमे द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथैकात्रिंशी-

वृषायमिन्द्रतेरथउतोतेवृषणाहरी ।

वृषात्वंशतक्रतोवृषाहर्वः ॥ ३१ ॥

वृषा । अयम् । इन्द्र । ते । रथः । उतो इति । ते । वृषणा ।

हरी इति । वृषा । त्वम् । शतक्रतो इति शतशक्रतो । वृषा । हर्वः ॥ ३१ ॥

हे इन्द्र ते त्वदीयः अयं रथः वृषा कामानां वर्षिता उतो अपिच तत्र हरी अश्वौ वृषणा वृषणौ वर्षितारौ हे शतक्रतो बहुकर्मन् बहुभजेन्द्र त्वं च वृषा वर्षिता कामानां तथा हयस्त्वद्विषयमाह्वानं च वृषा वर्षिता त्वद्विषयमाह्वानमपि कामान्वर्षति किमु वरुण्यं त्वदीयारथादयोवर्षन्तीति भावः ॥ ३१ ॥

अथ द्वात्रिंशी-

वृषाग्रावावृषामदोवृषासोमोअयंसुतः ।

वृषायज्ञोयमिन्वसिद्वृषाहर्वः ॥ ३२ ॥

एषा । षावा । एषा । मदः । सोमः । अयम् ।

सुतः । एषा । यज्ञः । यम् । इन्द्रसि । एषा । हवः ॥ ३२ ॥

यावा अभिपवसाधनपापाणः वृषा वर्षिता कामानां हे इन्द्र त्वदीयः सोमपानजन्योमदश्च
वृषा वर्षिता सुतस्त्वदर्थमभिपुतोयं सोमश्च वृषा वर्षिता यं यज्ञमिन्द्रसि त्वं प्रामोषि सच यज्ञोवृषा
अभीष्टस्य फलस्य वर्षिता त्वदीयोहवश्च वृषा ॥ ३२ ॥

अथ प्रयात्तिंशी-

एषात्वात्पणं हुवे वज्रिञ्चित्राभिसूतिभिः ।

वावन्थहिमतिष्ठुर्तिष्टपाहवः ॥ ३३ ॥ १३ ॥

एषा । त्वा । पणम् । हुवे । वज्रिन् । चित्राभिः ।

ऋतिभिः । ववन्थ । हि । प्रतिष्ठस्तुतिम् । एषा । हवः ॥ ३३ ॥ १३ ॥

हे वज्रिन् वज्रवज्रिन्द्र वृषणं वृषाणं वर्षितारं त्वा त्वां वृषा वर्षिता हविषामामेकाऽहं चित्रा-
भिध्यायनीयाभिः नानाविधाभिर्वा ऋतिभिस्तृप्तिकरीभिःस्तुतिभिः हुवे आह्वये । हि यस्मात् त्वं
प्रतिष्ठुर्वि त्वामभिलक्ष्य कृतं स्तोत्रं ववन्थ वनसि संभजसि अतस्त्वदीयोहवआह्वानं वृषा व-
र्षिता । यद्वा हवोह्वावज्योवृषा वर्षिता त्वां यस्मात् स्तुर्वि वनसि तस्मात् त्वां हुवइत्यर्थः ॥ ३३ ॥

॥ इति षष्ठस्य पथमे वयोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

यदिन्द्राहमिति पञ्चदशर्चं द्वितीयं सूक्तं गोपूत्रयश्वसुक्तिनोः काण्वगोत्रयोरार्षं गायव-
भेन्द्रं तथाचानुक्रान्तम्- यदिन्द्रपञ्चोना गोपूत्रयश्वसुक्तिनो काण्वामनाविति । महात्रेवे नि-
ष्केबन्त्यएतत्सूक्तम् । तथैव पञ्चमारण्यकेसूक्त्यते-यदिन्द्राहंयथात्वं प्रसन्नाजं चर्षणीनामिति स-
केइति । एतीये पर्याये ब्रह्मशस्त्रेपीदं सूक्तं सज्जिवंच-यदिन्द्राहंमतेमहइति ।

तत्र प्रथमा-

यदिन्द्राहंयथात्वमीशीयवस्वएकइत् । स्तोतामेगोर्षत्वास्यात् ॥ १

यत् । इन्द्र । अहम् । यथा । त्वम् । ईशीय । वस्वः । एकः ।

इत् । स्तोता । मे । गोर्षत्वा । स्यात् ॥ १ ॥

हे इन्द्र यथा त्वं एकइव एकएव केवलं वस्त्वोवसुनोधनस्य ईशिषे एवमपि यद्यदि अहं ईशीय
पेश्वर्ययुक्तःस्याम् तदानीं मे मम स्तोता गोसाखा स्याव गोभिः सहितो भवेव ईश्वरस्य तव स्तो-
ता कुतो हेतोः गोः सहितो न भवेव अपितु भवेदित्यग्निप्रायः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

शिक्षेयमस्मैदित्सेयं शचीपते मनीषिणे । यदहं गोपतिः स्याम् ॥ २ ॥

शिक्षेयम् । अस्मै । दित्सेयम् । शचीपते । मनीषिणे । यत् ।

अहम् । गोपतिः । स्याम् ॥ २ ॥

हे शचीपते शक्तिमन्निन्द्र अस्मै मनीषिणे मनसईशिषे स्तोत्रे दित्सेयं दातुमिच्छेयम्
वदनंतरं शिक्षेयं पार्थिवं धनं दद्यां च । यद्यदि अहं गोपतिः गवामधिपतिः स्यां भवेयम् त्वत्प-
सादादिति शेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

धेनुर्घृष्टं द्रसूनुता यर्जमानाय सुन्वते । गामश्वं पिप्युपी दुहे ॥ ३ ॥

धेनुः । ते । इन्द्र । सूनुता । यर्जमानाय । सुन्वते । गाम् । अश्वम् ।

पिप्युपी । दुहे ॥ ३ ॥

हे इन्द्र ते तव सूनुता स्तुतिरूपा याम् धेनुः दोग्ध्री गौर्भूत्वा सुन्वते सोमाभिपत्रं कुर्वते य-
जमानाय गामश्वं च उपलक्षणमेतत् गवामवादिक्तं सर्वमभिलषिणं दुहे दुग्धे । किंकुर्वती पिप्युपी
तमेव पवधंयित्री ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

नतेवर्तास्ति राधस इन्द्र देवो न मर्त्यः । यद्वित्ससिस्तुतो मघम् ॥ ४ ॥

न । ते । वर्ता । अस्ति । राधसः । इन्द्र । देवः । न । मर्त्यः । यत् ।

द्वित्ससि । स्तुतः । मघम् ॥ ४ ॥

हे इन्द्र ते तव राधसोधनस्य स्तोत्रयोदातव्यस्य वर्ता निवारकोदेवोनास्ति नविद्यते ।
न मर्त्यः मनुष्योपि निवारकोनास्ति । स्तुतः स्तोत्रभिः प्रख्यापितगुणः सन् यन्माद्यं मवं मंहनी-
यं धनं दित्तासि त्वं दातुमिच्छसि ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

यज्ञइन्द्रमवर्धयद्यद्भूमिं न्यवर्तयत् । चक्राणोपशं दिवि ॥ ५ ॥ १४ ॥

यज्ञः । इन्द्रम् । अवर्धयत् । यत् । भूमिम् । वि । अवर्तयत् ।

चक्राणः । ओपशम् । दिवि ॥ ५ ॥ १४ ॥

यज्ञोयजमानैरनुष्ठीयमानोयागः इन्द्रं देवमवर्धयत् श्रूयतेहि—इन्द्रइदंहविरजुपताधीवृधत-
महो ज्यपोरुतेति । सइन्द्रोपद्यस्माद्भूमिं पृथिवीं व्यवर्तयत् वृष्ट्यादिमदानेन विशेषेण वर्तमाना-
मकरोत् । किं कुर्वन् दिव्यन्तरिक्षे मेधं ओपशं उपेत्यशयानं चक्राणः कुर्वन् यद्वा आत्मनि सम-
वेतोवीर्यविशेषओपशः तमन्तरिक्षे कुर्वन् ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथ षष्ठी—

वावृधानस्य ते वयं विश्वा धनानि जिग्म्युषः । ऊतिमिन्द्रावृणीमहे ॥ ६ ॥

वृधानस्य । ते । वयम् । विश्वा । धनानि । जिग्म्युषः । ऊतिम् ।

इन्द्र । आ । वृणीमहे ॥ ६ ॥

हे इन्द्र वावृधानस्य वर्धमानस्य विश्वा विश्वानि सर्वाणि धनानि शत्रुसंबंधीनि जिग्म-
पोजितवतस्ते तव ऊतिं रक्षां वयमावृणीमहे आत्तिमुख्येनसंभजामहे ॥ ६ ॥

चातुर्विधिकेहनि प्रातःसवने ब्रह्मरात्रे व्यन्तरिक्षमतिरदित्ययं पर्यासस्तृचः सृज्यतेहि—
व्यन्तरिक्षमतिरवशापायाश्वस्यमुन्ववद्दति वृचाः पर्यासाइति । अहर्गणेषु द्विवीयादिप्वहःस्वपि द-
स्यैव तस्मिन्नेवशास्त्रेऽयं पर्यासस्तृचः सृजितं च—पर्यासाकद्गतोहरहःशस्यानीति होवकाद्विदीया
दिप्वेवेति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते सप्तमी-

व्यं१न्तरिक्षमतिरुन्मदेसोमस्यरोचना । इन्द्रोपदक्षिणहूलम् ॥ ७ ॥

वि । अन्तरिक्षम् । अतिरत् । मदे । सोमस्य । रोचना । इन्द्रः ।

यत् । अभिनत् । वूलम् ॥ ७ ॥

सोमस्वपानेन मदे हर्षे रति रोचना रोचमानमन्तरिक्षं अयमिन्द्रोव्यतिरत् व्यवर्धयत् य-
व यस्मात्कारणात् बलं आवृत्य स्थितमसुरं मेघं वा अभिनत् व्यदारयत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

उद्गाआजदक्षिरोभ्यआविष्कृण्वन्गुहांसतीः । अर्वाश्चनुनुदेवूलम् ॥ ८ ॥

उत् । गाः । आजत् । अर्क्षिःऽभ्यः । आविः । कृण्वन् ।

गुहां । सतीः । अर्वाश्चम् । नुनुदे । वूलम् ॥ ८ ॥

अंगिरोभ्यःकृषिभ्यः बलानुचरैः पणिभिरयहतागाः उद्गाजत् उदगमयत् किंकुर्वन् गुहा
गुहायां पिले सतीः विद्यमानाः यथा नद्वयन्ते तथा पणिभिर्गुहाः ता गाः आविष्कृण्वन् प्रका-
शयन् अपिच पणीनां अधिपतिं बलमसुरमपि अर्वाश्चमधोमुखं नुनुदे प्रेरितवान् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

इन्द्रेणरोचनादिवोदृह्वानिदृहितानिच । स्थिराणिनपराणुदे ॥ ९ ॥

इन्द्रेण । रोचना । द्विः । दृह्वानि । दृहितानि । च । स्थिराणि ।

न । पराणुदे ॥ ९ ॥

दिवोयुक्तोकस्य संबन्धीनि रोचना रोचमानानि देवगृहात्पणानि नक्षत्राणि इन्द्रेण दृह्वानि
नि दृढावयवानि बलवन्ति कृवानि दृहितानि च दृढीकृतानि यथा एकत्रैतैश्चल्पेनावतिष्ठन्ते त-
थाकृतानीत्यर्थः । मद्वा बृह दृहि बृहि वृह्यौ दृहितानि वर्धितानिचेत्यर्थः । अपिच स्थिराणि
स्यान्मूनि दृह्वानि तानि न पराणुदे परानोदनीयानि न भवन्ति न केनापि स्थानात्प्रव्यावयितुं
शक्यानीत्यर्थः नुदमेरणे अस्मात्कृत्यार्थदिति केन्द्रत्ययः ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

अ॒पामूर्मिर्मद॑न्निव॒स्तोम॑इन्द्राजिरायते । विते॒मदा॑अराजिपुः॥१०॥१५॥

अ॒पाम् । ऊ॒र्मिः । म॒दं॑इ॒इव । स्तो॒मः । इन्द्र॑ । अ॒जि॒र॒इ॒य॒ते । वि ।
ते । म॒दाः । अ॒रा॒जि॒पुः ॥ १० ॥ १५ ॥

अपां समुद्राणामूर्मिस्वरंगः मदन्निव यथा मायन् उपर्युपरिजायते हे इन्द्र स्तोमस्त्वदी-
यं स्तोत्रं तथा अजिरायते अजिरः क्षिप्रगामी सइवाचरति । अपिच ते त्वदीया मदाः स्तोत्रज-
न्याः सोमपानजन्याश्च विअराजिपुः विशेषेण राजन्ते दीप्यन्ते ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

अथैकादशी—

त्वंहि॒स्तोम॑वर्ध॒नइन्द्रा॑स्यु॒क्थ॒वर्ध॑नः । स्तोत॒वृणा॑मु॒तभ॑द्र॒रुत् ॥ ११॥

त्वम् । हि । स्तो॒म॑इ॒वर्ध॑नः । इन्द्र॑ । अ॒सि । उ॒क्थ॒इ॒वर्ध॑नः ।
स्तो॒त॒वृ॒णा॑म् । उ॒त । भ॒द्र॒रु॒त् ॥ ११ ॥

हे इन्द्र त्वं हि त्वं सत्तु स्तोमवर्धनः स्तोमेन विवृतपञ्चदशादिना वर्धनीष्यसि तथा
उक्थवर्धनः उक्थैः शस्त्रैर्वर्धनीषथ त्वमेवासि । उतापिच स्तोतवृणामस्माकं भद्ररुत् भद्रस्य
कल्याणस्य फलस्य कर्वापि त्वमेवासि ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

इन्द्र॑मित्के॒शिना॑ह॒रीसो॑म॒पेया॑यवक्षतः । उप॑य॒ज्ञांसू॑रा॒र्धस॑म् ॥ १२ ॥

इन्द्र॑म् । इत् । के॒शिना॑ । ह॒री इति॑ । सो॒म॑इ॒पेया॑य । व॒क्षतः॑ । उप॑ ।
य॒ज्ञाम् । सू॒रा॒र्ध॑स॑म् ॥ १२ ॥

केशिना केशिनी मूर्धजानि लोमानि केशास्तद्वन्तौ हरी असौ सुरापसं शोभनघर्न इन्द्रमिदं इन्द्रमेव यत्तमुपास्मघत्तं प्रति सोमपेयाय सोमपानार्थं वक्षतः वहतां यद्वा यत्तं यद्यव्यमिदं उपवहताम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

अ॒प॒फि॒ने॒न॒न॒मु॒चेः॒ शि॒रं॒ इ॒न्द्रो॒द॒व॒र्त॒यः । वि॒श्वा॒घ॒द॒र्ज॒यः॒ स्पृ॒धः ॥१३॥

अ॒पाम् । फे॒नेन॑ । न॒मु॒चेः । शि॒रः । इ॒न्द्र । उ॒त् । अ॒व॒र्त॒यः ।

वि॒श्वाः । यत् । अ॒र्ज॒यः । स्पृ॒धः ॥ १३ ॥

पुरा किलेन्द्रोसुरात् जित्वा न मुचिमसुरं ग्रहीतुं न शशाक सच युध्यमानस्तेनासुरेण जगृहे सच गृहीतमिन्द्रमेवमवोचत् त्वां विसृजामि रात्रावद्विच शुष्केणाद्रेण चायुधेन यदि मां माहिंसोरिति । सइन्द्रस्तेनविसृष्टः सन् अहोरात्रयोः संधौ शुष्काद्रेर्विजज्ञणेन फेनेन तस्मशिरश्चिच्छेद् अपमर्थोत्पां प्रतिपाद्यते-हे इन्द्र अपां फेनेन वज्रोभूतेन नमुचेरसुरस्य शिरः उदवर्तयः शरीराद्द्रवमवर्तयः अच्छेत्सीरित्यर्थः । कदेतिचेव यपदा विश्वाः सर्वाः स्पृधः स्पर्धमानाः आसुरीः सेनाः अजयः जितवानसि ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

मा॒याभि॒रु॒त्ति॒सृ॒प्ततु॒ इन्द्र॒द्यामा॒रुरु॒क्षतः । अ॒व॒द॒स्यूर्ध॒धू॒नु॒थाः ॥१४॥

मा॒याभिः॑ । उ॒त्सृ॒प्ततः॑ । इन्द्रं॑ । द्याम् । आ॒रुरु॒क्षतः॑ । अ॒वं ।

द॒स्यूर्ध॑ । अ॒धू॒नु॒थाः ॥ १४ ॥

हे इन्द्र मायाभिः उत्तिसृप्ततः सर्वत्र प्रसरतः द्यां आरुरुक्षतः द्युलोकं आरोहतः दस्यूर्ध्वं शत्रून् उपक्षेभून् अवाधुनुथाः अवाङ्मुखं प्रेरितवानसि ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

अ॒सु॒न्वाभि॒न्द्रसं॒सर्द॑वि॒पूर्वा॑व्य॒नाश॒यः । सो॒म॒पा॒उत्त॑रो॒म॒वन् ॥१५॥१६॥

असुन्वाम् । इन्द्र । समऽसदम् । विपूचीम् । वि । अनाशयः ।
सोमऽपाः । उत्तरः । भवन् ॥ १५ ॥ १६ ॥

हे इन्द्र त्वं सोमपाः सोमस्य पावा भूत्वा उत्तरः उत्कृष्टतरो भवन् असुन्वां सोमाभिपवही-
नां संसदं जनसंहतिं विपूचीं परस्परविरोधेन विपु नाना गर्वां व्यनाशयः विशेषेण नाश-
यसि ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

तन्वभीति त्रयोदशर्चं तृतीयं सूक्तं औष्णिहमेन्द्रं पूर्वोक्तावेवक्रपी तथाचानुक्रम्यते—त-
न्वभिस्रोतौष्णिहमिति । महाव्रते निष्केवल्ये औष्णिहत्वाशीतायुत्तमावर्जमेतत्सूक्तम् सूच्यते-
हि—तन्वभिप्रगायतेत्युत्तमामुद्धरतीति । आभिहविकेपूक्थ्येषु तृतीयसवने ब्रह्मशस्त्रे आयस्त्व-
चोवैकल्पिकोनुरूपः सन्नितञ्च—तन्वभिप्रगायतवयमुत्तामपूर्येति ।

तत्र प्रथमा—

तन्वभिप्रगायतपुरुहूतंपुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीभिस्तं विप्रमा विवासत ॥ १ ॥

तम् । ऊँ इति । अग्नि । प्र । गायत । पुरुऽहूतम् । पुरुऽस्तुतम् ।
इन्द्रम् । गीऽग्निः । तं विप्रम् । आ । विवासत ॥ १ ॥

पुरुहूतं बहुभिराहूतं पुरुष्टुतं बहुभिःस्तुतं तम् तमेवेन्द्रं हे स्तोतारः अग्निप्रगायत अग्नि-
मुत्तं प्रकर्षेणस्तुभ्यम् एतदेवस्त्रष्टयति त्विपं महान्तमिन्द्रं गीर्भिर्वाग्भिः आविवासत परिचरत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यस्य द्विवर्हसो बृहत्सहो दाधारोदसी । गिरीरज्या अपः स्वर्ह्यत्त्वना ॥ २ ॥

यस्य । द्विवर्हसः । बृहत् । सहः । दाधार । रोदसी इति ।
गिरीन् । अज्यान् । अपः । स्वर्ह्यः । बृहत्त्वना ॥ २ ॥

द्विवर्हसः द्वयोः स्थानयोः परिवृढस्य यस्येन्द्रस्य बृहन्महत् सहोबलं रोदसी चाकाष्ठि-
व्यौ दाधार धारयति छान्दसोऽडिद् गुणादित्वाद्भ्यासदीर्घः तथा अज्यान् क्षिपयमानात् गिरीन्

पवतान् मेवान् वा स्वः सरणशीला अपउदकानिच वृषत्वना वीर्येण यस्येन्द्रस्य बलंधारयति त-
श्रावस्थापयति तन्वभीति पूर्णया संबन्धः सत्यमित्युत्तरया वा ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

सराजसिपुरुष्टुतैर्एकोवृत्राणिजिघ्रसे । इन्द्रजैत्राश्रवस्याच्यन्तवे ॥ ३ ॥

सः । राजसि । पुरुष्टुत । एकः । वृत्राणि । जिघ्रसे । इन्द्र ।
जैत्रा । श्रवस्या । च । यन्तवे ॥ ३ ॥

हे पुरुष्टुत बहुभिः स्तुतेन्द्र सपूर्वोक्तगुणस्त्वं राजसि दीप्यसे इंग्रिपे वा अपिच त्वमेकः
सहायरहितः केवलएवसन् वृत्राण्यावरकाणि शत्रुजातानि जिघ्रसे हत्वानसि । किमर्थं जैत्रा
जैत्राणि जेतव्यानि धनानि श्रवस्या श्रवस्यानि अवणीपाग्न्यानि यद्वा श्रवणाहाणि
यशांसि च यंतवे यन्तुं नियन्तुं स्वाधीनं कर्तुम् ॥ ३ ॥

आभिष्टुतिकेपूकथ्येषु तृतीयसवने बलशस्त्रे तैमदमिति वृत्रवैकल्पिकःस्त्वोत्रियः सूच्य-
तेहि-वैतेमदंशृणीमसितत्वमग्निगयातेति ।

वत्राद्या रुके चतुर्थी-

तंनेमदंशृणीमसिदपणंपृत्सुसासहिम् । उल्लोकल्लुमद्रिवोहरिश्रियम् ॥ ४ ॥

तम् । ते । मदम् । शृणीमसि । दपणम् । पृत्सु । ससहिम् ।
ल्लुं दति । ल्लोकल्लुम् । अद्रिवः । हरिदश्रियम् ॥ ४ ॥

हे अद्रिवोवज्रवन्निन्द्रते त्वदीयं तं मदं सोमपानजनितं हर्षं शृणीमसि शृणीमःपरांसायः
गृशब्दे श्रमादिः प्वादीनाह्रस्वः इदंतोमतीति मसइकारागमः । कीदृशं वृषणं यदितारं कामानां
पृत्सु संघामेषु सासहिं शत्रूणामभिन्नितारं टोरुत्तुं टोरुस्य स्थानस्य क्वारं हरिश्रियं ह-
रिष्णामश्राप्यां श्रयणोयं सत्वं उशब्दः समुच्चये पदशूरे वा ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

येनुज्योर्नीप्यायवेमनयेचविवेदिय ।

मन्दानोअस्यवर्हिपोविराजसि ॥ ५ ॥ १७ ॥

येन । ज्योतीषि । आ॒यवे । मन॒वे । च । वि॒वेदि॒थ । म॒न्दानः ।
अ॒स्य । व॒र्हिषः । वि । रा॒ज॒सि ॥ ५ ॥ १७ ॥

हे इन्द्र येनात्मोयेन मदेन आयवे और्वशेयाय मनवे विवस्वतः पुत्राय च ज्योतीषि सूर्यादीनि वृषादिभिरावृत्तानि तद्धरणेन विवेदिथ अलंभयः प्रज्ञापितवान् प्रकाशितवानसीत्यर्थः तेन मदेन मन्दानोभोदमानस्त्वं अस्य वर्हिषा बृद्धस्य यन्नस्य विराजसि विशेषेणेशिषे । यद्वा अस्येति तृतीयार्थेपठौ अनेन वर्हिषा बृद्धेन हृष्यन् विराजसि विशेषेण दीप्यसे ॥ ५ ॥

॥ इति पठस्य प्रथमे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

अथ पठौ—

तव॒द्याचि॒त्त॒उ॒क्थिनो॒नु॒ष्टुव॒न्ति॒पूर्व॒थां । वृ॒ष॒प॒त्नीर॒पोज॒यादि॒वेदि॒वे ॥ ६ ॥
तत् । अ॒द्य । चि॒त् । ते । उ॒क्थिनः । अ॒नु । स्तु॒व॒न्ति । पूर्॒व॒थां ।
वृ॒ष॒प॒त्नीः । अ॒पः । ज॒य । दि॒वे॒दि॒वे ॥ ६ ॥

हे इन्द्र ते त्वदीयं तत्पसिद्धं बलं अद्याचिद् अद्यापि पूर्वथा पूर्वस्मिन्काले इव उक्थिनः शस्त्रिणः स्तोतारः अनुष्टुवन्ति क्रमेण प्रशंसन्ति सत्त्वं वृषपत्नीः वृषा वर्षिता पर्जन्यः पतिर्यासां तादृशीरपः दिवेदिवे प्रतिदिवसं जय स्वायत्तकुरु ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

तव॒त्पदि॒न्द्रि॒यं॒बृ॒हत्त॒व॒शु॒ष्मं॒मुत्त॒क्रतु॑म् । व॒ञ्च॑शि॒शाति॒धि॒पणा॑व॒रेण्य॑म् ॥ ७ ॥
तव । त्वत् । इ॒न्द्रि॒यम् । बृ॒हत् । तव । शु॒ष्मम् । उ॒त् । क्रतु॑म् ।
व॒ञ्चम् । शि॒शा॒ति । धि॒पणा॑ । व॒रेण्य॑म् ॥ ७ ॥

हे इन्द्र तव त्वत् तत्पसिद्धं इन्द्रियमिन्द्रस्यलिङ्गं बृहत्प्रभवं चोर्थं धिपणा स्तुतिः शिशानि निभयति वीक्षणीकरोति । तथा तव त्वदीयं शुष्मं शोषकं बलं उवापिच क्रतुं प्रज्ञानं बलं कर्म वा वरेण्यं वरणीयं वज्रमायुधं च स्तुतिः वीक्षणीकरोति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

तव॒द्यौरि॒न्द्रपौ॑स्वै॒पृथि॒वीव॑र्धति॒श्रवः॑ । त्वा॒मापः॑प॒र्वता॑सश्च॒हि॒न्विरे ॥ ८ ॥

तव । यौः । इन्द्र । पौंस्यम् । पृथिवी । वर्धति ।

श्रवः । त्वाम् । आपः । पर्वतासः । च । हिन्धिरे ॥ ८ ॥

हे इन्द्र तव त्वदीयं पौंस्यं बलं यौः वर्धति वर्धयति त्वदीयं श्रवो यशः पृथिवी वर्धय-
ति वृषेण्यन्वाहृदि शपि छन्दस्पुत्रपथेत्यार्चधातुकत्वात् षोरनिटीविणितोपः तं त्वां आप उदका-
न्यन्तरिक्षाणि पर्वतासः पर्वताः पर्वतान्तोमेषाश्च गिरयश्च वा हिन्धिरे प्रीणयन्ति स्वामित्वेन
प्राप्नुवन्ति वा ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

त्वांविष्णुं वृहन्स्योमित्रो गृणाति वरुणः ।

त्वांशार्धो मदत्पनुमारुहन् ॥ ९ ॥

त्वाम् । विष्णुः । वृहन् । क्षयः । मित्रः । गृणाति ।

वरुणः । त्वाम् । शर्धः । मदति । अनुं । मारुहन् ॥ ९ ॥

हे इन्द्र वृहन्महात् क्षयोनिवासहेतुर्विष्णुमित्रो वरुणश्च त्वां गृणाति स्तौति तथा मारु-
हन् मरुत्तंपंधि शार्धो बलं त्वामनु मदति तव मदमनुत्क्षय पश्चान्मायति त्वामनु मादयति वा ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

त्वं वृषा जनां नानां मंहिष्ठ इन्द्र जज्ञिषे ।

सुत्रा विश्वा स्वपृत्यानि दधिषे ॥ १० ॥ १८ ॥

त्वम् । वृषा । जनानाम् । मंहिष्ठः । इन्द्र । जज्ञिषे ।

सुत्रा । विश्वा । स्वपृत्यानि । दधिषे ॥ १० ॥ १८ ॥

हे इन्द्र वृषा मर्षिता त्वं जनानां देवजनानां मध्ये मंहिष्ठोदावृत्तमोजज्ञिषे प्रादुर्भवसि । अ-
वष्टव विश्वा सर्वाणि स्वपृत्यानि शोभनैः पुत्रादिभिः सहिषानि सुत्रा सह दधिषे । यद्वा स्तोत्र-
वमोजज्ञिषे प्रादुर्भवसि अवष्टव विश्वा सर्वाणि दातुं धारयसि ददासि वा ॥ १० ॥

॥ इति पठरथ मध्येष्टादशोऽष्टकः ॥ १८ ॥

अथैकादशी-

सुत्रात्वंपुरुष्टुतँ एकं वृत्राणि तोशसे ।

नान्यइन्द्रात्करणं भूय इन्वति ॥ ११ ॥

सुत्रा । त्वम् । पुरुष्टुत । एकः । वृत्राणि । तोशसे ।

न । अन्यः । इन्द्रात् । करणम् । भूयः । इन्वति ॥ ११ ॥

हे पुरुष्टुत बहुभिः स्तुतेन्द्र त्वमेकोसहायएवसन् सुत्रा महन्नामैतत् महान्ति वृत्राणि शत्रुजातानि यदा सजेति सहायं सहैव युगपदेव एकयत्नेनैव तोशसे हिनस्ति तोशतिर्वचक-
मां अकर्तुं शक्नोतीतिभावः । अपिचास्मादिन्द्रादन्यः कश्चिद्भूयोवहुतरं करणं कर्म वृत्रवधादिकं
न इन्वति प्राप्नोति इन्द्रएव कर्तुं शक्नोतीतिभावः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

यदिन्द्रमन्मशस्त्वानानाह्वन्त ऊतये ।

अस्माकैभिर्नृभिरत्रास्वर्जय ॥ १२ ॥

यत् । इन्द्र । मन्मशः । त्वा । नाना । ह्वन्ते ।

ऊतये । अस्माकैभिः । नृभिः । अत्र । स्वः । जय ॥ १२ ॥

हे इन्द्र यद्यस्मिन् संग्रामे त्वा त्वां मन्मशः मन्मना मननीयेन स्तोत्रेण नाना बहुयकारं ह्व-
न्ते आह्वयन्ति । किमर्थं ऊतये रक्षायै । अत्रास्मिन् संग्रामे अस्माकैभिः अस्माकैरस्मदीयैरेव
नृभिर्नृभिः स्तोत्रभिः आहूतः सन् स्वः शत्रुबलं जयाभिभव ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

अरुक्षयायनोमहे विश्वा रूपाण्या विशान् ।

इन्द्रं जैत्राय हर्षया राचीपतिम् ॥ १३ ॥ ११ ॥

अरम् । क्षयाय । नः । महे । विश्वा । रूपाणि ।

आश्विशान् । इन्द्रम् । जैत्राय । हर्षय । राचीर्इष्टपतिम् ॥ १३ ॥ ११ ॥

हे स्तोतः महे महते नोस्माकं क्षयाय गृहनामैतत् गृहाय तादृश्यं चतुर्थी गृहार्थं अ-
रमत्तं पर्याप्तं विश्वा विश्वानि व्याप्तानि त्वेषाणि इन्द्रगतानि गुणजातानि आविशन् स्तुत्या-
ध्यामुवन् शचीपतिं शचीतिकर्मनाम कर्मणां पाठकं यद्वा शच्या इन्द्राण्याभर्तारं तमेवेन्द्रं जैत्राय
जेतव्यधनार्थं हर्षय तोषय स्तुत्यापरिचरणेनवेति शेषः ॥ १३ ॥

॥ इति पद्यस्य प्रथमे एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

प्रसन्नराजमिति द्वादशचर्चं चतुर्थं सूक्तं इरिंविठिनाम्नः काण्वस्यार्पं गायत्रमैन्द्रं अनुक-
म्पतेहि—प्रसन्नराजं द्वादशोरेरिठिरिति । अतिरात्रेद्वितीयेपर्यायेच्छावाकशस्त्रे एवसूक्तं सूत्रितं-
च—प्रसन्नराजमुपक्रमस्याभरेति । महात्रतेपि निष्केबल्ये एतदादिकेद्वेसूक्ते उपरितनस्यान्त्यं कृचं
बर्जयित्वा तथैवपंचमारण्यकेत्सूत्रितम्—प्रसन्नराजंचर्पणीनामितिसूक्ते उत्तरस्योत्तमे उद्धरतीति ।

तत्र प्रथमा—

प्रसन्नराजंचर्पणीनामिन्द्रंस्तोतानुव्यंगीर्भिः ।

नरं नृपाहंमंहिष्ठम् ॥ १ ॥

प्र । प्रसन्नराजम् । चर्पणीनाम् । इन्द्रम् । स्तोत ।

नुव्यम् । गीःऽभिः । नरम् । नृसहम् । मंहिष्ठम् ॥ १ ॥

चर्पणीनां मनुष्याणां मध्ये प्रसन्नराजम् सम्प्रयाजमानं यद्वा मनुष्याणामधीश्वरमिन्द्रं हे
स्तोतारः प्रस्तेत प्रकर्मणस्तुत । कीदृशं गीर्भिः स्तुतिभिर्नव्यं स्तुत्यं नरं नेतारं नृपाहं नृणां
शत्रुमनुष्याणां अग्निप्रवितारं मंहिष्ठं दातृवत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यस्मिन्नुक्तयान्तिरर्ष्यन्ति विश्वानि च श्रवस्व्या । अपामवो न सप्तमुद्रे ॥ २ ॥

यस्मिन् । उक्तयानि । रर्ष्यन्ति । विश्वानि ।

च । श्रवस्व्या । अपाम् । अवः । न । सप्तमुद्रे ॥ २ ॥

यस्मिन्निन्द्रे उक्थानि शास्त्राणि रण्यंति रमंते विश्वानि सर्वाणि श्रवस्या श्रवस्यानि
श्रवणीयानि हविलक्षणाणि अजानिचरमन्ते तत्रदृष्टांतः—समुद्रे उदधौ अपामुदकानां अवेन
अवति गच्छतीत्यवस्तरंगजालं तद्यथा समुद्रेन्तर्भवति तथारण्यन्तीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तंसुष्टुत्याविवासेज्येष्ठराजंभरेकृत्तुम् । महोवाजिनंसनिभ्यः ॥ ३ ॥

तम् । सुष्टुत्या । आ । विवासे । ज्येष्ठराजम् ।

भरे । कृत्तुम् । महः । वाजिनम् । सनिभ्यः ॥ ३ ॥

तमिन्द्रं सुष्टुत्या शोभनया स्तुत्या आविवासे परिचरामि कीदृशं ज्येष्ठराजं ज्येष्ठेषु प्रश-
स्यतमेषु देवेषु मध्ये राजमानम् राजतेः सत्सद्विपेतिक्किप् भरे संग्रामे महोमहतः वृत्रवधादेः कृ-
त्तुं कर्तारं वाजिनमन्नदंतं बलवन्तं वा । किमर्थं सनिभ्योघनेभ्यः धनलाभायेत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

यस्यानूनागभीरामदांउरवस्तरुत्राः । हर्षुमन्तःशूरसातौ ॥ ४ ॥

यस्य । अनूनाः । गभीराः । मदाः । उरवः ।

तरुत्राः । हर्षुमन्तः । शूरसातौ ॥ ४ ॥

यस्येन्द्रस्य मदाः सोमपानजनिताः अनूनाः अग्न्यूनाः गभीराः गांभीषेपिताः उरवोवि-
स्तीर्णाः तरुत्राः शत्रूणां वारकाः शूरसातौ शूरसंभजनीये संग्रामे हर्षुमन्तोहर्षुयुक्ताः संग्रामो-
त्सुकाभवन्ति तमिन्द्रमिति पूर्वयोत्तरया वा संबन्धः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

तमिद्धनेपुहितेष्वधिवाकार्यहवन्ते । येषामिन्द्रस्तेजयन्ति ॥ ५ ॥

तम् । इत् । धनेपु । हितेषु । अधिवाकार्यम् ।

हवन्ते । येषाम् । इन्द्रः । ते । जयन्ति ॥ ५ ॥

धनेषु हितेषु शत्रुषु निहितेषु मातेषु सारु तमिव तं पूर्वोक्तगुणमेवेन्द्रं अविवाकाय अधि-
वचनाय पक्षपातवचनाय हवन्ते स्तौतारजाह्वयन्ति । तत्र च येषां पक्षे इन्द्रोवर्षते तएव जयन्ति ।
जयेन तानि धनानि लभन्ते नान्ये ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

तमिच्चयौत्रैरार्यन्ति तं कृतेभिश्चर्षणयः । एष इन्द्रोवरिविस्कृत् ॥६॥२०॥

तम् । इत् । च्यौत्रैः । आर्यन्ति । तम् । कृतेभिः ।

चर्षणयः । एषः । इन्द्रः । वरिविः । शकृत् ॥ ६ ॥ २० ॥

तमिव तमेवेन्द्रं व्यतिवेलकरैः स्तोत्रैः आर्यन्ति आर्यमभित्तं ईश्वरं कुर्वन्ति चर्षणयोम-
नुष्याः कृतेभिः कृतैः कर्मभिश्च आर्यन्ति एष इन्द्रोवरिविस्कृत् धनस्य कर्ता भवति
स्तौतृणाम् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य मथने विशोवर्गः ॥२०॥

अथ सप्तमी-

इन्द्रो ब्रह्मेन्द्रः ऋषिर्इन्द्रः पुरुषोऽहूतः । महान्महीभिः शचीभिः ॥७॥

इन्द्रः । ब्रह्मा । इन्द्रः । ऋषिः । इन्द्रः । पुरु ।

पुरुः । अहूतः । महान् । महीभिः । शचीभिः ॥ ७ ॥

अयमिन्द्रो ब्रह्मा परिकृष्टः सर्वेभ्योधिकः स एवेन्द्रः ऋषिर्द्रष्टा सर्वस्यायं जातस्य स इन्द्रः पुरु-
षहुलं पुरुहोत्वो बहुजिग्राहूतश्च महीभिर्महतीभिः शचीभिः क्रियाभिः वृत्रवबादिरुपाभिः महा-
भूतो भवति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

सस्तोम्यः स हव्यः सत्यः सत्त्वांनु विकूर्मिः । एकश्चित्सन्नमिभूतिः ॥ ८ ॥

सः । स्तोम्यः । सः । हव्यः । सत्यः । सत्त्वां ।

तुमिः । कूर्मिः । एकः । चित् । सत् । अमिः । भूतिः ॥ ८ ॥

सपूर्वोक्तद्वन्द्वः स्तोम्यः स्तोमार्हः स्तुत्यर्हः सएव हव्योद्वातव्यथ सप्तः सत्सुसानुः अवि-
तथस्वभावोसत्वा शत्रूणामवसादयिता तुविकूर्मः बहुकर्मा यतएवातः कारणात् एकक्षित्तम्
असहायोपिभवन् अभिभूतिः शत्रूणामभिभविता तिरस्कृता भवति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

तमूर्केभिस्तंसामभिस्तंगाद्यत्रैश्वर्षणयः । इन्द्रवर्धन्तिक्षितयः ॥ ९ ॥

तम् । अर्केभिः । तम् । सामश्भिः । तम् । गाद्यत्रैः ।

चर्षणयः । इन्द्रम् । वर्धन्ति । क्षितयः ॥ ९ ॥

चर्षणयोद्गघारोमंत्राणां क्षितयोमनुष्यास्तमिन्द्रं अर्केभिरचनसाधनेर्षणरूपैः भवैर्वर्धन्ति
वर्धयन्ति तथोद्गावारः सामभिर्गानविशितैर्मघैस्तंवर्धयन्ति तथा गायत्रैर्गायत्र्यादिछन्दोमुक्तैः
शस्त्ररूपैरप्रगतिर्मघैः तमेवेन्द्रं होतारोवर्धयन्ति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

प्रणेतारवस्योअच्छाकर्तारंज्योतिःसमत्सु । ससह्वासंयुधामित्रान् ॥ १० ॥

प्रह्नेतारम् । वस्यः । अच्छ । कर्तारम् । ज्योतिः ।

समत्सु । ससह्वासं । युधा । अमित्रान् ॥ १० ॥

वस्योवसीयः प्रशस्तं वसु धनं अच्छाभिमुख्येन प्रणेतारं प्रापयितारं समत्सु संग्रामेषु
शत्रुनिरसनेन ज्योतिःप्रकाशं जयलक्षणं कर्तारं करणशीलं करोतिः ताच्छीञ्जिकस्तुम् । कुर्वन्त्य-
तआह युधा युद्धेन अमित्रान् शत्रून्सह्वासंभिवृत्तं एवंगुणकमिन्द्रं वर्धयन्तीतिशेषः ॥ १० ॥

अथेकादशी—

सनःपभिःपारयातिस्वस्तिनावापुरुहूतः । इन्द्रोविश्वाअतिद्विपः ॥ ११ ॥

सः । नः । पभिः । पारयाति । स्वस्ति । नावा ।

पुरुहूतः । इन्द्रः । विश्वाः । अति । द्विपः ॥ ११ ॥

पभिः प्रावा पूरयिता पुरुहूतोबहुभिराहूतः सइन्द्रः निरताः सर्वादिपोद्देष्ट्रीः प्रजाः शो-
स्मान् नावा तरणसावनेन स्वस्ति क्षेमेण अनिपारयानि अविपारयतु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

सत्त्वं इन्द्रवाजेभिर्दशस्याचंगालुयाचं । अच्छाचनः सुम्ननेपि ॥ १२ ॥ २१ ॥

सः । त्वम् । नः । इन्द्र । वाजेभिः । दशस्य ।

च । गालुय । च । अच्छ । च । नः । सुम्नम् । नेपि ॥ १२ ॥ २१ ॥

हे इन्द्र सत्त्वाद्दशत्वं नोस्मभ्यं वाजेभिर्वैलैः दशस्य च धनं पयच्छ च । दशस्यतिर्दानकर्मा । गालुय च गालुं मार्गं अस्मभ्यमिच्छ च गालुशब्दात् छन्दसिपरेच्छायामिति क्यच् न छन्दस्पुत्र-
स्येति दीर्घनिषेधः । तथा नोस्मान्मुन्नं सुत्वं चाच्छ नेपि अग्निप्रापय ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे एकविंशोऽवर्गः ॥ २१ ॥

आयाहीति पंचदशर्षं पञ्चमं सूक्तम् इरिषिठेरापमेन्द्रं चतुर्दशोवृहती पञ्चदशीसतोवृ-
हती आदितस्त्रयोदशगायत्र्यः । अनुकम्यतेहि-आयाहिषं चोना प्रगार्थावमिति । अन्यमगाथं
वर्जयित्वा शिष्टस्य महाव्रतेऽकोपिनियोगः । ज्योतिष्टोमे प्रातःसवने ब्रह्मशस्त्रे आघ्राः पृच्छः
स्तोत्रियानुरूपाः तथानंतराः सवचंश्च शंतनीयाः सूच्यतेहि-आयाहिसुपुमाहितइतिपट्
स्तोत्रियानुरूपावनन्तराः समेति । चातुर्विंशिकेहनि प्रातःसवने आद्यस्तुचोस्मिन्नेवशस्त्रे पळह-
स्तोत्रियसंज्ञकआवापार्थः सन्नितश्च-आयाहिसुपुमाहितइन्द्रमिद्राथिनोवृहदिति ।

तत्र पथमा-

आयाहिसुपुमाहितइन्द्रसोमंपिवाद्मम् । उर्द्वार्हिःसदोमम ॥ १ ॥

आ । याहि । सुसुम् । हि । ते । इन्द्र । सोमम् ।

पिर्ष । इमम् । आ । इदम् । बर्हिः । सदः । मम ॥ १ ॥

हे इन्द्र त्वमायाहागच्छ ते त्वदर्थं सुपुमाहि अभिपुववंतः सद्दु सोमं वयं । तमिममग्नि-
पुवं सोमं पिष । तदर्थं मम मदीयं इदं बर्हिर्वयामास्तीर्णं आसदः आसीद अभिनिषीद ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

आत्वाब्रह्मयुजाहरीवहंतामिन्द्रकेशिनां । उपब्रह्माणिनःशृणु ॥ २ ॥

आ । त्वा । ब्रह्मयुजा । हरीवर्ति । वहंताम् ।

इन्द्र । केशिनां । उर्ष । ब्रह्माणि । नः । शृणु ॥ २ ॥

हे इन्द्र ब्रह्मयुजा ब्रह्मणा मंत्रेण युज्यमानौ केशिना केशिनौ केशवन्तौ हरी हरणशी-
लवश्वौ त्वा त्वां आवहतां अभिप्रापयताम् । त्वं चास्मद्यज्ञमुपेत्य नोस्माकं ब्रह्माणि स्तोत्राणि शुणु
स्तोत्राणि गृहाण सम्मक् चित्ते धारय ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ब्रह्माणस्त्वावयंयुजासोमपामिन्द्रसोमिनः । सुतावन्तोह्वामहे ॥३॥

ब्रह्माणः । त्वा । वयम् । युजा । सोमपाम् ।

इन्द्र । सोमिनः । सुतवन्तः । ह्वामहे ॥ ३ ॥

हे इन्द्र ब्रह्माणोवाहणावयं त्वा त्वा युजा योग्येन स्तोत्रेण ह्वामहे आह्वयामहे । कथं-
भूतं सोमपां सोमस्य पातारं । कीदृशावयं सोमिनः सोमयुक्ताः सुतवन्तः अभिपुत्रैश्च सोमि-
रुपेताः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आनोपाहिसुतावन्तोस्माकंसुपुतीरुपं । पिवासुशिप्रिन्धसः ॥४॥

आ । नः । याहि । सुतवन्तः । अस्माकम् ।

सुपुस्तुतीः । उपं । पिवं । सु । शिप्रिन् । अन्धसः ॥ ४ ॥

हे इन्द्र सुतवतः अभिपुत्रसोमयुक्तान् नोस्मानायाश्चभिगच्छ ततोस्माकं संमंधीनि सुपु-
ती, शोभनानि स्तोत्राणि उपगच्छ जानीहि । हे सुशिप्रिन्, शोभनशिरस्त्राण शोभनहनुक्वेन्द्र
अन्धसः अन्नस्य सोमलक्षणस्य स्वांशलक्षण भागं पिव यदा कर्मणिपत्नी अंधोस्मदीयं सोमं
पिव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

आतेसिश्चामिकुक्षपोरनुगात्राविधावतु ।

गृभ्नापजिह्वयामधु ॥ ५ ॥ २२ ॥

आ । ते । सिंचामि । कुक्षयोः । अनु । गात्रां । वि । धावतु ।

गृभ्नाप । जिह्वयां । मधु ॥ ५ ॥ २२ ॥

हे इन्द्र ते तव कुक्ष्योरुदरयोः आसिञ्चामि सोमानवनयामि कुक्षी सोमेन पूरयामीत्यर्थः । इन्द्रस्पृहि द्वे उदरे । तथाचश्रूयवे—ओष्ठाकुक्षीपृणता नार्बन्तं च मावोर्नचेति । यद्वा एकस्यैवोदरस्य सव्यदक्षिणभेदेन ऊर्ध्वोवोभागभेदेनवा द्वित्वम् सचासिक्तः सोमः मात्रा गात्राणि शरीरावयवानि हस्तपादादीनि सर्वाण्यनुक्रमेण विधावतु व्याप्नोतु त्वञ्च मधु मधुरं मया-सिच्यमानं सोमं जिह्वया रसनेन्द्रियेण गृभ्नाय गृह्णाण । छन्दसि शायजपीति ग्रहूञ्चरस्यशनः शायजदेशः हग्रहोभेइति भत्वम् ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथ षष्ठी—

स्वादुष्टेअस्तुसंसुदेमधुमान्तन्वेइतवं । सोमःशामस्तुतेहृदे ॥ ६ ॥

स्वादुः । ते । अस्तु । सम्सुदे । मधुमात् । तन्वे । तवं । सोमः ।

शाम् । अस्तु । ते । हृदे ॥ ६ ॥

संसुदे साम्यक् सुदु दाने हे इन्द्र ते तुभ्यं मधुमात् माधुर्यवानयं सोमः स्वादुरस्तु रुचिकरोभ-वतु तव तन्वे शरीराय च स्वादुरस्तु । ते तव हृदे हृदयाय च सामः शामस्तु सुखजनकं भवतु ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

अयमुत्वाविचर्पणेजनीरिवाभिसंवृतः । प्रसोमइन्द्रसर्पतु ॥ ७ ॥

अयम् । ऊँ इति । त्वा । विश्चर्पणे । जनीः इद्व । अजि ।

समसंवृतः । प्र । सोमः । इन्द्र । सर्पतु ॥ ७ ॥

हे विचर्पणे विद्रष्टरिन्द्र जनीरिव जनपोजायाइव तापथा शुद्धैरसैः संवृताभवन्ति एवं संवृतः पयःप्रभृतिभिः श्रयणद्रव्यैरावृतोपं सोमः अभिसर्पतु अभिगच्छतु उदितिपूरकः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

तुविश्रीवोवपोदरःसुवाहुर्न्यसोमदे । इन्द्रोवृत्राणिजिघ्रते ॥ ८ ॥

तुविश्रीवः । वपाइउदरः । सुइवाहुः । अन्धसः । मदे ।

इन्द्रः । वृत्राणि । जिघ्रते ॥ ८ ॥

तुविश्रीवः विस्तीर्णकंधरः वपोदरः पीवरोदरः यथा बहवः सोमाः पीता अन्तर्भवन्ति
तथा विस्तृतउदरइत्यर्थः सुचाहुः शोभनचाहुः एवंगुणकइन्द्रः अंधसोजस्य सोमात्मकस्य मदे
हर्षेसति वृत्राणि शत्रुजातानि जिघ्रते हिनस्ति ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

इन्द्रभेहिपुरस्त्वंविश्वस्पेशानओजसा । वृत्राणिवृत्रहजहि ॥ ९ ॥
इन्द्र । प्र । इहि । पुरः । त्वम् । विश्वस्य । ईशानः । ओजसा ।
वृत्राणि । वृत्रहन् । जहि ॥ ९ ॥

हे इन्द्र ओजसा वलेन विश्वस्य सर्वस्य जगतः ईशानः स्वामी भवन् त्वं पुरः अस्मा-
कं पुरस्तात्पेहि प्रगच्छ प्राप्सिहि । हे वृत्रहन् वृत्राणामावरकाणां शत्रूणां हन्तः वृत्राणि अस्म-
दीयानि शत्रुजातानि जहि विनाशय ॥ ९ ॥

अस्पृदपेष्टौ इन्द्रस्य मदातुः दीर्घस्तेअस्त्वंकुशइत्यनुवाक्या सूच्यतेहि-दीर्घस्तेअ-
स्त्वंकुशो भदातेहस्तासुखवोवपाणीइति ।

सैषा सूक्ते दशमी-

दीर्घस्तेअस्त्वंकुशोयेनावसुप्रयच्छसि । यजमानायसुन्वते ॥ १० ॥ २३ ॥

दीर्घः । ते । अस्तु । अंकुशः । येन । वसुं । प्रदयच्छसि ।
यजमानाय । सुन्वते ॥ १० ॥ २३ ॥

हे इन्द्र ते नव अंकुशः सृणिः आकण्ठसाधनमायुधं दीर्घेस्तु आयतोभवतु । यथा
दूरस्थमपि वस्तुञ्चामोति तथा आपामवान्भवत्वित्यर्थः येनांकुशेन सुन्वते सोमाधिपवं कु-
र्वते यजमानाय वसु धनमाहृत्य प्रयच्छसि ददासि ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे प्रयोर्विशोषर्मः ॥ २३ ॥

द्वितीयपर्याये होतुःशले अपंतइन्देति स्वोनियस्तृचः सतिर्वच-अयन्तइन्द्रसोमोयन्ते-
मानुषेजने इति ।

तत्राद्या सूक्ते एकादशी-

अयंते इन्द्र सोमो निपूतो अधिर्वाहिर्धि । एहीमस्य द्रवापिब ॥ ११॥

अयम् । ते । इन्द्र । सोमः । निपूतः । अधि । वाहिर्धि । आ ।
इहि । ईम् । अस्य । द्रव । पिब ॥ ११ ॥

हे इन्द्र ते तुभ्यं त्वदर्थं अयं सोमोवाहिर्व्यधि वेद्यामास्तीर्णं दधे निपूतः नितरां दशाप-
वित्रेण शोधितः अभिषवादिसंस्कारैः संस्कृतइत्यर्थः । ई इदानीं अस्य इमं सोमं प्रति एहि
आगच्छ आगत्य यत्र रसात्मकः सोमोहूयते तं देशं प्रति द्रव शीघ्रंगच्छ तदनंतरं तं सोमं
पिब ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

शाचिगोशाचिपूजनाय रणाय ते सुतः । आखण्डलमहूयसे ॥ १२ ॥

शाचिगो इति शाचिःगो । शाचिःपूजन । अयम् । रणाय । ते ।
सुतः । आखण्डल । प्र । हूयसे ॥ १२ ॥

हे शाचिगो शाचयः शकगावोपत्यात्तो शाचिगुः । यदा शच व्यकायां वाचि अस्मा-
दौणादिकइद्रप्रत्ययः शाचयोव्यकाः प्रख्याता गावोररमयोगावएववा मस्यवाहश । हे शाचि-
पूजन पूज्यतेऽनेनेति पूजनं स्तोत्रादि प्रख्यातपूजन ते वव रणाय रमणाय सुखजननाय अयं
सोमः सुतोभिपुतः । यतः कारणात् हे आखण्डल शशूणामाखंडमितः महूयसे मरुटाग्निः
स्तुतिभिराहूयसे अतः आगत्य इमं सोमं पिबेति भावः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

यस्ते शृङ्गपोनपात्प्रणापात्कुण्डपाद्यः । न्यस्मिन्दध्रामनः ॥ १३ ॥

यः । ते । शृङ्गःपुः । नपात् । प्रनपादिति प्रहनेपात् । कुण्डःपाद्यः ।
नि । अस्मिन् । ध्रमे । आ । मनः ॥ १३ ॥

हे शृंगवृषो नपात् शृंगवृषा नाम कश्चिद्वृषिः तस्य चेन्द्रः स्वयं पुत्रतया जज्ञे इत्याख्यायिका ।
नपादित्यन्यथा नाम शृंगवृषः पुत्र । यद्वा शृण्वन्ति हिंसन्तीति शृंगाणि रश्मयः तैर्वर्षतीति शृंगवृ-
डादित्यः तस्य नपातपितः स्वकीये स्थानेवस्थापयितः सुवामंत्रितइति षड्रथंतस्य परांगवद्वा-
वेनामन्त्रितानुभवेशात् समुद्रायस्याष्टमिकं सर्वानुदात्तत्वम् । ईदृश हे इन्द्र ते वव संबन्धी प्रणपात्
प्रकर्षेण नपातयिता रक्षिता कुंडपाय्यः कुडैः पीयते अस्मिन् सोमइति कुंडपाय्यः ऋतुविशेषः
ऋतौ कुंडपाय्यसंचार्याविति पिबतेरधिकरणे यत्प्रत्ययो युगागमश्च निपात्यते एतत्संज्ञोयः ऋतुर-
स्ति अस्मिन् कुंडपाय्ये ऋतौ मनः स्वान्वं आनिदधे अभितोवर्तमानाः कुंडपायिनामानऋपयः
पुरा निदधिरे सम्यक् त्वद्देवत्यं ऋतुमनुष्ठितवन्तइत्यर्थः । दधातेर्लिटि इरयोरे इतिरेभावः ॥१३॥

अथ चतुर्दशी—

वास्तोष्यते ध्रुवास्थूणांसंत्रंसोम्यानाम् ।

द्रुप्सोभेत्तापुरांशश्वतीनामिन्द्रोमुनीनांसखा ॥ १४ ॥

वास्तोः । पते । ध्रुवा । स्थूणा । अंसंत्रम् । सोम्यानाम् । द्रुप्सः ।

भेत्ता । पुराम् । शश्वतीनाम् । इन्द्रः । मुनीनाम् । सर्वा ॥ १४ ॥

हे वास्तोष्यते गृहपते स्थूणा गृहाधारभूतस्तंभः ध्रुवा स्थिरा भवतु सोम्यानां सोमार्हाणां
सोमसंपादिनां वास्पाकं अंसंत्रं अंसवाणं अंसोपलक्षितस्य ऋतुरशरीरस्य प्रायकं रक्षकं बलं भ-
वतु । अपिच द्रुप्सः द्रवणशीलः सोमः तद्वान् अशं आदित्वादध्यत्ययः शश्वतीनां बहीनां पुरा-
महुरपुरीणां भेत्ता विदारयिता एवभूतइन्द्रोमुनीनामृषीणामस्पाकं सर्वा मित्रभूतो भवतु ॥१४॥

अथ पञ्चदशी—

पृदाकुमानुर्यजतो गोवेषण एकः सन्नभिभूर्यसः ।

मूर्णिमश्वं नयत्तुजापुरो गृमेन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ १५ ॥ २४ ॥

पृदाकुऽसानुः । यजत् । गोऽवेषणः । एकः । सन् । अभि । भूर्यसः ।

मूर्णिम् । अश्वम् । नयत् । तुजा । पुरः । गृजा । इन्द्रम् ।

सोमस्य । पीतये ॥ १५ ॥ २४ ॥

पृदाकुसानुः पृदाकुः सर्पः सइव सानुः समुच्छ्रितः तद्दुःखतशिरस्कइत्यर्थः । यद्वा पृदाकु-
वत्सानुः संभ्रजनीयः सयथा बहुभिर्मणिमञ्जौषधादिभिः संसेव्योनाल्पैः एवमिन्द्रोपि बहुभिःस्तो-
त्रादिभिः यत्नैः सेव्य इत्यर्थः । यजतोयष्टव्यः गवेपणोगवामेपयिता प्रापयिता एवंगुणकोमइन्द्रः
एकः सन् असहायः केवलएवसन् भूयसोबहुतरान् शत्रून् अभिभवति । भूर्णि भरणशीलं अश्वं
व्यामुवन्तं तमिन्द्रं सोमस्य पीतये पानार्थं पुरः अस्माकं पुरस्तात् नयत् नयति प्रापयति । साम-
थ्यात् स्तोत्रेति लज्यते । केन साधनेन तुजा क्षिप्रगामिना गृभा ग्रहणसाधनेन स्तोत्रेण । यद्वा अ-
श्वमिति दुष्टोपममेतत् यथा बोढारमश्वं दुर्यहं पाशोनानयन्ति एवमुक्तेन प्रकारेण महानुभावमि-
न्द्रं स्तुत्या स्तोत्रा आनयतीत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे चतुर्विंशोऽवर्गः ॥ २४ ॥

इदंहेति द्वाविंशर्ष पष्ठं सूक्तं इरिंत्रिठेरार्ष उष्णिक् छंदस्क उत्तमैषा अग्निदेवताका श-
मन्निरित्येषामिन्द्रस्यैवायुदेवताका शिष्टा आदित्यदेवताका । तथा चानुक्रम्यते—इदंहेत्यधिके आदित्य-
मौष्णिहमष्टम्यशिव्यांपराग्निस्पर्षानिलानामिति । गतोविनियोगः ।

तत्र मथमा—

इदंहेनूनमेपांसुस्र्मििक्षेतुमर्त्यः । आदित्यानामपूर्व्यसर्वीमनि ॥ १ ॥

नुदम् । ह । नूनम् । एषाम् । सुस्रम् । मििक्षेतु । मर्त्यः ।

आदित्यानाम् । अपूर्व्यम् । सर्वीमनि ॥ १ ॥

इदंहे इदानीं खलु नूनमवश्यं आदित्याना अदितेः पुत्राणामेषा देवादीनां पित्रादीनां
सर्वीमनि प्रसवे प्रेरणेसति मर्त्योमनुष्यः स्तोत्रा अपूर्व्यमभितर्कं सुस्रं सुखकरं धनं मिक्षेत
माचेत नकालांतरे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अनर्वाणोह्येषांपन्यां आदित्यानाम् । अदंबधा सन्ति पायवः सुगेऽवर्धः ॥ २ ॥

अनर्वाणः । हि । एषाम् । पन्याः । आदित्यानाम् । अदंबधाः ।

सन्ति । पायवः । सुगेऽवर्धः ॥ २ ॥

एषां आदित्यानां पंथाः पन्थानोमार्गाः सुपांसुलुगिति जसःसुः अनर्वाणः अपत्सृताः
पैरैरपतिगवाः अवएव अदग्धाः अर्हिसिवाश्च सन्ति भवन्ति । हि यस्मादेवं तस्मात्पायवः पा-
लयितारस्तेमार्गाः सुगेवृधः हुगमे सुखे विपये वर्धका भवन्तु ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

तत्सुनःसविताभगोवरुणोमित्रोअर्यमा ।
शर्मयच्छन्नुसप्रथोयदीमहे ॥ ३ ॥

तत् । सु । नः । सविता । जगः । वरुणः । मित्रः । अर्यमा । शर्म ।
यच्छन्तु । सप्रथः । यत् । ईमहे ॥ ३ ॥

सवित्रादयश्चत्वारोदेवाः सप्रथः सर्वतः पृथु विस्तीर्णं वच्छर्म सुखं गृहं वा नोत्सर्ग्यं सु
सुषु यच्छन्तु ददतु । यच्छर्म ईमहे वयं याचामहे ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

देवेभिर्देव्यदितेरिष्टभर्मन्नागहि । स्मत्सूरिभिःपुरुप्रियेसुशर्मभिः॥४॥
देवेभिः । देवि । अदिते । अरिष्टभर्मन् । आ । गहि । स्मत् ।
सूरिभिः । पुरुप्रिये । सुशर्मभिः ॥ ४ ॥

हे देवि दानादिगुणयुक्ते हे अरिष्टभर्मन् अहिमितभरणे हे पुरुप्रिये बहुभिः प्रीयमाणे
हे एवंगुणविशिष्टे अदिते सरिभिः माभिः सुशर्मभिः सुसुखैः देवेभिःदेवैः आर्माभिः पुत्रैः सार्धं
स्मदितिनिघातः शोभनार्थः स्मत् शोभनं यथा भवति तथा आगहि आगच्छ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

तेहिपुत्रासोअदितेविदुर्द्वेषांसियोतवे ।
अंहोश्चिदुरुचक्रयोनैहसः ॥ ५ ॥ २५ ॥

ते । हि । पुत्रासः । अदितेः । विदुः । द्वेषांसि । योतवे । अंहोः ।
चित् । उरुचक्रयः । अनेहसः । ५ ॥ २५ ॥

अदितेः पुत्रासः पुत्राः तेहि वे खलु मित्रादयोदेवाः द्वेषांसि द्वेषुणि राक्षसादीनि योववे पृथक्कर्तुं विदुः जानन्ति विदोऽज्योवेति विदजन्तरस्पज्ञेरुसादेशः । तथा उरुचक्रयः विस्तीर्ण-
स्य कर्मणः कर्तारोनेहसः अनाहंतारो रक्षकास्ते अंहोश्चिद आहननशीलात्पापादपि योववे पृथक्कर्तुंमस्मान् जानन्ति ॥ ५॥

॥ इति पठस्य प्रथमे पञ्चविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

अथ पद्यी-

अदितिर्नोदिवापशुमदितिर्नक्तमर्द्धयाः ।

अदितिःपात्वंहंसःसदादृधा ॥ ६ ॥

अदितिः । नः । दिवा । पशुम् । अदितिः । नक्तम् । अर्द्धयाः ।

अदितिः । पात् । अंहंसः । सदादृधा ॥ ६ ॥

नोत्माकं पशुं अदिविरदीना अखंडनीयावा देवमावा दिवा अहनि पातु रक्षतु । तथा अर्द्धयाः बासाभ्यंतरप्रेदेन प्रकारद्वयरहिताः सर्वदेकप्रकारा कपटरहिता सा अदितिः नक्तं रात्रौ च अस्मदीयं गवादिपशुजातं रक्षतु तथास्मानपि अंहंसः पापात् पातु रक्षतु । केनसाधनेन सदादृधा सर्वदा वृद्धिमतात्मीयेन रक्षणेन ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

उत्तस्थानोदिवांमतिरदितिरुत्त्यागमत् ।

साशन्तातिमयस्करदपस्त्रिधः ॥ ७ ॥

उत्त । स्या । नः । दिवा । मतिः । अदितिः । उत्त्या । आ । गमत् ।

सा । शम् । शन्ताति । मयः । करत् । अप । स्त्रिधः ॥ ७ ॥

उत्तापिच स्या सापूर्वोक्तामतिर्मेध्वी मंतव्या स्तोतव्या वा अदितिरुत्त्या रक्षयात्तार्धं दिवा अहनि नोत्स्थानागमत् आगच्छतु आगत्य च शंभानि शान्तिकरं मयः सुखं सादितिः करत् करोगु । मिषोवापकान् शशुंश्चापगमयतु म्निदिर्वाचनार्थः गिवशमरिद्रस्पकरश्नि शंशन्दात्कर-
णेर्धे ताविहृत्पत्तयः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

उत्तत्यादैव्याभिपजाशनःकरतोअश्विना ।
युयुयातामिनोस्पोअपस्त्रिधः ॥ ८ ॥

उत्त । त्या । दैव्या । भिपजा । शम् । नः । करत्तः । अश्विना ।
युयुयाताम् । इतः । रपः । अप । स्त्रिधः ॥ ८ ॥

उतापिच त्या तौ प्रसिद्धौ देव्या देवेषुभवौ भिपजा चिकित्सकौ ईदशावश्विना
अश्विनौ नोस्माकं शं सुखं रोगाणां शमनं वा करतः कुरुवाम् । इतोस्मत्तः रपः पापं युयुयातां
पृथक्पूर्वातां स्त्रिधः शत्रून्श्वापगमयताम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

शमग्निरग्निभिःकरच्छंनस्तपतुसूर्यः ।
शंवातोवात्वरपाअपस्त्रिधः ॥ ९ ॥

शम् । अग्निः । अग्निःभिः । करत् । शम् । नः । तपतु । सूर्यः ।
शम् । वातः । वातु । अरपाः । अप । स्त्रिधः ॥ ९ ॥

अग्निभिः स्वविभूत्या विभिन्नैर्गार्हपत्यादिभिः अग्निदेवः शं करत् अस्माकं रोगरातिं
सुखंवा करोतु । सूर्यः सर्वस्य श्रेयकआदित्यश्च नोस्माकं शंसुखं यथाभवति तथा तपतु पदी-
प्यताम् । वातोवायुश्च अरपाः अपापः सन् शं यथा भवति तथा वातु अनुवर्तताम् । स्त्रिधः
शत्रून्श्च एतेग्न्यादयः अपगमयन्तु ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

अपामीवामपस्त्रिधमपसेधतदुर्मतिम् ।
आदित्यासोयुयोर्तनानोअंहसः ॥ १० ॥ २६ ॥

अप । अमीवाम् । अप । स्त्रिधम् । अप । सेधत ।
दुःमतिम् । आदित्यासः । युयोर्तन । नः । अंहसः ॥ १० ॥ २६ ॥

हे आदित्याः अमीनां रोगं अपसेधत अस्मत्तोपगमयत सिद्धं चापसेधकं शत्रुं चापसेधत
दुर्मतिं अस्माकं दुःखस्य मंतरं चापसेधत । अपिच हे आदित्यासः आदित्याः नोस्मानंहसः
पापाद् युयोतन पृथक्कुरुत । यौतेलोति छान्दसः शपःश्लुः तमनसनथनाश्चेति तस्यतनवादेशः
पित्वाइनुदात्तत्वे धातुस्वरः शिष्यत्वे आमन्त्रितं पूर्वमविद्यमानवदिति पूर्वस्यामन्त्रितस्या-
विद्यमानत्वेन पदादपरत्वान्निघातोऽभवति ॥ १० ॥

॥ इति पद्यस्य प्रथमे पङ्क्तिशोवर्गः ॥ २६ ॥

अथैकादशी-

युयोत॒शरु॑म॒स्मदाँ॑आदि॒त्यास॒उता॑म॒तिम् ।
ऋध॒द्वेषः॑रुणु॒तवि॒श्ववे॑दसः ॥ ११ ॥

युयोत । शरुम् । अस्मत् । आ । आदित्यासः ।

उत । अमतिम् । ऋधक् । द्वेषः । रुणुत । विश्ववेदसः ॥ ११ ॥

हे आदित्यासः आदित्याः शरुं हितकं अस्मदा अस्मत्तश्च युयोत पृथक्कुरुत । उतापिच
अमतिं दुर्बद्धिच पृथक्कुरुत हे विश्ववेदसः सर्वधनाः सर्वज्ञावा द्वेषोद्वेषून शत्रून् ऋधक् पृथक्-
रुणुत कुरुत अस्मत्तोवियोजयत ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

तस्तु॒नःशर्म॑यच्छ॒तादि॒त्पा॒पन्मु॑मो॒चति॑ ।
ए॒नस्त्व॑न्तं॒चिदे॑नसःसु॒दानवः॑ ॥ १२ ॥

तत् । तु । नः । शर्म । यच्छत । आदित्याः । यत् ।

मुमोचति । एनस्त्वन्तम् । चित् । एनसः । सुदानवः ॥ १२ ॥

हे आदित्याः तच्छर्मं गुह्यं नोस्मार्थं तु सुदृ यच्छत दत्त । हे सुदानवः शोभनदानाः
मुष्मदीयं यच्छर्म एनस्त्वन्तं चित् पापिनमपि स्तोतारं एनसः पापाद् मुमोचति मोचयति
तपच्छतेत्यन्वयः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

यो नः कश्चिद्रिक्शति रिक्षस्त्वेन मर्त्यः ।

स्वैः पएवैरि रिपीष्टयुर्जनः ॥ १३ ॥

यः । नः । कः । चित् । रिक्शति । रिक्षःऽत्वेन । मर्त्यः ।

स्वैः । सः । एवैः । रि रिपीष्ट । युः । जनः ॥ १३ ॥

यः कश्चिन्मर्त्यो मनुष्यो नोस्मात्रिक्षस्त्वेन रक्षोभावेन पिशाचाद्यत्मना रिक्शति जिहंसिषति रिषहिंसायामिविधानुः समनुष्यः स्वैरेवैरात्मीयैरेव चेष्टितैः रि रिपीष्ट हिंसितो भूयात् । सजनोयुः याता अपगमनशीलश्च भवतु । यद्वा सजनः स्वैरेव गमनैः युः दुःखं गच्छन् हिंसितो भवतु ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

समित्तमघमंश्रवद्दुःशंसंमर्त्यरिपुम् ।

यो अस्मन्नादुर्हणावान् उपद्दुःशंसुः ॥ १४ ॥

सम् । इत् । तम् । अघम् । अश्रवत् । दुःऽशंसम् ।

मर्त्यम् । रिपुम् । यः । अस्मद्दत्रा । दुःऽहर्णावान् । उप । दुःशंसुः ॥ १४ ॥

दुःशंसं दुष्कीर्तिं रिपुं शत्रुं तं मर्त्यं मनुष्यं इव एवमघं पापं समश्रवत् सम्यग्व्यामोतु । यो मर्त्यः अस्मन्ना अस्मास्तु अस्मद्विषये दुर्हणावान् दुष्टहननवानुपजायते द्वयुः द्वाभ्यां प्रकाराभ्यां युक्तश्च भवति । अयमर्थः-प्रत्यक्षरुतोहितं वदति परोक्षरुतस्त्वहितं तादृशः कपटो द्वयुस्त्विष्ये वे यथास्मद्विषये कपटो भवति तमपि पापं व्यामोत्विति ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

पाकत्रास्थं न देवाद्दत्सु जानीथ मर्त्यम् ।

उपद्दुःशंसुः चाद्दुःशंसुः च वसवः ॥ १५ ॥ २७ ॥

पाकद्दत्रा । स्थं । देवाः । हन्तुऽसु । जानीथ । मर्त्यम् ।

उप । दुःशंसुम् । च । अद्दुःशंसुम् । च । वसवः ॥ १५ ॥ २७ ॥

हे देवा दानादिगुणयुक्ता आदित्यायुयं पाकना पाकेषु विपक्रमतेषु स्तोत्रेषु स्थान भवथ । यद्वा प्रथमार्येत्राप्रत्ययः पाकत्राः पाकाः परिपक्वज्ञानाः भवथ । यत्पर्व अवः कारणाव हस्त आत्मीयेषु हृदयेषु द्वयं द्विमकारयुक्तं कपटिनं च अद्वयं च तद्विद्वक्षणं कापट्यरहितं च मर्त्यं मनुष्यं उपेत्य हे वसवोवासका जानीथ अवगच्छथ ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

अथ षोडशी-

आशर्मपर्वतानामोतापांष्टणीमहे ।

धावाक्षामारेअस्मद्रपंस्कृतम् ॥ १६ ॥

आ । शर्म । पर्वतानाम् । आ । उत । अपाम् । ष्टणीमहे ॥

धावाक्षामा । आरे । अस्मत् । रपः । कृतम् ॥ १६ ॥

पर्वतानां मेघानां गिरिणां वा संवधि शर्म सुतं वयं आवृणीमहे आभिमुख्येन संभजामहे । उतापिच अपामुदकानां च हे धावाक्षामा धावाष्टिव्यो अस्मदारे अस्मत्तोविप्रकृष्टदेशे रपः पापं कृतं कुरुवं अस्मत्तोवियोजयतमित्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

तेनोऽद्रेणशर्मणायुष्मार्कनावावसवः ।

अतिविश्वानिदुरितापिपर्वतन ॥ १७ ॥

ते । नः । अद्रेण । शर्मणा । युष्मार्कम् । नावा । वसवः ।

अति । विश्वानि । दुःऽइता । पिपर्वतन ॥ १७ ॥

हे वसवोवासमितारआदित्याः षेपूर्वोक्तगुणा यूयं भद्रेण शोभनेन शर्मणा सुतेन युष्माकं नावा नोस्मान् विश्वानि सर्वाणि दुरिता दुर्गमनानि अति विपर्वतं पिपृत अतिप्रारयत ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

तुचेतनापतत्सुनोद्गार्वापुआयुर्जावसे ।

आदित्यासःसुमहसःकृणोतन ॥ १८ ॥

तुचे । तनाय । तत् । सु । नः । द्राघीयः । आर्युः ।
जीवसे । आदित्यासः । सु३महसः । रुणोतन ॥ १८ ॥

हे आदित्यासः अदितेःपुत्राः सुमहसः शोभनतेजस्काः नोस्माकं तुचे पुत्राय तनाय त-
नयाय पौत्राय च जीवसे जीवनाय द्राघीयोदीर्घतमं तत्सिद्धमायुः जीवितं सु सुष्टु रुणोतन
कुरुत ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

युज्ञोहीळोवोअन्तरुआदित्याअस्तिमृळत ।
युप्मेइहोअपिस्मसिसजात्ये ॥ १९ ॥

युज्ञः । हीळः । वः । अन्तरः । आदित्याः । अस्ति । मृळत ।
युप्मे इति । इत् । वः । अपि । स्मसि । स३जात्ये ॥ १९ ॥

हे आदित्याः हीळः हीडिर्गत्यर्थः गंतव्यः प्राप्तव्योस्माभिः अनुष्ठितोयज्ञोवोयुष्पाकर्मद-
रोस्ति अतिकेवर्तमानोभवति । अतोस्मान्मृळत सुखयत वोयुष्पाकं सजात्ये सजातत्वे ज्ञातित्वे
वान्धवे वर्तमानावयं युप्मेइव युष्पास्वेव अपि स्मसि सर्वदा भवामोपि इदंवोमसिः ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

वृहद्वरुथंमरुतादिवंत्रातारंमश्विना ।
मित्रमीमहेवरुणंस्वस्तये ॥ २० ॥

वृहत् । वरुथम् । मरुताम् । देवम् । त्रातारम् ।
अश्विना । मित्रम् । इमहे । वरुणम् । स्वस्तये ॥ २० ॥

मरुतां देवानां स्वामिनां त्रातारं पादपितारं देवमिन्द्रं अश्विना अश्विनौ च मित्रं वरुणं च
वृहत्पौढं वरुथं शीतलपादिनिवारकं गृहं स्वस्तये अविनाशाय इमहे याचामहे ॥ २० ॥

अथैकविंशी-

अनेहोमित्रार्यमन्त्रुवद्वरुणशंस्यम् ।
त्रिवरुथंमरुतोयन्तनश्छादिः ॥ २१ ॥

अनेहः । मित्र । अर्धमन् । नृधवत् । वरुण । शंस्यम् ।
त्रिधवर्ह्यम् । मरुतः । यन्त । नः । छर्दिः ॥ २१ ॥

हे मित्र हे अर्धमन् हेवरुण हे मरुतः ते सर्वे यूयं अनेहः आर्हिसितं नृधव नृभिः पुत्रा-
दिभिरुपेतं शंस्यं स्तुत्यं त्रिवर्ह्यं त्रयाणां शीवातपवर्षाणां निवारकं यद्वा त्रिशूमिकं छर्दिर्हे
नः अस्मायं यन्त यच्छत दत्तेत्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

येचिद्धिमृत्पुवन्धवआदित्यामनवःस्मसि ।

प्रमून्आयुर्जीवसेतिरेतन ॥ २२ ॥ २८ ॥

ये । चित् । हि । नृद्युध्वन्धवः । आदित्याः । मनवः ।

स्मसि । प्र । सु । नः । आयुः । जीवसे । तिरेतन ॥ २२ ॥ २८ ॥

हे आदित्याः येचित् येच वयं मनवोमनुष्याः हि यस्मात् सृत्युध्वन्धवः स्मसि मृत्योर्य-
मस्यबन्धुभूताः प्रत्यासनमरणाभवामः । अतोहेवोः तेषां नोस्माकं जीवसे जीवनाय चिरकाल-
वस्थानाय आयुर्जीवितं सुप्रतिरेतन शोभनं पवर्धयत ॥ २२ ॥

॥ इति षष्ठस्य मथमेष्टाविंशोऽर्गः ॥ २८ ॥

तंगूर्धयेति सप्तविंशत्त्वं सप्तमं सूक्तं काण्वस्य सोभरेरार्यं पथमतृतीयापयुजः ककुभः
द्वितीयाचतुर्थ्यादियुजः सतोबृहत्याः पितुर्नृपुत्र एषा सप्तविंशी द्विपदा विंशत्यक्षराविराट् यमादित्यास-
श्येपा चतुस्त्रिंशीऽप्यिक् यूरंराजानएषा पंचविंशी सतोबृहती अदान्मइत्येपा ककुब् अतमइ-
त्येपा सप्तविंशीपंकिः पट्टविंशी सप्तविंशीच त्रसदस्पुनाम्नोरोदानस्तुतिरूपत्वात्तद्देवताके चतुस्त्रि-
शीपंचविंशौ आदित्यदेवताके शिष्टाऽप्येव्यः । तथाचानुक्रान्दम्-तंगूर्धयेसप्तविंशत्सोभरिराग्नेयं
काकुर्भ मागाथंह पितुर्नृद्विपदा अंयेककुर्षकी त्रसदस्पोदान्स्तुतिस्तत्पूर्वं उष्यिक्सतोबृहत्यावा-
दित्येभ्यइति । गतः सूक्तविनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

तंगूर्धयास्वर्णदेवासोद्विमर्त्तदधन्विरे । देवत्राह्व्यमोहिरे ॥ १ ॥

तम् । गूर्ध्व्यम् । स्वःऽनरम् । देवासः । देवम् । अरतिम् ।
 दधन्विरे । देवदन्त्रा । हव्यम् । आ । ऊहिरे ॥ १ ॥

हे स्तोतः तं प्रसिद्धमग्निं गूर्ध्वय स्तुहि गूर्ध्वयतिःस्तुतिकर्मां कीदृशं स्वर्णं सर्वस्य नेवारं सर्वैर्यजमानैः कर्मादौ नीतं वा अथवा स्वर्गं प्रति हविषां नेवारं देवासः दीव्यन्ति स्तुवन्तीति देवाः ऋत्विजः देवं दानादिगुणयुक्तं अरतिम् अयं स्वामिनम् । यद्वा अभिप्रायव्यं दधन्विरे धन्वन्ति गच्छन्ति स्तुत्यादिभिः प्राप्नुवन्ति । धविर्गत्यर्थः । प्राप्य च तेनाग्निना देवत्रा देवान् देवमनुष्येत्यादिना द्वितीयाथे वा प्रत्ययः हव्यं चरुपुरोडाशादिसक्षणं हविः आऊहिरे अभिप्रायवन्ति वेहेर्यजादित्वात्सम्पसारणम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

विभूतरार्तिविप्रचित्रशोचिपमग्निमीळिष्वयन्तुरम् ।
 अस्यमेधस्यसोम्यस्यसोभरेप्रेमध्वरायपूर्व्यम् ॥ २ ॥

विभूतदरातिम् । विप्र । चित्रदशोचिपम् । अग्निम् ।
 ईळिष्व । यन्तुरम् । अस्य । मेधस्य ।
 सोम्यस्य । सोभरे । प्र । ईम् । अध्वराय । पूर्व्यम् ॥ २ ॥

ऋषिरात्मानं संबोध्य स्तुती प्रेरयति । हे विप्र मेधाविन् सोभरे एतत्संज्ञरूपे अध्वराय यागाय ईमिममग्निं प्रईळिष्व प्रस्तुहि । कीदृशं विभूतरार्तिं व्याह्वयनं प्रभूतदानं वा चित्रशोचिपं चापनीयतेजस्क निचिवदीतिक वा सोम्यस्य सोमसाध्यस्य अस्य मेधस्य यज्ञस्य यंतुरं विर्यसारं पूर्व्यं चिरन्तनम् ॥ २ ॥

आग्निष्टविकेपूकृष्टेषु तृतीयसवने प्रगास्तु शस्त्रे यजिष्ठत्वेत्यादिकी प्रगाथी वैकल्पिकी स्तोत्रियानुरूपी सन्निवृत्तश्च—यजिष्ठत्वावष्टमहेपःसमिधायआहुतीति ।

तत्राद्या सक्ते तृतीया—

यजिष्ठत्वावष्टमहेदेवदन्त्राहोतारुममर्त्यम् । अस्ययज्ञस्यसुक्तुम् ॥ ३ ॥

यजिष्ठम् । त्वा । वृष्टमहे । देवम् । देवृष्टत्रा ।

होतारम् । अमर्त्यम् । अस्य । यज्ञस्य । सुऽकृतम् ॥ ३ ॥

हे अग्ने यजिष्ठं यष्टृतं त्वा त्वां वृष्टमहे वृणीमहे संभजामहे । कीदृशं त्वां देवत्रा देवेषु मध्ये देवं अतिशयेन दानादिगुणयुक्तं होतारं देवानामाह्वारं अमर्त्यमविनाशं अस्य यज्ञस्य यागस्य सुकृतं सुष्टु कर्तारम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

ऊर्जनपातंसुभगंसुदीदितिमाग्निंश्रेष्ठशोचिपम् ।

सनोमित्रस्पवरुणस्पसोअपामासुभ्रंयक्षतेदिवि ॥ ४ ॥

ऊर्जः । नपातम् । सुऽभगम् । सुऽदीदितिम् । अग्निम् ।

श्रेष्ठशोचिपम् । सः । नः । मित्रस्य । वरुणस्य ।

सः । अपाम् । आ । सुभ्रम् । यक्षते । दिवि ॥ ४ ॥

ऊर्जनस्य नपातं नपातयितारं यद्वा नभारं चतुर्थम् । हविलक्षणोत्तान्नेन आपोजायन्ते अ-
अथोपधिवनस्पतयः तेभ्यस्पजावइति चतुर्थत्वं । नभ्राणनपादिति नत्रःप्रकृतिभावः । सुभगं शो-
भनघनम् सुदीदिविं सुष्टु दीपयितारं श्रेष्ठशोचिपं प्रशस्त्यतमवेजस्कं अग्निं स्तौमीतिशेषः । सता-
दशोभिः नोत्समर्थं दिवि चोत्तमाने देवयज्ञे घृष्टोक्तेषां मित्रस्य देवस्य वरुणस्पच सुभ्रं सुख-
म् आ अभिलक्ष्य यक्षते यजतु तथा सोमिरपामदेवतानां सुभ्रमभियजतु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

यःसमिधायआहुतीयोवेदेनद्दारांमर्तोअग्रये ।

योनर्मसास्त्रध्वरः ॥ ५ ॥ २९ ॥

यः । समिद्धां । यः । आहुती । यः । वेदेन । दारां ।

मर्तः । अग्रये । यः । नर्मसा । सुऽअध्वरः ॥ ५ ॥ २९ ॥

इयं पाकयज्ञप्रशंसापरेति भगवताश्वलायनेन व्याख्याता । योमर्तोमनुष्यः सभिधा पाता-
शादिनेध्वेन अग्नये अग्न्यर्थं ददाश परिचरति यश्च आहुती आहुत्या आज्यादिताभ्यया प-
रिचरति यश्च वेदेन वेदाध्ययनेन ब्रह्मयज्ञेन परिचरति यश्चस्वध्वरः शोभनेनाध्वरेण ज्यो-
तिष्टोमादिना युक्तः सन्न नमसा अग्नेन चरुपुरोडाशादिना अग्नये ददाशः अग्न्यर्थं परिचरति
तस्येदर्वन्तइत्युत्तरवसंवन्धः ॥ ५ ॥

॥ इति पद्यस्य प्रथमे एकोनविंशोवर्गः ॥ २९ ॥

अथ पद्यी-

तस्येदर्वन्तोरंहयन्तआशवस्तस्यद्युञ्जितमंयशः ।
नतमंहोदेवैरुक्तंकुतश्चननमत्यैरुक्तंनशात् ॥ ६ ॥

तस्य । इत् । अर्वन्तः । रंहयन्ते । आशवः ।

तस्ये । युञ्जितमम् । यशः । न । तम् । अंहः ।

देवैरुक्तम् । कुतः । चन । न । मत्यैरुक्तम् । नशात् ॥ ६ ॥

यः पूर्वोक्तः तस्यैव तस्यैव आशवोव्यापनशीलाः अर्वन्तःअशवाः रंहयंते वेगंकुर्वन्ति श-
यूत्प्रसहन्तइत्यर्थः । युञ्जितमं दीप्तिमत्तमं यशः कीर्तिश्च तस्यैवभवति यद्वा युञ्जमिति धननाम
धनवत्तमं यशोर्नच तस्यभवति । अपिच देवरुतं देवैःरुतं अंहः पापं कुतश्चन कस्मादपि हेतोः
तं न नशात् न प्रामोति न मत्यैरुक्तं मनुष्यैः कृतम् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

सुप्रयोवोअग्निभिःस्यामंसूनोसहसऊर्जापते । सुवीरुस्त्वमस्मयुः ॥ ७ ॥

सुःअग्रयः । वः । अग्निभिः । स्याम । सूनो इति । सहसः ।

ऊर्जाम् । पते । सुवीरः । त्वम् । अस्मयुः ॥ ७ ॥

हे सहसःसूनो पद्यस्यपुन अग्निहि पद्येन मध्यमानोजायते हे ऊर्जापते अन्तानां हवि-
संज्ञानां स्वापित् अग्रे वः वचनव्यत्ययः तव अवयवभूतेरग्निभिर्गांहंफत्यादिभिर्वैयं स्वप्रपः
शोभनाप्रियाः स्याम भवेम । सुवीरः शोभनैः वीरैरुपेतस्त्वं च अस्मयुः अस्मान्वा मयमानोह-
व ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

प्रशंसमानो अतिथिर्न मित्रियोग्रीरथोनवेद्यः ।

त्वेक्षेमांसो अपि सन्ति साधवस्त्वं राजारथीणाम् ॥ ८ ॥

प्रशंसमानः । अतिथिः । न । मित्रियः । अग्निः । रथः । न । वेद्यः ।

त्वे इति । क्षेमांसः । अपि । सन्ति । साधवः । त्वम् । राजा ।

रथीणाम् ॥ ८ ॥

प्रशंसमानः स्तुवन् अतिथिर्न अतिथिरिव यद्वा व्यत्ययेन कर्मणि कर्तृप्रत्ययः प्रश-
स्पमानः सोमिर्मित्रियः मित्राणां स्तोत्राणां हितो भवति । तथा रथोन रथइव वेद्योऽभनीयः
अग्नीष्टफलसाधनत्वेन ज्ञानव्योवा । उत्तरोर्ध्वः प्रत्यक्षरुतः । हे अग्ने त्वे त्वयि साधवः साधकाः
समीचीनाः क्षेमांसो धारणान्यपि सन्ति भवन्ति । तथा त्वं रथीणां धनानामेव राजा ईश्वरो भव-
सि ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

सो अद्वादाश्वष्वरो मर्तः सुभगसप्रशंस्यः ।

सधीभिरस्तुसनिता ॥ ९ ॥

सः । अद्वा । दाशुर्दश्वरः । अग्ने । मर्तः । सुभग । स ।

प्रशंस्यः । सः । धीभिः । अस्तु । सनिता ॥ ९ ॥

हे अग्ने योमर्तेमनुष्यः दाश्वध्वरः दत्तयसो भवति सः अद्वा सत्यनामिषवः सत्यफलो भ-
वतु । हे सुभग शोभनधनाग्ने स एव प्रशंस्यः प्रशंसनीयः श्लाघनीयश्च भवतु तथा सधीभिः
कर्मभिः स्तोत्रैर्वा सनिता संभजनशीलोऽस्तु भवतु ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

यस्त्वमूर्ध्वो अश्वरायतिष्ठसि ज्यद्वीरः ससाधते ।

सो अर्वाङ्घ्रिः सनिता सधिपन्पुमिः ससुरैः सनिता कृतम् ॥ १० ॥ ३० ॥

यस्य । त्वम् । ऊर्ध्वः । अध्वराय । तिष्ठसि । क्षयत्क्षीरः ।
 सः । साधते । सः । अर्बत्क्षमिः । सनिता । सः । विपन्युक्षमिः ।
 सः । शूरैः । सनिता । कृतम् ॥ १० ॥ ३० ॥

हे अग्ने यस्य यजमानस्य अध्वराय यागनिष्पादनाय त्वमूर्ध्वं उद्युक्तः सन् तिष्ठसि अ-
 यतिष्ठसे सयजमानः क्षयद्दीरः निवसद्भिरित्वरैर्वा वीरैः पुत्रादिभिरुपेतः सन् साधते सर्वक-
 र्तव्यं साधयति । तदेव विवृणोति सवाद्दृशोजनः अर्बद्भिरस्यैः कृतं निष्पादितं जयादिकं सवा-
 दृशोजनः विपन्युभिः मेधाविभिः कृतंच स सनिता भवति शूरैः शौर्योपैतैर्भृत्यैः कृतंच सस-
 निता संभजनशीलो भवति ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे विशोवर्गः ॥ ३० ॥

अथैकादशी-

यस्याग्निर्वपुर्गृहेस्तोमंचनोदधीतविश्ववार्यः ।
 हव्यावावेविपद्विपः ॥ ११ ॥

यस्य । अग्निः । वपुः । गृहे । स्तोमम् । चनः । दधीत ।
 विश्ववार्यः । हव्या । वा । वेविपत् । विपः ॥ ११ ॥

यस्य यजमानस्य गृहे विशवापो विश्वैर्वरणीयः वपुः रूपनामैतत् रूपवान् दीमिमानग्निः
 स्तोमं स्तोत्रं चनोचंच हविर्लक्षणं दधीत धारयेत् । यस्यच हव्या वाग्वन्दः समुचये हव्यानि
 हवीषिच विपः व्यासान् देवान् वेविपत् प्रापयेत् विपृष्यामौ अस्माद्धेदि रूपमेतत् । सयजमानइ-
 ति पूर्ववत्संबन्धः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

विप्रस्पवास्तुवनसहमोयहोमक्षृतमस्यरातिपुं ।
 अवोदेवमुपरिमर्त्यकृधिवसोविविदुपोवचः ॥ १२ ॥

विप्रस्य । वा । स्तुवनः । सहसः । यहो इति । मक्षुर्क्षृतमस्य ।
 रातिपुं । अवः इदेवम् । उपरिः इमर्त्यम् । कृधि । वसो इति ।
 विविदुपः । वचः ॥ १२ ॥

हे सहस्रोयहो बलस्यपुत्राग्ने विप्रस्य मेधाविनः स्तुवतः स्तोत्रुर्वा रातिपु हविर्दानिपु मधु-
तमस्य शीघ्रतमस्य यदुर्वा विविदुपोन्नातव्यस्य अग्निहस्य यचोवचनं हे यतो वासकाग्ने अयो-
देवं देवानामवस्ताद । उपरिमर्त्य मर्त्यानामुपरिष्ठाच्च रुधि कुरु सर्वं नभःप्रदेशं व्यापयेतियावत् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

योअग्निहव्यदातिभिर्नमोभिर्वासुदक्षमाविवांसति ।
गिरावाञ्जिरशोचिपम् ॥ १३ ॥

यः । अग्निम् । हव्यदातिः । नमः । इति । वा । सुदक्षम् ।

आइविवांसति । गिरा । वा । अजिरशोचिपम् ॥ १३ ॥

योग्यजमानः हव्यदातिभिः हविषां दानैर्नमोभिर्नमस्कारैर्वा सुदक्षं शोभनबलमग्निं आ-
विवांसति परिचरति गिरावा स्तुत्या वा अजिरशोचिपं क्षिप्रगामितेजस्कं तमग्निं परिचरति
सः समृद्धोभवतीतिशेषः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

समिधायोनिशितीदाशददितिधामभिरस्यमर्त्यः ।
विश्वेत्सधीभिःसुभगोजनोअतिद्युमैरुद्रइवतारिपत् ॥ १४ ॥

समृद्धधा । यः । निश्रिती । दाशत् । अदितिम् । धामः । इति ।

अस्य । मर्त्यः । विश्वा । इत् । सः । धीभिः । सुभगः ।

जनान् । अति । द्युमैः । उद्रः । इव । तारिपत् ॥ १४ ॥

योगर्त्यामनुष्यः अस्याग्नेवांभ्रिः शरीरैः गार्हपत्यादित्त्वेण विभज्य वर्तमानैः सार्धं
आदितिं अत्तंडनीयं तमेवाग्निं निश्रिती निश्रिताया निशानसाधनया मज्जलनहेतुभूतया समि-
धा द्वाराय परिचरेत् । सोमिः धीभिः कर्मभिर्बुद्धिविशेषैर्वा सुभगः सन् विश्वेद्य सर्वाण्येव जनान्
द्युमैर्द्योतमानैरन्ध्रैर्मशोभिर्वा उद्रइव उदकानीय अतिवारिपत् अतिचरेत् अतिक्रमेत् ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

तदग्नेद्युम्रमामरपत्सासहत्सदनेकांचिदत्रिणाम् ।
सुभ्युजनस्यदूढयः ॥ १५ ॥ ३३ ॥

तत् । अग्ने । युष्मत् । आ । ऋ । यत् । सुसहत् । सदाने । कम् ।
चित् । अत्रिणाम् । मन्युम् । जनस्य । दुः६र्ध्वः ॥ १५ ॥ ३१ ॥

हे अग्ने त्व युष्मं आभरास्मभ्यमाहर यत्सदाने गृहे वर्तमानं कंचित्कमपि अत्रिणमचारं
राक्षसादिकं सासहव् अत्यर्थमभिभवेत् । तथा दूढयः दुर्वियः पापबुद्धेः शत्रुजनस्य मन्युं कौपं
यच्च युष्मभिभवेत् तदाहोरेत्यन्वयः । ध्येचेति पृषोदरादिपाठात् दुरोरेफस्य उत्तम् उत्तरपदादे-
ष्टुत्वं ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे एकत्रिंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अथ षोडशी-

येनचष्टैवरुणोमित्रोअर्यमायेननासत्याभर्गः ।
व्यतन्तेशर्वसागातृवित्तमाइन्द्रंत्वोताविधेमहि ॥ १६ ॥

येन । चष्टे । वरुणः । मित्रः । अर्यमा । येन । नासत्या ।
भर्गः । व्यम् । तत् । ते । शर्वसा । गातृवित्तमाः ।
इन्द्रंत्वाऽऊताः । विधेमहि ॥ १६ ॥

येनाग्नेयेन तेजसा वरुणोदेवः चष्टे प्रकाशयति येनच मित्रः अर्यमा च चष्टे येनच नास-
त्याश्विनौच चक्षाते भगोभजनीयएतत्संज्ञोदेवश्च चष्टे । शर्वसा यत्नेन गातृवित्तमाः गातोर्गाव्य-
स्य स्तोत्रस्य ज्ञातृत्तमाः । यद्वा गंतव्यस्य प्राप्तव्यस्य लब्धतमाः इन्द्रंत्वोताः इन्द्रेण ईश्वरेण त्वया
ऊतारक्षिताः संतोषयं हे अग्ने ते त्वदीयं तव तेजः विधेमहि परिचरेमहि ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

तेपेदग्नेस्वाध्वोऽधेत्वाविप्रनिदधिरेनुचक्षंसम् ।
विप्रांसोदेवसुक्तुम् ॥ १७ ॥

ते । घृ । उत् । अग्ने । सुऽआऽर्ध्वः । ये । त्वा । विप्र । निऽदधिरे ।
नुऽचक्षंसम् । विप्रांसः । देव । सुऽक्तुम् ॥ १७ ॥

हे अग्ने तेघेत् तएवत्सु स्वाध्यः शोभनाध्यानाभवन्ति हे विप्र मेधाविन् देवघोतमानाग्ने
ये विमासोविमाः मेधाविनऋत्विजः नृचक्षसं नृणां चेटारं सुकतुं सुकमाणं शोभनप्रज्ञं वा त्वा
त्वां निदधिरे निदधति यागार्थं गार्हपत्यादिस्थानेषु आधानसंस्कारेण स्थापयन्ति तेघेदित्य-
न्वयः ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

तद्द्वेदिंसुभग्नआहुतिंनेसोतुंचक्रिरेदिवि ।

तद्वाजैर्मिजिग्युर्महद्भनयेत्वेकामंन्येरिरे ॥ १८ ॥

ते । इत् । वेदिम् । सुभग्न । ते । आहुतिम् । ते । सोतुम् ।

चक्रिरे । दिवि । ते । इत् । वाजैर्मिः । जिग्युः । महत् । धनम् ।

ये । त्वे इति । कामम् । निरिरे ॥ १८ ॥

हे सुभग शोभनधनाग्ने तद्द्वे तएव यजमानाः त्वद्यागाय वेदिं चक्रिरे कुर्वन्ति तदनन्तरं
वे यजमानाः आहुतिं चरुपुरोडाशादिसाध्यां दीक्षणीयादिषु कुर्वन्ति । ततः दिवि घोतमाने
सौत्येहनि सोतुं सोममभिपोतुं चक्रिरे उद्योगं कुर्वन्ति । अनुष्ठितयज्ञास्तद्द्वे तएव वाजैर्भवाजैः
पदैः महत्प्रभूतं धनं जिग्युर्जयन्ति शत्रुघ्नोत्सन्ने कुतइत्यतआह ये यजमानाः हे अग्ने त्वे
त्वपि कामं अग्निदापं न्येरिरे नितरांगच्छन्ति त्वामादरातिशयेन स्तुवन्तीत्ययं ॥ १८ ॥

आग्निविकेपूच्येषु तृतीयसवने प्रशास्तृशस्त्रे मद्रोनइतिप्रगाथावैकल्पकस्तोत्रियः ।
सन्धवेहि-मद्रोनोअग्निराहुतोपदीघृतेगिराहुतइति ।

तत्राप्या सूक्ते एकोनविंशती-

मद्रोनोअग्निराहुतोमद्रारातिःसुभगमद्रोअंघ्वरः ।

मद्राउतमशस्तयः ॥ १९ ॥

मद्रः । नुः । अग्निः । आहुतः । मद्रा । रानिः । सुभग्न । मद्रः ।

अंघ्वरः । मद्राः । उत । प्रशस्तयः ॥ १९ ॥

आहुतोहविर्भित्तपितोग्निः नोस्माकं भद्रः कल्याणोभवतु हे सुभग शोभनधनाग्ने भद्रा
कल्याणी रातिः दानं चास्मकं भवतु भद्रः कल्याणोध्वरोपागश्च भवतु उवापिच भद्राः कल्या-
ण्यः प्रशस्तवयः प्रशंसाः स्तुतयश्च भवन्तु ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये येनासमत्सुंसासहः ।

अवस्थिरातनुहि भूरिशर्धतां वनेमांते अभिष्टिभिः ॥ २० ॥ ३२ ॥

भद्रम् । मनः । कृणुष्व । वृत्रतूर्ये । येन । समत्सुं । सासहः ।

अव । स्थिरा । तनुहि । भूरि । शर्धताम् । वनेम । ते ।

अभिष्टिभिः ॥ २० ॥ ३२ ॥

हे अग्ने वृत्रतूर्ये संग्रामे भद्रं शोभनं मनः कृणुष्वस्माकं कुरु । येन मनसा त्वं समत्सु
संग्रामेषु सासहः भृशं शत्रून्भिभवसि अपिच शर्धतामभिभवतां शत्रूणां भूरि भूरीणि बहु-
नि स्थिरा स्थिराणि वृढान्यपि अवतनुहि अवाचि कुरु पराजितानि कुर्वित्यर्थः । वयं चा-
भिष्टिभिरश्वेषणसाधनैर्हविर्भिः स्तोत्रैश्च ते त्वां वनेम संभजेमहि । यद्वा ते तव प्रसादाद् अभि-
ष्टिभिरभीष्टैः फलैः वनेम संगच्छेमहि ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे द्वाविंशोवर्गः ॥ ३२ ॥

अथैकाविंशी-

ईळै गिरामनुहितं यद्देवादूतमरुतिन्धेरिरे ।

यजिष्ठं हव्यवाहनम् ॥ २१ ॥

ईळै । गिरा । मनुः । इहितम् । यम् । देवाः । दूतम् । अरुतिम् ।

निःशूरिरे । यजिष्ठम् । हव्यवाहनम् ॥ २१ ॥

गिरा वाचा स्तुतिरूपया मनुहितं मनुना प्रजापतिना यजमानेन आहितं तमग्निं ईळै
स्तौमि । कीदृशं यजिष्ठं यद्दूतमं हव्यवाहनं हविषां वोद्वारं अरुतिं अयं ईश्वरं वा दूतं देवानां
दूत्येवतमानं यमग्निं देवान्येरिरे नितरां मेरयन्ति ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

त्रिंशजंभाय तरुणाय राजते प्रयोगाय स्य ग्रये ।

यः पिंशते सूचताभिः सुवीर्यमग्निघृतेभिराहुतः ॥ २२ ॥

त्रिंशजंभाय । तरुणाय । राजते । प्रयः । गायसि । अग्रये ।

यः । पिंशते । सूचताभिः । सुवीर्यम् । अग्निः । घृतेभिः ।

आहुतः ॥ २२ ॥

त्रिंशजंभाय तीक्ष्णज्वालाय तरुणाय नित्ययूने परामरणरहिताय राजते राजमाना-
याग्रे प्रयोहविलक्षणमजं गायसि हे स्तोतः प्रवृद्धिं प्रयच्छेत्यर्थः । योऽग्निः सूचताभिः प्रियस-
त्यात्मिकाभिः वाग्भिः स्तुतो घृतेभिर्घृतैराहुतोऽग्निर्ह्रस्वसन् सुवीर्यं शोभनवीर्यं पिंशते आ-
श्लेषयति स्तोत्रभिः संयोजयति पिंशत्यवयवे तस्मात्प्रयेदित्यन्वयः ॥ २२ ॥

आग्निघृतेभिराहुतैराहुतोऽग्निः यदि घृतेभिराहुतैराहुतोऽग्निः तदानीं यदीघृते-
भिरिति प्रगाथो नुरूपः । सूत्रं तु पूर्वमेवोदाहृतम् ।

तत्राद्या सूक्ते त्रयोविंशी-

यदीघृतेभिराहुतो वाशीमग्निर्मरत उच्चारं च ।

असुरइव निर्णिजंम् ॥ २३ ॥

यदि । घृतेभिः । आहुतः । वाशीम् । अग्निः । भरते । उत् ।

च । अवच । च । असुरः इव । निःऽनिजंम् ॥ २३ ॥

घृतेभिर्घृतैराहुतोऽग्निर्ह्रस्वसन् यदि यदा यस्मिन्काले वाशीं वाहुमैतद् वाचं शब्दं उच्च-
ऊर्ध्वं च अवच अवाक्यं भरते संपादयति । यद्वा वाशीं वाशनशीलां शब्दकारिणीं ज्वालां उ-
द्भरते उद्भरति उद्गमयत्यूर्ध्वमुखं अवच भरते अवाङ्मुखं हस्तपुस्तंहरति । असुरइव रक्षीनां
क्षेता घृतोपथा निर्णिजं आलीर्यं रूपं उपरितनेषु लोकेषु प्रकाशतपोद्गमयति अथस्तनेषु च
अवाङ्मुखं गमयति तद्वद् उच्चनीचभावनयाग्निस्तेजउद्गमयति तं स्तुमइति शेषः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

यो ह॒व्यान्धैर॑यत॒मनु॑र्हितो दे॒व आ॒सा सु॒गन्धि॑ना ।
विवा॑सते वा॒र्याणि॑ स्व॒ध्वरो॒होत॑ दि॒वो अम॑र्त्यः ॥ २४ ॥

यः । ह॒व्यानि॑ । ऐर॑यत । मनुः॑ऽहितः । दे॒वः । आ॒सा । सु॒गन्धि॑ना
विवा॑सते । वा॒र्याणि॑ । सु॒ध्वरः॑ । हो॒ता । दे॒वः । अम॑र्त्यः ॥ २४ ॥

योमनुर्हितोमनुना प्रजापतिना आहितोदेवोद्योतमानोमिः सुगंधिना शोभनगंधयुक्ते
आसा आस्पेन हव्यान्धैर्यदीयानि हवींषि ऐरयत देवान्प्रति प्रेरयति स्वध्वरः शोभनयत
होता देवानामाह्वाता देवोदीप्यमानः अमर्त्योमरणरहितः सोमिः वार्याणि वरणीयानि धनादि
विवासते परिचरते यजमानाय प्रयच्छतीतिशेषः ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी-

अ॒ग्नेम॒र्त्यस्त्वं॑ स्याम॒हं मि॒त्रम॒हो अम॑र्त्यः । स॒हसः॑ सू॒नवा॒हुत ॥ २५ ॥ ३३

यत् । अ॒ग्ने । म॒र्त्यः । त्वम् । स्याम् । अ॒हम् । मि॒त्रम॒हः ।
अम॑र्त्यः । स॒हसः॑ । सू॒नो इति॑ । आ॒हुत ॥ २५ ॥ ३३ ॥

हे सहसः सूनो वटस्पपुत्र आहुत घृतेरभिहुत हे मित्रमहः अनुकूलदीप्तिमत्र अग्ने म-
र्त्योमरणधर्माहं यद्यदि त्वंस्यां त्वदुपासनया त्वद्रूपमापन्नो भवेयं । ये यथा यथोपासते ते तदेव
भवन्तीति श्रुतेः । तर्हाहं अमर्त्योमरणधर्मरहितो देव एव भवेयमिति ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे त्रयसिंशोवर्गः ॥ ३३ ॥

अथ षड्विंशी-

नत्वा॑रासीया॒ग्निश॑स्तयेवसो॒नपा॑प॒त्वाय॑सन्त्य ।
नमे॑स्तो॒नाम॑ती॒वान॒हुति॑त्स्याद॒ग्नेन॑पा॒पर्या॑ ॥ २६ ॥

न । त्वा । रा॒सी॒य । अ॒भि॒श॒स्त॒ये । व॒सो इति । न । पा॒प॒इ॒त्वा॒यं ।
स॒न्त्य । न । मे । स्तो॒ता । अ॒म॒ति॒इ॒वा । न । दुः॒र्हि॒तः । स्यात् ।
अ॒ग्ने । न । पा॒प॒यां ॥ २६ ॥

हे वसो वासकाग्ने त्वा त्वां अभिशस्तये अभिशंसनाय मिथ्यापवादाय हिंसायैच न रासीय नाक्रोशयेयम् । रासशब्दे हे सन्त्य संभजनीयाग्ने पापत्वाय पापवत्वाय त्वां न रासीय मे मदीयः स्तोताच अनभिमतवचनेन त्वां नाक्रोशयतु अतएव अमतीवा अमतिरशोभनावुद्धिस्तद्वान् अपिच दुर्हितः शत्रुः हे अग्ने अस्माकं नस्याद न भवतु अतएव पापया अशोभनया युद्धा सनवापताम् ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

पितु॑र्न॒पुत्रः॑सु॒भृ॒तो॒दुरो॑ण॒आदे॒वाँ॑ए॒तु॒प्र॒णो॑हृ॒विः ॥ २७ ॥

पितुः । न । पु॒त्रः । सु॒भृ॒तः । दुरो॑णे । आ । दे॒वान् ।

ए॒तु । प्र । नः । हृ॒विः ॥ २७ ॥

पितुर्न पुत्रः पितुः पुत्रइव अस्माकं सुभृतः सुदु भवा । यद्वा पित्रा पुत्रइव अस्माभिः सम्प्रभृतः हविर्भिः षोडितोयमग्निः पुत्रइव अस्माकं सुभृतः दुरोणे यज्ञगृहे देवान् आ अभिलक्ष्य नोस्माकं हविः यैतु मगमयतु यद्वा । अग्निरैत्वागच्छतु अस्मदीयं हविश्च देवान् प्राप्नोतु ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

तवा॒ह॒र्म॒ग्र॒जु॒ति॒भिर्ने॑र्दि॒ष्टाभिः॑स॒चे॒य॒जो॒प॒मा॒व॒सो । सदा॑दे॒व॒स्य॒म॒र्त्यः॑ ॥ २८ ॥

तव । अ॒ह॒म् । अ॒ग्ने । जु॒ति॒र्भिः । ने॑र्दि॒ष्टाभिः । स॒चे॒य॒ । जो॒र्प॒म् ।

आ । व॒सो इति । सदां । दे॒व॒स्यं । म॒र्त्यः ॥ २८ ॥

हे वसो वासकाग्ने नेर्दिष्टाभिरन्तिकतमाभिः ऋनुगामिनीभिर्वा देवस्य तवोतिभ्रीरक्षाभिः मर्त्योमनुष्योहं स्तोता सदा सर्वदा जोपमासचेय प्रीतिमभित्सेवेय ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

तव॑ऋ॒त्यांस॑ने॒पंत॑व॒रा॒ति॒ग्निर॑भ्रे॒तव॑प्र॒शं॒स्तिभिः॑ ।

न्वा॒भि॒दा॒हुः॑प्र॒म॒ति॑व॒सो॒ममा॑ग्ने॒हर्ष॑स्व॒दा॒त॒वे ॥ २९ ॥

तवं । ऋत्वा । सनेयम् । तवं । रातिशभिः । अग्ने । तवं । प्रशस्तिशभिः ।
त्वाम् । इत् । आहुः । प्रहर्मतिम् । वसो इति । मर्म । अग्ने ।
हर्षस्व । दातवि ॥ २९ ॥

हे अग्ने तव ऋत्वा त्वदीयेन परिचरणरूपेण कर्मणा सनेयं त्वां संभजेयम् एतदेववि-
शदपति तव रातिशस्त्यदीयेर्हविदीनेश्च सनेयं तथा तव प्रशस्तिभिः प्रशंसनेः स्तोत्रैश्च त्वां
संभजेयम् अस्यैव संभजने किंकारणं तदाह । हे वसो वासकाये मम स्तोतुः प्रमतिं प्रकृष्टबुद्धिं
रसकं त्वामिदं त्वामेव आहुः ब्रह्मवादिनः कथयन्ति अतः हे अग्ने दातवे दातुं हर्षस्व ह्योभव
हर्षयुक्तःसन् बहुधनं प्रयच्छेत्यर्थः ॥ २९ ॥

पूर्वोक्तेषु पश्चास्तुः शस्त्रे प्रसोअग्नेदति प्रगाथोवैकल्पिकोनुक्तः सन्पतेहि-प्रसोअ-
ग्नेतवोविभिरग्निवोवृषन्मिति ।

तत्राद्या सूक्ते त्रिंशो-

प्रसोअग्नेतवोतिभिःसुवीराग्निस्तिरनेवाजभर्मभिः ।
यस्यत्वंसरयमावरं ॥ ३० ॥ ३४ ॥

प्र । सः । अग्ने । तवं । ऊतिशभिः । सुवीराग्निः । तिरने ।
वाजभर्मभिः । यस्य । त्वम् । सख्यम् । आवरं ॥ ३० ॥ ३४ ॥

हे अग्ने तवोतिभिरक्षाभिः सयजमानः प्रतिरते प्रवर्धते । ऊतयोविशेष्यन्ते सुवीराभिः
शोभनावीराः पुत्रादयोयासु तास्तथोक्ताः वाजभर्मभिः वाजानामन्तानां वजानां वा भर्म भरणं
यासु तादृशीभिः हे अग्ने त्वं यस्य यजमानस्य सरपं सखित्वं मित्रत्वं आवरः अग्निवृषोपि
सतिरवश्यन्वयः ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठमे चतुर्विंशोवर्गः ॥ ३४ ॥

अथैकत्रिंशो-

तवंद्रप्सोनील्वान्वाशम्त्विष्यद्दधानं सिष्णवाद्दे ।
त्वमंहीनामुपसांमसिप्रियःसुभोवस्तुपुराजति ॥ ३१ ॥

तर्वं । द्रुप्तः । नीलध्वान् । वाशः । ऋत्विर्यः । इन्धानः । ।
 सिष्णो इति । आ । ददे । त्वम् । महीनाम् । उपसाम् । अस्ति ।
 प्रियः । क्षपः । वस्तुषु । राजसि ॥ ३१ ॥

हे सिष्णो तिपिः सेचनार्थः सोमेनासिच्यमानाम्रे द्रुप्तोद्दवणशीलः नीलवान् शकटनी-
 डेवस्थानात्तद्वात् वाशः कान्तः शब्दायमानोवा ऋत्विर्यः ऋतौ वसन्तादिकालविशेषे भवः
 इन्धानः संदीपयन् एवंभूतः तव सोमः आददे तुष्टं होमायाध्वर्युणा आदीयते । अपिच त्वं म-
 हीनां महतीनामुपसां प्रियोनिब्रभूतोसि उपसि हि अग्रयोहोमाय मन्वात्पन्ते । तथा क्षपः क्ष-
 पायारात्रेः संबंधिषु वस्तुषु राजसि प्रकाशसे । यद्वा रात्रिसंबन्धीनि वस्तूनि प्रदार्थजातानि
 त्वं प्रकाशयसि ॥ ३१ ॥

अथ द्वार्षिणी-

तमागन्मसोऽग्रयःसहस्रमुष्कंस्वसिष्टिमवसे ।
 सम्राजंघ्रासदस्यवम् ॥ ३२ ॥

तम् । आ । अगन्म । सोऽग्रयः । सहस्रंमुष्कम् । सुष्टिम् ।
 अवसे । सम्राजम् । घ्रासदस्यवम् ॥ ३२ ॥

सोऽग्रयः ऋपयोवयं अवसे रक्षणाय तमग्निं आगन्म हविर्भिः स्तुतिभिश्च प्राप्ताजभूम ।
 कीदृशं सहस्रमुष्कं मुष्णन्ति तमांस्यपहरन्तीति मुष्कानि तेजांसि बहुतेजस्कं स्वभिष्टिं शोभ-
 नाश्रयेषणं सम्राजं सम्प्रजाजमानं घ्रासदस्यवम् ब्रह्मदस्युर्नाम राजर्षिः तस्य स्तोत्रव्यत्वेन
 संबन्धिनम् ॥ ३२ ॥

अथ त्रपक्षिणी-

यस्यतेअग्नेअन्येअग्रयउपक्षितोवयाइव ।
 विपोनद्युम्नानियुवेजनानांतर्वक्षत्राणिवर्धयन् ॥ ३३ ॥

यस्य । ते । अग्ने । अन्ये । अग्रयः । उपक्षितः । वयाःइव ।
 विपः । न । युम्ना । नि । युवे । जनानाम् । तर्वं । क्षत्राणि ।
 वर्धयन् ॥ ३३ ॥

हे अग्ने यस्य ते तव अन्ये अन्नयः वयाइव वृक्षस्य शाखाइव उपक्षितः समीपे निवस-
न्तोभवन्ति जनानां जनिमवां मनुष्याणां मध्ये अहं तस्य तव क्षत्राणि बलानि स्तुत्या
वर्धयन् विषोऽन स्तोतृनामैतत् अन्ये स्तोतारइव घुम्ना घोवमानानि अन्नानि यशांसि वा नियुवे
नितरां प्राप्सोमि वित्प्रसादाहभेयमित्यर्थः ॥ ३३ ॥

अथ चतुर्विंशती-

यमादित्यासोअद्ब्रुहःपारंनयंथमर्त्यम् ।

मघोनांविश्वेषांसुदानवः ॥ ३४ ॥

यम् । आदित्यासः । अद्ब्रुहः । पारम् । नयंथ । मर्त्यम् ।

मघोनाम् । विश्वेषान् । सुदानवः ॥ ३४ ॥

हे अद्ब्रुहः अद्भोग्धारः हे सुदानवः हे आदित्यासः अदितेः पुत्रामित्रादयः मघोनां हवि-
ष्मतां विश्वेषां सर्वेषां मध्ये यं मर्त्यं मनुष्यं यजमानं पारं नपथ आरब्धस्य कर्मणः समाधि
प्रापयथ सतत्कळं लभतइत्यर्थः ॥ ३४ ॥

अथ पञ्चविंशती-

यूयंराजानःकंचिच्चर्पणीसहःक्षयन्तंमानुपाँअनुं ।

वृधंतेवोवरुणमित्रार्यमन्त्स्यामेदृतस्यैरुथ्यः ॥ ३५ ॥

यूयम् । राजानः । कम् । चित् । चर्पणिःसहः । क्षयन्तम् ।

मानुपान् । अनुं । वृयम् । ते । वुः । वरुण । मित्रं । अर्यमन् ।

स्याम । इत् । ऋतस्यै । रुथ्यः ॥ ३५ ॥

हे राजानोरजानानाः हे चर्पणीसहः शत्रुभूतानामभिभवितारः आदित्याः यूयं मानुपाँ-
अनु मनुष्यान् यजमानाननुलक्ष्य क्षयन्तं क्षयन्तं कंचित्कमपि शत्रुं सर्वमपि शत्रुवर्गं अभिभव-
धेविशेषः । यद्वा मनुष्येषु यजमानेषु क्षयन्तं स्तुतीनामीररं कंचित्कमपिस्तोतारं मा यूयंगच्छ-
त् । हे वरुण हे मित्र हे अर्यमन् ते तादृशावयं वोयुष्माकं संयेदिनः ऋतस्य यज्ञस्य रुथ्यः
स्याम नेवारोभवेम ॥ ३५ ॥

अथ पञ्चविंशी-

अदान्मेपौरुकुत्स्यः पञ्चाशतं व्रसदस्युर्वधूनाम् ।
मंहिष्ठो अर्यः सत्पतिः ॥ ३६ ॥

अदात् । मे । पौरुकुत्स्यः । पञ्चाशतम् । व्रसदस्युः ।
वधूनाम् । मंहिष्ठः । अर्यः । सत्पतिः ॥ ३६ ॥

इदमादिकेन प्रगाथेन व्रसदस्योर्दानमृषिः प्रशंसति । पौरुकुत्स्यः पुरुकुत्सपुत्रव्रसदस्युः मे मह्यं वधूनां पञ्चाशतं अदाव दत्तवान् । कौटशः मंहिष्ठोदावृतमः अर्यः अभिर्मतव्यः स्वामीवा सत्पतिः सतां श्रेष्ठानां स्तोत्राणां पालयिता ॥ ३६ ॥

अथ सप्तविंशी-

उतमेप्रयियोर्वयियोः सुवास्त्वा अधितुग्वनि ।
तिसृणांसप्ततीनां श्यावः प्रणेता भुवद्भुसुर्दियानां पतिः ॥ ३७ ॥ ३५ ॥
उत । मे । प्रयियोः । वयियोः । सुवास्त्वाः । अधि ।
तुग्वनि । तिसृणाम् । सप्ततीनाम् । श्यावः । प्रणेता ।
भुवत् । वसुः । दियानाम् । पतिः ॥ ३७ ॥ ३५ ॥

अप्येवम् यदुक्तं अपि यदेतत् वक्ष्यमाणं इत्युतशब्दः एवमुक्तं संभावयति मेमहं प्र-
यियोः प्रयायते प्रगम्यते येन तत्प्रयियुर्धनमश्वादि तस्य प्रयियोर्धनस्य बह्वदाव । तामिः कन्या-
भिः सह वयियोः ऊपते येन तद्वयियु बस्तादि तस्य च बह्वदाव । तिसृणां सप्ततीनां गवां श्यावः
श्यामवर्णो वृषः श्यामवर्णानां प्रणेता प्रकर्षणेनेता अग्रतो गामी भुवद्भुः भावयिता वसूनाम् प-
शस्तः पूजितलक्षणः दियानां दानार्हणां गवांपतिः ताश्च गाएतत्संख्यायुक्ताः एतदुणयुक्ताश्च
मत्स्यमदाव कपुनरसावदाव सुवास्त्वाः सप्त निवासायानद्याः अधितुग्वनि तीर्थेधि एवददाव
मत्स्यम् । सुवास्तुनां मनदी तुग्वतीर्थं भवतीति निरुक्तं । अस्याः ऋचो व्याख्यानं निरुक्तरीत्या-
उद्धृतम् ॥ ३७ ॥

॥ इति पष्ठस्य प्रथमे पंचविंशोऽष्टकः ॥ ३५ ॥

आगतेति षड्विंशत्तमं सूक्तम् काण्वस्य सोभरेरार्षम् मरुतं प्रथमायायुजः ककु-
भः द्वितीयादियुजः सतोबृहत्यः अनुक्रम्यतेहि—आगन्तषड्विंशतिर्मारुतमिति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

आगन्तामारिपण्यतप्रस्थावानोमापस्थातासमन्यवः ।
स्थिराच्चिन्नमयिष्णवः ॥ १ ॥

आ । गन्तु । मा । रिपण्यत । प्रस्थावानः । मा ।

अर्ष । स्थात । समन्यवः । स्थिरा । चित् । नमयिष्णवः ॥ १ ॥

हे प्रस्थावानः प्रस्थातारः प्रगन्तारः मरुतः आगन्त अस्मानागच्छत मारिपण्यत अ-
नामनेनास्मान्मारिस्त । हे समन्यवः समानतेजस्काः समानक्रोधावा स्थिराच्चिन्नमयिष्णव
दृढान्यपि पर्वतादीनि हे नमयिष्णवोनमनशीलाः कंषयितारः मापस्थात अस्मत्तोषित्यान्यत्र
मातिष्ठत अस्मास्वेव तिष्ठतेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

वीळुपविभिर्मरुतऋभुक्षणआरुद्रासःसुदीतिभिः ।
इपानोअद्यागतापुरुस्पृहोयज्ञमासोभरीयवः ॥ २ ॥

वीळुपविभिः । मरुतः । ऋभुक्षणः । आ । रुद्रासः ।

सुदीतिभिः । इपा । नः । अद्य । आ । गन्तु ।

पुरुस्पृहः । यज्ञम् । आ । सोभरीयवः ॥ २ ॥

हे ऋभुक्षणः महान्तः उरुभासमाननिवासावा हे रुद्रासो रुद्राः रुद्रपुत्राः ईदृशाः हे
मरुतः सुदीतिभिः शोभनदीप्तिकैः वीळुपविभिः रथनेमयः पवयः वीळु दृढाः पवयोयेषु तादृ-
शीरथैरागत आगच्छत । एतदेव विवृणोति—हे पुरुस्पृहः बहुभिः स्पृहणीयाः ईप्सितव्याः सो-
भरीयवः सोभरिष्पि मां कामयमानाः सन्तः अद्य इदानीं यत्तं अस्मदीयं मार्गं इपा अस्मभ्यं
दातव्येन अन्तेन सह आगत आगच्छत गोप्त कालविलंभं माकुरुत ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

विद्महि रुद्रियाणां शुष्मं मुयं मरुतां शिमीवताम् ।
विष्णोः पस्यं मीह्रुपाम् ॥ ३ ॥

विद्म । हि । रुद्रियाणां । शुष्मं । मुयं । मरुतां ।
शिमीवताम् । विष्णोः । पस्यं । मीह्रुपाम् ॥ ३ ॥

रुद्रियाणां रुद्रपुत्राणां शिमीवतां कर्मवतां विष्णोर्व्याप्तस्य एपस्य एपणीयस्य वृष्ट्युद-
कस्य मीह्रुपाम् सेकृणां मरुतां उग्रमुदूर्णं शुष्मं बलं विद्महि जानीमः स्वतु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

विद्वीपानि पापतंति ष्टुच्छुनो जेयुं जन्तु रोदसी ।
प्रधन्वान्धैरत शुभ्रवाद्यो देजथ स्वभानवः ॥ ४ ॥

वि । द्वीपानि । पापतम् । तिष्ठत् । दुच्छुना । जेयुं इति ।
युजन्तु । रोदसी इति । प्र । धन्वानि । ऐरतु ।
शुभ्रवाद्यः । यत् । एजथ । स्वभानवः ॥ ४ ॥

द्वीपानि द्वयोः पार्श्वयोः आपोयेषु तानि उदमध्यस्थलानि ज्ञंतरूपसंगेभ्योपईदित्वम्
ऋक्पूर्वित्यादिना अकारः समासान्तः । तानि च विपापतम् अत्यर्थं मरुद्गेन विपतन्ति । तिष्ठत्
स्थावरं चान्यद्दृक्कालं दुच्छुना दुःखेन मुच्यते उभे रोदसी द्यावापृथिव्यावपि युजन्त ते मरु-
तः स्वागमनजनितेन कंपनेन योजयन्ति । परोर्धर्चः परोः शकृतः धन्वानि गमनशीलान्पुङ्गवानि च
मेत प्रगच्छन्ति हे शुभ्रवाद्यः शोभनायुवाः शोभनहविष्कावा हे स्वभानवः स्वापत्तदीपयः
यूयं यद्यदा एजथ कंपयथ तदा एतत्पूर्वोक्तं सर्वं निष्पादते इत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

अच्युताचिहो अज्मन्नानानंदति पर्वतासो वनुस्पतिः ।
भूमिर्धामे पुगेजते ॥ ५ ॥ ३६ ॥

अच्युता । चित् । वः । अज्मन् । आ । नानंदति ।

पर्वतासः । वनस्पतिः । भूमिः । यामेषु । रेजते ॥ ५ ॥ ३६ ॥

हे मरुतोवोयुष्माकं अज्मन् अज्मनि सांग्रामे गमनेसति अच्युताचित् च्यावपितुमश-
क्याअपि पर्वतासः पर्वतामेधा गिरयोवा वनस्पतिः जातावेकवचनं वनस्पतयोवृक्षाश्च आना-
नदति अभितोभृशं शब्दायते । अपिच यामेषु युष्मदीयेषु गमनेषु निमित्तेषु भूमिः पृथिवीन
रेजते कंपते ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे षड्विंशोवर्गः ॥ ३६ ॥

अथ षष्ठी—

अमायवोमरुतोयातवेद्यौजिहीतुउत्तराबृहत् ।

यत्रानरोदेदिशतेतनूप्वात्वक्षांसिवाहोजसः ॥ ६ ॥

अमाय । वः । मरुतः । यातवे । यौः । जिहीते ।

उत्तरा । बृहत् । यत्र । नरः । देदिशते । तनूपु ।

आ । त्वक्षांसि । वाहोजसः ॥ ६ ॥

हे मरुतोवोयुष्माकं अमाय बलाय यातवे यातुं द्यौर्लोकः बृहदन्तरिक्षं विसृज्य उत्त-
रा उद्वततरा जिहीते गच्छति युष्मदागमनाद्गीतासती युष्मदीयमांतरिक्षं स्थानं परित्यज्यऊ-
र्ध्वं पलायतइत्यर्थः । यत्र यस्मिन्नन्तरिक्षे वाहोजसः वाहोरौजोदलं येषां तादृशानरोनेनारो-
मरुवः त्वक्षांसि दीशान्याभरणानि तनूप्वात्मीयेषु शरीरेषु आदेदिशते आदिष्टानि धृतानि कु-
र्वन्ति । यद्वा तनूषु विसृतासु मेघस्थास्वप्सु त्वक्षांसि तनूकानि नीक्षणीकृतान्यायुधानि मेघो-
न्नेदनाय आदेदिशते पुनःपुनरादिशन्ति तद्बृहदन्तरिक्षं जिहीतइत्यन्वयः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

स्वधामनुश्रियंनरोमहिंस्वेपाअमं वन्तोवृषंप्सवः ।

वहन्तेअहुंतप्सवः ॥ ७ ॥

स्वधाम । अनु । श्रियम् । नरः । महि । त्वेपाः । अमं वन्तः ।

वृषंप्सवः । वहन्ते । अहुंतप्सवः ॥ ७ ॥

नरोनेवारोमरुतः स्वधामनु स्वधेत्यन्ननाम हविर्लक्षणमन्नमनुक्ष्य त्रियं गोभां महि
महत्प्रौढं वहन्ते धारयन्ति । कीदृशाः त्वेषाः दीताः अमवन्तोन्नलवन्तः वृषन्तवोवर्षणरूपाः
अद्भुतप्लवः अद्भुतिलक्षणाश्च ॥ ७ ॥

अथाहमी-

गोभिर्वाणोअज्यतेसोभरीणारथेकोशेहिरण्यये ।

गोर्वन्धवःसुजातासइपेभुजेमहान्तोनःस्परसेनु ॥ ८ ॥

गोभिः । वाणः । अज्यते । सोभरीणाम् । रथे । कोशे ।

हिरण्यये । गोर्वन्धवः । सुजातासः । इपे । भुजे ।

महान्तः । नः । स्परसे । नु ॥ ८ ॥

सोभरीणाद्यपीणां गोभिः शब्दैः स्तुतिलक्षणैर्वाणः मरुद्गोणाअज्यते व्यज्यते प्रकटी-
कियते । कुत्र हिरण्यये रथे कोशे कोशवद्वेष्टिते मध्यदेशे । यद्वा गोभिर्गतृभिर्गोभावकैर्वा
मरुद्भिः वाणः अज्यते व्यज्यते सोभरीणां ज्ञानाय ईदृशे रथे वाघतइत्यर्थः । अपिच गोर्वन्धवो-
भावकाः सुजातासः शोभनअन्मानः महान्तोमहानुभावास्तेमरुतः तोस्माकं इपेनाय भुजे भोगाय
स्परसे मीत्यैच बलनाय वा नु क्षिप्रं भवतिविति शेषः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

प्रतिवोवृषदअज्योवृष्णे शर्धायमारुतायभरध्वम् ।

हव्यावृषप्रयात्ने ॥ ९ ॥

प्रति । वः । वृषतुःअज्यः । वृष्णे । शर्धाय ।

मारुताय । भरध्वम् । हव्या । वृषप्रयात्ने ॥ ९ ॥

हे वृषदंजयः वृषता वर्षकेण सोमेन अजन्तः सिधन्तोष्वयं वः सोयुषं वृष्णे वृषिने
मारुताय मरुत्संघरूपाय शर्धाय बलाय हव्या हव्यानि हवींषि प्रति भरध्वम् आहवनीयं
प्रति हरव । शर्धं विशेष्यते वृषप्रयात्ने वृषाणः सत्कारः प्रमावानः मृष्टं यन्तारोमस्तोयस्मिन्
वचधोक्तं तस्मै ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

वृषणश्वेनमरुतोवृषप्सुनारथेनवृषनाभिना ।

आश्वेनासोनपक्षिणोवृथानरोहृव्यानोवीतयेगत ॥ १० ॥ ३७ ॥

वृषणश्वेन । मरुतः । वृषप्सुना । रथेन । वृषनाभिना । आ ।

श्वेनासः । न । पक्षिणः । वृथा । नरः । हृव्या । नः । वीतये । गत ॥ १० ॥ ३७ ॥

हे नरोनेतारोमरुतः वृषणश्वेन वृषभिः सेचनसमर्थैरश्वैरुपेतेन वृषप्सुना वर्षकरूपयुक्तेन वृषनाभिना नाभिश्चक्रछिद्रं वर्षकनाभियुक्तेन रथेन नोस्माकं हृव्या हृव्यानि हवींषि आगत आगच्छत । वृथा अनयासेनैव वीतये भक्षणार्थम् । तद्वद्वान्तः-श्वेनासोन पक्षिणः श्वेनाः शंसनीयगतयः पक्षिणोयथा शीघ्रमागच्छंतितद्वदनायासेन शीघ्रमागच्छतेत्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे सप्तविंशोवर्गः ॥ ३७ ॥

अथैकादशी-

समानमञ्जयेपांविभ्राजन्तेरुक्मासोअर्धिवाहुषु ।

द्विद्युतत्पृष्टयः ॥ ११ ॥

समानम् । अञ्जि । एषाम् । वि । भ्राजन्ते । रुक्मासः ।

अर्धि । वाहुषु । द्विद्युतति । ऋष्टयः ॥ ११ ॥

एषां मरुतां अञ्जि रूपाभिर्ध्वजकं आभरणं समानमेकविधमेव एतदेवाह रुक्मासोरुक्मादीप्पमानाः सुवर्णसमाहाराः विभ्राजन्ते वक्षःस्थलेपुविशेषेण दीप्यते तथा बाहुष्ववि अंसेपु ऋष्टयः शक्त्यादीन्यायुधानि द्विद्युतति अत्यर्थं घोषन्ते ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

तउग्रामोवृषणउग्रवाह्वोनकिंष्टनूपुयेतिरे ।

स्थिराधन्वान्यायुंधारथेषुवोर्नकिष्वधिश्चिर्यः ॥ १२ ॥

ते । उपासः । वृषणः । उग्रवाहवः । नकिं । तनूपु । येतिरे । स्थिरा ।

धन्वानि । आयुंधा । रथेषु । वुः । अर्नकिषु । अर्धि । ऋच्यः ॥ १२ ॥

उमासउदूर्णाः सर्वकार्येष्व्यताः वृषणोवर्षितारः उमवाहवः उदूर्णबाहुकास्ते मरुतः तनू-
प्यात्मीयेषु शरीरेषु नकिर्येगिरे रक्षणाय नमयवन्ते । नहि कश्चित्तेषां शरीराणि बाधितुं शक्नो-
ति येन यत्रः क्रियेत । परार्धर्चैः मत्यक्षरुतः हे मरुतः वीयुष्माकं रथेषु धन्वानि धर्नुषि आयु-
धान्यापोधनानि बाणादीनिच स्थिरा स्थिराणि दृढतराणि सन्ति अतएव कारणात् अनी-
केष्वधि सेनामुखेषु श्रियः जयसंपदोयुष्माकं भवन्ति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

येषामर्णो न स प्रथो नाम त्वेषं शश्वता मेकमिद्भुजे ।
वयो निपिच्यं सहः ॥ १३ ॥

येषाम् । अर्णः । न । सहप्रथः । नाम । त्वेषम् । शश्वताम् ।
एकम् । इत् । भुजे । वयः । न । पिच्यम् । सहः ॥ १३ ॥

अर्णो न उदकमिव समथः सर्वतः पृथु विस्तीर्णं त्वेषं दीप्तं शश्वतां बहूनां एषां मरुतामी-
दृशं नाम मरुतइतिनामधेयं एकंइत् एकं एवासहायमेव सत् भुजे स्तोतृणां भोगाय भवति । त-
न दृष्टान्तः-सहः प्रसहनशीतं विच्यं पितुरागतं वयो न अन्ननिव यथा तद्विल्लंभेण भोगाय
भवति तथेत्यर्थः तानित्युत्तरैकवाक्यता ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

तान्वन्दस्व मरुतस्त्वाँ उर्षस्तुहि तेपां हि धुनीनाम् ।
अराणां चरमस्तदेपां दानाम् मद्दा तदेपाम् ॥ १४ ॥

तान् । वन्दस्व । मरुतः । तान् । उर्ष । स्तुहि ।
तेषाम् । हि । धुनीनाम् । अराणां । न ।
चरमः । तत् । एषाम् । दाना । मद्दा । तत् । एषाम् ॥ १४ ॥

हे अन्तरात्मन् तान्पूर्वोक्तगुणान् मरुतः वन्दस्व प्रणतानेवेषेत्य स्तुहि । हि यस्मात् धुनी-
नां कंपयितृणां तेषां मरुतां वयं शेषभूताः स्म अराणां न अपर्षाणां स्वामिनां यथा चरमः हीनः
सेवकः शेषभूतः सद्दत् । तत्तस्मादेषां मरुतां दाना दानानि मद्दा महत्त्वेन युक्तानि अस्माकं भ-
वन्ति तदेपामितिद्विरुक्तिरादरार्या पदपूर्णाया वा ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

सुभगःसर्वऊतिपवासपूर्वासुमरुतोव्युष्टिपु ।
यौवानूनमृतासति ॥ १५ ॥ ३८ ॥

सु॒भगः । सः । वः । ऊ॒तिपुं । आ॒सं । पूर्वा॑सु । म॒रुतः ।
वि॒ष्टिपु । यः । वा । नून॑म् । उ॒त । अ॒सति ॥ १५ ॥ ३८ ॥

हेमरुतः वीयुष्माकं ऊतिपु रक्षासु सतीपु सस्वोवा सुभगआस शोभनधनोभवति अस्ते-
श्छान्दसोभूभावाभावः । यद्वा सुभगःआस दीप्यते । असगतिदीप्त्यादानेषु । कदेति चेदुच्यते-पूर्वास्तु
व्युष्टिपु पूर्वेषु अतीतेषु विवासितेषु दिवसेषु । यद्वा पूर्वास्तु आगामिनीषु व्युष्टिपु उपःस्तु उपःकालोप-
लक्षितेषु दिवसेषु । उवापिच योमनुष्यः स्तोता यद्वावा नूनमवश्यं असति युष्माकं भवति अ-
स्तेश्छान्दसःशपोलुगभावः ससुभगइत्यन्वयः ॥ १५ ॥

॥ इति पद्यस्य प्रथमेष्टत्रिंशोवर्गः ॥ ३८ ॥

अथ षोडशी

यस्यंवापूयंमतिवाजिनोनरआहव्यावीतयेगथ ।
अभिपद्युन्नैरुतवाजंसातिभिःसुम्नावोधूतयोनशत् ॥ १६ ॥

यस्यं । वा । यूप॑म् । म॒ति । वा॒जिनः । न॒रः । आ । ह॒व्या । वी॒तये ।
ग॒थ । अ॒भि । सः । यु॒न्नैः । उ॒त । वा॒जंसा॒तिभिः ।
सु॒म्ना । वः । धू॒तयः । न॒रात् ॥ १६ ॥

हे नरोनेतारोगरुतोयूयं यस्यवा यस्यच वाजिनोहृविष्मवौयजमानस्य ह्व्या ह्व्यापि
हवीपि मतिवितये ऋक्षणाप आगथ आगच्छथ । सयजमानः हे धृतयः कंपयितारोमरुत
युन्नैघोतमानैरन्नैर्यशोभिर्वा उवापिच वाजसातिभिः वाजानां संभजनेश्च वीयुष्माकं संबधीर्हि
सुम्ना सुम्नानि सुम्नानि अभिनशत् अभिवोव्याप्नोति ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

यथानुद्रस्यसूनवोदिवोवशन्त्यसुरस्यवेधसः ।
युवानस्तथेदसत् ॥ १७ ॥

यथा । रुद्रस्य । सूनुवः । द्विवः । वशन्ति । असुरस्य ।
वेधसः । युवानः । तथा । इत् । असत् ॥ १७ ॥

रुद्रस्य दुःश्रदावयितुरीश्वरस्य सूनुवः पुत्राः असुरस्य उदकानां क्षेममेषस्य वेधसोवि-
धावारः यद्वा असवः प्राणाः तान् रात्रिददावीत्यसुरं वृष्टिजलं तस्य कर्तारः युवानो नित्यतरु-
णाईदृशापरुतः दिवोन्तरिक्षादागत्य यथा येनप्रकारेण वशन्ति अस्मान्कामयन्ते तथेव तथैव
तेन प्रकारेण असत् इदं स्तोत्रं श्रवतु । वष्टेः छान्दसः शपोलुगभावः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

ये चार्हन्ति मरुतः सुदानवः स्मन्मीह्वपश्चरन्ति ये ।
अतश्चिदान उपवस्यसात् हृदा युवाने आववृध्वम् ॥ १८ ॥

ये । च । अर्हन्ति । मरुतः । सुदानवः । स्मत् । मीह्वपः ।
चरन्ति । ये । अतः । चित् । आ । नः । उप । वस्यसा ।
हृदा । युवानः । आ । वृध्वम् ॥ १८ ॥

सुदानवः शोभनदानाः ये च यजमानाः मरुतो देवानर्हन्ति पूजयन्ति ये च मीह्वपः सेकृन्
मरुतः स्मत्प्रशस्तं चरन्ति हविर्भिः प्रचरन्ति यजन्ति । यतएवं अवधित् अतोपिकारणाच्चानुभ-
यविधावोस्मान् आ अभिलक्ष्य वस्यसा वसीयसा वसुमत्तमेन हृदा हृदयेन हे युवानो मरुतः
वपाववृध्वम् अपेत्याभिसंभ्रजत ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

यूनं ऊपुनार्विष्टया वृष्णः पावकाँ अमितो मरे गिरा ।
गायगाईव चर्कपत् ॥ १९ ॥

यूनः । ऊँ इति । सु । नविष्टया । वृष्णः । पावकात् ।
अभि । सोमरे । गिरा । गाय । गाःऽईव । चर्कपत् ॥ १९ ॥

हे सोमने यूनोनिःयतरुणान् वृष्णोवर्षिष्ठान्पावकान् वान्मरुतः नविष्टया अतिशयेनाग्नि-
नवया गिरा वाचा स्तुतिरूपया तु शोभनं अभिगाय अग्निष्टुहि । चर्कषव पुनःपुनः रूपम् ।
रूपीवडोगाइव सयथा यूनः शकाननहुहः स्तौति तद्वत् ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

सहायेसन्तिमुष्टिहेवहव्योविश्वांसुपृतस्तुहोतृषु ।
वृष्णांश्चन्द्रान्सुश्रवस्तमान्गिरावन्दस्वमरुतोअहं ॥२०॥३९॥

सहाः । ये । सन्ति । मुष्टिहाइव । हव्यः । विश्वांसु । पृतस्तु ।
होतृषु । वृष्णाः । चन्द्रान् । न । सुश्रवःस्तमान् । गिरा । वन्दस्व ।
मरुतः । अहं ॥ २० ॥ ३९ ॥

विश्वान् सर्वास्तु पृतस्तु पृतनास्तु युद्धेषु होतृषु आह्वानशिलेषु योद्धृषु च ये मरुतः सहाः
सन्ति अभिभवितारोभवन्ति हव्योह्वातव्योमुष्टिहेव मुष्टिभिः एव हन्तीति मुष्टिहा मरुः
सइव नेतिसम्प्रत्यथं न सम्प्रति वृष्णोवर्षितृण् चन्द्रानाह्लादकान् सुश्रवस्तमान् अतिशयेन
शोभनयशस्कान् वान्मरुतःअहं मरुतएव गिरा वाचा वन्दस्व स्तुहि ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य पथमे एकोनचत्वारिंशोवर्गः ॥ ३९ ॥

अथैकविंशी-

गावश्चिद्वासमन्यवःसजात्येनमरुतःसर्वन्धवः ।
रिहतेककुभोमिथः ॥ २१ ॥

गावः । चित् । घ् । सःमन्यवः । सःजात्येन ।
मरुतः । सःसर्वन्धवः । रिहते । ककुभः । मिथः ॥ २१ ॥

हे समन्यवः समानतेजस्काः समानक्रोधावा हे मरुतः गावश्चित् गावश्च युष्मन्मातृभू-
ताः सजात्येन समानजातित्वेन सर्वन्धवः समानबंधुकाः सत्यः ककुभोदिशः प्राच्यादि-
दिग्भागात् प्राप्य मिथः परस्परं रिहते लिहन्ति घेतिपूरकः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

मर्तश्चिद्वोनृतमोरुक्मवक्षसउपभ्रातृत्वमायति ।
अधिनोगातमरुतःसदाहिव्रिवापित्वमस्तिनिधुवि ॥ २२ ॥

मर्तः । चित् । वः । च्छतवः । रुक्मवक्षसः । उप । भ्रातृत्वम् ।
आ । अयति । अधि । नः । गात । मरुतः ।
सदा । हि । वः । आपित्वम् । अस्ति । निधुवि ॥ २२ ॥

हे नृतयो नृत्यंतः हे रुक्मवक्षसः रोचमानाभरणं रुक्मं वक्षसि येषां ते तथोक्ताः ईदृशा हे मरुतः मर्तश्चिद्वं मनुष्योपि स्तोत्रा वोयुष्मार्कं भ्रातृत्वं सखित्वं आभिमुख्येन उपायत्युपगच्छति अतो नोस्मान् मनुष्यान्स्तोनृन् अधिगात अधिभूत अस्मत्पक्षपातवचनाभवत् । हि यस्मात् यो-
युष्मार्कं आपित्वं वधुत्वं निधुवि नितरां धारयितव्ये स्तोत्रे यज्ञेवा सदा सर्वदा अस्ति विद्य-
ते तस्मादित्यर्थः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

मरुतो मारुतस्य न आभेपजस्य बहता सुदानवः ।
यूर्यसंखायः सतयः ॥ २३ ॥

मरुतः । मारुतस्य । नः । आ । भेपजस्य । बहत् ।
सुदानवः । यूर्यम् । संखायः । सतयः ॥ २३ ॥

हे सुदानवः शोभनदानाः हे संखायः समानख्यानाः हे सतयः सर्पणशीलामरुतः
नोस्मार्कं मारुतस्य भेपजस्य मरुत्संबंधि भेपजं औषधं यूर्यं आवहत् आनयत् ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

धाभिः स्तिन्धुमवथयाभिस्तूर्वथयामिर्दशस्य धाक्किर्विम् ।
मघानोभूतोतिभिर्मयोभुवः शिवाभिरत्तचद्विपः ॥ २४ ॥

याभिः । सिन्धुम् । अवथ । याभिः । तूर्वथ । याभिः ।
 दशस्यथ । क्विंम् । मयः । नः । भूत् । ऊतिः ।
 मयःऽभुवः । शिवाभिः । असच्चद्विपः ॥ २४ ॥

हे मरुतः याभिरूतिभिः सिन्धुं समुद्रमवथ रक्षथ याभिश्च तूर्वथ स्तोत्राणां शत्रु-
 हिंस्य तुर्वी हिंसार्थः याभिश्च क्विं कूपं तृष्णजे गोतमाय दशस्यथ मयच्छथ हे मयोभुवः
 मयसःसुखस्य भावयितारः असच्चद्विपः अशकशत्रवः शत्रुरहिताः शिवाभिःकन्याणीभिः
 स्तोत्राभिः सर्वाभिरूतिभीरक्षाभिः नोस्माकं मयः सुखं भूत् भावयत उत्पादयत । यद्वा
 भू मासौ प्रापयत ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी-

यत्सिन्धौ यदसिक्न्यां यत्संमुद्रेपुं मरुतः सुवर्हिपः ।
 यत्पर्वतेपु भेपुजम् ॥ २५ ॥

यत् । सिन्धौ । यत् । असिक्न्याम् । यत् । संमुद्रेपुं ।
 मरुतः । सुवर्हिपः । यत् । पर्वतेपु । भेपुजम् ॥ २५ ॥

हे सुवर्हिपः शोभनष्णामरुतः सिन्धौ एवत्संते स्पंदनशीले नदे यद्रेपुं अस्ति य-
 चासिक्न्यां यच्च समुद्रेषु जलधिषु यच्च पर्वतेषु भेपुजं विद्यते तात्सर्वं भेपुजं पश्यन्वदिति
 उत्तरयैकवाक्यता ॥ २५ ॥

अथ षड्विंशी-

विश्वं पश्यन्तो विभृथात् नृष्वानेना नो अधिप्रोचत ।
 क्षमारपो मरुत आतुरस्य नृद्वर्कन्ती विहुतं पुनः ॥ २६ ॥ ४० ॥

विश्वम् । पश्यन्तः । विभृथ । तनूपुं । आ । तेन ।
 नः । अधि । प्रोचत् । क्षमा । रपः । मरुतः ।
 आतुरस्य । नः । द्वर्कन्ती । विहुतम् । पुनरिति ॥ २६ ॥ ४० ॥

विश्वं सर्वं पूर्वोक्तं भेषजं पश्यंतोजानन्तोपूयं तनूषु अस्मदीयेषु विषयेषु आविष्टथ
 आहरथ आहतेनच नोस्मानधिवोचत अधिब्रूत चिकित्सतेत्यर्थः । अपिच हे मरुतः नोस्माकं
 मध्ये आतुरस्य रोगिणः रपः पापनाभैतत् रपसः पापफलस्य रोगस्य क्षमा क्षान्तिर्यथा भवति
 तथा विहृतं विद्याधितं अंगं पुनरिष्कर्तुं निःशेषेण संपूर्णं कुरुत । नित्तोनलोपश्छान्दसः ।
 करोतेल्लेदि छान्दसोविकरणस्यलुक् तप्तनप्तनथनाश्रयेति तशब्दस्य तच्चादेशः अतएव उपसर्ग-
 सप्तुदायोनावगृह्यते ॥ २६॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमे चत्वारिंशोवर्गः ॥ ४०॥

॥ इत्यष्टमे मंडले तृतीयोनुवाकः ॥ ३ ॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहार्दं निवारयन् । पुमर्थांश्चतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमागंभवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्यधुरंधरेण सा-
 यणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठाष्टके प्रथमोऽध्यायः समाप्तः ॥१॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्य निःश्वसितं वेदा योवेदेऽप्योत्थितं जगत् । निर्ममे तनहं वन्दे विद्यावीर्यमहेश्वरम् ॥ १ ॥
 चतुर्थेनुवाके दशसूक्तानि तत्र वयमुत्वेत्यष्टादशर्चं प्रथमं सूक्तं । अत्रानुक्रमणिका—वयमुद्भू-
 नान्त्येद्वेचे चित्रस्यदानस्तुतिरिति । ऋषिश्चान्यस्मादिति परिभाषया काण्वः सौभरिऋषिः । का-
 कुभं प्रगाथं हेत्युक्तत्वादस्यापि सूक्तस्यायुजःककुभो युजःसतोबृहत्तयः । अन्ये द्वेचे चित्रस्य
 दानं देवता शिष्टार्थेद्वा । सूक्तविनियोगोलैगिकः । उक्त्ये ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे वयमुत्वेति प्रगाथः
 स्तोत्रियः । सत्रितश्च—वयमुत्वामपूर्व्ययोर्नइदमिदंपुरेति प्रगाथाविति । आभिसृष्टिकेपूक्त्येप्यपि
 तृतीयसवने ब्राह्मणाच्छंसिनोवैकल्पिकोयं स्तोत्रियः प्रगाथः । सूत्रमुक्तम्—अस्मिन्नेव शस्त्रे
 त्वंनइन्द्राभरेति प्रगाथो यदा स्तोत्रियः तदा वयमुत्वेत्यनुरूपतृचस्याद्या । सत्रितश्च—वयमुत्वा-
 मपूर्व्ययोर्नइदमिदंपुरायाहीमइन्द्रवइति समाहार्योनुरूपइति ।

तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

वयमुत्वामपूर्व्यस्थूरंनकाच्चिन्द्ररन्तोवस्यवः ।

वाजेच्चित्रंहवामहे ॥ १ ॥

व्यम् । ॐ इति । त्वाम् । अपूर्व्यं । स्थूरम् । न । कत् ।

चित् । भरन्तः । अवस्यवः । वाजे । चित्रम् । हवामहे ॥ १ ॥

हे अपूर्व्यं त्रिषु सवनेषु प्रादुर्भूतत्वात् अभिनेन्द्रे भरन्तः सोमलक्षणैस्त्वां पोपयन्तो-
 वयं वाजे वाजन्ति गच्छन्ति योद्धारेत्रेति वाजयन्त्यायुधान्यत्रेति वा वाजः संग्रामः तस्मिन्
 चित्रं चायनीयं विविधरूपं त्वाम् त्वामेव अवस्य गौरक्षणमात्मनइच्छन्तः सन्तः हवामहे त्वामा-
 ह्वयामः । तत्रदधान्तः—स्थूरन् यथा भरन्तः श्रीह्लादिभिः गृह पूरयन्तोऽजनाः वाजे अन्नविषये
 स्थूरं स्थूल गुणाधिकं कश्चित् कंचिद् मानवं यथाह्वयन्ति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

उपत्वाकर्मन्तृत्पेसनोयुवोग्रश्चक्रामयोधृपत् ।

त्वामिच्छावितारं वृमहेसत्वायइन्द्रसानुसिम् ॥ २ ॥

मं०८ अ०३ सू०२१] षष्ठोऽष्टकः

उप । त्वा । कर्मन् । ऊतये । सः । नः । युवा ।
उग्रः । चक्राम । यः । धृपत् । त्वाम् । इत् । हि । अद्वितारम् ।
वृष्टमहे । सर्वायः । इन्द्र । सानसिम् ॥ २ ॥

प्रथमपादः पत्यक्षरुतः । हे इन्द्र कर्मन् अग्निष्टोमादि कर्माणि ऊतये रक्षणाय त्वा त्वा
उपगच्छामः । द्वितीयपादः परोक्षरुतः । यइन्द्रः धृपत् धृष्णोति शत्रून्भिभवति विजृषामागल्भ्ये
बहुलंछन्दसीति शप्पत्ययः । युवा तरुणः उग्रउदूर्णः सइन्द्रः नोत्मान् प्रविचक्राम आगच्छतु ।
यद्वा चक्राम अत्मानुत्साहयुक्तान् करोतु क्रमतेः सर्गार्थं व्यत्ययेन परस्मैपदम् । परोर्ध्वचः
भत्यक्षरुतः । सर्वायः समानरूपानाः बंधुभूतावा बयं सानसिं बन्धुपण संज्ञकौ संभजनीयं
अद्वितारं सर्वस्य रक्षितारं त्वानिव त्वामेव ववृमहे वृष्णोमहे संभजामहे । हिः प्रसिद्धौ द्वियो-
गादनिवातः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

आयाहीमइन्द्रबोश्वपतेगोपंतुउर्वरापते ।
सोमंसोमपतेपिव ॥ ३ ॥

आ । याहि । इमे । इन्द्रवः । अश्वंऽपते । गोऽपते ।
उर्वराऽपते । सोमम् । सोमऽपते । पिव ॥ ३ ॥

अश्वपते अश्वानां स्वामिन् गोपते गवां पालयितः उर्वरापते सर्वसत्त्वाद्वाभूमिरुर्वरा त-
स्याः पते हे इन्द्र इन्द्रवः सोमाः इमे भवदीयाः त्वदर्थमभिपुताइत्यर्थः तस्मादायाहि आगच्छ
आगत्य सोमपते हे इन्द्र सोमं पिव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

बध्मंहित्वावधुमन्तमवन्धवोविप्रांसइन्द्रयेमिम ।
यातेधामानिरुपभुतेभिरार्गहिविश्वेभिःसोमंपीतये ॥ ४ ॥

व्यम् । हि । त्वा । वधुंऽमन्तम् । अवन्धवः ।
विप्रांसः । इन्द्र । येमिम । या । ते । धामानि ।
रुपभु । तेभिः । आ । गहि । विश्वेभिः । सोमंऽपीतये ॥ ४ ॥

हे इन्द्र अबंधवः बन्धुरहिताः विपासः मेघाविनोवयं बन्धुमन्तं बन्धुभिर्देवैरंगिरोभिर्वा तद्वत्वं त्वा त्वां हिरवधारणे त्वामेव येमिम बन्धुत्वेन नियच्छाम यच्छवेर्दित्तरूपम् । तथा सति हे वृषभ कामानां वर्षितरिन्द्र ते तव या यानि धामानि शरीराणि देजांसि वा विद्यन्ते तेभिस्तैर्विश्वेभिः सर्वैर्धामभिः सह सोमपीतये सोमपानार्थमागहि आगच्छ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

सीदन्तस्तेवयोयथागोश्रीतेमधौमदिरेविवक्षणे ।

अभित्वामिन्द्रनोनुमः ॥ ५ ॥ १ ॥

सीदन्तः । ते । वयः । यथा । गोश्रीति । मधौ ।

मदिरे । विवक्षणे । अभि । त्वाम् । इन्द्र । नोनुमः ॥ ५ ॥ १ ॥

हे इन्द्र गोश्रीते श्रीद् पाके गोविकारे दधिपयसौ गोशब्देनोच्येते दग्धा पयसाच श्रीतेन श्रयणद्रव्येण मिश्रिते मदिरे मदकरे विवक्षणे स्वर्गप्रापणशौले ते त्वदीये मधौ सोमे सीदन्तो-
निवसन्तः । सद्ने दृष्टान्दः—वयोयथा पक्षिणोपथैकत्रसंधीभूय तिष्ठन्ति तद्वत् सीदंतोवर्ष
स्वामभि आभिमुख्येन नोनुमः पुनःपुनर्धंशंवा स्तुमः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी—

अच्छाचत्वेनानमसावदामसि किमुहुश्चिद्विदीधयः ।

सन्तिकामासोहरिवोदुदिपुंस्मोवयंसन्तिनोधियः ॥ ६ ॥

अच्छ । च । त्वा । एना । नमसा । वदामसि । किम् ।

मुहुः । चित् । वि । दीधयः । सन्ति । कामासः । हरिवुः ।

दुदिः । त्वम् । स्मः । वयम् । सन्ति । नः । धियः ॥ ६ ॥

हे इन्द्र अच्छाचअपिच आभिमुख्येनवा एना एनेन नमसा स्तोत्रेण हवित्क्षणेनानेनवा स-
ह त्वा त्वां वदामसि अभिवदामः चवायोगे प्रथमेति ननिघातः । त्वंतु मुहुश्चित् मुहुर्मुहुः किं
कस्माद्धेतोर्विदीधयः विपूर्वादीधितिधिवने विधिवयसि दीधीद् दीतिदेवनयोः व्यत्ययेन परस्मि-
पदम् लुगभावश्च । किमर्थं यूयं वदथेतिचेत् हरिवः हरिताश्ववत् हे इन्द्र अस्माकं कामासः

पुत्रपश्वादिविषयाः कामाः सन्ति कामाः सन्तु । अहं नमयच्छामीतिचेत् त्वंतु इदिः घनादिना-
ता खलु तस्माद्दयं त्वत्सन्निधौ स्मोभवामः । किञ्च नोस्माकं धियः कर्माणिच तवसमीपे सन्ति
तिष्ठन्ति । ततोधनादिताभार्थं त्वां वदामइत्यर्थः ॥ ६॥

अथ सप्तमी—

नूत्नाइदिन्द्रतेवयमूतीअभूमनुहिनूतेअद्रिवः ।
विद्मपुरापरीणसः ॥ ७ ॥

नूत्नाः । इत् । इन्द्र । ते । वयम् । ऊती । अभूम ।
नहि । नु । ते । अद्रिष्वः । विद्म । पुरा । परीणसः ॥ ७ ॥

हे इन्द्र ते तव उती उत्पै रक्षणे वयं नूत्नाइत् नूतनाएव अभूम भवामः । अद्रिवः व-
ञ्जित् हे इन्द्र पुरा पूर्वं त्वां परीणसः सुव्यत्ययः परीणसं परितोव्याप्तं महान्तं वेति नहिविद्म
नजानीमः । नु सम्प्रति ते त्वां महान्तमिति जानन्तोवयं भवता रक्ष्याइति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

विद्मसंखित्वमुतशूरभोज्यमांतेतावञ्जिन्महे ।
उतोसंमस्मिन्नाशिशीहिनोवसोवाजेसुशिप्रगोमति ॥ ८ ॥

विद्म । सखित्वम् । उत । शूर । भोज्यम् । आ । ते । ता ।
वज्जिन् । ईमहे । उतो इति । समस्मिन् । आ । शिशीहि ।
नुः । वसो इति । वाजे । सुशिप्र । गोमति ॥ ८ ॥

शूर शत्रूणां शातयित्त्वं हे इन्द्र सखित्वं तव सखिभावं वयं विद्म जानीमः । उतापिच
भोज्यमन्ववहारार्थं धनंच विद्म । वज्जिन् हे इन्द्र ते त्वदीये वा ते सत्यवने आ आभिमुख्येन
ईमहे वयं याचामहे । उतो अपिच हे वसो सर्वस्यवासयितः सुशिप्र गोमनहनो यद्वा शोभ-
नशिरस्त्राण हे इन्द्र गोमति गवादिमुक्तेसामस्मिन् सर्वस्मिन् वाजे अग्ने नोऽस्मानाशिशीहि
तीक्ष्णीकुरु । उपलक्षणं पदानेनात्मन्यमिद्वान्कार्थित्यर्थः । शिप्र निशाने इत्यस्यजान्द्रसः
भुः ॥ ८ ॥

उक्थ्ये ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे योनइदमिदमित्ययं प्रगाथोनुरुत्पः । योनइदमिदंपुरेति प्रगाथौ सर्वाः ककुभः इति सूत्रिनम् । आभिद्विकेपूक्थ्येष्वपि ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रेऽयं वैकल्पिकोनुरुत्पः आभिद्विकेपूक्थ्येषु तुवीयसवने ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे त्वंनइन्द्राभरेतिप्रगाथे स्तोत्रियेसति अनुत्पटुचः समाहार्यः तत्रेयं योनइदमिदमितिद्वितीया । सूत्रितंच—योनइदमिदंपुरायाहीमइन्द-वइति समाहार्योनुरुत्पइति ।

तस्मिन्प्रगाथे प्रथमा सूक्ते नवमी—

योनइदमिदंपुराप्रवस्यंआनिनायतमुवस्तुपे ।
मखायइन्द्रंमूतये ॥ १ ॥

यः । नः । इदम्इदम् । पुरा । प्र । वस्यः । आइनिनार्यं ।
तम् । ऊँ इति । वः । स्तुपे । मखायः । इन्द्रम् । ऊतये ॥ १ ॥

सखायः समानख्याना हे ऋत्विग्यजमानाः यइन्द्रः पुरा पूर्वमिदमिदं दर्शनीयतया वि-
द्यमानं वस्यः वसीयः वसोरीयस्तुनीकारलोपश्छान्द्राः प्रशस्तं वसु नोस्मान् प्राणिनाय मकपे-
णानीतवान् । तमु तमेव धनानामानेतारमिन्द्र बोयुष्माकं धनलाभार्थं ऊतये रक्षणायच स्तुपे
सोभरिरहं स्तौमि ॥ १ ॥

अथ दशमी—

हर्यश्वंसर्पानिचर्पणीसहंसहिष्मायोअमन्दत ।
आतुनःसर्वयतिगव्यमश्व्यस्तोतृभ्योमघवांशतम् ॥ १० ॥ २ ॥

हरिःअश्वम् । सर्वसर्पतिम् । चर्पणिःसहम् । सः । हि ।
स्म । यः । अमन्दत । आ । तु । नः । सः । वयति ।
गव्यम् । अश्व्यम् । स्तोतृभ्यः । मघवां । शतम् ॥ १० ॥ २ ॥

हर्यश्वं हरितवर्णाश्वोपेवं सर्पानि स्वमकाशाविन्ध्येन सर्तां नक्षत्राणां पतिं सर्तां श्रेष्ठानां
पतिंवा चर्पणीसहं चर्पणीनां शत्रुभूतानां मनुष्याणामभिभवितारं सहिष्म सत्त्वलु जनः स्तौमि ।
योजनः अमन्दत ततोऽन्वधनःसत्त्व तृणोभवति सएनं तुष्टपति । एवंसतिमघवा धनवान् सइन्द्रः

शतं गव्यमभ्यमनेकं गवाश्वसंवं स्तोत्रभ्योनोस्मभ्यं तु क्षिप्रमावपति आमापयतु। व्रीगत्यादिषु
अस्माद्धेचडागमः ततोल्बधगवादिक्वावयं चेनं स्तुमइति ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

अथैकादशी-

त्वया ह स्विद्युजाव्यं प्रति श्वसन्तं वृषभन्वुवीमहि ।
संस्थेजनस्य गोमतः ॥ ११ ॥

त्वया । ह । स्वि । युजा । व्यम् । प्रति । श्वसन्तम् ।
वृषभ । न्वुवीमहि । समस्थे । जनस्य । गोमतः ॥ ११ ॥

वृषभ वर्धितः हे इन्द्र गोमतोगवादिपुत्रस्य जनस्य संस्थे स्थाने मुद्धे श्वसन्तं अस्मान्
प्रति क्रोधातिशयेन श्वासकारिणं शत्रुं युजा सहायेन त्वया ह स्विद्य त्वयैव स्वतु वयं प्रतिवृ-
षीमहि प्रतिवचनं कुर्मः निराकरिष्यामइत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

जयेम कारे पुरुहूतकारिणोऽभिनिष्ठेम दूद्व्यः ।
नृभिर्द्वृत्रं हन्यामं शशुयाम् चावेरिन्द्रप्रणोधियः ॥ १२ ॥

जयेम । कारे । पुरुहूत । कारिणः । अभि । निष्ठेम ।
दूद्व्यः । नृभिः । द्वृत्रम् । हन्यामं ।
शशुयामं । च । अवेः । इन्द्र । प्र । नुः । धियः ॥ १२ ॥

पुरुहूत पुरुभिर्बहुभिराहातव्य हे इन्द्र अस्माकं विविधाः शत्रवः उपद्रवकारिणः चायां
मनसा स्पर्तवन्तेति । तव कारिणः हिंसां कुर्वन्तः शत्रून् कारे कीर्यन्ते आयुधान्यत्रेति कारोयुद्धं त-
स्मिन् वान्वयं जयेम । दूद्व्यः दुर्धियः पापनुद्धीतपि अभि निष्ठेम अभितः स्थास्यामः । किंच दूत्रं
गवामारवकं शत्रुं नृभिः आयुधनेवृभिर्मरुद्भिः सह हन्याम हिंस्याम हत्वा शशुयामच शत्रुरा-
हित्येन पुत्रपौत्रैर्मित्रोमादिकर्मजिभ्र बध्धयेमहि । यद्वा इत्यनिरत्नान्तर्णीतिप्रत्यर्थः शत्रुष्योवाधा-
भावात् सोमस्रज्ञाणीरत्नैस्त्वां बध्धयेम तत्स्वन्तोस्माकं धियः कर्माणि प्रावेः प्रकथेण रक्ष ॥ १२ ॥

आभिप्लविकेषूक्थयेषु तृतीयसवने ब्राह्मणाच्छंसिशब्दे अभ्रातृव्यइत्यादिकौ द्वौ प्रगाथौ वैकल्पिकौ स्तोत्रियानुरूपा स्तवितश्च—अभ्रातृव्योअनात्वमातेअमाजुरोयथेति ।

तयोः प्रगाथयोः प्रथमा सूक्ते त्रयोदशी—

अभ्रातृव्योअनात्वमनापिरिन्द्रजनुपासनादसि ।
युधेर्दापित्वमिच्छसे ॥ १३ ॥

अभ्रातृव्यः । अना । त्वम् । अनापिः । इन्द्र । जनुपा ।
सनात् । असि । युधा । इत् । आपिष्वम् । इच्छसे ॥ १३ ॥

हे इन्द्र त्वं जनुपा जन्मैव अभ्रातृव्यः । व्यन्तसपत्नइति व्यन्मत्ययः । सपत्नरहितैः अना अनेतुकः ऋवश्छन्दसीतिकपः प्रतिषेधः अनियन्तुकइत्यर्थः अनापिः धन्धुदर्जितश्च सनादसि चिरादेव भ्रातृव्यादिवर्जितोसि यच्च त्वं आपित्वं बान्धवमिच्छसे इच्छसि तत्र युधेत् युद्धेनैव युद्धं कुर्वन्नेव स्तोत्राणां सत्त्वाभवसीति ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

नर्किरेवन्तंसुरव्यायविन्दसेपीयन्तिसेसुरार्श्वः ।
यदाकृणोपिनदनुंसमूहस्यादित्पितेवहूयसे ॥ १४ ॥

नर्किः । रेवन्तम् । सुरव्यायं । विन्दसे । पीयन्ति ।
ते । सुरार्श्वः । यदा । कृणोपि । नदनुम् । सम् । ऊहसि ।
आत् । इत् । पिताश्वं । हूयसे ॥ १४ ॥

हे इन्द्र रेवन्तं धनवन्तं केवलधनवन्तं दानादिरहितमयष्टारमाढ्यं मानवं सख्याय सति-
भावाय नर्किर्विन्दसे नभजसे नाश्रयसीत्यर्थः । अयष्टारोजनाः किं सन्वीत्यवआह—सुरार्श्वः दु-
ओम्भिगतिवृद्ध्योः सुरया वृद्धाः तद्दत्त्वं ममत्ताः नास्तिकाः ते त्वां पीयन्ति पीयन्तिर्हिंसाकर्मा
हितन्वि तान्नाश्रयसीत्यर्थः । यदा त्वं नदनुं नदअव्यक्ते शब्दे यं स्तोत्रारं कृणोपि मदीयोप-
मिति यदा भावयसि तदानीं समूहयसि धनादिकं तस्मै वहसि । आदिव अनन्तरमेव तेन स-
न्धघनेन स्तोत्रा पितेव पाठयिता जनकइव हूयसे स्तुतिभिराहूयसे स्तूयसाइत्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

मातेअमाजुरौयथामूरासंइन्द्रसुरव्येत्वावतः ।
निपदामसचासुते ॥ १५ ॥ ३ ॥

मा । ते । अमाइजुरः । यथा । मूरासः । इन्द्र ।
सुरव्ये । त्वाइवतः । नि । सदांम । सचा । सुते ॥ १५ ॥ ३ ॥

हे इन्द्र ते तव स्वभूतावयं तथा मासूम माभवाम । यथा त्वावतः त्वत्सदृशस्य देवस्य स-
रव्ये मूरासोमूराः सोमप्रदानादिन्द्रेणसह सरव्यं कुर्मइत्येतदजानन्तोपूढाजनाः अमाजुरः सो-
माभिषवमकुर्वन्तस्ते गृहैः पुत्रैः पौत्रैर्धनादिभिश्च सह जीर्णाभवन्ति । तथा वयममाजुरोनभवाम
कथं सचा ऋत्विग्भिः सह सुतेभिषुते सोमे वयंतु निषदाम निवत्ताम तस्मात्सोमदानेन त्व-
या सह सखिभानंकुर्मइत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये ष्टवीषोवर्गः ॥ ३ ॥

अथ षोडशी-

मातेगोदत्रनिरंरामुरार्धसइन्द्रमातेगृहामहि ।
दृह्वाचिदूर्यःप्रमृशाभ्यासरनतेदामानआदसे ॥ १६ ॥

मा । ते । गोइदत्र । निः । अराम । रार्धसः । इन्द्र ।
मा । ते । गृहामहि । दृह्वा । चित्र । अूर्यः । प्र ।
मृश । अग्नि । आ । भर । न । ते । दामानः । आइदसे ॥ १६ ॥

हे गोदत्र स्तोत्राणां गवादिदानशील हे इन्द्र ते तव स्वभूतावयं राधसोधनाव मानिररा-
म मानिर्गमाम अर्तेलुङि सतिशास्यतिन्पथेत्यडादेशः ऋदशोडीविगुणः सर्वदा त्वचोष-
नादयाभवाम । किञ्च ते तव स्वभूतावयं धनं प्रयच्छाम कस्माच्चिद मागृहामहि तस्मादन्यन-
गृह्णीमः । अपितु त्वत्तपव धनेगृह्णीमइत्यर्थः । प्रहेलुङि बहुलंछन्दसीतिशः डित्वात्सम्प्रसार-
णं । अर्यः स्वामी त्वं दृढाचिद दृढान्यपि अविनश्वराणि धनानि प्रमृश प्रकर्षेणास्मात्तु स्थाप-
य । किञ्च अभ्याग्निमुत्पेन आभर धनादिभिः समन्वादस्मान् पोषय ते तव दामानः तादि-
दानानि नादभे नकैश्चिदप्यादंभितुं शक्यन्ते तस्माद्दानादिमुक्तास्मान् कुर्वित्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

इन्द्रोवाघेदिर्यन्मघंसरस्वतीवासुभगाददिवसु ।
त्ववाचित्रदाशुपे ॥ १७ ॥

इन्द्रः । वा । घ । इत् । इर्यत् । मघम् । सरस्वती ।

वा । सुभगा । ददिः । वसु । त्वम् । वा । चित्र । दाशुपे ॥ १७ ॥

अत्र चित्रस्य दानं स्तौति चित्रोनामराजा सरस्वतीतीरे इन्द्रार्थं यागमकृतं तत्र मघद-
ष्टाऋषिः बहुधननाशान्मत्यमेतायद्धनं कोवापायच्छदिति विकल्पयते । दाशुपे इन्द्राय हवीषि
दत्तवते मत्यं इन्द्रोवाघे इन्द्राय किञ्चिन्वेतायन्मघं मंहनीयं धनं ददिः पायच्छत् यद्वा सुभ-
गा शोभनयना सरस्वती नदी वसु धनं ददिः किं पायच्छत् । अथवा चित्रएतन्नामकं हे राजन्
त्वं वा एतायद्धनं मत्यं प्रादाइति ॥ १७ ॥

द्वितीयात्तुर्थीपद्यञः सत्वोबृहत्पः सत्वमीबृहती अष्टम्यनुष्टुप् नवमीदशमी द्वे ज्योतिषी काकुभ्रंमा-
गार्थं हेत्युकस्यानुबृत्तेः शिष्टाश्चत्वारः काकुभाः प्रगाथाः अश्विनौ देवता । तथा चानुकान्तम्—ओ-
त्यमारिवनं त्रिपगाथादि बृहत्पत्यनुष्टुकेकादशपाद्येककुम्मध्ये ज्योतिषीइति । प्रातरनुवाके आश्वि-
ने ऋतौ चाहतेछन्दस्मारिवनशस्त्रे चाद्याः सप्तर्चः सप्तितंच—ओत्यमह्णारथमितिसमेति ।

तत्र पथमा—

ओत्यमह्णारथमद्यादंसिष्ठमृतये ।

यमश्विनासुहवारुद्रवर्तनीआसूर्यायैतस्थथुः ॥ १ ॥

ओ इति । त्यम् । अह्णे । आ । रथम् । अद्य । दंसिष्ठम् ।

ऊतये । यम् । अश्विना । सुहवन्ना ।

रुद्रवर्तनी इति रुद्रवर्तनी । आ । सूर्यायै । तस्थथुः ॥ १ ॥

हे अश्विनौ दंसिष्ठमत्यंतदर्शनीयं यद्वा अतिशयेन शत्रूणांमुपक्षपितारं त्यं तं युवयोर-
थं ऊतये रक्षणाय अद्यास्मिन्यागदिने अह्णे सोभरिरहमाह्वयामि सुहवा सुहवौ स्तोत्रशलादि-
भिः शोभनाह्वानौ रुद्रवर्तनी संग्रामे रोदनशीलमार्गौ यद्वा स्तूयमानमार्गौ हे अश्विनौ सूर्यायै
सूर्या स्वयंवरे वरयितुं यं रथं युवां आतस्थथुः आश्रयथः तं रथमाह्वयामोवि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

पूर्वापुषं सुहवंपुरुस्पृहं भुज्युं वाजेपुपूर्व्यम् ।

सुचनावन्तंसुमतिभिः सोभरे विद्वेषसमनेहसम् ॥ २ ॥

पूर्व्वेऽआपुषम् । सुहवम् । पुरुस्पृहम् । भुज्युम् ।

वाजेपु । पूर्व्व्यम् । सुचनावन्तम् । सुमतिभिः ।

सोभरे । विद्वेषसम् । अनेहसम् ॥ २ ॥

हे सोभरे सुमतिभिः कल्पाणीभिः स्तुतिभिः अश्विनोरथं स्तुहि । किं विशिष्टं पूर्वापुषं
पूर्व्वेषां स्तोत्राणां धनादिदानेन योषकं सुहवं युद्धेषु शोभनाह्वानं पुरुस्पृहं बहुभिः स्पृहणीयं
भुज्युं भुजपालने सर्वस्वरक्षकं वाजेपु पूर्व्व्यं संग्रामेष्वप्रतोमंगारं सुचनावन्तं सर्वैर्भोजनवन्तं वि-
द्वेषसं शत्रूणां विशेषगद्देशारं अनेहसं कैश्चिदप्यनुपद्रवं पापारहितं वा रथं स्तुहीत्यन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

इहःयापुरुभूतमादेवानमोभिरश्विना ।

अर्वाचीनास्वर्वसेकरामहेगन्तारादाशुपोगृहम् ॥ ३ ॥

इह । त्या । पुरुभूतमा । देवा । नमःश्विभिः ।

अश्विना । अर्वाचीना । सु । अर्वसे ।

करामहे । गन्तारा । दाशुपः । गृहम् ॥ ३ ॥

पुरुभूतमा अतिशयेन बहूनां शत्रूणां भावयितारौ देवा देवौ द्योतनशीलौ स्तोत्रव्यौ वा दाशुपः हविर्देत्तवतोयजमानस्य गृहे प्रति गंतारा गमनशीलौ त्या तौ अश्विना अश्विनौ युवां इहास्मिन्कर्मणि अवसे रक्षणाय नमोभिर्हविर्भिःस्तोत्रैर्वा अर्वाचीना अर्वाचीनौ अभिमुखमागच्छन्तौ सुकरामहे वयं सुष्टु कुर्मः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

युवोरथस्यपरिचक्रमीयतर्इमान्यद्वामिषण्यति ।

अस्माँअच्छांसुमतिर्वाँशुभस्पतीआधेनुरिवधावतु ॥ ४ ॥

युवोः । रथस्य । परि । चक्रम् । ईयते । ईर्मा ।

अन्यत् । वाम् । इषण्यति । अस्मान् । अच्छं । सुष्टुमतिः ।

वाम् । शुभः । पती इति । आ । धेनुःइव । धावतु ॥ ४ ॥

हे अश्विनौ युवोः युवयोरथस्यैकंचक्रं परितोयां ईयते गच्छति अन्यदवस्थितं रथस्य चक्रमीर्मा ईर्माँ सर्वस्यान्तर्पोमितया पेरकौ यद्वा उदकस्य पेरयितारौ वां युवामिषण्यति गच्छति । उक्तार्थेभवांतरं-न्य १ इयस्वमूर्धनीर्वि । हे शुभस्पती उदकस्य पालयितारौ हे अश्विनौ वां युवयोः सुमतिः कल्याणीमतिरच्छाभिमुख्येन अस्मानावावतु आगच्छतु । तत्रच्छान्तः-धेनुरिव यथानवप्रसूतामोर्वसं प्रति पयोदानार्थमागच्छति तद्ब्रह्मयुवोः सुमतिरस्मान्प्रति धनादिप्रदानार्थमागच्छतु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

स्थो॒योवां॑त्रिव॒न्धुरो॑हिर॒ण्य॒भीशु॑रश्विना ।

परि॒द्यावा॑पृथि॒वीभू॑पति॒श्रुत॑स्तेन॒नास॒त्याग॑तम् ॥ ५ ॥ ५॥

स्थः । यः । वाम् । त्रि॒ध्वन्धुरः । हिर॒ण्यः । अभीशुः ।

अश्वि॒ना । परि॑ । द्यावा॑पृथि॒वी इति॑ ।

भू॒पति॑ । श्रुतः । तेन॑ । ना॒सत्या॑ । आ । ग॒तम् ॥ ५ ॥ ५ ॥

हे अश्विना अश्विनौ त्रिवंधुरः वंधुरं सारथिस्थानं विमकारवंधुरोपेतः यद्वा द्वे ईषे तन्मध्ये रजुसज्जनाथंकोदंडः एतेनयोर्वंधुरशब्देनोच्यन्ते त्रिवंधुरयुक्तः हिरण्याभीशुः हिरण्मयास्वादि रजुः वां युवयोर्षौरथः श्रुतः सर्वत्रमसिद्धः सन्न द्यावापृथिवी द्यावापृथिव्यौ परिभूपति स्ववलेन परिभवति भववेलेति सिप्यडागमः । यद्वा परितः स्वपकाशेनालं करोति हे नासत्या नासत्यौ तेन पूर्वोक्तेन स्थेनागतम् आगच्छतम् ॥ ५ ॥

॥ इति पद्यस्य द्वितीये पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

दश॒स्यन्ता॑मन॒वेपू॒र्व्यदि॒दिवि॒ष्वंबृ॒केण॑कर्पथः ।

तावां॑म॒द्यसु॑म॒तिभिः॑शुभ॒स्पती॑अश्विना॒प्रस्तु॑वीमहि ॥ ६ ॥

दश॒स्यन्ता॑ । मन॒वे । पू॒र्व्यम् । दि॒वि । यव॑म् ।

वृ॒केण॑ । क॒र्पथः॑ । ता । वाम् । अ॒द्य । सु॒म॒तिभिः॑ ।

शु॒भः । प॒ती इति॑ । अश्वि॒ना । प्र । स्तु॒वीम॑हि ॥ ६ ॥

हे अश्विनौपूर्व पुरातनं दिवि वृकोके स्थितपुदकं मनवे एतन्नामकापरात्ते दशस्यन्ता-दशस्यन्तौ प्रयच्छन्तौ युवां वृकेण लांगलेन । वृकोलांगलंभवति विकर्षणादिति यास्कः । तेन लांगलेन यवं यवनामकंघान्यं कर्पथः पुनश्च तस्मै विलेखनं कुरुथः । शुभस्पती उदकस्य पालपितारी हे अश्विना अश्विनौ ता पूर्वोक्तलक्षणयुक्ती वां युवां अघास्मिन्पञ्चदिने सुमतिभिः शोभनाभिः स्तुतिभिः प्रकर्षेण स्तुवीमहि यवं स्तुमः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

उपनोवाजिनीवसूयातमृतस्यपृथिभिः ।

येभिस्तृक्षिष्टपणात्रासदस्यवमहेक्षत्रायजिन्वथः ॥ ७ ॥

उप । नः । वाजिनीवसू इति वाजिनीवसू । यातम् ।

ऋतस्य । पृथिभिः । येभिः । तृक्षिम् । वृपणा ।

त्रासदस्यवम् । महे । क्षत्राय । जिन्वथः ॥ ७ ॥

हे वाजिनीवसू अन्नधनवन्तौ अन्नमेवधनं ययोस्तौ अश्विनौ ऋतस्य सत्यभूतस्य यज्ञ-
स्य पृथिभिर्गर्गैर्नास्मानुपयातं आगच्छतं वृपणा वृपणौ धनानां सेकारी हे अश्विनौ त्रासद-
स्यवं तसदस्योः पूर्वं तृक्षिमेतन्नामकं येभिर्ष्यैर्गर्गैर्महे महते क्षत्राय धनाय जिन्वथः
प्रीणयथः एवं तैर्गर्गैरस्मान् धनादिभिः प्रीणयितुमागतमित्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

अयं वामद्विभिः सुतः सोमो नरावृषण्वसू ।

आयातं सोमपीतयेऽपिर्वतं दाशुषो गृहे ॥ ८ ॥

अयम् । वाम् । अद्विभिः । सुतः । सोमः । नरा ।

वृषण्वसू इति वृषण्वसू । आ । यातम् । सोमः पीतये ।

पिर्वतम् । दाशुषः । गृहे ॥ ८ ॥

नरा सर्वस्यनेतारौ यद्वा स्तोत्रुणां धनस्य नेतारौ वृषण्वसू वर्षणशीलधनवन्तौ हे अश्वि-
नौ वां युष्मदर्थं अद्विभिर्भावभिरयं सोमः सुतोभिपुनः तस्मात् सोमपीतये सोमपानार्थं युयामा-
यातं आगत्य च दाशुषो हविर्दत्तवतोऽप्यजमानस्य गृहे यज्ञस्थाने सोमं युवां पिबतम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

आहिरुहतमश्विनारथेकोर्गोहिरुपयपैवृषण्वसू ।

युञ्जाथां पीवरीरिपः ॥ ९ ॥

आ । हि । रुहृतम् । अश्विना । रथे । कोशे । हिरण्यये ।

वृषण्वसू इति वृषण्वसू । युञ्जार्थाम् । पीवरीः । इपः ॥ ९ ॥

वृषण्वसू वर्षणशीलघनौ हे अश्विना अश्विनौ हिरण्यये हिरण्यपरज्वादिभ्युके कोशे आयुधादीनां कोशस्थाने रमणशीले रथे हिरवधारणे युवामेव आस्वहतं आरोहणं कुरुतं ततः पीवरीः पावयितुणि स्थूलानि वा इषोभानि युञ्जार्था अस्मासु योजयतम् ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

याभिः पृक्थमवथोयाभिराधिगुंयाभिर्वभ्रुंविजोपसम् ।

ताभिर्नोमक्षुतूर्यमश्विनार्गतंभियज्यतंयदातुरम् ॥ १० ॥ ६ ॥

याभिः । पृक्थम् । अवथः । याभिः । अधिगुम् ।

याभिः । वभ्रुम् । विजोपसम् । ताभिः । नः । मक्षु । तूर्यम् ।

अश्विना । आ । गतम् । भियज्यतम् । यत् । आतुरम् ॥ १० ॥ ६ ॥

हे अश्विनौ याभिरुतिभिः पृक्थं एतन्नामकं राजानं अवथः रक्षथः याभिरुतिभिश्च अधिगुं अधृतगमनं राजानं अवथः याभिरुतिभिश्च वभ्रुं राजानं च विजोपसं विशेषेण सोमैः प्रीणयंतं एतान् सर्वान् येः पालनैरवथः ताभिरुतिरक्षणैः मक्षु त्तिमं तूर्यं तूर्णं नोस्मानगतं रक्षणार्थमागच्छतं । किंच यत् यत् आतुरं रोगादिसहितं अस्माकं पुत्रादिकं प्रति भियज्यतैपन्यं कुरुतम् भियक्कंद्वादिः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये पष्ठोवर्गः ॥ ६ ॥

अथैकादशी—

यदधिगावोऽधिगूड्वाचित्त्नोऽश्विनाह्वामहे ।

व्यंगीर्भिविपन्यवः ॥ ११ ॥

यत् । अधिगावः । अधिगू इत्याधिगू । द्वा । चित् ।

अह्वः । अश्विना । ह्वामहे । व्यम् । गीः इति । विपन्यवः ॥ ११ ॥

अग्निगावः अधृतघनाः कर्मसु त्वरमाणा विपन्यवोमेधाविनोवयं अग्निगू अधृतममनौ
संगामे शत्रुवधार्थं त्वरयागच्छन्तौ अश्विना अश्विनौ युवां अह्नोदिवसस्य इदाचिदिदानीमेव
पातःकाले गीर्भिः स्तुविलक्षणाभिर्वाग्निः यद्यदा हवामहे युवामाह्वयामः तदा वाचिरुतिभिः
अस्मानागच्छतमित्युत्तरवसंवन्धः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

ताभिरायांतं वृषणोपमेह्वं विश्वप्सुं विश्ववार्यम् ।

इपामंहिष्ठा पुरुभूतमानरायाभिः क्रिर्विवावृधुस्ताभिरागतम् ॥ १२ ॥

ताभिः । आ । यातम् । वृषणा । उप । मे । ह्वम् । विश्वप्सुम् ।

विश्ववार्यम् । इपा । मंहिष्ठा । पुरुभूतमा । नरा । याभिः ।

क्रिर्विम् । वृधुः । ताभिः । आ । गतम् ॥ १२ ॥

वृषणा वृषणौ वषणशीलौ हे अश्विनौ विश्वप्सुं प्सइति रूपनाम स्तोत्रशास्त्रात्मकत्वेन
नानारूपं विश्ववार्यं सर्वैर्देवैरणीयं मे मदीयं हवं युष्मद्विषयमाह्वानमा अभिमुखीकृत्य ताभि-
रुतिभिरुपयातं युवामागच्छतं । याभिः नरा नरो सर्वस्य नेतारो अश्विनौ इपा इपइच्छायां ह-
वींषीच्छन्तौ मंहिष्ठा मंहिष्ठौ अतिशयेन धनानां दानारो पुरुभूतमा पुरुभूतमौ युद्धेषु अत्यंतं पु-
रुधा भवन्तौ यद्वा अतिशयेन बहूनां शत्रूणामभिभवितारो भवन्तौ क्रिर्वि कूपं मनियाभिरुति-
भिरुदकानि वावृधुः अवर्धयतः द्वयोर्वहुवचनं पूजार्थं कृषपतिवोदंनमाटाभिः कूपं पूरयित्वा
युवाभ्यामुत्थापितः सत् । तथापन्नः-उद्धन्दनेभरयवंस्वदेशइति । ताभिर्नः पातनरागतं
अस्मदक्षणाथमागच्छतम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

ताविदाचिदहानानावश्विनावन्दमान उपब्रुवे ।

ताऊनमोमिमीमहे ॥ १३ ॥

ता । इदा । चित् । अहानाम् । ता । अश्विना । वन्दमानः ।

उप । ब्रुवे । ता । ऊँ । इति । नमः । इमिः । ईमहे ॥ १३ ॥

तौ संग्रामे आयुधानि स्वोच्छ्रयोधनानिवा विस्तारयन्तौ तौ पूर्वोक्तावश्विनाश्विनौ अ-
हानामहामिदाचित् इदानोमेव प्रातःकाले वन्दमानः अभिवादनं कुर्वन् सन्न उपब्रुवे तयोः स-
मीपे स्तौमि ततः ता ऊ तावेव नमोभिर्हविर्भिः स्तोत्रैर्वा इमहे वयं धनादिकं याचामहे ॥ १३॥

अथ चतुर्दशी-

ताविद्योपाताउपसिंशुभस्पतीतायामंबुद्रवर्तनी ।

मानोमर्तापरिपवेवाजिनीवसूपरोरुद्रावतिख्यतम् ॥१४॥

तौ । इत् । दोपा । नौ । उपसि । शुजः । पती इति । ता ।

यामन् । रुद्रवर्तनी इति रुद्रवर्तनी । मा । न् । मर्ताय । रिपवे ।

वाजिनीवसू इति वाजिनीवसू । परः । रुद्रौ । अति । ख्यतम् ॥ १४ ॥

शुभस्पती उदकस्पथालपितारौ रुद्रवर्तनी युद्धे रोदनशीलमार्गौ स्तूयमानमार्गौवा ता-
विद्य तावेवाश्विनौ दोपा दोपायां रात्रौ तावेव उपस्युपकाले ता तावश्विनौ यामन् यामन्वह-
निच सर्वेषु कालेषु वपमश्विनावाह्वयामः एवंसति वाजिनीवसू अन्नपनौ रुद्रौ हे अश्विनौ मर्ताय
मनुष्याय रिपवे शत्रवे नोत्सपरः परस्तान्नातिख्यवं माभूतम् शत्रवेस्मान्माकुरुवमित्यर्थः ॥१४॥

अथ पञ्चदशी-

आसुग्म्यायसुग्म्यंप्रातारथेनाश्विनावासुक्षणी ।

हुवेपितेवसोभरी ॥ १५ ॥ ७ ॥

आ । सुग्म्याय । सुग्म्यम् । प्रातरिति । रथेन । अश्विना ।

वा । सुक्षणी इति । हुवे । पिताइदं । सोभरी ॥ १५ ॥ ७ ॥

वा अपिच राक्षणी सेचनीयशौली अश्विना अश्विनौ युवां सुग्म्याय सुतार्हाय मत्वं
सुग्म्यं सुत्वं प्रातः काले रथेनावहृतम् । ततः सोभरिरहं हुवे युवामाह्वयामि । नचदृष्टान्तः-पि-
वेव यथा मम पिता जुहाव तद्वदहमाह्वयामि ॥ १५॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

अथ षोडशी-

मनोजवसारुपणामदच्युतामक्षुंगमाभिरूतिभिः ।

आरात्ताच्चिद्भूतमस्मेअवसेपूर्वाभिःपुरुभोजसा ॥ १६ ॥

मनःऽजवसा । रु॒प॒णा । म॒द॒च्यु॒ता । म॒क्षु॒म॒क्षु॒ग॒मा॒भिः ।

ऊ॒ति॒भिः । आ॒रा॒त्तात् । चि॒त् । भू॒तम् । अ॒स्मे इति॑ ।

अ॒व॒से । पू॒र्वा॒भिः । पु॒रु॒भो॒ज॒सा ॥ १६ ॥

हे मनोजवसा मनोवत् शीघ्रं गच्छन्तौ वृषणा वृषणौ मनानां वर्षितारौ मदच्युता माद्यंतीति मदाः शत्रवः तेषांष्यावपिवारौ पुरुभोजसा बहूनां भोक्तारौ रक्षकौ यद्वा बहून् स्तोतृन् धनादिभिः भोजयन्तौ हे अश्विनौ मक्षुंगमाभिः शीघ्रं गच्छद्भिः ऊतिभीरक्षाभिः पूर्वाभिः बंधुभिः अस्मे अस्माकमवसे रक्षणाय आरात्तावचिद् अन्तिकएव भूतं भवतम् ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

आनोअश्ववदश्विनावृतिर्यासिष्टमधुपातमानरा ।

गोमदस्त्राहिरण्यवत् ॥ १७ ॥

आ । नः । अ॒श्व॒व॒द॒ । अ॒श्वि॒ना । वृ॒तिः । या॒सि॒ष्टम् ।

म॒धु॒पा॒त॒मा । न॒रा । गो॒म॒द॒म् । द॒स्त्रा । हि॒र॒ण्य॒व॒त् ॥ १७ ॥

मधुपातमा अतिशयेन मधोः सोमस्य पातारौ नरा नेतारौ दस्त्रा सर्वदर्शनीयौ हे अश्विना अश्विनौ नोस्माकं वृतिः वरते अत्रेति वरिष्हे तद् अश्ववदश्वयुक्तं गोमद गवादिपुक्तं हिरण्यवत्सुवर्णकनकादिपुक्तं कृत्वा यासिष्टं आगच्छतं यद्वास्मान्पति वरिष्त्रमार्गमस्वादिपुक्तं कृत्वा आगच्छतं यावेत्सुडिरूपम् ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

सुभावर्गसुवीर्यसुधुवार्थमनाष्टपंरक्षस्विना ।

अस्मिन्नावामायानेवाजिनीवसुविश्वावामानिधीमहि ॥१८॥८॥

सु॒ष्ट्राव॒र्गम् । सु॒ष्टवी॒र्यम् । सु॒ष्टु । वा॒र्यम् । अना॑धृष्टम् । र॒क्षस्विना॑ ।
अ॒स्मिन् । आ । वा॒म् । आ॒द्याने॑ । वा॒जिनी॒वसू॒ इति॑ वाजिनी॒वसू॑ ।
वि॒श्वा । वा॒मानि॑ । धी॒महि॑ ॥ १८ ॥ ८ ॥

शुभायर्गं शोभनमयजनं यस्य तत् स्तोत्रय्यः स्वयमेव प्रयच्छतीत्यर्थः तथाविधं सुवीर्यं शोभनवीर्यं सुष्टु शोभनं यथा प्रवृत्ति तथा वार्यं सर्वैर्वैरणीयं रक्षस्विना बलवतापि अनाधृष्टमनभिभवनीयं धनमाधीमहि त्वत्त्वोवयं धारयामः । तदेवाह—वाजिनीवसू बलयुक्तधनौ अन्नधनौवा अश्विनौ वा युवयोरस्मिन्नायाने अस्मदूर्हपति आगमने विश्वा विश्वानि दिव्य-भौमादीनि वामानि धनानि आधीमहि वयं लभामहे धीङ्आधारइत्यस्यलिङि छान्दसोपिकरणस्य लुक् ॥ १८ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीयेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

ईळिष्वेति विशाहर्चं कृतीयं सूक्तं व्यश्वपुत्रोविश्रमनाः ऋषिः लण्णिक्छन्दः अग्निदेवता तथाचानुक्रान्तम्— ईळिष्वविशाद्विश्रमनावयव्याश्वआग्नेयमौष्णिहहेति । भातरनुवाके आग्नेयेकतौ औष्णिहेळन्दसि आश्रितनशास्त्रे चेदंसूक्तं । सूत्रितं च—ईळिष्वहीत्यौष्णिहमिति ।

वस्मिन् सूक्ते पथमा—

ईळि॒ष्व्वा॒हिर्प्र॒तीव्यं॑ य॒जस्व॒ जा॒तव॑दसम् ।

च॒रि॒ष्णु॒धूम॑म॒गृभी॑तशोचिपम् ॥ १ ॥

ईळि॒ष्व । हि॒ । प्र॒तीव्यं॑ । य॒जस्व॑ । जा॒तव॑दसम् ।

च॒रि॒ष्णु॒धूम॑म् । अ॒गृभी॑तशोचिपम् ॥ १ ॥

प्रतीव्यं शत्रुपु प्रतिगमनशीलमग्निं हिरवधारणे अग्निमेव ईळिष्व स्तुतिभिः स्तोत्रं कुरु । किंच चरिष्णुधूमं सर्वतश्चरणजालधूमजालअगृभीतशोचिर्पं रक्षोभिरशुत्यमाणदीर्घि जातवेदसं जातमहं यद्वा जातानि भूतानि वेत्तानि जातवेदाः तमग्निं यजस्व हविर्भिः पूजय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

वा॒मानं॑वि॒श्वच॑र्पणे॒र्धिर्वि॑श्वमनो॒गिरा॑ ।

उ॒नस्तु॑पे॒विष्व॑र्धसो॒रथाना॑म् ॥ २ ॥

दा॒मानं॑म् । वि॒श्व॒ह॒च॒र्षणे॑ । अ॒ग्निम् । वि॒श्व॒ह॒म॒नुः ।
गि॒रा । उ॒त । स्तु॒पे । वि॒ह॒स्पर्ध॑सः । रथा॑नाम् ॥ २ ॥

उतापिच हे विश्वचर्षणे विश्वस्य सर्वस्यार्थस्य ज्ञानेन द्रष्टुः विश्वमनः सर्वेषु स्थावरजंगमात्मकेष्वेकमनोयस्य सः एतन्नामक हे ऋषे विश्वसर्वसोविगतमात्सर्धस्य यजमानस्य रथानां स्थादीनां दामानं दातारमेवविधमग्निं गिरा स्तुतिविक्षणया वाचा स्तुपे स्तोत्रं कुरु ॥२॥

अथ तृतीया—

येषा॑मावा॒ध॒ऋ॒ग्मि॒यं॒द्रु॒पः॒पृ॒क्षश्च॑नि॒ग्र॒भे॑ ।
उ॒प॒वि॒दा॒व॒ह्निर्वि॒न्दते॒वसु॑ ॥ ३ ॥

येषा॑म् । आ॒वा॒धः । ऋ॒ग्मि॒यः । द्रु॒पः । पृ॒क्षः ।
च । नि॒ग्र॒भे॑ । उ॒प॒वि॒दा॑ । व॒ह्निः । वि॒न्दते॑ । वसु॑ ॥ ३ ॥

आवाधः शत्रूणामाभिमुख्येन बाधकः ऋग्मियऋग्भिरर्चनीयः अग्निर्वेषामयजमानानां इषोन्नानि पृक्षः अन्नादिरसांश्च निग्रभे निग्रहति ग्रहेर्लटि छान्दसोविकरणस्यलुक् लोपस्त-
आत्मनेपदैर्गिरितलोपः द्यद्गोर्भश्छंदसीतिभकारः । निग्रत्यच वह्निर्विषां वोढा सएवाग्निः उपविदा उपवेदनेन एते हवींषि देवार्थं नमयच्छन्तीत्येतन्नानेन तेषामेव वसु धनं विंदते लभते॥३॥

अथ चतुर्थी—

उ॒द्र॒स्य॒शो॒चि॒र॒स्था॒दी॒द्यु॒पो॒व्यं॒॑ज॒रम् ।
त॒पु॒र्ज॒न्म॒स्य॒सु॒द्यु॒तो॒ग॒ण॒श्रियः॑ ॥ ४ ॥

उ॒त् । अ॒स्य॑ । शो॒चिः । अ॒स्य॒त् । दी॒द्यु॒पः । वि ।
अ॒ज॒रम् । त॒पुः॒॑ज॒न्म॒स्य॑ । सु॒द्यु॒तः । ग॒ण॒श्रियः॑ ॥ ४ ॥

दीद्युपः दीदिनिर्दीप्तिकर्मा संदीप्यमानस्य तपुर्जन्मस्य तापयितृदंष्टस्य सुद्युतः शोभ-
नदीप्तिगणश्रियः हविरादानार्थं यजमानगणं श्रयति तस्य अस्य एतादृशस्याग्नेरजरं जरारहितं

पुनःपुनर्मध्यमानत्वान्नूनं हविर्भिवैर्धमानत्वाद्भिनवं वा शोचिस्तेजः व्युत्स्थात् विशेषेण उद्गतमभूत् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

उदु॑तिष्ठ॒स्वध्व॑र॒स्तवानो॑दे॒व्यारू॑पा ।

अ॒भि॒ख्या॒मासा॑वृ॒हताशु॑शु॒क्निः ॥ ५ ॥ ९ ॥

उत् । ऊँ इति । तिष्ठ । सु॒अध्व॑र । स्तवानः । दे॒व्या ।

रू॒पा । अ॒भि॒ख्या॒ख्या । आ॒सा । वृ॒हता । शुशु॒क्निः ॥ ५ ॥ ९ ॥

स्वध्वर शोभनयुक्त हे अग्ने अभिख्या अभिमुखं गच्छत्याभिवः प्रसिद्धयावा बृहता बृहत्या भासा दीप्त्या शुशुक्निः शुचदीप्तौ दीपनशीलस्त्वं स्तवानः स्तोतृभिः स्तूपमानः सन् दे॒व्या द्योतमानया रूपा ज्वालया उत्तिष्ठ तमःपरिहारार्थमुदृच्छ । उ प्रसिद्धौ ॥ ५ ॥

॥ इति पद्यस्य द्वितीये नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

अथ षष्ठी-

अग्ने॑षा॒हि॒सुरा॑स्तिभिर्ह॒व्याजु॑ह्वान॒आनु॑पक् ।

यथा॑दूतो॒बभू॑थ॒हव्य॑वाह॒नः ॥ ६ ॥

अग्ने । या॒हि । सुरा॑स्ति॒भिः । ह॒व्या । जु॑ह्वानः ।

आ॒नु॑पक् । यथा॑ । दूतः । ब॒भू॑थ । ह॒व्य॑वाह॒नः ॥ ६ ॥

हे अग्ने आनुपक् अनुपकं यथाभवति तथा हव्या हव्यानि हवनयोग्यान्मन्त्रानि जुह्वानः जुह्वन्देवेषुपः भयच्छन् त्वं सुरास्तिभिः शोभनैः स्तोत्रैः सह याहि देवानां हविःप्रदानार्थं गच्छ । अस्य हविःप्रदातृत्वं कथमित्यारंक्माह-यथा त्वं हव्यवाहनः हविषां बोढा देवानां दूतोबभूथ भवसि तथा जुह्वानदत्तन्वयः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अग्निर्व॒ पूर्व्यं॑ हृ॒वे॒ हो॒तारं॑ च॒र्पणी॑नाम् ।
तम॒यावा॑चा॒ गृणे॑तमु॒वस्तु॑पे ॥ ७ ॥

अग्निम् । वः । पूर्व्यम् । हृवे । होतारम् । चर्पणीनाम् ।
तम । अया । वाचा । गृणे । तम् । ऊँ इति । वः । स्तुपे ॥ ७ ॥

चर्पणीनां मनुष्याणां होतारं होमनिष्पादकं पूर्व्यं पुरातनं वः यष्टत्वेन युष्मत्संबन्धिन-
यमि हृवे आह्वयामि । आह्वयच तममि अया अनया सूक्तरूपया वाचा गिरा गृणे शंतामि ।
किञ्च वोयुष्मदर्थं तमु तमेवामि स्तुपे स्तौमि ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

य॒ज्ञेभि॑र॒द्भुत॑ऋत॒र्तुं यं॑ रु॒पासू॒दर्य॑न्त॒ इत् ।
मि॒त्रं न॑ जने॒ सु॒धित॑मृ॒ताव॑नि ॥ ८ ॥

यज्ञेभिः । अद्भुतश्ऋतुम् । यम् । रूपा । सूदर्यन्ते । इत् । मित्रम् ।
न । जने । सुधितम् । ऋतवनि ॥ ८ ॥

अद्भुतऋतुं बहुविधमज्ञं यद्वा चित्रकर्माणं मित्रं यजमानानां मित्रमिव स्थितं हुधितं
हविर्भिः सतर्पितं यममि ऋतवनि यज्ञवति जने यजमाने रूपा स्वसामर्थ्येन यज्ञेभिर्यज्ञैः सूद-
र्यन्ते इत् सूदिः क्षरणकर्मा अध्वर्यादयः कामान् क्षारयन्त्येव यजमानस्य कामान्प्रापयन्ती-
त्यर्थः । तमग्निमुपास्तेवध्वमित्युत्तरत्रसंबन्धः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

ऋ॒तावा॑नमृ॒ताय॑वो॒ य॒ज्ञस्य॑ सा॒धनं॑ गिरा ।
उपो॑ ए॒नं जु॒जुपु॑र्नम॒सस्प॑दे ॥ ९ ॥

ऋतवानम् । ऋतव्यवः । यज्ञस्य । साधनम् ।
गिरा । उपो इति । एनम् । जुजुपुः । नमसः । पदे ॥ ९ ॥

ऋतायवः यज्ञकामाः हे यज्ञमानाः ऋतावान् यज्ञवन्तं यज्ञस्यसाधनं साधनभूतमेतमग्निं
नमसोहविषः पदे स्थाने यज्ञागिवा गिरा स्तुविलक्षणया वाचा उपोजुजुषुः उपासेवध्वं । तिडां-
तिडोभवन्तीति मध्यमपुरुषस्य प्रथमपुरुषादेशः ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

अच्छानो अङ्गिरस्तमं यज्ञासो यन्तु संयतः ।

होता यो अस्ति विश्वायशस्तमः ॥ १० ॥ १० ॥

अच्छं । नुः । अङ्गिरः इतमम् । यज्ञासः । यन्तु । सम्यद्यतः ।

होता । यः । अस्ति । विश्वु । आ । यशः इतमः ॥ १० ॥ १० ॥

संयतः सुगादिभिः नियताः नोस्माकं यज्ञासो यज्ञाः अङ्गिरस्तमं अङ्गिरसां विशिष्टं अ-
ग्निमच्छाभिमुख्येन च यन्तु गच्छंतु । योभिः विश्वु मनुष्येषु होता होमनिष्पादकः सन् आ सर्ववः
यशस्तमः सुप्रमत्तधीयः यशस्वितमोस्ति भवति तमग्निं यन्वित्यन्वयः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये दशमोवर्गः ॥ १० ॥

अथैकादशी-

अग्ने वृत्त्ये अजरेन्धानासो बृहद्वाः ।

अश्वार्द्रवृषणस्तविषीयवः ॥ ११ ॥

अग्ने । तव । त्ये । अजरे । इन्धानासः । बृहत् ।

जाः । अश्वार्द्रव । वृषणः । तविषीयवः ॥ ११ ॥

अजरजररहित हे अग्ने इन्धानास इन्धाना दीप्यमाना बृहत् बृहन्तो महान्तः त्ये ते सर्वगवा-
स्तव त्वदीयाग्नाः भासोरश्मयो वृषणः कामानां वषितारः सन्तः तविषीयवः बलमाचरन्तो भव-
न्ति । तत्र दृष्टान्तः-अश्वार्द्रव यथा वृषणः रेतसः सेकारोश्वा बलमाचरन्तो भवन्ति तद्वत् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

सत्वं न ऊर्जापतेरुपिरां स्वसुवीर्यम् ।

मार्वनस्तोक्तेन ये तु मत्स्वा ॥ १२ ॥

सः । त्वम् । नः । ऊर्जाम् । पते । रुयिम् । रास्व ।

सुध्वीर्यम् । प्र । अ॒व । नः । तो॒के । तन॑ये । स॒मत्सु॑ । आ ॥ १२ ॥

ऊर्जामन्नानां पते स्वामिन् हे अग्ने सतथाविधस्त्वं नोस्मभ्यं सुवीर्यं शोभनवीर्योपितं रयिं धनं रास्व देहि । नोस्माकं तोके पुत्रे तनये तनोति विस्तारयति पुत्रमिति तनयः पौत्रः तस्मिन्वर्तमानं धनं सप्तसु संग्रामेषु च यत् रक्षितव्यं धनं तच्च प्राव प्रकर्षेण रक्ष । अनेन पुत्र-पौत्रप्रार्थनं करोति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

यद्दाउविश्वपतिःशितःसुप्रीतोमनुषोविशि ।

विश्वेदग्निःप्रतिरक्षांसिसेधति ॥ १३ ॥

यत् । वै । ऊँ इति । विश्वपतिः । शितः । सुध्र्प्रीतः ।

मनुषः । विशि । विश्वा । इत् । अग्निः । प्रति । रक्षांसि । सेधति ॥ १३ ॥

विश्वपतिः विशां पाठयित्वा शिवः हविर्भिस्तीक्ष्णीकृतः सोमिः सुप्रीतः सुष्ठु प्रीतः सत्, मनुषोमनुष्यस्य विशि निवेशने गृहे यद्वै यदा खलु वर्तते तदानीमग्निः विश्वेव विश्वान्येव तस्यवाधकानि रक्षांसि प्रतिषेधति हिनस्ति । पिशुगत्यां भौवादिकः उ पस्तिद्वौ ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

श्रुष्ट्यग्नेनवस्यमेस्तोमस्यवीरविश्वते ।

निमायिनस्तर्पुपारक्षसोदह ॥ १४ ॥

श्रुष्टी । अग्ने । नवस्य । मे । स्तोमस्य । वीर ।

विश्वते । नि । मायिनः । तर्पुपा । रक्षसः । दह ॥ १४ ॥

* हे वीर श्रुष्ट्यां विनाशयितः वीर्यवन् विश्वते विशां पाठयितः हे अग्ने नवम्य इदानीं क्रियमाणत्वाकृतं मे मदीयं स्तोमस्य स्वोन्नतश्लादिकं श्रुष्टी श्रुत्वा मायिनोमायाविनोरक्षसः कर्मविघ्नकारिणोराक्षसान् तर्पुपा तापकेन तेजसा निदह नितरां भस्मीकुरु । श्रुष्टी श्लात्पादप-थेति निपातितः षकारलोपश्छान्दसः ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

नतस्यमाययाचनरिपुरीशीतमर्त्यः ।

योअग्रयेददाशहव्यदातिभिः ॥ १५ ॥ ११ ॥

न । तस्य । मायया । चन । रिपुः । ईशीत । मर्त्यः । यः ।

अग्रये । ददाश । हव्यदातिभिः ॥ १५ ॥ ११ ॥

मर्त्योमनुष्योरिपुः शत्रुः चनेति निपातसमुदायोप्यर्थे माययाचन माययापि तस्य जन-
स्य नेशीत ईश्वरोनभवति । योजनः हव्यदातिभिः हविषां दातृभिः ऋत्विग्भिरग्नये ददाश
हवींषि प्रयच्छति । तस्य रिपुर्नास्तीत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्विर्विधि एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ षोडशी-

व्यश्वस्त्वावसुविदमुक्षण्युरप्रीणादृषिः ।

महोरायेतमुत्वासमिधीमहि ॥ १६ ॥

विद्वश्वः । त्वा । वसुद्विदम् । उक्षण्युः । अप्रीणात् ।

ऋषिः । महः । राये । तम् । ऊँ इति । त्वा । सम । इधीमहि ॥ १६ ॥

उक्षण्युः धनानासिंकारमात्मनइच्छन् यद्वा बृहिसिंकारमिच्छन् व्यश्वऋषिः एतन्नामको-
भमपिता वसुविदं वसुतां धनानां लभकं त्वा त्वामप्रीणात् धनादिप्राप्त्यर्थं हविर्भिः अतोपयत् ।
तथा वयमपि महोमहते राये धनाय तमु तथाविधमेव त्वा त्वां समिधीमहि सम्प्रागज्यादि-
हविर्भिर्दीपयेम ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

उशानाकाव्यस्त्वानिहोतांरमसादयत् ।

आधुजित्वा मनवेजातवेदसम् ॥ १७ ॥

उशाना । काव्यः । त्वा । नि । होतांरम् । असादयत् ।

आधुजिम् । त्वा । मनवे । जातवेदसम् ॥ १७ ॥

हे अग्ने काव्यः कविपुत्रउशना एतन्नामकऋषिः मनवे रात्रौ तस्य गृहइत्यर्थः आयर्णि
 वाभिमुख्येन यष्टारं जातवेदसं जातमज्ञं त्वा त्वां पुनस्त्वाशब्दआदरार्थः त्वामेव होतारं होम-
 निष्पादकं न्यसादयव नितरामुपावेशयव ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

विश्वेहि॒त्वांस॒जोप॑सो॒देवासो॑दू॒तम॑क॒रत ।
 श्रु॒ष्टीदे॒वप्र॑थ॒मोय॒ज्ञियो॑भुवः ॥ १८ ॥

विश्वे । हि । त्वा । स॒ष्टजो॑पसः । दे॒वासः । दू॒तम् ।
 अ॒क॒रत । श्रु॒ष्टी । दे॒व । प्र॒थ॒मः । य॒ज्ञि॒र्यः । भु॒वः ॥ १८ ॥

हे अग्ने विश्वे सर्वे देवासोदेवाः सजोपसः संगताःसंतः अस्माकं हवींष्यानयतीति विचार्य
 हिस्वधारणे त्वामेव दूतं हविषां बोद्धारं दूतमकृताकारुः । ततः देव द्योतमान हे अग्ने प्रथमः
 देवानामुख्यभूतस्त्वं श्रुष्टी श्रुष्टीति क्षिप्रनाम क्षिप्रं यज्ञियोदेवानां हविर्दातृत्वेन यज्ञार्होभुवो-
 भूयाः ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

इ॒मंघा॑वी॒रोअ॒मृतं॑दू॒तंरु॑ष्णीत॒मर्त्यः॑ ।
 पा॒वकं॑रु॒ष्णव॑र्त॒निवि॑हा॒यस॑म् ॥ १९ ॥

इ॒मम् । घ । वी॒रः । अ॒मृतं॑म् । दू॒तम् । रु॒ष्णी॒तम् ।
 म॒र्त्यः । पा॒व॒कम् । रु॒ष्णा॒व॒र्त॒निम् । वि॒हा॒य॒स॒म् ॥ १९ ॥

अमया यजमानश्चाग्निं देवानां दूतमकार्षीदित्याह वीरः कर्मणिसमर्थः मर्त्योमनुष्योय-
 जमानः अमृतं मरणधर्मरहितं पावकं पापानांशोधकं रुष्णवर्तनीं वर्तनिसाग्निं रुष्णमार्गं विहा-
 यसं विहायाइति महन्नाम गुणेस्तेजोधिकत्वेनवा महान्तमिमं घ इममेवाग्निं दूतं देवानां बोद्ध-
 त्वेन दूतं रुष्णीत अकार्षीत् ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

तद्दुवेमयतस्तुचः सुजासंशुक्रशोचिपम् ।

विशामग्निमजरंप्रत्नमीडर्धम् ॥ २० ॥ १२ ॥

तम् । हुवेम् । यतस्तुचः । सुजासम् । शुक्रशोचिपम् ।

विशाम् । अग्निम् । अजरम् । प्रत्नम् । ईडर्धम् ॥ २० ॥ १२ ॥

यतस्तुचः गृहीतस्तुचः यद्वा तत्तत्स्थानेषु नियमितस्तुचोवयं सुजासं शोभनदीर्घं शुक्रशो-
चिपं दीपनशीलतेजस्कं विशां स्वामिनं यद्वा विशामीड्यमित्यन्वयः मनुष्याणां स्तोत-
व्यं अजरं जरारहितं प्रत्नं पुरातनं तं तथाविधमग्निं हुवेम स्तोत्रशस्त्रादिभिराह्वयामः ॥ २० ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथैकविंशी-

पोअस्मैहव्यदातिभिराहुतिमर्तोविधत् ।

भूरिपोपंसधत्तेवीरव्यशः ॥ २१ ॥

यः । अस्मै । हव्यदातिभिः । आहुतिम् । मर्तः ।

अविधत् । भूरि । पोपम् । सः । धत्ते । वीरव्यत् । यशः ॥ २१ ॥

पोमर्तोमनुष्यः हव्यदातिभिर्हविर्दातुभिर्कृत्विग्मिरस्मै अग्नये आहुतिमविधत् विदधाति
समनुष्यः भूरि बहु पोपं धनादिभिः पोपणं वीरवत् पुत्रपौत्रादिमुक्तं यशः कोर्विधत्ते धारयति
अस्मै अनादाति मन्वज्जतीत्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

प्रथमंजातवेदसमग्निपुञ्जोपुपूर्यम् ।

प्रतिस्तुगेतिनमंसाहविर्ष्मती ॥ २२ ॥

प्रथमम् । जातवेदसम् । अग्निम् । पुञ्जोपु । पूर्यम् ।

प्रति । स्तुक् । एति । नमंसा । हविर्ष्मती ॥ २२ ॥

प्रथमं देवानां प्रधानभूतं जातवेदसं जातप्रज्ञं पूर्वं पुरातनं एतादृशमग्निं यज्ञेषु अ-
ग्निष्टोमादियज्ञेषु हविष्मती सोमादिहविर्युक्तास्तुक् नमस्ता स्तोत्रेण नमस्कारेणवा सह प्रत्येति
अग्निं प्रतिगच्छति ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशती—

आग्निर्विधेमाग्रयेज्येष्ठाभिर्व्यश्ववत् ।
मंहिष्ठाभिर्मितिभिःशुक्रशोचिपे ॥ २३ ॥

आग्निः । विधेम । अग्रये । ज्येष्ठाभिः । व्यश्ववत् ।
मंहिष्ठाभिः । मितिभिः । शुक्रशोचिपे ॥ २३ ॥

विश्वमनोनामकावयं ज्येष्ठाभिः प्रशस्तमाभिः मंहिष्ठाभिः पूज्यतमाभिः आभिः मति-
भिः सूक्तरूपाभिः स्तुतिभिः शुक्रशोचिपे ज्वालातेजसेऽग्रये विधेम परिचरेम वयमिह व्यश्ववत्
यथाव्यश्वोस्माकं पिताग्निं स्तुतिभिः पर्यचरेत् तद्ददमपि परिचरेम ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशती—

नूनमर्चविहायसेस्तोमेभिःस्थूरयूपवत् ।
ऋपेवैयश्वदम्यायाग्रये ॥ २४ ॥

नूनम् । अर्च । विहायसे । स्तोमेभिः । स्थूरयूपवत् ।
ऋपे । वैयश्व । दम्याया । अग्रये ॥ २४ ॥

वैयश्व व्यश्वस्यपुत्र हे विश्वमनोनामकऋपे विहायसे महते दम्याय दमे गृहे अरणीभि-
र्भृथ्यमानत्वेन भवाय यद्वा यजमानगृहाणा वाधपरिहारेण हितायाग्रये नूनं राप्रति स्तोमेभिः
त्रिवृत्तश्च दशादित्तक्षणे । स्तोमेः अर्चं स्तुहि । तत्रदृष्टान्तः—स्थूरयूपवत् यथा स्थूरयूपोनामपिरे-
नमग्निमानर्चं तद्ददचेत्यर्थः ॥ २४ ॥

अथ पंचविंशती—

अतिथिमानुपाणांमूनंवनस्पतीनाम् ।
विप्रांअग्निमवंसेमृत्तमीज्जते ॥ २५ ॥ १३ ॥

अतिथिम् । मानुपाणाम् । सुनुम् । वनस्पतीनाम् ।

विप्राः । अग्निम् । अवसे । प्रत्नम् । ईळते ॥ २५ ॥ १३ ॥

विपामेषाविनोपजमानाः मानुपाणां मनुष्याणां अतिथिं अतिथिवत्पूज्यं वनस्पतीनां सुनुं वनस्पतिरूपाभिवारणीभिः जाममानत्वेन तेषां सुनुं प्रत्नं पुरावनमेवविधमग्निं अवसे कर्मरक्षणाय ईळते स्तुतिभिः स्तुवन्ति ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये त्रयोदशोऽवर्गः ॥ १३ ॥

अथ पार्द्विंशी-

महोविश्वान् अभितो अग्निहव्यानि मानुपा ।

अग्ने निपत्सि नमसाधि बर्हिषि ॥ २६ ॥

महः । विश्वान् । अभि । सतः । अग्नि । हव्यानि । मानुपा ।

अग्ने । नि । सत्सि । नमसा । अधि । बर्हिषि ॥ २६ ॥

हे अग्ने महः कर्मकर्तृत्वेन महतः विश्वान् सर्वान् सतः स्तोत्रकरणार्थं वर्तमानान् स्तोत्रभिः अभितः त्वं नमसा स्तुत्यतया बर्हिष्यधि निपत्सि निपीद । तथा मानुपा मानुपाणां मनुष्यसंघीनि हव्यानि हवीर्ष्याभिः अहितः तानि स्वीकर्तुं निपीद ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

वंस्वानो वार्या पुरुवंस्वरायः पुरुस्पृहः ।

सुवीर्यस्य प्रजाश्वतः यशस्वतः ॥ २७ ॥

वंस्व । नुः । वार्या । पुरु । वंस्व । रायः । पुरुस्पृहः ।

सुवीर्यस्य । प्रजाश्वतः । यशस्वतः ॥ २७ ॥

हे अग्ने वार्याणि वरणीयानि पुरु पुरुणि बहूनि गवादीनि नोस्मभ्यं वंस्व प्रयच्छ । तथा पुरुस्पृहः पुरुभिर्वेहुभिः स्पृहणीयं रायोधनं किं विशिष्टं सुवीर्यस्य शोभनवीर्येपितं प्रजावतः पुत्रपौत्रादिसहितं यशस्वतः कीर्तिमच्च धनं नोस्मभ्यं वंस्व प्रयच्छ ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

त्वंवरोसुपाम्णोग्रेजनायचोदय ।

मदावसोरातिंयविष्टशश्वते ॥ २८ ॥

त्वम् । वरो इति । सुष्टसाम्ने । अग्रे । जनाय । चोदय ।

सदा । वसो इति । रातिम् । यविष्ट । शश्वते ॥ २८ ॥

वरो सर्वैर्वरणीय वसो शत्रूणां वासयितः यविष्ट पुनःपुनर्जायमानत्वेन युवतम हे अग्रे त्वं सुपाम्णो सुसाम्ने सुषामादित्वात् पत्वं त्वत्प्रसादात् शोभनसामवते शश्वते बहवे जनाय मादुर्भूताय स्तोतृणां सदा सर्वदा रातिं धनादिकं चोदय प्रेरय ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

त्वंहिसुप्रनूरसित्वंनोगोमन्तीरिपः ।

महोरायःसातिमग्रेअपावृधि ॥ २९ ॥

त्वम् । हि । सुष्टप्रतूः । आसिं । त्वम् । नः । गोमन्तीः ।

रिपः । महः । रायः । सातिम् । अग्रे । अपं । वृधि ॥ २९ ॥

हे अग्रे त्वं हिरवधारणे त्वमेव सुप्रतूः स्तोतृणां धनादिकं सुष्टु प्रदातासि मयच्छसीत्यर्थः । अतएव गोमतीः पथादियुक्तानि इषोन्नानि महोमहतोरायोधनस्य मध्ये सातिं देयं धनं च नः स्तोतृणामस्याकं अपावृधि अपावृणु मयच्छेत्यर्थः ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी-

अग्रेत्वंयशाअस्थामित्रावरुणावहा ।

ऋतावानासम्राजापूतदक्षसा ॥ ३० ॥ १४ ॥

अग्रे । त्वम् । यशाः । अस्ति । आ । मित्रावरुणा ।

वह । ऋतव्वाणा । सम्हराजा । पूतदक्षसा ॥ ३० ॥ १४ ॥

हे अग्रे त्वं यशाः सुप्रमत्तरथार्यः देवानां मध्ये यशस्वी अस्ति भवसि अतएव त्वं ऋतावाना ऋतावानौ सत्यवन्तौ यज्ञवन्तौवा सध्वाना सध्वानौ सम्प्रमाजमानौ पूतदक्षसा पूतद-

क्षसौ दक्षइतिबलनाम शुद्धबलौ मित्रावरुणौ अस्मिन्कर्मण्यावह आह्वय । प्रायेण कर्मण्यग्ने-
मित्रावरुणसहितत्वमस्तीति सूचयति ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

सखायआशिपामहीति त्रिंशदृचं चतुर्थं सूक्तं अत्रेयमनुक्रमणिका—सखायस्तुचोन्त्यः सौ-
षाम्णस्य बरोर्दानस्तुतिः अन्त्यानुष्टुबिति । व्यवश्वपुत्रोवैयश्वनामऋषिः औष्णिहं हेत्युक्तत्वादेवदा-
दीनि त्रीणि सूक्तानि उष्णिक्छंदस्कानि अनुकत्वादिन्द्रोदेवता अन्त्यासु तिसृषु सुषामाल्यस्य
रातः पुत्रस्य वरुणाग्नोराहो दानं स्तूपये अतस्तास्तद्देवताकाः । महावते निष्केवत्येओष्णि-
हृत्चाशीतावेतत्सूक्तम् तथैव पञ्चमारण्यके शौनकेनस्तूपये—सखायआशिपामहियएकइद्विद-
यवदति । दशमेहनि मरुत्वतीषशस्त्रे सखायइतितिसूक्तचः सन्त्यतेच—सखायआशिपामहीति
तिस्रउष्णिहइति ।

तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

सखायआशिपामहिब्रह्मेन्द्रायवज्रिणे ।
स्तुपऊपुवोनृत्तमायधृष्णवे ॥ १ ॥

सखायः । आ । शिपामहि । ब्रह्मं । इन्द्राय । वज्रिणे ।
स्तुपे । ऊँ इति । सु । वः । नृत्तमाय । धृष्णवे ॥ १ ॥

सखायः मित्रभूता हे ऋषिजः वज्रिणे वज्रहस्तापेन्द्राय ब्रह्म कर्तव्यमेतास्तत्स्वप्नं स्तो-
त्रमाशिपामहि वयमाशात्मः शासु अनुशिष्टौ लुडि च्छेरडादेशः इत्यपत्वे व्यत्ययेनापनेपदम् ।
तव वः सर्वेषामेष युष्माकं अर्थाय नृत्तमाय सर्वेषां नेतृत्तमाय पद्मा संग्रामेषु आयुधादीनां ने-
तृत्तमाय धृष्णवे शत्रूणां धर्षणशीलाय तस्माद्न्द्राय अहमेव सु स्तुपे स्तुपे स्तौमि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

शवंमाह्यसिंश्रुतोदं ब्रह्मत्येनदृत्रहा ।
मपैर्मवोनोअतिश्रुदागमि ॥ २ ॥

शर्वसा । हि । असि । श्रुतः । वृत्रहृत्येन । वृत्रहृहा । मघैः ।
मघोनः । अति । शूर । दाशसि ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वं शर्वसा बलेन श्रुतः प्रसिद्धोसि भवसि हिमसिद्धौ । तदेवाह वृत्रहृत्येन वृत्रा-
सुरहननेन वृत्रहा वृत्रहन्तेति प्रसिद्धोभवन्नि । शूर शौर्यवन् हे इन्द्र मघोनोमघवतोघनवतःपु-
रुषान्मघैः त्वदीयैधैरैरति अतिक्रम्य दाशसि स्तोत्रुष्योस्मभ्यं प्रयच्छसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सनःस्तवान्आभररथिचित्रश्रवस्तमम् ।
निरेकेचिद्योहरिवोवसुर्दृदिः ॥ ३ ॥

सः । नः । स्वानः । आ । अर । रथिम् । चित्रश्रवःस्तमम् । निरेके ।
चित् । यः । हरिश्चः । वसु । दृदिः ॥ ३ ॥

हे इन्द्र सतथाविघस्त्वं स्तवानः अस्माभिः स्तूपमानः सन् चित्रश्रवस्तमं अविशयेन
नानाविधानोपेतं रथिं पुत्रं धनं वा नोस्मभ्यमाभर आसंपादय देहीत्यर्थः । हरिवः हरी अश्वौ
तद्वन् हे इन्द्र यस्त्वं निरेकेचित् निर्गमनएव यसुः शत्रूणां वासयिताभवसि तवायुधनिर्गमनादेव
शभवः पलायन्ते ससु । किञ्च त्वं दृदिर्नानां दाता भवसि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आनिरेकमुतप्रियमिन्द्रदधिजनानाम् ।
धृपताधृष्णोस्तवमान्आभर ॥ ४ ॥

आ । निरेकम् । उत । प्रियम् । इन्द्र । दधि । जनानाम् ।
धृपता । धृष्णो इति । स्तवमान् । आ । अर ॥ ४ ॥

हे इन्द्र उवाचिच प्रियं प्रीणनात् प्रियतमं निरेकं धनं भवति विरेचनाज्जिर्मनाद्वेति त-
द्धनं जनानां स्तोत्रुणामस्माकं आदधिं आविदारय विवृतं कुरु । हृ विदारणे छांदसोविकरण-
स्य लुक् । विवृत्यच धृष्णो गत्रूणां धर्षणशील हे इन्द्र स्तवान् । स्तोत्रुभिरस्माभिः स्तूपमान-
सन् धृपता धृष्टेन मनसा सह आभर तद्धनमस्मभ्यं देहि ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

नतेसुव्यंनदक्षिणंहस्तंवरन्तआमुरः ।
नपरिस्वार्धोहरिवोगविष्टिपु ॥ ५ ॥ १५ ॥

न । ते । सुव्यम् । न । दक्षिणम् । हस्तम् । वरन्ते । आऽमुरः ।
न । परिऽस्वार्धः । हरिऽद्विः । गोऽईष्टिपु ॥ ५ ॥ १५ ॥

हे हरिवोश्ववन्निन्द्र आमुरः संग्रामेआभिमुख्येन कर्षारः प्रतियोद्धारो गविष्टिपु पणिभि-
रपहतानामंगिरसांगवामन्वेपणेपु ते तव सव्यं हस्तं नवरन्ते न निवारयन्ति तेषामायुधादिभिर्न
निवार्यतइत्यर्थः । तथा दक्षिणंहस्तंच न निवारयन्ति । किंच परिस्वार्धः परिवोत्राधमानाः वृत्रा-
दयोस्तुराश्च तव सव्यदक्षिणहस्तौ ननिवारयन्ति संग्रामेषु स्वया सर्वे शत्रवः छिन्नहस्ताः सर्व-
तोमच्छन्तु त्वंतु वैरस्वार्धितोवर्तसइत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

अथ षष्ठी-

आत्वागोभिरिववृजंगीभिर्ऋणोम्यद्विवः ।
आस्माकामंजरितुरामनःपृण ॥ ६ ॥

आ । त्वा । गोभिःऽद्विव । वृजम् । गीःऽक्तिः । ऋणोमि ।
अद्विऽद्विवः । आ । स्म । कामम् । ज़रितुः । आ । मनः । पृण ॥ ६ ॥

हे अद्विवः वज्रवन्निन्द्र गीर्भिः स्तुवित्तक्षणभिर्वाग्भिः त्वा त्वां आऋणोमि प्रामोमि । ऋणु
गवौ तनादिः । वज्रदृष्टान्तः-गोभिरिव यथागोपालोमोभिर्मेजं गोष्ठं गच्छति तदृत्त्वां स्तुतिभिः
प्रामोमीत्यर्थः । तवस्त्वं जरितुः स्तोत्रमप्यं कामं धनादिविषयं आपृण आपूरय तथा मदीयं म-
नोमानसं धनादिभिः प्रदानेनापूरय ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

विश्वानिविश्वमनसोधिपानोऽत्रहंतम ।
उग्रं प्रणेतुरधिपूर्वसोगहि ॥ ७ ॥

विश्वानि । विश्वधर्मनसः । धिया । नः । वृत्रहन्तम् । उर्ध्वं ।
प्रनेतरिति प्रदनेतः । अर्धि । सु । वसो इति । गृहि ॥ ७ ॥

हे वृत्रहन्तम् अविशयेन वृत्रासुरस्योपद्रवाणांवा हन्तः । नाद्यस्येति तमपोनुहागमः । कीदृश-
उग्र उदूर्णबल प्रणेतः स्तोतृणां प्रकर्षेण धनादेनेतः । आमंत्रितइति उग्रेत्यस्याविद्यमानवद्भावप्र-
तिषेधः । तथाविध वसो शत्रूणां वासयितरिन्द्र नः पूजायां बहुवचनं विश्वमनसपतन्नाश्रोम
विश्वानि सर्वाणि स्तोत्राणि कर्माणि वा धिया मनसा सु सुधु अधिगहिअधिगच्छ स्तुत्यतया
यद्यव्यतया वा मनोवेगेन गच्छेत्यर्थः । गमेर्लोठि छान्दसः शपोलुक् हेर्दिद्वद्वावादानुदात्तोपदेशो-
त्यनुनासिकलोपः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

वयंतेअस्यवृत्रहन्विद्यामशूरनव्यसः ।
वसोःस्पर्हस्यंपुरुहूतराधसः ॥ ८ ॥

वयम् । ते । अस्य । वृत्रहन् । विद्याम् । शूर । नव्यसः ।
वसोः । स्पर्हस्यम् । पुरुहूत् । राधसः ॥ ८ ॥

हे वृत्रहन् वृत्रस्पहन्तः शूर बलवन्पुरुहूत पुरुभिर्बहुभिराह्वातभ्येन्द्र नव्यसः नवीयसः ईष-
सुनईकाजोपच्छान्दसः नवतरं स्पर्हस्य स्पृहणीयं राधसः रावसाध संसिद्धौ शर्मदिःसंसाधकं ते
तव त्वदीयं अस्य वसोः क्रियाग्रहणं कर्तव्यमिति वसोः सम्प्रदानसंज्ञा चतुर्थ्यर्थे बहुलंछन्दसी-
ति वसोः षष्ठी त्वदीयमिदं परितृश्यमानं धनं वयं विद्याम लभेमहि । विद्वत्ताभे आदादिकः छान्-
दसोविकरणस्यलुक् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

इन्द्रयथाह्यस्तिनेर्परीतं नृनोशवः ।
अमृक्त्तारातिःपुरुहूतदाशुपे ॥ ९ ॥

इन्द्रं । यथा । हि । अस्ति । ते । अपरिदत्तम् । नृनो इति ।
शवः । अमृक्त्ता । रातिः । पुरुहूत् । दाशुपे ॥ ९ ॥

हे नृते सर्वस्यावर्णामितया नर्तयितरिन्द्र ते त्वदीयं शवोवर्लं यथा अपरीतमस्ति शत्रु-
भिरपरिगतमव्याप्तं भवति हिमनिन्दौ । तथा हे पुरुहूत पुरुभिर्बहुभिराहूतेन्द्र दारुणे हविर्दत्तये
यजमानाय रातिः धनादिदानमष्टका शत्रुभिरहिंसितं भवति त्वत्तोत्सवं यजमानस्य धनं शत्रु-
बोनाहिंसन्ति । यथा त्वदीयचलस्य रक्षकः एवं तस्य धनस्यापि रक्षकइत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

आष्टपस्वमहामहमहेनृतमुरार्धसे ।

दृह्वश्चिदृह्वमघवन्मघत्तये ॥ १० ॥ १६ ॥

आ । ष्टपस्व । महाऽमह । महे । नृतम । रार्धसे ।

दृह्वः । चित् । दृह्व । मघवन् । मघत्तये ॥ १० ॥ १६ ॥

हे महामह अतिशयेन सर्वैः पूजनीय नृतम नेतृतेन्द्र महे महते राधसे शत्रुघनानां सं-
साधकाय बलार्थं आष्टपस्व स्वोदरमासिश्च सोमं पिबेत्यर्थः । हे मघवन् धनवन्निन्द्र सोमपानेन
मत्तःसन् दृह्वश्चिदृह्वानि परैः अघाधितान्यपि शत्रुपुराणि मघत्तये मघानां धनानां लाभाय
दस जिघांस विदारयेत्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

अथैकादशी-

नूअन्यत्राचिदद्रिवृस्त्वंनोजग्मुराशसः ।

मघवञ्छग्धिदवृत्तञ्जुतिभिः ॥ ११ ॥

नू । अन्यत्र । चित् । अद्रिऽवः । त्वत् । नः । जग्मुः । आऽशसः ।

मघवन् । शग्धि । तव । तत् । नः । जुतिभिः ॥ ११ ॥

हे अद्रिवः वज्रवन्निन्द्र त्वं धनवान् दातावेत्यपरिज्ञाय नोस्मदीयानि आगच्छः आगच्छ-
नान्यभिलाषाः त्वत् तत्तोन्नयत्र देवादी नूचिद् पुरा जग्मुः अमच्छन् तन फलं नात्तन्त । इदानीं
त्वं धनवान् त्वं दानशीलइत्यस्माभित्ताये अवगम्य हे मघवन् धनवन् इन्द्र तव त्वदीयं वच्छ-
त्रुमिदारणत्सवं धनं ऊतिभिः वद्रक्षणेः नोस्मभ्यं शग्धि देहि शग्धीनि दानत्रमां शत्रोवेर्ता-
दि छान्दसोभिकरणस्यत् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

नृस्रुं ह्वन्तु त्वदन्धं विन्दामि राधसे ।
रायेद्युम्नाय शवसे च गिर्वणः ॥ १२ ॥

नृहि । अ॒ह् । वृ॒तो इति । त्वत् । अ॒न्यम् । वि॒न्दामि ।
रा॒ध॒से । रा॒ये । यु॒म्नाय॑ । श॒व॒से । च॒ । गि॒र्वणः॑ ॥ १२ ॥

हे नृतो नर्वणितः गिर्वणः गीर्भिः स्तुतिभिः वननीय संभ्रजनीयेन्द्र राधसे वलसंसाध-
कायान्नाय राये धनाय युम्नाय द्योतमानाय यशसे शवसे वर्धकाय बलाय च त्वत्त्वत्तोयं न-
हि विन्दामि न लभे । अंगं प्रसिद्धौ ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत पिवाति सोम्यं मधु ।
प्रराधसा चोदयाते महित्वना ॥ १३ ॥

आ । इ॒न्दुम् । इ॒न्द्राय॑ । सि॒ञ्च॒त॒ । पि॒वा॒ति॒ । सो॒म्यम्॑ । म॒धु॑ ।
प्र । रा॒ध॒सा॑ । चो॒द॒या॒ते॒ । म॒हि॒त्त्वा॒ना ॥ १३ ॥

हे ऋत्विजः इन्दुं स्पन्दनशीलं सोमं इन्द्राय इन्द्रार्थमासिञ्चत आश्रयणद्रव्येण सेचनं कुरुष्व
अभिपुतेत्यर्थः । ततः सोम्यं सोममयं मधु मधुकरं सोमरसं पिवाति पिबतु पीत्वा च सइन्द्रः म-
हित्वना स्वमहत्त्वेनैव राधसा अन्नेन सह धनादिकं स्तोत्रयुक्तं प्रचोदयाति प्रकषेण चोदयति ।
यद्वा यजमानः महित्वना इन्द्राय प्रदीपमानत्वादस्य महत्त्वं महत्वयुक्तेन राधसान्नेन सह
स्तोत्रमचोदयति इन्द्राय हविर्दत्तेति स्तोत्रं प्रेरयतीत्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

उपोहरीणां पतिं दक्षं पृञ्चन्तमब्रवम् ।
नूनं श्रुधिस्तुवतो अश्वस्य ॥ १४ ॥

उपो इति । ह॒री॒णा॒म् । प॒ति॒म् । द॒क्ष॑म् । पृ॒ञ्च॑न्तम् । अ॒ब्र॒व॒म् ।
नू॒नम् । श्रु॒धि॒ । स्तु॒व॒तः॑ । अ॒श्व॒स्य॑ ॥ १४ ॥

हरीणां हरितवर्णानाम्भवानां परितः पालयितारं दक्षं वर्षकं स्ववत्सं पृचन्वं पृचीसंपर्के म-
रुस्तु योजयन्तम् यद्वा शत्रुषु स्वबलप्रायुषादिभिः संपर्चयन्तमेतादृशमिन्द्रं त्वामुषो अबवं विश्व-
मना अहं स्तोत्रं करवाणि । अश्व्यस्य व्यश्वोनामर्षिः अश्वशब्देनोच्यते तस्य पुत्रस्य स्तुवतः
स्तोत्रं कुर्वतोमम संवन्धिनीं त्वद्विषयां स्तुतिं नूनं सम्प्रति श्रुधि शृणु ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

नृह्यशुद्धपुराचनजज्ञेवीरतरस्त्वत् ।

नकीरायानैवथानसुन्दना ॥ १५ ॥ १७

नृहि । अङ्ग । पुरा । चन । जज्ञे । वीरतरः । त्वत् ।

नकीः । राया । न । एवथार्था । न । सुन्दना ॥ १५ ॥ १७ ॥

हे इन्द्र त्वत् त्वत्तः पुरा पूर्वं वीरतरः सामर्थ्यवान्कश्चिन्नहि जज्ञे न जातः खलु । अंग
प्रसिद्धौ । त्वमेव सामर्थ्यवान् जातइत्यर्थः । किञ्च त्वत्तोषिं राया धनेन समर्थो न किंनकश्चिद-
स्ति । तथा एवथा शत्रुपुराणि संग्रामं वा प्रतिगमनेन त्वत्तोषिकोनजातः । यद्वा एवथा अवर-
क्षणादिषु अकारस्य एकारशब्दान्तसः औणादिकोत्पत्त्ययः शरणागतानां स्तोत्राणां चावनेन
त्वत्तोषिकोनास्ति । किञ्च भन्दना भन्दतिः स्तुतिकर्मा स्तुत्याच त्वदधिकोनजातः धनवान्प्रक्षकः
स्तुत्यश्च त्वत्तोष्योनजज्ञइति ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

एदुमध्वोमदिन्तरं सिश्वर्षोऽध्वर्योऽध्वर्यसः ।
एवाहिवीरः स्तवते सदादृधः ।

सूक्ते षोडशी-

एदुमध्वोमदिन्तरं सिश्वर्षोऽध्वर्योऽध्वर्यसः ।

एवाहिवीरः स्तवते सदादृधः ॥ १६ ॥

आ । इत् । ऊँ इति । मध्वः । मदिन्तरम् । सिश्व । वा ।

अध्वर्यो इति । अध्वर्यसः । एव । हि । वीरः । स्तवते । सदादृधः ॥ १६ ॥

हे अध्वर्यो अध्वरस्यनेत ऋत्विक् मध्वोमदकरस्यान्धसः सोमलक्षणस्यान्धस्य मदिनरं
अत्यर्थं मादयितृतमं सोमरसमेव आसिञ्च इन्द्रार्थं । अयमेवेन्द्रः स्तवतेहि स्तोत्रशस्त्रादिभिः
स्तूयते खलु । कीदृशः धीरः विक्रान्तः सदावृधः सर्वदावर्धमानः स्तुतापेन्द्राय सोमोदातव्यः त-
स्मादासिञ्चेति समन्वयः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

इन्द्रं स्थात हरीणां न किंष्टे पूर्व्यस्तुतिम् ।

उदानं शशवंसानमन्दनां ॥ १७ ॥

इन्द्रं । स्थातः । हरीणाम् । न किंः । ते । पूर्व्यस्तुतिम् ।

उत् । अानंश । शवंसा । न । मन्दनां ॥ १७ ॥

हे हरीणां स्थातः अश्वानामधिष्ठातस्त्रिन्द्र ते त्वदीयां पूर्व्यस्तुतिं पूर्व्यैः क्रिपिभिः कृतां स्तुति-
मुपलक्षणं इदानीं तनैः क्रियमाणामस्ति स्तुतिं न किं न कश्चित् शवसा वलेन उदानं श व्यामोवि । अ-
शुव्यामौ लिटि अश्वोत्थेति नुद् छान्दसआगमः कश्चिन्नातिक्रामतीत्यर्थः । किंच भन्दना सर्वैः
प्रार्थनीयत्वात् पूजनीयेन धनेन स्तुत्यावा त्वदीयां स्तुतिं न कश्चिदतिक्रामति त्वत्तोवलवान्वनी
स्तुत्योवान्योनास्तीत्यर्थः ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी—

तं वो वा जानां पतिमहूमहि श्रवस्य वः ।

अप्रांयुभिर्मिर्ज्ञेभिर्वा वृधेन्वम् ॥ १८ ॥

तम् । वः । वा जानाम् । पतिम् । अहूमहि । श्रवस्य वः ।

अप्रांयुभिः । यज्ञेभिः । वृधेन्वम् ॥ १८ ॥

अप्रांयुभिः कर्मसु अप्रमाद्यन्मनुष्ययुक्तेः अथवा अप्रमत्ताएकत्रस्थित्वैव कर्मकुर्वन्ति क-
र्मपारङ्ग्यनान्यदेशं गच्छन्तोत्यर्थः एवं विधमनुष्ययुक्तेर्पक्षेभिर्मज्ञैः एतादृशमनुष्येयज्ञैर्वा वावृधेन्व्यं
वर्धनीयं वाजानामन्तानां पतिं स्वामिनं यः यष्टृयष्टव्यसंज्ञेन युष्मदीयंतं तादृशमिन्द्रं श्रवस्य-
वः वयमन्नकामाः सन्तः अहूमहि आह्वयामः । हुपतेलुङि बहुलं छन्दसीति संप्रसारणम् ॥ १८ ॥

पूर्वाक्षर्य शस्त्रे एतोन्विन्द्रमित्येतौतृचो वैकल्पिकैस्तोत्रियानुरुपौ स्रितश्च-एतोन्वि-
न्द्रंस्तवामसावायस्तुहीन्द्रंयभवदिति ।

तयोः प्रथमा सूक्ते एकोनविंशो-

एतोन्विन्द्रंस्तवामसावायःस्तोम्यंनरम् ।

कृष्टीर्योविश्वाअभ्यस्त्येकइत् ॥ १९ ॥

एतो इति । नु । इन्द्रम् । स्तवाम् । सर्वायः । स्तोम्यम् ।

नरम् । कृष्टीः । यः । विश्वाः । अभि । अस्ति । एकः । इत् ॥ १९ ॥

हे सत्वायः सभानस्याना पित्रभूताया हे कविजः नु क्षिप्तं एतो आगच्छतेव । किमर्थं
तदाह स्तोम्यं स्तोमार्हं नरं सर्वस्यनेवारं तमिन्द्रं स्ववाम स्तोत्रं करवान् । यइन्द्रः एकइवएको-
सहामएवरान् विश्वाः सर्वाः कृष्टीः शत्रुसेनाः अभ्यस्ति अभिभवति तं स्तवामितिशेषः ॥१९ ॥

अथ विंशो-

अगोरुधापग्विपेद्युक्षायदस्म्यंवचः ।

घृतात्स्वादीयोमधुनश्चवोचत ॥ २० ॥ १८ ॥

अगोरुधापय । गोइदये । युक्षाय । दस्म्यम् । वचः । घृतात् ।

स्वादीयः । मधुनः । च । वोचत ॥ २० ॥ १८ ॥

हे कविजःअगोरुधाप गाःस्तुतीरुणद्धीनि गोरुधःनगोरुध अगोरुधः तान् अविनाशयति
आदरेण शृणोतीत्यर्थः तादृश्याय अतएव गविपे स्तोत्राणीच्छते युक्षाय दीप्यमानायैन्द्राय दस्म्यं
दर्शनीयं घृतात्स्वादुतराद्वाग्म्यान्मधुनश्च स्वादीयः अतिभयेन स्वादुभूतं रचः स्तोत्ररूपं वाक्यं
वोचत नूनं कृत्विभ्यः कृतं कर्म यजमानोपि हनवान् भवतीति यदिदमिन्द्रविपयंवचः घृताग्म-
धुनश्च स्वादुतरं भद्रत्वित्याशास्ते । तदाहभगवानाम्बलापन-यचएवमइदं घृताग्मधुनश्चस्वा-
दीयोस्तिवीतिःस्वादीयोस्त्वित्येवतदाहेति ॥ २० ॥

॥ इति षडस्य द्वितीयोऽष्टादशोऽष्टकः ॥ १८ ॥

अथैकविंशी-

यस्यार्मितानि वीर्यांश्च न राधः पर्यंतवे ।

ज्योतिर्न विश्वं मभ्यस्ति दाक्षिणा ॥ २१ ॥

यस्यै । अर्मितानि । वीर्यां । न । राधः । परिऽएतवे ।

ज्योतिः । न । विश्वं । अग्नि । अस्ति । दाक्षिणा ॥ २१ ॥

यस्येन्द्रस्य वीर्यां वीर्याणि वृत्रहननादिलक्षणानि सामर्थ्यानि अर्मितानि अस्य इयन्ति सामर्थ्यानि नान्यानीति परिमितानि न भवन्ति । यद्वा भीत्रुर्हिंसायां छान्दसो ह्रस्वः शत्रुभिरर्हिंसितानि भवन्ति । तथा यस्येन्द्रस्य राधो धनं न पर्यंतवे शत्रुभिः परिगंतुं प्राप्तुं शक्यं न भवति । अतएवास्मदक्षिणा धनं दानमभ्यस्ति विश्वं सर्वं स्तोत्रजनं अग्निभवति । तत्र दृष्टान्तः—ज्योतिर्न ज्योतिषामयनत्वात् ज्योतिरन्तरिक्षं यथान्तरिक्षं सर्वलोकं पिधाय तिष्ठति तद्वत् स्तोत्रजनं धनदानेन पिधत्त इत्यर्थः । यद्वा येन दत्तं धनं सर्वं शत्रुजनमभिभवति येन दत्तं धनमादायासतः शत्रुनभिभवतीत्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

स्तुहीन्द्रं व्यश्वदनुर्मिवाजिनं यमम् ।

अयो गियं महमानं विदाशुपे ॥ २२ ॥

स्तुहि । इन्द्रम् । व्यश्वदत् । अनुर्मिम् । वाजिनम् । यमम् ।

अर्यः । गयम् । महमानम् । वि । दाशुपे ॥ २२ ॥

हे विश्वमनः अनुर्मिं ऊर्मिर्हिंसाकर्मा कैश्चिदप्यर्हिंस्यं अथवा शत्रुभिरगंतव्यं अतएव वाजिनं बलवन्तं यमं स्तोत्रभिः सुनियतमेवाऽशमिन्द्रं स्तुहि । स्तोत्रे दृष्टान्तः—व्यश्वदत् तथा व्यश्वो विश्वमनसः पिता इन्द्रमश्नीत् तद्वत् स्तुहीत्यर्थः । स्तुतश्चेत् अर्यः स्वामीन्द्रः दाशुपे हविर्दत्तवते यजमानाय महमानं पूज्यमानं गयं धनं यद्वा देवानां पूजायै गयं गृहं । गृहमस्ति चेत् देवाहविर्भिः पूज्यन्ते वाऽऽशं गृहं वितरति तस्मात् त्वं धनगृहलाभाय स्तुहीत्यर्थः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

एवानूनमुपस्तुहिवैयंश्वदशमंनवम् ।
सुविद्वांसं चर्कृत्यं चरणीनाम् ॥ २३ ॥

एव । नूनम् । उपं । स्तुहि । वैयंश्व । दशमम् । नवम् ।
सुविद्वासम् । चर्कृत्यम् । चरणीनाम् ॥ २३ ॥

हे वैयंश्व व्यश्वस्यपुत्र विश्वमनः चर्षणीनां मनुष्याणां देहेस्थितानां नवानां प्राणानां दशमं दशासंख्यापूरकं । तत्रमन्त्रः—नववै पुरुषेप्राणामनुष्येपुर्व्वतमानाद्द्रुस्तेषां दशाधाभवतीं द-
स्यात्मानं दशाधाचरन्तमिति । एतादृशां अतएव नवं स्तुत्यं सुविद्वांसं अंतर्पामित्वात् सुद्रु सर्वं जान-
न्तं चर्कृत्यं भूयोभूयः कार्येषु सर्वैर्नमस्कृत्यैवमेवंविधमिन्द्रं एव नूनमिदानीमुपस्तुहि समपिस्तुहि

॥२३॥

अथ चतुर्विंशी-

वेत्याहिनिर्ऋतीनां वज्रं हस्तपरिवृजम् ।
अहंरहः शुन्ध्युः परिपदामिव ॥ २४ ॥

वेत्थं । हि । निःऋतीनाम् । वज्रं हस्त । परिवृजम् ।
अहंरहः । शुन्ध्युः । परिपदामिव ॥ २४ ॥

इदानीद्यपिन्द्रं संचोष्य आह हे वज्रहस्त वज्रपुत्रहस्तेन्द्र निर्ऋतीनामुपद्रवकारिणां रक्षतां परिवृजं परिवर्जं हिरवभारणे त्वमेव वेत्थ जानीषि । तत्रदृष्टान्तः—अहरहः शुन्ध्युः अ-
स्मिन्नुदितेक्षति ब्राह्मणा आत्मोयं कर्म कृत्वा सुद्धाभवन्तीति शोभाहेतुत्वाद् शुन्ध्युरदित्यः
परिपदामिव परितः यजमानानां इव यद्वा परिपदा समानाधिकरणः परितः पतनां पक्षिणां
वर्जनं स्वस्थानयागं अहरहः प्रतिदिवसं यथा वेनि उदिते सूर्ये पक्षिणः स्वस्थानं परित्यज्य
सर्वतोपच्छन्ति खलु । एवं त्वधीन्द्रे स्वपटेन प्रकाशमानेऽसि गवतः स्वपुरादि त्यक्त्वा पलायन-
इत्यर्थः ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी—

तदिन्द्राव्आभंस्येनादंसिष्टृक्त्वने ।

द्विताकुत्सायशिश्नथोनिचोदय ॥ २५ ॥ १९ ॥

तत् । इन्द्र । अबंस । आ । ऋ । येन । दंसिष्टृ । क्त्वने ।

द्विता । कुत्साय । शिश्नथः । नि । चोदय ॥ २५ ॥ १९ ॥

हे इन्द्र तदवस्तद्रक्षणमस्मभ्यमाभर हे दंसिष्ट अत्यन्तं दर्शनीय यद्वा शत्रूणामुपक्षपयित्वा तदिन्द्र क्त्वने कर्मकुर्वते यजमानाय तदर्थं येन पालनमरुथाः तद्रक्षणमाभरेति समन्वयः । किञ्च कुत्साय कुत्सनामकाय राजर्षये द्विता द्विधा प्रकारेण शिश्नथः त्वं शत्रून्वधीः तस्मै द्वैधं पालनमकार्षीस्तिथर्थः तद्रक्षणमप्यस्मभ्यं निचोदय नितरामत्यर्थं मेरय । यद्वा क्त्वने इति सामान्येनोक्त्वा निःशेषेण तदेवाह कुत्सायेत्यादि । शेषं पूर्ववत् ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये एकोनविंशोऽवर्गः ॥ १९ ॥

अथ षड्विंशी—

तमुत्वानूनमीमहेनव्यं दंसिष्टृसंन्यसे ।

सत्वंनोविश्वाअभिमांतीःसृक्षणिः ॥ २६ ॥

तम् । ऊँ इति । त्वा । नूनम् । ईमहे । नव्यम् । दंसिष्टृ ।

संन्यसे । सः । त्वम् । नः । विश्वाः । अभिःमांतीः । सृक्षणिः ॥ २६ ॥

हे दंसिष्ट अतिशयेन दर्शनीयेन्द्र नव्यं स्तोत्रभिः स्तोत्रव्यं तमु तादृशमेव त्वा त्वां नून-
मिदानीमीमहे वयं याचामहे । किमर्थं संन्यसे अयुक्षेपणे भावेक्तिष् संन्यासार्थं याचामह इति
शेषः । सतादृशस्त्वं नोस्माकं विश्वाः सर्वाअभिमांतीः शत्रुसेनाः सृक्षणिः राहोः सतिः प्रत्ययः
सहनशीलोभिभवन्शीलोभवति ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी—

यच्छक्षाददंस्तोमुच्योवार्थात्सप्तसिन्धुषु ।

वधंदासस्यतुविन्मृग्नीनमः ॥ २७ ॥

यः । कक्षात् । अंहंसः । मुचत् । यः । वा । आर्यात् । स्रत ।
सिन्धुपु । वधः । दासस्य । तुविदनुम्ण । नीनमः ॥ २७ ॥

पूर्वोर्ध्वः परोक्षकृतः यइन्द्रकक्षात् ऋमनुप्यात् क्षणोति क्षणोतेरौणादिकोऽमत्ययः
तस्माद्रक्षसो जावर्हसः पापरूपाद्रुपद्रवान्मुचत् मुचति राक्षसपुनं नचापते किंपुनस्त्वंहन्ती-
त्यर्थः । अपिच यइन्द्रः सप्तसिंधुपु गंगायासु नदीषु यद्वा सप्त सर्पणशीलासु सिंधुषु तत्कूलेष्वि-
त्यर्थः गंगायां चोपइतिवत् । तेषु वर्तमानानां स्तोत्राणां आयात् धनादिकं प्रेरयेत् ऋगतिमाप-
णयोः आशीर्लिङ्गि गुणोर्विसंयोगाघोरिति गुणः बहुलंछन्दसीति लिङ्छन्पाडागमः । अथप्रत्य-
क्षः हे तुविदनुम्ण बहुधनेन्द्र दासस्योपक्षपितुरसुरस्य वधः हननसाधनमायुधं नीनमः नमय

॥२७॥

अथाष्टाविंशी-

यथावरोसुपाम्णोऽनिभ्युर्आवहोरयिम् ।
द्व्यंश्वेभ्यःसुभगेवाजिनीवति ॥ २८ ॥

यथा । वरो इति । सुऽसाम्ने । सुनिऽभ्यः । आ । अवहः ।
रयिम् । विऽअंश्वेभ्यः । सुऽभगे । वाजिनीऽवति ॥ २८ ॥

अनेनट्चेन वरोदानंस्त्वपते-हे वरो वरुनामकराजन् सुपाम्णे सुसाम्ने सुपामाख्यं रा-
जानं स्वपितरमुद्दिश्य तस्योत्तमलोकप्राप्त्यर्थं सनिभ्यो भिक्षमाणेभ्यो आ कोशात् आहत्य
रयिं धनं यथा पुरा अवहः प्रापितवानसि अतएवमिदानीं व्यंश्वेभ्यः व्यंश्वपुत्रेभ्योऽत्मन्वं
धनमावह । वाजिनीवतीविपदलिङ्गादिप्रमुपस्या अयंट्चोप्युपस्यइति शौनकेनोक्तम्-यथा
वरोसुपाम्णइत्युत्तमस्त्वौपसस्तुचइति । हे सुभगे शोभनधनपुके वाजिनीवति अन्नवति मनु-
बनुवादार्थः । यद्वा वाजोवाजिनं गमनमस्यास्तीति वाजिनी अन्नं तद्वति हे उपः त्वं चास्यभ्यं
धनं प्रयच्छ वरोबहुधनदानात्तस्य दानस्तुतिः । यद्वा विश्वमनाऋषिः वरुं संबोध्याह हे सुभगे
शोभनधने वाजिनीवति अन्नवति हे उपः यथा त्वं सुपाम्णे सुपामनाम्ने मम पित्रे धनं दत्त्वा
तेनैव सुपाम्णा सनिभ्योपाचमानेभ्यः धनं यथा प्रापितवत्यसि तेन यथा दानमकारयः एवं
मत्समपि धनं दत्त्वा व्यंश्वेभ्यः पूजायां बहुवचनं व्यंश्वपुत्राय विश्वमनसे धनं प्रापयेति
मयापि दानं करोषि । हेवरो उपसमेवंवदेत्युपिराह ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

आनार्यस्य दक्षिणा न्यश्वान् एतु सोमिनः ।

स्थूरं च राधः शतवत्सहस्रवत् ॥ २९ ॥

आ । नार्यस्य । दक्षिणा । विद्वान् । एतु । सोमिनः ।

स्थूरम् । च । राधः । शतवत् । सहस्रवत् ॥ २९ ॥

अनया धनं ऋषिरादत्तवानित्याह नार्यस्य नरहितोनर्यः तस्यापत्यं नार्यः तस्मात् संबन्ध-
मात्रे तस्येदमित्यण् तस्य सोमिनः सोमवतोयजमानस्य यद्वा व्यवशान् विशेषणं तादृशस्य
वरोदक्षिणादानं सोमवतोव्यश्वान् व्यवशुवानस्मान्नेतु आगच्छतु । किंच स्थूरं स्थूलं शतवत्स-
हस्रवत् शतसहस्रधनयुक्तं राधोक्तं चास्मानागच्छतु ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

यत्त्वापृच्छादीजानः कुहया कुहया रुते ।

एपो अपश्रितो वृत्तो गोमृतीमवतिष्ठति ॥ ३० ॥ २० ॥

यत् । त्वा । पृच्छात् । ईजानः । कुहया । कुहया रुते । एपः ।

अपश्रितः । वृत्तः । गोमृतीम् । अवतिष्ठति ॥ ३० २० ॥

इदानीमुपसं संशोभ्याभिधीयते हे कुहया रुते सवरुः कुह कुवतिष्ठतीत्येतदिच्छया भिन्न-
णप्रवृत्तेर्निज्ञासुभिः पुरस्कृते कुहभन्दात् कपच् एतादृशे हे उपः त्वा त्वां यद्यदा कश्चिद् पृच्छा-
त् पृच्छति ईजानः इष्टवान् वरुः कुहया कतिष्ठतीति यदा पृच्छति तदानीमपश्रितः सर्वराशिवः
यद्वा विवृत्तद्वारः । यदा आचमाना आगच्छन्ति तदा दैवारिका न पतिवधन्तीत्यर्थः तादृशः
वृत्तोवरः स्वयत्सेनावरकः शत्रूणां यद्वा भिक्षूणां धनादिप्रदानेनावरिता एपोऽप्यवरुः गोमर्वा
एतन्नामिकां नदीं कालाध्वनोरिति द्वितीया तस्यास्तीरे अवतिष्ठतीति तदानीं त्वं कथयसि ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये विंशोवर्गः ॥ २० ॥

तावामिति चतुर्विंशत्पुत्रं पञ्चमं सक्तम् अत्रेयमनुक्रमणिका-तावांचतुर्विंशतिर्मवाव-
रुणं दशम्याद्यास्तिस्रोविंशदेव्यद्वान्त्योऽपि गच्छन्ति । व्यवशुवोत्रेवैवश्वनामा ऋषिः पूर्ववदुष्णि-

कूळन्दः त्रयोविंशतिः षण्णिगर्भा । पृत्स्रैकादशाऽष्णिगर्भेति तल्लक्षणोपेतत्वात् । दशम्येका-
दशीद्वादशयैवैश्वदेव्यः अवशिष्टानां मित्रावरुणौ देवता सूक्तविनियोगेऽङ्गिकः ।

तस्मिन्सूक्ते प्रथमा-

तावां विश्वस्य गोपा देवा देवेपुं यज्ञिया ।

ऋतावानायजसे पूतदक्षसा ॥ १ ॥

ता । वाम् । विश्वस्य । गोपा । देवा । देवेपुं । यज्ञिया ।

ऋतद्वाना । यजसे । पूतदक्षसा ॥ १ ॥

हे मित्रावरुणौ विश्वस्य सर्वस्य लोकस्य गोपा गोपायितारौ देवा देवौ योतनशीलौ
देवेषु मध्ये यज्ञिया यज्ञार्हौ ता तौ तादृशी वां युवां हविःप्रदानार्थं यजमानं भजथः अतएव हे
विश्वमनाः ऋतावाना ऋतावानौ सत्यवन्तौ यतवन्तौवा पूतदक्षसा पूतदक्षसौ शुद्धव्रतौ । आवां
वलवन्ताविति वचनमात्रेण वलवन्तौ न भवतः । किन्तु यथार्थत्वेन सामर्थ्यवन्तौ मित्रावरुणौ
यजसे हविर्भिः पूजयसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

मित्रातनान् रथ्या ईवरुणो यश्च सुक्रतुः ।

सनात्सुजातालनया धृतव्रता ॥ २ ॥

मित्रा । तनां । न । रथ्यां । वरुणः । यः । च । सुऽक्रतुः ।

सनात् । सुऽजाता । तनया । धृतव्रता ॥ २ ॥

सुक्रतुः शोभनकर्मा योवरुणः सुकर्मा मित्रश्च मित्रावरुणौ कीदृशो तना तन्वन्ति मुकु-
टकटादिनेति तनानि धनानि नश्चार्थं धनानि च रथ्या रथ्यौ नेतारौ । यद्वा धनानि क-
र्मणः कर्तृप्रसात्वात् प्रयच्छन्ताविति संबध्यते । तादृशी रथ्यौ रथवन्तौ तनाच्चिरादेव सु-
जाता सुजातौ शोभनजन्तौ तदेवाह तनया तनयो अदितेः पुत्रौ धृतव्रता धृतव्रतौ धृतक-
र्माणौ तौ यजसइति पूज्येणसमन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तामा॒तावि॒श्ववे॑दसासु॒र्याय॑प्रम॒हसा ।
म॒हीज॑जाना॒दिति॑ऋ॒ताव॑री ॥ ३ ॥

ता । मा॒ता । वि॒श्ववे॑दसा । अ॒सु॒र्याय॑ । प्र॒म॒हसा ।
म॒ही । ज॒जान॑ । अ॒दितिः॑ । ऋ॒त॒व॑री ॥ ३ ॥

अदितेस्तनयत्वमेव स्फुटयति—विश्ववेदसा विश्ववेदसौ सर्वधनौ यद्वा विश्वानि स्थावर-
जंगमात्मकानि सर्वाणि विदतुर्जानीतइति विश्ववेदसौ प्रमहसा प्रमहसौ प्रकृष्टवेजस्कौ वा तौ
तादृशौ मित्रावरुणौ मही महती ऋतावरी सत्यवती माता देवमाता अदितिः जजान जनपा-
मास । किमर्थं असुर्याय असुराणां हृद्ये यज्ञाय असुरान्हंतुमुत्पादितवतीत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

म॒हान्ता॑मि॒त्रावरु॑णासु॒म्राजा॑दि॒वाव॑सु॒रा ।
ऋ॒तावा॑नाहृ॒तमाघो॑पतो॒बृह॑त् ॥ ४ ॥

म॒हान्ता॑ । मि॒त्रावरु॑णा । सु॒म॒द्राजा॑ । दे॒वौ । अ॒सुरा॑ ।
ऋ॒त॒व॑नौ । ऋ॒तम् । आ । घो॒प॒तः । बृ॒हत् ॥ ४ ॥

महान्ता गुणाधिक्येन महान्तौ सत्राजा सत्राजौ सम्यग्दीप्यमानौ असुरा असुरौ यज्ञव-
न्तौ यद्वा सर्वान्तर्षामितया प्रेरकौ ऋतावानो सत्यवन्तौ मित्रावरुणौ देवौ बृहत् स्तोत्रशस्त्रादि-
ना महान्तं ऋतं यज्ञमाघोपतः स्वदीप्त्या प्रकाशयतः बुधैर्लेदिरूपम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

नपा॑ता॒शवं॑सोम॒ह॒सूनु॑दक्षंस्यसु॒क्तनू॑ ।
सू॒प्रदा॑नू॒इपो॑वास्त्वार्धि॒क्षितः॑ ॥ ५ ॥ २१ ॥

नपा॑ता । शवं॑सः । म॒हः । सू॒नु॒ इति॑ । दक्ष॑स्य । सु॒क्तनू॑ इति॑ सु॒क्षक॑तू ।
सू॒प्रदा॑नू इति॑ सू॒प्र॒इदा॑नू । इ॒पः । वास्तु॑ । अ॒धि । क्षि॒तः ॥ ५ ॥ २१ ॥

महोमहदः शवसोवटस्यनपाता नपावो पौत्रौ बलेनोत्पादितविति बलस्य पौत्रौ तादृशा दक्षस्य । दक्षवृद्धौ शीमार्येचेति दक्षोविगः । तस्य सूनू पुत्रौ । बलाद्वेगइति तयोःभुवत्वं । तौ सुकनु शोभनकर्माणौ सृपदानू प्रस्तुतधनादिदानौ मित्रावरुणौ इपोन्नस्य वास्तु निवासस्थाने आर्वि-
क्षितः अधिवसतः । अविशीकृति वास्तुनः कर्मसंज्ञा क्षयतेर्लटि छान्दसोविकरणस्यलुक् ॥ ५॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

अथ षष्ठी-

संयादानूनियेमथुर्दिव्याःपार्थिवीरिपः ।

नमस्वतीरावाचरन्नुष्टयः ॥ ६ ॥

सम् । या । दानूनि । येमथुः । दिव्याः । पार्थिवीः ।

इपः । नमस्वतीः । आ । वाम् । चरन्तु । ष्टयः ॥ ६ ॥

हे मित्रावरुणौ या यौ युवां दानूनि देयानि धनानि संयेमथुः अस्मासु संपच्छवं तथा दिव्यानि दिविभवानि पार्थिवीः पृथिव्यामुत्तनानि इपोन्नानि संपच्छवं वृष्टयभावे कथम-
नलभ्यतइविचेत् तदुच्यते-नमस्वतीः उदकवत्योवृष्टयःतादृशौ वां युवां आचरन्तुपतिष्ठन्तु ॥६॥

अथ सप्तमी-

अधियावृहतादिवोश्भियूथेवपश्यतः ।

ऋतावानासम्राजानमसेहिता ॥ ७ ॥

अधि । या । बृहताः । दिवः । अग्निः । यूथाश्देव । पश्यतः ।

ऋतश्वांना । सम्हराजा । नमसे । हिता ॥ ७ ॥

या यौ मित्रावरुणौ बृहता दिवोद्योतमानान् देवानधिपश्यतः । तत्रदृष्टान्तः-यूथेव यथा वृषभः गोयूथानिरन्तुमग्निं अग्निमुत्तं पश्यति तद्वदेतौ स्वर्वाप्येणाह्वरान् हत्वा देवान्मोदयितुं पश्यतइत्यर्थः । कीदृशौ ऋतावाना सत्यवन्तौ सधारा सधारी सम्पद्दीप्यमानौ नमसे हविषे हिता हितां पियौ पश्यतइति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

ऋतावानानिपेदतुःसाम्राज्यायसुकृतं ।
धृतव्रताक्षत्रियाक्षत्रमाशतुः ॥ ८ ॥

ऋतध्वाना । नि । सेदतुः । साम्श्राज्याय । सुकृतू इति सुकृतू ।
धृतध्व्रता । क्षत्रिया । क्षत्रम् । आशतुः ॥ ८ ॥

ऋतावाना ऋतावानौ सत्यवन्तौ सुकृतू शोभनकर्माणौ सुप्रज्ञौवा मित्रावरुणौ साम्राज्या-
य साम्राज्यार्थं निपेदतुः न्यसीदताम् । तथासन्नः-निपत्तादधृतव्रतोवरुणःपस्त्यास्वा । सा-
म्राज्यायसुकृतुरिति । धृतव्रता धृतव्रतौ धृतकर्माणौ क्षत्रिया क्षत्रियौ वलवन्तौ क्षत्रं वलमाशतुः
आनशाते व्याभुवइत्यर्थः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अक्ष्णश्चिद्गातुवित्तरानुल्वणेनचक्षसा ।
निचिन्मिपन्तानिचिरानिचिक्वतुः ॥ ९ ॥

अक्ष्णः । चित् । गातुवित्तरा । अनुल्वणेन । चक्षसा ।
नि । चित् । मिपन्ता । निचिरा । नि । चिक्वतुः ॥ ९ ॥

अक्ष्णश्चिद् चक्षुषोषि पूर्वं गातुवित्तरा गातुवित्तरौ अतिशयेन मार्गवित्तरौ यदा गातु-
वित्तरौ गातु गमनशीलं प्राणिजातं चक्षुषोषि पूर्वं वेत्तारौ मित्रावरुणौ कीदृशौ निमिपन्ता
निमिपन्तौ सर्वमुन्नेपयन्तौ स्वस्वकर्मणि निचिरा नितरां चिरंतनौ तौ अनुल्वणेन उल्वणमिति
दुःसहमग्नेस्तेजः तद्वद् दुःसहेन चक्षसाहोरात्रयोर्व्याप्तिन तेजसैव निचिक्वतुः पूजितौ बभूवतुः ।
चिदवधारणे ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

उतनोदित्यर्दितिरूप्यतानासंत्या ।
उरूप्यन्तुमरुतोदृद्दशवसः ॥ १० ॥ २२ ॥

उत । नः । देवी । अर्दितिः । उरुप्यताम् । नासत्या ।

उरुप्यन्तु । मरुतः । दृद्धदर्शवसः ॥ १० ॥ २२ ॥

उतापिच देवी द्योवनशीला अदिनिर्मित्रावरुणयोर्माता नोस्मान्नक्षतु नासत्या नासत्यौ
असत्यमनयोर्नास्तीति नासत्यौ अरिवनौच उरुप्यतां रक्षतां । उरुप्यतिः कंद्वादिः वृद्धश्रवसः
वृद्धवेगा अतिशयेन वेगवःतद्ग्रथः यद्वा वर्धनशीलहृदिलक्षणाजोपेताः महतः उरुप्यन्तु
अस्मान्पालयन्तु ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथैकादशी-

तेनोनावमुंरुप्यन्तुदिवानक्तंसुदानवः ।

अरिप्यन्तोनिपायुभिःसचेमहि ॥ ११ ॥

ते । नः । नावम् । उरुप्यन्तु । दिवा । नक्तम् । सुदानवः ।

अरिप्यन्तः । नि । पायुभिः । सचेमहि ॥ ११ ॥

हे सुदानवः शोभनदानामरुतः अरिप्यन्तः केनाप्यर्हिसिताः ते कादृशापूर्यं नोस्मदीयां
नावं यज्ञियां नावं दिवानक्तं उरुप्यन्तु पालयत । ततोवयं पायुभिर्युष्मदीयैः पालनैः निराचे-
महि नितरां समवेताभवेम ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

अघ्नतेविष्णवेव्यमरिप्यन्तःसुदानवे ।

श्रुधिस्वंध्यावन्तिसन्धोपूर्वधित्तये ॥ १२ ॥

अघ्नते । विष्णवे । व्यम् । अरिप्यन्तः । सुदानवे । श्रुधि ।

स्वंध्यावन् । सिन्धो इति । पूर्वधित्तये ॥ १२ ॥

पूर्वधित्तयेः परोक्षकृतः अरिप्यन्तः पाटनवत्त्वाद् केनाप्यवाधितावयं अघ्नते स्तोत्राणां यद्-
णां चार्हिसकाय सुदानवे शोभनदानाय विष्णवे स्वमहत्त्वेन सर्वव्यापकाय एतन्नामकाय देवाय
स्तुतिं कुर्मः । अथ मत्पक्षः हे स्वपावन् स्वयमेवासहायः सन् दिवि संप्रायेवा मातीति स्वपावन्

सिन्धो स्तोतृन् प्रति धनानां स्पन्दनशील विष्णो पूर्वचित्तये चित्तिः कर्म मद्यान्तरेपि तथाश्रव-
णात् । साचित्तिभिर्निहिचकारमर्त्यमिति । पूर्वं प्रारब्धकर्मणे यजमानाय तदर्थं श्रुधि अस्माभिः
क्रियमाणां स्तुतिं त्वं शृणु ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

तद्द्वार्यवृणीमहेवरिष्ठं गोपयत्यम् ।

मित्रोयत्पान्तिवरुणोयदर्यमा ॥ १३ ॥

तत् । वार्यम् । वृणीमहे । वरिष्ठम् । गोपयत्यम् । मित्रः । यत् ।
पान्ति । वरुणः । यत् । अर्यमा ॥ १३ ॥

वग्धि उरुतरं गोपयत्यं सर्वेषां रक्षकं सर्वैः पालनीयं वा वार्यं सर्वैर्वननीयं तद्धनं वृणी-
महे वयं संभजामहे । यद्धनं मित्रः सर्वेषां मित्रभूतः वरुणः शत्रूणां नारपिता अर्यमा सर्वदाम-
च्छन् एतन्नामकास्त्रयोदेवाः पांति पालयन्ति तद्धनं वृणीमहे अस्मदीयस्य धनस्य रक्षकाभयन्ती-
त्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

उतनःसिन्धुरपांतन्मरुतस्तदश्विनां ।

इन्द्रोविष्णुर्मीढ्वांसःसजोपसः १४ ॥

उत । नः । सिन्धुः । अपाम् । तत् । मरुतः । तत् । अश्विनां ।
इन्द्रः । विष्णुः । मीढ्वांसः । सजोपसः ॥ १४ ॥

पुनरपि धनरक्षणमेवाशास्ते उतापिच अपामुदकानां गिन्युः स्पन्दनशीलः पर्जन्यः नो-
स्मदीयं तद्धनं रक्षतु तदेव मरुतश्च पालयन्तु अश्विना अश्विनी देवी वद्धनं पालयताम् । तथा
इन्द्रोविष्णुश्च मीढ्वांसः कामानां नेवारपते सर्वदेवाः सजोपसः संगताः संतः अस्मदीयं धनं
रक्षन्तु एवेदेवा अस्मभ्यं धनं दत्त्वा पालयन्तित्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

तेहिष्माव्रुनुपोनरोभिमात्तिकयस्यचित् ।

तिग्मंनक्षोदःप्रतिघ्नन्तिभूर्णयः ॥ १५ ॥ २३ ॥

ते । हि । स्म । वनुपः । नरः । अजिह्मात्तिम् । कयस्य ।

चित् । तिग्मम् । न । क्षोदः । प्रतिघ्नन्ति । भूर्णयः ॥ १५ ॥ २३ ॥

वनुपः वननीयाः संभ्रजनीयाः नरो नेवारस्तेहिष्म तेरबलु देवाः भूर्णयः क्षिप्रगमनाः सन्तः कयस्यचित्कस्यचिच्छत्रोरभिमात्तिमभिमानं प्रतिघ्नन्ति प्रतिकूलं यथाभवति तथा हिंसन्ति । तत्रदृष्टान्तः-विग्मं यथा विग्मं तीक्ष्णं जवेन गच्छत् क्षोदः उदकं अग्नयः स्थितं वृक्षमुन्मूलयति तद्वत् तस्याभिमानं घन्तीत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये त्रयोविंशोवर्गः ॥ २३ ॥

अथ षोडशी-

अयमेकंइत्यापुरूरुचंष्टेविविशपतिः ।

तस्यं व्रतान्यनुचरामसि ॥ १६ ॥

अयम् । एकः । इत्या । पुरू । उरु । चष्टे । वि । विशपतिः ।

तस्यं । व्रतानि । अनु । चः । चरामसि ॥ १६ ॥

मित्रस्य कर्माण्याह विशपतिः विशां शालयिता अतसोर्मित्रावरुणस्योदेकः अयं मित्रः पुरूरु पुरुणि बहूनिच उरु उरुणिच द्रव्याणि इत्या इत्थं विचष्टे स्वतेजसा पश्यति तस्य मित्रस्य व्रतानि कर्माणि वोमुप्यदर्शं अनुचरामसि अनुचरामः कर्मइत्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

अनुपूर्वाण्योक्त्वासांभ्राज्यस्यसश्चिम ।

मित्रस्यं व्रतावरुणस्यदीर्घश्रुत् ॥ १७ ॥

सिन्धो स्तोतृन् प्रति धनानां स्पन्दनशील विष्णो पूर्वचित्तये चित्तिः कर्म मद्यान्तरेपि तथाश्रव-
णात् । साचित्तिभिर्निहिचकारमर्त्यमिति । पूर्वं प्रारब्धकर्मणे यजमानाय तदर्थं श्रुधि अस्माभिः
क्रियमाणां स्तुतिं त्वं शृणु ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

तद्द्वार्थवृणीमहेवरिष्ठंगोपयत्यम् ।

मित्रोयत्पान्तिवरुणोयदर्यमा ॥ १३ ॥

तत् । वार्यम् । वृणीमहे । वरिष्ठम् । गोपयत्यम् । मित्रः । यत् ।
पान्ति । वरुणः । यत् । अर्यमा ॥ १३ ॥

वग्भिं उरुतरं गोपयत्यं सर्वेषां रक्षकं सर्वैः पाळनीयं वा वार्यं सर्वैर्वेदनीयं तद्धनं वृणी-
महे वयं संभजामहे । यद्धनं मित्रः सर्वेषां मित्रभूतः वरुणः शत्रूणां शरयिता अर्यमा सर्वदाग-
च्छन् एतन्नामकास्त्रयोदेवाः पान्ति पाळयन्ति तद्धनं वृणीमहे अस्मदीयस्य धनस्य रक्षकाभवन्ती-
त्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

उतनुःसिन्धुरपांतमरुतस्तद्विना ।

इन्द्रोविष्णुर्माद्वांसंसजोपंसः १४ ॥

उत । नुः । सिन्धुः । अपाम् । तत् । मरुतः । तत् । अविना ।
इन्द्रः । विष्णुः । माद्वांसः । सजोपंसः ॥ १४ ॥

पुनरपि धनरक्षणमेवाशान्ते उवापिच अपामुदकानां सिन्धुः स्पन्दनशीलः पर्जन्यः नो-
स्मदीयं तद्धनं रक्षतु तदेव मरुतश्च पात्यन्तु अविना अविदनी देवौ तद्धनं पाटयताम् । तथा
इन्द्रोविष्णुश्च भीद्वांसः कामाना सेत्तारण्ये सर्वदेवाः । सजोपंसः संगवाः संतः अस्मदीयं धनं
रक्षन्तु एतेदेवा अस्मभ्यं धनं दत्त्वा पाटयन्त्वित्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ विंशी-

वचोर्दीर्घप्रसन्नानीशेवाजस्यगोमंतः ।

ईशेहिपित्वोविपस्यदावने ॥ २० ॥ २४ ॥

वचः । शीर्घप्रसन्नानि । ईशे । वाजस्य । गोमंतः ।

ईशे । हि । पित्वः । अविपस्यं । दावने ॥ २० ॥ २४ ॥

हे स्तोतः दीर्घप्रसन्नानि दीर्घं प्रततं विस्तृतं सन्न सन्नं यस्मिन्पुत्रे वचः मि-
त्रं वरुणं च स्तुहि वक्तेर्लेट्यडागमः । सवरुणः गोमंतः षष्ठमतः वाजस्यान्वस्य ईशे ईष्टे
स्वामीभवति । केवलं स्वामी न भवति किन्तु अविपस्य महतः प्रीतिकारिणः पित्वोन्वस्य
दावने दानायच ईशे समर्थोभवति ये स्तोत्रं कुर्वन्वि वेद्योर्नददातीत्यर्थः ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये चतुर्विंशोवर्गः ॥२४॥

अथैकविंशी-

तत्सूर्यरोदसीउभेदोपावस्तोरुपब्रुवे ।

भोजेष्वस्मान्अभ्युच्चरासदा ॥ २१ ॥

तत् । सूर्यम् । रोदसी इति । उभे इति । दोपा । वस्तोः ।

उपं । ब्रुवे । भोजेषु । अस्मान् । अभि । उत् । चर । सदा ॥ २१ ॥

सूर्यं सुवीर्यं तत्र वारुणं मैत्रञ्च तेजः उभे रोदसी घावापृथिव्यो च । दोपा शुभा-
सुदुर्गिति द्वितीयायालुक् काल्पाध्वनोरितिद्वितीया । रात्रौ वस्तोः अहनि चाहमुपश्रुवे उ-
पस्तौमि त्व स्तुयमानोवरुणः भोजेषु दातृष्वस्मान् सदाभ्युच्चर सर्वदाभिमुत्तमेरय दा-
तृष्वेतेषा दानेष्वस्मान् पुरोभाविनः कुर्वित्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

क्षुञ्चमुक्षुण्णायनेरजतंहरपाणे ।

रथंयुक्तमसनामसुपामणि ॥ २२ ॥

अनुं । पूर्वाणि । ओक्व्या । साम्हराज्यस्य । सश्विमम् ।
मित्रस्य । व्रता । वरुणस्य । दीर्घंश्श्रुत् ॥ १७ ॥

साम्राज्यस्य साम्राजोभावः साम्राज्यं साम्राज्यमस्यास्तीति साम्राज्यः अशंआदिस्यदल्प-
च् प्रत्ययः साम्राज्यवतोरुणस्य पूर्वाणि पुरातनानि ओक्व्या ओकोगृहं तस्मै हिताति
कर्माणि वयं सश्विमम् । सश्वतिर्गतिकर्मां लिटिरूपं द्विवचनस्य छन्दसि विकल्पितत्वाद्दशद्विवच-
नाभावः । तदेवाह मित्रस्य व्रता व्रतानि कर्माणि च दीर्घंश्श्रुत् सुषांसुलुगिति पठचालुक् दीर्घंश्श्रु-
तः अतिशयेन प्रतिद्धस्य वरुणस्य व्रतानिवा सश्विमेति ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

परिधोरश्मिनादिवोन्तान्ममेपृथिव्याः ।
उभे आपमौ रोदसी महित्वा ॥ १८ ॥

परि । यः । रश्मिनां । दिवः । अन्तान् । ममे । पृथिव्याः ।
उभे इति । आ । पमौ । रोदसी इति । महित्वा ॥ १८ ॥

योमित्रः दिवः पृथिव्याः द्यावापृथिव्योरन्तान् अन्तरान् रश्मिना स्वतेजसा परिममे ९-
रिमिनोति तयोः पर्यन्तान् स्वरश्मिना भासयतीत्यर्थः । स एव उभेरोदसी द्यावापृथिव्यो महित्वा
स्वमहिम्ना आपमौ आसमन्तात्सूरयति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

उदुपशरुणेदिवोज्योतिर्यस्तुसूर्यः ।
अग्निर्नशुकःसमिधानाद्दुतः ॥ १९ ॥

उत् । ऊँ इति । स्यः । शरुणे । दिवः । ज्योतिः । अयस्तु ।
सूर्यः । अग्निः । न । शुकः । समुद्दधानः । आद्दुतः ॥ १९ ॥

सूर्यः सुवीर्यं सुदु सर्वस्यमेरकः स्यः समिधोवरुणश्च दिवोद्योतमानम्यादित्यस्य शरुणे
स्थाने नभसि ज्योतिरामीर्यं तेजः उदयंस्त उदयच्छति ऊर्ध्वगमयति सर्वत्र विस्तापयतीत्यर्थः ।
ममेदुडित्त्वं । ततः सः अग्निर्न शुकः अग्निरिव दीप्यमानः समिधानः हविर्भिः समिधमान-
आहुतः सर्वैराहुतस्तिष्ठति ॥ १९ ॥

ऋषिरिदानीं तावत्श्रावणहीपमित्याह स्पदभीशु स्मत् सुमत् उकारलोपश्छान्दसः शोभ-
नरज्युक्तौ यद्वा शोभनस्वशरीरकान्ती कशावन्ता कशावन्तौ कशायुक्तौ विमा विपौ मेघा-
विनामुचितौ मेघावी स्तोत्रा यथा स्तुत्यं देवं स्तुतिभिः प्रीणयति तद्वत् सन्तोषकौ महोमहत्तः
सौपाम्णस्य वरोः संबन्धिनौ वाजिनौ शीघ्रगमनवन्तौ अर्वन्ता अर्वन्तौ द्वावश्वौ सचासह युग-
पदेव नविष्ठया नवतरया मती मत्या स्तुत्या मित्रादीन् स्तुवन् अत्तनं विश्वमना अहं तमभ्रजं
मत्यग्रहीपमित्यर्थः ॥ २४ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये पञ्चविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

युवोरुष्विति पञ्चविंशत्पृथं पष्ठं सूक्तं। अत्रानुक्रमणिका—युवोःपञ्चाधिका व्यशोवाग्नि-
रसआश्विनं विश्वाद्यावायव्यास्तत्पूर्वाश्वत्सोर्गायत्र्योत्प्रेकविंशौच विश्वनुष्टुति । आंगिरसी
व्यश्व्यौ वैयम्यो विश्वमनावाक्रुषिः षोडश्याद्याश्वत्सोर्गायत्र्यः विश्वनुष्टुप् एकाविंशीपञ्चविंशी-
च गायत्र्यौ शिष्टाः पूर्वबहुष्णिहः अश्विनौ देवता विश्वाद्याः पञ्चविंशामुदेवताकाः प्रातरनुवा-
केआश्विनेकतावुष्णिहश्छन्दस्याश्विनशस्त्रेचादितः पञ्चदशचः सवितश्च—युवोरुपूरथंहवइति
पञ्चदशोत्प्रेणहमिति ।

तत्र प्रथमा—

युवोरुपूरथंहवेसुधस्तुत्यायसूरिषु ।

अतूर्तदक्षावृषणावृषण्वसू ॥ १ ॥

युवोः । ऊँ इति । सु । रथम् । हुवे । सुधस्तुत्याय । सूरिषु ।

अतूर्तदक्षा । वृषणा । वृषण्वसू इति वृषण्वसू ॥ १ ॥

हे अतूर्तदक्षा तृष्टवनवरणयोरित्यस्यनिष्ठायां नसत्चेतिस्त्रेणनिष्ठायाः परैरहितव-
सू वृषणा वृषणौ कामानां सेकरी अतएव वृषण्वसू वृषणशीलघनवन्तौ अश्विनौ युवोसु-
वयोरथं हुवे सुष्टु स्तोत्रादिभिराह्वयामि । किमर्थं सूरिषु प्राज्ञेषु स्तोत्रेषु मध्ये सवस्तुत्याय
स्वोत्प्रेणविक्रम्य सहभवन्तौ स्तोत्रं तस्माद्युवयोः शीघ्रगत्वं युष्मद्रूपनसाधनरथमेवाह्वयामि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

युववंरोमुपाम्णंमुहेतनेनासत्या ।

अवोमिषाथोवृषणावृषण्वसू ॥ २ ॥

ऋज्वम् । उक्षण्यायने । रजतम् । हरयाणे ।

रथम् । युक्तम् । असनाम् । सुप्तसामनि ॥ २२ ॥

सुपाम्णः पुत्रोवरुनीमराजा सयद्दानं प्रादाद्विश्वमनसे तदसौ विश्वमनाऋषिरतया-
चष्टे उक्षण्यायने उक्षनामाऋश्विद्वरोः पूर्वजः तस्य गोत्रापत्ये । उक्षणशब्दात् प्यः तदन्ता-
त् फक् प्रत्ययः एवौ छान्दसौ वृद्धयभावोपि संज्ञापूर्वकोविधिरनित्यइति न भवति । तस्य गो-
त्रापत्ये हरयाणे शत्रुजीवितेश्वर्यादि हरणशीले याने एवाटशे सुपामणि बहुवचिपदशब्दे-
न पुत्रोभिधीयते सुपाम्णः पुत्रे वरी राजनि ददति सति किमभूत् ऋजं ऋजुगामिनं रज-
तं रजतमयं रजवसदृशं वा युक्तं अश्वाफ्मांयुक्तं रथमसनाम् एतेषां मित्रादीनां प्रसादा-
द्वयं संशक्तवन्तोऽव्यवन्तोभूम ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

तामेअश्व्यानांहरिणांनितोशाना ।

उतोनुकृत्व्यानांनृवाहसा ॥ २३ ॥

ता । मे । अश्व्यानाम् । हरिणाम् । नितोशाना ।

उतो इति । नु । कृत्व्यानाम् । नृवाहसा ॥ २३ ॥

ऋषिः प्रतिगृहीतावशावाह हरिणां हरितवर्णानामश्व्यानामश्वसंधानां मध्ये नितो-
शाना नितोशनौ तोशतिहिंसाकर्मा शत्रूणामत्यन्तं बाधकतौ उतो अपिच कृत्व्यानां युद्ध-
कर्मणि कुशलानां च कुशलमिति बाधकौ नृवाहसा आयुधनेतृणां मनुष्याणां बोद्धरी
सा तावश्वी मे मसं नु क्षिप्तं सौपाम्णेन वरुणा दत्तौ भवेत् ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

स्मद्भीगूकशावन्ताचिप्रानविष्टयामती ।

महोवाजिनावर्वन्तासर्चासनम् ॥ २४ ॥ २५ ॥

स्मद्भीशू इति स्मत्ऽअंभीशू । कशाऽवन्ता । विप्रा । नविष्टया ।

मती । महः । वाजिनौ । अर्वन्ता । सर्चा । असनम् ॥ २४ ॥ २५ ॥

हे नरा सर्वस्य नेतरौ अश्विना अश्विनौ वा युवयोः बाहिष्ठोवोद्धतमः श्रुतोविश्रुतः स-
र्वत्रप्रसिद्धोरथः आयातु अस्पदीयं यज्ञं प्रत्यागच्छतु तेन रथेन युवामागत्य तुरस्य शिषं स्तोत्रं
कुर्वतस्तस्य स्तोमान् त्रिवृत्यश्चदशादि स्तोमान् श्रिये तस्यैश्वर्यंपदानाम् उपदर्शयः पश्यातितां-
नकर्मा जानीत । दृशोर्लङि व्यत्ययेनानादेशः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

जुहुराणाच्चिदश्विनामन्येथांचपव्वसू ।

युवंहिरुद्रापर्यथोअतिद्विष्यः ॥ ५ ॥ २६ ॥

जुहुराणा । चित् । अश्विना । आ । मन्येथाम् । वृषण्वसू इति

वृषण्वसू । युवम् । हि । रुद्रा । पर्यथः । अति । द्विष्यः ॥ ५ ॥ २६ ॥

हे वृषण्वसू वर्षणशीलधनवन्तौ अश्विना अश्विनौ जुहुराणा चित् हृच्छाकौटिल्ये हृच्छः
सनोल्क छलोपश्रेत्यानचूपत्ययः कुटिलान्कर्मविघ्नकारिणः मायाविनः शत्रूना आभिमुख्येन
मन्येथाम् जानीतम् । ततः हे रुद्राः संग्रामे रोदनशीलौ रुदनौवा अश्विनौ युवं हिरवधारणे
युवामेव द्विपोद्वेषकारिणः वान् शत्रून् अतिपर्यथः अतीत्य संकेशयतं हतमित्यर्थः । वृषु हिंसा-
संकेशनयोरिति भौवादिकः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये पङ्क्तिशोचर्गः ॥ २६ ॥

अथ षष्ठी-

दस्साद्विष्वंमानुषद्वल्लूभिःपरिदोयंथः ।

धियंजिन्वामधुवर्णाशुभस्पती ॥ ६ ॥

दस्सा । हि । विष्वम् । आनुषक् । मल्लुभिः । परिदोयंथः ।

धियुमद्विज्जिन्वा । मधुवर्णा । शुभः । पती इति । ६ ॥

दस्सा दसौ सर्वदंशनीयो यद्वा दसुवपक्षमे शत्रूणामुपक्षपयितारो अश्विनौ कीदृशौ विषंजि-
न्वा विषं जिन्वौ जितिः पीणनाशः कर्माणि पीणयन्तौ मधुवर्णा मधुवर्णा सर्वेषां मादनशीलशरी-
रकान्तौ ये युवयोः रूपं पश्यान्ति ते तत्रैव हृष्टाभवन्तौ यर्थः तादृशौ शुभस्पती उदकस्पत्यादयिना-

युवम् । व॒रो इति । सु॒ध॒साम्ने॑ । म॒हे । तने॑ । ना॒स॒त्या ।

अवः॑ऽभिः । या॒थः । वृ॒प॒णा । वृ॒प॒ण॒व॒सू इति वृपण॒व॒सू ॥ २ ॥

ऋषिर्वरुंराजानं संबोध्य आह हे नासत्या नासत्यौ न विद्यते असत्यमनयोरिवि नासत्यौ वृपणा कामानां वार्षितारौ वृपणवसू वर्षणशीलवसुमन्तौ अश्विनौ युवं युवां सुषाम्णे सुषामाख्यराज्ञे मम पित्रे अस्मै महे महते तने तनोतीतितनं धनं धनाय । क्रियाथोपपदस्येति चतुर्थी तस्मै धनं दातुं पुरा यथा आमच्छतम तद्धन्मत्यमपि धनं दातुं अवोभिः पालनैः सह याथः युवाभायावमिति । हे वरो वरुनामकराजन्नेवं ब्रूहीतिऋषिर्वदति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तावा॑म॒अ॒ह॒वाम॒हे॒ह्व्येभि॑र्वा॒जिनी॑व॒सू ।

पूर्वा॑रि॒प॒द्रु॒प॒य॒न्ता॒वति॑क्ष॒पः ॥ ३ ॥

ता । वा॒म् । अ॒य । ह॒वा॒म॒हे । ह॒व्येभिः॑ । वा॒जिनी॑व॒सू इति

वाजिनी॒व॒सू । पूर्वा॑ः । द्रु॒पः । द्रु॒प॒य॒न्तौ । अ॒ति॑ । क्ष॒पः ॥ ३ ॥

हे वाजिनीवसू अन्नयुक्तधनयन्तावश्विनौ पूर्वाः बहूनि इषोन्नानि इषयन्तौ इषइच्छायां इच्छन्तौ ता तौ प्रसिद्धौ वां युवां अद्यास्मिन्त्यागदिने अतिक्षपः क्षपायाअतिक्रमे उप०काले इत्यर्थः तस्मिन्नुप०काले ह्व्येभिर्हविरंक्षणैरन्नेः सह वर्षं हवामहे आह्वयामः आश्विनशस्तस्य तत्र शस्यमानत्वादुप०कालणवाह यागइत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आवा॑वा॒हिष्ठो॑अश्वि॒नार॒थो॑या॒नुश्रु॒तो॑न॒रा ।

उप॑स्तो॒मान्तु॑ग॒स्य॑र्ग॒थः॒श्रिये॑ ॥ ४ ॥

आ । वा॒म् । वा॒हिष्ठः॑ । अ॒श्वि॒ना । र्थः॑ । या॒नु । श्रु॒तः ।

न॒रा । उप॑ । स्तो॒मान् । तु॒रस्य॑ । र्श॒यः॑ । श्रि॒ये ॥ ४ ॥

अथ नवमी-

व्यं॒हिवां॒हवा॑मह॒उक्ष॑ण्यन्तो॒व्यश्व॑वत् ।
सु॒म॒ति॒मि॒रुप॑वि॒प्रावि॒हाग॑तम् ॥ ९ ॥

व्यम् । हि । वाम् । हवामहे । उक्षण्यन्तः । व्यश्ववत् ।
सुमतिमिः । उपं । विप्रौ । इह । आ । गतम् ॥ ९ ॥

उक्षण्यन्तः धनादिसेकारावात्मनश्चन्तोवयं वाहि धनादीनां मत्तारौ युवामेव हवामहे
तलाभार्थमाह्वयामः । तत्रदृष्टान्तः-व्यश्ववत् यथास्माकं पिता युवामेव स्तुत्वा धनमलभत बहवः ।
हे विप्रा मेधाविनो अश्विनौ सुमतिभिः अस्माभिः क्रियमाणैः कल्याणैः स्तोत्रैः सह । यद्वा
सुमतिभिः शोभनाभिरनुग्रहबुद्धिभिः सह इहास्मिन्यागदिने उपागतम् उपागच्छतम् ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

अ॒श्विना॒स्तृ॒पे॒स्तु॒हि॒कृ॒वि॒त्ते॒श्रव॑तो॒हव॑म् ।
ने॒दी॒यसः॑ कू॒ळ्या॒तः प॒णी॒रु॒न् ॥ १० ॥ २७ ॥

अश्विना । सु । ऋपे । स्तुहि । कृवित् । ते । श्रवतः । हवम् ।
नेदीयसः । कूळ्यातः । पणीन् । उत ॥ १० ॥ २७ ॥

हे ऋपे विश्वमनः अश्विना अश्विनौ देवौ सुष्टुहि शोभनं स्तुहि ववस्तावश्विनौ ते स्तो-
तुस्त्व हयमाह्वानं कृवित् कृविदिति बहुनाम बहुवारं श्रवतः शृणुतम् श्रुश्रवणे ऐट्यडागमः ।
एवं त्वयास्तुतावश्विनौ नेदीयसः अतिक्रमन् शत्रुकूळ्यातः हिंस्ताम् । उवाचिच पर्जनितना-
मकान् अंगिरोगवामपनेदृतहृद्यनपिहिंस्तां । कुडिदाहे ण्यन्तस्य ऐट्यडागमः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

अथैकादशी-

वै॒प॒श्व॒स्पर्श्रु॒तं॒नरो॒तोमे॑अ॒स्पने॑दधः ।
स॒जो॒पसा॑वरु॒णोमि॒त्रोअ॑र्प॒मा ॥ ११ ॥

रौ तादृशौ युवां मक्षुभिः शीघ्रगमनैरश्वैः आनुषक् अनुषकं यथाभवति तथा विश्वं ऋत्विग्भि-
र्हविर्भिश्च व्यातं हिरवधारणे अस्मदीयं यज्ञमेव प्रति परिदीयथः दीयविर्गतिकर्मां परितआग-
च्छतम् ॥ ६ ॥

अथसप्तमी—

उपनोयातमश्विनारायाविश्वपुपासुह ।
मघवानासुवीरावनपच्युता ॥ ७ ॥

उप । नः । यातम् । अश्विना । राया । विश्वपुपा ।
सुह । मघवाना । सुवीरौ । अनपच्युता ॥ ७ ॥

हे अश्विना अश्विनौ विश्वपुषा विश्वस्य सर्वस्य पोषकेण राया धनेनसह नोस्मदीयं
यज्ञमुपर्षितं उपागच्छतम् यज्ञमाणस्य धनमस्मत्प्रपच्छतमितिभावः । किमनयोर्धनमस्तीत्य-
तबाह—मघवाना मघवानौ मंहनीयधनवन्तौ सुवीरौ शोभनसामर्थ्योपेतौ । यद्वा वीराः सपत्न्याः
शत्रवः तदन्तौ । तथापि अनपच्युता तैरपच्यावनीयौ न भवतः । तौ यज्ञं प्रत्यागच्छतम् ॥७॥

अथाष्टमी—

आभे अस्यप्रतीव्यमिन्द्रनामत्यागतम् ।
देवादेवेभिरद्यसुचनस्तमा ॥ ८ ॥

आ । मे । अस्य । प्रतीव्यम् । इन्द्रनासत्या । गतम् ।
देवा । देवेभिः । अद्य । सुचनःस्तमा ॥ ८ ॥

हे इन्द्रनासत्या इन्द्राश्विनौ देवा देवो सचनस्तमा पचसमवाये छत्यल्पुटइति कर्मणि
स्पुट् अतिशयेन सर्वैः समवेतव्यौ तेव्यमानौ युवां प्रतीव्यं वीगत्यादिषु अधिकरणे औणा-
दिकःक्लिप् प्रविशद्स्य वीप्सार्थोस्ति पुनःपुनर्वियन्ति भक्षयन्ति हवींषि देवाअत्रेति प्रवीप्यो-
यज्ञः तं अस्य पुरोवर्तिनं मे ममसंबन्धिनं यज्ञं अद्याम्पिन्द्रने देवेभिर्देवैः माधंमानवमागच्छत-
म् । यद्वा मे ममास्यक्रियमाणस्य स्तोत्रस्य प्रतीव्यं प्रविगतं यथाभवति तथा आभिमुप्येना-
यातम् ॥ ८ ॥

छादिता भवति तथा वृत्तोपदाभवति तदा सपर्यन्ता अजीष्टमदानेन तं परिचरन्तौ अश्विना अश्विनौ भवन्तौ तं मनुष्यं शुभे चक्रते मंगले धने छतवन्तो तं धनादिशुक्लकर्तामित्यर्थः । योयुवाभ्यां हवीषि मयच्छति तं धनादिशुक्लं कुरुतमित्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

योवांमुहृव्यचस्तमंचिकेततिचृपाध्यम् ।

वर्तिरश्विनापरियातमस्म्यू ॥ १४ ॥

यः । वा॒म् । उ॒रु॒व्य॒च॑ इतमम् । चिके॑तति । नृ॒ऽपा॒ध्यम् ।

वर्तिः । अ॒श्विना॑ । परि॑ । या॒तम् । अ॒स्म्यू॒ इत्य॑स्म॒इयू॒ ॥ १४ ॥

हे अश्विनौ उरुव्यचस्त्वमं अतिशयेन ग्रहेषुभूतं व्याप्तं नृपाभ्यं नेतृभ्यां युवाभ्यां पातव्यं सोमं योमनुष्यः वा युवाभ्यां तं सोमं दातुं चिकेतति भृशं जानाति तस्य वर्तिः वर्ततेनेति वर्ति-
गृहं अस्म्यू अस्मात् पूजार्थं बहुवचनं विश्वमनसं मां कामयमानौ युवा परिषत्वं सोमपाना-
र्थं तस्य गृहं प्रत्यायातं । चिकेतति कितज्ञाने इत्यस्य यद्दृग्गन्तस्य षेखडागमः ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

अस्मभ्यंसुवृषण्वसूयातवर्तिनृपाध्यम् ।

विपुद्गृहेवयज्ञमूहधुर्गिरा ॥ १५ ॥ २८ ॥

अ॒स्मभ्य॑म् । सु । वृ॒ष॒ण्व॒सू॒ इति॑ वृषण्वसू । या॒तम् । वर्ति॑ ।

नृ॒ऽपा॒ध्यम् । वि॒पु॒द्गृ॒हे॒व॒ य॒ज्ञ॒मू॒ह॒धु॒र्गि॒रा ॥ १५ ॥ २८ ॥

हे वृषण्वसू वर्षणशीलधनवन्तौ अश्विनो अस्माभ्यमस्तदर्थं नृपाभ्यं नेतृभ्यां पातव्यं सोमपति वर्तिरस्मदीपं गृहमति शुभाव युवा सुष्ठु आयातम् । गिरा स्तुतिवक्षण्या वाचा युवां यज्ञमूहयु मनुष्येषु यज्ञसर्गासिं प्रापयथ । तत्रदृष्टान्तः-विपुद्गृहेव द्रुहजिषांसाया विश्वतः हि-
नेस्विशान्निनि विपुद्गृहः शरः तेन यथा व्याघोत्सृगमभिलषितं देशं प्रापयति तद्वत् स्तुया य-
ज्ञपदैकत्वेन सर्गासिं प्रापयथइत्यर्थः ॥ १५ ॥

वैयश्वस्यं । श्रुतम् । नरा । उतो इति । मे । अस्य । वेदथः ।
सृजोपसा । वरुणः । मित्रः । अर्यमा ॥ ११ ॥

हे नरा नेतारावश्विनो वैयश्वस्य व्यश्वपुत्रस्य विश्वमनसोममाह्वानंश्रुतं शृणुतम् । उतो
अपिच मे मदीयमस्य तदाह्वानं वेदथः आत्मीयतया जानीथः । अथ वरुणो मित्रः मित्रारु-
णौच सजोपसा संगतौ सन्तौ अर्यमा एतन्नामकोदेवश्च मदीयमाह्वानं श्रुत्वा महं धनादिकं प्र-
यच्छन्तु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

युवादत्तस्य धिष्ण्या युवानीतस्य सूरिभिः ।
अहरहृष्टपणामर्शं शिक्षतम् ॥ १२ ॥

युवादत्तस्य । धिष्ण्या । युवादनीतस्य । सूरिभिः ।
अहृष्टपणा । मर्शम् । शिक्षतम् ॥ १२ ॥

हे धिष्ण्या धिष्ण्यो धिष्णार्हो स्तुःधौ वृषणा वृषणौ कामानां सेकारौ अशिनौ सूरिभिः
सुपांसुषोभवन्तीति चतुर्थ्यास्तृतीया सूरिभ्यः स्तोत्रयो युवादत्तस्य युवाभ्यां यव स्तोत्रयो-
दीयते तव । तथा युवानीतस्य युवाभ्यां यव स्तोत्रयोनीयते तच्च धनादिकं अहरहः अहन्य-
हनि मर्त्यं विश्वमनसे स्तोत्रं कुर्वाणाम युवां शिक्षतं प्रयच्छतम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

योवांपज्ञेभिराहृतो धिवत्त्रावधूरिव ।
सपर्यन्तां शुभे चक्रते अश्विनां ॥ १३ ॥

यः । वांम् । यज्ञेभिः । आहृतः । अधिष्टवत्त्रा । वधूः इदं व ।
सपर्यन्तां । शुभे । चक्रते इति । अश्विनां ॥ १३ ॥

अथ पूर्वोर्वचं. परोक्षरुतः योमनुष्यः वां युवयोर्यज्ञेभिर्भर्जनः पूजनेः यद्वा युष्मद्विपरिपा-
गः आवृत्तः परिवृत्तो भवति । तत्र दृष्टान्तः-अधिवत्त्रा उपरिनिहितवत्त्रावधूः अन्येन वस्त्रेण मथा-

उ॒त । स्या । श्वेत॒इ॒याव॑री । वाहि॑ष्ठा । वा॒म् ।
न॒दीना॑म् । सि॒न्धुः । हि॒र॒ण्य॒व॒र्त॒निः ॥ १८ ॥

विश्वमनाऋषिः श्वेतयावरीनाम्नो नद्यांस्तीरे अश्विनावस्तौ च अनया नद्यपि स्तुववतीत्याह-
उतापि च श्वेतयावरी श्वेतजला मातीति श्वेतयावरी कीदृशी सिन्धुः स्यन्दमाना हिरण्यवर्तनिः
हिरण्यस्वीयमार्गा हिरण्यभ्रयकूला स्या एषा श्वेतयावरी नामिका नदीनामन्यासां नदी-
नां मध्ये वां युवां वाहिष्ठा स्तुत्या अतिशयेनागद्भीभवति एषापि युवां स्तौतीत्यर्थः । यद्वा
एषानदी युवयोरथस्य वाहिष्ठा वोद्धतमा सती मियकरीभवति यस्माद्दहमस्यात्तीरेयुवामस्तु-
वमिति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

स्म॒दे॒त॒या॑सु॒की॒र्त्या॑श्वि॒नाश्वे॒त॒या॑धि॒या ।
व॒हे॒थे॑शु॒भ्रया॑वाना ॥ १९ ॥

स्मत् । ए॒त॒या॑ । सु॒क्की॒र्त्या॑ । अ॒श्वि॒ना । श्वे॒त॒या॑ ।
धि॒या । व॒हे॒थे॑ इति । शु॒भ्र॒इ॒द्या॒वा॒ना ॥ १९ ॥

हे शुभ्रयावाना शोभनशीलगमनवन्तौ हे अश्विना अश्विनौ सुकीर्त्या शोभनस्तुत्या
श्वेतया श्वेतजलया धिया धारपिन्ध्या हिरण्यकूलवत्या उग्रयकूलस्थितानां प्राणिनां धन-
दानेन पोषपिन्ध्या एतया नद्या स्मत् सुमत् शोभनं वहेथे युवां स्तुतिं प्राप्नुथः एषा युवामस्तौ-
दित्यर्थः ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

यु॒क्ष्वाहि॑त्वं॒र॒था॒स॒हा॑यु॒वस्त्व॑पो॒ष्या॑वसो ।

आ॒न्त्रो॑वा॒योम॑धु॒पि॒वा॒स्माकं॑स॒र्वना॑र्गाहि ॥ २० ॥ २९ ॥

यु॒क्ष्व । हि॑ । त्वम् । र॒थ॒इ॒स॒हा॑ । यु॒वस्त्वं । पो॒ष्या॑ ।

व॒सो॑ इति । आत् । नः । वा॒यो इति । मधु॑ ।

पि॒व । अ॒स्माकं॑ । स॒र्वना॑ । आ । गृ॒हि ॥ २० ॥ २९ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीयेष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

मातरनुवाके आश्विनेकतौ गायत्रेछन्दसि वाहिष्ठोवांहवानामिति चवत्सः । स्त्रिवत्स-वा-
हिष्ठोवांहवानामिति चवत्सउदीराथामामेहवमिति गायत्रमिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते षोडशी-

वाहिष्ठोवांहवानांस्तोमोदूतोहुवन्नरा ।

युवाभ्यांभूत्वश्विना ॥ १६ ॥

वाहिष्ठः । वा॒म् । ह॒वाना॑म् । स्तो॒मः । दू॒तः । हु॒वत् । न॒रा ।

यु॒वाभ्या॑म् । भू॒तु । अ॒श्वि॒ना ॥ १६ ॥

हे नरा नरौ सर्वस्व नेतारौ अश्विनौ हवानां स्तोत्राणां स्तोत्राणां मध्ये स्तोमोवाहिष्ठः
युवामविशयेन व्यासुवन् मदीयः स्तोमः दूतः दूतभूतः सन् हुवत् आहुवतु सोयं मदीयः स्तोमः
युवाभ्यां प्रियकरोभूतु भवतु ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

यद्दोदिवोअर्णवइपोवामदथोगृहे । श्रुतमिन्मेअमर्त्या ॥ १७ ॥

यत् । अ॒दः । दि॒वः । अ॒र्ण॒वे । इ॒पः । वा । म॒द॒थः ।

गृ॒हे । श्रु॒तम् । इ॒त् । मे । अ॒म॒र्त्या ॥ १७ ॥

हे अश्विनौ दिवोदुलोकस्य अदः सुषांस्तुलुगिति सप्तम्याः सुः अमुष्मिन्नर्णवे अपां
स्थाने यद्यदि मदथः मापथः । वा अपिच इपः अन्नमिच्छतो यजमानस्य गृहे यदि मापथः
एवं चेत् हे अमर्त्या मरणधर्मरहितौ अमनुष्यौ वा अश्विनौ मे मदीयं स्तोत्रं श्रुतमित् युवां
शृणुतमेव ममेव स्तोत्रं श्रुत्वा युवां मापवमित्यर्थः । यद्वा अदः स्तोत्रमिति संरध्यते ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

उतस्याश्वेतुयावरीवाहिष्ठावांनुदीनाम् ।

सिन्धुर्हिर्णववर्तनिः ॥ १८ ॥

उ॒त । स्या । श्वे॒त॒इ॒द्याव॑री । वाहि॑ष्ठा । वा॒म् ।

न॒दीना॑म् । सि॒न्धुः । हि॒र॒ण्य॒इ॒व॒र्त॒निः ॥ १८ ॥

विश्वमनाऋषिः श्वेतयावरीनाम्नो नद्यास्तीरे अश्विनावस्तौव अनया नद्यपि स्तुतवतीत्याह-
उतापिच श्वेतयावरी श्वेतजला यातीति श्वेतयावरी कीदृशी सिन्धुः स्यन्दमाना हिरण्यवर्तनिः
हिरण्यमयस्वीयमार्गा हिरण्यमयोभयकूला स्या एषा श्वेतयावरी नामिका नदीनामन्यासां नदी-
नां मध्ये वां युवां वाहिष्ठा स्तुत्या अतिशयेनागच्चीभवति एषापि युवां स्तौवीत्यर्थः । यद्वा
एषानदी युवयोरथस्य वाहिष्ठा वोद्भूतमा सती पियकरीभवति यस्माद्दहमस्यास्तीरेयुवामस्तु-
वमिति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

स्म॒दे॒त॒या॑सु॒की॒र्त्या॑श्वि॒नाश्वे॒त॒या॑धि॒या ।

व॒हे॒थे॒शु॒भ्र॒या॒वा॒ना ॥ १९ ॥

स्मत् । ए॒त॒यां । सु॒इ॒की॒र्त्या॑ । अ॒श्वि॒ना । श्वे॒त॒यां ।

धि॒या । व॒हे॒थे॒ इति॑ । शु॒भ्र॒इ॒द्या॒वा॒ना ॥ १९ ॥

हे शुभ्रयावाना शोभनशीलमनवन्वौ हे अश्विना अश्विनौ सुकीर्त्या शोभनस्तुत्या
श्वेतया श्वेतजलाया धिया धारयित्वा हिरण्यमयकूलाया उभयंकुलस्थितानां प्राणिनां धन-
दानेन पोषयित्वा एतया नद्या स्मद सुमद शोभनं वहेथे युवां स्तुतिं प्रामुथः एषा युवामस्तौ-
वित्यर्थः ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

यु॒क्ष्वा॒हि॒त्वं॑र॒था॒स॒हा॑यु॒वस्त्व॒पो॒प्या॑व॒सो ।

आ॒न्नो॑वा॒यो॒म॒धु॑पि॒वा॒स्माकं॑स॒व॒ना॒र्गा॒हि ॥ २० ॥ २९ ॥

यु॒क्ष्व । हि॒ । त्वम् । र॒थ॒इ॒स॒हा॑ । यु॒वस्त्वं । पो॒प्या॑ ।

व॒सो॑ इति॑ । आ॒त् । नः । वा॒यो॑ इति॑ । म॒धु॑ ।

पि॒व । अ॒स्माकं॑ । स॒व॒ना॑ । आ॒ । गृ॒हि ॥ २० ॥ २९ ॥

एतदाद्यावायव्यः हे वायो रथसहा रथसहौ रथवहनसमर्थवश्वौ हिरवधारणे त्वमे-
व युक्ष्व संयोजय । हे वसो वासमितः शत्रूणां पोष्या पोष्यौ कठेषु करतलास्फालनैराश्वास्व
पोषणीयौ तावश्वौ युवस्व संग्रामेषु शत्रुवधार्थं मिश्रय । यद्वा अस्मद्यज्ञेषुसंमिश्रय ताभ्यां युक्तः
सन् यज्ञं प्रत्यागच्छेत्यर्थः । हे वायो आदनन्तरं नोस्मदीयं मधु मदकरं सोमं त्वं पिब अतएव
अस्माकं यज्ञेषु सवना त्रिषु सवनेषु आगहि सोमपानार्थमागच्छ ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये एकोनत्रिंशोवर्गः ॥ २९ ॥

वायव्येपरौ वषापास्तववायोइत्येपावानुवाक्या सन्वितश्च—प्रवायुमच्छावृहतीमनीषा
तववायवृतस्पतइति ।

अथैकाविंशी—

तववायवृतस्पतेत्वष्टुर्जामातरद्भुत ।

अवास्यावृणीमहे ॥ २१ ॥

तव । वायो इति । ऋतःपते । त्वष्टुः । जामातः ।

अद्भुत । अवांसि । आ । वृणीमहे ॥ २१ ॥

हे ऋतःपते ऋतपते यज्ञानापते सर्वमातिपदिकेऋषोलात्प्रायां सुगिति सुगागमः त्वष्टुर्जा-
मातः ब्रह्मणोजामावः। एषा कथा इतिहासादिभिरवगन्वव्या । तादृश अद्भुत महत् विचित्रकर्मन्
हे वायो तव त्वदीयानि अवांसि पात्नानि आवृणीमहे वयमस्मिन्पशुयागे संग्रामहे ॥२१॥

अथ द्वाविंशी—

त्वष्टुर्जामातरंव्यमीशानंरायईमहे ।

सुतावंन्तोवायुंद्युम्नाजनांसः ॥ २२ ॥

त्वष्टुः । जामातरम् । व्यम् । ईशानम् । रायः । ईमहे ।

सुतद्वन्तः । वायुम् । युम्ना । जनांसः ॥ २२ ॥

इमे जनासोजनावयं त्वष्टुर्व्रह्मणोजामातरं ईशानं सर्वस्वेष्वरमेतादृशं वायुं सुतवंतोभि-
पुवसोमाः रायः धनं ईमहे याचामहे तेनदत्तेन वयं युम्ना धनवन्तः स्याम इतिशेषः ॥ २२ ॥

वायव्यवृत्ते वायोयाहिशिवादिवद्व्यादिके द्वे ऋचौ द्वितीयावृत्तीये सन्नितश्च—वायोया-
हिशिवादिवद्विद्वेद्विति ।

सैषा सूक्ते त्रयोविंशी—

वायोयाहिशिवादिवोवहंस्वामुस्वश्व्यम् ।
वहंस्वमहःपृथुपक्षसारथे ॥ २३ ॥

'वायो इति । याहि । शिव । आ । दिवः । वहंस्व ।
सु । सुऽअश्व्यम् । वहंस्व । महः । पृथुऽपक्षसा । रथे ॥ २३ ॥

हे वायो दिवोद्युलोकस्य शिव सुषां सुरमिति द्वितीयापादुक् शिवं कल्याणमायाहि
आपापय सर्वज्योतिषां त्वदाधारत्वात् तेषामाधारोभूत्वा द्युलोके तानि स्थापयेति प्रार्थयते । त-
त्सर्वं स्वश्व्यं अश्वानां संघोऽश्व्यः शोभनाश्वसंघं रथं सु सुपु वहस्व सर्वतोदिक्षु प्रापय । इदा-
नीं तेऽश्वोपि समर्थावश्वदावावह महोमहान् त्वं पृथुपक्षासा पृथुपाश्वेद्वययुक्तावश्वौ रथे स्वकीये
वहस्व शत्रुहननार्थं संयोजय ॥ २३ ॥

वायव्ये पशौ पुरोडाशहविषोस्त्वांहिसुप्सरस्तमं इति द्वे अनुवाक्ये सूत्रितश्च—त्वांहिसु-
प्सरस्तममितिद्वे कुविदंगनमसायेवृषासइति ।

तयोः प्रथमा सूक्ते चतुर्विंशी—

त्वांहिसुप्सरस्तमं नृपदनेपुहुमहे ।
घावाणं नाश्वं पृष्ठं मंहना ॥ २४ ॥

त्वाम् । हि । सुप्सरःऽस्तमम् । नृऽसदनेषु । हुमहे ।
घावाणम् । न । अश्वंऽपृष्ठम् । मंहना ॥ २४ ॥

हे वायो सुप्सरस्तमं हुप्साइति रूपनाम रोमत्वर्थीयः अतिशयेन शोभनरूपवन्तं मंहना
स्वकीयेन महत्त्वेन अश्वपृष्ठं सर्वतोऽप्यापपृष्ठं पृष्ठगदः सर्वाणि लक्षयति व्यापकृत्वांगमित्य-
र्थं । त्वां हिरवधारणे त्वामेव नृपदनेषु नृसदनेषु नर- अश्वरस्यनेदारः क्रूरिजोऽत्रसीदन्तीति
नृपदनायज्ञाः तेषु हुमहे वयमाह्वयामः । कथमिव घावाणं न यथा सोमाभिपवार्यं घावाणं स्तु-
तिमिराह्वयन्ति तद्वत्त्वां स्तुतिभिराह्वयामः ॥ २४ ॥

शुनासीरीये सत्वंनोदेवत्येषा वायोरनुवाक्या सञ्चितश्च—सत्वंनोदेवमनतेशानायमह-
तिंयस्तभानडिति ।

तेषां सूक्ते पञ्चविंशी—

सत्वंनोदेवमनसावायोमन्दानोअग्रियः ।

ऋधिवाजाँअपोधिर्यः ॥ २५ ॥ ३० ॥

सः । त्वम् । नः । देव । मनसा । वायो इति । मन्दानः ।

अग्रियः । ऋधि । वाजान् । अपः । धिर्यः ॥ २५ ॥ ३० ॥

हे देव द्योतमान यद्वा स्तोत्रव्यवायो अग्रियः देवानां मध्ये मुख्यः अग्रतो गन्तासि स-
तादृशस्त्वं मनसा मन्दानोमन्दमानः स्वयमेव मोदमानःसन् नोस्माकं वाजान् अन्धानि अ-
पोषेषभेदेनेनोदकानिच उन्नयस्मिन् त्वया प्रदत्तेसति धियः अग्निहोत्रादिकर्माणिच ऋधि कु-
रु कारयेत्यर्थः ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये त्रिंशोवर्गः ॥ ३० ॥

अग्निरुक्थइति द्वाविंशत्वं समं सूक्तम् । अत्रानुक्रमणिका—अग्निरुक्थेद्वाविका मनुर्व-
स्वतो वैश्वदेवंह प्रगाथमिति । पितृस्वतःपुत्रोमनुर्कपिः प्रथमातृतीयाद्ययुजोवृहत्यः द्वितीयाचतु-
र्थाद्ययुजः सतोवृहत्यः । इदमादीनां चतुर्णां सूक्तानां विश्वेदेवादेवता सूक्तविनियोगोर्लैंगिकः ।

तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

अग्निरुक्थेपुरोहितोघ्रावाणोवृहिरध्वरे ।

ऋचायाँमिमरुतोब्रह्मणस्पतिंदेवोँअवोवरेण्यम् ॥ १ ॥

अग्निः । उक्थे । पुरःऽर्हितः । घ्रावाणः । वृहिः । अध्वरे । ऋचा ।

यामि । मरुतः । ब्रह्मणः । पतिम् । देवान् । अवः । वरेण्यम् ॥ १ ॥

मनुः प्रार्थयते उक्थे स्तोत्रशस्त्रात्मके अध्वरे हितारहितेस्मिन् यज्ञे अग्निः पुरोहितः प-
ज्ञार्थं पुरतउत्तरेषां ऋत्विग्भिः निहितोभूत् तथा घ्रावाणश्च सोमाभिपवार्थं पुरतोनिहिताः यार्हि-
श्च पुरतोनिहितमासादितं एवं सामभ्यां सत्यां मरुतः एकोनपञ्चाशन्मरुद्विजान् ब्रह्मणस्पतिः स्तो-

त्रस्य पालयितारमेतन्नामर्कं देवं देवानिन्द्रादींश्च एतान् सर्वान् देवान् वरेण्यं वरणीयं भजनी-
यं अवोरक्षणं क्रवात्सुकरूपया स्तुत्या यामि मनुरहं याचामि । याचतेर्लेडिरूपमवर्णलोपश्छा-
न्दसः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

आपशुंगासिपृथिवीवनस्पतीनुपासानक्तमोर्पधीः ।
विश्वेचनोवसवोविश्ववेदसोधीनांभूतप्रावितारः ॥ २ ॥

आ । पशुम् । गासि । पृथिवीम् । वनस्पतीन् ।
उपसां । नक्तम् । ओर्पधीः । विश्वे । च । नः । वसवः ।
विश्वेदवेदसः । धीनाम् । भूत । प्रद्विअवितारः ॥ २ ॥

पूर्वार्धेचंभिः संवेष्यते पश्चादिशब्दसद्भावात् । हे अग्ने नोस्मदीये यते पशुमग्नीषोमीयं प-
संप्रति आगासि आगच्छसि । गाङ् गवौ व्यत्ययेनपरस्मैपदम् । तथा पृथिवीमिदं देवसदनंप्रति ।
किञ्च वनस्पतीन् मथनसाधनानरणिस्त्वान्वनस्पतीन्प्रति । तथा उपसा होतव्यत्वेनोपःकालं त-
था नक्तं यद्व्यवसायां च प्रति । किञ्च ओपधीः उपदाहे अत्र भादनकर्मा ओपन्ति माद्यन्ति
अनेनेति ओपः सोमः । सधीयते निर्धीयते येष्विति ओपचयोद्भावाणः तान् प्रति आगच्छसि ।
यद्वा ओपध्मः फलपाकान्तालताः ताःप्रति आत्याहि । अथवा हे स्तोतः पश्चादीनागासि सर्वता-
स्तुहि । कैगै शब्देइतिधातुः । वतः हे वसवः वासपितारोविश्ववेदसः सर्वधनाः सर्वज्ञानावा
हे विश्वे सर्वेषि देवानोस्मदीयानां कर्मणां प्रावितारोभूत अनेनाग्निनासह मयं प्रकर्षण
रक्षकाभवत ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

प्रसूनंएत्त्वध्वरोऽग्नादेवेपुंपूर्व्यः ।
आदित्येपुंप्रवरुणेधृतवतेमरुत्सुविश्वज्ञानुषु ॥ ३ ॥

प्र । सु । नः । एतु । अध्वरः । अग्ना । देवेपुं । पूर्व्यः । आदित्येपुं ।
प्र । वरुणे । धृतवते । मरुत्सु । विश्वज्ञानुषु ॥ ३ ॥

सूर्यः पुरातनः पूर्यान् पुरातनानिन्द्रादीन् देवान् प्रति क्रियमाणत्वाद्यज्ञोपि पूर्यइत्युच्यते
तादृशो मुखो नोस्मदीषो धरो यज्ञः अग्रा सुपांसुलुगिति सप्तम्याडादेशः अग्नौ अग्निदेवानां मु-
ख्यत्वात् प्रथममभिहितः तस्मिन्मग्नौ सर्वेष्वन्येषु देवेषु च सु सुप्रु प्रैतु प्रकपेण गच्छतु । देवात्
विंशिनष्टि आदित्येषु अदितेः पुत्रेषु इन्द्रादिषु धृतव्रते धृतकर्माणि वरुणोच विश्वभानुषु सर्वतो-
व्याप्ततेजस्केषु मरुत्सु च प्रैतु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

विश्वेहिष्मामनवे विश्वेदसो भुवन् वृधेरिशादंसः ।

अरिष्टेभिः पायुभिर्विश्वेदसो यन्तानो वृकं छर्दिः ॥ ४ ॥

विश्वे । हि । स्म । मनवे । विश्वेदसः । भुवन् । वृधे । रिशादंसः ।
अरिष्टेभिः । पायुभिः । विश्वेदसः । यन्त । नः । अ वृकम् । छर्दिः ॥ ४ ॥

विश्वेदसः सर्वतोव्याप्तघना बहुधनाइत्यर्थः तादृशं रिशादंसः रिशतां हिंसतां शत्रूणा-
पसितारः उपक्षपयितारो वा विश्वेहिष्म सर्वेस्वसु देवा मनवे पृथक्थे चतुर्थी मनोः वृधे वर्धनाय
भुवन् भवन्तु स्तोत्रे मनुष्याय धनं दत्त्वा तं वर्धयन्ति वरयाशास्ते । ततः हे विश्वेदसः सर्वघनाः
सर्वज्ञावादेवाः अरिष्टेभिः परैरहिंसितैः पायुभिः पालनैः सह अबृकं वृकः स्तेनस्त्वद्रहितं बांधार-
हितमित्यर्थः । तादृशं छर्दिगृहं नोस्मभ्यं यन्त प्रयच्छत शत्रून् हत्वा गृहेष्वस्माभिः कर्माणि
कारयतेत्यर्थः । यन्तेति यमेर्लोपि छान्दसो विकरणस्य लुक् तस्य तवादेशः तेनानुनासिकलोपा-
भावः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

आनो अद्य समनसो गन्ता विश्वे सजोपसः ।

ऋचा गिरामरुते देव्यदिते सदर्ने पस्त्व्यं महि ॥ ५ ॥ ३१ ॥

आ । नः । अद्य । समनसः । गन्तं । विश्वे । सजोपसः ।

ऋचा । गिरा । मरुतः । देवि । अदिते । सदर्ने । पस्त्व्यं । महि ॥ ५ ॥ ३१ ॥

समनसः सर्वेषु स्तोत्रेषु समानमनस्काः विश्वे सर्वे देवाः सूर्यं सजोपसः परस्परं संगताः
सन्तः गिरा शुश्रूषन्त्या प्राक्त्वयेत्यर्थः तया ऋचा सह अद्यास्मिन्त्याग्निं नोपहृत्स्मानामन्त

आगच्छत । अनन्तरं हे मरुतः देवि घोवमाने महि महति देवानां मातृत्वात् महत्त्वयुक्ते हे अ-
दिते अदिति एतन्नामिके देवि सद्ने स्थाने पत्न्येस्मदीयेगृहे स्तोतव्यतया उपविशत । मरुतइ-
त्पादेर्वाक्यभेदादनिघातः उत्तरत्र पूर्वस्यामघ्नितस्याविद्यमानवत्वेन वाक्यादित्वादनघातः ॥५॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये एकत्रिंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अथ षष्ठी-

अ॒ग्नि॒प्रि॒या॒म॒रु॒तो॒या॒वो॒अ॒श्व॒र्या॒ह॒व्या॒मि॒त्र॒प्र॒या॒थ॒न॒ ।

आ॒व॒र्हि॒रि॒न्द्रो॒व॒रु॒ण॒स्तु॒रा॒न॒र॒आ॒दि॒त्या॒स॒स॒द॒न्तु॒नः ॥ ६ ॥

अ॒ग्नि॒ । प्रि॒या॒ । म॒रु॒तः॒ । या॒ । वः॒ । अ॒श्व॒र्या॒ । ह॒व्या॒ । मि॒त्र॒ ।

प्र॒या॒थ॒न॒ । आ॒ । व॒र्हि॒ । इ॒न्द्रः॒ । व॒रु॒णः॒ । तु॒राः॒ । न॒रः॒ । आ॒दि॒त्या॒सः॒ ।

स॒द॒न्तु॒ । नुः॒ ॥ ६ ॥

हे मरुत, प्रिया प्रियाणि या यानि योमृष्माकमश्व्या अश्व्यानि प्रियात् अ-
श्वसंयान् अभिप्रयाथन अस्मद्यज्ञं प्रति प्रापयत युयमश्वैर्युक्ताः सन्त आगच्छतेत्यर्थः । अ-
थ हे मित्र मित्रशब्देनाभ्येवरुणादयोप्युच्यन्ते हे मित्रादयो देवाः हव्या हव्यानि हव-
नयोग्यानि हवींषि स्वीकर्तुमागच्छतेत्यर्थः । स्तूयमाना आगच्छत । मपूर्वाघातेर्लोपि वतन-
सनथनाथेतिथनादेशः । आगत्य च इन्द्रोवरुणः इन्द्रावरुणौ तुराः संग्रामे शत्रुवधार्थं त्वरमा-
णाः, नरोनेतार आदित्यासः अदितेः पुत्रामरुदादयो देवाश्च नोस्मदीये यज्ञे बर्हिः बर्हिषि
आसादिते आसदन्तु आसीदन्तु पविशन्तु । सदेः सीदादेशाभावश्छान्दसः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

व॒य॒वो॒वृ॒क्त॒र्वा॒र्हि॒पो॒हि॒त॒प्र॒य॒स॒आ॒नु॒प॒क् ।

सु॒त॒सो॒मा॒सो॒व॒रु॒ण॒ह॒वाम॒हे॒म॒नु॒ष्व॒दि॒द्वा॒ग्र॒यः ॥ ७ ॥

व॒य॒म् । व॒ । वृ॒क्तः॒व॒र्हि॒षः॒ । हि॒तः॒प्र॒य॒स॒ । आ॒नु॒प॒क् ।

सु॒त॒सो॒मा॒सः॒ । व॒रु॒ण॒ । ह॒वाम॒हे॒ । म॒नु॒ष्वत् । इ॒द्वः॒अ॒ग्र॒यः ॥ ७ ॥

हे वरुण वरुणादयो देवाः वृक्वर्हिपक्वजिवो वयं आनुषक् सुगादिषु अनुषक्
 यथा भवति तथा हितप्रपसः पीणातीति मयोचं तेषु निहितहविष्काः सन्तः वीयुष्वात्
 हवामहे एतानि हवींष्यादातुमाह्वयामः । कीदृशाः सुतसोमासः अभिपुतसोमाः इन्द्रास्य
 आहुतिभिः समिद्धास्यो वयमाह्वयामः । तत्रदृष्टान्तः—मनुष्यत्वनुर्यथा यज्ञे युष्मानानुहा-
 व तद्वत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

आप्रयातमरुतोविष्णोअश्विनापूपन्माकीनयाधिया ।

इन्द्रआयातुप्रथमःसनिष्युभिर्दृषाद्योद्वत्रहागृणे ॥ ८ ॥

आ । प्र । यात । मरुतः । विष्णो इति । अश्विना । पूषन् ।

माकीनया । धिया । इन्द्रः । आ । यातु । प्रथमः ।

सनिष्युभिः । दृषा । यः । द्वत्रहा । गृणे ॥ ८ ॥

हे विश्वेदेवाः प्रयात प्रकर्षेणास्मदीयकर्मण्यागच्छत । हे मरुतः हे विष्णो स्वयन्ने
 सवैतोऽन्मात एतन्नामकदेव हे अश्विना अश्विनौ पूषन् स्तोतृन् धनादिना पोषयतीतिपूषा
 एतन्नामकदेव मरुदादयो हे देवाः । माकीनया अस्मच्छन्दात् युष्मदस्मदोरिति खञ्जौषि-
 कः एकवचने तवकर्मकाविति ममकादेशः वर्णलोपश्छान्दसः । मया क्रियमाणया धि-
 या स्तुत्या सहास्मद्यज्ञं मत्यागच्छत । मरुदादेरामन्वितस्य वाक्यभेदादनिघातः । किञ्च प्रथ-
 मोदेवानां मुख्यः स इन्द्रश्चायातु वृषा कामानां सेक्ता य इन्द्रः सनिष्युभिः सनिः संभ्रजनं
 वदात्मनइच्छद्भिः स्तोतृभिः वृत्रहा अपामावरकस्य वृत्राहुरस्य हन्तेति गृणे गृणते स्तु-
 यते । गृशब्देइत्यस्य कर्मणि लिति छांदसोविकरणः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

विनोदेवासोअद्दुहोच्छिद्रंशर्मयच्छत ।

नयदूराद्दसवोनूचिदन्तितोवर्कथमादधर्षति ॥ ९ ॥

वि । नः । देवासु । अद्दुहः । अच्छिद्रम् । शर्म । यच्छत । न । यत् ।

दूरात् । दसवः । नु । चित् । अन्तितः । वर्कथम् । आदधर्षति ॥ ९ ॥

हे अद्बुहः स्तोत्राणामद्भोग्यारः यद्वा द्रुहेरौणादिकः कर्मणिक्लिप् शत्रुभिराहिंस्याः हे दे-
वास्तौ मरुदादयोदेवाः अच्छिद्रं वाचकरहितं साधीयोवा शर्म शृणाति दुःखादिकमिति शर्म-
गृहं तव नोस्मभ्यं विपच्छत । हे वसवः शत्रूणां वासयितारोमरुदादयः दूरादूरदेशात् अन्वि-
तः अन्विकदेशाद्वा कश्चिदागत्य नूचित्कदाचिदपि वरुथं वरणीयं संभजनीयं यद्गृहं ना-
दधर्षति आधर्षणं हिंसनं नकरोति तद्गृहं प्रयच्छतेति समन्वयः । धृपप्रसहनेइत्यस्य विभाषि-
तणिच्त्वात् यदा णिच्नास्ति तदा रूपम् ॥ ९॥

अथ दशमी-

अस्तिहिवःसजात्यैरिशादसोदेवांसोअस्त्याप्यम् ।

प्रणःपूर्वस्मैसुवितायवोचतमक्षसुम्नायनव्यसे ॥ १० ॥ ३२ ॥

अस्ति । हि । वः । सजात्यम् । रिशादसः । देवांसः । अस्ति ।

आप्यम् । प्र । नः । पूर्वस्मै । सुविताय । वोचत । मक्ष ।

सुम्नाय । नव्यसे ॥ १० ॥ ३२ ॥

हे रिशादसो रिशावां हिंसतामसितारो देवासोदेवा द्योतमानाः मरुदादयः वो युष्माकं
सजात्यमस्ति परस्परं समानजातिभावोस्तिखलु । किञ्च आप्यं आपिचन्धुः तस्यभावआप्यं
स्तोत्रेषु स्तुत्यलक्षणसंबन्धात् वैवस्ववेन मनुना मया स्तोत्रा सह युष्माकं बन्धुभावोस्ति खलु ।
ततः पूर्वस्मै प्रथमभाविते सुविताय सुदु ईयते सर्वैरागम्यतइति सुवितोऽप्युदयः तस्मै नव्यसे
नवीयसे नवतराय सुम्नायच उभयं मक्ष शीर्षं नोस्माकं मवोचत प्रकर्षेण नूत् अभ्युदयधना-
नि प्रयच्छतेत्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये द्वाविंशोवगेः ॥ ३२ ॥

अथैकदशी-

इदाहिवमुपस्तुतिमिदावामस्यमक्तये ।

उपवोविश्ववेदसोनमस्युराअसृक्ष्यन्यामिव ॥ ११ ॥

इदा । हि । वः । उपस्तुतिम् । इदा । वामस्य । मक्तये । उप । वः ।

विश्ववेदसः । नमस्युः । आ । अस्तंति । अन्यामइदम् ॥ ११ ॥

हे विश्ववेदसः सर्वधनाः हे देवा नमस्युरजमिच्छन् मनुरहं वोयुष्मद्विषयामुपस्तुतिम-
न्यामिव अदृष्टपूर्वांनिवस्थितां कैश्चिदप्यकृतमित्यर्थः तादृशीमुपस्तुतिमिदाहि हिरवधारणे इ-
दानीमेवोपास्यक्षि उपासृजामि करोमीत्यर्थः । किमर्थं वोयुष्मत्संघन्धि नो वामस्य धननीयस्य
इदा इदानीमेव भक्तये संभजनाय लाभायेत्यर्थः । असृक्षीति सृजेर्लुङि रूपम् पादादित्वाद्-
निघातः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

उदुष्यवःसवितासुप्रणीतयोस्थादूर्ध्वोवरेण्यः ।

निहिपादश्चतुष्पादोअर्थिनोविश्रन्पतयिष्णवः ॥ १२ ॥

उत् । ऊँ इति । स्यः । वः । सविता । सुप्रणीतयः । अस्थात् ।

ऊर्ध्वः । वरेण्यः । नि । हिःपादः । चतुःष्पादः । अर्थिनः ।

अविश्रन् । पतयिष्णवः ॥ १२ ॥

हे सुप्रणीतयः शोभनप्रणीतिः स्तुतिः शोभनप्रणयनाः शोभनस्तुतयोरुतः वोयुष्माकं
मध्ये ऊर्ध्वः ऊर्ध्वगन्ता वरेण्यः सर्वैर्वरणीयः संभजनीयः स्यः सप्तविता सर्वस्य स्वकर्मणि
प्रेरकः एतन्नामकः सदेवः यदा उदस्थात् स्वतेजसा उदृतोभूत् तदा अर्थिनः द्विपादः पादद्वय-
मुक्ताः पुरुषाः चतुष्पादः पादचतुष्टयमुक्ताअश्वादयः पतयिष्णवः पतनशीलाः पक्षिणश्च न्य-
विश्रन् स्वस्वकार्येषु निविशन्ते । सूर्येऽदिते केचनपुरुषा अग्निहोत्रादिकंकुर्वन्ति केचन देवता
विषयं स्तोत्रं कुर्वन्ति पश्वादयस्तृणादिभक्षणार्थं सर्वत्रसञ्चरन्ति । न्यविशन् निपूर्वादिशतेर्ल-
ङि व्यत्ययेन परस्मैपदं बहुलंछन्दसीतिरुडागमः ॥१२॥

पञ्चमेहनि प्रउगशसे देवं देवमिति वैश्वदेवस्तृचः सृजितश्च—देवंदेवंवोवसे देवंदेवं गृह-
दुगायिषेवचइति ।

तत्र मथया सृक्ते त्रयोदशी—

देवंदेवंवोवसेदेवंदेवमसिष्टये ।

देवंदेवंहुवेमवार्जसातयेगृणन्तोऽित्याधिया ॥ १३ ॥

देवमृद्देवम् । वः । अवसे । देवमृद्देवम् । अग्निष्टये । देवमृद्देवम् ।
हुवेम । वाजस्रसातये । गृणन्तः । देव्या । धिया ॥ १३ ॥

वयं देव्या द्योतमानया धिया स्तुत्या गृणन्तः स्तुवन्तः सन्तोषोयुष्माकंमध्ये देवदेवं दी-
प्यमानं देवं अवसे कर्मरक्षणाय आह्वयाम । अनुक्रमेणाह अग्निष्टये अग्निष्पितृप्राप्त्यर्थं व देवं-
देवं वयमाह्वयाम ततोवाजसातये अन्नलाभाय हुवेम आह्वयाम ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

देवासोहिष्मामनवेसमन्यवोविश्वेसाकंसरांतयः ।
तेनोअद्यतेअपरंतुचेतुनोभवन्तुवरिवोविदः ॥ १४ ॥

देवासः । हि । स्म । मनवे । सधमन्यवः । विश्वे । साकम् ।
सहरांतयः । ते । नुः । अद्य । ते । अपरम् । तुचे ।
तु । नुः । भवन्तु । वरिवः । विदः ॥ १४ ॥

समन्यवः समानमनसः यद्वा संग्रामेषु शत्रुहननार्थं समानक्रोधयुक्ताः विश्वे सर्वेष्व दे-
वासोहिष्म मरुदादयोदेवाः खलु मनवे एतन्नामकाय ऋषये मर्त्यं साकं सह युगपदेव सरांतयः
धनादिदानेन सहिताभवन्तु । पुनरपि मर्त्ययते वेदेवाः नोस्माकं अपास्मिन्दिने अपरश्च किंच-
हना सर्वेषु दिवसेषु धनदातारोभवन्तु । न केवलमस्मारुमेव किंतु तुषे तुमिन्यपत्यनाम तुजिषि-
जिहिसादाननिकेतनेषु तोजयति हिनस्ति वितुङ्गेत्वादिकमिति तुक् पुत्रः वसे नोस्माकं पु-
त्राय तु क्षिप्रं वरिवोविदः वरणीयस्य धनस्य संप्रयितारोभवन्तु ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

प्रवःशंताम्यद्रुहःसंस्यउर्पस्तुतीनाम् ।
नतंधूर्तिर्वरुणमित्रमत्पुंयोवोधामभ्योविधत् ॥ १५ ॥

प्र । वः । शंतामि । अद्रुहः । सुमस्ये । उर्पस्तुतीनाम् । न । तम् ।
धूर्तिः । वरुण । मित्र । मर्त्यम् । यः । वः । धामस्यः । अविधत् ॥ १५ ॥

हे विश्ववेदसः सर्वधनाः हे देवा नमस्युरन्नमिच्छन् मनुरहं वोयुष्मद्विपयामुपस्तुविम-
 न्यामिव अदृष्टपूर्वामिवस्थितां कैश्चिदप्यरुतामित्यर्थः तादृशीमुपस्तुतिमिदाहि हिरवधारणे इ-
 दानीमेवोपासुक्षि उपासुजामि करोमीत्यर्थः । किमर्थं वोयुष्मत्संबन्धिनो वामस्य वननीयस्य
 इदा इदानीमेव भक्तये संभजनाय लाभायेत्यर्थः । असृक्षीति सृजेर्लुटिरूपम् पादादित्वाद्-
 निघातः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

उदुष्यवःसवितासुप्रणीतयोस्थादूर्ध्वोवरेण्यः ।

निहिपादश्चतुष्पादोअर्थिनोर्विश्रन्पतयिष्णवः ॥ १२ ॥

उत् । ऊँ इति । स्यः । वः । सविता । सुप्रणीतयः । अस्थात् ।

ऊर्ध्वः । वरेण्यः । नि । हिष्पादः । चतुःष्पादः । अर्थिनः ।

अर्विश्रन् । पतयिष्णवः ॥ १२ ॥

हे सुमणीतयः शोभनप्रणीतिः स्तुतिः शोभनप्रणयनाः शोभनस्तुतयोमरुतः वोयुष्माकं
 मध्ये ऊर्ध्वः ऊर्ध्वगन्ता वरेण्यः सर्वैर्वरणीयः संभजनीयः स्यः ससविता सर्वस्य स्वकर्मणि
 मेरकः एतन्नामकः उदेयः यदा उदस्थाय स्वतेजसा उदगतोभूत् तदा अर्थिनः द्विपादः पादद्वय-
 युक्ताः पुरुषाः चतुष्पादः पादचतुष्टययुक्ताअश्वादयः पतयिष्णवः पतनशीलाः पक्षिणश्च न्य-
 विश्रन् स्वस्वकार्येषु निविशन्ते । सूर्येऽदिते केचनपुरुषा अग्निहोत्रादिकंकुर्वन्ति केचन देवता
 विषयं स्तोत्रं कुर्वन्ति पश्वादयस्तृणादिभक्षणार्थं सर्वत्रसञ्चरन्ति । न्यविश्रन् निपूर्वाद्दिशतेर्ल-
 डि व्यत्ययेन परस्मैपदं बहुलच्छन्दसीतिरुदागमः ॥ १२ ॥

पञ्चमेहनि पत्रगशले देवं देवमिनि वैश्वदेवस्तुचः सन्वितश्च-देवदेवंवोवसे देवदेवं गृह-
 दुगापिदेवचरति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते त्रयोदशी-

देवदेवंवोवसेदेवदेवमग्निष्टये ।

देवदेवंहृवेमवाजसानपेगृणन्तोदेव्याधिया ॥ १३ ॥

देवम्देवम् । वः । अवसे । देवम्देवम् । अग्निष्टये । देवम्देवम् ।
हुवेम । वाजस्रातये । गृणन्तः । देव्या । धिया ॥ १३ ॥

वयं देव्या द्योतमानया धिया स्तुत्या गृणन्तः स्तुवन्तः सन्तोवोपुष्पाकंमध्ये देवदेवं दी-
प्यमानं देवं अवसे कर्मरक्षणायान्नाह्वयाम । अनुक्रमेणाह अग्निष्टये अभिलषितपात्यर्थं च देवं-
देवं वयमाह्वयाम तवोवाजस्रातये अन्नलाभाय हुवेम आह्वयाम ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

देवासोहिष्मामनवेसमन्यवोविश्वेसाकंसरातयः ।
तेनोअद्यतेअपरंतुचेतुनोभवन्तुवरिवोविदः ॥ १४ ॥

देवासः । हि । स्म । मनवे । सऽमन्यवः । विश्वे । साकम् ।
सऽरातयः । ते । नः । अद्य । ते । अपरम् । तुचे ।
तु । नः । जर्वन्तु । वरिवः । विदः ॥ १४ ॥

समन्यवः समानमनसः यद्वा संग्रामेषु शत्रुहननार्थं समानक्रोधयुक्तः विश्वे सर्वेषु दे-
वासोहिष्म मरुदादयोदेवाः सल्लु मनवे एतन्नामकाय ऋषये मरुतं साकं सह युगपदेव सरातयः
धनादिदानेन सहिताभवन्तु । पुनरपि प्रार्थयते तदेवाः नोस्माकं अघास्मिन्दिने अपरत्र किय-
दुना सर्वेषु दिवसेषु धनदातारोभवन्तु । नकेवलमस्माकमेव किंतु तुचे तुमित्यपत्यनाम तुजिपि-
निहिंसादाननिकेतनेषु तोजयति हिनस्ति पितुर्दुःखादिकमिति तुक् पुत्रः तस्मै नोस्माकं पु-
त्राय तु सिद्धं वरिवोविदः वरणीयस्य धनस्य उभयिवारोभवन्तु ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

प्रवःशंसाम्यद्गृहःसंस्यउपस्तुतीनाम् ।
नतंधूर्तिर्वरुणमित्रमर्त्ययोवोधामभ्योविधत् ॥ १५ ॥

प्र । वः । शंसामि । अद्गृहः । समस्ये । उपस्तुतीनाम् । न । तम् ।
धूर्तिः । वरुण । मित्र । मर्त्यम् । यः । वः । धामस्यः । अविधत् ॥ १५ ॥

हे मियक्षत्राः प्रीणयितृवलाः देवाः सूर्ये सर्वस्य स्वस्वकर्मणि प्रेरके सवितरि उच्यति उद्गच्छतिसति अद्यास्मिन्दिने यद्यदा ऋतं कल्याणभूतं गृहं दध धारयत दधातेऽति मध्यमव-
हुवचनेरूपम् । यद्यदा हे विश्ववेदसः सर्वधनादेवाः निधुचि निधुचिर्गत्यर्थः सूर्यस्य निधोचने
निवरां गमने सायमित्यर्थः तस्मिन् धारयथ । यद्वा प्रनुधितस्य प्रबोधने प्रातःकाले । यद्वा
दिवः सूर्यतेजसा दीप्यमानस्याहो मध्यन्दिने मध्ये धनं मनवे धत्तेत्युत्तरत्रसंबंधः ॥ १९ ॥

अथ विशी—

यद्वाभिपित्वेअसुराऋतयतेछर्दिर्येमविदाशुपे ।

व्यंतहोवसवोविश्ववेदसउपस्थेयाममध्यआ ॥ २० ॥

यत् । वा । अ॒भि॒ऽपि॒त्वे । अ॒सु॒रा । ऋ॒तम् । य॒ते ।

छ॒र्दिः । ये॒म । वि । दा॒शु॒पे । व॒यम् । तत् । वः । व॒स॒वः ।

वि॒श्व॒ऽवे॒द॒सः । उ॒प॒ । स्ते॒याम् । म॒ध्ये । आ ॥ २० ॥

हे असुराः माहाः संग्रामे आत्मानां क्षेतारोवा देवाः यद्वाभिपित्वे अस्मद्यज्ञं प्रति युष्मा-
कं अभिप्राप्तौ ऋतं सत्यभूतं यज्ञं यत् इणः शतरि रूपम् । गच्छते दाशुपे हवीपिदत्तवत् यजना-
नाय यच्छर्दिः उच्छर्दिर्दिमिदेवनयोः दीप्यतेनेति छर्दिस्तेजः यद्वा छर्दति दीप्यन्तेवेति छर्दि-
गृहं षव गृहं तेजोवा नियम प्रयच्छथ यषेवं सूर्यं कुरुष तर्हि वयं हे यसवः स्तोत्राणां धना-
दिभिराच्छादयितारः यद्वा शत्रूणां विवामयितारो विश्ववेदसः सर्वधनाः सर्वज्ञानावा हे
देवाः वायुप्रत्तां पत्वि सत्कल्याणं गृहं पत्रचर्थे द्वितीया भवत्रिः पत्तस्य गृहस्य मध्ये
उपस्थेयाम उपतिष्ठेम युष्मान् हविर्भिः पूजयेम निष्ठवेगशीर्षिडि डिडचागिप्पडित्यद्रप्रत्य-
यः ॥ २० ॥

अथेऽविंगी—

यद्वयसूरउर्दितेयन्मध्यन्दिनआनुचि ।

यामंधत्यमनयेविश्ववेदसोजुहानायप्रचेतसे ॥ २१ ॥

यत् । अ॒य । स॒र्ग । उ॒र्द॒ऽदि॒ते । यत् । म॒ध्ये॒न्दि॒ने ।

आ॒नु॒चिं । वा॒मम् । ध॒त्य । म॒न॒ये । वि॒श्व॒ऽवे॒द॒सः ।

जु॒हा॒नाय । प्र॒ऽचे॒त॒से ॥ २१ ॥

हे विश्ववेदसः सर्वतोव्याप्तधनाः हे देवाः यद्यदा अघेदानीं सूर्ये सूर्ये उदिते सति य-
यदा मध्वन्दिने दिवसस्य मध्ये यद्वा आतुषि आतुचिर्गमनार्थः सूर्यस्य आनिघोचने साय-
मित्यर्थः जुह्वानाय अग्नौ हवींषि जुह्वते अतएव प्रचेतसे प्ररुष्टज्ञानाय मनवे एतन्नामकाय ऋ-
षये मसं वामं वननीयं धनं धत्थ धत्त तद्वृणीमहद्वत्पुत्ररत्नसंबन्धः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशो-

व्यंतहःसम्राज्जाहृणीमहेपुत्रो न बहुपाच्यम् ।
अश्यामतदादित्या जुह्वतो हविर्ये न वस्यो न शामहै ॥ २२ ॥ ३४ ॥
व्यम् । तत् । वः । सम्राज्जः । आ । हृणीमहे । पुत्रः ।
न । बहुपाच्यम् । अश्याम् । तत् । आदित्याः । जुह्वतः ।
हविः । येन । वस्यः । अनशामहै ॥ २२ ॥ ३४ ॥

हे सम्राजः सम्यग्दीप्यमानाः देवाः पुत्रो न एकवचनं छान्दसं युष्माकंपुत्रा इव स्थिताः पुत्रा
यथा पितृभिः पोष्याः तद्वत् युष्माभिः पोष्या वयं । बहुपाच्यं बहुभिर्गोव्यं यो युष्मत्सम्बन्धि वद्धनं
आवृणीमहे संभजामः । तथा हविः जुह्वत. यागं कुर्वतो वयं हे आदित्याः वद्धनं अश्याम प्रा-
मुयाम । येन धनेन वस्यः वसीयः अतिशयेन वसुमत्त्वमनशामहै अश्रवामहै प्रामुमः । अश्रोते-
र्लोडि व्यत्ययेन श्रम् प्रत्ययः ॥ २२ ॥

॥ इति पष्ठस्य द्वितीये चतुस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३४ ॥

येत्रिंशतीति पञ्चममष्टमं सूक्तम् अत्रानुक्रान्तम्—येत्रिंशतिपञ्चोपान्त्या पुरउष्णिगि-
ति । मनुर्ऋषिः प्राग्वत्समीपपरिभाषया गायत्रीछन्दः उपान्त्यापुरउष्णिक् पूर्ववद्विश्वेदेवादेवता ।
एतौपेछन्दोमे वैश्वदेवशस्त्रे येत्रिंशतीत्येतत्सूक्तं वैश्वदेवनिविद्धानम् स्तवितं च—येत्रिंशतीतिवै-
श्वदेवमिति ।

तत्र प्रथमा-

येत्रिंशतित्रयस्पुरोदेवासोत्रिंशिरासदन् ।
विदन्नहं हितासनन् ॥ १ ॥

ये । त्रिंशति । त्रयः । पुरः । देवासः । बर्हिः । आ ।
असंदन् । विदन् । अहं । द्विता । असुनन् ॥ १ ॥

मनुराह त्रिंशति त्रिंशत्संख्यायाः पुरः परस्ताच्चयः त्रयस्त्रिंशद्देवताइत्यर्थः ये देवास्तोदेवाः बर्हिः
अस्मदीययज्ञसंबन्धिनि बर्हिषि हविःस्वीकरणार्थमासदन् आसीदन्तु । अहं अथानन्तरं विद-
न् ते देवा अस्मान् हविषामदातृनिति जानतु । ततः द्विता द्विधा द्विप्रकारमसन्तु अस्मन्मयं धनं
पशवादिकञ्च प्रपच्छन्तु । यद्वा द्विता द्वैधं अनेन पौनःपुन्यं लक्ष्यते पुनःपुनरस्मभ्यं धनादिकं
ददत्वित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

वरुणोमित्रो अर्यमास्मद्रातिपाचो अग्रयः ।
पत्नीवन्तो वपदृकृताः ॥ २ ॥

वरुणः । मित्रः । अर्यमा । स्मद्रातिः सत्तचः ।
अग्रयः । पत्नीवन्तः । वपदृकृताः ॥ २ ॥

वरुणोवरणीयः संभजनीयः मित्रः स्तोतृणां यष्टृणां च धनादिदानेन मित्रभूतः अर्यमास्तोत्र-
कारिणोयनं प्रापयन् यद्वा सततं गच्छन् एतन्नामकास्त्रयोदेवाः स्मद्रातिपाचः स्मद् सुमद्
शोभना रातिर्हवि प्रदान येपामस्तीति स्मद्रातयोयजमानाः तान् सत्तन्ते धनादिप्रदानेन सेवते
इति तथोक्तम् । यद्वा कल्याणं यथा भवति तथा हविषा दातृन् सत्तन्तइति । ते तादृशाः पत्नीव-
न्तोदेवपत्नीसहिता अग्रयः अंगनशीलाः नानाविधाअग्रयः वपदृकृताः मया सोमस्याग्नेयी
हीवोपडित्यादिना स्वाहारुवाः सुहुताइत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तेनोगोपा अपाच्यास्त उदृक्त इत्थान्यक् ।
पुरस्तात्सर्वपाचिशा ॥ ३ ॥

ते । नः । गोपा । अपाच्याः । ते । उदृक् । ते । द्रुत्या ।
न्यक् । पुरस्तात् । सर्वपा । चिशा ॥ ३ ॥

ते बरुणादयो देवाः सर्वया सर्वेण विशा अनुचरवर्गेण सह अपाच्याः अपाची प्र-
तीची ततो नोस्मार्कं गोपाः गोपायितारो भवन्तु तएव उदक् उदीच्याः अश्वेर्लुगिति
पञ्चम्यर्थे विहितस्यास्तातेर्लुक् तनोप्यस्माकं रक्षका भवन्तु । इत्येति शब्देन ऊर्ध्वा दिशं
दक्षिणां च निर्दिशति इत्यमनेन पूर्वोक्तेन प्रकारेण ऊर्ध्वाया दक्षिणस्याश्च दिशः ते-
देवाः अस्माकं पाळयितारो भवन्तु तथा न्यक् नीच्यादिशः अत्रापि पूर्ववदस्वातेर्लुक्
अनःस्था देवा अपि अस्माकं वातारो भवन्तु । किंच पुरस्तात्पाच्यादिशश्च ते देवा अस्माकं गो-
पायितारो भवन्तु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

यथा वशन्ति देवास्तथेदं सत्ते देवां न किं रामिनत् । अरां वा च न मर्त्यः ॥ ४ ॥

यथा । वशन्ति । देवाः । तथा । इत् । असत् । तत् । एषाम् ।
नकिः । आ । मिनत् । अरां वा । च न । मर्त्यः ॥ ४ ॥

देवाद्योत्तमानाः सर्वे देवाः यथा वशन्ति यथा कामयन्ते वशकान्तौ सम्प्रसारणाच्चे-
ति पूर्वरूपस्य छन्दसि विक्लिप्तत्वाद्यपादेशः । तथेव यथा उशन्ति तथैव असत् तद्ग-
वत्येव । तदेवाह एषां देवानां तत्कामनं न किं न कश्चिदपि मिनत् हिनस्ति नीइ हिंसायां
छेदिरूपम् मीनावेर्निगमइति ह्रस्वत्वम् । कथं देवानामभिलषितं तथा भवतीति चेत् तदाह-अ-
रावा यदि देवाः कस्यचिदप्यदातारं मनुष्यं कामयेरन् तदा अरावा अदाता चनेत्यप्यर्थे
अदातापि मर्त्यो मनुष्यः उशब्दो देवेभ्यो हवींषि प्रयच्छति तस्मात्तेषां यत्कामनं तत्तथा
भवत्येवेत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

समानां सत्सृष्टयः सत्सद्युम्नान्वेषाम् ।

सप्तो अधिः श्रियो धिरे ॥ ५ ॥ ३५ ॥

समानाम् । सत् । सृष्टयः । सत् । द्युम्नानि । एषाम् ।
सप्तो इति । अधिः । श्रियः । धिरे ॥ ५ ॥ ३५ ॥

अत्र पुरातनीकथा इन्द्रसप्तानं पुत्रमिच्छन्त्याः दितोर्गर्भस्य केनचित्कारणेन इन्द्रेण सप्तधा-
भिन्नत्वात् सप्तर्भः सप्तगणात्मकोभवत् ततोमरुतः संपन्नाः । सप्तगणावेमरुतइतिश्रुतेः । एषा कथा
इदं पित्रेमरुतामुच्यतेवर्चइत्यस्मिन्वर्गे । सप्तपञ्चेनाश्रयधायि । तथाचास्याऋचोयमर्थः—सप्तानां प-
रुतांगणानां सप्त सप्तसंख्याका ऋद्वय आयुधविशेषाविभिन्नाः सन्ति तथा सप्तसंख्याकानि घुन्ना-
नि घोटमानानि कुंडलादीन्याभरणानि घुन्नान्यन्नानिवा एषां गणानां विभिन्नानि सन्ति ततः
सप्तमरुतांगणाः सप्तो सप्तैव सप्तविधाःश्रियः सकलादीदीः अधिधिरे परस्परमधिकंदधिरे ॥५॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये पञ्चविंशोवर्गः ॥ ३५ ॥

बभ्रुकइति दशर्चं नवमं सूक्तं मरीचिपुत्रः कश्यपो वैवस्वतोमनुर्वा ऋषिः । तथाचा-
नुकम्प्यते—बभ्रुर्दशकश्यपोवा मारीचो द्वैपदमिति । दशापिद्विपदा विंशत्यक्षराविराजः पूर्ववद्विश्वे-
देवादेवता । तृतीयेछन्दोमे वैश्वदेवशस्त्रे वैश्वदेवसूक्तात्पूर्वमेव द्वैपदंसूक्तं शंसनीयम् । सूत्र्य-
तेहि—बभ्रुकइविद्विपदासूक्तानिपुरस्ताद्वैश्वदेवसूक्तानामिति ।

तत्र प्रथमा—

बभ्रुकोविपुणःसूनरोयुवाअञ्जिहेहिरण्ययम् ॥ १ ॥

बभ्रुः । एकः । विपुणः । सूनरः । युवा । अञ्जि ।

अञ्जे । हिरण्ययम् ॥ १ ॥

अत्र दशानामृचां किञ्चित्पदलिङ्गात् पृथक्देवताः अत्र प्रथमायां बभ्रुः इत्यनेन सोमो-
भिधीयते । सोम्यंबभ्रुमात्भेतैर्यादिपुट्टत्वात् । बभ्रुर्बभ्रुवर्णः सर्वलतादिषु परिपक्तः । यद्वा दुभ्रु
धारणपोपणयोः कुभ्रंश्चेति कुप्रत्ययः सर्वस्य सुधामयैः किरणैः तावदुद्गते चन्द्रमसि दुःक्षोप-
शमनानि पुट्टानिखलु । तादृशः विपुणः विष्वगञ्जनः सूनरः सुहृ रात्रीणां नेता रात्रयधन्द्नेवृकाः
खलु । एतादृशोयुवा प्रतिदिवसमाविर्भूतत्वात्तरुणः एकोदेवः सोमः हिरण्ययं हिरण्ययं अञ्जि
अभिव्यज्यते प्रकाशयतेनेनेति अञ्जि आभरणं अभिव्यक्तिसाधनं कुंडलमुकुटादिकं स्वशरीर-
मङ्के अभिव्यज्यति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

योनिमेकआससाद्योतनोन्तदेवेषुमेधिरः ॥ २ ॥

योनिम् । एकः । आ । ससाद् । द्योतनः ।

अन्तः । देवेषु । मेधिरः ॥ २ ॥

अत्र योनिमिति लिंयादग्निरुच्यते । अग्नयेगृहपतयेइत्यादिषु दृष्टत्वात् । देवेषु देवानामन्त-
र्भ्ये द्योतनः स्वतेजसा दीप्यमानो मेधिरोमेधावी अथवा मेधाकांक्षिणां स्तोत्रुणां मेधा दा-
तृत्वेन मेधायुक्तः एवंविधएकोग्निः एवं स्थानभूतमाहवनीयादिकं आससाद् हविःस्वीकरणा-
र्थमासीदति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वाशीमेकौविभार्तिहस्तआयसीमुन्तदेवेषुनिधुविः ॥ ३ ॥

वाशीम् । एकः । विभार्ति । हस्ते । आयसीम् ।

अन्तः । देवेषु । निधुविः ॥ ३ ॥

देवेष्वन्तदेवानामध्ये द्योतमानः निधुविः निश्चले स्थाने वर्तमानः यद्वा निदरां गमन-
मस्यास्त्येति निधुविः सर्वदागच्छन् अथवा संग्रामेषु शत्रूणां पुरवोनिशयेन स्तैर्षवान् एताद-
शः एकस्त्वष्ट्रानाकदेवः आयसीं अयोमयधारां वाशीं वाश्रुशब्दे शब्दपत्याक्रन्दयति शत्रू-
ननेपेति वाशी तक्षणसाधनं कुठारः तं स्वकीयहस्ते विभार्तिं धारयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

वज्रमेकौविभार्तिहस्तआहिततेर्नवृत्राणिजिघ्रते ॥ ४ ॥

वज्रम् । एकः । विभार्ति । हस्ते । आहितम् ।

तेर्न । वृत्राणि । जिघ्रते ॥ ४ ॥

अत्र वज्रलिंयादिन्द्रोदेवता एकइन्द्रः आहितं स्वकीयहस्ते निहितं वज्रमेतन्नामकमा-
युधं विभार्तिं धत्ते सप्रेवेन्द्रस्तेन निहितेन वज्रेण वृत्राणि अपराभावरकाणि रक्षोसि पापानि
वा जिघ्रते भ्रशं हन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तिग्ममेकोविभर्तिहस्त आयुधं शुचिरुजलापभेपजः ॥५॥

तिग्मम् । एकः । विभर्ति । हस्तं । आयुधम् ।
शुचिः । उग्रः । जलापभेपजः ॥ ५ ॥

अत्र जलापभेपजइत्यनेन रुद्रोभिधीयते शुचिः शुच दीप्तौ सर्वतः स्वतेजसा दीप्यमानः यद्वा शुच शोके शत्रूणां शोचयिता दुःखयिता अतएव उग्रः उदूर्णबलः जलापभेपजः रोगाननयनेन सुखकरभैषज्यवान् यद्वा स्तोत्रूणां दुःखरूपसंसारोच्छेदेन सुखकारिभिपद्मूषः । पथमोदिव्योभिपमित्यादिश्रुतिभिरस्यभिपक्त्यंश्रूयते । तादृशएकोरुद्रः तिग्मं तीक्ष्णधारं आयुधं आयुधयति सम्प्रहरति शत्रून्नेनेति आयुधं पिनाकः तं स्वकीये हस्ते विभर्ति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

पृथएकःपीपायतस्करोयथौपवेदनिधीनाम् ॥ ६ ॥

पृथः । एकः । पीपाय । तस्करः । यथा ।
एपः । वेद । निधीनाम् ॥ ६ ॥

पथइतिस्त्रिणेन पूषा निगद्यते । संपूषन्नघ्ननस्तिरेत्यादिपुष्टत्वात् । एकः पूषनामकोदेवः पथः मार्गान् पीपाय प्यायतिर्वधनकर्मापि अत्र रक्षणार्थः ये अग्निहोत्रादिकर्मकुर्वन्ति तेषां स्वर्गमार्गं ये दुष्कृतं कर्म कुर्वन्ति तेषां यातनामार्गं च रक्षति । उभयेषां मार्गविपर्ययोयथा नमवति तथा पालयतीत्यर्थः । एपसोमंपूषा निधीनां वृथिव्यां निहितानि धनानि वेद वेति । ज्ञात्वा स्तोत्रूणां तानि ददातीत्यर्थः । तत्रदृष्टान्तः—तस्करो यथा चोरः पथिगच्छतां पुरुषाणां धनहरणार्थं मार्गं रक्षति तथाच सचोरः गृहे निहितानि ज्ञात्वा तदाहत्य तस्य सहायेष्योयथा तानि ददाति वद्वत् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

त्रीण्येकंउरुगायोवित्रक्रमेयत्रदिवासोमर्दन्ति ॥ ७ ॥

श्रीणि । एकः । उरुऽगायः । वि । चक्रमे । यत्र । देवासः । मदन्ति ॥ ७ ॥

उरुगायोविचक्रमइति पदलिङ्गाद्विष्णुरुच्यते उरुगायः उरुभिर्बहुभिर्गातव्यः यदा बहुषु देशेषु गंवा बहुकीर्तिर्वा सर्वान् शत्रून् स्वसामर्थ्येन शब्दयत्पाक्रन्दयतीति वा उरुगायः एतादृश-
एकोत्सहयो विष्णुः श्रीणि पदानि भुवनानि विचक्रमे साधु पादेन विक्रान्तवान् वेःपाद्विहर-
णे इति क्रमतेः आत्मनेपदम् । यत्र येषु लोकेषु देवासः इन्द्रादयो देवाः मदन्ति यजमानदत्तैर्ह-
विर्निर्मायन्ति तानि विचक्रमइत्यन्वयः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

विभिर्द्वाचरतएकयासहप्रवासेवसतः ॥ ८ ॥

विभिः । द्वा । चरतः । एकया । सह । प्र । प्रवासाऽइव । वसतः ॥ ८ ॥

एकयासहेति लिङ्गाद् अग्निनावभिधीयेते द्वा द्वौ द्वित्वसंख्योपेतावभिनौ विभिः वीग-
त्यादिषु क्विप् छान्दसोह्रस्वः गमनसाधनैः अश्वैः चरतः सञ्चरेते किञ्च इमावभिनौ एकया
सर्पाख्यया ताभ्यां स्वयं वृतया स्त्रिया सह प्रवसतः प्रवासं सर्वत्रगमनं कुरुतः । प्रवासे दृशन्तः-
प्रवासेव यथा प्रवासिनौ द्वौ पुरुषौ एकया स्त्रिया सह प्रवसतः तद्वद् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

सदोद्वाचक्रातेउपमाद्विसुभ्राजासर्पिरासुती ॥ ९ ॥

सदः । द्वा । चक्राते इति । उपमा । द्विवि । सुभ्राजा । सर्पिरासुती ।

सर्पिरासुती इति सर्पिः आसुती ॥ ९ ॥

सभ्राजाविति लिङ्गेन मित्रावरुणावभिधीयेते उपमा उपमी परस्परं स्वकांत्योपमानभूतौ
यद्वा उपमीमते आभ्यां सर्वमिति उपमौ सर्वस्य एवावेव सभ्राजा सभ्राजौ सम्यग्दीप्यमानौ स-
र्पिरासुती सर्पिर्वृतमाभ्यामात्स्यते इति सर्पिरासुती घृतहविष्कौ द्वा द्वौ मित्रावरुणौ द्विवि द्युजो-
के सदः सीदन्त्यत्रेति सदः स्थानं तच्चक्राते अकार्षाम् ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

अर्चतएकेमहिसामंमन्वततेनसूर्यमरोचयन् ॥ १० ॥ ३६ ॥

अर्चन्तः । एकै । मंहि । सामं । मन्वत् ।

तेन । सूर्यम् । अरोचयन् ॥ १० ॥ ३६ ॥

अर्चन्तः देवान्पूजयन्तः एकै केचनात्रयः महि महत् साम मन्वत् उच्चारयन्तीत्यर्थः । तादृशा अत्रयः तेनोक्तेन सात्रा सूर्यं अरोचयन्नदीपयन् तएवात्र देवता ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये पर्वांशोवर्गः ॥ ३६ ॥

नहिवइति चतुर्भुक्तं दशमं सक्तं आद्यामापत्री द्वितीयापुरजणिक् तृतीयाबृहती चतुर्थ्यनुष्टुप् मनुर्वैवस्वतऋषिः पूर्ववद्विश्वेदेवादेवता । तथाचानुक्रान्तम्—नहिवध्वतुष्कंपुरजणिग् बृहत्पनुष्टुबन्धनिति । विनियोगस्तु लिङ्गादवगन्तव्यः ।

तत्र प्रथमा

नहिवोअस्त्यर्भकोदेवासोनकुमारकः । विश्वेसतोमहान्तइत् ॥ १ ॥

नहि । वः । अस्ति । अर्भकः । देवासः । न । कुमारकः ।

विश्वे सतःऽमहान्तः । इत् ॥ १ ॥

हे देवासोदेवाः वोयुष्माकमध्ये अर्भकोनस्तिति शिशुनास्ति तथा न कुमारकः युष्माकं मध्ये कुमारोपिनास्ति । किन्तु सर्वे यूयं सययसोनित्यतरुणाभवथ । एतदेव प्रतिपादयति विश्वे सर्वे देवाः यूयं सतोमहान्तइत् सर्वस्माद्विद्यमानात् पृथिव्यामपिथे महान्तः ते सतोमहान्तइत्युच्यन्ते तस्माद्युष्माकमर्भको कुमारोपि नास्तीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

इतिस्तुतासोअसथारिशादसोयेस्यत्रयश्चत्रिशाच्च ।

मनेर्दिवापज्ञियासः ॥ २ ॥

इति । स्तुतासः । अस्त्य । रिशादसः । ये । स्थ । त्रयः ।

च । त्रिशात् । च । मनोः । देवाः । यज्ञियासः ॥ २ ॥

हे रिशादसः रिशतां हिंसतामसितारो हे मनोर्यज्ञियासः मनुनामकस्य मम यतार्हा हे देवाः ये यूयं त्रयः त्रिसंस्थाकाः त्रिशाच्च त्रिशतांत्याकाः त्रयस्त्रिशादेवताः स्थ भवथ अर्भकः

त । ते यूयमिति इत्यमनेन प्रकारेण स्तुतामः अतथ मया मनुना स्तुताभवथ अस्तेलेंदि छान्द-
सोलुगभावः । यद्वा असपेतिकान्त्यर्थः इत्थं स्तुतापूर्णं हवींषि काममध्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

तेनंस्त्राध्वतेवततउंनोअधिवोचत ।

मानःपथःपिथ्यान्मानवादाधिदूरंनैष्टपराश्वतः ॥ ३ ॥

ते । नः । आध्वम् । ते । अ॒व॒त् । ते । ऊँ इति । नः । अधि॑ । वो॒च॒त् ।
मा । नः । प॒थः । पि॒थ्यात् । मा॒न॒वात् । अधि॑ । दूरम् । नै॒ष्ट । प॒रा॒श्व॒तः ॥ ३ ॥

हे देवाः ते यूयं नोस्मान्नाश्वं वाधकेऽप्यो रसोऽप्यस्त्रायध्वं ते यूयं अवत धनादि-
प्रदानैरस्मानक्षत तेष्वदेवा नोस्मानधिवोचत अधिकंभवन्तः कर्मकारिणो धनादिमन्तथ भव-
न्त्विति यूयं वृत । किंच हे देवाः मानवात् पिथ्यात् मनुः सर्वेषां पिता तत्तज्जागतात् परावतः
पिता मनुर्दूरंमार्गं चक्रे तस्मात्पथोमार्गान्नोस्मान्मानैष्ट मा नयत अपनयनं माकुरुतेत्यर्थः सर्वदा
बलचर्याधिहोवादिकर्माणि येन मार्गेण भवन्ति तमेवास्मान्जयत । किन्तु दूरं यत्तद्भविरिको-
विप्रकृष्टमार्गोस्ति तस्माद्धि अधिकमित्यर्थः अस्मानपनयत ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

येदेवासद्दहस्थनविश्वेवैश्वानराउत ।

अस्मभ्यंशर्मसप्रथोगवेश्वाययच्छत ॥ ४ ॥ ३७ ॥

ये । दे॒वा॒सः । इ॒ह । स्थ॒नं । वि॒श्वे । वै॒श्वान॒राः । उ॒त । अ॒स्मभ्य॑म् ।
शर्म । स॒प्र॒थः । ग॒वे । अ॒श्वा॒य । य॒च्छ॒त् ॥ ४ ॥ ३७ ॥

हे देवासोदेवाः उतापिच वैश्वानराः विश्वे सर्वे नरः कर्मनारोऽध्वर्वाद्दपोयस्य सवि-
श्वानरो यतः तस्मिन्तोमादिहवींषि स्वीकर्तुंभवाः प्रादुर्भूताः भवार्थे अण्प्रत्ययः यद्वा वैश्वा-
नरोऽग्निः देवानां वन्मुखत्वात् तस्य संबन्धिनोऽप्येसर्वेमेदेवाप्यं इहास्मिन्नस्मदीये यज्ञे स्थन हवीं-
ष्पादातुं भवथ । ततः सप्रथः प्रथपर्याने सर्वतः प्रसिद्धं सर्वत्रपृथुतमंवा शर्म शृणावि हिन-

स्वि दु स्रमिति शर्म सुखं तदस्मभ्यं प्रयच्छतं तथा गवे अस्मदीयेभ्यो यज्ञसाधनभूतेभ्यो गो-
भ्यः अश्वाय शर्म सुखं प्रदत्त ॥ ४ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये सप्तत्रिंशोवर्गः ॥ ३७ ॥

॥ इति अष्टमे षण्डले चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

पञ्चमेऽनुवाके द्वादशसूक्तानि तत्र योयजातीत्यष्टादशर्चं प्रथमं सूक्तं वैवस्वतमनुर्कृषि-
नवमीचतुर्दश्यावनुष्टुभौ पञ्चदश्याद्याश्चतस्रः एकयः दशमीपादनिचृद त्रयः सप्तकाः पा-
दनिचृदिति तल्लक्षणात् शिष्टाष्टकादशमागवत्सप्तपरिभाषया गायत्र्यः आद्यास्तु चतसृषु यज्ञ-
ततोयजमानप्रशासाच स्तूयते अतस्तद्देवताकाः यादंपती इत्याद्यास्तु पञ्चम्यादिषु द्रवतीप्रशस्येते
अतस्तद्देवताकाः अवशिष्टास्तु नवस्तु द्रवतीराशिषः प्रतिपाद्यन्ते अतस्ताएवदेवताः । तथाचानु-
क्रम्यते—योयजातिद्भूनावेज्यास्तवोयजमानप्रशासाच येत्यादिपञ्चदम्पत्योः शिष्टास्तदाशिषोनु-
ष्टुप् चतुष्पद्भक्त्यन्तं नवम्यनुष्टुप् दशमीपादनिचृदिति ।

तत्र प्रथमा—

योयजाति॒यजा॑त॒इत्सु॑नर्व॒च्च॒पचा॑तिच ।

ब्र॒ह्मेदि॑न्द्र॒स्यचा॑कनत् ॥ १ ॥

य । यजाति । यजाति । इत् । सुनवत् । च् । पचाति ।

च् । ब्रह्मा । इत् । इन्द्रस्य । चाकनत् ॥ १ ॥

योयजमान सक्रयजाति यागं करोति हविर्भिर्देवान्पूजयति सदेवेभ्योऽन्नघधनादिकं सन्न
यजातइत् पुनरभीष्टप्राप्तये देवेभ्यो हवींषिप्रयच्छत्येव । तथा सएव यजमान सुनवच्च सोमाभि-
पच करोतिच सएव पचातिच परपुरोडाशादिकं पचतिच सर्वत्र यजादिषु लेट्चडागमः सयजमान-
इन्द्रस्य वसता वसताणि इदवधारणे इन्द्रसम्बन्धीनिस्त्वोशाप्पेव चाकनत् पुन पुनः कामयते क-
नते कान्यथार्थाद्यद्भुक्तिं अभ्यासात्वा छादसम् ततोलेट्चडागमः । अवयागे यजमानोऽधनादित्-
भावइति यज्ञप्रशस्ता सएवदृष्टफल् सन् सोमाभिपवादीन्करोतीति यजमानप्रशंसा ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

पुरो॒क्ताशं॑यो॒अंस्मै॑सोम॒रर॑न्त॒आशि॑रम् ।

पादि॑त्तंश॒क्रोअं॑हंसः ॥ ० ॥

पुरोळाशम् । यं । अस्मै । सोमम् । रस्ते । आ॒इशिरम् ।
पात् । इत् । तम् । शक्रः । अंहसः ॥ २ ॥

योगजमानः अस्मै इन्द्राय पशुपुरोळाशं तथा आशिरं तृतीयसवने मोक्षीरेणामिश्रितं
सोममस्मै रस्ते प्रयच्छति रातेर्लेटि शपः श्लुः अडागमः । शक्रः समर्थः सइन्द्रः तं यष्टारं
अंहसः पापात् तद्रूपादक्षसोवा पात् इदवधारणे अपादेव रक्षत्येव पातेर्लुङ्ङिरूपम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तस्यद्युमाँअंसद्रथोदेवजूतःसशशुवत् । विश्वावृन्वन्नमित्रियां ॥ ३ ॥
तस्य । द्यु॒डमान् । अ॒सत् । रथः । दे॒व॒डजूतः ।
सः । श॒शु॒वत् । विश्वां । वृ॒न्वन् । अ॒मि॒त्रियां ॥ ३ ॥

तस्य देवान्पूजयतोयजमानस्य देवजूतः देवैस्त्रिन्द्रादिभिः प्रेरितोद्युमान् दीप्तिमान् रथः
स्पन्दनः देवानां हविःप्रदानरूपेण यज्ञेन असत् भवत्यागच्छति । वतस्तेन रथेनामित्रिया अ-
मित्रियान् शत्रुभिःकृत्वान्विश्वा सर्वांन्वाधान् वृन्वन् वनोविहिंसार्कमेवियास्कः हिंसन् सपवशुशु-
वत् पुत्रादिभिर्धनैश्चवर्धते अत्र येन मे रथः बाधाभावश्चाभूदिति यागमशंसा । येन सम्पत्तिददेवाः
रथं दत्तवन्तइति यजमानमशंसा ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अस्यप्रजावतीगृहेसंश्रन्तीद्विवेदिवे । इळाधिनुमतीदुहे ॥ ४ ॥
अस्य । प्र॒जा॒डवती । गृ॒हे । अ॒संश्र॒न्ती । दि॒वे॒डदिवे ।
इळा । धे॒नु॒डमती । दु॒हे ॥ ४ ॥

प्रजावती पुत्रादिपुत्रं असंश्रन्ती सशक्तिर्गतिकर्मा अगमनशीलं तादृशं धेनुमती धे-
नुः पयसा सर्वांन् धिनोति प्रोणयतीनिधेनुर्गीः तात्सहितं इळाजं अस्य यदुगृहे दिवेदिवे अ-
हरहः दुहे देवैर्दुत्यदे । यद्वा इळेति गवां देवता सा स्थिरा धेनुमती गवांपतित्वाङ्गेनुनिर्धेनु-
मती इळा गोदेवता देवैः प्रेरितासती अस्य यजमानस्य गृहे दोग्धा पुत्रादिकमस्मै ददातीत्य-
र्थः दुहेर्लेटिलोपस्तआत्मनेपदेत्विवितलोपः अत्रेन्यास्तयः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

यादम्पतीसमनसासुनुतआचुधावतः ।

देवासो नित्ययाशिरा ॥ ५ ॥ ३८ ॥

या । दम्पती इति दम्पती । सहमनसा । सुनुतः । आ ।

च । धावतः । देवासः । नित्यया । आशिरा ॥ ५ ॥ ३८ ॥

अत्र यजने दंपत्योः स्तुतिः हे देवासो देवाः समनसा समनसौ कर्मणि समानमनस्कौ या यौ दम्पती यज्ञकारिणौ जायापती सुनुतः सोमाभिपुवं कुरुवः यौ दम्पती ततस्तमभिपुवं सोमं आधावतश्च दशापवित्रेण शोधयतः धावुगतिशुद्धयोः तथा नित्यया यत्रतृतीयसवने सोमोस्ति तत्र आश्रयणद्रव्यं गोक्षीरमस्त्येव तस्मान्नित्यसंबंधेन आशिरा आश्रयणेन गोक्षीरेण संयुतं सोमं यौ मयच्छतः तावत्तादीन् मामुतइति उत्तरत्रसम्बन्धः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीयैष्टिर्विशोवर्गः ॥ ३८ ॥

अथ षठी-

प्रतिप्राशव्याँइतःसुम्यश्चावर्हिंराशाने । नतावाजेपुवायतः ॥ ६ ॥

प्रति । प्राशव्यान् । इतः । सुम्यश्चा । वर्हिः ।

आशाते इति । न । ता । वाजेपु । वायतः ॥ ६ ॥

ता तौ देवेष्यो हविषां दातारौ दंपती प्राशव्यान् अशभोजने प्रपूर्वस्यास्य औणादिकोभावे उण्प्रत्ययः प्राशुर्भक्षणं तस्मै साधुन् हितान्वा अन्नादीन्प्रतीतः प्रतिगच्छतः यद्वा प्राशितव्यान् अन्नवर्णलौषः तावेव साम्यं च साम्यं चै समीचीनौ संगतौ वर्हिर्वर्तं आशाते आनशाते । तत्र द्रव्यैर्व्यामुतः तस्मात्तौ यद्यरौ भार्यापती वाजेपु देवैर्देवेषु अन्नेषु न वायतः ययति-र्गत्यर्थः न गच्छतः सर्वदा अन्नसहिषी तिष्ठातामित्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

नदेवानामपिहृतःसुमतिनजुगुक्षतः । श्रवोवृहृदिवासतः ॥ ७ ॥

न । देवानाम् । अपि । हुतः । सुधमतिम् । न ।

जुघुक्षतः । श्रवः । बृहत् । विवासतः ॥ ७ ॥

एतौ दम्पती देवानां इन्द्रादीनां न अपिहुतः अपलापं न कुरुतः अपह्वोपलापः देवेभ्योहविः मदास्यामइति प्रतिज्ञाय पुनरदानमपलापनं हुइ अपनये । कथं नापलपन्तीत्यवसीयते वदाह सुमतिं युष्मदीमां शोभनां मतिं न जुगुक्षतः जुघुक्षतः न संवरीतुमिच्छवः संवारणमाच्छादनं न छादयतइत्यर्थः किन्तु स्तुतिं कुरुतः । गुहूंसंवरणे सनिग्रहगुहोश्चेतीदृमतिपेधः ङत्वपत्वभावौ संहिताकालेभ्रूभावोनास्ति छान्दसत्वात् । किञ्च बृहत् देवेभ्योदीयमानत्वाद् महत् श्रवः श्रवइत्यन्नाम महदन्नं विवासतः युष्मभ्यं प्रयच्छतः विवासतिः परिचरणकर्मा दानमपिच परिचरणमेव । देवैर्दत्तमन्नं घृतादिभिर्मिश्रीकृत्य पुनः पुनर्यजतइत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

पुत्रिणाकुमारिणाविश्वमायुर्व्यश्रुतः । उभाहिरण्यपेशसा ॥ ८ ॥

पुत्रिणां । ता । कुमारीणां । विश्वम् । आयुः । वि ।

अश्रुतः । उभा । हिरण्यपेशसा ॥ ८ ॥

पुत्रिणा पुत्रवन्तौ तत्रापि कुमारिणा षोडशवर्षदेशीयपुत्रवन्तौ हिरण्यपेशसा हिरण्यपेशसाभरणैरलंकृतस्त्वौ उभा उभौ ता तौ दंपती विश्वं सर्वमायुरायुष्यं व्यश्रुतः व्याप्तः यज्ञेन तयोः पुत्रादिकं धनमायुश्च संभवतीत्यर्थः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

वीतिहोत्राकृतद्वंसदशस्यन्तामृतायकम् ।

समूधोरोमशंहतोदेवेपुरुणुतोदुर्वः ॥ ९ ॥

वीतिहोत्रा । कृतद्वंसु दति कृतद्वंसू । दशस्यन्ता । अमृताय । कम् । सम् । ऊर्ध्वः । रोमशम् । हतः । देवेषु । कृणुतः । दुर्वः ॥ ९ ॥

वीतिहोत्रा वीतिहोत्रौ वीतिः मियकरो होत्रा यज्ञोपपोस्तौ अनेन यज्ञेन तयोः
सुखादिकं संभवति तादृशौ । यद्वा वीतिः कान्त्यर्थः होत्रेतिवाङ्गाम अस्मद्विपर्यां स्तुतिं
कुरुविति पृथक्पृथक् देवैः काम्यमानस्तुती अतएव कं सुखपदं हवीरूपमजं दश-
स्यन्वा देवेश्वरः मयच्छन्तौ छतद्वसू तकारोपजनश्छान्दसः याचमानछतधनौ पात्रेषूपयु-
क्तधनावित्यर्थः । एवंविधौ दंपती अमृताय अमरणाय सन्तानाभिवृद्धये रोमशं रोमवल्गं
वृषणं ऊषः योनिं च संहतः संयोजयतइति मैथुनमनूद्यते ततः सपुत्रादिकौ वी देवे-
षु दुवः स्तुत्यन्नदानरूपां परिचर्यां कृणुतः कुरुतः पञ्चभिर्दन्वती अस्तूपेताम् ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

आशर्मपर्वतानां वृणीमहे नदीनाम् । आविष्णोः सचाभुवः ॥ १० ॥ ३ १ ॥

आ । शर्म । पर्वतानाम् । वृणीमहे । नदीनाम् । आ । विष्णोः ।

सचाभुवः ॥ १० ॥ ३१ ॥

एतदादिषु दंपत्योरशिषः यद्यारोचयं पर्वतानां स्वर्गफलपुष्पसहितवृक्षादिभिर्विव शर्मं सु-
खं तत्तेषां स्थैर्यलक्षणं सुखं वा नदीनाञ्च उभयकूलवासिभिर्मुनिभिर्मनुष्यैर्वा जपापनुष्ठानेकै-
र्यस्युखं तासां भवति तत्सुखं एकत्रस्थित्वा सकल्पदार्थं भो कृत्वलक्षणं अनुष्ठानलक्षणं सु-
खमावृणीमहे । संभजामहे सचाभुवः देवैः सहभवतः देवसहितस्य विष्णोरपि शत्रुहननलक्षणं
यत्सुखं तदपि वषमावृणीमहे वाधाभावाद्दविःपदानेन देवैः सहवर्तामइत्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये एकोनचत्वारिंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अथैकादशी-

ऐतुंपूपारधिसर्गः स्वस्तिसर्वधातमः । उरुर्ध्वास्वस्तये ॥ ११ ॥

आ । ऐतु । पूपा । रयिः । सर्गः । स्वस्ति । सर्वधातमः । उरुः ।

अर्ध्वा । स्वस्तये ॥ ११ ॥

रधिसर्गानां दाता भगोन्नजनीपः सर्गैः स्रयंचातमः सर्वेषां धारयितृवमः सर्वेषां वनादि-
भिः पोषयितृवमः पूपा एवचामकोदेवः स्वस्ति क्षेमेण ऐतु अस्मान्प्रदिगच्छतु वतः मार्गं रक्षकं
पुष्पयामनेसति उरुः विस्तीर्णः अर्ध्वा मार्गः स्वस्वये अस्मान्प्रदिनाशाय भवतु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

अ॒र॒म॒ति॒र॒न॒र्वा॒णो॒वि॒श्वो॒दे॒वस्य॒म॒न॒सा । आ॒दि॒त्याना॑म॒ने॒ह इ॒त् ॥१२॥

अ॒र॒म॒तिः । अ॒न॒र्वा॒णः । वि॒श्वः । दे॒वस्य॑ । म॒न॒सा । आ॒दि॒त्याना॑म् ।
अ॒ने॒हः । इ॒त् ॥ १२ ॥

देवानामध्ये पूषणमाह अनर्वाणः अर्वागन्तव्यः शत्रुभिरगन्तव्यस्य अपत्यृतस्य देवस्य
घोतमानस्य पूष्याः विश्वः सर्वः स्तोतृजनः मनसा श्रद्धया भक्त्यैव अरमतिः अर्त्तमतिः प-
र्थास्तुतिर्भवति । तथाहि आदित्यानामदितेः पुत्राणां देवानां दानमनेहइव अपापमेवसलु ।
दस्मादन्नादिमाषये स्तोतृजनः पूषणं स्तौतीत्यर्थः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

य॒थानो॑मि॒त्रो॒अ॒र्य॑मावरु॒णः॑सन्ति॒गो॒पाः । सु॒गाः॑ऋ॒तस्य॒प॒न्थाः॑ ॥१३॥

य॒था । नुः । मि॒त्रः । अ॒र्य॑मा । वरु॒णः । सन्ति॑ । गो॒पाः ।
सु॒गाः । ऋ॒तस्य॑ । प॒न्थाः ॥ १३ ॥ ॥

मित्रः अर्यमा वरुणः एतेत्रयोदेवाः नोस्माकं गोपाः गोपायितारोयथासन्ति भवन्ति यै-
र्मार्गैःव्यमेतैः पालयितव्याभवाम ते ऋतस्य सत्यभूतस्य पन्थाः पन्थानः सुगाः एषां सुगम-
नाभवन्तु तैरागत्यात्मान् यज्ञमार्गैःस्थापयन्त्वित्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

अ॒ग्नि॒वः॑पू॒र्व्य॑गि॒रादे॒वमी॒च्छे॒वसू॒नाम् ।

स॒प॒र्य॑न्तःपुरु॒प्रि॒यंमि॒त्रंनक्षे॒त्रसा॑र्ध॒सम् ॥ १४ ॥

अ॒ग्नि॒म् । वः । पू॒र्व्य॑म् । गि॒रा । दे॒वम् । ई॒च्छे॒ । वसू॒नाम् ।

स॒प॒र्य॑न्तः । पुरु॒प्रि॒यम् । मि॒त्रम् । न । क्षे॒त्र॒सार्ध॑सम् ॥ १४ ॥

हे देवाः वोयुष्माकं पूर्वं मुख्यं पुरतो गंतारं वा देवं स्वभ्राता दीप्यमानमग्निं वसूनां मा-
षये गिरा स्तुतिलक्षणया वाचा ईच्छे अहं स्वीमि । किञ्च सपर्यन्तः युष्मान्परिचरन्तो मनुष्याः पु-

रुमियं बहुविधमियं बहूनामभिमतदामेन प्रीणयितारंवा क्षेत्रसाधकं क्षियन्ति निवसन्ति कर्म-
करणार्थमत्रेति क्षेत्रोपज्ञः तस्य साधकं । साधने दृष्टान्तः—मित्रं यथा मित्रं सुहृत् अन्यस्य
क्षेत्रं केदारदिकं साधयति तद्वत् यज्ञसाधकमग्निं वसुमासये स्तुवन्ति ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

मक्षुदेवध्वंतोरथःशूरोवापृतसुकासुचित् ।

देवानांपइन्मनोयजमानइयक्षत्यमीदर्यज्वनोभुवत् ॥ १५ ॥

मक्षु । देवध्वंतः । रथः । शूरः । वा । पृतसु । कासु । चित् ।
देवानाम् । यः । इत् । मनः । यजमानः । इयक्षति । अग्नि ।
इत् । अर्यज्वनः । भुवत् ॥ १५ ॥

देवध्वतः देवायष्टव्यतया यस्यसन्ति सदेवान् तस्य रथोदेवैदंतः मक्षु शीमं दुर्गमपि प्र-
विशति सर्वत्रामतिहृतगतिरित्यर्थः । तत्रदृष्टान्तः—याशब्दोत्रोपमानवाची यथा शूरोपोद्दा कासु
चित् पृतसु पृतनासु तद्वत् योदेवानां इदयधारणे मनएवइयक्षति स्तुतिभिः पूजयितुमिच्छति य-
द्वा देवानां मनइयक्षति हविर्भिर्यष्टुमिच्छति सयजमानः अर्यज्वनः यामं अकुर्वतो जनान् अभि-
भुवत् स्वसामध्येनाभिभवत्येव । इयक्षन्ति यक्षपूजायाम् यजदेवपूजादिषु उभयोरग्यासस्यसं-
भ्रसारणं छान्दसं । पूरेस्य स्कोः संपोगाघोरिति ककारद्वेषः ॥ १५ ॥

अथ षोडशी—

नयजमानरिप्यसिन्मुन्वाननदेवयो ।

देवानांपइन्मनोयजमानइयक्षत्यमीदर्यज्वनोभुवत् ॥१६॥

न । यजमान । रिप्यसि । न । मुन्वान । न । देवयो इति देवयो ।
देवानाम् । यः । इत् । मनः । यजमानः । इयक्षति । अग्नि ।
इत् । अर्यज्वनः । भुवत् ॥ १६ ॥

हे यजमान यो भवान् देवानां न इयक्षति सत्त्वं न रिष्यति विनष्टो न भवति किन्तु पुत्र-
पौत्रादिभिर्वर्धते । हे सुन्वान सोमाभिपर्वं कुर्वन् यः सुन्वन् तेषां मन इयक्षति सत्त्वमपि न रि-
ष्यति । हे देवयो देवान् कामयमान यो देवानि यक्षति वाटशस्त्रमपि न रिष्यति किन्तु धनादि-
भिर्वर्धते देवानां मनो यो यजमानो यदुमिच्छति स पागमकुर्वतो जनानि भवति ॥१६॥

अथ सप्तदशी-

न किञ्चिदकर्मणानश्नन्नप्रयोपन्नयोपति ।

देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयं ज्वनो भुवत् ॥१७॥

न किंः । तम् । कर्मणा । नशत् । न । प्र । योपत् । न । योपति ।
देवानाम् । यः । इत् । मनः । यजमानः । इयक्षति । अजि । इत् ।
अयं ज्वनः । भुवत् ॥ १७ ॥

यो यजमानो देवानां मनो यदुमिच्छति वं न किञ्चिदकश्चिदपि नशत् स्वकीयेन कर्मणा न-
व्यामोति नशतिर्व्यामिकर्मा । किञ्च सयष्टा न प्रयोषत् स्वस्पात्स्थानान्निभिभक्तः पृथक्कृतो न-
भवति । किञ्च न योपति पुत्रादिभिर्वर्धनादिभिश्च न विभक्तो भवति । युमिभ्रणामिभ्रणयोरित्यस्य
उभयत्र लेट्यडागमः । शिष्टं व्याख्यातम् ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

असत्त्वं सुवीर्यं मुतत्यदाश्वः स्व्यम् ।

देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयं ज्वनो भुवत् ॥१८॥ १०॥

असत्त्वं । अत्रं । सुवीर्यम् । उत । त्यत् । आशुः स्व्यम् ।
देवानाम् । यः । इत् । मनः । यजमानः । इयक्षति । अजि । इत् ।
अयं ज्वनः । भुवत् ॥ १८ ॥ १० ॥

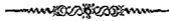
योजमानो देवानां मनोयष्टुमिच्छति अत्रास्मिन्यजमाने सुवीर्यं शोभनवीर्योपेतं पुना-
दिकमसत् भवत्येव उतापिच आश्वत्थ्यं आशुगमनाश्वसंधयुक्तं त्यत् तद्धनादिकं तस्मिन्यज-
माने भवति देवानां मनोयोजनः हविर्भिर्यष्टुमिच्छति यद्वा पूजयितुमिच्छति सजनः अयजन्तः
सर्वान् अग्निभवरयेव ॥ १८ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीये चत्वारिंशोवर्गः ॥ ४० ॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहार्दनिवारयन् । पुमर्थाश्चतुरोदेयाद्विघातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इतिश्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्य धुरंधरेण सायणा-
चार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठाष्टके द्वितीयोध्यायः समाप्तः ॥२॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्यनिःश्वसितवेदा योवेदेभ्योस्त्रिलंजगत् । निर्भमेतमहंबन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

अथ षष्ठस्यतृतीयोध्यायआरभ्यते प्रकृतानीति त्रिंशद्वचं द्वितीयं सूक्तम् तत्रेयमनुक्रमणि-
का-प्रकृतानि त्रिंशन्मेषाविधिरिति । काण्वोमेधातिथिऋषिः परंगायत्रं प्राग्वत्समेरिति परिभा-
षया गायत्रीछन्दः अनादेशपरिभाषयेन्द्रोदेवता । महाप्रतेनिष्केवल्ये गायत्रवृत्ताशीतौ एतत्सू-
क्तम् तथैवपञ्चमारण्यके शौनकेनसूत्रितम्-प्रकृतान्यृजीपिण आघायेअग्निमिन्धतइति । अ-
तिरात्रे प्रथमेपर्याये मैत्रावरुणराक्षे प्रकृतानीतिवृत्तचोत्तरूपः । सूत्रितञ्च-प्रवइन्द्रायमादनं प्रकृवा-
न्यृजीपिणइति । तस्मिन्नेवशास्त्रे प्रतिश्रुतायेत्याद्याः पञ्चदशार्चः । सूत्र्यतेहि-प्रतिश्रुतायवोषुपदि-
ति पञ्चदशेति । दशमेहनि प्रातःसवनेअच्छावाकवादे पत्नीयजमानस्थाने प्रतिश्रुतायेतिवृत्तः ।
सूत्रितञ्च-प्रतिश्रुतायवोषुपदितिवृत्ताविति । अहीनान्तर्गतस्यातिरात्रस्य प्रथमेपर्याये होतुः
पुण्यइदुपगायतेत्यनुरूपः ।

तत्र प्रथमा-

ॐ प्रकृतान्यृजीपिणः कण्वाइन्द्रस्युगाथया ।

मदेसोमस्यवोचत ॥ १ ॥

प्र । कृतानि । ऋजीपिणः । कण्वाः । इन्द्रस्य । गाथया ।

मदे । सोमस्य । वोचत ॥ १ ॥

हे कण्वाः ऋजीपिणऋजीपवतः सोमस्य कृतानि कर्माणि इन्द्रस्य गाथया इन्द्रस्य वा-
चा मदे अस्य मदे संजातेसति प्रवोचत प्रवृत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

यः सृष्टिन्दमनर्शानिपिभुंदासमर्हीशुवम् । वर्धीदुग्रोरिणन्पः ॥ २ ॥

यः । सृष्टिन्दम् । अनर्शानिम् । पिभुम् । दासम् ।

अर्हीशुवम् । वर्धीत् । उपः । रिणन् । अपः ॥ २ ॥

यइन्द्र उग्रःउदूर्णस्तेजस्वीवा सोऽपउदकानि रिणन् प्रेरयन् सृविन्दनामकं शत्रुं अनर्श-
निमनर्शनामकं पिपुं पिपुनामकंच दासंच अहीशुवंच शत्रुं वधीत् अवधीजघान ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

न्यवुदस्यविष्टपंवृष्माणं वृहतस्तिर । रूपेतादिद्रूपौस्यम् ॥ ३ ॥

नि । अवुदस्य । विष्टपम् । वृष्माणम् । वृहतः ।

तिर । रूपे । तत् । इन्द्र । पौस्यम् ॥ ३ ॥

हे इन्द्र वृहतोमहतोवुदस्य मेवस्य वृष्माणमुदकस्य वारकं विष्टपं स्थानं नितिर वि-
ष्टप तापसिद्धं पौस्यं व्रतं चरुपे कुरु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

प्रतिश्रुतायवोष्टपत्तूर्णाशंगिरेरधि । हुवेसुशिप्रमृतये ॥ ४ ॥

प्रति । श्रुताय । वः । धृपत् । तूर्णाशम् । न । गिरेः ।

अधि । हुवे । सुशिश्रम् । जृतये ॥ ४ ॥

हे स्तोत्रारोवोयुष्माकं श्रुताय स्तुतीनां श्रवणाय रक्षणायच धृपच्छत्रं धृपत्तं सुशिमं
सुहनुमिन्द्रं प्रति हुवे ह्वयामि । तूर्णाशं न यथा धर्मभित्तमः पुमान् तूर्णाशमुदकं । तथा चयास्क-
तूर्णाशमुदकंभवति तूर्णमश्रुतेर्वि । गिरेरधि मेघं प्रति ह्वयति । पर्वतः गिरिरिति मेघनामसुपाठ्य
तद्वदित्पर्यः । किमर्थं ऊतये रक्षणाय ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

सगोरश्वस्यविज्रजंमन्दानःसोम्येभ्यः । पुरंनशूरदर्पति ॥ ५ ॥ १ ॥

सः । गोः । अश्वस्य । वि । ज्रजम् । मन्दानः ।

सोम्येभ्यः । पुरम् । न । शूरः । दर्पति ॥ ५ ॥ १ ॥

हे शूरेन्द्र नः प्रसिद्धः त्वं मन्दानोमोदमानः गोरवस्यचक्रजं निवासस्थानं सोम्येभ्यः
सोमार्हेभ्यः पुरं शत्रूणां नगरमिव विदर्पसि विवृत्तद्वारं करोषि ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये प्रथमोऽवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी—

यदिमेरारणःसुतउक्थेवादधसेचनः । आरादुपस्वधागहि ॥ ६ ॥

यदि । मे । ररणः । सुते । उक्थे । वा । दधसे ।

चनः । आरात् । उप । स्वधा । आ । गहि ॥ ६ ॥

हे इन्द्र मे मम सुते अभिपुते सोमे उक्थे स्तोत्रेवा यदि ररणः रमसे चनोत्तं यदिच द-
धसे महं प्रयच्छसि तर्हि आराद्वात् स्वधात्तेनोपागहि उपागच्छ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

व्यंघानेअपिष्मसिस्तोतारंइन्द्रगिर्वणः । त्वन्नोजिन्वसोमपाः ॥ ७ ॥

व्यम् । घ । ते । अपि । स्मसि । स्तोतारः । इन्द्र ।

गिर्वणः । त्वम् । नः । जिन्व । सोमपाः ॥ ७ ॥

हे गिर्वणो गीर्गिर्वन्नीयेन्द्र ते तयापि व्यं घ व्यंखलु स्तोतारः स्मसि भवामः । हे सोम-
पाः सोमस्यपातरिन्द्र त्वं नोस्मात्, जिन्व षीणयसि ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

उतनःपितुमासंरसंरणोअविक्षितम् । मघंवनभूरतिवसु ॥ ८ ॥

उत । नः । पितुम् । आ । नृ । समहरणः ।

अविक्षितम् । मघंवनम् । भूरि । ते । वसु ॥ ८ ॥

उत अपिच हे मघवन् संरराणः संरममाणस्त्वमविक्षितमविक्षीणं पितुमन् । पृशः पितु-
रिति अन्ननामसुपाटात् । नोस्मभ्यमाभराहर् ते तव वसु घनं भूरि अधिकं हि ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

उतनोगोमंतस्त्रुधिहिरण्यवतोअश्विनः । इळाभिःसंरभेमहि ॥१॥

उत । नः । गोमंतः । कृधि । हिरण्यवतः ।

अश्विनः । इळाभिः । सम् । रभेमहि ॥ ९ ॥

उत्तापिच हे इन्द्र नोस्मान् गोमतोगोमिनः कृधि कुरु अश्विनोश्वयुकान्कृधि हिरण्यवतो-
मेघवतश्च कृधि इळाभिरनैश्च संरभेमहि वयं संख्याभवेम ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

वृवदुंक्थंहवामहेसुप्रकरस्त्रुमूतये । साधुकृण्वन्मवसे ॥१०॥२॥

वृवत्उक्थम् । हवामहे । सुप्रकरस्त्रुम् ।

उतये । साधु । कृण्वन्तम् । अवसे ॥ १० ॥ २ ॥

ऊवये लोकस्य रक्षणाय सुप्रकरस्त्रं प्रसृतवाहुं । करस्त्रौ बाहू कर्मणां प्रस्तावाराविति
यास्कवचनात् । अवसे लोकस्यपालनाय साधु कृण्वन्तं साधुकुर्वन्तं वृवदुक्थं बृहदुक्थं इन्द्रं
हवामहे हवामः । तथाचयास्कः—वृवदुक्थोमहदुक्थोवक्त्रव्यमस्माउक्थमिति ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

अथैकादशी-

यःसंस्थेचिच्छतक्रतुरादीकृणोतिदृत्रहा । जरितृभ्यःपुरुषसुः ॥११॥

यः । सम्स्थे । चित् । शतक्रतुः । आत् । ईम् ।

कृणोति । दृत्रहा । जरितृभ्यः । पुरुषसुः ॥ ११ ॥

यः पसिद्धइन्द्रः संस्थे संग्रामे शतक्रतुर्वहुकर्माभवति अपिच आदनन्तरमीमिदं शशु-
वधादिकं दृणोति करोति चिदेव अयं इन्द्रोवृत्रहा शत्रूणां हन्ताभवति । क्रिञ्च जरितृभ्यः
स्तोतृणामर्थं पुरुषसुः बहुधनोभवति न स्वार्थमित्यर्थं. ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

सर्नशक्रश्चिदाशक्रदानवाँअन्तरात्तरः । इन्द्रोविश्वाँभिरूतिभिः ॥ १२ ॥

सः । नः । शक्रः । चित् । आ । शक्रत् । दानंश्वात् ।

अन्तरइआभरः । इन्द्रः । विश्वाँभिः । ऊतिभिः ॥ १२ ॥

शक्रः शकः सइन्द्रः नश्चिदस्मानप्याशकच्छक्रान्करोतु अपिचेन्द्रोदानवान्विश्वाभिः
सर्वैरूतिभिः पालनैरन्तराभरः अन्तराहरः छिद्राणामापूरकसिद्धादिवायीत्यर्थः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

योरायोइवर्निर्महान्सुपारःसुन्वतःसखा । तामिन्द्रमग्निगायत ॥ १३ ॥

यः । रायः । अर्वनिः । महान् । सुइपारः । सुन्वतः ।

सखा । तम् । इन्द्रम् । अग्नि । गायत ॥ १३ ॥

यइन्द्रो रायो घनस्यावनिः पालकोमहान् सर्वोत्तमः सुपारः शोभनपारणश्च भवति यश्च
सुन्वतः सौमाभिपयंकुर्वतो यजमानस्य सखा भियोभवति वमिन्द्रमग्निगायताग्निदुवत । हेत्वो-
त्तरइविरोपः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

आपन्तारंमहिस्थिरंपृतंनानुश्रवोजितंम् । मूर्रेरीशानुमोजंसा ॥ १४ ॥

आइद्यन्तारंम् । महि । स्थिरम् । पृतंनानु ।

श्रवःइजितंम् । मूर्रेः । ईशानम् । ओजंसा ॥ १४ ॥

आपन्तारमागन्तारं महि महान्तं पृतनानु संशयेषु स्थिरमपलं श्रवोजितं श्रवसोजेतारं
ओजसा वलेन मूर्रेवेहोर्धनस्य ईशानमीश्वरमभिगापत ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

नकिंरस्युशाचींनानिपुन्तासूचतानाम् । नकिर्वृत्तानशुदिति ॥ १५ ॥ ३ ॥

नक्तिः । अस्य । शचीनाम् । निक्ष्यन्ता । सूचतानाम् ।

नक्तिः । वृक्ता । न । दात् । इति ॥ १५ ॥ ३ ॥

अस्येन्द्रस्य सूचतानां शोभनानां शचीनां कर्मणां धीः शचीति कर्मनामसुपाठवत् न-
किर्नकश्चिन्नियन्ता नियामकः अयमिन्द्रो नदादिति नपयच्छतीति नकिर्वका नकश्चिद्दति ।
किंतु सर्वोपि जनोयं प्रदावेत्येव ब्रवीतीत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति पटस्य तृतीये तृतीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अथ षोडशी-

ननूनं ब्रह्मणां मृणं प्रांशूनामस्ति सुन्वताम् । नसोमो अप्रतापपे ॥ १६ ॥

न । नूनम् ॥ ब्रह्मणाम् । ऋणम् । प्राशूनाम् । अस्ति । सुन्वताम् ।
न । सोमः । अप्रता । पपे ॥ १६ ॥

प्राशूनां ये सोमं प्राशुवन्ति ते प्राशवस्तेषां सोमं सुन्वतां ब्रह्मणां ब्राह्मणानां ऋणं देवऋणं
ननूनमस्ति नखलुघिघते । तथाचश्रूयते-एषवाअनृणोयः पुत्री यज्वाब्रह्मचारीति । किञ्च अम-
ताऽविस्तीर्णधनेन सोमोनपपे न पीयते प्रभूतधनेनैव सोमः पीयतइत्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

पन्पुइदुपगायतपन्पुउक्थानिंशंसत । ब्रह्मांरुणोतपन्पुइत् ॥ १७ ॥

पन्पे । इत् । उपं । गाद्यत् । पन्पे । उक्थानिं । शंसत् ।

ब्रह्मं । रुणोत् । पन्पे । इत् ॥ १७ ॥

हे उपागावारः पन्पेइत् स्तुत्यपवेन्द्रे उपागायत उपागानं कुरुत । किञ्च पन्पे स्तु-
त्यपवेन्द्रे उक्थानि स्तोत्राणि शंसत हे स्तोत्रारइतिशेषः । पन्पेइत् स्तुत्यपवेन्द्रे ब्रह्म-
ब्रह्माण्यन्वानि स्तोत्राणि रुणोत् कुरुत ॥ १७ ॥

अथाम्बदशी-

पन्थुआदंदिरेच्छतासहस्रावाज्ज्यष्टतः । इन्द्रोयोयज्वनोवृधः ॥ १८ ॥

पन्थः । आ । दंदिरेत् । शता । सहस्रा । वाजी । अष्टतः । इन्द्रः ।

यः । यज्वनः । वृधः ॥ १८ ॥

योवाजी बलवान् शवा वीराणां शतानि सहस्रा सहलाणि चादंदिरेत्ताभिमुख्येन दा-
रपति सोयमिन्द्रः शत्रुभिरवृत्तः पन्थः स्तुत्योभवति यज्वनो विधितेष्टवतो यजमान-
स्य वृधेवर्धयिताश्च भवति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

विपूचरस्वधाअनुकृष्टीनामन्वाहुवः । इन्द्रपिवंसुतानाम् ॥ १९ ॥

वि । सु । चर । स्वधाः । अनु । कृष्टीनाम् । अनु । आहुवः ।

इन्द्र । पिवं । सुतानाम् ॥ १९ ॥

हे इन्द्र आहुवः आह्वानव्यस्त्वं कृष्टीनां मनुष्याणां स्वधाः हवींष्यन्तु सु सु-
दु विचर । द्वितीयोनुपूरणः । सुतानामभिपुतात् सोमांश्च पिव ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

पिवस्वधैनवानामुत्तयस्तुष्ट्येसचा । उतापमिन्द्रयस्त्वव ॥ २० ॥ ४ ॥

पिवं । स्वधैनवानाम् । उत्त । यः । तुष्ट्ये । सचा । उत्त । अयम् ।

इन्द्र । यः । तव ॥ २० ॥ ४ ॥

हे इन्द्र स्वधैनवानां स्वधैनवान् स्वभूतपयसोधेनोः संवन्धिनः सोमान् धेन्वा
क्रीतानित्यर्थः । तथाचश्रूयते-धेन्वाक्रीणांवीति । उतापिच यः सोमस्तुष्ट्ये उदके युक्तं
तुष्ट्येत्युदकनामसुपाठात् । सचा संसृष्टस्तमपि सोमं पिव । उतापिच यः सोमः तवत्व-
दीपस्त्वामुद्दिश्य गृहीतः सोमं त्वया पावव्यइविशेषः ॥ २० ॥

॥ इति षडस्य वृत्तये चतुर्थोवर्गः ॥ ४ ॥

अथैकविंशी-

अतीहिमन्युपाविणंसुपुवांसमुपारणे । इमंरातंसुतंपिव ॥ २१ ॥
अति । इहि । म॒न्यु॒इसा॒विन॑म् । सु॒सु॒इवांस॑म् । उ॒प॒इअ॑रणे ।
इम॑म् । रा॒तम् । सु॒तम् । पि॒व ॥ २१ ॥

हे इन्द्र मन्युपाविणं क्रोधेन सोमं सुन्वन्तमवीहतिगच्छ तथोपारणे ब्राह्मणा उपेत्य यस्मिन्देशे न रमन्ते स उपारणस्तस्मिन्देशे सुपुवांसं सुन्वन्तमवीहि इमं रातं ब्राह्मणोपद्रवरहितेदेशेस्माभिर्दत्तमिमं सुतं सोमं पिव ॥ २१ ॥

अथद्वाविंशी-

इहितिस्रःपरावतइहपंचजनाँअति । धेनाइंद्रावचाकशत् ॥ २२ ॥
इहि । ति॒स्रः । प॒रा॒इव॑तः । इ॒हि । प॒ञ्च । ज॒ना॑न् । अ॒ति । धे॒नाः ।
इन्द्र॑ । अ॒व॒इचा॑कशत् ॥ २२ ॥

हे इन्द्र धेनाः अस्मदीयाः स्तुतीः अवचाकशत् यः अपश्यत् सत्वं परावतोदूरात् आरे परावतइति दूरनामसुपाठात् तिस्रः अग्रपृष्ठपार्श्वदिशाः इहि गच्छ अनेनाग्रतः पृष्ठतः पार्श्वतश्चेन्द्रस्यागमनमाशास्ते । अपिच जनान्मनुष्यान् अतीहि अतिगच्छ । यद्वा गन्धर्वाः पितरोदेवा असुरारक्षांसिच पञ्चजनास्तानतीहीत्यर्थः । तथाचयास्कः—गन्धर्वाः पितरोदेवा असुरा रक्षांसीत्येके चत्वारोवर्णा निषादःपञ्चमइत्यौपमन्यवइति ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

सूर्यौरश्मियथांसूजात्वापच्छन्तुमेगिरः । निम्नमापोनसध्वक् ॥ २३ ॥
सूर्यः । र॒श्मि॑म् । यथा॑ । स॒ज् । आ । त्वा । य॒च्छन्तु॑ ।
मे । गिरः । नि॒म्न॑म् । आ॒पः । न । स॒ध्वक् ॥ २३ ॥

हे इन्द्र सूर्योयथा रश्मि रश्मीन्किरणानश्चमग्रहान्वा विसृजति तथा मत्वं धनं विसृज । अपिच मे मदीयागिरः स्तुतयः सध्वक् सह त्वा त्वामायच्छन्तु निम्नमापोन यथा निम्नदेशमापः सह परित्युहन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

अध्वर्युवातुहिषिञ्चसोमवीरायशिप्रिणे । जरासुतस्यपीतये ॥ २४ ॥

अध्वर्यो इति । आ । तु । हि । सिञ्च । सोमम् ।

वीराय । शिप्रिणे । भर । सुतस्य । पीतये ॥ २४ ॥

हे अध्वर्यो शिप्रिणे हनूमते वीराय शरायेन्द्राय सोमं तु हि क्षिप्रमेवासिच । सुतस्य सुतं सोमं पीतये पानापच भराहरच ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी-

यउद्ःफलिगंभिनन्यक्विंसन्धूर्वासृजत् । योगोपुपुकंधारयत् ॥ २५ ॥ ५ ॥

यः । उद्ः । फलिङ्गम् । भिनत् । न्यक् । सिन्धून् ।

अव्ऽअसृजत् । यः । गोपु । पक्म् । धारयत् ॥ २५ ॥ ५ ॥

यउद्ःउदकार्थं फलिगं मेघं रैवतः फलिङ्गइति मेघनामसुपाठादभिनत् अभिनत् सिन्धू-
नपश्चान्तरिक्षावन्यगर्वागवासृजत् । यश्च गोपु पक्ं पयोधारयदधारयत् सइन्द्रइत्यर्थः ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये पंचमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ षड्विंशी-

अहन्त्त्रमृचीपमऔर्णवाभमहीशुर्वम् । हिमेनाविध्यदर्वुदम् ॥ २६ ॥

अहन् । त्रम् । मृचीपमः । और्णवात्तम् । अहीशुर्वम् ।

हिमेन । अविध्यत् । अर्वुदम् ॥ २६ ॥

ऋचीपमो ऋचा दीत्यात्तमइन्द्रो वृत्रं वृत्रनामकं शत्रुमहन् अहन्त् जघान तथा और्णवा-
भमीर्णवाभनामकमहीशुर्वमहीशुर्वनामकं च शत्रुमहन् तथा हिमेन तुषारेणोदकेन वापुदं मेघ-
मविध्यत् ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

प्रवउग्रायन्निपुरेपांह्वायप्रसक्षिणे । देवत्तंब्रह्मगायत् ॥ २७ ॥

प्र । वृः । उपाय । निःऽतुरै । अपाहाय । प्रहसक्षिणे ।
देवत्तम् । ब्रह्म । गायत ॥ २७ ॥

हे उदात्तारोवो यूयं उग्रघोदूष्णाय निष्टुरे शत्रून्निस्तरते अपाहाय शत्रूणामभिजिघ्रिषे
प्रसक्षिणे प्रसहनशीलायेन्द्राय देवत्तं देवप्रसादलब्धं ब्रह्म स्तोत्रं प्रमायत ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी—

यो विश्वान्यभि व्रतासोमस्य मदे अन्धसः । इन्द्रो देवेषु चेतति ॥ २८ ॥
यः । विश्वानि । अभि । व्रता । सोमस्य । मदै ।
अन्धसः । इन्द्रः । देवेषु । चेतति ॥ २८ ॥

अन्धसो घमानस्य सोमस्य मदे संजाते विश्वानि सर्वाणि व्रता भवानि कर्माणि यद्द्रो-
देवेष्वभिचेतति ज्ञापयति तस्माद्द्राय देवत्तं ब्रह्मणा यतेत्यर्थः ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी—

इहत्यासंधमाद्याहरीं हिरण्यकेश्या । वोह्वामभिप्रयो हितम् ॥ २९ ॥
इह । त्या । संधमाद्या । हरी इति । हिरण्यकेश्या ।
वोह्वाम् । अभि । प्रयः । हितम् ॥ २९ ॥

इहपक्षे त्या वी पत्तिज्ञौ सधमाया सहमायन्तौ हिरण्यकेश्या हिरण्यकेश्यौ हरी एतन्ना-
मकौ अशरी हितं हितकरं प्रयः सोमरूपमन्नं अभि अभिलक्ष्य वोह्वा इन्द्रं ब्रह्मणा
प्रापयत्वामिति ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशत्—

अर्वाञ्चत्वापुरुदुतप्रियमेधस्तुताहरीं । सोमपेयां पवसत ॥ ३० ॥ ६ ॥
अर्वाञ्चम् । त्वा । पुरुदुस्तुत । प्रियमेधस्तुता ।
हरी इति । सोमपेयाय । पवसतः ॥ ३० ॥ ६ ॥

हे पुरुद्युत इन्द्र त्वा त्वां मिषमेघस्तुता हरी अश्वौ सोमपेयाय सोमपानायार्वाञ्चमस्मद-
भिमुखं वक्षतोवहतः ॥ ३० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये पष्ठोवर्गः ॥ ६ ॥

वयंघत्वेत्येकोनविंशत् तृतीयं सूक्तं काण्वस्यमेघातिथेरार्थं बृहतीछन्दस्कम् पौडरपायास्ति-
सोमायत्र्यः एकोनविंशत्यनुष्टुप् इन्द्रोदेवता । तथाचानुकांतम्—वयंवैकोना मेघ्यातिथिर्वाहंतं त्रि-
गायत्र्यनुष्टुबन्तमिति । महान्वे निष्केवल्ये बार्हवतृचाशीतावादितः पञ्चदशर्चः । तथैवपञ्चमारण्यके
शौनकेनसूत्र्यवे—वयंघत्वासुतावन्तइतिपञ्चदश मोपुत्वावाघतश्चनेत्येतस्यद्विपदांचोद्धरतीति । चा-
तुर्वैशिकेहनि माध्यन्दिनेसवने ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे वयंघत्वेतिवृचोवैकल्पिकःस्तोत्रियः । तथाच-
सूत्रं—वयंघत्वासुतावन्तः कईवेदसुवेसचेवि । स्वरसान्नि अयमेवतृचोनुरूपः । सूत्रितश्च—वयं-
घत्वासुतावन्तइति तिस्रोबृहत्पइति । तस्मिन्नेवशस्त्रे कईवेदेति वैकल्पिकोनुरूपः । सूत्रमुक्तमेव ।

तत्र प्रथमा—

वयंघत्वासुतावन्त आपो न वृक्वर्वाहिपः ।

पवित्रस्य प्रसवणे पुष्टन्नहन्पारिस्तोतार आसते ॥ ३ ॥

वयम् । घ । त्वा । सुतइवन्तः । आपः । न । वृक्वर्वाहिपः । पवित्रस्य ।
प्रइस्रवणेपु । वृष्टन्नहन् । पारि । स्तोतारः । आसते ॥ १ ॥

हे वृष्टन्न त्वा त्वां वयंघ वयंखलु सुतवन्तः सोममजिपुतवन्तः आपो न आपइव पवण-
मभिगच्छामः पवित्रस्य सोमानां प्रसवणेपु वृक्वर्हिपस्तीर्णवर्हिपः स्तोतारश्च त्वां पर्यासते प-
र्यासते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

स्वरन्ति त्वासुतेनरोवसो निरेक उक्विधनः ।

कृदासुतंतृपाण ओक आर्गम इन्द्र स्वब्दीववंसंगः ॥ २ ॥

स्वरन्ति । त्वा । सुते । नरः । वसो इति । निरेके । उक्विधनः ।

कृदा । सुतम् । तृपाणः । ओकः । आ । गर्गः ।

इन्द्र । स्वब्दीइव । वंसंगः ॥ २ ॥

हे वसो वासयितरिन्द्र त्वा त्वां सुतेभिषुते सोमे निरेके निर्गमने उक्थिनः नरोनेतारः
स्वरन्ति शब्दायन्ते । अपि चेन्द्रः सुतं सोमं प्रति वृषाणः वृष्यन् स्वब्दीव स्वभूतशब्दइव वंसो
वननीयगमनोवृषभः शब्दं कुर्वन्कदा ओकः स्थानमागमः आगमत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

कण्वेभिर्धृष्णवाधृपद्वाजं दर्पिसहस्रिणम् ।
पिशङ्गरूपं मघवन्विचर्षणे मक्षुगोमंतमीमहे ॥ ३ ॥

कण्वेभिः । धृष्णो इति । आ । धृपत् । वाजम् ।
दर्पि । सहस्रिणम् । पिशङ्गरूपम् । मघवन् ।
विचर्षणे । मक्षु । गोमन्तम् । ईमहे ॥ ३ ॥

हे धृष्णो धर्षकेन्द्र कण्वेभिः कण्वानुद्दिश्य विभक्तिव्यत्ययः सहस्रिणं सहस्रसंख्याकं
बाजमादर्षि देहि । हे मघवन् धनवन् विचर्षणे विद्रष्टरिन्द्र धृपत् धृष्टं पिशङ्गरूपं गोमन्तं च वाजं
मक्षु शीघमीमहे याचामहे त्वापितिशेषः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

पाहिगायान्धंसोमदन्द्रायमेध्यातिये ।
यसंमिंश्लोह्योर्पःसुतेसचावञ्जीरयोहिरण्ययः ॥ ४ ॥

पाहि । गायं । अन्धसः । मदे । इन्द्राय । मेध्यात् अतिये ।
यः । सममिंश्लः । ह्योः । यः । सुते ।
सचा । वञ्जी । रयः । हिरण्ययः ॥ ४ ॥

हे मेध्याविधे पाहि सोमं विच अन्वसु. पीतस्य सोमस्य मदे तस्मादन्द्राय गाय
सोत्रं च पठ । यः इन्द्रो ह्यो रश्वयोः संमिंश्लः. स्वरथे संमिंश्लपिता यथ सुवेसोमे सचा सहाय
मद्द्रोवञ्जी यस्य रथो हिरण्ययो हिरण्ययः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

यःसुपव्यःसुदक्षिणइनोयःसुकृतुगृणे ।

यआकरःसहस्रायःशतामघइन्द्रोयःपूर्भिदारितः ॥५॥७॥

यः । सु॒प॒व्यः । सु॒द॒क्षिणः । इ॒नः । यः । सु॒क॒रुतुः । गृ॒णे । यः ।

आ॒क॒रः । स॒ह॒स्रा । यः । श॒त॒म॒घः । इ॒न्द्रः । यः ।

पूः३भित् । आ॒रि॒तः ॥ ५ ॥ ७ ॥

यः सुपव्यः शोभनसव्यहस्तः यश्च सुदक्षिणः यश्चेनईश्वरः । नियुत्वान् इनइवीश्वरना-
मयुपागाव । यश्चापि सुकृतुः सुमहः सहस्रा सहस्राणां बहूनां यश्चाकरः कर्ता यश्चापि शत-
मघः बहुधनः यश्च पूर्भिद् पुरां भेत्ता यश्चारितः प्रत्यूतःस्वोमान् । तथाचयास्कः-यञारितः
कर्मणिकर्मणिस्थिरः प्रत्यूतःस्वोमानिति । अस्माभिः स्तूयतेच ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

अथ षष्ठी-

योधूपितोयोदंतोयोअस्तिश्मश्रुपुश्रितः ।

विभूतद्युम्नश्च्यवनःपुरुदुतःऋत्वागौरिवशाकिनः ॥ ६ ॥

यः । धू॒पि॒तः । यः । अ॒दंतः । यः । अ॒स्ति । श्म॒श्रु॒पु । श्रि॒तः ।

वि॒भू॒त॒द्यु॒म्नः । च्य॒वनः । पु॒रु॒दु॒तः । ऋ॒त्वा । गौः३ई॒व । शा॒कि॒नः ॥ ६ ॥

योधूपितः शत्रूणांघर्षयिता यश्चादृतः शत्रुभिरावृतः यश्चापि श्मश्रुपु युद्धेषु । श्रवःश्रयंत्य-
स्मिन्निति व्युत्पत्तेः श्मश्रु युद्धमिति वृद्धावदन्ति । श्रितोस्ति भवति यश्चापि विभूतयुजः प्र
भूतवनः यश्च च्यवनः सोमानां ध्यावयिता यश्चापि पुरुदुतो बहुस्तुतः सइन्द्रः कृत्वा कर्मणः
शाकिनः शकस्य यजमानस्य गौरिव यथा गौः पयसोदोग्नी तथा कामानां दोग्धाभवति ॥६॥

अथ सप्तमी-

कईवेदसुतेसचापिबन्तंकहयोदधे ।

अयंयःपुरीविभिनत्योजसामन्दानःशिम्यन्धसः ॥ ७ ॥

कः । ईम् । वेद् । सुते । सचा । पिर्वन्तम् । कत् । वयः । दधे ।
 अयम् । यः । पुरः । विद्भिन्नत्ति । ओजसा । मन्दानः ।
 शिषी । अन्धसः ॥ ७ ॥

हुतेभिपुतेसोमे सचा ऋत्विजासह सोमं पिर्वन्तमीमेनमिन्द्रं कोवेद वेत्ति नकोपिवेत्ती-
 त्यर्थः क्व किंवा वयोचं दधे धारयति योयमिन्द्रः शिषी हनूमानन्धसः सोमेन मन्दानोम-
 न्दमानः ओजसा बलेन पुरोविभिन्नत्ति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

दानामृगोनवारणःपुरुत्राचरथंदधे ।
 नर्किष्णानिर्यमदासुतेगमोमहान्श्वरस्योजसा ॥ ८ ॥

दाना । नृगः । न । वारणः । पुरुत्रा । चरथम् । दधे ।
 नर्किः । त्वा । नि । यमत् । आ । सुते । गमः । महान् ।
 चरसि । ओजसा ॥ ८ ॥

धृगः शत्रूणामन्वेषको वारणोगजो दानामदजलानीव पुरुत्रा बहुषु यज्ञेषु चरथं चरण-
 शीलं मदं दधे इन्द्रोधारयति । अथगत्यसस्तुतिः हे इन्द्र त्वा त्वां नर्किर्नियमद नकश्चिन्विप-
 च्छति सुतेसोमे आगमः आमच्छ । महान् हि त्वमोजसा बलेन सर्वतश्चरसि ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

यउग्रःसन्ननिःपूतःस्थिरोरणायसंस्कृतः ।
 यदिस्तोतुर्मघवाशृणवद्दधंनेन्द्रोयोपत्यागमत् ॥ ९ ॥

यः । उग्रः । सन् । अनिःस्तृतः । स्थिरः । रणाय ।
 संस्कृतः । यदि । स्तोतुः । मघश्वा । शृणवत् । हवम् । न ।
 इन्द्रः । योपति । आ । गमत् ॥ ९ ॥

यउग्रः उदूणः ओजस्वीवा सन्नज्वन् अनिष्टतः शत्रुभिरनिस्वीर्णः स्थिरोचक्षोरणाप
 युद्धाय संस्कृतः शस्त्रैरलंकृतः सोमैर्वासंस्कृतः सइन्द्रोमघवा घनवान् यदिस्तोतुर्हवमाह्वानं
 शृणवच्छृणोति तर्त्यन्वय नयोपति नगच्छति किंतु आगमत् तथैवागच्छति ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

सत्यमित्थावृषेदसिदृषंजूतिर्नोदंतः ।

वृषाद्युग्रशृण्विपेपरावतिवृषोअर्वावतिश्रुतः ॥ १० ॥ ८॥

सत्यम् । इत्था । वृषां । इत् । असि । वृषंजूतिः । नः ।

अदंतः । वृषां । हि । उग्र । शृण्विपे । परावति । वृषो इति ।

अर्वावति । श्रुतः ॥ १० ॥ ८ ॥

हे उग्र उदूणेन्द्र त्वं सत्यमित्था इत्थं वृषेत् कामानां वर्षकण्वासि वृषजूतिः वृषभिश्चा-
रुष्टो नोस्माकमवृतः शत्रुभिरपरिवृतश्चासि वृषा हि सेचकण्व शृण्विपे श्रूयसे । परावति दूरे-
पि वृषोवृषैव अर्वावति समीपेपि वृषा सेचकण्व श्रुतोवृषैवाश्रूयथाः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीयेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

अथैकादशी-

वृषणस्तेअभीशंवोवृषाकशाहिरण्ययी ।

वृषारथोमघवन्वृषणाहरीवृषात्वशतक्रतो ॥ ११ ॥

वृषणः । ते । अभीशंवः । वृषां । कशां । हिरण्ययी ।

वृषां । रथः । मघवन् । वृषणा । हरी इति । वृषां । त्वम् ।

शतक्रतो इति शतक्रतो ॥ ११ ॥

हे मघवन् ते तव अभीशवोरश्मयोऽम्बरशानाः वृषणः वर्षितारः हिरण्ययी हिरण्ययी
कशापि वृषा रथोपि वृषा वर्षिता हरी अन्वावपि वृषणा वृषणौ वर्षितारौ हे शतक्रतो बहुमते-
न्द्र त्वंच वृषा वर्षिता ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

वृषासोनासुनोलुत्तेवृषंनृजीपिन्नामंर ।

वृषादधन्वेवृषणंनदीप्त्रानुभ्यंस्थातहरीणाम् ॥ १२ ॥

वृषां । सोतां । सुनोतु । ते । वृषन् । ऋजीपिन् । आ । भर ।
 वृषां । दधन्वे । वृषणम् । नदीपुं । आ । तुभ्यम् ।
 स्थातः । हरीणाम् ॥ १२ ॥

हे वृषन् वर्षितरिन्द्र ते तव सोवाग्निपवकर्ता वृषा वर्षितासन् सुनोतु सोममग्निपुणोतु ।
 हे ऋजीपिन् ऋजुगमनेन्द्र आभर धनमस्पृश्यमाहर हरीणामश्वानां आ आग्निमुख्येन हे स्थात-
 रिन्द्र तुभ्यं नदीपूदकेषु वृषणं वर्षितारं सोमं वृषा वर्षिता दधन्वे धारितवानग्निपवार्थम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

एन्द्रयाहिपीतयेमधुशविष्ठसोम्यम् ।

नायमच्छामघवांशृणवद्विरोब्रह्मोक्थाचसुकृतुः ॥ १३ ॥

आ । इन्द्र । याहि । पीतये । मधु । शविष्ठ । सोम्यम् ।
 न । अयम् । अच्छ । मघवां । शृणवत् । गिरः । ब्रह्म ।
 उक्था । च । सुकृतुः ॥ १३ ॥

हे शविष्ठ बलवत्तमेन्द्र सोम्यं सोमात्मकं मध्वमृतं पीतये शानायायाहि आग-
 च्छ । किमर्थमागमनमित्यतआह यतआगमनमन्तरेण मघवा धनवान्सुकृतुः सुकर्मा शो-
 भनमहोवायमिन्द्रो गिरः स्तुवीः ब्रह्म स्तोत्राण्युक्थानिच नाच्छ शृणवत् नाग्निपुणोति
 अतआगमनमित्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

वहन्तुत्वारथेष्टामाहरंयोरथपुजः ।

तिरश्चिद्वर्षमवनानिदृत्रहृन्न्येषांयाशतकृतो ॥ १४ ॥

वहन्तु । त्वा । रथेष्टस्याम् । आ । हरंयः । रथपुजः ।
 तिरः । चित् । अर्यम् । सर्वनानि । दृत्रहृन् । अन्येषाम् ।
 या । शतकृतो इति शतकृतो ॥ १४ ॥

हे वृत्रहन् शतक्रतो बहुमत्त रथेष्वां रथस्थमर्यमीश्वरं त्वा त्वां रथयुजो रथे-
युक्ता हरयोश्वाः अन्येषां या यानि सवनानि सन्ति तानि तिरश्चित्तिरिक्त्वुर्वन्तः
सवनान्यस्मदीयानि सवनान्यावहन्तु प्रापयन्तु ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी

अस्माकंमृद्यान्तमंस्तोमधिष्वमहामह ।

अस्माकंतेसर्वनासन्तुशंतमा मदायद्युक्षसोमपाः ॥ १५ ॥ ९ ॥

अस्माकंम् । अद्य । अन्तमम् । स्तोमम् । धिष्व् । महाइमह ।

अस्माकंम् । ते । सर्वना । सन्तु । शमइतमा ।

मदाय । युक्ष । सोमइपाः ॥ १५ ॥ ९ ॥

हे महामह महतामपि महान् महापूज्यवा अद्यान्तममन्तिकवमस्माकं मेघ्यातिथीनां स्तो-
मं धिष्व धारय । हे युक्ष दीप्त सोमपाः सोमस्य पावरिन्द्र ते तव मदाय मदार्थं सवना सव-
नान्यस्माकं शन्तमा शन्तमानि सुखतमानि सन्तु भवन्तु ॥ १५ ॥

॥ इति पद्यस्य वृत्तमि नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

अथ षोडशी-

नहिपस्तवनोममशास्त्रेअन्यस्यरण्यति ।

योअस्मान्वीरआनयत् ॥ १६ ॥

नहि । सः । तवं । नो इति । मम । शास्त्रे । अन्यस्य ।

रण्यति । यः । अस्मान् । वीरः । आ । अनयत् ॥ १६ ॥

योवीरः शूरोनोस्माननयत् सइन्द्रस्तव शास्त्रे शासने नहि रण्यति न रमते ममापि शास्त्रे
नोरण्यति अन्यस्यापि शासने न रण्यति किंतु रक्षणएव रमतइत्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

इन्द्रंभिह्वातदंभवीन्त्रियाअशास्यंमनः ।

उतोअहकर्तुरघुम् ॥ १७ ॥

इन्द्रः । चित् । घ । तत् । अब्रवीत् । स्त्रियाः । अशास्यम् ।
मनः । उतो इति । अहं । कर्तुम् । रघुम् ॥ १७ ॥

योमेध्यामिधेर्घनप्रदाता शायोगिरासंगः सपुमान् भूत्वा रुयभवत् तदा यइन्द्रउवाच तदिदमाह ।
तथाचाहुः—शायोगिश्वासंगोयः स्त्रीभूत्वा पुमानभूत् समेध्यातिथये दानं दत्वेति । इन्द्रश्चिदघ
इन्द्रः खलु तदब्रवीत् स्त्रिया मनश्चित्तं अशास्यं पुरुषेणाशिष्यं शासितुमशक्यं प्रचटत्वादिति ।
उतो अपि स्त्रियाः कर्तुं पत्न्यां रघुं लघुमह आह ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

सतींचिद्वामदृच्युतामिथुनावहतोरथम् ।
एवेद्वृष्णउत्तरा ॥ १८ ॥

सती इति । चित् । घ । मृदृच्युता । मिथुना । वहतः ।
रथम् । एव । इत् । धूः । वृष्णः । उत्तरा ॥ १८ ॥

सती चिद्वेन्द्रस्याशवावपि खलु मदच्युता सोमं पतिगन्तारौ इन्द्रस्यैव रथं मिथुनौ वहतः
एवेदेवमेव वृष्णइन्द्रस्य रथः धूरुत्तराश्वयोरुत्तराभवति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

अधःपश्यस्वमोपरिसंतरांपादकौहर ।
मातेकशप्रकौदशान्स्त्रीहिन्नह्लाचभूर्विथ ॥ १९ ॥ १० ॥

अधः । पश्यस्व । मा । उपरि । समंतराम् । पादकौ । हर । मा ।
ते । कशप्रकौ । दशान् । स्त्री । हि । न्ना । भूर्विथ ॥ १९ ॥ १० ॥

एवमन्तरिक्षादागच्छन् रथस्थइन्द्रः स्त्रियं मन्त्रं स्वस्मात् पुंस्त्वमिच्छन्तं शायोगिं यत् उवाच
तदाह—हे शायोगे त्वं स्त्री सती अधः पश्यस्व एपस्त्रीणां धर्मः उपरि मापश्यस्व उपरिदर्शनं स्त्रीणां
धर्मो न भवति हि । पादकौ पादावपि सन्तरां संश्लिष्टौ यथा भवतस्तथा हर । यथा पुम्पोदि-
श्लिष्टपादनिधानोऽवदति तथा त्वया स्त्रिया न कर्तव्यमित्यर्थः । अपिच ते कशप्रकौ कशप्रकृष

कशष्कौ कशतिराहननकर्मा कशष्ककावुभेअगे माट्शान् पुरुषानपश्यन्तु तयोरदर्शनं वाससः
सुष्टु परिधानेन भवति । अतः सुष्टु वाससा परिधानं कुरु । स्त्रियोसामुल्कादभिसंवीताभवन्ती-
त्यर्थः । हि यस्मात्कारणात् ब्रह्मासन स्त्री बभूविथ ॥ १९ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये दशमोवर्गः ॥ १० ॥

एन्द्रयाहोत्यदादर्शं चतुर्थं सूक्तं काण्वस्य नीपातिथेरायै आनुष्टुभं षोडश्याद्यास्तिसोऽगायत्र्यः
बयुरोचिषोऽगिरोऽगोत्राः सहस्रसंख्याकाः आयदिन्द्रश्चेत्यादीनां तासां विसृणाम्ययः इन्द्रोदेवता ।
तथाचानुक्रमणम्—एन्द्रयाहिङ्गूना नीपातिथिरानुष्टुभं तृचोन्योऽगायत्रसंहस्रं वसुरोचिषोऽगि-
रसोपश्यन्निवि । विनियोगोऽैंगिकः ।

तत्र प्रथमा—

एन्द्रयाहिह्रिर्भिरुपकण्वस्यसुष्टुतिम् ।
दिवोअमुष्यशासंतोदिव्ययदिवावसो ॥ १ ॥

आ । इन्द्र । याहि । हरिः । उष । कण्वस्य । सुष्टुतिम् ।
दिवः । अमुष्य । शासंतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ १ ॥

हे इन्द्र कण्वस्य सुष्टुतिं शोभनांस्तुतिं हरिभिरस्यैरुपायाहि आगच्छ दिवोद्युलोकं द्विती-
यार्थेपठौ अमुष्यामुष्मिन्दिन्द्रे शासतः शासति विभक्तिव्यत्ययः तत्र वयं सुखमास्महे दिवावसो
दीवहविष्केन्द्र दिवं स्वर्गं यय यूयं गच्छत बहुवचनं पूजार्थम् । यद्वा हे दिवावसो दिवोद्युनामकं
अमुष्यामुं लोकं शासतः शासनं कुर्वन्तोऽप्युयं दिवं स्वर्गं यय गच्छत अत्र बहुवचनं पूजार्थ-
मित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आत्वाप्रावावदन्निहसोमीघोपेण्यच्छतु ।
दिवोअमुष्यशासंतोदिव्ययदिवावसो ॥ २ ॥

आ । त्वा । प्रावा । वदन् । इह । सोमी । घोपेण । यच्छतु । दिवः ।
अमुष्य । शासंतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वामिहयत्ते ग्रावा सोमाभिपवपापाणः सोमी सोमवान् घदन् शब्दं कुर्वन्
घोषेण ध्वनिनासह आयच्छतु । सिद्धमन्यत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

अत्राविनेमिरेपा॒मुरा॑नधू॒नुते॒वृकः॑ ।

दिवो॒अमु॒प्य॒शास॑न्तो॒दिवं॒यय॑दिवावसो ॥ ३ ॥

अत्र । वि । नेमिः । ए॒पा॒म् । उ॒रा॒म् । न । धू॒नुते॒ । वृकः॑ । दि॒वः ।
अ॒मु॒प्य॑ । शास॑न्तः । दि॒वम् । य॒य । दि॒वा॒व॒सो॒ इति॑ दिवाऽवसो ॥ ३ ॥

अत्रास्मिन्यत्ते एषामभिपवग्रावणां नेमिः सोमलता विधुनुते विशेषेण कम्पयति उरादिषीं
वृकोन वृकइव । सिद्धमन्यत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

आत्वा॒क॒र्णा॒इहा॒वसे॒हव॑न्ते॒वाज॑सातये ।

दिवो॒अमु॒प्य॒शास॑न्तो॒दिवं॒यय॑दिवावसो ॥ ४ ॥

आ । त्वा । क॒र्णाः । इ॒ह । अ॒वसे॑ । ह॒व॑न्ते । वा॒ज॑सातये । दि॒वः ।
अ॒मु॒प्य॑ । शास॑न्तः । दि॒वम् । य॒य । दि॒वा॒व॒सो॒ इति॑ दिवाऽवसो ॥ ४ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वामिहयत्ते कर्णाः अवसे रक्षणाय वाजसातये अन्नस्य प्राप्त्यर्थं आहव-
न्ते आभिमुख्येन हुयन्ति सिद्धमन्यत् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

दधा॑मिनेसु॒तानां॑रु॒ष्णेन॑पूर्व॒पाप्य॑म् ।

दिवो॒अमु॒प्य॒शास॑न्तो॒दिवं॒यय॑दिवावसो ॥ ५ ॥ ११ ॥

दधा॑मि । ने । सु॒ताना॑म् । रु॒ष्णे । न । पूर्॒व॒पाप्य॑म् । दि॒वः । अ॒मु॒प्य॑ ।
शास॑न्तः । दि॒वम् । य॒य । दि॒वा॒व॒सो॒ इति॑ दिवाऽवसो ॥ ५ ॥ ११ ॥

हे इन्द्र ते तुभ्यं सुतानां द्वितीयाथेपथी सुतान् सोमान् ददामि प्रयच्छामि । वृष्णे न यथा वायवे पूर्वपाप्यं यज्ञमुत्वे वेयं प्रयच्छन्ति तद्वद्दहं प्रयच्छामीत्यर्थः । सिद्धमन्यव ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ षष्ठी—

स्मत्पुरन्धिर्नआर्गहिविश्वतोधीर्नऊतये ।

दिवोअमुप्यशासंतोदिव्ययदिवावसो ॥ ६ ॥

स्मत्पुरन्धिः । नः । आ । गृहि । विश्वतः३धीः । नः । ऊतये ।

दिवः । अमुप्यं । शासंतः । दिव्यम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ ६ ॥

हे इन्द्र स्मवपुरन्धिः स्वर्गकुटुंबी नः अस्मान् आगहि । तथा दिवतः धीः सर्वतोऽङ्गतो-
धारकः त्वं नः अस्माकं ऊतये रक्षणाय आगहि आगच्छ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

आनोधाहिमहेमतेसहस्रोतेशतामघ ।

दिवोअमुप्यशासंतोदिव्ययदिवावसो ॥ ७ ॥

आ । नः । याहि । महेमते । सहस्रऊते । शतमघ । दिवः ।

अमुप्यं । शासंतः । दिव्यम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ ७ ॥

हे महेमते महापुत्रे सहस्रोते सहस्ररक्षण शतामघ बहुधनेन्द्र त्वं नोत्मानायात्पाग-
च्छ । सिद्धमन्यव ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

आत्वाहोतामनुंहितोदेवत्रावस्तदीज्यः ।

दिवोअमुप्यशासंतोदिव्ययदिवावसो ॥ ८ ॥

आ । त्वा । होता । मनुः३हितः । देव३त्रा । वस्तुत् । ईज्यः । दिवः ।

अमुप्यं । शासंतः । दिव्यम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ ८ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां देवत्रा देवानांमध्ये ईदृचः स्तुत्योहोता देवानामाहाताग्निर्मनुहितोमनुष्यैरृष्टि
निहितभावक्षव वहतु । सिद्धमन्यव ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

आत्वा॑मद॒च्युता॑ह॒रीश॒येन॑प॒क्षेव॑वक्षतः ।

दिवो॑अ॒मुप्य॑शास॒तोदिव॑य॒यदिव॑वसो ॥ ९ ॥

आ । त्वा । म॒द॒च्युता॑ । ह॒री इति॑ । श॒येन॑म् । प॒क्षाद्दे॒व । व॒क्षतः॑ ।
दिवः । अ॒मुप्य॑ । शास॒तः । दिव॑म् । य॒य । दि॒वा॒वसो॑ इति॑ दि॒वा॒वसो॑ ॥ ९ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां म॒द॒च्युता॑ म॒द॒च्युतौ॑ श॒वूणां॑ म॒दस्य॑ च्याव॒धितारौ॑ ह॒री अशौ॑ श॒पेन॑
श॒येना॑ख्यं प॒क्षिणं॑ प॒क्षेव॑ आत्मीयप॒क्षाविव॑ आवक्षतः आवहताम । सिद्धमन्यव ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

आया॑ह्य॒र्यआप॑रि॒स्वाहा॑सोम॒स्यपी॑तये ।

दिवो॑अ॒मुप्य॑शास॒तोदिव॑य॒यदिव॑वसो ॥ १० ॥ १२ ॥

आ । या॒हि । अ॒र्यः । आ । परि॑ । स्वाहा॑ । सोम॒स्य ।

पी॑तये । दिवः । अ॒मुप्य॑ । शास॒तः । दिव॑म् ।

य॒य । दि॒वा॒वसो॑ इति॑ दि॒वा॒वसो॑ ॥ १० ॥ १२ ॥

हे अये॑न्दर त्वं आ परि सर्वतः आया॒क्षागच्छ॑ पी॒तये॑ तव॒पानार्थं॑ सोमस्य सोमं स्वा-
हा स्वाहाकरोमि । सिद्धमन्यव ॥ १० ॥

॥ इति पठस्य कृवीये द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथैकादशी-

आनो॑पा॒ह्युप॑श्रुत्यु॒क्त्वेपु॑रणयाद्दृह ।

दिवो॑अ॒मुप्य॑शास॒तोदिव॑य॒यदिव॑वसो ॥ ११ ॥

आ । नः । याहि । उपश्रुति । उक्थेषु । रणय । इह । दिवः ।
अमुष्य । शासतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ ११ ॥

हे इन्द्र त्वं नोस्माकमिहयज्ञे उक्थेषु शस्त्रेषु पठ्यमानेषु उपश्रुति उपश्रुती समीपमाया-
त्पामच्छ अस्मात् रणयव । सिद्धमन्यव ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

सहस्रैरासुनौगहिसंभृतैःसम्भृताश्वः ।
दिवोअमुष्यशासतोदिव्ययपदिवावसो ॥ १२ ॥

सहस्रैः । आ । सु । नः । गृहि । समभृतेः । संभृतः अश्वः ।
दिवः । अमुष्य । शासतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति
दिवावसो ॥ १२ ॥

हे इन्द्र संभृताश्वः पुष्टाश्वस्त्वं सुसंभृतैः सहस्रैः समानरूपैरश्वैः नोस्मानागसागच्छ । सि-
द्धमन्यव ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

आयाहिपर्वतेभ्यःसमुद्रस्याधिविष्टपः ।
दिवोअमुष्यशासतोदिव्ययपदिवावसो ॥ १३ ॥

आ । याहि । पर्वतेभ्यः । समुद्रस्य । अधि । विष्टपः । दिवः ।
अमुष्य । शासतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवावसो ॥ १३ ॥

हे इन्द्र त्वं पर्वतेभ्यः आयासागच्छ समुद्रस्यान्तरिक्षस्य दिष्टपोविष्टपात्राभ्यामायाहीत्य-
र्थः । सिद्धमन्यव ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

आनोगेज्याान्यश्व्यासहस्रांशुददृहि ।
दिवोअमुष्यशासतोदिव्ययपदिवावसो ॥ १४ ॥

आ । नः । गव्यानि । अश्व्या । सहस्रा । शूर । ददृहि । दिवः ।

अमुष्य । शासतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवाहवसो ॥ १४ ॥

हे शूरेन्द्र त्वं नोस्मभ्यं सहस्रा सहस्राणि सहस्रसंख्यानि गव्यानि गोहितानि गोस्ता-
णि वा अश्व्या अश्व्यान्यश्वहितानि अश्व्यात्मकानि वा ददृहाविवृणु । सिद्धमन्यत् ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

आनं सहस्रशोभंरायुतानिशतानिच ।

दिवोअमुष्यशासतोदिवंयदिवावसो ॥ १५ ॥

आ । नः । सहस्रशः । भूर । अयुतानि । शतानि । च । दिवः ।

अमुष्य । शासतः । दिवम् । यय । दिवावसो इति दिवाहवसो ॥ १५ ॥

हे इन्द्र नोस्मभ्यं सहस्रशः सहस्रशो अयुतानि शतानि च अभीष्टानि वस्तून्याभ्यराह-
-रु । सिद्धमन्यत् ॥ १५ ॥

अथ षोडशी—

आपदिन्द्रंश्चददृहेसहस्रं वसुरोचिपः ।

ओजिष्ठमश्व्यं पशुम् ॥ १६ ॥

आ । यत् । इन्द्रः । च । ददृहे इति । सहस्रम् । वसुरोचिपः ।

ओजिष्ठम् । अश्व्यम् । पशुम् ॥ १६ ॥

वसुरोचिपो वसुदीपयो षयं सहस्रं सहस्रसंख्याकानामस्माकं नेवा इन्द्रश्च ओजिष्ठं व-
सवत्तरमश्व्यमश्व्यात्मकं पशुं च ययदा आददृहे पारावतादाददृहे उत्तरत्रसंन्यः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

यक्रुञ्जावार्तरहसोरुपासोरघुष्यदः ।

भ्राजन्तेसूर्याइव ॥ १७ ॥

ये । ऋज्जाः । वातंहरंहसः । अरुपासः । रघुस्यदं । भ्राजन्ते ।
सूर्याःइव ॥ १७ ॥

वदा येऋजा ऋजुगामिनो वावरंहसो वायुसदृशवेगा अरुपासः आरौचमाना रघुप्य-
सो लघुस्पन्दमानाअम्वाः सूर्याइव यथा सूर्यस्तथा भ्राजन्ते ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

पारावतस्परतिपुंद्रवच्चक्रेज्वाशुपुं ।
तिष्ठुंवनस्यमध्यमा ॥ १८ ॥ १३ ॥

पारावतस्य । रातिपुं । द्रवत् चक्रेषु । आशुपुं । तिष्ठम् । वनस्य ।
मध्ये । आ ॥ १८ ॥ १३ ॥

तेष्वभ्येषु पारावतस्य रातिषु देवेषु द्रवचक्रेषु द्रवद्रवचक्रेज्वासुप्यभ्येषु । तादृश्यं आशुरि-
त्यश्वनामसुपाठात् । प्रतिगृहीतेषु सत्सु वनस्यमध्ये आतिष्ठमिति वसुरोचिषाम् सहस्रं-
षदन्ति ॥ १८ ॥

॥ इति पद्यस्य तृतीया त्रयोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

अग्निनेन्द्रेणेति चतुर्विंशत्पृष्ठं पञ्चमंस्तकं श्यावाश्वस्याश्वेयस्यापंम् । अत्रानुक्रमणिका-
अग्निनाचतुर्विंशतिः श्यावाश्वश्चाश्विनमुपरिष्ठाञ्ज्योतिषं पंक्तिमहावृहती पंचमपञ्चमिति । उपरि-
ष्ठाञ्ज्योतिश्छन्दः । चतुर्थपादस्याष्टाक्षरत्वात् यतोऽष्टकस्त्वतोऽज्योतिरिति सङ्गक्षणम् । द्वारिंशीपंक्तिः
वर्षोविंशीमहावृहती चत्वारोऽष्टकाजागवश्च महावृहतीन्युक्तक्षणोपेतत्वात् । चतुर्विंशीपंक्तिः ।
अश्विनीदेवता अश्विनोपमिं होतुरविरिकोक्तये अग्निनेन्द्रेणे पेतस्त्कम् स्वैवित्थं-अग्निनेन्द्रे-
णाभाप्यग्निरिति ।

तत्र पथना-

अग्निनेन्द्रेणवर्णुणेनविष्णुनादित्पैरुद्रेषमुभिःसचाभुवा ।
सजोपंसाउपसासूपेणचसोमपिचतमश्विना ॥ १ ॥

अग्निना । इन्द्रेण । वरुणेन । विष्णुना । आदित्यैः । रुद्रैः ।
वसुधभिः सचाक्षुवा । सृजोपसौ । उपसा । सूर्येण । च । सोमम् ।
पिवत्तम् । अश्विना ॥ १ ॥

हे अश्विना अश्विनौ अग्निना इन्द्रेण वरुणेन विष्णुना आदित्यैरुदैर्बसुभिश्च सचाक्षु-
वा सहभूतौ उपसा सूर्येणच सजोपसा संगतौ युवां सोमं पिवतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

विश्वाभिधीभिर्भुवनेनवाजिनादिवापृथिव्याद्रिभिःसचाक्षुवा ।
सजोपसाउपसासूर्येणचसोमंपिवतमश्विना ॥ २ ॥

विश्वाभिः । धीभिः । भुवनेन । वाजिना । दिवा ।
पृथिव्या । अद्रिभिः । सचाक्षुवा । सृजोपसौ ।
उपसा । सूर्येण । च । सोमम् । पिवत्तम् । अश्विना ॥ २ ॥

हे वाजिना वजिनावश्विनौ विश्वाभिः सर्वाभिधीभिः प्रजाभिः भुवनेनास्त्रिभेन भूतजा-
नेनच दिवा पुडोकेनच पृथिव्याचाद्रिभिश्च सचाक्षुवा सहभूतौ उपसा सूर्येणच संगतौ यु-
वां सोमं पिवतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

विश्वेदेवेस्त्रिभिरेकादशैरिन्द्रिर्मरुद्भिर्भृगुभिःसचाक्षुवा ।
सजोपसाउपसासूर्येणचसोमंपिवतमश्विना ॥ ३ ॥

विश्वैः । देवैः । त्रिभिः । एकादशैः । इन्द्र । अत्रुद्भिः ।
मरुद्भिः । भृगुद्भिः । सचाक्षुवा । सृजोपसौ ।
उपसा । सूर्येण । च । सोमम् । पिवत्तम् । अश्विना ॥ ३ ॥

हे अश्विनौ विश्वेदेवैः त्रिभिः एकादशैः त्रयस्त्रिंशोः इत्यन्ते अन्द्रिः मरुद्भिः भृगुभिश्च स-
चाक्षुवा सहभूतौ उपसा सूर्येणच संगतौ युवां सोमं पिवतम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

जुपेथांयज्ञं बोधतं हवस्य मे विश्वे ह देवौ सवना वगच्छतम् ।
सजोपसा उपसा सूर्येण चेपेनो वोढूमश्विना ॥ ४ ॥

जुपेथाम् । यज्ञम् । बोधतम् । हवस्य । मे । विश्वा ।
इह । देवौ । सवना । अव । गच्छतम् । सजोपसौ । उपसा । सूर्येण ।
च । आ । इपम् । नः । वोढुम् । अश्विना ॥ ४ ॥

हे अश्विनौ देवौ यज्ञं जुपेथां सेवेथां । मे मम हवस्य हवं बोधतं जानीतं । इहपते विश्वा
सवना सर्वाणि सवनानि अवगच्छतं प्राप्नुवतम् । इपं अन्नं आवोढुं प्रापयतम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

स्तोमं जुपेथां युष्मशेर्वकन्यनां विश्वे ह देवौ सवना वगच्छतम् ।
सजोपसा उपसा सूर्येण चेपेनो वोढूमश्विना ॥ ५ ॥

स्तोमम् । जुपेथाम् । युष्मशा इव । कन्यनाम् । विश्वा ।
इह । देवौ । सवना । अव । गच्छतम् । सजोपसौ ।
उपसा । सूर्येण । च । आ । इपम् । नः । वोढुम् । अश्विना ॥ ५ ॥

हे अश्विनौ देवौ युवां इहास्मिन्यते स्तोमं जुपेथां सेवेथाम् । युष्मशेव यथा युवानौ
'कन्यनां कन्यानामाह्वानं सेवेते तद्दित्यर्थः । इहपते विश्वानि सवनान्यवगच्छतं प्राप्नुवतम् ।
सिद्धयन्त्यम् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

गिरो जुपेथामध्वरं जुपेथां विश्वे ह देवौ सवना वगच्छतम् ।
सजोपसा उपसा सूर्येण चेपेनो वोढूमश्विना ॥ ६ ॥ १४ ॥

गिरः । जुपेथाम् । अध्वरम् । जुपेथाम् । विश्वा ।
इह । देवौ । सवना । अव । गच्छतम् । सजोपसौ । उपसा ।
सूर्येण । च । आ । इपम् । नः । वोढुम् । अश्विना ॥ ६ ॥ १४ ॥

हे देवौ अश्विनौ अस्माकं गिरः स्तुतीः जुपेथां सेपेथां । तथा अध्वरं यज्ञञ्च जुपेथां ।
इहपज्ञे विश्वा विश्वानि सवनानि अवगच्छतं प्राप्नुतम् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथ सप्तमी—

हारिद्रवेवपतथोवनेदुपसोमंसुतमंहिपेवावगच्छथः ।
सजोपसाउपसासूर्येणचत्रिर्वीर्तिर्यातमश्विना ॥ ७ ॥

हारिद्रवाऽईव । पतथ्यः । वनां । इत् । उप । सोमम् । सुतम् ।
महिपाऽईव । अव । गच्छथ्यः । सजोपसौ । उपसा ।
सूर्येण । च । त्रिः । वीर्तिः । यातम् । अश्विना ॥ ७ ॥

हे अश्विना अश्विनौ युवां सुतमभिपुतं सोममुपपतथः हारिद्रवेव यथा हारिद्रवौ पक्षि-
णौ वना वनान्युदकानिवा वनमित्युदकनामसुपाटाव उपपततः तद्वदित्यर्थः । महिपाविव यथा
पिपासितौ महिपावुदकान्युपगच्छतः । तथा सुतं सोममवगच्छथः । उपसा सूर्येणच संगतौ
त्रिर्वीर्तिस्त्रिमार्गं यातंच ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

हंसाविवपतथोअध्वगाविवसोमंसुतमंहिपेवावगच्छथः ।
सजोपसाउपसासूर्येणचत्रिर्वीर्तिर्यातमश्विना ॥ ८ ॥

हंसौऽईव । पतथ्यः । अध्वगौऽईव । सोमम् । सुतम् । महिपाऽईव ।
अव । गच्छथ्यः । सजोपसौ । उपसा । सूर्येण । च । त्रिः ।
वीर्तिः । यातम् । अश्विना ॥ ८ ॥

हे अश्विनौ युवां हंसाविव यथा हंसौ अध्वगाविव यथाच पथिकाजडकं गच्छतस्तथा
देगेन सुतं सोमं पवथोगच्छथः । सिद्धमन्यव ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

श्वेनाविष्वपतथोह्व्यदातयेसोमंसुतमहिषेवावगच्छथः ।
सजोपसाउपसासूर्येणचत्रिर्वर्तिर्पातमश्विना ॥ ९ ॥

श्वेनौह्व्यव । पतथः । ह्व्यदातये । सोमम् । सुतम् । महिषाह्व्यव ।
अव । गच्छथः । सहजोपसौ । उपसा । सूर्येण ।
च । त्रिः । वर्तिः । यातम् । अश्विना ॥ ९ ॥

हे अश्विनौ युवां श्वेनाविष्व यथाश्वेनौ गगनंगच्छतस्तथा वेगेन सुतं सोमं ह्व्यदातये
यजमानार्थं पतथोगच्छथः । सिद्धमन्युव ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

पिबंतंचतृष्णुतंचाचंगच्छंतंप्रजांचधत्तंद्रविणंचधत्तम् ।
सजोपसाउपसासूर्येणचोर्जनोधत्तमश्विना ॥ १० ॥

पिबंतम् । च । तृष्णुतम् । च । आ । च । गच्छतम् । प्रहजाम् । च ।
धत्तम् । द्रविणम् । च । धत्तम् । सहजोपसौ । उपसा ।
सूर्येण । च । ऊर्जम् । नः । धत्तम् । अश्विना ॥ १० ॥

हे अश्विनौ युवां सोमं पिबतश्च तृष्णुतश्च तृप्संतंच प्रानार्थं तृप्सर्थं चागच्छंतं सोमंपीता
एवौसती युवां अस्मभ्यं प्रजाश्च धत्तं धारयतं द्रविणं धनश्च धत्तम् उपसासूर्येणच
संगतौ भोस्मभ्यं ऊर्जं बलंच धत्तम् ॥ १० ॥

अथैकादशी-

जयंतंचप्रस्तुतंचप्रचावतंप्रजांचधत्तंद्रविणंचधत्तम् ।
सजोपसाउपसासूर्येणचोर्जनोधत्तमश्विना ॥ ११ ॥

जयंतम् । च । प्र । स्तुतम् । च । प्र । च । अवतम् । प्रहजाम् ।
च । धत्तम् । द्रविणम् । च । धत्तम् । सहजोपसौ । उपसा ।
सूर्येण । च । ऊर्जम् । नः । धत्तम् । अश्विना ॥ ११ ॥

हे अश्विनौ युवां जयतं शत्रूंश्च जयतम् प्रस्तुतं स्तोतुंश्च प्रचावतमस्मांश्च परक्षतम् । अ-
न्यत्सिद्धम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

हृतं च शत्रून् यततं च मित्रिणः प्रजांच धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।
सजोर्पसा उपसा सूर्येण चोर्जनो धत्तमश्विना ॥ १२ ॥ १५ ॥

हृतम् । च । शत्रून् । यततम् । च । मित्रिणः । प्र॒द॒जाम् । च ।
ध॒त्तम् । द्र॒विणम् । च । ध॒त्तम् । स॒द॒जो॒र्प॒सो । उ॒प॒सा । सूर्येण ।
च । ऊ॒र्जम् । नः । ध॒त्तम् । अ॒श्वि॒ना ॥ १२ ॥ १५ ॥

हे अश्विनौ युवां शत्रूंश्च हतम् अपिच यततं मित्रिणोपैश्रीपुकांश्च गच्छतम् ।
सिद्धमप्यम् ॥ १२ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये पद्यदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

अथ त्रयोदशी—

मित्रावरुणयन्ता उत धर्मवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छधो हर्षम् ।
सजोर्पसा उपसा सूर्येण चादित्येर्पातमश्विना ॥ १३ ॥

मि॒त्रा॒व॒रु॒ण॒य॒न्ता । उ॒त । ध॒र्म॒व॒न्ता । म॒रु॒त्व॒न्ता । ज॒रि॒तुः ।
ग॒च्छ॒धोः । ह॒र्ष॒म् । स॒द॒जो॒र्प॒सो । उ॒प॒सा । सूर्येण ।
च । आ । आ॒दि॒त्येः । या॒त॒म् । अ॒श्वि॒ना ॥ १३ ॥

उतादिच हे अश्विनौ युवां मित्रावरुणयन्तौ मित्रावरुणयुक्ती धर्मवन्ता धर्मयुक्ती उता-
दिच मरुत्वन्ता मरुद्धिर्मुक्तीच जरितुः स्तोतुं हर्षमाह्वानं गच्छतः आगच्छतम् । उपसासूर्येण चा-
दित्येण सजोर्पसा संगतौ पातं गच्छतम् ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

अर्द्धिन्वन्ता उत विष्णुवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छधो हर्षम् ।
सजोर्पसा उपसा सूर्येण चादित्येर्पातमश्विना ॥ १४ ॥

अङ्गिरस्वन्तौ । उत । विष्णुंश्चवन्ता । मरुत्वन्ता । जरितुः ।
गच्छथ्यः । हवम् । सृजोर्पसौ । उपसा । सूर्येण । च ।
आ । आदित्यैः । यातम् । अश्विना ॥ १४ ॥

उतापिच हे अश्विनौ युवां अङ्गिरस्वन्तौ अङ्गिरोभिर्युक्तौ विष्णुवन्ता विष्णुनाच सहितौ मरुत्वन्ता मरुद्विश्वसहितौ मे जरितुःस्तोतुराह्वानं गच्छतम् ॥ १४ ॥

अथ पंचदशो-

ऋभुमन्तावृषणावाजवन्तामरुत्वन्ताजरितुर्गच्छथोहवम् ।
सृजोर्पसाउपसासूर्येणचादित्यैर्यातमश्विना ॥ १५ ॥

ऋभुमन्ता । वृषणा । वाजवन्ता । मरुत्वन्ता । जरितुः ।
गच्छथ्यः । हवम् । सृजोर्पसौ । उपसा । सूर्येण । च ।
आ । आदित्यैः । यातम् । अश्विना ॥ १५ ॥

हे अश्विनौ ऋभुमन्ता ऋभुसहितौ वृषणा कामानां वर्धितारी वाजवन्ता वाजयुक्तौ मरुत्वन्तौ च स्तोतुराह्वानं गच्छतम् । ऋभुमन्ता वाजवन्तेति ष्येष्ठकनिष्ठायां व्यपदेशः । सिद्धमन्यत् ॥ १५ ॥

अथ षोडशी-

ब्रह्मजिन्वत्समुताजिन्वत्तंधियोहृतरक्षंसिसेधतमर्मीवाः ।
सृजोर्पसाउपसासूर्येणचसोमसुन्वतोअश्विना ॥ १६ ॥

ब्रह्म । जिन्वत्तम् । उत । जिन्वत्तम् । धियः । हृतम् ।
रक्षंसि । सेधतम् । अर्मीवाः । सृजोर्पसौ । उपसा । सूर्येण ।
च । सोमम् । सुन्वतः । अश्विना ॥ १६ ॥

हे अश्विनौ युवां ब्रह्म मासजं जिन्वन्तं पीयपतम् । उतापिच धियः कर्माणि जिन्वन्तं । हृषंष रक्षंसि । अर्मीवाः राक्षसांष सेधतम् । उपसा सूर्येणच सोमो हृन्वतोयजमानस्य सोमं निवन्तित्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशां-

क्षत्रं जिन्वत मुत जिन्वतं नृन् हतं रक्षांसि सेधत ममीवाः ।
सजोपसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १७ ॥

क्षत्रम् । जिन्वतम् । उत । जिन्वतम् । नृन् । हतम् ।
रक्षांसि । सेधतम् । अमीवाः । सजोपसौ । उपसा ।
सूर्येण । च । सोमम् । सुन्वतः । अश्विना ॥ १७ ॥

हे अश्विनौ युवां क्षत्रं क्षत्रियं जिन्वतं उतापिच नृन् योद्धुन् जिन्वतम् । सिद्धमन्यत् ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

धेनू जिन्वत मुत जिन्वतं विशो हतं रक्षांसि सेधत ममीवाः ।
सजोपसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १८ ॥ १६ ॥

धेनूः । जिन्वतम् । उत । जिन्वतम् । विशाः । हतम् । रक्षांसि ।
सेधतम् । अमीवाः । सजोपसौ । उपसा । सूर्येण । च ।
सोमम् । सुन्वतः । अश्विना ॥ १८ ॥ १६ ॥

हे अश्विनौ धेनू जिन्वत मुतापिच विशो दिभ्यांश्च जिन्वतम् । सिद्धमन्यत् ॥ १८ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

अथैकोनविंशी-

अत्रे शिष्यं णुतं पूर्व्यं स्तुतिं शपावाश्वस्य सुन्वतो मर्द च्युता ।
सजोपसा उपसा सूर्येण चाश्विना तिरो अह्वयम् ॥ १९ ॥

अत्रेऽह्वय । शृणुतम् । पूर्व्यं स्तुतिम् । शपावः अश्वस्य ।
सुन्वतः । मर्दश्च्युता । सजोपसौ । उपसा । सूर्येण ।
च । अश्विना । तिरोऽह्वयम् ॥ १९ ॥

हे अश्विनौ मदच्युता शत्रूणां मदस्य च्यावपितारौ युवां सुन्वतः सोमाभिपूर्वकुर्वतः श्या-
वाश्वस्य ममपितामहस्यत्रिरिव पूर्व्यस्तुतिं मुख्यांस्तुतिं शृणुत उपसा सूर्येण च संगतौ विरो-
अह्नचं सोमं पिबतं विरोहिते पूर्वस्मिन्नहन्यपरेद्युः पातरश्विनोर्यागइति ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

सर्गाद्देवसृजतंसुष्टुतीरुपश्यावाश्वस्यसुन्वतोमदच्युता ।

सजोपसाउपसासूर्येणचाश्विनातिरोअह्नचम् ॥ २० ॥

सर्गाद्देव । सृजतम् । सुष्टुतीः । उप । श्यावः अश्वस्य ।

सुन्वतः । मदच्युता । सजोपसा । उपसा । सूर्येण ।

च । अश्विना । तिरः अह्नचम् ॥ २० ॥

हे अश्विनौ श्यावाश्वस्य मम सुष्टुतीः शोभनाः स्तुतीः सर्गानिव । आभरणानि वा हवीं-
नि वा सर्गाः । तान्यथा तथात्मन्युपसृजतम् । सिद्धमन्यम् ॥ २० ॥

अथैकविंशी-

रश्मीरिवयच्छतमध्वरोउपश्यावाश्वस्यसुन्वतोमदच्युता ।

सजोपसाउपसासूर्येणचाश्विनातिरोअह्नचम् ॥ २१ ॥

रश्मीद्देव । यच्छतम् । अध्वरान् । उप । श्यावः अश्वस्य ।

सुन्वतः । मदच्युता । सजोपसा । उपसा । सूर्येण । च ।

अश्विना । तिरः अह्नचम् ॥ २१ ॥

हे अश्विनौ श्यावाश्वस्य मम अध्वरान् रश्मीनिव यथाश्वममहांस्तद्दृश्यच्छतम् उपस-
रुचम् । सिद्धमन्यम् ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

अर्वाग्रयनिपच्छतंपिबतंसोम्यंनधु ।

आपातमश्विनागंतमवस्पुर्वामदंष्ट्रविधत्तरानिशागुपे ॥ २२ ॥

अ॒र्वाक् । रथं॑म् । नि । य॒च्छ॒त्त॒म् । पि॒वंत॑म् । सो॒म्य॑म् । मधु॑ ।
 आ । या॒त्त॑म् । अ॒श्वि॒ना । आ । ग॒त्त॑म् । अ॒व॒स्युः । वा॒म् ।
 अ॒ह॒म् । हु॒वे । ध॒त्त॑म् । रत्नानि॑ । दा॒शुपे॑ ॥ २२ ॥

हे अश्विनौ वां स्वीयं रथमर्वागस्मदभिमुखं नियच्छतं सोम्यं सोममयं मध्वस्तश्च
 पिवतम् यज्ञमापावश्च । सोमं प्रत्यागतमामच्छतश्च । अवस्युः रक्षणकामोहं श्यावाश्वो वां हुवे
 ह्यामि । दाशुपे हविषि प्रयच्छते मह्यं रत्नानि धत्तं धारयतम् ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

न॒मो॒वा॒के॒प्र॒स्थि॒ते॒अ॒ध्व॒रे॒न॒रा॒वि॒व॒क्ष॒ण॒स्य॒पी॒त॒ये॑ ।
 आ॒या॒त॑म॒श्वि॒ना॒ग॒त॑म॒व॒स्यु॒र्वा॒म॒हं॒हु॒वे॒ध॒त्त॑रत्नानि॒दा॒शुपे॑ ॥ २३ ॥

न॒मः॒ऽवा॒के । प्र॒स्थि॒ते । अ॒ध्व॒रे । न॒रा । वि॒व॒क्ष॒ण॒स्य । पी॒त॒ये॑ ।
 आ । या॒त्त॑म् । अ॒श्वि॒ना । आ । ग॒त्त॑म् । अ॒व॒स्युः । वा॒म् । अ॒ह॒म् ।
 हु॒वे । ध॒त्त॑म् । रत्नानि॑ । दा॒शुपे॑ ॥ २३ ॥

हे अश्विना नरा नेवारो युवां विवक्षणस्य हवनशीलस्य मम प्रस्थिते नमोवाके । नम-
 स्काराय प्रोच्यते स नमोवाकस्तस्मिन्ध्वरे यज्ञे । तथाच ब्राह्मणम्-उभयं सहवा एतयोस्त-
 वाकश्च नमोवाकश्चेति । पीतये सोमपानायापातम् । सिद्धमन्यव ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

स्वाहा॑ऽकृतस्य॒तृ॒म्प॒तं॒सु॒तस्य॑ दे॒वा॒व॒न्ध॑सः ।
 आ॒या॒त॑म॒श्वि॒ना॒ग॒त॑म॒व॒स्यु॒र्वा॒म॒हं॒हु॒वे॒ध॒त्त॑रत्नानि॒दा॒शुपे॑ ॥ २४ ॥ १७ ॥

स्वाहा॑ऽकृतस्य । तृ॒म्प॒त॑म् । सु॒तस्य॑ । दे॒वो । अ॒न्ध॑सः । आ ।
 या॒त्त॑म् । अ॒श्वि॒ना । आ । ग॒त्त॑म् । अ॒व॒स्युः । वा॒म् । अ॒ह॒म् ।
 हु॒वे । ध॒त्त॑म् । रत्नानि॑ । दा॒शुपे॑ ॥ २४ ॥ १७ ॥

हे अश्विनौ देवौ युवां सुवस्याभिपुवस्य स्वाहाकृतस्य हुवस्यान्धसः सोमस्य तुम्पतं तु-
प्यतं । सिद्धमन्यद ॥ २४ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये सप्तदशोवर्गः ॥१७॥

अवितासीति समर्चं षष्ठं सूक्तं आत्रेयस्य श्यावाश्वस्यार्यम् । अत्रेयमनुक्रमणिका—अवि-
तासिसप्तशाकरं महापंचन्यन्तमिति । पट्पश्चाशदक्षरा शकरो छन्दः श्यावाश्वेति सप्तमी महापङ्क्तिः
षष्ठकावा महापङ्क्तिरिति लक्षणसन्धावाद् दशरात्रे । पञ्चमेहनि मरुत्वतीये इदं सूक्तम् । अत्रि-
तश्च—अवितासीत्याहीति ।

तत्र प्रथमा—

अवितासिसुन्वतो वृक्तर्ष्वर्हिपः पिवा सोमं मदाय कंशतक्रतो ।
यं ते भागमधारयन् विश्वां सेहान् पृतना उरु अयः समं प्सुजिन्म
रुर्वो इन्द्रसत्पते ॥ १ ॥

अविता । असि । सुन्वतः । वृक्तर्ष्वर्हिपः । पिवा । सोमम् । मदाय ।
कम् । शतक्रतो इति शतक्रतो । यम् । ते । भागम् । अधारयन् ।
विश्वाः । सेहानः । पृतनाः । उरु । अयः । सम् ।

अप्सु जित् । मरुत्वान् । इन्द्र । सत्पते ॥ १ ॥

हे शतक्रतो बहुकर्मनिद्र सुन्वतः सोमाभिषवं कुर्वतो वृक्तर्ष्वर्हिपस्तीर्णर्हिपो यजमान-
स्य अविता रक्षितासि भवसि मदाय मदार्थं सोमं पिब । हे सत्पते सर्वां पवे मरुत्वान् मरुत्वान्
इन्द्र ते तुभ्यं यं सोमस्य भागमधारयन् सर्वे देवा अकल्पयन् । तथाच यजुर्मोरुणं—सत्पतं मा-
हेन्द्रमुद्धारयुदहरत् । वृक्तर्ष्वर्हिपदेवतास्वर्धोर्ति । तं भागं विश्वाः पृतनाः शत्रूणां सर्वाः सेनाः
उरु बहु जयोवैगं च संसेहानः सम्यगभिषवन् अप्सुजिदप्सुजेता च सम् पिब ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प्रावःस्तोतारं मघवन् नवत्वां पिवा सोमं मदाय कंशतक्रतो ।
यं ते भागमधारयन् विश्वां सेहान् पृतना उरु अयः समं
प्सुजिन्म रुर्वो इन्द्रसत्पते ॥ २ ॥

प्र । अ॒व । स्तो॒तारं॑म् । म॒घ॒ऽव॒न् । अ॒व । त्वा॒म् । पि॒वं । सो॒मम् ।
 म॒दा॒य । क॒म् । श॒त॒क्र॒तो॒ इति॑ शत॒ऽक्र॒तो । य॒म् । ते । भ्रा॒ग॒म् ।
 अ॒धा॒र॒य॒न् । वि॒श्वाः । से॒हानः॑ । पृ॒त॒नाः । उ॒रु । ज्व॒र्यः । स॒म् ।
 अ॒प्सु॒ऽजि॒त् । म॒रु॒त्वा॒न् । इ॒न्द्र । स॒त्॒ऽप॒ते ॥ २ ॥

हे मघवन स्तोतारं माव परक्ष त्वां चाव सोमपानेन रक्ष । सिद्धमन्यद् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ऊ॒र्जा॑दे॒वाँ अ॒व॒स्यो॒जं॒सा॒त्वा॑पि॒त्रा॒सो॒मं॒म॒दा॒य॒कं॑ श॒त॒क्र॒तो॒ ।
 ध॒त॑ते॒ भ्रा॒ग॒म॒धा॒र॒य॒न्वि॒श्वाः॑ से॒हान॒ पृ॒त॒ना॒ उ॒रु॒ञ्च॒यः॑ स॒म॒प्सु॒जि॒न्म॒
 रु॒त्वाँ इ॒न्द्र॑ स॒त्प॒ते ॥ ३ ॥

ऊ॒र्जा । दे॒वान् । अ॒व॒सि॑ । ओ॒जं॒सा । त्वा॒म् । पि॒वं । सो॒मम् । म॒दा॒य ।
 क॒म् । श॒त॒क्र॒तो॒ इति॑ शत॒ऽक्र॒तो । य॒म् । ते । भ्रा॒ग॒म् । अ॒धा॒र॒य॒न् ।
 वि॒श्वाः । से॒हानः॑ । पृ॒त॒नाः । उ॒रु । ज्व॒र्यः । स॒म् ।
 अ॒प्सु॒ऽजि॒त् । म॒रु॒त्वा॒न् । इ॒न्द्र । स॒त्॒ऽप॒ते ॥ ३ ॥

हे इन्द्र त्वं देवानूर्जान्नेन हविषावसि रक्षसि त्वाप्योजसा बलेनावसि । सिद्धमन्यद् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ज॒नि॒ता॒ दि॒वो॒ज॒नि॒ता॒ पृ॒थि॒व्याः॑ पि॒त्रा॒सो॒मं॒म॒दा॒य॒कं॑ श॒त॒क्र॒तो॒ ।
 ध॒त॑ते॒ भ्रा॒ग॒म॒धा॒र॒य॒न्वि॒श्वाः॑ से॒हान॒ पृ॒त॒ना॒ उ॒रु॒ञ्च॒यः॑ स॒म॒प्सु॒जि॒
 न्म॒रु॒त्वाँ इ॒न्द्र॑ स॒त्प॒ते ॥ ४ ॥

ज॒नि॒ता । दि॒वः । ज॒नि॒ता । पृ॒थि॒व्याः । पि॒वं । सो॒मम् । म॒दा॒य ।
 क॒म् । श॒त॒क्र॒तो॒ इति॑ शत॒ऽक्र॒तो । य॒म् । ते । भ्रा॒ग॒म् । अ॒धा॒र॒य॒न् ।
 वि॒श्वाः । से॒हानः॑ । पृ॒त॒नाः । उ॒रु । ज्व॒र्यः । स॒म् ।
 अ॒प्सु॒ऽजि॒त् । म॒रु॒त्वा॒न् । इ॒न्द्र । स॒त्॒ऽप॒ते ॥ ४ ॥

हे इन्द्र त्वं दिवोषुलोकस्य जनिता जनकोसि पृथिव्याश्च जनितासि । सिद्धमन्यव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

जनिताश्वानां जनिता गवामसि पिवा सोमं मदाय केशतक्रतो ।
यतैर्भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरुञ्चयः समप्सु जि
न्मरुत्वान् इन्द्रसत्पते ॥ ५ ॥

जनिता । अश्वानाम् । जनिता । गवाम् । असि । पिबं । सोमम् ।
मदाय । कम् । शतक्रतो इति शतशक्रतो । यम् । ते । भागम् ।
अधारयन् । विश्वाः । सेहानः । पृतनाः । उरु । ज्ययः । सम् ।
अप्सु जित् । मरुत्वान् । इन्द्र । सत्सत्पते ॥ ५ ॥

हे इन्द्र त्वं अश्वानां जनिता जनकोसि गवाश्च जनितासि । सिद्धमन्यव ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

अत्रीणां स्तोमं महस्त्वधिपिवा सोमं मदाय केशतक्रतो ।
यतैर्भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरुञ्चयः समप्सु जिन्म
रुत्वान् इन्द्रसत्पते ॥ ६ ॥

अत्रीणाम् । स्तोमम् । अद्रिद्वः । महः । रुधि । पिबं । सोमम् ।
मदाय । कम् । शतक्रतो इति शतशक्रतो । यम् । ते । भागम् ।
अधारयत् । विश्वाः । सेहानः । पृतनाः । उरु । ज्ययः ।
सम् । अप्सु जित् । मरुत्वान् । इन्द्र । सत्सत्पते ॥ ६ ॥

हे अदिवः अद्रिमन् अत्रीणां स्तोमं महस्त्वधि पूजित्वं कुरु । सिद्धमन्यव ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

श्यावाश्वस्य सुन्वतस्तथाशृणुषथाशृणोरत्रैः कर्माणि कृण्वतः ।
प्रसदस्युमाविथत्वमेक इन्द्रपासु इन्द्रब्रह्माणि वर्षयन् ॥ ७ ॥ १८ ॥

श्यावऽअंश्वस्य । सुन्वतः । तथा । शृणु । यथा । अश्रृणोः । अश्रैः ।
कर्माणि । कृण्वतः । प्र । वसदस्युम् । आविथ । त्वम् । एकः ।
इत् । नृक्षस्ये । इन्द्र । ब्रह्माणि । वर्धयन् ॥ ७ ॥ १८ ॥

हे इन्द्र त्वं सुन्वतः सोमाभिपवं कुर्वतः श्यावाश्वस्य मम स्तुतिं कर्माणि कृण्वतः कुर्व-
तोत्रैर्यथा शृणोरश्रौपीस्त्वथा शृणु । अपिच त्वमेकइदेकएव नृपात्ये युद्धे ब्रह्माणि इवोत्राणि
कामैर्बर्धयन् वसदस्युं प्राविथ ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीयेष्टादशो वर्गः ॥ १८ ॥

प्रेदंब्रह्मेति सप्तर्चं सप्तमं सूक्तं आत्रेयस्य श्यावाश्वस्यार्थं आद्या द्वापश्चाशदक्षरा अतिजगती
शिष्टाः षड्भ्यः षडष्टका महापङ्क्तयः । इन्द्रोदेवता । तथाचानुक्रान्तम्—प्रेदंमहापाङ्कमाद्यातिजग-
तीति । महाव्रते निष्केवल्येएतास्तूक्तम् । तथाच सूत्रम्—प्रेदंब्रह्मेन्द्रोमदाधेति ।

तत्र प्रथमा—

प्रेदंब्रह्मेन्द्रत्रनूर्येष्वाविथप्रसुन्वतःशचीपतुइन्द्रविश्वामिरूतिभिः ।
माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोमस्यवज्जिवः ॥ १ ॥
प्र । इदम् । ब्रह्म । वृत्रहन्तूर्येषु । आविथ । प्र । सुन्वतः । शचीपते ।
इन्द्र । विश्वामिः । ऊतिभिः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य ।
वृत्रहन् । अनेद्य । पिब । सोमस्य । वज्जिवः ॥ १ ॥

हे शचीपते इन्द्र त्वं वृत्रहन्तूर्येषु संगामेषु इदं ब्रह्म इमान् ब्राह्मणान् विश्वामिः सर्वाभिः ऊति-
श्रीरक्षाभिः प्राविथ परस्य । सुन्वतः सोमाभिपवं कुर्वतो यजमानांश्च प्राविथ । अपिच हे अने-
यानिन्द्र वज्जिवो वज्जिन् वृत्रहन्निन्द्र माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य संबन्धिनं सोमस्य सोमं पिब ॥१॥

अथ द्वितीया—

सेहानुदंप्रपृतनाअग्निद्रुहंशचीपतुइन्द्रविश्वामिरूतिभिः ।
माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोमस्यवज्जिवः ॥ २ ॥

सेहानः । उप । पृतनाः । अग्निः । दुहः । शचीऽपते । इन्द्र ।
 विश्वाग्निः । कुतिऽग्निः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रऽहृन् ।
 अनेद्य । पिब । सोमस्य । वृज्जिऽवः ॥ २ ॥

हे शचीपते कर्मपते उग्र उदूर्णेन्द्र अभिद्रुहो दोग्धीः पृतनाः सेनाः सेहानोभिषवन् सर्वैः
 पाळनैः ब्राह्मणान्प्राविद्येत्यर्थः । सिद्धमन्यव ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

एकराळस्यभुवनस्यराजसिशचीपतुइन्द्रविश्वामित्कृतिभिः ।
 माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोमस्यवज्जिवः ॥ ३ ॥

एकराट् । अस्य । भुवनस्य । राजसि । शचीऽपते । इन्द्र ।
 विश्वाग्निः । कुतिऽग्निः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रऽहृन् ।
 अनेद्य । पिब । सोमस्य । वृज्जिऽवः ॥ ३ ॥

हे शचीपते इन्द्र अस्य भुवनस्य एकराट् एकएव राजा सख राजसि भ्राजसे । सिद्धमन्यवा ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

सस्थावानायवयसित्वमेकइच्छचीपतुइन्द्रविश्वामित्कृतिभिः ।
 माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोमस्यवज्जिवः ॥ ४ ॥

सस्थावाना । यवयसि । त्वम् । एकः । इत् । शचीऽपते । इन्द्र ।
 विश्वाग्निः । कुतिऽग्निः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रऽहृन् ।
 अनेद्य । पिब । सोमस्य । वृज्जिऽवः ॥ ४ ॥

हे शचीपते इन्द्र त्वमेकइत् एकएव सस्थावाना समानं विद्यमानिषो लोकौ यवयसि पृथ-
 क्तरोषि । सिद्धमन्यव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

क्षेमस्यचप्रयुजंश्चत्वमीशिशेषाचीपतुइन्द्रविश्वाभिरूतिभिः ।
 माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोमस्यवज्रिवः ॥ ५ ॥
 क्षेमस्य । च । प्रयुजः । च । त्वम् । ईशिशे । शचीऽपते । इन्द्र ।
 विश्वाभिः । ऊतिभिः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहृत् ।
 अनेद्य । पिब । सोमस्य । वज्रिवः ॥ ५ ॥

अपिच हे शचीपते इन्द्र त्वं सर्वस्य जगतः क्षेमस्य प्रयुजश्च प्रयोगस्य च योगक्षेम-
 योरित्यर्थः ईशिशे ईश्वरोभवसि । सिद्धमन्यत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

क्षत्रायत्वम्बसिन्तत्त्वमाविथशचीपतुइन्द्रविश्वाभिरूतिभिः ।
 माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोमस्यवज्रिवः ॥ ६ ॥
 क्षत्राय । त्वम् । अर्बसि । न । त्वम् । आविथ । शचीऽपते । इन्द्र ।
 विश्वाभिः । ऊतिभिः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहृत् ।
 अनेद्य । पिब । सोमस्य । वज्रिवः ॥ ६ ॥

हे शचीपते इन्द्र त्वं क्षत्राय जगतोबलाय भवसि अवस्याश्रितात्रक्षसि । त्वं नाविथ के-
 नापि नरक्षपते । सिद्धमन्यत् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

श्यावाशंस्यरेतस्तथाशृणुयथाशृणोरत्रेःकर्माणिकृण्वतः ।
 प्रत्सदस्युमाविथत्वमेकइन्द्रक्षत्राणिवर्धयन् ॥ ७ ॥ ११ ॥
 श्यावऽअश्वस्य । रेततः । तथा । शृणु । यथा । अशृणोः । अत्रेः ।
 कर्माणि । कृण्वतः । प्र । त्सदस्युम् । आविथ । त्वम् । एकः ।
 इत् । वृत्सत्ते । इन्द्र । क्षत्राणि । वर्धयन् ॥ ७ ॥ ११ ॥

हे इन्द्र रेभतः स्तुवतः श्यावाश्वस्य मम स्तुतिं कर्माणि कृण्वतोत्रेयंथा अशृणोः तथा शृणु । अपिच क्षत्राणि वलानि कामैर्वर्धयन् युद्धे त्वमेकएव व्रसदस्युं प्राविथ ॥ ७ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

यज्ञस्यहीति दशार्चमष्टमं सूक्तम् श्यावाश्वस्यापमं प्राग्वत्समेः परिभाषया गायत्रमिन्द्रामि-
देवताकम् । तथाचानुक्रान्तम्—यज्ञस्यदशैन्द्रामिति । पृष्ठ्याभिष्टवपडहयोः प्रातःसवनेच्छावा-
कशस्त्रे आवापार्थमेतत्सूक्तं । सूत्रितञ्च—यज्ञस्यहिस्थइत्यच्छावाकस्येति । चातुर्विंशिकेहनिप्रातः
सवने यज्ञस्यहिस्थइति पडहस्वोत्रियसंज्ञकस्तृचः सूत्रितञ्च—इन्द्राग्नीयुवामिमेयज्ञस्यहिरथ-
ऋत्विजेत्यच्छावाकस्येति । अग्निष्टोमे प्रातःसवनेच्छावाकस्य प्रातर्यावभिरिति प्रातःसवनीयस्य
पस्थितमाज्या । सूत्रितञ्च—प्रातर्यावभिरिति यजतीति । चातुर्विंशिकेप्रातःसवनेच्छावाकशस्त्रे
श्यावाश्वस्येरेयं पर्यासस्तृचः । अन्यत्राप्यहर्गणेषु । द्वितीयादिष्वहःसु सून्यवेहि—श्यावाश्व-
स्यसुन्वतइति तृचाः पर्यासाइति ।

तत्र मथमा—

यज्ञस्यहिस्थऋत्विजासस्त्रीवाजेपुकर्मसु ।

इन्द्राग्नीतस्यंबोधतम् ॥ १ ॥

यज्ञस्यं । हि । स्थः । ऋत्विजा । सस्त्री इति । वाजेपु ।

कर्मसु । इन्द्राग्नी इति । तस्यं । बोधतम् ॥ १ ॥

हे इन्द्राग्नी सस्त्री शुद्धौ युवां यज्ञस्य ऋत्विजा ऋत्विजो स्थः भवथोहि । वाजेपु कर्मसु
युद्धेषु बोपतिष्ठन्ताविन्द्राग्नी तस्य यजमानस्य मम स्तुतिं वा बोधतं जानीतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तोशासार्थयावानावृत्रहृणापराजिता ।

इन्द्राग्नीतस्यंबोधतम् ॥ २ ॥

तोशासा । रयइयावाना । वृत्रहृणां । अपराजिता ।

इन्द्राग्नी इति । तस्यं । बोधतम् ॥ २ ॥

अथ पञ्चमी-

क्षेमस्यचप्रयुजंश्चत्वर्मांशिपेशचीपतइन्द्रविश्वाभिरूतिभिः ।
 माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोमस्यवज्रिवः ॥ ५ ॥
 क्षेमस्य । च । प्रयुजः । च । त्वम् । ईशिपे । शचीपते । इन्द्र ।
 विश्वाभिः । ऊतिभिः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहन् ।
 अनेद्य । पिव । सोमस्य । वज्रिवः ॥ ५ ॥

अपिच हे शचीपते इन्द्र त्वं सर्वस्य जगतः क्षेमस्य प्रयुजश्च प्रयोगस्य च योगक्षेम-
 योरित्यर्थः ईशिपे ईश्वरोभवसि । सिद्धमन्यव ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

क्षत्रायत्वमवसित्वमाविथशचीपतइन्द्रविश्वाभिरूतिभिः ।
 माध्यन्दिनस्यसर्वनस्यवृत्रहन्नेद्यपिवासोमस्यवज्रिवः ॥ ६ ॥
 क्षत्राय । त्वम् । अवसि । न । त्वम् । आविथ । शचीपते । इन्द्र ।
 विश्वाभिः । ऊतिभिः । माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । वृत्रहन् ।
 अनेद्य । पिव । सोमस्य । वज्रिवः ॥ ६ ॥

हे शचीपते इन्द्र त्वं क्षत्राय जगतोबलाय भवसि अवस्याभितान्नक्षसि । त्वं नाविथ के-
 नापि नरक्षसे । सिद्धमन्यव ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

श्यावाश्वस्यरेसंतस्तथाशृणुयथाशृणोरत्रैःकर्माणिकृण्वतः ।
 प्रसदस्युमाविथत्वमेकइन्द्रपाद्यइन्द्रक्षत्राणिवर्धयन् ॥ ७ ॥ १९ ॥
 श्यावः अश्वस्य । रेसंतः । तथा । शृणु । यथा । अशृणोः । अत्रैः ।
 कर्माणि । कृण्वतः । प्र । सदस्युम् । आविथ । त्वम् । एकः ।
 इत् । नृसह्यै । इन्द्र । क्षत्राणि । वर्धयन् ॥ ७ ॥ १९ ॥

हे इन्द्र रेशतः स्तुवतः श्यावाश्वस्य मम स्तुतिं कर्माणि कृण्वतोत्रैर्यथा अश्रुणोः तथा शृणु । अपिच क्षत्राणि बलानि कामैर्वर्धयन् युद्धे त्वमेकएव व्रसदस्युं प्राविथ ॥ ७ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

यज्ञस्यहीति दशार्चमष्टमं सूक्तम् श्यावाश्वस्यार्चनं प्राग्वात्सप्रेः परिभाषया गायत्रमिन्द्राग्नि-
देवताकम् । तथाचानुक्तान्तम्—यज्ञस्यदशैन्द्राग्निमिति । वृद्ध्याभिप्लवपठहयोः प्रातःसवनेच्छावा-
कशस्त्रे आवापार्थमेतत्सूक्तं । सूत्रितश्च—यज्ञस्यहिस्थइत्यच्छावाकस्येति । चातुर्विंशिकेहनिमातः
सवने यज्ञस्यहिस्थइति पल्लहस्तोत्रियसंज्ञकस्तुचः सूत्रितश्च—इन्द्राग्नीयुवामिमेयज्ञस्यहिस्थ-
ऋत्विजेत्यच्छावाकस्येति । अग्निष्टोमे प्रातःसवनेच्छावाकस्य प्रातर्वावभिरिति प्रातःसवनीयस्य
पस्थितयाज्या । सूत्रितश्च—प्रातर्वावभिरिति यजतीति । चातुर्विंशिकेप्रातःसवनेच्छावाकशस्त्रे
श्यावाश्वस्येत्ययं पर्यासस्तुचः । अन्यत्राप्यहर्गणेषु । द्वितीयादिष्वहःसु सूत्र्यतेहि—श्यावाश्व-
स्यसुन्वतइति वृत्ताः पर्यासाइति ।

तत्र प्रथमा—

यज्ञस्यहिस्थऋत्विजासस्त्रीवाजेपुर्कर्मसु ।

इन्द्राग्नीतस्यंबोधतम् ॥ १ ॥

यज्ञस्यं । हि । स्थः । ऋत्विजा । सस्त्री इति । वाजेपु ।

कर्मसु । इन्द्राग्नी इति । तस्यं । बोधतम् ॥ १ ॥

हे इन्द्राग्नी सस्त्री शब्दौ युवां यज्ञस्य ऋत्विजा ऋत्विजौ स्थः भवथोहि । वाजेपु कर्मसु
युद्धेषु योषतिष्ठन्ताविन्द्राग्नी तस्य यजमानस्य मम स्तुतिं वा बोधतं जानीतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तोशासांरथ्यावानावृद्धाणापराजिता ।

इन्द्राग्नीतस्यंबोधतम् ॥ २ ॥

तोशासां । रथ्यावाना । वृद्धाणां । अपराजिता ।

इन्द्राग्नी इति । तस्यं । बोधतम् ॥ २ ॥

हे इन्द्राम्रीतोशासा शत्रून् हिंसन्तौरथयावाना रथेन गच्छन्तौ वृत्रहणा वृत्रस्य हन्तारौ
अपराजिता केनाप्यपराजितौ तस्य तं मां बोधतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

इदंवांमदिरंमध्वधुक्षन्नाद्रिभिर्नरः ।

इन्द्रांम्रीतस्यबोधतम् ॥ ३ ॥

इदम् । वांम् । मदिरम् । मधुं । अधुक्षन् । अद्रिः इति ।

नरः । इन्द्रांम्री इति । तस्य । बोधतम् ॥ ३ ॥

हे इन्द्राम्री वां युवां उदिश्य नरो यज्ञस्य नेवारोद्विभिर्मावभिः इदं प्रतिजं मदिरं मद्-
करं मधु सोमात्मकमष्टवं अधुक्षन् अपूरयत् । सिद्धयन्त्यत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

जुपेथांयज्ञमिष्टयेसुतंसोमंसधस्तुती ।

इन्द्रांम्रीआर्गतंनरा ॥ ४ ॥

जुपेथाम् । यज्ञम् । इष्टये । सुतम् । सोमम् ।

सधस्तुती इति सधस्तुती । इन्द्रांम्री इति । आ । गतम् । नरा ॥ ४ ॥

हे सधस्तुती सहभूतस्तुती नरानेवाराविद्राम्री यज्ञं जुपेथां सेवेथां इष्टये यागाप हवम-
भिपुवं सोमञ्च आगतमागच्छतम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

इमाजुपेथांसर्वनायेभिर्हव्यान्पूह्युः ।

इन्द्रांम्रीआर्गतंनरा ॥ ५ ॥

इमा । जुपेथाम् । सर्वना । येभिः । हव्यानि । पूह्युः ।

इन्द्रांम्री इति । आ । गतम् । नरा ॥ ५ ॥

हे इन्द्राग्नी नरानेतारौ युवां येभिः यैः सवनैः हव्यान्यूहथुः बहधस्तानीमा इमानि सवनानि सवनानि जुषेथां सेवेथामागतश्च ॥ ५ ॥

अथ पटी-

इमां गां यत्र वर्तन्ति जुषेथां सुष्टुतिं मर्म ।
इन्द्राग्नी आगतं नरा ॥ ६ ॥ २० ॥

इमाम् । गा यत्र वर्तन्ति । जुषेथाम् । सुष्टुतिम् । मर्म ।
इन्द्राग्नी इति । आ । गतम् । नरा ॥ ६ ॥ २० ॥

हे इन्द्राग्नी नरी युवां मम गायत्रवर्तन्ति गायत्रमार्गामिमां सुष्टुतिं शोभनां स्तुतिं जुषे-
थां सेवेथामागतश्च ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये विंशोवर्गः ॥ २० ॥

अथ सप्तमी-

प्रातृर्यावन्मिरागतं देवेभिर्जन्यावसू ।
इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ७ ॥

प्रातृर्यावन्मिः । आ । गतम् । देवेभिः । जन्यावसू इति ।
इन्द्राग्नी इति । सोमपीतये ॥ ७ ॥

हे जन्यावसू जेवम्यशुभनाविन्द्राग्नी प्रातृर्यावन्मिः देवेभिः देवैः सह सोमपीतये सो-
मस्य पानामागतमागच्छतम् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

श्यावाश्वस्य सुन्वतोर्जीणां शृणुतं हवम् ।
इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ८ ॥

श्वावइअश्वस्य । सुन्वतः । अत्रीणाम् । शृणुतम् । हवम् ।
इन्द्राग्नी इति । सोमइपीतये ॥ ८ ॥

हे इन्द्राग्नी युवां सुन्वतः सोमाभिपवं कुर्वतो यजमानस्य श्वावाश्वस्य ममात्रीणां-
विजां हवमाह्वानं सोमस्य पानाय शृणुतम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

एवावांमहउतयेयथाहुवन्तमेधिराः ।
इन्द्राग्नीसोमपीतये ॥ ९ ॥

एव । वाम् । अहे । ऊतये । यथा । अहुवन्त ।
मेधिराः । इन्द्राग्नी इति । सोमइपीतये ॥ ९ ॥

हे इन्द्राग्नी वां युवां यथा मेधिराः प्राज्ञ अहुवन्त आहूतवन्तः एव एवमहमूषये रस-
णाय सोमस्य पीतये चाहे हवामि ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

आहंसरस्वतीवतो रिन्द्राग्णोरवोवृणे ।
याभ्यां गायत्रमृच्यते ॥ १० ॥ २१ ॥

आ । अहम् । सरस्वतीश्वतोः । इन्द्राग्णोः । अवः ।
वृणे । याभ्याम् । गायत्रम् । ऋच्यते ॥ १० ॥ २१ ॥

यास्या ययोरिन्द्राग्णोरर्थं गायत्रं साम ऋच्यते स्तूपते तयोः सरस्वतीवतोः स्तुविमयो-
रिन्द्राग्णोः संबन्धवो रक्षणमहमावृणे ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

अग्निमस्वोपीति दशर्यं नवमं सूक्तं काण्वस्य नात्रावस्यार्प षडष्टका महापंक्तिश्च
अग्निदेवता । अनुकान्तञ्च-अग्निमस्वोपिनाभाकवामेय महापांक्तीति । विनियोगोऽस्ति ।

तत्र प्रथमा—

अग्निमस्तोष्वृग्मियमग्निमीळायजध्वै ।
अग्निर्देवाँअनक्तुनउजेहिविदथेकविरन्तश्चरतिदूत्यं
नसंतामन्यकेसमे ॥ १ ॥

अग्निम् । अस्तोषि । ऋग्मियम् । अग्निम् । ईळा । यजध्वै ।
अग्निः । देवान् । अनक्तु । नः । उजे इति । हि । विदथे इति ।
कविः । अन्तरिति । चरति । दूत्यम् । नशन्ताम् । अन्यके । समे ॥१॥

ऋग्मियं ऋग्हे अग्निमस्तोषि स्तौमि । अपिचाग्निं यजध्वे यष्टमीळा स्तुत्या स्तौमीत्यर्थः ।
अपिचाग्निर्नोस्माकं विदथे यजे देवान् हविर्भिरनक्तु । कविः कान्तदर्यग्निः उजे धावापृथि-
व्यावन्तमध्ये दूत्यं हविर्वहनादिलक्षणं दूतकर्म चरति । अन्यके शत्रवोपि समे सर्वे नशन्तां
नशतिर्हिंसाकर्मा अग्निना हिंस्यन्ताम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

न्यग्नेनव्यसावचस्तनूपुशंसनेपाम् ।
न्यरांतीरराग्णांविश्वाअर्योअरांतीरितोयुच्छन्त्वामुरोनभं
न्तामन्यकेसमे ॥ २ ॥

नि । अग्ने । नव्यसा । वचः । तनूपु । शंसम् । रुपाम् । नि ।
अरांतीः । रराग्नाम् । विश्वाः । अर्यः । अरांतीः । इतः ।
युच्छन्तु । आऽमुरः । नशन्ताम् । अन्यके । समे ॥ २ ॥

हे अग्ने तनूप्वस्याकमंगेषु नव्यसा नयतरेण वचः वचसा स्तोत्रेण एषां शत्रूणां शंसं शं-
सने निदहेत्यर्थः । रराग्णां हविभ्यच्छन्तामरातीः शत्रूश्च निदह । अपिच विश्वाः सर्वे अ-
र्षोभिगच्छन्तु । आमुरः आमूवा अरातीः शत्रवः इतोयुच्छन्तु गच्छन्तु । सिद्धमन्यद ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अग्नेमन्मानितुभ्यंकंवृतंनजुह्वआसनि ।
सदेवेषुप्रचिकिद्धित्वंत्यसिपूर्य्यःशिवोदूतोविवस्व
तोममन्तामन्यकेसमे ॥ ३ ॥

अग्ने । मन्मानि । तुभ्यम् । कम् । घृतम् । न । जुह्वे । आसनि ।
सः । देवेषु । प्र । चिकिद्धि । त्वम् । हि । असि । पूर्य्यः ।
शिवः । दूतः । विवस्वतः । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ३ ॥

हे अग्ने तुभ्यं त्वदर्थं आसनि आस्ये कं घृतं न यथा सुखकरं घृतं जुह्वत्यन्ये तद्ब्रह्मणि
सवास्ये मन्मानि मननीयानि स्तोत्राणि जुह्वे जुहोमि । सत्वं देवेषु देवानां मध्ये प्रचिकिद्धि
अस्मदीयाः स्तुवीर्जानीहि । हि अपिच त्वं पूर्य्यः प्रन्नोसि शिवः सुखकरश्चासि विवस्वतो
दूतश्चासि । सिद्धमन्यत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

तत्तदग्निर्वयोदधेयथायथारूपण्यति ।
ऊर्जाहुतिर्वसूनांशंचयोश्चमयोदधेविश्वस्यैदेवहू
त्यैनमन्तामन्यकेसमे ॥ ४ ॥

तत्तदन्तत् । अग्निः । वयः । दधे । यथाऽयथा । रूपण्यति ।
ऊर्जाऽआहुतिः । वसूनाम् । शम् । च । योः । च । मयः । दधे ।
विश्वस्यै । देवहृत्यै । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ४ ॥

यथा यथा यद्यदन्नं रूपण्यति स्तोत्रभिर्षोच्यते तच्चद्रपोमिदधे स्तोत्रमयः प्रयच्छति
अपिचोर्जाहुतिरजेनाह्वयमानोग्निः वसूनां हविषां वासकानां यजमानानां शं शान्तिनिमित्तं यो
विषययोगजनित्वं च मयः सुखं दधे करोति । विश्वस्यै देवहृत्यै सर्वस्मै देवानां ह्यानाय च
प्रवति यः कश्चनापि देवो यदि ह्वयते अग्निरेव सर्वं करोवीत्यर्थः । सिद्धमन्यत् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

सचिकेतसर्हीयसाग्निश्चित्रेणकर्मणा ।
सहोताशश्वतीनांदक्षिणाभिरुमीहृतइनोतिचप्रती
व्यंनमन्तामन्यकेसमे ॥ ५ ॥ २२ ॥

सः । चिकेत । सर्हीयसा । अग्निः । चित्रेण । कर्मणा । सः ।
होता । शश्वतीनाम् । दक्षिणाभिः । अग्निद्वयैः । इनोति । च ।
प्रतीव्यम् । नमन्ताम् । अन्यके । सुमे ॥ ५ ॥ २२ ॥

सोमिः सहीयसा अग्निभायुकेन चित्रेण नानाविधेन कर्मणा व्यापारेण चिकेत
ज्ञापते सोमिः शश्वतीनां बद्धीनां देवतानां होता हुता दक्षिणाभिः पशुभिश्चाधीवृतः
परिवृतः प्रतीव्यं प्रत्येतव्यं शत्रुमिनोतिच गच्छतिच । सिद्धमन्यव ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य षष्ठीयां द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथ षष्ठी-

अग्निर्जातादेवानामग्निर्वेदमतीनामपीच्यम् ।
अग्निःसर्द्रविणोदाअग्निद्वाराव्यूण्णुतेस्वाहुतोर्नवी
यसानमन्तामन्यकेसमे ॥ ६ ॥

अग्निः । जाता । देवानाम् । अग्निः । वेद । मतीनाम् । अपीच्यम् ।
अग्निः । सः । द्रविणःशदाः । अग्निः । द्वारा । वि । ऊण्णुते । सुःआहुतः ।
नवीयसा । नमन्ताम् । अन्यके । सुमे ॥ ६ ॥

देवानां जाता जातानि जन्मान्यग्निर्वेद वेति मतीनां मनुष्याणां चापीच्यं गुह्यमग्निर्वेद
वेति सोमिर्द्रविणोदाः धनस्य दाता नवीयसा नवतरेण हविषा स्वाहुतः सम्पक्नुतोमिः द्वा-
रा धनस्य द्वाराणि व्यूण्णुतेच । सिद्धमन्यव ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अग्निर्देवेषुसंबसुःमविक्षुयज्ञियास्ता ।
समुदाकाव्यापुरुविश्वंभूमेवपुष्यतिदेवेदेवेषुयज्ञियो
नर्जन्तामन्यकेसमे ॥ ७ ॥

अग्निः । देवेषु । सम्बसुः । स । विक्षु । यज्ञियास्तु । आ । सः ।
मुदा । काव्या । पुरु । विश्वम् । भूमैव । पुष्यति । देवः ।
देवेषु । यज्ञियः । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ७ ॥

यो देवेषु मध्येग्निः सबसुः संबसति सोग्निर्यज्ञियास्तु यज्ञार्हास्तु विक्षु प्रजास्वप्यासंबसुः ।
किञ्च सोग्निः पुरु बहूनि काव्या कर्माणि भूमेव यथा भूमिः विश्वं तथा मुदा मोदेन पुष्यति
देवेषु मध्ये देवोग्निर्यज्ञियोयज्ञार्हाश्च भवति । सिद्धमन्यत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

योअग्निःसप्तमानुपःश्रितोविश्वेषुसिन्धुषु ।
तमागन्मत्रिपस्त्यमंधातुर्दस्युहन्तममग्निंयज्ञेषुपूर्व्य
नर्जन्तामन्यकेसमे ॥ ८ ॥

यः । अग्निः । सप्तमानुपः । श्रितः । विश्वेषु ।
सिन्धुषु । तम् । आ । अगन्म । त्रिपस्त्यम् ।
मन्धातुः । दस्युहन्तमम् । अग्निम् । यज्ञेषु ।
पूर्व्यम् । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ८ ॥

योग्निः सप्तमानुपः विश्वेषु सर्वेषु सिन्धुषु नदीषु श्रितः त्रिपस्त्यं त्रिस्थानं मन्धातुः
योवनाश्वस्य मन्धातुर्दस्युहन्तमं दस्युना हन्तारं यज्ञेषु पूर्व्यं मुख्यं तमग्निं वषमाणम् । सिद्ध-
मन्यत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्याक्षेति विदधा क्विः ।
सत्रीं रेकादशां इह यक्षं च पिप्रयं च नो विप्रो दूतः परि
ष्कृतो नमन्तामन्यके समे ॥ ९ ॥

अग्निः । स्त्रीणि । त्रिधातूनि । आ । क्षेति । विदधा ।
क्विः । सः । त्रीन् । एकादशान् । इह । यक्षं । च । पिप्रयत् ।
च । नः । विप्रः । दूतः । परिष्कृतः । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ९ ॥

कविः कान्तदर्शमिः स्त्रीणि त्रिधातूनि त्रिवंधनाति पृथिन्यादीनि विदधा वेदनीयानि
स्थानान्याक्षेत्पावसति अपिच सोमिर्दूतो देवानां विप्रः मातः परिष्कृतो लंकृतश्च सन्निह यज्ञे
स्त्रीकादशान् अयस्त्रिंशद्देवान् यक्षयजतु नोत्मान् पिप्रयच्च कौमैः पूरयतु च । सिद्धमन्यत्र ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

त्वं नो अग्र आयुपु त्वं देवेषु पूर्वस्व एक इरज्यसि ।
त्वामापः परिस्मृतः परियंति स्वसेतवो नमन्तामन्यके समे ॥ १० ॥ २३ ॥

त्वम् । नः । अग्रे । आयुषु । त्वम् । देवेषु । पूर्व्य । वस्वः । एकः ।
इरज्यसि । त्वाम् । आपः । परिस्मृतः । परि । यन्ति ।
स्वसेतवः । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १० ॥ २३ ॥

हे पूषमि त्वमेक एव आयुषु मनुष्येषु द्रुत्यव आपव इति मनुष्यनामसु पाठात् नोस्मा-
कं वस्वोपनस्य इरज्यसि ईश्रिषे देवेष्वपि त्वमेक एव वस्व इरज्यसि । अपिच त्वां स्वसेतवः
स्वभूवसेतवः परिस्मृतः परिसवन्यः आपः परियन्ति । परिगच्छन्ति सिद्धमन्यत्र ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य दशमिषु त्रयोविंशोऽवर्गः ॥ २३ ॥

इन्द्रामीषुवमिति द्वादशसु दशमं राकं नाभाकर्यार्थं द्वितीया पद्मश्चाशुदत्तस्य शकरी
द्वादशीविषुषु शिष्टामहार्णिकयः इन्द्रामिदिवता । तथाचानुक्तान्तम्-इन्द्रामीद्वादशैन्द्रामिदिवत्वं
द्वितीया शकरीवि । महावते निष्येदन्त्ये ऊरुतामपव सक्तं । तथादपथनारण्यके सूत्रिन-३-

रुद्राग्नीयुर्वसुनइवि । चानुर्विशिकेहनि तृतीयसवने मैत्रावरुणो यदि महाबालभिदं शंखेव-
 दानीं माध्यन्दिने सवने होत्रकाःस्वशस्त्रे आरंभणीयाभ्यर्द्धं नाभाकटुचावावपेरन् तत्र ताहि-
 मध्यमित्यच्छावाकस्य नाभाकटुचः । स्रवितश्च—ताहिमध्यभराणामित्यच्छावाकइति । चानुर्वि-
 शिकेहनि माध्यन्दिने सवने ब्राह्मणाच्छंसिनःपूर्वीष्टइन्द्रेति नाभाकटुचः । स्रवितश्च—पूर्वीष्टइ-
 न्द्रोपमातयइतिब्राह्मणाच्छंसीति ।

तत्र पथमा—

इन्द्राग्नीयुर्वसुनःसहन्तादासथोरयिम् ।
 येनदृह्णासुमतस्वावीळुचित्साहिपीमह्यग्निर्वनेववात्
 इन्नभन्तामन्यकेसमे ॥ १ ॥

इन्द्राग्नी इति । युवम् । सु । नः । सहन्ता । दासथः । रयिम् ।
 येन । दृह्णा । सुमतःसुं । आ । वीळु । चित् । सहिपीमहिं ।
 अग्निः । वनाइव । वाते । इत् । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १ ॥

हे इन्द्राग्नी सहन्ता शमूनभिभवन्तौ युवं युवां नोस्मभ्यं रयिं धनं सुष्टु दासथः दत्तं । वं
 रयिं विशिनष्टि येन रयिणा समस्तु संग्रामे दृढाचिद् दृढानि स्थिराण्यपि वीळु शत्रुवस्तानि
 अग्निर्वनेव यथाग्निर्वनानि घातइद्वातेनैवाभिभवति तथा सहिपीमहि अग्निभवाम । सिद्धमन्यव ॥१॥

अथ द्वितीया—

नहिवांघ्र्यामहेथेन्द्रमिधजामहेशविष्टं नृणांनरम् ।
 सनःकदाचिदर्वतागमदावार्जसातयेगमदामेधसात
 येनभन्तामन्यकेसमे ॥ २ ॥

नहि । वाम् । घ्र्यामहे । अर्थ । इन्द्रम् । इत् । यजामहे ।
 शर्विष्ठम् । नृणाम् । नरम् । सः । नः । कदा । चित् । अर्वता ।
 गमत् । आ । वाजंसातये । गमत् । आ ।
 मेधसातये । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ २ ॥

हे इन्द्राग्नी वां युवां न वन्नयामहे वयं धनं न याचामहे । अथत्यपि तर्हि शविष्ठं अवि-
शयेन बलवन्तं नृणां नरं नेतृणामपि नेवारं इन्द्रमिन्द्रमेव यजामहे सइन्द्रो नोस्मानवता-
श्चेन कदाचिद्वाजसावयेनलाभायागमदागच्छति कदाचिन्मेवसावये यत्तन्नजनायागमत् ।
सिद्धमन्यव ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

ताहिमध्यंभ्रंराणामिन्द्राग्नीअधिक्षितः ।
ताडंकवित्वनाकवीपृच्छ्यमानासखीयतेसंधीतमंश्रुतं
नरानमन्तामन्यकेसमे ॥ ३ ॥

ता । हि । मध्यम् । भ्रंराणाम् । इन्द्राग्नी इति । अधिक्षितः । तौ ।
ऊँम् इति । क्विवित्वना । कवी इति । पृच्छ्यमाना । सखीयते ।
सम् । धीतम् । अश्रुतम् । नरा । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ३ ॥
या तौ प्रसिद्धाभिन्द्राग्नी भ्रंराणां मध्यं अधिक्षितः अधिनिवसतो हि । अथ प्रत्यक्षस्तुविः हे
नरा नेवारो कवित्वना कवित्वेन कवी कान्तकमाणी पृच्छ्यमाना कविजनैः पृच्छ्यमानौ वाज दा-
शेवपुवां सखीयते सखित्वमिच्छते यजमानाय धीतं तत्कृतं कर्म सप्तश्रुतम् । सिद्धमन्यव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

अभ्यर्चनमाकवदिन्द्राग्नीपुजसांगिरा ।
ययोविश्वमिदंजगदियंयोःपृथिवीमस्तुपृथ्व्येवि
श्रुतोवसुनमन्तामन्यकेसमे ॥ ४ ॥

अग्नि । अर्च । नृजाकवत् । इन्द्राग्नी इति । पुजसां । गिरा ।
ययोः । विश्वम् । इदम् । जगत् । इयम् । योः । पृथिवी । मही ।
उपस्थे । विश्रुतः । वस्तु । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ४ ॥

हे नाभाक नभाकवत् नभाकय वावि द्वाग्नी यजसा यागेन गिरा स्तुया चाभ्यर्चाग्नि-
पूजय । ययोविन्द्राग्न्योविश्वं सर्वमिदं जगन्निष्ठति ययोःपृथ्वी इयं पृथ्वी पृथिवी
व यासापृथिव्यापुभे बहव धनं विश्वतो धारयतः । सिद्धमन्यव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

प्रब्रह्माणिनमाकवदिन्द्राग्निभ्यामिरज्यत ।
याससवुधुधर्मर्णवाजिह्वद्वारमपोर्णुतइन्द्रईशानुओज
सानभन्तामन्यकेसमे ॥ ५ ॥

प्र । ब्रह्माणि । नभाकवत् । इन्द्राग्निभ्याम् । इरज्यत । या ।
ससवुधुधर्म । अर्णवम् । जिह्वद्वारम् । अपःकुर्णुतः । इन्द्रः ।
ईशानः । ओजसा । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ५ ॥

ब्रह्माणि स्तोत्राणि इन्द्राग्निभ्यां नभाकवत् प्रेरज्यत नाभाकः प्रेरयते । या याविन्द्राग्नी सस-
वुधुधं ससमूलं जिह्वद्वारं पिहितद्वारमर्णवमपोर्णुतस्तेजोभिराच्छादयतः तयोर्मध्ये ओजसा बलेने-
न्द्रईशानईश्वरोभवति । सिद्धमन्यत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

अपि वृश्चपुराणवद्वततेरिवगुष्पितमोजोदासस्यदम्नय ।
व्यंतदस्यसंभृतं वस्त्रिन्द्रेण विभजेमहि नभन्तामन्यकेसमे ॥ ६ ॥ २४ ॥

अपि । वृश्च । पुराणवत् । द्वततेरिव । गुष्पितम् । ओजः । दासस्ये ।
दम्नय । व्यम् । तत् । अस्य । समभृतम् । वसु । इन्द्रेण । वि ।
भजेमहि । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ६ ॥ २४ ॥

अपिच हे इन्द्र पुराणयत्नो यथा व्रततेरिव यथा एतायागुणितं निर्गतां शारतां वृश्चति
तथा शत्रूणां वृश्च छेदय । वदेवाह दासस्य दासानामकस्य शत्रोः । ओजोबलं दंभय नाशय ।
अथ परोक्षस्तुतिः वयं नाभाका अस्य दासस्य तत्पसिद्धं संभृतं वसु इन्द्रेण हेतुना विभजेम-
हि । सिद्धमन्यत् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

अथ सप्तमी-

यदिन्द्राग्नीजनाङ्गमेविह्वयन्तेतनागिरा ।
अस्माकैस्त्रिभृभिर्वृषंसांसह्यामपृतन्यतोवनुयामव
नुप्यतो नमन्तामन्यकेसमे ॥ ७ ॥

यत् । इन्द्राग्नी इति । जनाः । इमे । विह्वयन्ते । तना । गिरा ।
अस्माकैस्त्रिभिः । तृभृभिः । वृषम् । ससह्याम् । पृतन्यतः । वनुयाम् ।
वनुप्यतः । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ७ ॥

यद् ये इमे जनाः तना धनेन गिरा स्तुत्या च इन्द्राग्नी विह्वयन्ते विशेषेण ह्वयन्ति तेषु
मध्ये वषं नाशकाः पृतन्यतः पृतनामिच्छन्तः अस्माकैस्त्रिभृभिर्वृषंसांसह्यामपृतन्यतो
वनुयामव । वनुष्यतः स्तुतिमिच्छन्तः शत्रून् वनुयामव । सिद्धमन्यत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

यानुश्वेताववोद्विउच्चरातुपद्युभिः ।
इन्द्राग्र्योरनुव्रतमुहानायन्ति सिन्धवोयान्तीवन्धा
दमुञ्चतानमन्तामन्यकेसमे ॥ ८ ॥

या । नु श्वेतौ । अवः । द्विः । उत्तुच्चरातः । उप । द्युभिः । इन्द्राग्र्योः ।
अनु । व्रतम् । उहानाः । यन्ति । सिन्धवः । यान् । सीम् ।
वन्धात् । अमुञ्चताम् । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ८ ॥

यानु यावेवेन्द्राग्नी श्वेतौ श्वेत्वर्षी सत्यमुणोषेवावित्यर्थः अवोवस्ताव द्युभिर्दीप्तिभिर्दि-
ववपोच्चरावः उत्तरतस्तपोरेवेन्द्राग्र्योः उहानाः हविर्वहन्तो यजमानाः व्रतं कर्मानुयन्ति । अति
सीमिमाविन्द्राग्नी यान् मसिद्धाव सिन्धवः सिन्धून् चन्वाद् चन्वनादमुञ्चताम् । सिद्धमन्यत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

पूर्वीर्षुइन्द्रोपमातयः पूर्वीरुनप्रशस्तयः सूर्वाहिन्वस्यहरिवः ।
वत्सोवीरस्यापृचोयानुसाधन्तनोधिपो नमन्तामन्यकेसमे ॥ ९ ॥

पूर्वाः । ते । इन्द्र । उर्पद्मातयः । पूर्वीः । उत । प्रदशस्तयः । सूनो इति ।
हिन्वस्य । हरिद्वः । बर्षः । वीरस्य । आऽपृचः । याः । नु ।
सार्धन्त । नः । धियः । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ९ ॥

हे हरिवो वज्रिन् सूनो मेरयितरिन्द्र हिन्वस्य प्रीणयितुः वस्वोदीपकस्य वीरस्यापृचो-
धनान्युपयच्छतस्ते तव ता उपमातयउपमानानि पूर्वावहूनि उतापिच प्रशस्तयः पूर्वीः
याः नोस्माकं धियःमज्ञां नु क्षिमं साधन्तासाधयन् । सिद्धमन्यद ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

तंशिशीतासुवृक्तिभिस्त्वेषंसत्वानमृग्मियम् ।
उतोनुचिद्यओजसाशुष्णस्याण्डानिभेदतिजेप
स्वर्वतीरपोनमन्तामन्यकेसमे ॥ १० ॥

तम् । शिश्रीत । सुवृक्तिभिः । त्वेषम् । सत्वानम् । ऋग्मियम् ।
उतो इति । नु । चित् । यः । ओजसा । शुष्णस्य । आण्डानि ।
भेदति । जेषत् । स्वःऽवतीः । अपः । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १० ॥

हे स्तोवारः त्वेषं दीपं सत्वानं संभकारं धनानां ऋग्मियं ऋगर्हं ऋग्भिः स्तोतव्यं तमिन्द्रं
सुवृक्तिभिः स्तुविभिः शिश्रीत संस्फुरत । उतोनुचिद्य अपिच यः इन्द्रः ओजसा बलेन शुष्ण-
स्य शुष्णनामकस्यासुरस्याण्डान्यण्डजातान्यपत्यानि भेदत्यग्निनद सः स्वर्वतीर्दिव्यान्यपः
सलिलानि जेषन्नयतु । सिद्धमन्यद ॥ १० ॥

अथैकादशी-

तंशिशीतास्त्रध्वरंसत्यंसत्वानमृत्वियम् ।
उतोनुचिद्यओहंतआण्डाशुष्णस्पभेदत्यजैः
स्वर्वतीरपोनमन्तामन्यकेसमे ॥ ११ ॥

तम् । शिश्रीत । सुऽअध्वरम् । सत्यम् । सत्वानम् । ऋत्वियम् ।
उतो इति । नु । चित् । यः । ओहति । आण्डा । शुष्णस्य । भेदति
अजैः । स्वःऽवतीः । अपः । नर्जन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ११ ॥

हे स्तोवारः स्वध्वरं सुपतं सत्यमदिनाशं सत्वानं संभकारश्रुत्वियष्टौपद्यव्यं तमिन्द्रं
शिरीत स्तुतिभिः संस्क्रुत्व । अथ प्रत्यक्षस्तुतिः उत्तोनुचिद अपिच यइन्द्रः ओहते यज्ञं प्रति-
गच्छति शुष्णस्याण्डानि अण्डजातानिच भेदति भिनत्ति सत्वं स्वर्वीदिव्यान्यपः सल्लिख्य-
पैरजैषीः । सिद्धमन्यव ॥ ११ ॥

अथ द्वादशो-

एवेन्द्राग्निभ्यांपितृवन्नवीयोमन्धातृवदङ्गिरस्वदवाचि ।
त्रिधातुनाशर्मणापातमस्मान्वयंस्यामपतयोऽर्यीणाम् ॥ १२ ॥ २५ ॥

एव । इन्द्राग्निभ्याम् । पितृवत् । नवीयः । मन्धातृवत् ।

अङ्गिरस्वत् । अवाचि । त्रिधातुना । शर्मणा । पातम् ।

अस्मान् । वयम् । स्याम । पतयः । र्यीणाम् ॥ १२ ॥ २५ ॥

एवं याज्यामिन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नभाकवत् मन्धातृवत् यौवनारवमन्धातृवत् चांगिर-
स्वदङ्गिरोवच्च नवीयोनवतरमवाचि नाभाकेन मया पाठिताविन्द्रामी त्रिधातुना त्रि-
पर्वणा शर्मणा गृहेण नोस्मान्नाभाकान् पातं रक्षतं । वयं र्यीणां धनानां पतयः स्वामिनः स्याम
भवेम ॥ १२ ॥

॥ इति पद्यस्य तृतीये पञ्चविंशोऽवगं ॥ २५ ॥

अस्माकृष्विति दशचमेकादशं सूक्तं अत्रेयमनुक्रमणिका-अस्माकपुदशवारुणत्विति ।
नाभाकृष्वितिः अनुवृत्तत्वात् । महापाकंहीतपुक्त्वादिदमपि महापाकं । इदमादिकेन्द्रे सूक्ते वरुण-
देवत्ये । विनियोगोऽर्थिकः । पात्रुर्विशिकेहनि माध्यन्दिनसवने मेषावरुणशस्त्रे आरंभणीयाया-
ऊर्ध्वं सक्षपइत्ययं नाभाकृष्वः । स्रवितश्च-तक्षप.परिपस्वजइति मेषावरुणइति यःकुरुभइ-
त्येवतपश्रुतिकोषा नाभाकृष्वः स्रवितश्च-यः कुरुभोनिवारपइतिचेति ।

तत्र प्रथमा-

अस्माकृपुमभूतपेवरुणापमुरुद्रोर्चाविदुष्टरेभ्यः ।
योधीतामानुपाणापश्वोगाईररक्षतिनर्मन्तामन्यकेसमे ॥ १ ॥

अस्मै । ऊँ इति । सु । प्रक्षभूतये । वरुणाय । मरुतृभ्यः ।
 अर्च । विदुःइतरेभ्यः । यः । धीता । मानुषाणाम् ।
 पशवः । गाःइव । रक्षति । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १ ॥

हे स्वोतः सुप्रभूतये मरुतृघनायास्मै वरुणाय विदुष्टरेभ्यो विदुष्टरेभ्यो मरुतृभ्यां स्तु-
 हि । योवरुणो धीता कर्मणा मानुषाणां मनुष्याणांपशवः पशून् गाइव रक्षति । सिद्धमन्यत् ॥१॥

अथ द्वितीया—

तमुपसुमनागिरापितृणांचमन्मग्निः ।
 नाभाकस्यप्रशस्तिभिर्यःसिन्धूनामुपोदयेससस्वसासमध्य
 मोनमन्तामन्यकेसमे ॥ २ ॥

तम् । ऊँ इति । सु । समना । गिरा । पितृणाम् । च । मन्मग्निः ।
 नाभाकस्य । प्रशस्तिभिः । यः । सिन्धूनाम् । उप । उदये ।
 ससस्वसा । सः । मध्यमः । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ २ ॥

तमु तमेव वरुणं समना समानया गिरा स्तुत्या स्वभिष्टोमि पितृणां मन्मग्निः स्तोमि-
 थाभिष्टोमि नाभाकस्य ऋषेः प्रशस्तिभिः स्तोत्रैश्चाभिष्टोमि सिन्धूनां स्पन्दमानानां नदीनां उ-
 प समीपे उदये गद्गच्छति यश्च ससस्वसा समध्यमइति वाग्भिर्निरुच्यते अन्यके दुर्धियः शत्रु-
 वः समे सर्वे नमन्तां माभूवन् । तथाचयास्कः—तंस्वभिष्टोमि समानया गिरा गीत्या स्तुत्या
 पितृणाञ्च मननीयेः स्तोमिर्नाभाकस्य प्रशस्तिभिः ऋषिर्नाभाकोवभूत् यःस्पन्दमानानामासान-
 पामुपोदयेससस्वसारमेनाह वाग्भिः समध्यमइति निरुच्यतेथैषएवअपति नमन्तामन्यकेसमे ।
 माभूवन्नन्यकेसर्वे येनोद्विपन्तिदुर्धियः पापधियः पापसंकल्पाइति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सक्षपःपरिपस्वजेन्युःसोमाययादधेसविश्वंपरिदर्शतः ।
 तस्त्ववेनीरनुव्रतमुपस्तिस्त्रोअवर्धयन्नमन्तामन्यकेसमे ॥ ३ ॥

सः । क्षर्पः । परि । सस्वजे । नि । उल्लः । मायया । दधे ।
 सः । विवर्धम् । परि । दर्शतः । तस्य । वेनीः । अनु । व्रतम् ।
 उषः । तिस्रः । अवर्धयन् । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ३ ॥

सवरुणः क्षपोराजीः परिषस्वजे परिष्वजते अपिच दर्शतो दर्शनीयः सवरुणः उल्लःउल्ल-
 रणशीलः सन् विश्वं मायया कर्मणा परि परितः निदधे निदधाति । किञ्च तस्य वरुणस्य व्रतं
 कर्म वेनीः कामयमानाः प्रजास्त्रिस्रउषस्त्रिषु मातर्माध्यन्दिनं सायञ्च अन्ववर्धयन् अनुवर्धय-
 न्ति । सिद्धमन्यद् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

यः ककुभोनिधारयः पृथिव्यामधिदर्शतः ।
 समातापूर्व्यपदं तद्वरुणस्य सस्यं सहिगोपाइव
 यौ नभन्तामन्यके समे ॥ ४ ॥

यः । ककुभः । निधारयः । पृथिव्याम् । अधि । दर्शतः ।
 सः । माता । पूर्व्यम् । पदम् । तत् । वरुणस्य । सस्यम् । सः ।
 हि । गोपाः इव । इर्यः । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ४ ॥

योवरुणः पृथिव्यामधि पृथिव्याउपरि दर्शतो दर्शनीयः सन् ककुभो दिशो निधारयः
 निधारयति सवरुणोमाता निर्माता पूर्व्यं प्रबं पदं स्वर्गाख्यं स्थानं सस्यं अस्माभिश्चत्तर्पणीयं
 तद्वरुणस्यस्वरुतम् । अपिच सहि सपव इर्पईश्वरः सन् गोपाइव गोपालइव पशूनामस्माकं
 रक्षिता । सिद्धमन्यद् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

योधर्ताशुर्वनानाय उस्त्राणामपीच्या इवेदनामानिगुह्या ।
 सकविः काव्यां पुरुहू पंथौरिव पुप्यति नभन्तामन्यके समे ॥ ५ ॥ २६ ॥

यः । धर्ता । शुर्वनानाम् । यः । उस्त्राणाम् । अपीच्या । वेद ।
 नामानि । गुह्या । सः । कविः । काव्यां । पुरु । रूपम् ।
 यौः इव । पुप्यति । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ५ ॥ २६ ॥

योवरुणोभुवनानां धर्ता धारयिता यश्चोस्राणां देवाधिष्ठानभूतानां रश्मीनामपीच्याती-
च्यान्यन्तर्हितानि गुह्या गुह्यानि गुहायां निहितानि नामानि वेद जानाति सवरुणः कविः श-
नःसन् काव्या काव्यानि कविकर्माणि पुरु बहूनि रूपं द्यौरिव पुष्यति । सिद्धमन्यत् ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये षड्विंशोवर्गः ॥ २६ ॥

अथ षष्ठी—

यस्मिन्विश्वानिकाव्याचक्रेनाभिरिवश्रिता ।
त्रितंजूतीसंपर्यतव्रजेगावोनसंपुजेयुजेअश्वीअयु
क्षतनभन्तामन्यकेसमे ॥ ६ ॥

यस्मिन् । विश्वानि । काव्या । चक्रे । नाभिःऽइव । श्रिता ।
त्रितम् । जूती । संपर्यत । व्रजे । गावः । न । संपुजे ।
युजे । अश्वान् । अयुक्षत । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ६ ॥

यस्मिन्वरुणे विश्वानि सर्वाणि काव्या काव्यानि कविकर्माणि चक्रे नाभिरिव यथा
रथस्य चक्रेनाभिस्तथा श्रिता श्रितानि तं त्रितं त्रिस्थानं वरुणं जूती जूत्या क्षिप्तं संपर्यत हे
मदीपाजनाः परिचरत । क्रिमर्थमित्यतआह व्रजे गोष्ठे गावोन यथा गाः संपुजे संपोगार्थं स-
हस्थापयितुं युजे युजन्ति तथास्माकमभियोगायाश्वानयुक्षत सपत्रायुजन्ति अतस्त्वद्वपदवप-
रिहाराय वरुणं परिचरेतेत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

यआस्वत्कआशयेविश्वान्जातान्येपाम् ।
परिधामानिमर्मशहरुणस्पपुरोगयेविश्वेदेवाअनुं
द्यतनभन्तामन्यकेसमे ॥ ७ ॥

यः । आसु । अत्कः । आशये । विश्वानि । जातानि । एपाम् ।
परि । धामानि । मर्मशत् । वरुणस्य । पुरः । गये । विश्वे ।
देवाः । अनुं । द्यतम् । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ७ ॥

यः वरुणः आसुदिक्षु अत्कः व्याप्तः सन् आशये जागृतो वर्तते यः वरुणः एषां शत्रूणां विश्वा सर्वाणि परिजातानि परितो भूतानि धामानि पुराणि मर्षुशब्दं परिमृशतो वरुणस्य पुरोग-
ये रथस्य पुरस्ताद्भवति तस्य वरुणस्य पुरस्ताद्विश्वे सर्वे देवा व्रतं कर्मानुगच्छन्तीत्यर्थः । सिद्ध-
मन्यत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

ससमुद्रोऽर्षीच्यंस्तुरोद्यामिवरोहति नियदासुयजुर्दधे ।
समाया अर्चिना पदा स्तृणा नाकं मारुहन्नमं
न्तामन्यकेसमे ॥ ८ ॥

सः । समुद्रः । अर्षीच्यः । तुरः । याम् इव । रोहति । नि ।
यत् । आसु । यजुः । दधे । सः । मायाः । अर्चिना । पदा ।
अस्तृणात् । नाकम् । आ । मारुहत् । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ८ ॥

यस्मादायः समुद्रवन्ति सवरुणः समुद्रोपीच्योन्मार्हितः तुरः क्षिप्तः यामिव यथा आदि-
षोषां रोहति तथा नाकं रोहति । अपिच यत् यो वरुणः आसु दिक्षु यजुः मजाप्योदानं निदधे
निदधाति सवरुणः मायाः अहुराणां माया अर्चिना अर्चिष्मता पदा स्थानेन तेजसेत्यर्थः अ-
स्तृणात् समन्ताद्धिनस्ति नाकं स्वर्गमारुहदारोहति । सिद्धमन्यत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

यस्यं श्वेता विचक्षणा तिस्रो भूर्मीरधिक्षितः ।
त्रिरुतराणि प्रप्रतुर्वरुणस्य ध्रुवं सद्सप्तसप्ताना
मिरज्यति नमन्तामन्यकेसमे ॥ ९ ॥

यस्यं । श्वेता । विचक्षणा । तिस्रः । भूर्मीः । अधिक्षितः ।
त्रिः । उतराणि । प्रप्रतुः । वरुणस्य । ध्रुवम् । सद्सः । सः ।
सप्तानाम् । इरज्यति । नमन्ताम् । अन्यके । समे ॥ ९ ॥

यस्य वरुणस्याभिक्षितोतरिक्षेधिवसतः श्वेता श्वेतानि विचक्षणा वेजांसि विस्रोभूमीः
त्रिरुत्तराणि तिसृणां अधिस्थितानि भुवनानि पप्रतुः प्रथयन्ति । तथाचमद्यवर्णाः—विस्रोभूमीर्वा-
रयन्ती रूतयूनिर्वि । तस्य वरुणस्य सदः स्थानं भुवमचलमिति । किञ्च सवरुणः सप्तानां सि-
नामिरज्यतीश्वरोभवति । सिद्धमन्यत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

यःश्वेताँअधिर्निर्णिजश्चक्रेरुष्णाँअनुव्रता ।
सधामपूर्य्यममेयःस्कन्नेनविरोदसीअजोनधाम
धारयन्नभन्तामन्यकेसमे ॥ १० ॥ २७ ॥

यः । श्वेतान् । अधिर्निर्निजः । चक्रे । रुष्णान् । अनु । व्रता ।
सः । धाम । पूर्य्यम् । ममे । यः । स्कन्नेन । वि । रोदसी इति ।
अजः । न । धाम् । अधारयत् । नभन्ताम् । अन्यके । समे ॥ १० ॥ २७ ॥

योवरुणः निर्निजः आत्मीयाक्षरीन् दिवा श्वेतानविचक्रेधिकरोति तथा रात्रौ रुष्णान्
चक्रे सवरुणोनुव्रता कर्माणि सक्षीरुत्थोभयविधकर्मानुगुणं पूर्य्य धामान्तरिक्षं दिवं वा ममे नि-
र्भमे । अपिच यः स्कन्नेनान्तरिक्षेण अजोन यथा आदित्योर्घां धारयति तथा रोदसी धावाप-
थिव्यौ व्यधारयत् विधारयति सवरुणइत्यर्थः । सिद्धमन्यत् ॥ १० ॥

॥ इति पठस्य तृतीये सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

अस्तभादिति गळ्छं द्वादशं सूक्तं अर्चनाक्राविः काण्वोनाभाकोवाक्रविः उत्तरोत्वं-
नानाः आद्यस्तृचस्त्रैष्टुभ्रवरुणदेवत्यः द्वितीयस्तृचआनुष्टुभ्रोरिवदेवताकः । तथाचानुक्रान्तम्—
अस्तभात्पळ्छंनानावा षैष्टुभ्रमन्यंवा तृचमारिवनमानुष्टुभ्रमपश्यदिति । स्फुविनियोगोर्द्धमिकः ।
वारुणेपशौ हविषोयाज्या अस्तभादिति । सूत्रितञ्च—अस्तभाद्यामसुरोविश्ववेदाइत्येकादशिन-
इवि । अशीषोषप्रणयनेप्येपोत्तरा परिधानीया । तथासूत्रितं—अस्तभाद्यामसुरोविश्ववेदाइति परि-
दभ्यादुत्तरयावेति । एवावन्दस्वेत्येपा वारुणेपशौ हविषोनुवाक्या । सूत्रितञ्च—एवावन्दस्ववर्ण-
नृहन्त्वं वत्पापानिब्रह्मणाप्रदमानइति द्वे । सोममवहणेइर्माधियमित्येपा परिधानीया । सूत्रितञ्च—
माधिषंशिक्षमाणस्येदेवेति निहितेपरिदभ्यादिति ।

तत्र प्रथमा—

अस्तंभ्राद्यामसुरोविश्वेवेदाअमिमीतवरिमाणंपृथिव्याः ।
 आसीद्विश्वाभुवनानिसुभ्राद्विश्वेत्तानिवरुणस्यव्रतानि ॥ १ ॥
 अस्तंभ्रात् । याम् । असुरः । विश्वेवेदाः । अमिमीत ।
 वरिमाणम् । पृथिव्याः । आ । असीदत् । विश्वा । भुवनानि ।
 सुभ्रात् । विश्वा । इत् । तानि । वरुणस्य । व्रतानि ॥ १ ॥

विश्वेवेदा विश्वधनोसुरोबलवान् वरुणोघामस्तभ्रात् तथा पृथिव्याः च वरिमाणं परि-
 माणममिमीत चक्रे । एवं निर्मितानि विश्वा सर्वाणि भुवनानि सम्राड्भूत्वा सीदन्नाप्यविष्टञ्च ।
 वरुणस्य तान्येतानि व्रतानि कर्माणि विश्वेद्य विश्वान्येव अतोवर्णमितुमशक्यानीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एवावन्दस्ववरुणंबृहन्तैनमस्याधीरममृतस्यगोपाम् ।
 सनःशर्मन्त्रिवरुथंविषंसत्पातंनोद्यावापृथिवीउपस्थे ॥ २ ॥
 एव । वन्दस्व । वरुणम् । बृहन्तम् । नमस्य । धीरम् । अमृतस्य ।
 गोपाम् । सः । नः । शर्म । त्रिवरुथम् । वि । यंसत् ।
 पातम् । नः । द्यावापृथिवी इति । उपस्थे ॥ २ ॥

हे स्तोतः बृहन्तं महान्तं वरुणमेवैवं वन्दस्व स्तुहि अमृतस्य गोपां गोपापितारं धीरं
 पातं वरुणं नमस्य नमस्करुच । सवरुणो नोस्मभ्यं त्रिवरुथं त्रिस्थानं शर्म गृहं विषंसत् प्रप-
 ष्यतु उपस्थे उपस्थाने वर्तमानान् नोस्मान् द्यावापृथिवी द्यावापृथिवी पातं रक्षतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

इमांधिप्रशिक्षमाणस्यदेवकतुंदक्षैवरुणसंशिराधि ।
 यपालिविश्वाद्दुरितानरेमसुतमार्णमधिनावरुहेम् ॥ ३ ॥

इमाम् । धियम् । शिक्षमाणस्य । देव । ऋतुम् । दक्षम् ।
वरुण । सम् । शिशाधि । यया । अति । विश्वा । दुःऽदुता ।
तरैम् । सुदतर्माणम् । अधि । नावम् । रुहेम् ॥ ३ ॥

हे देव द्योतमान वरुण इमां धियमिदं कर्म शिक्षमाणस्यानुतिष्ठतो मम ऋतुं महानं दक्षं
चलंच संशिश्राधि वीक्षणीकुरु यया नावा यज्ञरूपया विश्वा सर्वाणि दुरिता दुरितान्यद्विदरे
तां सुदतर्माणं सुदुवारमित्रीं यज्ञरूपां नावमधिरुहेम वयमारुहेम दुःखसागरतरणे हेतुत्वाद्यतो-
नौरिति अत्रव्यपदिश्यते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

आवां ग्रावाणो अश्विना धीभिर्विप्रा अचुच्यवुः ।
नासत्या सोमं पीतये न भन्तामन्यके संमे ॥ ४ ॥

आ । वाम् । ग्रावाणः । अश्विना । धीभिः । विप्राः । अचुच्यवुः ।
नासत्या । सोमं पीतये । न भन्ताम् । अन्यके । संमे ॥ ४ ॥

हे नासत्या सायै सत्यप्रणेतारी वा । तथा च यास्कः-सत्यावेव नासत्यावित्यौर्णवाभिः सत्य-
स्य प्रणेवाराविति । अश्विनाश्विनौ वां युवां सोमपीतये सोमस्य पानाय विप्राः प्राज्ञा ऋत्वि-
जोग्रावाणः सोमाभिपवपापाणाश्च धीभिः कर्मभिः स्वस्वव्यापारैराचुच्यदुरभिगच्छन्ति । सि-
द्धमग्यव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

यथा वामत्रिरश्विना गीर्भिर्विप्रो अजो हवीत् ।
नासत्या सोमं पीतये न भन्तामन्यके संमे ॥ ५ ॥

यथा । वाम् । अत्रिः । अश्विना । गीः भिः । विप्रः । अजो हवीत् ।
नासत्या । सोमं पीतये । न भन्ताम् । अन्यके । संमे ॥ ५ ॥

हे नासत्याश्विनौ वां युवां विपः प्राज्ञो वियंथा गीर्भिः स्तुतिभिः सोमपीतये अजो हवीत् ।
तथाहमपि जोहवीमि ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

एवावांमह ऊतये यथाहुवन्तमेधिराः ।

नासंत्यासोर्मपीतयेनर्भन्तामन्यकेसमे ॥ ६ ॥ २८ ॥

एव । वाम् । अह्ने । ऊतये । यथा । अहुवन्त । मेधिराः ।

नासंत्या । सोर्मपीतये । नर्भन्ताम् । अन्यके ॥ समे ॥ ६ ॥ २८ ॥

इयं व्याख्यातचरा ॥ ६ ॥

॥ इतिपद्यस्यतृतीयेऽष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

॥ इत्यष्टमे मंडले पञ्चमोनुवाकः ॥ ५ ॥

षष्ठेनुवाके षट् सूक्तानि तत्रेमेविप्रस्येति त्रयस्त्रिंशद्वचं प्रथमं सूक्तम् आंगिरस्तस्य विरूप-
स्पर्षं गायत्रमग्निदेवताकम् । तथाचानुक्तान्तम्-इमे त्रयस्त्रिंशद्विरूपआंगिरसआग्नेयविति ।
मातरनुवाकेआग्नेयेकतौ गायत्रेछन्दसि आश्विनशस्त्रे चैतदादिके द्वे सूक्ते । सूत्रितश्च-इमेविप्रस्ये-
वि सूक्तेइति । कारीर्यावभृथेष्टयाः प्रथमाज्यभागस्याप्स्वमइति अनुवाक्या । तथाचसूत्रितम्-
अप्सुमन्तावाज्यभागावप्स्वमेराधित्वेति । आग्नीध्रस्य मातःसवने प्रस्थितयाज्या । श्रूयतेच-उक्षा
नापबशाचायेत्याग्नीध्रोयजतीति । अग्निवतीष्टौ त्वं हग्नेइत्येपा याज्या सूत्रितश्च-त्वं हग्नेअग्निना
अग्नेत्वमस्मद्योभ्यमीवाइति । अग्निमन्थनेज्येपा । सूत्रितश्च-त्वं हग्नेअग्निना तंमर्जयन्तसुकुबुभि
ति । अग्नेकामायाष्टाकपालेष्टौ तुभ्यंताअंगिरस्तमेत्येपानुवाक्या । सूत्रितश्च-तुभ्यंताअंगिरस्त-
माश्यामतंकाममग्नेतवोतीति कामयेति । अन्वाहिताग्नेः प्रयाणे समारोपणपक्षे अनयेकाहुतिः
कर्तव्या । तथाचसूत्रितम्-तुभ्यंताअंगिरस्तमेति वाज्याहुतिं हुत्वा समारोपयेदिति । वैयुताग्निना-
धीनां संसर्गं अग्नेप्सुमतीष्टिः तत्र मदग्नेदिविजाइतियाज्या । सूत्रितंच-यद्ग्नेदिविजाअस्य-
मिहोतान्यसीदघजीयानिति ।

तत्र मथमा

इमेविप्रस्यवेधसोभेरस्तृतयज्वनः । गिरस्तोर्मासईरते ॥ १ ॥

इमे । विप्रस्य । वेधसः । अग्नेः । अस्तृतयज्वनः ।

गिरः । स्तोर्मासः । ईरते ॥ १ ॥

इमेस्मदीयाः स्तोमासः स्तोतारोविप्रस्य मेधाविनः वेधसोविधातुरस्तृतयज्वनोर्हि-
सितथजमानस्याग्नेर्गिरः स्तुवीरीरस्ते मेरयन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अस्मैतेप्रतिहर्ष्यतेजातवेदोविचर्षणे । अग्नेजनामिसुष्टुतिम् ॥ २ ॥

अस्मै । ते । प्रतिहर्ष्यते । जातवेदः । विचर्षणे ।

अग्ने । जनामि । सुष्टुतिम् ॥ २ ॥

हे जातवेदः जातधन विचर्षणे विद्वदग्ने अस्मै प्रतिहर्ष्यते प्रयच्छते ते तुभ्यं सुष्टुतिं
शोभनां स्तुतिं जनामि अंगिरसोहं जनयामि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आरोकाइवधेदहंतिग्माअग्नेतवृत्विपः । दद्धिर्वनानिवप्सति ॥ ३ ॥

आरोकाःइव । घृ । इत् । अहं । तिग्माः । अग्ने ।

तव । त्विपः । दत्तृभिः । वनानि । वप्सति ॥ ३ ॥

हे अग्ने तव तिग्मास्तीक्ष्णास्त्वपोदीप्तयः आरोकाइव आरोचमानाः पशवइव दद्धिर्द-
त्तेर्वनान्यरण्यानि वप्सति शक्षयन्ति घेदहेति प्रयं पूरकम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

हरयोधूमकेतवोवातजूताउपच्यवि । यतन्तेवृथग्ग्रयः ॥ ४ ॥

हरयः । धूमकेतवः । वातजूताः । उप । च्यवि ।

यतन्ते । वृथक् । अग्रयः ॥ ४ ॥

हरयोहरणशीला वातजूता वातपेरिता धूमकेतवो धूमध्वजा अग्रयः उपच्यन्तस्किं
वृथक् पृथग्यतन्ते गच्छन्ति । पृथगित्यनेन सममव्ययं वृथगिति । पृथगित्येव वाजसनेपिनः
पठन्ति ॥ ४ ॥

अथ षष्ठ्या-

एतेत्येवथगग्रयंडुद्वासःसमदक्षत । उपसामिवकेतवः ॥ ५ ॥ २९ ॥

एते । त्ये । वथक् । अग्रयः । इद्वासः । सम । अदक्षत ।

उपसाम् इव । केतवः ॥ ५ ॥ २९ ॥

एते त्ये एते अग्रयः वृथक्पृथगिद्वासोमिहोत्रिभिः समिद्धाःसन्नः उपसामिव केतवः
उपसां प्रज्ञापकाइव समदक्षत सम्यक्दृश्यन्ते ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकोनविंशोवर्गः ॥ २९ ॥

अथ षष्ठी-

रूष्णारजांसिपत्सुतःप्रयाणेजातवेदसः । अग्निर्वद्रोधतिक्षमि ॥ ६ ॥

रूष्णा । रजांसि । पत्सुतः । प्रयाणे । जातवेदसः ।

अग्निः । यत् । रोधति । क्षमि ॥ ६ ॥

जातवेदसोग्नेः प्रयाणे पत्सुतः पत्तोरजांसि पांसवः रूष्णा रूष्णानि भवन्ति । कदेत्यत्रआह
क्षमि क्षमाया यद्यदाग्निः रोधति शुष्कान्वनस्पतीन्निरुणद्धि ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

धासिंरुण्वानओपंधीर्वप्संदग्निर्नवायति । पुनर्यन्नरुणीरपि ॥ ७ ॥

धासिम् । रुण्वानः । ओपंधीः । वप्सत् । अग्निः । न ।

वायति । पुनः । यत् । तरुणीः । अपि ॥ ७ ॥

अग्निरोपधीर्धासिमन्त्रं । क्षु धासिरित्यन्ननामसुपाठाय । रुण्वानः कुर्वन् वप्सव प्रक्षयन्
वायति नशाम्पति । पुनश्च तरुणीरोपधीरपि यत् गच्छन् भवति । प्रक्षयितुमिति शेषः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

जिह्वाभिरन्नननमर्द्धिर्चिर्पाजज्जणामवन् । अग्निर्वनेपुरोचने ॥ ८ ॥

जिह्वाग्निः । अहं । ननमत् । अर्चिषा । जञ्जणाभवन् ।
अग्निः । वनेषु । रोचते ॥ ८ ॥

अग्निर्जिह्वाभिरहं ज्वालाभिरिव । ननमत् अन्नवद्गमस्वपीनत्यन्तं भक्षयन् । अर्चिषा तेजसा जञ्जणाभवन् ज्वलन् जञ्जणाभवन् मल्ललाभन्निति ज्वलतिकर्मसुपाठात् वनेष्वरण्येषु रोचते प्रकाशते ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अप्स्वग्नेसधिष्टवसौपधीरनुरुध्यसे । गर्भेसजायसेपुनः ॥ ९ ॥

अप्स्वु । अग्ने । सधिः । तव । सः । ओषधीः । अनु ।
रुध्यसे । गर्भे । सन् । जायसे । पुनरिति ॥ ९ ॥

हे अग्ने यस्य तवाप्सु सधिः प्रवेशस्थानं सत्वमोषधीरनुरुध्यसे अनुरुणस्ति पुनश्च तासां भूमिष्ठानां गर्भेसन् भवन् जायसे मादुर्भवस्ति ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

उदग्नेतवत्घृतादाहुतं घृतेनाहुतं । निसानं जुहोमुखे ॥ १० ॥ ३० ॥

उत् । अग्ने । तव । तत् । घृतात् । अर्चिः । रोचते ।
आहुतम् । निसानम् । जुहोः । मुखे ॥ १० ॥ ३० ॥

हे अग्ने तव घृतादाहुतं घृतेनाहुतं जुहोहोमसाधनभूतायाः सुचोमुखे निसानं सिद्धान्तर्दधिः उद्गोचते प्रकाशते ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य दृवीधे विशोवर्गः ॥ ३० ॥

अथैकादशी-

उक्षान्नायवशान्नायसोमं पृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्रये ॥ ११ ॥

उक्षदंश्नाय । वशादंश्नाय । सोमं पृष्ठाय । वेधसे ।
स्तोमैः । विधेम । अग्रये ॥ ११ ॥

* ननमत्-वनस्पतीन् अत्यन्तं नमयन् इति पुस्तकान्तरे

उक्षात्त्राय उक्षा अन्नं अदनीयं हविर्यस्यासावुक्षान्स्त्वस्मै वशान्नाय वशा अन्नं यस्या-
सौ वशान्स्त्वस्मै सोमपृष्ठाय सोमयुवपृष्ठाय वेधसे विधावे कामानामन्नये स्तोमैर्विधेम परिच-
रेम ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

उत्तत्वा॒नम॑साव॒यं हो॒त॒वरे॑ण्य॒क्रतो॑ । अग्ने॑स॒मिन्द्रि॑रीमहे ॥ १२ ॥

उ॒त । त्वा॒ । नम॑सा । व॒यम् । हो॒तः । वरे॑ण्य॒क्रतो॑ इति॒ वरे॑ण्य॒क्रतो॑ ।
अग्ने॑ । स॒मिन्द्रि॑ः । ई॒महे ॥ १२ ॥

वनापिच हे होवर्देवानां ह्वाववरेण्यक्रतो वरणीयपत्तामे त्वा त्वां वयमाद्विस्ताः नमसा-
मेन हविषा समिन्द्रिश्चेमहे याचामहे ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

उत्तत्वा॑भृ॒गुव॒च्छु॒चेम॑नु॒ष्वदं॑म्र॒आहु॑त । अ॒द्विर॑स्व॒द्वाम॑हे ॥ १३ ॥

उ॒त । त्वा॒ । भृ॒गुव॒त् । शु॒चे॑ । म॒नु॒ष्वत् । अ॒ग्ने॑ । आ॒हु॒त् ।
अ॒द्विर॑स्व॒त् । ह॒वाम॑हे ॥ १३ ॥

हे शुचे स्वभाववः शुद्धाहुतामे त्वा त्वां भृगुवत् यथा भृगुस्तथा । मनुष्वत् यथा च
मनुस्तथा अद्विरस्वद्विरोवच हवामहे ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

त्वंसं॑ग्ने॒अग्नि॑ना॒विप्रो॑वि॒प्रेण॑स॒न्त्सु॑ता ॥ सर॒वा॑सर॒न्यास॑सि॒मिष्य॑से ॥ १४ ॥

त्वम् । हि॒ । अ॒ग्ने॑ । अ॒ग्नि॑ना । वि॒प्रः । वि॒प्रेण॑ । सन् । सु॒ता ।
सर॒वा॑ । सर॒न्या॑ । स॒मिष्य॑से ॥ १४ ॥

हे अग्ने विप्रेमेधावी सन् विद्यमानः सत्वात् त्व विप्रेण सत्वा सरन्या अग्निना समिष्य-
से । तथाच ब्राह्मणम्-त्वंत्यग्नेअग्निना विमोविप्रेणसत्सनेति विमद्वरोविमद्वरः सन्निवरः स-
न्निवरः सत्वासत्न्यासमिष्यसद्वत्येपहवा अस्पत्यः सत्वेति ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

सत्त्वंविप्रायदाशुपेरयिदेहिसहस्रिणम् । अग्नेवीरवतीमिपम् ॥ १५ ॥ ३१ ॥

सः । त्वम् । विप्राय । दाशुपे । रयिम् । देहि । सहस्रिणम् ।

अग्ने । वीरवतीम् । इपम् ॥ १५ ॥ ३१ ॥

हे अग्ने सः प्रसिद्धस्त्वं विप्राय मेधाविने दाशुपे हविषां प्रदाने यजमानाय सहस्रिणं सहस्रसंख्याकमपरिमितं रयिं धनं वीरवतीं पुत्रपौत्रादिसहितमिपमन्त्रं च देहि ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकविंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अथषोडशी-

अग्नेभ्रातःसहस्कृतरोहिदश्वशुचिन्नत । इमंस्तोमंजुपस्वमे ॥ १६ ॥

अग्ने । भ्रातरिति । सहःस्कृत । रोहित्श्व । शुचिन्नत ।

इमम् । स्तोमम् । जुपस्व । मे ॥ १६ ॥

हे अग्ने भ्रातः भ्रातृपयजमानानां निन्नभूत सहस्कृत सहसा बलेनकृत रोहिदश्व सोहि-
तवर्णाश्व शुचिन्नत शुद्धकर्मन्त्रे आङ्घ्रिरसस्य मे मम इमं स्तोमं जुपस्व सेवस्व ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

उतत्वाग्नेममस्तुतोवाश्रायप्रतिहर्षते । गोष्ठं गावद्ववाशत ॥ १७ ॥

उत । त्वा । अग्ने । मम । स्तुतः । वाश्राय । प्रतिहर्षते ।

गोष्ठस्यम् । गावःद्वव । आशत ॥ १७ ॥

उत्वापिच हे अग्ने त्वा त्वां ममाङ्घ्रिरसस्य स्तुतः स्तुतयः याश्राय वाशनशीलाय वाताय पदि-
हर्षते पयःकामयमानाय दोग्धुं गोष्ठं गावद्वव यथा गावःपविशन्ति तथा आशत मामुवन्ति ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

तुभ्यंतांङ्घ्रिस्तमविश्वःसुक्षितयःपृथक् । अग्नेकामाययेमिरे ॥ १८ ॥

तुभ्यम् । ताः । अद्विरःऽतम् । विश्वाः । सुदक्षितयः ।
पृथक् । अग्ने । कामाय । येमिरे ॥ १८ ॥

हे अद्विरस्त्वम् अद्विरसां श्रेष्ठान्ने तुभ्यं विश्वाः सर्वास्ताः प्रसिद्धाः सुक्षितयः प्रजाः कामायात्मनः कामसिद्धयर्थं पृथग्येमिरे नियच्छन्ति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

अग्निं धीमिर्मनीषिणो मेधिरासो विपश्चितः ।
अद्भ्यसद्याय हिन्विरे ॥ १९ ॥

अग्निम् । धीमिः । मनीषिणः । मेधिरासः । विपश्चितः ।
अद्भ्यसद्याय । हिन्विरे ॥ १९ ॥

मनीषिणो मनसईश्वराः मेधिरासो मेधाविनो विपश्चितः प्राप्ताः यजमाना धीभिः कर्मभिरद्भ्यसद्यायान्नस्य भजनायाग्निं हिन्विरे प्रीणयन्ति ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

तं त्वामज्मेपुवाजिनं तन्वाना अग्ने अध्वरम् ।
वह्निं होतारं गीळते ॥ २० ॥ ३२ ॥

तम् । त्वाम् । अज्मेपु । वाजिनम् । तन्वानाः । अग्ने ।
अध्वरम् । वह्निम् । होतारम् । ईळते ॥ २० ॥ ३२ ॥

हे अग्ने वाजिनं चलिनं वह्निं हविषांबोद्धारं होतारं देवानां हातारं तं प्रसिद्धं त्वामग्नेषु गृहेषु अध्वरं यज्ञं तन्वानाविस्तरयन्तो यजमाना ईळते स्तुवन्ति ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये द्वाविंशोवर्गः ॥ ३२ ॥

अथैकविंशी-

पुरुत्राहिसृष्टुः सिविशो विश्वा अनुमभुः ।
समत्सृत्वा हवामहे ॥ २१ ॥

पुरु॒ष्टत्रा । हि । स॒ष्टृह् । अ॒सिं । वि॒शः । वि॒श्वाः । अ॒नु ।

प्र॒क्षुः । स॒मत्सुं । त्वा । ह॒वाम॒हे ॥ २१ ॥

हे अग्ने त्वं हि यतः पशुं पशुः सुलोपश्छान्दसः पुरुषा बहुषु प्रदेशेषु विश्वाः सर्वाति-
शः प्रजाः अनु सष्टृ समानदर्यस्यतस्त्वा त्वां समस्तु संग्रामेषु हवामहे हवामः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

तमी॒ळि॒ष्व॒य॒आहु॑तो॒ग्नि॒र्वि॒भ्राज॑ते॒घृतैः ।

इ॒मंनः॑शृ॒णव॑द्भव॒म् ॥ २२ ॥

तम् । इ॒ळि॒ष्व । यः । आ॒हु॑तः । अ॒ग्निः । वि॒भ्राज॑ति ।

घृ॒तैः । इ॒मम् । नः । शृ॒णव॑त् । ह॒वम् ॥ २२ ॥

योग्निः घृतैः सहआहुतो विभ्राजते यश्च नोस्माकं इमं हवमाह्वानं शृणवच्छृणोति तम-
ग्निमीळिष्व स्तुहि ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

तंत्वा॒व्यं॒हवाम॑हे॒शृण॑वन्त॒जा॒तवे॑दसम् ।

अग्ने॑घ्नन्तु॒मप॑द्वि॒पः ॥ २३ ॥

तम् । त्वा । व॒यम् । ह॒वाम॑हे । शृ॒णव॑न्तम् । जा॒तवे॑दसम् ।

अग्ने॑ । घ्नन्तम् । अप॑ । द्वि॒पः ॥ २३ ॥

हे अग्ने जातवेदसं जातधनं जातमज्ञं वा द्विपः शबूनपघ्नन्तं हिंसन्तं शृणवन्तमस्मदीयमा-
ह्वानं शृणवन्तं च त्वा त्वां वयमाद्विरसा हवामहे ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

वि॒शांरा॑जा॒नम॑द्भु॒तम॑र्घ्यं॒त्वं ध॑र्म॒णामि॑मम् ।

अ॒ग्निमी॑ळे॒सउ॑श्रवत् ॥ २४ ॥

१ संहिताया पदकाले च प्रभुशब्द सविसर्ग पठति वैदिकाः । भाष्यकारेण तु सुदोषश्चा-
न्दसद्व्युक्तं इदं विचारणीयम्.

विशाम् । राजानम् । अद्भुतम् । अर्धिऽअक्षम् । धर्मणाम् ।
इमम् । अग्निम् । ईळे । सः । ऊँ इति । श्रवत् ॥ २४ ॥

विशां मजानां राजानमीश्वरं अद्भुतं महान्तं धर्मणां कर्मणामध्यक्षमनुसंधातारं इममग्निं
ईळे स्तौमि । सः सएवामिः श्रवदस्मदीयां स्तुतिं शृणोतु ॥ २४ ॥

अथ षड्विंशी-

अग्निं विश्वायुवेपसं मर्यं न वाजिनं हितम् ।
सग्निं वाजयामसि ॥ २५ ॥ ३३ ॥

अग्निम् । विश्वायुवेपसम् । मर्यम् । न । वाजिनम् । हितम् ।
सग्निम् । न । वाजयामसि ॥ २५ ॥ ३३ ॥

विश्वायुवेपसं सर्वगतबलमग्निं वाजिनं बलिनं मर्यं न मनुष्यमिव । हितं सग्निं न अश्व-
मिव वाजयामसि स्तुतिभिर्हविर्भिश्च बलिनं कुर्मः ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये षड्विंशोऽवर्गः ॥ ३३ ॥

अथ षड्विंशी-

घ्नन् सृधाण्यद्विपोदहन्नक्षांसि विश्वहा ।
अग्ने तिग्मेन दीदिहि ॥ २६ ॥

घ्नन् । सृधाणि । अप । द्विपः । दहन् । रक्षांसि । विश्वहा ।
अग्ने । तिग्मेन दीदिहि ॥ २६ ॥

हे अग्ने त्वं सृधाणि हिसकान् द्विपोदहन्नपन्नन् हिसन् विश्वहा सर्वदा रक्षांसि च दहन्
तिग्मेन वीक्षणेन तेजसा दीदिहि दीप्स्व ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

यं त्वाजनांसि न्धुते मनुष्वदं हिस्सम ।
अग्ने सवोधिमेवचः ॥ २७ ॥

यम् । त्वा । जनांसः । इन्धते । मनुष्वत् । अद्भिरःस्तम् ।
अग्ने । सः । बोधि । मे । वचः ॥ २७ ॥

हे अद्भिरस्तमाग्ने यं त्वा त्वां जनासो जनाः मनुष्वत् यथामनुस्तथा इन्धते दीपयन्ति
सत्वं मे मदीयं वचः स्तुतिं बोधि बुध्यस्व ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

यदग्नेदिविजाअस्यप्सुजावासहस्कृत ।
तत्वांगीर्भिर्हवामहे ॥ २८ ॥

यत् । अग्ने । दिविऽजाः । असि । अप्सुऽजाः । वा ।
सहःऽकृत । तम् । त्वा । गीऽभिः । हवामहे ॥ २८ ॥

हे अग्ने यद्यत्त्वं दिविजा दिविभयोस्ति भवसि अप्सुजा वान्तरिक्षजादथ भवसि सहस्कृत
सहसा यत्नेन कृतश्वासि तं त्वा त्वामग्निं गीर्भिः स्तुतिभिर्हवामहे हवामः ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

तुभ्यंवेत्तेजनांइमेविश्वाःसुक्षितयःपृथक् ।
धासिंहिन्वन्त्यत्तवे ॥ २९ ॥

तुभ्यम् । घ । इत् । ते । जनाः । इमे । विश्वाः । सुक्षितयः ।
पृथक् । धासिम् । हिन्वन्ति । अत्तवे ॥ २९ ॥

हे अग्ने तुभ्यं घ इत् तदर्थमेव ते इमे मया दृश्यमाना जना विश्वाः सर्वाः सुक्षितयः
भजाथ धासिमन्त्रं हविरत्तवे अदनाय पृथक्हिन्वन्ति मेरयन्ति ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

तेषेदग्नेस्त्राभ्योहाविश्वानृचक्षंसः ।
तरन्तःस्यामदुर्गहा ॥ ३० ॥ ३४ ॥

ने । घृ । इत् । अग्ने । सु॒ष्टआ॒र्घ्यः । अर्हा । विश्वा ।

सृ॒ष्टच॒क्षसः । तर॒न्तः । स्या॒म । दुः॒ऽगर्हा ॥ ३० ॥ ३४ ॥

हे अग्ने तेषेत् त्वदर्थमेव खलु ययं स्वाध्यः सुकर्माणः सन्तः विश्वा विश्वान्यहा अहानि
वृक्षसोद्गारश्च दुर्गहा दुःखेन गाहयितव्यानि तरन्तः स्याम भवेम ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये चतुस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३४ ॥

अथैकाविंशी-

अ॒ग्नि॒म॒न्द्रं॒पु॒रु॒मि॒यं॒शी॒रं॒पा॒व॒क॒शो॒चि॒प॒म् ।

हृ॒द्भि॒र्म॒न्द्रे॒भि॒री॒महे ॥ ३१ ॥

अ॒ग्नि॒म् । म॒न्द्रम् । पु॒रु॒ऽमि॒यम् । शी॒रम् । पा॒व॒क॒ऽशो॒चि॒प॒म् ।

हृ॒त्ऽभिः । म॒न्द्रे॒भिः । ई॒म॒हे ॥ ३१ ॥

मन्द्रे मादनं पुरुमियं बहुमियं शीरं यज्ञेषु शयनशीलं पावकशोचिपं पावकदीर्घं अग्निं
हृद्भिर्मन्द्रेभिर्मादनैः स्तोत्रैः ईमहे याचामहे ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी-

स॒त्व॒म॒ग्ने॒वि॒भ्रा॒व॒सुः॒सृ॒ज॒न्त्सूर्यो॑न॒र॒श्मि॒भिः ।

श॒र्ध॒न्त॒मांसि॑जिघ्र॒से ॥ ३२ ॥

सः । त्वम् । अ॒ग्ने । वि॒भ्रा॒व॒सुः । सृ॒ज॒न् । सूर्यः । न ।

र॒श्मि॒भिः । श॒र्ध॒न् । त॒मांसि॑ । जि॒घ्र॒से ॥ ३२ ॥

हे अग्ने विभापसुदीर्घिरोचनः सः मत्तिसत्त्वं सृजन्तुघ्नन् सूर्यो न यथा सूर्यस्तथा रश्मि-
भिः शर्धन् बलं कुर्वन् तमांसि जिघ्रसे नागमसि ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्त्रिंशी-

त॒ने॒सह॒स्व॒र्द्ध॒महे॒दा॒त्रय॑न्नो॒प॒द॒स्य॑ति ।

त्व॒द॒ग्ने॒वा॒र्यु॑वसु ॥ ३३ ॥ ३५ ॥

तत् । ते । सहस्रः । ईमहे । दात्रम् । यत् । न । उपदस्यति ।

त्वत् । अग्ने ! वार्यम् । वसु ॥ ३३ ॥ ३५ ॥

हे सहस्वोवलवन्मन्ने वे त्व यद्वसु नोपदस्यति नोपक्षीयते तद्दात्रं दातव्यं वार्यं वरुणायैव वसु धनं त्वत् त्वत्तईमहे याचामहे ॥ ३३ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये पञ्चविंशोवर्गः ॥ ३५ ॥

समिधाग्निमिति विशद्वचं द्वितीयं सूक्तं आह्निरसस्य विरूपस्यार्यं प्राग्बत्सपपरिभाषया गायत्रमाग्नेयम् । तथाचानुक्रम्यते—समिधाग्निं विशद्विति । प्रातरनुवाके गापत्रेच्छन्दस्याश्विनशस्त्रे चेदं विनियुक्तम् । महाव्रते समिधाग्निमित्याद्याश्वत्सःसामिधेन्यः । तथाच पञ्चमारण्यकेस्रवितम्—समिधाग्निमिति चतस्रोवैश्वकर्माणऋषभइति । आतिथ्यायां समिधाग्निमित्येषा प्रथमान्यभागस्यानुवाक्या । सूत्रितञ्च—समिधाग्निंदुवस्यताप्यायस्वसमेतुतइति । अमावास्यायां प्रथमान्यभागस्यानुवाक्या । सूत्रितञ्च—वृधन्वन्तावमावास्यायामग्निःप्रत्नेनमन्मनेति । दर्शपूर्णमासयोराग्नेयस्यानुवाक्या अग्निर्भूर्धेत्येषा सूत्रितञ्च—अग्निर्भूर्धोभुवोयज्ञस्येति । मूर्धन्वदुणस्याग्नेरप्येषैवानुवाक्या सूत्रितञ्च—नित्येभूर्धन्वइति । पवमानेष्टिषु द्वितीयस्यामितौ अग्नेःशुचैरनुवाक्या अग्निःशुचिन्नतमइत्येषा । सूत्रितञ्च अग्निःशुचिन्नतमउदग्नेशुचयस्त्ववेति ।

तत्र प्रथमा—

समिधाग्निंदुवस्यतघृतैर्वाधयुतार्तिथिम् ।

आस्मिन्हव्याजुहोतन ॥ १ ॥

सम्हृधा । अग्निम् । दुवस्यत । घृतैः । बोधयत ।

अर्तिथिम् । आ । अस्मिन् । हव्या । जुहोतन ॥ १ ॥

हे ऋत्विजोतिथिमदिधिवत्पियमग्निं समिधा दुवस्यत परिचरत । घृतेर्दीमित्ताधैरान्यैर्वापयतच । अस्मिन्सामिधेयौ हव्या हवींष्याजुहोतनाजुहुतच ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अग्नेस्तोमं जुपस्वमेवर्धस्वानेनुमन्मना ।

प्रतिसूक्तानिर्हर्षनः ॥ २ ॥

अग्ने । स्तोमम् । जुपस्व । मे । वर्धस्व । अनेन ।

मन्मना । प्रति । स॒दु॒क्तानि॑ । ह॒र्य॑ । नः ॥ २ ॥

हे अग्ने मे आङ्गिरसस्य मम स्तोमं स्तोत्रं जुपस्व सेवस्व अनेन मन्मना भिननीयेन स्तोत्रेण वर्धस्व च । नोस्माकं सूक्तानि पविहर्यं कामय च ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अग्नि॑दू॒तं पुरो॑द॒धे ह॒व्य॒वाह॒मुप॑ब्रुवे ।

दे॒वाँ आ॒सा॒दया॑दि॒ह ॥ ३ ॥

अग्निम् । दू॒तम् । पुरः । द॒धे । ह॒व्य॒वाह॑म् ।

उप॑ । ब्रु॒वे । दे॒वान् । आ । सा॒दया॑त् । इ॒ह ॥ ३ ॥

दूतं देवानां हव्यवाहं हविषां बोद्धारं चाग्निं पुरोदधे पुरस्करोमि उपब्रुवे उपस्तीमि च । अग्निरिहयज्ञे देवानासादयादासादयतु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

उत्ते॑ बृ॒हन्तो॑ अ॒र्चयः॑ स॒मिध॑ानस्य॒दीदिवः॑ ।

अग्ने॑शु॒क्रास॑र्इ॒रते ॥ ४ ॥

उत् । ते । बृ॒हन्तः॑ । अ॒र्चयः॑ । स॒म॒ध॒धान॑स्य॒ ।

दी॒दि॒वः॑ । अग्ने॑ । शु॒क्रासः॑ । इ॒रते ॥ ४ ॥

हे दीदिवोदीमाग्ने समिधानस्य समिध्यमानस्य वे तव बृहन्तोमहान्तः शुक्रासोन्वल्नो-
र्चयः दीदिवः उदीरयते उद्गच्छन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

उप॑त्वा जु॒हो॑ इ॒मम॑यु॒ता र्चि॑र्यन्तु॒हय॑त ।

अग्ने॑ ह॒व्या जु॑पस्वनः ॥ ५ ॥ ३६ ॥

अथ द्वादशी-

अग्निः प्रत्नेन मन्मना शुभानः स्तन्वं वृत्त्वाम् । कविर्विप्रेण वा वृधे ॥ १२ ॥

अग्निः । प्रत्नेन । मन्मना । शुभानः । तन्वंम् ।

त्वाम् । कविः । विप्रेण । वृधे ॥ १२ ॥

कविः क्रान्तकर्माग्निः प्रत्नेन पुराणेन मन्मना मननीयेन स्तोत्रेण स्वां स्वकीयां तन्वं व-
नुमंगं शुभानः शोभयन् विप्रेण मेधाविना स्तोत्रा वृधे प्रवृद्धो भवति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

ऊर्जो नपात्मा हुवे विपावकशोचिपम् । अस्मिन् यज्ञे स्वध्वरे ॥ १३ ॥

ऊर्जः । नपात्मा । आ । हुवे । अग्निम् । पावकशोचिपम् ।

अस्मिन् । यज्ञे । सुध्वरे ॥ १३ ॥

ऊर्जोन्नस्य नपात्मा पुत्रं पावकशोचिपं शोधकदीप्तिमग्निं स्वध्वरे अहुरैरात्यन्तमहिंस्वेति-
न्यज्ञे आहुवे आह्वयामि ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

सनो मित्रमहस्त्वमग्ने शुक्रेण शोचिपां । देवैरासत्सि वहिषि ॥ १४ ॥

सः । नः । मित्रमहः । त्वम् । अग्ने । शुक्रेण ।

शोचिपां । देवैः । आ । सत्सि । वहिषि ॥ १४ ॥

हे मित्रमहो मित्राणां पूजनीयाग्ने सत्वं शुक्रेण ज्वलता शोचिपा तेजसा देवैः सह वहिषि
यज्ञे आसत्स्यासीद ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

यो अग्निस्तन्वो दमे देवमर्तः सपर्यति । तस्माद्ददीदयद्दत्तु ॥ १५ ॥ ३८ ॥

यः । अग्निम् । तन्वंः । दमे । देवम् । मर्तः । सपर्यति ।

तस्मै । दत्तु । दीदयत् । वत्तु ॥ १५ ॥ ३८ ॥

योमर्तामनुष्यो दमे गृहे अग्निं देवं तन्वोधनस्यमाऽप्यर्थांमितिशेषः । भोजनं तत्रादिति धन-
२ नामहुपागाद् । सप्यति परिचरति तस्माद्दत् तस्माएव वसु धनं दीदयत् सोमिः प्रयच्छति ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीयेऽष्टविंशोवर्गः ॥ ३८ ॥

अथ षोडशी-

अग्निर्मूर्धादिवःककुत्पतिःपृथिव्याअयम् । अपरितांसिजिन्वति ॥ १६ ॥

अग्निः । मूर्धा । दिवः । ककुत् । पतिः । पृथिव्याः ।

अयम् । अपाम् । रतांसि । जिन्वति ॥ १६ ॥

मूर्धा देवानां श्रेष्ठो दिवोद्युत्कोकस्य ककुदुच्छ्रुतः पृथिव्याश्च पतिरथमग्निः अपरितांसि
स्थावरजंगमात्मकानि भूवानि जिन्वति मीणपति ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

अग्नेशुच्यस्तवशुक्राभ्राजन्तईरते । तवज्योतींष्यर्चयः ॥ १७ ॥

अग्ने । शुच्यः । तव । शुक्राः । भ्राजन्तः । ईरते ।

तव । ज्योतींषि । अर्चयः ॥ १७ ॥

हे अग्ने तव शुचयो निर्मलाः शुक्राः शुक्लवर्णा भ्राजन्तोदीप्यमानाः अर्चयः मन्त्रास्व
ज्योतींषि तेजांस्युदीरते मेरयन्ति ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

ईशिपेवार्यस्यहिदात्रस्याग्नेस्वर्पतिः । स्तोतास्यांतवशर्मणि ॥ १८ ॥

ईशिपे । वार्यस्य । हि । दात्रस्य । अग्ने । स्वःऽपतिः । स्तोता ।

स्याम् । तव । शर्मणि ॥ १८ ॥

हे अग्ने स्वःपतिः स्वर्गस्य स्वामी त्वं वार्यस्य वरणीयस्य दात्रस्य दात्र्यस्य धनस्य ई-
शिपे ईश्वरोऽसि । शर्मणि सुखे निमित्ते तव स्तोता स्यां भवेयम् ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

त्वामग्नेमनीपिणुस्त्वांहिन्वन्तिचित्तिभिः । त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥ १९ ॥

त्वाम् । अग्ने । मनीपिणः । त्वाम् । हिन्वन्ति । चित्तिभिः ।

त्वाम् । वर्धन्तु । नः । गिरः ॥ १९ ॥

हे अग्ने त्वां मनीपिणो मनसईश्वराः स्तोतारः स्तुतिभिः स्तुवन्तीतिशेषः । किञ्च त्वामेव चित्तिभिः कर्मभिर्हिन्वन्ति प्रीणयन्ति नोस्माकं गिरः स्तुतयः त्वामेव वर्धन्तु वर्धयन्तु ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

अर्दधस्य स्वधावतो दूतस्य रेभंतः सदा । अग्नेः सरस्यं वृणीमहे ॥ २० ॥ ३९ ॥

अर्दधस्य । स्वधावतः । दूतस्य । रेभंतः । सदा । अग्नेः ।

सरस्यम् । वृणीमहे ॥ २० ॥ ३९ ॥

हे अग्ने अर्दधस्य केनाप्यहिंसितस्य स्वधावतो वदयतो दूतस्य देवानां रेभतो देवात् स्तुवतः अग्नेः तव सरस्यं सदा वयं वृणीमहे ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकोनचत्वारिंशोवर्गः ॥ ३९ ॥

अथैकविंशी-

अग्निः शुचिं व्रतनमः शुचिं विप्रः शुचिः कृचिः । शुचीं रोचते आर्द्रतः ॥ २१ ॥

अग्निः । शुचिं व्रतनमः । शुचिः । विप्रः । शुचिः । कृचिः ।

शुचिः । रोचते । आर्द्रतः ॥ २१ ॥

सुगन्धनमः अविशेषेन शुद्धरसां शुचिः शुद्धस्य विशेषवाची शुचिः शुद्धः शुद्धेव कृचिः क्षान्तरसां शुचिरेवाहुनोऽग्निः शेषेन मन्त्राग्ने ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

उत्तत्वाधीतयो मम गिरो वर्धन्तु यिन्वहा । अग्नेमग्न्यस्य चोधि नः ॥ २२ ॥

उ॒त । त्वा॒ । धी॒तयः॑ । म॒म । गि॒रः । व॒र्धन्तु॑ । वि॒श्वहा॑ ।
अ॒ग्ने॑ । स॒ख्यस्य॑ । वो॒धि॒ । नः॑ ॥ २२ ॥

उतातिच हे अग्ने त्वा त्वां मम धीतयः कर्माणि गिरः स्तुतयश्च विश्वहा सर्वदा वर्धन्तु
वर्धयन्तु । गोस्माकं सख्यस्य सरपं सखिकर्म स्तुत्यादिकं बोधि बुध्यस्व ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

य॒दग्ने॑स्याम॒हंत्वंत्वंवा॑घा॒स्याअ॒हम् । स्यु॒ष्टे॑स॒त्याइ॒हाशि॑र्यः ॥ २३ ॥
यत् । अ॒ग्ने॑ । स्याम् । अ॒हम् । त्वम् । त्वम् । वा॒ । घ॒ स्याः॑ ।
अ॒हम् । स्युः । ते॑ । स॒त्याः । इ॒ह । आ॒शि॑र्यः ॥ २३ ॥

हे अग्ने यद्यदि अहं त्वं बहुवनः स्यां भवेयं । त्वं वा घ त्वं वाखलु अहं दरिद्रः स्तोता स्याः
भवेः तवः ते तव आशिर्यः आशासनानि इहास्मद्विषये सत्याः सत्यानि स्युर्भवेयुः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

वसु॑र्वसु॒पति॑र्हि॒क॒मस्य॑ग्नेवि॒जाव॑सुः । स्या॒मते॑सु॒मता॑वपि ॥ २४ ॥
वसु॑ । वसु॒ऽपतिः॑ । हि॒ । क॒म् । अ॒सिं । अ॒ग्ने॑ । वि॒जाव॑सुः ।
स्या॒म॑ । ते॑ । सु॒म॒तौ । अ॒पि॑ ॥ २४ ॥

हे अग्ने त्वं विजावसुर्दक्षिधनो वसुपतिर्धनपतिः वसुवांगयिताचासि भवसि । हि यस्मा-
दवोषयमपि ते तव सुमतावनुग्रहबुद्धौ सुदुवौ स्याम भवेम ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी—

अ॒ग्ने॑ऽधू॒तव्र॑त्ताय॒तेस॑मु॒द्राय॑व॒सिन्ध॑वः । गि॒रो॒वा॒श्रास॑ई॒स्ते ॥ २५ ॥ ४० ॥
अ॒ग्ने॑ । धू॒तव्र॑त्ताय । ते॑ । सु॒म॒द्राय॑ई॒श्व । सिन्ध॑वः । गि॒रः ।
वा॒श्रास॑ । ई॒स्ते ॥ २५ ॥ ४० ॥

हे अग्ने धृतव्रताय धृतकर्मणे ते तुभ्यं वाश्रासो वाशनशोलागिरो मम स्तुतयः सिन्धवो-
नद्यः समुद्रायेव यथा समुद्राय तथा ईरते प्रवर्तन्ते ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये चत्वारिंशोवर्गः ॥ ४० ॥

अथ पार्द्विंशी-

युवानं विश्वपतिं कविं विश्वादं पुरुषेपसम् । अग्निं शुभ्रामि मन्मभिः ॥ २६ ॥

युवानम् । विश्वपतिम् । कविम् । विश्वदं अदम् । पुरुषेपसम् ।

अग्निम् । शुभ्रामि । मन्मभिः ॥ २६ ॥

युवानं नित्यतरुणं विश्वपतिं विशांपतिं कविं कान्तकर्माणं विश्वादं सर्वस्य हविषोत्तारं
पुरुषेपसं बहुकर्माणं वेपः वेपइति कर्मनामसुपाठात् अग्निं मन्मभिः मननीयैः स्तोत्रैः शुभ्रामि
शोभयामि ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

यज्ञानां रथ्ये वपंति ग्मजं भाय वीळ्वे । स्तोमैरिपेमग्ने ॥ २७ ॥

यज्ञानाम् । रथ्ये । वयम् । तिग्मजं भाय । वीळ्वे ।

स्तोमैः । इपेम । अग्ने ॥ २७ ॥

यज्ञानां रथ्ये नेत्रे तिग्मजं भाय तीक्ष्णज्वालाय वीळ्वे वलवते अग्नये स्तोमैः स्तोत्रैः
वयमाद्भिरसा इपेम स्तुतिं कर्तुमिच्छेम ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

अयमग्नेन्वे अपि जग्ता भूनु सन्त्य । तस्मै पावकमृळ्य ॥ २८ ॥

अयम् । अग्ने । त्वे इति । अपि । जग्ता । भूनु । सन्त्य ।

तस्मै । पावकम् । मृळ्यम् ॥ २८ ॥

हे पारक शोषक सन्त्य संभजनीयाग्ने त्वे अपि त्वम्यपि अग्नेदीपोऽनो जग्ता स्तोत्रं
भूनु भवतु । तस्मै जग्ति घृळ्य सृष्टनुतादय तं सुख्य वा ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

धीरोह्यस्यर्षद्भ्रसद्विभ्रोनजागृविःसदा । अग्नेर्दीदर्यसिद्यवि ॥ २९ ॥

धीरः । हि । असिं । अद्भ्रसत् । विप्रः । न । जागृविः ।
सदा । अग्ने । दीदर्यसि । द्यवि ॥ २९ ॥

हे अग्ने त्वं धीरोसिहि भवसि खलु । अद्भ्रसद्भ्रविपिसीदन् विभोन मेधावीव जागृविः प्र-
जानां हितकरणे जागरणशीलोसि सदा पव्यन्तरिक्षे दीदर्यसि दीद्वसि च ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

पुराभेदुरितेभ्यःपुरामृधेभ्यःकवे । प्रणुआयुर्वसोतिर ॥ ३० ॥ ४१ ॥

पुरा । अग्ने । दुःदुतेभ्यः । पुरा । मृधेभ्यः । कवे ।
प्र । नुः । आयुः । वसो इति । तिर ॥ ३० ॥ ४१ ॥

हे वसो वासककवे कान्तकर्मअग्ने दुरितेभ्यःपापेभ्यःपुरा मृधेभ्योर्हिसकेभ्यश्च पुरा यदा
दुरितानि शत्रवश्चास्मान्हीहसितुमुद्युजते ततः प्रागेवेत्यर्थः नोस्माकमायुः प्रतिर वर्धय ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकचत्वारिंशोवर्गः ॥ ४१ ॥

आषाषइति द्विचत्वारिंशद्वचतृतीयं सूक्तम् । अग्नेयमनुक्रमणिका-आषद्विचत्वारिंशद्वि-
शोक आषाग्नेन्दी । अनुक्रमोत्रत्वात्काण्योविशोकनपिः परंगायत्रं प्राग्वत्समेरितिपरिभाषया
मापत्रीछन्दः । अनुकवादिन्द्रोदेवता । आषाषाअग्निश्चेन्द्रश्च । महाव्रते निष्केवल्ये मायत्रवृचाशी-
वावेतसूक्तम् । तथैवपश्चमारण्यकेसूत्रितम्-आषाषेअग्निमिन्धव आतूनइन्द्रशुमन्तमिति सूक्ते-
इति । तृतीयेपर्यायेच्छावाकशस्त्रे आदितः सप्तदर्शः । तथैवातिरात्रइतिब्रह्मेसूक्तपते-आषाषेअ-
ग्निमिन्धवइति सप्तदशेति । आग्नेयणे आग्नेन्द्रस्य हविषआषाषइत्येपातुवाक्या । सूत्रितश्च-
आषाषेअग्निमिन्धवतेसूक्तमांशुःशुरुचोदेवयन्तइविस्त्रोत्रमिति । मैत्रावरुणातिरिक्तोवथ्ये स्तोत्र-
मिन्द्राप्येत्याद्याः पल्लवोविकल्पेन स्तोत्रियानुत्पाः । सूत्रितश्च-तद्वोगायसुतेसचा स्तोत्र-
मिन्द्राप्येत्येतिद्वितीये पर्याये ब्राह्मणाच्छंसिनः अभित्वावृषभेतिस्तोत्रियःस्तृचः । सूत्रितश्च-
अभित्वावृषभसुतेभिप्रगोपतिंगिरेति । चानुर्वैशिकेहनि प्रातःसवने भिन्विक्विशाइति ब्राह्मणा-
च्छंसिनः पल्लहस्तोत्रियः । तथाचसूत्रितम्-भिन्विक्विशामपद्विपइति ब्राह्मणाच्छंसिनइति ।

तत्र प्रथमा—

आघायेअग्निमिन्धतेस्तृणन्तिवर्हिःरानुपक् । येपामिन्द्रोयुवासखा ॥१॥

आ । घ । ये । अग्निम् । इन्धते । स्तृणन्ति । वर्हिः ।
आनुपक् । येषाम् । इन्द्रः । युवा । सखा ॥ १ ॥

ये ऋषयः आघ आभिमुख्येन खल्वग्निमिन्धते दीपयन्ति येषां च युवा नित्यदरु-
णइन्द्रः सखा भवति तेषां आनुपगानुपूर्व्येण वर्हिः स्तृणन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

वृहन्निदिध्मएपांभूरिशस्तंपृथुस्वरुः । येपामिन्द्रोयुवासखा ॥२॥

वृहन् । इत् । इध्मः । एषाम् । भूरि । शस्तम् । पृथु ।
स्वरुः । येषाम् । इन्द्रः । युवा । सखा ॥ २ ॥

एषासृषीणां इध्मोवृहन्निव महान् खलु । भूरि बहुच शस्तं स्तोत्रं स्वरुश्च पृथुर्महान् ।
सिद्धमन्यव ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अयुद्धइद्युधावृतंशूरआजतिस्त्वभिः । येपामिन्द्रोयुवासखा ॥३॥

अयुद्धः । इत् । युधा । वृतम् । शूरः । आ । अजति ।
सत्वभिः । येषाम् । इन्द्रः । युवा । सखा ॥ ३ ॥

तेष्वन्तर्भूतः कृष्णदियुद्धइत्यागयोद्धैयसन् युधावृतं योद्धभिर्भेदरावृत् शत्रुं सत्वभिरा-
त्मीयैर्भैः शूरः सन् आजति नमयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आवुन्दंष्टत्रहादेजातपृच्छहिमातरंम् । कउप्राःकेहृशृण्विरे ॥४॥

आ । वुन्दम् । वृत्रहहा । ददे । जातः । पृच्छत् । वि ।
मातरम् । के । उघाः । के । ह । शृण्विरे ॥ ४ ॥

जातउत्पन्नोवृत्रहेन्द्रोवुन्दमिषुं तथाचयास्कः—वुन्दइषुर्भवतीति । आददे आदाय चेपुं
उघाः उदूणंघलाः के केच शृण्विरे वीर्येण विश्रुताइति स्वमातरं विपृच्छत अमाशीव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

प्रतित्वाशवसीवदद्विरावप्सोनयोधिपत् । यस्तेशत्रुत्वमाचके ॥५॥४२॥

. प्रति । त्वा । शवसी । वदत् । गिरौ । अप्सः । न । योधिपत् ।
यः । ते । शत्रुत्वम् । आचके ॥ ५ ॥ ४२ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां शवसी बलवती माता पतिवदःप्रत्यघोचव । यः ते शत्रुत्वमाचके कामयते
सगिरौ पर्वते अप्सोन दर्शनीयोगजइव योधिपत् योघपति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये द्विचत्वारिंशोवर्गः ॥ ४२ ॥

अथ षष्ठी—

उतत्वंमघवञ्छृणुयस्तेवाधिववक्षितत् । यद्वीळ्यासिषीळुतत् ॥६॥
उत । त्वम् । मघवन् । शृणु । यः । ते । वटि । ववक्षि ।
तत् । यत् । वीळ्यासि । वीळु । तत् ॥ ६ ॥

उतापिच हे मघवन् त्वं शृणु अस्मदीयां स्तुतिं । ते त्वत्तोयद्वटि कामयते स्वोता तद्ववक्षि
तस्मै तद्वहसि । किञ्च त्वं यद्वीळ्यासि दृढीकरोपि तद्वीळु तव दृढमेव सर्वत्र भवति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

यदाजिपात्पांजिऋदिन्द्रःस्वश्वयुरूपं । रथीतमोरथीनाम् ॥ ७ ॥
यत् । आजिम् । याति । आजिऋत् । इन्द्रः । स्वश्वयुः ।
उपं । रथिऋतमः । रथिनाम् ॥ ७ ॥

यद्यदा आजिक्त्व युद्धकृदिन्द्रः स्वश्वयुः कल्याणमश्वमिच्छन् आजिं युद्धमुपपाति
तदा रथीतमोतिशपेनरथी भवति । रथीनां सर्वात्रथिनश्च जयतीतिशेषः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

विपुविश्वाअभियुजोवज्जिन्विष्वग्ग्रथावृह । भवानःसुश्रवस्तमः ॥८॥

वि । सु । विश्वाः । अभियुजः । वज्जिन् । विष्वक् । यथा । वृह ।
भव । नः । सुश्रवःस्तमः ॥ ८ ॥

हे वज्जिन् त्वं विश्वाः सर्वाः अभियुजोभियोक्त्रीः प्रजाः यथा विष्वग्भवति तथा ह्य
सुष्ठु विवृह नोस्माकं सुश्रवस्तमः शोभनान्वत्तमश्च भव ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अस्माकंसुरथंपुरइन्द्रःरुणोतुसातये । नयंधूर्वन्तिधूर्तयः ॥ ९ ॥

अस्माकम् । सु । रथम् । पुरः । इन्द्रः । रुणोतु । सातये ।
न । यम् । धूर्वन्ति । धूर्तयः ॥ ९ ॥

यमिन्द्रं धूर्तयोर्हिंसकाः न धूर्वन्ति न हिंसन्ति सइन्द्रोस्माकं सातयेभीष्टदाभाप सुरथं
कल्याणं रथं पुरः रुणोतु पुरस्करोतु ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

वृज्यामतेपरिद्विपोरन्तेशक्रदावने । गमेमेदिन्द्रगोमंतः ॥१०॥१३॥

वृज्याम । ते । परि । द्विपः । अरम् । ते । शक्र । दावने ।
गमेम । इत् । इन्द्र । गोमंतः ॥ १० ॥ १३ ॥

हे शक्रेन्द्र याचमानावयं ते तव द्विपोर्द्विन्द्र परिवृज्याम नोपमच्छेप । किन्तु ते दव गो-
भवः परुपतोदावनेभीष्टदानाय अरं पयानं गमेमेव मच्छेमेव ॥ १० ॥

॥ इति षट्स्य दशमि विचत्वारिंशोवर्गः ॥ १३ ॥

अथैकादशी-

शनैश्चिद्यन्तोअद्रिवोश्वावन्तःशतग्विनः । विवक्षणाअनेहसं ॥ ११ ॥

शनैः । चित् । यन्तं । अद्रिश्च । अश्वंश्चन्तः । शतग्विनः ।

विवक्षणा । अनेहसं ॥ ११ ॥

हे अद्रिवोज्जिन् वयं शनैर्मन्दमन्दं यन्तो गच्छतोश्वावन्तोश्ववन्तः शतग्विनोयहुधना
विवक्षणाः बोढव्यं वहन्तोनेहसः उपद्रवरहिताश्च सन्तो गमेमेदिति संबन्धः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

ऊर्ध्वाहितेदिवेदिवेसहस्रासूनुताशता । जरितृभ्योविमंहते ॥ १२ ॥

ऊर्ध्वा । हि । ते । दिवेदिवे । सहस्रा । सूनुता । शता ।

जरितृभ्यः । विमंहते ॥ १२ ॥

हे इन्द्र ते तव जरितृभ्यः स्तोतृभ्यः सहस्रा सहस्राणि शता शतानि चोर्ध्वा ऊर्ध्वानि
पुरयानि सूनुता सूनुतानि साधनानि दिवेदिवेचह विमहते यजमानः प्रयच्छति । महतिर्दान-
कर्मा ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

विद्महि त्वाधनं जयमिन्द्रं दृह्वाचिदा रुजम् । आदारिण्यथा गयम् ॥ १३ ॥

विद्म । हि । त्वा । धनम् । जयम् । इन्द्रं । दृह्वा । चित् ।

आदारुजम् । आदारिणम् । यथा । गयम् ॥ १३ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वा धनजय धनाना जेतारं दृह्वाचिद दृह्वानामपि भूयामाकर्णं आग्निमु-
त्स्येन भंकार आदारिणयादत्तारश्च यथा गय गृह्मिवोपद्रवेत्पोरक्षकश्च विद्म जानीम ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

ककुहं चिन्माकनेमंदेन्नुष्टुप्पाविन्दं व । आत्वापणि यदीमहे ॥ १४ ॥

कुकुहम् । चित् । त्वा । कवे । मन्दन्तु । धृष्णो इति । इन्दवः ।
आ । त्वा । पणिम् । यत् । ईमहे ॥ १४ ॥

हे कवे कान्तकर्मन् धृष्णो धर्मकेन्द्र यद्यदा पणिं पणभानं त्वा त्वां वा आभिमुख्येने-
महेभीष्टं याचामहे । तदा ककुहं उच्छ्रित्वं त्वा त्वामिन्दवश्चित् सोमाअपि मन्दन्तु मादयन्तु ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

यस्तेरेवाँअदांशुरिःप्रममर्षमुघत्तये । तस्यनोवेद्आभर ॥ १५ ॥ ४१ ॥

यः । ते । रेवान् । अदांशुरिः । प्रममर्ष । मुघत्तये ।
तस्य । नः । वेदः । आ । भर ॥ १५ ॥ ४१ ॥

हे इन्द्र मघत्तये धनदानाय वे तुभ्यं यः पुमान् रेवान् धनवान् सन् अदाशुरिरदान-
शीलः प्रममर्षाप्यसूयति तस्य पुंसोवेदो धनं नोस्मभ्यमाभराहर ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये चतुश्चत्वारिंशोवर्गः ॥ ४१ ॥

अथ षोडशी-

इमउत्वापिचक्षतेसखायइन्द्रसोमिनः पुटावन्तोयथापशुम् ॥ १६ ॥

इमे । ऊँ इति । त्वा । वि । चक्षते । सखायः । इन्द्र ।
सोमिनः । पुट्टावन्तः । यथा । पशुम् ॥ १६ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां सोमिनोभिपुतसोमसखायः इमउ इमेपय स्वत्वस्मदीयाजनाः पुट्टान्तः
संभतवासाः यथा पशुं पशुमिव विचक्षते विपश्यन्ति ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

उतत्वार्यधिरंवर्यंश्रुत्कर्णसन्तमूतये । दूगादिहहवामहे ॥ १७ ॥

उत । त्वा । अवर्यधिरम् । वयम् । श्रुत्कर्णम् । सन्तम् ।
ऊतये । दूरात् । इह । हवामहे ॥ १७ ॥

उतापिच हे इन्द्र अवधिरं अनुपहतश्रोत्रेन्द्रियं अतएव श्रुत्कर्णं श्रवणपरकर्णं सन्तं त्वा
त्वां वयं विशोकाइह यज्ञे कृतये रक्षणाय दूराज्जवागहे ह्ययामः ॥१७॥

अथाष्टादशी-

यच्छुश्रूयाद्दुर्महर्वदुर्मर्षञ्चक्रियाउत । भवेरापिनोअन्तमः ॥१८॥

यत् । शुश्रूयाः । दुर्मर् । हर्वम् । दुःश्मर्षम् । चक्रिया ।

उत । भवेः । आपिः । नुः । अन्तमः ॥ १८ ॥

हे इन्द्र यद्यदीमस्मदीयं हवमाह्वानं शुश्रूयाः शृणुयाः तर्हि दुर्मर्षं शत्रूणां दुःसहं बलं
चक्रियाः कुर्याः । उतापिच नोस्माकमन्तमः अन्तिकतप आपिर्वेन्दुः भवेः ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

यच्चिद्धितेअपिव्यथिर्जगन्वांसोअमन्माहि । गोदाइदिन्द्रवोधिनः ॥१९॥

यत् । चित् । हि । ते । अपि । व्यथिः । जगन्वांसः । अमन्माहि ।

गोदाः । इत् । इन्द्र । वोधि । नुः ॥ १९ ॥

अपिचिदपिच हे इन्द्र ते तुभ्यं यद्यदाहि व्यथिर्दारिद्र्येण व्यथिताः जगन्वांसोगन्तारो-
वयममन्माहि विष्णुमः तदा नोस्माकं गोदाइव गवांदावैव भवामीवि बोधि बुध्यस्व ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

आत्वारम्भंनजिब्र्योररुभ्माशवसस्पते । उश्मसित्वासुधस्थआ ॥२०॥४५

आ । त्वा । रुभाम् । न । जिब्र्यः । रुभम् । शवसः । पते ।

उश्मसि । त्वा । सुधस्थे । आ ॥ २० ॥ ४५ ॥

हे शवसस्पते षट्स्यपते त्वा त्वां वषं जिब्र्यःक्षीणावृषारम्भं दंडमिव ररभ आरम्भा-
महे । तथाचयास्कः-आरम्भामहे त्वाजीर्णाइव दण्डमिति । अपिच त्वा त्वां सधस्थे यज्ञे उश्म-
सि कामयामहे ॥ २० ॥

॥ इति पष्ठस्य तृतीये पञ्चवारिशोवर्गः ॥ ४५ ॥

अथैकविंशी-

स्तोत्रमिन्द्रायगायतपुरुनृम्णायसत्त्वने । नकिर्यैष्ट्वतेयुधि ॥ २१ ॥

स्तोत्रम् । इन्द्राय । गायत । पुरुनृम्णाय । सत्त्वने ।
नकिः । यम् । ष्ट्वते । युधि ॥ २१ ॥

यमिन्द्रं युधि युद्धे नकिर्वृण्वते केपिनवारयन्ति तस्मै सत्त्वने दानशील्याय पुरुनृम्णाय
बहुधनायेन्द्राय स्तोत्रं गायत पठत ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

अभित्वाष्टपभासुतेसुतंसृजामिपीतये । तृपाव्यश्रुहीमदम् ॥ २२ ॥

अभि । त्वा । वृपभ । सुते । सुतम् । सृजामि । पीतये ।
तृम्प । वि । अश्रुहि । मदम् ॥ २२ ॥

हे वृपभेन्द्र त्वा त्वां सुते सोमेभिपुतेसवि सुतमभिपुर्वसोमं पीतये पानायाभिष्टवामि
तृप तृप्य मदं मदकरं सोमं व्यश्रुहिच ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी-

मात्वांमूराअविप्यवोमोपहस्वान्आदभन् । मार्कीं ब्रह्मद्विपोवनः ॥ २३ ॥

मा । त्वा । मूराः । अविप्यवः । मा । उपहस्वानः । आ ।
दभन् । मार्कीम् । ब्रह्मद्विपः । वनः ॥ २३ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां मूराः मूरका मूढा मनुष्या अविप्यवः पाटनकाया मादभन् मार्हित्वे ।
उपहस्वानः उपहसनपराश्व माभवन्तु । ब्रह्मद्विपो ब्राह्मणानां द्वेष्टन् मार्कीं वनः मा भजेथाः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

इहत्वागोपर्षीणसामहेमन्दन्तुरार्धसे । सरोगौरोयथापिव ॥ २४ ॥

इह । त्वा । गोऽपर्षीणसा । महे । मन्दन्तु । रार्धसे ।
सरः । गौरः । यथा । पिव ॥ २४ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वाभिहयस्ते गोपरीणसा गव्येनपपसा संमिश्रितेन गोमेन महे महते राधसे
धनाय मन्दन्तु मनुष्यामादयन्तु । त्वञ्च तं सोमं यथा गौरौश्रगः सरः पिबति तथा पिन ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी-

यार्हञ्जहापरवतिसनानवाचचुच्युवे । तामसंसत्सुप्रवोचत ॥ २५ ॥ ४६ ॥

या । वृञ्जहा । परावति । सना । नवा । च । चुच्युवे ।

ता । संसत्सुं । प्र । वोचत ॥ २५ ॥ ४६ ॥

वृञ्जहेन्द्रः परावति दूरे या यानि सना सनावनानि नवा नवामि नूतनानि च धनानि चुच्यु-
वे भेरितवान् तानि धनानि संसत्सु यज्ञेषु सभासुवा प्रवोचत प्रवृत्ते विद्वज्जनः ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये षट्चत्वारिंशोऽवर्गः ॥ ४६ ॥

अथ षड्विंशी-

अपिबत्कद्रुवः सुतमिन्द्रः सहस्रवाहे । अत्रादेदिष्टुपौस्त्वम् ॥ २६ ॥

अपिबत् । कद्रुवः । सुतम् । इन्द्रः । सहस्रवाहे ।

अत्रं । अदेदिष्टु । पौस्त्वम् ॥ २६ ॥

इन्द्रः कद्रुवः कद्रुनामकस्यरूपेः संघंविनं सुतमभिपुत्रं सोममपिनव पीतवान् । सहस्रनाहे
सहस्रनाहोः शत्रुंश्चाहञ्जितिशेषः । अत्रास्मिन्नवसरे पौस्त्वं इन्द्रस्य वीर्यमदेदिष्टादीप्यत् ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

सत्यंततुर्वणे यदौविदानो अह्ववाप्यम् । व्यानट्त्तुर्वणे शर्मि ॥ २७ ॥

सत्यम् । तत् । तुर्वणं । यदौ । विदानः । अह्ववाप्यम् ।

वि । आनट् । तुर्वणं । शर्मि ॥ २७ ॥

तुर्वणैराति यदौ च यदुनामके च राति तत्पसिद्धं यागादिदृक्षणं शर्मि कर्म । शचोशमी-
ति कर्मनामसुपाठात् । सत्यं परमार्थं विदानो जानन् तयोः प्रीत्यर्थमह्ववाप्यं अह्वनाप्यनामकं
तयोः शत्रुं तुर्वणे समामे व्यानट् व्यानवान् ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशो-

तरणिं वोजनानां त्रदं वाजस्य गोमंतः । समानमुप्रशंसिपम् ॥ २८ ॥

तरणिम् । वः । जनानाम् । त्रदम् । वाजस्य । गोमंतः ।

समानम् । ऊँ इति । प्र । शंसिपम् ॥ २८ ॥

हे अस्मदीयाः पुरुषा वीर्युष्माकं जनानां पुत्रपौत्रादीनां तरणिं तारकं त्रदं शत्रूणां त्रद-
पितारं गोमंतः पशुमतो वाजस्याजस्य दावारं चेन्द्रं समानमु साधारणमेव प्रशंसिषं स्तौमि ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशो-

ऋभुक्षणं नवर्तव उक्थेपु तुष्ट्या वृधम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ २९ ॥

ऋभुक्षणम् । न । वर्तवे । उक्थेपु । तुष्ट्य वृधम् ।

इन्द्रम् । सोमे । सचा । सुते ॥ २९ ॥

ऋभुक्षणं महान्तं तुष्ट्यावृधं उदकस्य वर्धयितारं तुष्ट्या ववुरमिरयुदकनामसुपाठाव इन्द्रं
सोमे सचा स्वोत्रेण सह सुतेभिषुते सत्युक्थेषु शस्त्रेषु वर्तवे धर्मे वरितुं प्रशंसामीविशेषः ने-
तिसम्पत्त्यर्थे ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशो-

यः कृन्तदि द्विद्यो न्यं त्रिशोकाय गिरिं पृथुम् । गोभ्यो गातुं निरंतवे ॥ ३० ॥ ४७ ॥

यः । कृन्तत् । इत् । वि । योन्यम् । त्रिशोकाय ।

गिरिम् । पृथुम् । गोभ्यः । गातुम् । निःस्रंतवे ॥ ३० ॥ ४७ ॥

यद्वयस्येन्द्रो योन्यमुदकनिर्गमनद्वारं पृथुं विस्तीर्णं गिरिमेघं गिरिः वज्र इति मेघनामसु
पाठात् त्रिशोकाय त्रिशोका नामकस्यार्थं विकृन्तद्व्यञ्जितमत्त सागोभ्यो गमनवज्र उदकेभ्यो निरंतवे
निर्गमनाय गातुं भूमिं भूमिः गातुरिति तन्नामसुपाठात् मार्गमित्यर्थः करोतीति गोः ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये सप्तचत्वारिंशोरगः ॥ ४७ ॥

अथैकविंशी-

यदधिपेमंनस्यसिमन्दानःप्रेदियक्षसि । मातत्करिन्द्रमृळय ॥३१॥

यत् । अधिपे । मनस्यसि । मन्दानः । प्र । इत् ।

दियक्षसि । मा । तत् । कः । इन्द्र । मृळय ॥ ३१ ॥

हे इन्द्र मन्दानोमोदमानस्त्वं यच्छुभं वस्तु अधिपे धारयसि यच्च मनस्यसि पूजयसि यदपि प्रेदियक्षसि प्रयच्छस्येव तत्सर्वं माकः किं नाकारिस्माकं कृतवानेव । किञ्चास्मान्मृळय सुखय ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी-

दुभ्रंचिद्वित्वावंतःकृतशृण्वेअधिक्षामि । जिगात्विन्द्रतेमनः ॥३२॥

दुभ्रम् । चित् । हि । त्वाऽवंतः । कृतम् । शृण्वे । अधि ।

क्षामि । जिगात् । इन्द्र । ते । मनः ॥ ३२ ॥

हे इन्द्र त्वावतः त्वत्तदृशस्य दुभ्रंचिदल्पमपि कृतं कर्माधिक्यमि क्षमायां अधीवि सप्त-
म्यर्थानुवादः शृण्वे विश्रुतं भवविहि । तथासति ते त्व मनोजिगातु मयिमच्छतु ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्त्रिंशी-

तवेदुताःसुकीर्तयोसंभ्रुतप्रशस्तयः । यदिन्द्रमृळयांसिनः ॥३३॥

तवं । इत् । ऊँ इति । ताः । सुकीर्तयः । असन् । उत ।

प्रशस्तयः । यत् । इन्द्र । मृळयांसि । नः ॥ ३३ ॥

हे इन्द्र त्व नोस्मान् यथाभिवर्द्धयसि सुखयसि ताः सुकीर्तयः शोभनात्प्रानयः तवे-
त्तदेवात्तन् भवेयुः । उतापिच ताः प्रशस्तयः स्तुनयश्च तवेव भवेयुः ॥३३॥

अथ चतुस्त्रिंशी-

मानएकंस्मिन्नागंसिमाद्वयोःकृतत्रिपु । वधीमार्गंरुम्भूरिपु ॥ ३४ ॥

मा । नुः । एकस्मिन् । आगंसि । मा । द्वयोः । उत ।

त्रिषु । वर्धाः । मा । शूर । भूरिषु ॥ ३४ ॥

हे शूरेन्द्र नोस्मानेकस्मिन्नागस्यपराधे मावधीर्माहिंसीः द्वयोरगसोरपि मावधीरुत्तापिच
त्रिष्वगः स्वपि माहिंसीर्भूरिष्वप्यसंख्यातेष्वप्यागःसु माच वर्धाः ॥ ३४ ॥

अथ पञ्चविंशी-

विभयाहित्वावतउग्रादभिप्रभङ्गिणः । दस्मादहमृतीपहः ॥ ३५ ॥ ४८ ॥

विभयं । हि । त्वावतः । उग्रात् । अङ्गिप्रभङ्गिनः ।
दस्मात् । अहम् । ऋतिहसहः ॥ ३५ ॥ ४८ ॥

हे इन्द्र त्वावतः त्वत्सदृशादुग्रादुदूर्णादभिप्रभङ्गिणः शङ्खामभिप्रहतुर्दस्मात्पापानामुपक्ष-
पयितुः ऋतीपहः शचुरुवां हिंसां सहतः अहं विशोकः विभयहि विभेमि खलु ॥ ३५ ॥

॥ इति पद्यस्य तृतीयेष्टत्वारिंशोवर्गः ॥ ४८ ॥

अथ षट्त्रिंशी-

मासख्युःशूनमाविदेमापुत्रस्यप्रभूवसो । आवृत्त्वंद्रुनुतेमनः ॥ ३६ ॥

मा । सख्युः । शूनम् । आ । विदे । मा । पुत्रस्य ।

प्रभूवसो इति प्रभुवसो । आवृत्त्वं । भूनु । ते । मनः ॥ ३६ ॥

हे प्रभूवसो प्रभूतधनेन्द्र ते तव सख्युः शूनं वृद्धं माविदे मावेदमपि पुनस्यापि शूनं
माविदे तव मनः अस्मात् आवृत्त्वंदावर्तनवद्भूनु भवतु पुनःपुनः सुखं करोष्वित्यर्थः ॥ ३६ ॥

अथ सप्तविंशी-

कोनुमंयर्अमिथितःसखासखायमन्नवीत् । जहाकोअस्मदीपते ॥ ३७ ॥

कः । नु । म्यर् । अमिथितः । सखां । सखायम् । अन्नवीत् ।

जहा । कः । अस्मत् । ईपते ॥ ३७ ॥

कोनु कःखलु हे मर्याः मनुष्या अमिथितो मेयतिराक्रोशकर्मा अनाकुष्टः इन्द्रादन्यः सखा सखायं प्रति जहा अहं कं जघान कः कोवास्मदस्मत्तोभीतः ईयते पलायतइत्यब्रवीद्ददति इन्द्रएवैवाद्दशस्य वचनस्य वक्तव्यभिप्रायः । तथाचयास्कः—मेयतिराक्रोशकर्मा पापकं जघानकमहं जातु कोस्मद्रीतः पलायतईति । मानएकस्मिन्नागसीत्यादिकया श्रुत्या नूनमृषिमिन्द्रआजहारेत्यत्रकृषिर्विस्मयतइति ॥ ३७ ॥

अथाष्टत्रिंशी—

एवारेष्टपभासुनोसिन्वन्सूयवियः । श्वघ्नीर्वनिवताचरन् ॥ ३८ ॥

एवारे । वृषत् । सुते । असिन्वन् । शूरि । आवयः ।

श्वघ्नीइइव । निवता । चरन् ॥ ३८ ॥

हे वृषभ कामानावर्षकेन्द्र एवारे एवारोनामकश्चित्स्मिन् सुतेभिपुतेसोमेसति शूरि बहूनि धनान्यसिन्वन् नमधन् श्वघ्नीव श्वघ्नी कितवः । तथाचयास्कः—श्वघ्नीकितवोभवतिस्वहन्ति स्वंपुनराश्रितंभवतीति । सद्वससोपः त्वामेवमाहः आवयः दशयमानाः सर्वदेवाः निवताअधोयुताः सन्तः आचरन् निर्गताः ॥ ३८ ॥

अथैकोनचत्वारिंशी—

आतएतावंचोयुजाहरीगृष्णेसुमदंथा । यदीब्रह्मभ्यदददः ॥ ३९ ॥

आ । ते । एता । वचःइयुजा । हरी दति । गृष्णे ।

सुमत्इरथा । यत् । इम् । ब्रह्मइभ्यः । दत् । ददः ॥ ३९ ॥

हे इन्द्र ते सब सुमदथा कल्याणरथी वचोयुजा मखेणयुज्यमानौ एता एतौ हरी अश्वी आगृष्णे अस्मदभिमुखं यातु हस्ताभ्यां आकर्षामीत्यर्थः । यद्यस्मात्त्वं ब्रह्मभ्यद्द्राक्षणेभ्यएव ईषिदं धनं ददः ददासि ॥ ३९ ॥

अथ चत्वारिंशी—

मिन्धिमिश्वाअपहृष्यपरिधारोजूहीमृषः । वसुंस्पाहृततामर ॥ ४० ॥

जिन्धि । विश्वाः । अपं । द्विपं । परिं । वाधं । जुहि ।

मृधं । वसुं । स्पार्हम् । तत् । आ । ञ्र ॥ ४० ॥

हे इन्द्र त्वं विश्वाः सर्वाद्विपोद्वेष्ट्रीः शत्रुसेनाः अपजिन्धि विदारय । बाधोहिंसित्रीः मृधः संग्रामान् स्पृधः मृधः इति संग्रामनामसुपाठात् परिजहि हिंसच । तासां स्पार्हं स्पृहणीयं तप-
सिद्धं वस्वाभरास्मभ्यमाहर ॥ ४० ॥

अथैकचत्वारिंशी-

यद्दीळाविन्द्रयत्स्थिरेयत्पर्शानिपरंभृतम् । वसुंस्पार्हंतदाभरं ॥ ४१ ॥

यत् । वीळौ । इन्द्र । यत् । स्थिरे । यत् । पर्शानि ।

परंभृतम् । वसुं । स्पार्हम् । तत् । आ । ञ्र ॥ ४१ ॥

हे इन्द्र त्वयाच वीळौ दृढे परैः कम्पयितुमशक्ये यद्धनं पराभृतं विन्यस्तं यच्च स्थिरे
स्वपमचले पराभृतं यच्चापि पर्शानि विमर्शनक्षमे पराभृतं तत्स्पार्हं वस्वाभर ॥ ४१ ॥

अथ द्विचत्वारिंशी-

यस्यतेविश्वमानुपोभूरैर्दत्तस्यवेदति । वसुंस्पार्हंतदाभरं ॥ ४२ ॥ ४९ ॥

यस्यं । ते । विश्वमानुपः । भूरैः । दत्तस्यं ।

वेदति । वसुं । स्पार्हम् । तत् । आ । ञ्र ॥ ४२ ॥ ४९ ॥

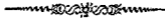
हे इन्द्र ते त्वया विश्वक्रियत्ययः दत्तस्य दत्तं भूरेवंहु यस्य यद्धनं कर्मणिपद्यी वि-
श्वमानुपः सर्वोमनुष्योवेदति जानाति तत्स्पार्हं स्पृहणीयं वस्वाभर ॥ ४२ ॥

॥ इति षष्ठस्य तृतीये एकोनपञ्चाशोवर्गः ॥ ४९ ॥

वेदार्थस्यमकारोऽन्तमोहार्दनिवारयन् । पुमर्थाश्चतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्वाजापिराजपरमेश्वरैवेदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरब्रह्मभूषणसाध्वान्यधुरंधरेण सा-
यणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थमकारो ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठादके तृतीयोऽध्यायः ॥३॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्मिन्निश्वसितवेदायोवेदेभ्योरित्तलजगत् । निर्ममेतमहं वन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

पठेत्तृतीयमध्यायं व्याख्याय श्रीमवीसुतः । श्रीसायणार्यः संगृह्य चतुर्थव्याकरोत्पथ ॥ २ ॥

तत्रत्वावतइतित्रयस्त्रिंशदहं चतुर्थस्तुक्तम् अश्वपुत्रस्य वशाख्यस्यार्थं प्राग्ब्रह्मपरिभाषया आ-
 ध्याश्वत्सोर्गायत्र्यः तत्राद्या पादनिचृत्त्रयः सप्तकाः पादनिचृत् इत्युक्तलक्षणोपेतत्वात् । दधानो गोम-
 दशवदित्येषा पञ्चमीकृष् अष्टकद्वादशाष्टकैः पादिरुपेतत्वात् मध्यमश्चेत्ककुविति हि तल्लक्षणं ।
 तमिन्द्रमितिपथी गायत्री । तस्मिन्बहिःसन्तीविसममी बृहती यस्तेमदइत्यष्टम्यनुष्टुप् योदुष्टरइतिन-
 वमी सतोबृहती अयुजौजागतौसतोबृहतीतिस्तुक्तम् गव्योपुणइतिदशमी गायत्री नहितेशोरेत्ये-
 कादशी बृहती यऋष्वइतिद्वादशी विपरीतासतोबृहती प्रथमतृतीयपोरष्टाक्षरवती द्वितीयचतु-
 र्थमोद्वांद्वादशाक्षराच युजौचेद्विपरीतेत्युक्त्वात् । सनोवाजोष्वितित्रयोदशी चतुर्विंशत्यक्षराद्विपदा ।
 अभिज्ञोर्वारमितिचतुर्दशी पिपीलिकमध्या बृहती त्रयोदशिनोर्मध्येष्टकः पिपीलिकमध्मेत्युक्त्वात् ।
 ददरेकणइतिपञ्चदशी ककुम्भ्यंकुशिरा त्रैष्टुभजागतचतुष्काः ककुम्भ्यंकुशिरेत्युक्त्वात् । विश्वे-
 पामितिपोडशीविराट् महःसुवइति सप्तदशी जगती येषातयन्तइत्यष्टादशी उपरिष्टाद्बृहती चतु-
 र्थपादस्पद्वादशाक्षरत्वात् मभद्रमित्येकोनविंशी बृहती सनितःसुसनितरितिर्विंशी विपमपदाबृह-
 ती नवकाष्टथेकादशपटिनोविपमपदेत्युक्त्वात् आसपत्तु पटिसहस्रेत्येकविंशीद्वाविंशौ पंक्ती
 दशश्यावाइति त्रयोविंशीगायत्री दानासइतिचतुर्विंशीपंक्तिः पञ्चविंशीसप्तविंशौबृहत्यौ
 पट्टिंशपटाविंशौसतोबृहत्यौ । एकोनविंशीगायत्री गानेनयूथपितिर्विंशी विंशत्यक्षरा द्विपदा
 विराट् एकविंशुष्णिक् द्वाविंशीपंक्तिः त्रयस्त्रिंशीगायत्री । आसपत्त्वित्यादिभिश्चवसृभिः
 कनोदपुत्रस्य पृथुश्रवसोदानंस्तूपते अत्रस्तद्देवताकाः । आनोवापविष्वादीनां चवसृणां
 द्वाविंश्याश्च यायुर्देवता । शिष्टाअनादेशपरिभाषयेन्द्रदेवताकाः । एवत्सर्वमनुक्रमण्यामुक्तम्—
 त्वावतन्मयस्त्रिंशदशोरन्य आसआदि कानीवस्य पृथुश्रवसोदानस्तुविरायासादनिचृत् पञ्चम्यादि
 कृष् गायत्री बृहत्यनुष्टुप् सतोबृहती गायत्री विपरीतोत्तरः मगाथो द्विपदावतुर्विशिका
 बृहती पिपीलिकमध्या ककुम्भ्यंकुशिरा विराट् जगत्पुपारिष्टाद्बृहतीबृहत्यौ विपमपदोत्तरे
 पद्मीगायत्रीपट्टिमगाथौ च वापयो गायत्रीद्विपदोष्णिक्पंक्तिर्वापयगायत्रीति । महावदे

निष्केवल्ये सनितःसुसनितरित्यन्तमेवसूक्तं । तथाच पञ्चमारण्यकेशोनेकेनसुवितम्—त्वावतः
पुरुवसवितिवशः सनितःसुसनितरित्येतदन्तइति ।

तत्र प्रथमा—

ॐ त्वावतःपुरुवसोवयमिन्द्रप्रणेतः । स्मसिस्थानहरीणाम् ॥ १ ॥

त्वावतः । पुरुवसो इति पुरुवसो । वयम् । इन्द्र ।

प्रनेतरिति प्रणेतः । स्मसि । स्थातः । हरीणाम् ॥ १ ॥

हे पुरुवसो बहुधनेन्द्र प्रणेतः कर्मणांपारं प्रकरणेण प्रापयितरिन्द्र त्वावतः त्वत्सद्यसास्य
इन्द्रसमानस्यान्यस्याभावात्तवेत्यर्थः तव स्वभूतावयं स्मसि स्मः हे हरीणां एतत्संज्ञकानामश्वाना-
नां स्थावरधिष्ठातः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

त्वांहिसत्यमद्रिवोविद्मदातारमिषाम् । विद्मदातररयीणाम् ॥ २ ॥

त्वाम् । हि । सत्यम् । अद्रिवः । विद्म । दातारम् ।

इषाम् । विद्म । दातारम् । रयीणाम् ॥ २ ॥

हे अद्रिवः अति शत्रुमित्यद्रिः वज्रः तद्वन्निन्द्र त्वां सत्यं निश्चयं इषामन्वानां दातारं
विद्म जानीमः । तथा रयीणां धनानां दातारं विद्म ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आयस्यतेमहिमानंशतंभूतेशतंक्रतो । गीभिर्गृणन्तिकारवः ॥ ३ ॥

आ । यस्यः । ते । महिमानम् । शतंमृञ्जते ।

शतंक्रतो इति शतंक्रतो । गीःइभिः । गृणन्ति । कारवः ॥ ३ ॥

हे शतभूते अपरिमिवरक्षणं हे शतक्रतो बहुकर्मयुक्तेन्द्र यस्य ते महिमानं माहात्म्यं का-
रवः स्तोतारोगीभिः स्तुतिभिर्गृणन्ति स्तुपन्ति स्वाभीष्टाम् । ३ ॥

अथ चतुर्थी—

सुनीथोघासमर्षोयंमरुतोयमर्षमा । मित्रःपांत्यद्रुहः ॥ ४ ॥

सु॒दनी॒थः । घृ॒ । सः । म॒र्त्यः । यम् । म॒रुतः॑ । यम् ।

अ॒र्य॒मा । मि॒त्रः । पा॒न्ति । अ॒द्भुहः॑ ॥ ४ ॥

समर्थोमिनुष्यो यजमानः सुनीथः सुयज्ञः सुनयनोवा भवति । घृति मसिद्धौ । सदत्युक्तं कमियाह यं यजमानं मरुतोदेवाः पान्ति रक्षन्ति । अद्भुहः अद्भोहकर्तारः तथा यमर्यमा पाति यंचमित्रः पाति सएवं भवतीति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

दधानो॒गोम॒दश्व॑वत्सु॒वीर्य॑मादित्यजू॒तए॒धते । सदा॑रा॒यापु॑रु॒स्पृहा॑ ॥ ५ ॥ १ ॥

दधानः । गो॒द॒मत् । अ॒श्व॑वत् । सु॒धी॒र्यम् । आ॒दि॒त्य॒ज॒तः ।

ए॒ध॒ते । सदा॑ । रा॒या । पु॒रु॒स्पृ॒हा ॥ ५ ॥ १ ॥

आदित्यजुतः आदित्यपेरितः आदित्यानुगृहीतो यजमानो गोमदोभिरुपेतं अश्ववदस्वैरुपेतं सुवीर्यं शोभनवीर्यपेतं पुत्रं दधानो धारयन्नेधते वर्धते सदा सर्वदा । किञ्च पुरुस्पृहा बहुभिः स्पृहणीयेन सया धनेन सदैधते ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी-

तस्मि॒न्द्दानं॑मो॒महे॑भावसा॒नम॒र्जीर्व॑म् । ई॒शा॒नं॑रा॒यई॑महे ॥ ६ ॥

तम् । इ॒न्द्रम् । दानं॑म् । ई॒महे॑ । श॒व॒सा॒नम् । अ॒र्जीर्व॑म् ।

ई॒शा॒नम् । रा॒यः । ई॒महे॑ ॥ ६ ॥

तं मग्निद्धमिन्द्रं दानं देयं रापोधनं ईमहे याचापहे । कीदृशमिन्द्रं शवसानं षष्ठशाचरनं अर्जीर्वं अर्जीरुं ईशानं सर्वस्य स्वामिन ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

तस्मि॒न्नि॒सन्त्यु॑तयो॒विश्व॑आ॒मीर॑य॒सचा॑ ।

तमा॒र्वह॑न्नु॒नस॑य॒पुरु॑वसु॒मर्दा॑पु॒हर्यः॑सु॒तम् ॥ ७ ॥

तस्मिन् । हि । सन्ति । ऊतयः । विश्वाः । अभीरवः । सर्चा ।
 तम् । आ । बृहन्तु । समयः । पुरुष्वसुम् । मदाय ।
 हरयः । सुतम् ॥ ७ ॥

तस्मिन्निन्द्रे ऊतयोगंभ्यो विश्वाः सर्वा अभीरवोकातराः सत्वा सहायभूवा मरुद्गः
 सेनाः सन्ति भवन्ति अथवा तस्मिन्सर्वारक्षणाः सह संभवन्ति तमिन्द्रं समयः सर्पणशीला-
 हरयोश्वाः पुरुष्वसुं बहुधनं बहुधनप्रदमित्यर्थः तं मदाय सुतमभिपुतसोमं पत्यावहन्तु आग-
 मयन्तु ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

यस्तेमदोवरेण्योयदन्द्रदृत्रहन्तमः ।
 यआददि.स्व१र्त्विभिर्य.पृतनासुदुष्टरः ॥ ८ ॥

यः । ते । मदः । वरेण्यः । यः । इन्द्र । दृत्रहन्तमः । यः ।
 आददिः । स्वः । र्त्विभिः । यः । पृतनासु । दुष्टरः ॥ ८ ॥

पूर्वमन्त्रे मदाय हरय इत्पुक्कम् समदः स्तूपते । हे इन्द्र ते तव योमदो वरेण्यो वरणीय-
 यश्च मदः समामे वृत्रहन्तमः शत्रूणामतिशयेन हन्ता यश्चाददिरादाता स्व, सु वरणं धनं वृ-
 त्तिर्त्विभ्यः शत्रुभ्यः यश्च पृतनासु समामेषु दुष्टरोनभिभाव्यस्त्वस्मै मदाय हरयो बहन्ति-
 वि ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

योदुष्टरोविश्ववारश्रवाप्योवाजेष्वस्तितरुता ।
 सन.शविष्टसवनावसोगहिगमेमगोमतिव्रजे ॥ ९ ॥

यः । दुष्टरः । विश्ववार । श्रवाप्यः । वाजेषु । अस्ति ।
 तरुता । सः । नः । शविष्ट । सवना । आ । वसो इति ।
 गृहि । गमेम । गोमति । व्रजे ॥ ९ ॥

हे विश्ववार विश्वैर्वरणीयेन्द्र वाजेषु युद्धेषु यस्तवदुष्टो दुःखेनतरीतुंशक्यः तरुता श-
 च्चूपां तारकोस्ति भवति । हे वसो वासक हे शविष्ठातिशयेनबलवन्निन्द्र सत्त्वं नः अस्माकं स-
 वना सबनानि आगहि आगच्छ । वषं च गोमति व्रजे गोमन्तं व्रजं गमेम गच्छेम ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

गव्योपुणोयथापुराश्वयोतरथया ।
 वरिवस्थमहामह ॥ १० ॥ २ ॥

गव्यो इति । सु । नः । यथा । पुरा । अश्वयुद्धया । उत ।
 रथयुद्धया । वरिवस्थ । महाहमह ॥ १० ॥ २ ॥

हे महामह महाधनेन्द्र गव्या । गव्या उ इति निपाताऽनिपातद्वयसमुदायस्य आदि-
 वद्भावेन निपातवद्भावात् प्रकृतिभावः । अस्माकं गवामिच्छया अस्माकं गादातुं यथा पुरा
 पूर्वं यथास्माकं गवादिदानाय वरिवस्थसि तद्वदद्यापि सु सुष्टु वरिवस्थ परिचर आगच्छेत्यर्थः ।
 न केवलं गयेच्छया किंतु अश्वया अश्वमदानेच्छया उतापि च रथया रथेच्छया च
 वरिवस्थेति ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

अथैकादशी-

नृहितेशूरराधसोन्निविन्दामिसत्रा ।
 दशस्थानोमपवन्नूचिद्विद्योधिचोवाजेभिराविय ॥ ११ ॥

नृहि । ते । शूर । राधंसः । अन्तम् । विन्दामि । सत्रा ।
 दशस्थ । नः । मघध्वन् । नु । चित् । अद्विध्वः ।
 धियः । वाजेभिः । आविय ॥ ११ ॥

हे शूर विक्रान्तेन्द्र ते तव राधसो धनस्थानं इत्यन्ता सत्रा सन्त्यं नृहि विन्दापि न तप्ते । य-
 स्मादेनं वस्मात् हे मघध्वन् धनध्वन् हे अद्विद्यो यज्वन्निन्द्र नोस्माकं नूचिद्विद्योधिचो वाजेभिराविय
 देहि वदन्नं । किञ्च वाजेभिर्वाजिरेनैधिपोत्सदीपानि कर्माग्याविय रस ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

यऋष्वःश्रावयत्संखाविश्वेत्सर्वेदजनिमापुरुषुतः ।

तंविश्वेमानुपायुगेन्द्रंहवन्तेतविषंयत्सुचः ॥ १२ ॥

यः । ऋष्वः । श्रावयत्संखा । विश्वा । इत् । सः । वेद । जनिमा ।

पुरुषुस्तुतः । तम् । विश्वे । मानुपा । युगा । इन्द्रम् ।

हवन्ते । तविषम् । यत्सुचः ॥ १२ ॥

यइन्द्रः ऋष्वोदर्शनीयः श्रावयत्सखा श्रावयन्तः सखायऋत्विजो यस्य सखादशः श्रावयत्सखा पुरुषुतो बहुभिर्यजमानैस्तुतो यइन्द्रः सविश्वेत् सर्वाण्यपि जनिम जन्मानि प्राणिनां वेद जानाति तं तविषं बलवन्तमिन्द्रं विश्वे सर्वेपि अध्वर्यादयो यत्सुचः स्वीदतहविष्काः सन्तो मानुपा मनुष्यसंबन्धिनो युगा युगानि कालान् सर्वपुत्रालेषु हवन्ते आह्वयन्ति स्तुवन्ति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

सनोवाजेष्ववितापुरुषसुःपुरःस्थानामघवांष्ट्रहाभुवत् ॥ १३ ॥

सः । नः । वाजेषु । अविता । पुरुषसुः । पुरःस्थाना ।

मघश्वा । ष्ट्रहा । भुवत् ॥ १३ ॥

एषा द्विपदा जगती । सपुरुषसुर्वहुधनो मघवा धनवान् वृत्रहा शत्रूणां हन्तेन्द्रो नोस्माकं वाजेषु सद्गोमेषु अविता रक्षिता पुरःस्थाना तदर्थं पुरतोवर्तमानो भुवद्भवतु ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

अभिषोधीरमन्ध्रसोमदेपुगायगिरामहाविचेतसम् ।

इन्द्रं नामश्रुत्यंशाकिनं वचो यथा ॥ १४ ॥

अभि । वः । वीरम् । अन्ध्रमः । मदेपु । गाय । गिरा । महा ।

विचेतसम् । इन्द्रम् । नाम । श्रुत्यम् । शाकिनम् ।

वचः । यथा ॥ १४ ॥

हे उद्गात्रादयो वोयुपमित्यर्थः । अथवा हे यजमानाः वोयुष्माकं हिताप अन्वसः सोम-
स्य मदेपु उत्पाद्यमानेषु सत्सु वीरं शत्रूणामीरयितारं नाम शत्रूणां नामकं विचेतसं विशिष्ट-
ममं श्रुत्य सर्वत्रश्रोतव्यं शाकिनं शक्तं ईदृशमिन्द्रं महा महत्या गिरा स्तुत्या वचो वाग्भ्युष्मदी-
या यथा येनपकारेण प्रवर्तते गायत्र्यानिष्टुभावा तथा अभिगाय गायत स्तुतिं कुरुत ॥१४॥

अथ पंचदशी-

दद्रीरेकणस्तन्वेददिवसुददिवजिपुपुरुहूतवाजिनम् । नूनमर्थ ॥१५॥३॥

दद्विः । रेकर्णः । तन्वे । दद्विः । वसु । दद्विः । वाजिपु । पुरुहूत ।
वाजिनम् । नूनम् । अर्थ ॥ १५ ॥ ३ ॥

हे पुरुहूत बहुभिराहूवेन्द्र त्वं तन्वे मत्स्यं शरीराय रेकणोपनं दद्विदावाभव । कदेत्युच्यते नूनं
क्षिप्रमथेदानीमेव एवं प्रतिवाक्यं योग्यम् । तथा वसु धनं पुत्रादिभ्यो दद्विदावाभव तथा वाजे-
पु संप्राप्तेषु वाजिनमन्नवन्तं राधे दद्विदावाभवति । अत्र सर्वेष्वपि वाक्येषु दद्विरित्यस्य लिङ्गा-
वान्नलोकाव्ययेति षष्ठीप्रतिषेधः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे तृतीयोवर्गः ॥३॥

अथ षोडशी-

विश्वेषामिरज्यन्तं वसूनां सासह्रांसं चिदस्य वपंसः ।
रूपघृतोनूनमत्यर्थ ॥ १६ ॥

विश्वेषाम् । इरज्यन्तम् । वसूनाम् । ससह्रांसम् । चित् ।
अस्य । वपंसः । रूपघृतः । नूनम् । अर्ति । अर्थ ॥ १६ ॥

हे इन्द्र त्वां विश्वेषां सर्वेषां वसूनां धनानामिरज्यन्तं ईशानं अस्य वपंसः वारकस्य
रूपघृतो युद्धं कल्पयतः शत्रोः सासह्रांसं अभिग्रयितारं स्तुयन्तइतिशेषः । सर्वं नूनं क्षिप्रं
अथातिचित्र इदानीमपि धनं प्रयच्छेत्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

महःसुवोअरमिपेस्तवामहेमीह्रुपेअरइमायजमये ।
यज्ञेभिर्गीर्भिर्विश्वमनुपामरुतामियक्षसिगायेत्वानमसागिरा ॥ १७ ॥

महः । सु । वः । अरम् । इपे । स्तवामहे । मीह्रुपे ।
अरम्इमायम् । जमये । यज्ञेभिः । गीःइभिः । विश्वमनुपाम् ।
मरुताम् । इयक्षसि । गाये । त्वा । नमसा । गिरा ॥ १७ ॥

हे इन्द्र महो महतो वः तवेत्यर्थः व्यत्ययेन बहुवचनं अरंगमनपस्मद्विपयं इपे इच्छामि
अंतरमिति रूपम् । तदर्थं मीह्रुपे सेक्रे अरंगमाय अरंगमनाय संपूर्णगमनाय जमये गमन-
शीलाय यज्ञं प्रति एवंभूताय देवाय सुप्तु स्तवामहे त्वां स्तुमइत्यर्थः । केन साधनेनेति तदुच्यते-
यज्ञेभिर्यजमानसाधनेर्हविर्भिर्यज्ञैरेववा गीर्भिः स्तुतिभिः हे देव विश्वमनुपां विश्वेषां मनुष्याणां
यद्वृणां इयक्षसि एतैरिज्यसे मरुतां संबन्धी त्वं । किञ्च त्वा त्वां नमसा नमस्कारेण गिरा
स्तुत्याच गाये स्तुवे ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

येपातयन्तेअजमभिर्गिरीणांस्तुभिरेपाम् ।
यज्ञमहिष्वनीनांसुभ्रंतुविष्वनीनांप्राध्वरे ॥ १८ ॥

ये । पातयन्ते । अजमभिः । गिरीणाम् । स्तुभिः । एपाम् ।
यज्ञम् । महिःस्वनीनाम् । सुभ्रम् । तुविःस्वनीनाम् । प्र । अध्वरे ॥ १८ ॥

ये मरुतो गिरीणां मेवानां स्तुभिः प्रभवद्भिः अजमभिः बलैर्बलकरैरुदकैः सह पातयन्ते
पतन्ति गच्छन्ति । एषां मरुतां महिष्वनीना प्रभूतध्वनीनां यज्ञं कुर्मइतिशेषः । रुत्वाच तुविष्वनी-
नां बहुध्वनीनां सुभ्रं सुर्वं वैःरुवं अध्वरे यज्ञे प्र प्राप्नुयाम् । अथवा चतुर्थ्यर्थपटी प्रभूतस्वने
इयः सुभ्रं उक्तलक्षणं हविः प्र प्राप्नुयामाध्वरे यज्ञे ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

प्रमुहुंमुर्मतीनामिन्द्रशविष्ठांर ।
रुपिमस्मभ्यंयुज्यं चोदयन्मतेज्येष्ठं चोदयन्मते ॥ १९ ॥

प्रहभुङ्क्त् । दुःश्रमतीनाम् । इन्द्र । शविष्ठ । आ । ऋ । रधिम् ।
 अस्मभ्यम् । युज्यम् । चोदयत्समते । ज्येष्ठम् । चोदयत्समते ॥ १९ ॥

दुर्मतीनां दुष्टमनस्कराणां वृत्रादीनां प्रभङ्गं प्रकर्षेण भञ्जकं त्वां पाचामहृदविशेषः । हे इन्द्र शविष्ठाविशयेनवलवत् स्तुतस्त्वमस्मभ्यं रधिं धनं युज्यं योग्यमस्माकमुचितं धनमाभ्राहर । हे चोदयन्मते चोदयन्ती धनं प्रेरयन्तीमतिर्यस्य सतथोकः हे तादरादेव किञ्च हे चोदयन्मते उक्तार्थं ज्येष्ठं धनमाभ्र ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

सनिन्तुःसुसनिन्तुरुप्रचिञ्चेतिष्ठसूदृत ।

प्रासहांसम्राट्सहृरिसहंतमुज्युंवाजेपुपूर्वम् ॥ २० ॥ ४ ॥

सनिन्तरिति । सुसनिन्तः । उर्य । चित्र । चेतिष्ठ । सूदृत । प्रसहा ।

सम्राट् । सहृरिम् । सहन्तम् । भुज्युम् ।

वाजेपु । पूर्वम् ॥ २० ॥ ४ ॥

हे सनिन्तः संप्रकः सुसनिन्तः दातव्यां उग्र उद्गूर्णमल चित्र चापनीय चेतिष्ठात्पन्तं चेदपितः सृष्टुं सुसत्प्रासहा प्रसह हे सम्राट् सर्वस्य स्वामिन् सन्प्राजमान वा त्वं सहरिं सहनशीलं सहन्तं भुज्युं भोजयित्वां पूर्व्यं मवृद्धं मुख्यमित्यर्थः । ईदृशं धनं वाजेपु संशामेषु आप्तरेतिशेषः ॥ २० ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे चतुर्थोऽंशः ॥ ४ ॥

अथैकविंशी-

आसर्तुयर्द्वदौअदेवःपूर्तमाददे ।

यथाचिद्वशोअश्व्यःपृथुश्रवसिकानांतेऽस्याव्युप्याददे ॥ २१ ॥

आ । सः । एतु । यः । र्वत् । आ । अदेवः । पूर्तम् ।

आश्वदे । यथा । चित् । वशः । अश्व्यः । पृथुश्रवसि ।

कानीने । अस्याः । विदुर्धि । आश्वदे ॥ २१ ॥

अत्रशौनकः—वशायाश्व्यायपत्मादात्कानीतस्तुपृथुश्रयाः । तदत्रस्तूपतेद्दानमासएत्वेवमा-
दिभिः ॥ १ ॥ ऐतु आगच्छतु सः यः अदेवः देवादभ्यो मनुष्यो वशईवव गमनवव गवाहित-
क्षणं पूर्तं पूर्णं आददे आदत्ते स्वीकृतवानित्यर्थः । देवश्चेन्माययाप्यागन्तुमर्हति अतः प्रकाशे-
नैवामच्छत्वित्यर्थः । कथमस्याधनावाप्तिमसङ्ग आगमनमसङ्गश्चेति । तदुच्यते—यथाचिद वि-
दितिपूरणः येन कारणेन यस्माद्वा वश एतत्संज्ञकः अभ्यः अश्वपुत्रः पृथुश्रदसि एतन्नामकेरा-
त्ति कानीते कानीतपुत्रे कन्यायाः पुत्रे अस्या उपसो व्युपि व्युष्टौ आददे आदत्ते तेन प्रकारेण-
न तस्माद्वा कारणादायात्विति एवमश्वो बन्धुवर्गोवाब्रूते ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

प॒ष्टिं स॒हस्रा॒श्व्य॑स्या॒अयु॑ता॒सन॒मुष्ट्रा॑नां॒विंश॑तिं॒शता॑ ।
दश॒श्या॒वीनां॑ शता॒दश॒अरु॑पीणां॒दश॒गवा॑सु॒सह॑सां ॥ २२ ॥

प॒ष्टिम् । स॒हसां । अ॒श्व्य॑स्य । अ॒युता॑ । अ॒सनम् ।
उ॒ष्ट्रा॑नाम् । विंश॒तिम् । श॒ता । दश॑ । श्या॒वीनाम् । श॒ता । दश॑ ।
त्रिं॒श्ररु॑पीणाम् । दश॑ । गवा॑सु । स॒हसां ॥ २२ ॥

रावश आगत्यब्रूते अश्व्यस्याश्वसम्बन्धिनः पष्टिं सहस्रा सहस्राणि अयुता अयुतानि
वासनमभजं उष्ट्राणां विंशतिं शता शतानि चासनं श्यावीनां श्याववर्णानां बहवानां दशशता
शतानि चासनम् अरुपीणां त्रीण्यारोचमानानि शुभ्राणि ककुपृष्टपाश्वीद्विस्थानानि पात्तां
वाटशीनां गवां दशसहस्रा दशसहस्राण्यभजम् ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

दश॑श्या॒वाऋ॒धत्॑र्यो॒षीत॑वारास॒आश॑वः ।
म॒श्रा॒ने॒मि॒नि॒वा॒वृ॒तुः ॥ २३ ॥

दश॑ । श्या॒वाः । ऋ॒धत्॑र्यः । शी॒त॒व॒रा॒सः ।
आ॒श॒वः । म॒श्राः । ने॒मि॒म् । नि॒ । व॒वृ॒तुः ॥ २३ ॥

दश दशसंख्याकाः श्यावाः श्याववर्णाः आशवोशवाः नेर्मि रथनेर्मि निवावृतुः निवर्तय-
न्ति रथंयहन्तीत्यर्थः । कीदृशास्ते ऋधद्रयः प्रवृद्धवेगाः पीतवारासः क्रान्तबलाः प्राप्तबलावा आ-
शवः मग्नाः मथनशीलाः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

दानास.पृथुश्रवसःकानीतस्यसुरार्धसः ।
रथंहिरण्ययुद्धदन्मंहिष्ठःसूरिसूक्ष्मिष्ठमरुतश्रवः ॥ २४ ॥

दानासः । पृथुश्रवसः । कानीतस्य । सूक्ष्मार्धसः । रथम् ।
हिरण्ययम् । ददत् । मंहिष्ठः । सूरिः । अश्रुत् । वरिष्ठम् ।
अरुत् । श्रवः । २४ ॥

पूर्वपदैः प्रतिपादितानि धनानि बंधूनां पितृणां पुस्ताभिर्दिशन्नाशास्ते । पृथुश्रवसः कानीत-
स्य सुरार्धसः शोभनधनस्य यतस्त्वस्य धनं दानाय कल्पितं अतः ससुरार्धाः तस्य दानासोदानाः
दत्तानि धनानीमानि सच पृथुश्रवाः पूर्वमुक्तानि हिरण्ययं हिरण्ययं रथश्च ददत् प्रपच्छत्
मंहिष्ठोतिशयेन दाता सूरिः सर्वस्य मेरुकः माहोवा भुव भवति भवतु वा । वरिष्ठं अतिशयेन
प्रवृद्धां श्रवः कीर्तिमरुत करोति करोतु वा ॥ २४ ॥

आनोवायवित्येषा पञ्चमेहनि प्रउगशस्ते वायव्येवृचे त्वीया । आनोवायोमहेतनइत्येका
रथेनपृथुपाजसेविहि सन्नितम् । तत्पाठस्तु-

अथ पञ्चविंशी-

आनोवायोमहेतनेयाहिमखायपार्जसे ।
व्यंहितेचक्रुमाभूरिदावनेसद्यश्चिन्माहिदावने ॥ २५ ॥५॥

आ । नः । वायो इति । महे । तने । याहि । मखाय ।
पार्जसे । व्यम् । हि । ते । चक्रुम । भूरि । दावने ।
सद्यः । चित् । माहि । दावने ॥ २५ ॥ ५ ॥

हे वायो त्वं नोस्मान्प्रत्यायाहागच्छ । किमर्थं महे महते तने धनाय मत्वाप महनीषा-
य पाजसे बलाय च उभयं प्रदातुमित्यर्थः । किमत्रास्तीति चेदुच्यते वयं हि वयं खलु ते भूरि-
दावने प्रभूतधनदात्रे चरुम स्तुतिं हविर्वा सद्यश्चित्तदानोमेव तवागमनानन्तरमेव चरुम । महि-
महतो धनस्य दावने दात्रे ॥ २५ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ षड्विंशी-

योअश्वेभिर्वहतेवस्तुस्त्रास्त्रिःसप्तसप्ततीनाम् ।

एभिःसोमेभिःसोमसुद्विःसोमपादानार्यशुक्रपूतपाः ॥२६॥

यः । अश्वेभिः । वहते । वस्ते । उस्त्राः । त्रिः । सप्त । सप्ततीनाम् ।

एभिः । सोमेभिः । सोमसुद्विः । सोमद्विपाः ।

दानार्य । शुक्रपूतद्विपाः ॥ २६ ॥

यः पृथुश्रवा अश्वेभिरश्वैर्वहते गृहं वस्ते वसति चोस्त्रायाः ताभिश्च मच्छतीत्यर्थः । त्रिः
सप्तेति तासां गवां संख्याकाच । सा संख्या विशेष्यते सप्ततीनां त्रिःसप्त उक्तसंख्याकाभिर्गोभि-
रश्वैश्च योगच्छति सपृथुश्रवाः एभिः सोमेभिः सोमैः सोमसुद्विः सोममभिपुण्वद्विश्च हेतोम-
पाः सोमस्यपातरिति वायोः संबोधनं हे शक्रपूतपाः दीमपूतस्यच सोमस्य पातर्वापो दानाय
तुभ्यं सोमं दानुं सोमैर्युक्तो भवतीतिशेषः ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

योमंडमंचिदुत्तनामन्दच्चित्रंदावने ।

अरद्वेअक्षेनहृपिसुकृत्वनिसुकृत्तरायसुकृतुः ॥ २७ ॥

यः । मे । इमम् । चित् । ऊँ इति त्मना । अमन्दत् ।

चित्रम् । दावने । अरद्वे । अक्षे । नहृपि । सुकृत्वनि ।

सुकृत्तराय । सुकृतुः ॥ २७ ॥

यः पृथुश्रवाः मे मह्यं इमं पुरतोवर्तमानं चित्रं चायनीयं गवाश्वदिकं दावने दानाय ल-
ना आत्मना स्वबुध्यैव अमदत् अमदत् अमाद्यत् । सच्च सुक्रतुः शोभनकर्मा राजा सुकृत्तरा-
य सुकृत्कर्तृत्वाय अरद्वे अक्षे नहुषे सुकृत्त्वनिच एते तस्य रात्रोध्यक्षाः तेज्वन्यशाव, अस्मै
गवादिकान्तंयोजयतेति । यद्वा अरद्वाद्योन्येराजानः तेषु मध्ये सुकृत्तरायामन्ददिति ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

उचध्येऽवपुपियःस्वराळुतवायोघृतस्त्राः ।

अश्वेपितंरजेपितंशुनेपितंप्राज्मन्विदंनुतत् ॥ २८ ॥

उचध्ये । वपुपि । यः । स्वराट् । उत । वायो इति । घृतस्त्राः ।

अश्वेऽइपितम् । रजेऽइपितम् । शुर्नाइइपितम् । प्र ।

अज्म । तत् । इदम् । नु । तत् ॥ २८ ॥

उचध्ये वक्तव्ये स्तुत्ये वपुपि शरीरे यः स्वराट् स्वयं राजते यद्वा उचध्यो वपुश्वोभौ-
राजानौ तपोरपि यः स्वराट् स्वराज्यं करोति अतिशयेन वर्तते । उतापिच हे वायो यश्च
घृतस्त्राः घृतवच्छुद्धः सराजा अश्वेपितं अश्वैःप्रापितं । रजेपितं रजःशब्देनोष्ट्रो गर्दभोवोच्यते ।
वेनाम्पानोतं शुनेपितंवाज्मानं प्रादात् तदन्नमश्वघानीतं इदं पुरतो दृश्यते तद् तवैवानु-
ग्रहादित्यर्थः । अथवैकस्तच्छब्दः पूरणः अश्वघानीतं यदस्ति तदिदं त्वत्त्विति ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

अर्धप्रियर्निपिरायपष्टित्सहस्रासनम् । अश्वानामिन्नवृष्णांम् ॥ २९ ॥

अर्ध । प्रियम् । इपिरायं । पष्टिम् । सहस्रां । असनम् ।

अश्वानाम् । इत् । न । वृष्णांम् ॥ २९ ॥

अत्राश्वाना इपिराय घनादिपेरयिच राते प्रियं शब्दयं अश्वानामिन्न अश्वानामिव वृष्णां
सेकृष्णां गवां सहस्रा सहस्राणां षष्टिं षष्टिसहस्रसंख्याकं प्रियत्वं असनं अन्नजम् ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

गात्रोन्नयुधमुपयन्तिवधंयउपमायन्तिवधंयः ॥ ३० ॥

गावः । न । यूथम् । उप । यन्ति । वध्रयः । उप ।

मा । आ । यन्ति । वध्रयः ॥ ३० ॥

गावो न गावइव ता यथा संगवेयूथमुपयन्ति उपगच्छन्तिवद्वध्रयः, छिन्नमुष्का, वृष-
भाः पृथुश्रवसा दत्ताः मा मामुपयन्ति समीपं ग्रामुवन्ति । मा मा वध्रय उपायन्तीति पुनर-
किरादरार्था ॥ ३० ॥

अथैकविंशती-

अध्वचारथेगुणेशतमुष्ट्रोअचिक्रदत् ।

अध्वश्वित्नेपुविंशतिशता ॥ ३१ ॥

अध्व । यत् । चारथे । गुणे । शतम् । उष्ट्रात् । अचिक्रदत् ।

अध्व । श्वित्नेपु । विंशतिम् । शता ॥ ३१ ॥

अथाथ यद्यदा चारथे चरथं चरणं गमनं तत्संबन्धिनि चार्यमाणे वनाय चार्यमाणइत्यर्थं
सादृशे गुणे उष्ट्रसंघे उष्ट्रान् शतं उष्ट्राणां शतं अचिक्रदत् अस्मक्यं मदानाय जुहाव । अध्ववि-
चास्मदर्थमेव श्वित्नेपु श्वेतवर्णेषु गोयूथेषु विशतिं शता च शतानि च अथवा शतानां विंशतिं
अचिक्रदत् ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशती-

शतंदासेवल्बूथेविप्रुस्तरुक्ष्णआददे ।

तेतेवायविमेजनामदन्तीन्द्रगोपामदन्तिदेवगोपाः ॥ ३२ ॥

शतम् । दासे । वल्बूथे । विप्रः । तरुक्षे । आ । ददे ।

ते । ते । वायो इति । इमे । जनाः । मदन्ति ।

इन्द्रं गोपाः । मदन्ति । देवगोपाः ॥ ३२ ॥

अयं विप्रोमेधावी वशो जनोहं वल्बूथे एतन्नामके दासे तरुक्षे गवाभ्वादीनां तारदे
गवाघधिरुवे राज्ञास्माकं मदिष्टधनदातरि आददे । किं दानं गवाभ्वादीनां शतं शतशब्दात्
रिपितवचनं हे वायो ते तव स्वभूता, ते स्तोतार इमे जनावयमित्यर्थः, आत्मनएव परोभवेत्
वादः त्वयानुगृहीतत्वादिन्द्रगोपा इन्द्रो गोपायिता येषां ते तथोक्ता इन्द्रेण रक्षिता मदन्ति
तथा देवगोपा मदन्ति इन्द्र देवांश्च राज्ञोलब्धेन धनेन यजन्तो मदन्तीत्यर्थः ॥ ३२ ॥

अथ त्रयास्त्रिंशती-

अधस्वयायोपणामहीप्रतीचीवर्शमश्व्यम् ।

अधिरुक्माविनीयते ॥ ३३ ॥ ६ ॥

अर्ध । स्या । योपणा । मही । प्रतीची । वर्शम् । अश्व्यम् ।

अधिरुक्मा । वि । नीयते ॥ ३३ ॥ ६ ॥

अवाधुना स्या सा योपणा योवा रात्रा प्रदत्ता मही महती पूज्या प्रतीची अस्पदभि-
मुत्ती अश्व्यमश्वपुत्रं वर्शं मां प्रति सा अधिरुक्माभरणा सती विनीयते तां कन्यां मां प्रत्या-
नयन्तीत्यर्थः । अत्र वायव्यास्त्रुक्षु यत्र वायुर्नस्तुयते परं दानपशसिव तासु सर्वासु हे वायो-
त्वदनुग्रहादेवमितियोज्य वायुपरत्वमवगन्तव्यम् ॥ ३३ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थं पष्ठोवर्गः ॥ ६ ॥

महिब्रह्मपिडाशर्चं पञ्चमं सूक्तं आस्यस्य त्रितस्यार्पं पडटकामहापङ्क्तिश्छन्दः आघा-
स्रयोदशर्चः आदित्यदेवताकाः यच्चगोषित्यायाः पञ्चर्चं उषोदेवताकाः आदित्यदेवताकाश्च ।
तथाचानुक्रमणिका-महिवोद्भूना त्रितआस्यआदित्येषोन्याः पञ्चोपतोपि महापाङ्क्तिमिति ।
सूक्तविनियोगोत्प्रेक्षिकः ।

तत्र प्रथमा-

महिबोमहतामवोवर्हणमित्रंदाशुपे ।

यमादित्याअजिद्रुहोरक्षंथानेमघंनशदनेहसो

पऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ १ ॥

महि । वः । महताम् । अवः । वर्हण । मित्रं । दाशुपे । यम् ।

आदित्याः । अजि । द्रुहः । रक्षंथ । न । ईम् । अघम् । नशत् ।

अनेहसः । वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १ ॥

हे वरुण हे मित्र एतद्वयमयम्गोप्युपलक्षणं हे वरुणादयो महतां वो युष्माकं अवः र-
क्षणं महि महव कस्मै दाशुपे हविर्दात्रे यजमानाय क्रियमाणं । किञ्च हे आदित्याः यं यज-
मानं द्रुहो दोग्धुः सकाशाद्भिरक्षथ ईमेनं यजमानं अघं पापं ननशत् नपामोति । कुतएवमिति
तत्रोच्यते—वो युष्माकमूतयो रक्षणानि अनेहसः अपापानि अनुपद्वाणिच ऊतयो वो युष्मा-
कं रक्षणानि सऊतयः शोभनलक्षणानि । पुनरुक्तिरादरार्था ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

विदादेवाअघानामादित्यासोअपाकृतिम् ।
पक्षावयोयथोपरिव्य१स्मेशर्मयच्छतानेहसोवऊतयः
सुऊतयोवऊतयः ॥ २ ॥

विद । देवा । अघानाम् । आदित्यासः । अप१आकृतिम् । पक्षा ।
वयः । यथा । उपरि । वि । अस्मे इति । शर्म । यच्छत ।
अनेहसः । वः । ऊतयः । सु१ऊतयः । वः । ऊतयः ॥ २ ॥

हे देवा आदित्यास आदित्याः यूयं अघानां दुःखानामपाकृतिमपाकरणं परिहारमकारं
विद जानीय । यस्मादेवं तस्माद्वयः पक्षिणः यथा पक्षा स्वपक्षौ उपरि स्वशिशुकानामुपरि
कुर्वन्ति सुस्वाम वद्वदस्मे अधि अस्मास्तु गर्भं सुखं यच्छत कुरुत । अधीति सतम्यथानुवादी ।
अस्मे अस्माकमुपरीतिवा ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

व्य१स्मेअधिशर्मितत्पक्षावयोनयन्तन ।
विश्वानिविश्वेदसोवहृथ्यामनामहेनेहसोवऊतयः सुऊतयोवऊतयः ॥३॥

वि । अस्मे इति । अधि । शर्म । तत् । पक्षा । वयः । न । यन्तन ।
विश्वानि । विश्वेदसः । वहृथ्या । मनामहे । अनेहसः । वः ।
ऊतयः । सु१ऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ३ ॥

हे आदित्या धूमं अस्मे अथि अस्मात् तव युष्मास्वेवासाधारणं यच्छर्मास्ति तदित्यर्थः ।
तत्र धपोन पक्षा पक्षिणः शिशुकानां पक्षोपरि यथा तथा विद्यन्तन् विशेषेण प्रापयत हे वि-
श्वेदसः सर्वधना युष्मान्विश्वानि सर्वाणि वरुद्ध्या वरुद्धं गृहं तद्विचिवाणि धनानि मनामहे
याचामहे ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

यस्मा॒ अरा॑सत॒ क्षयं॑ जी॒वातुं॑ च॒ प्रचे॑तसः ।

मनो॑र्वि॒श्वस्य॑ घेदि॒मआ॑दित्या॒ रा॒य ई॑शते॒ नेह॑सो॒ वऽत॑तयः ।

सु॒ऊ॒तयो॑ वऽत॒तयः ॥ ४ ॥

यस्मै । अरासत । क्षयम् । जीवातुम् । च । प्रचेतसः । मनोः ।

विश्वस्य । घ । इत् । इमे । आदित्याः । रायः । ईशते ।

अनेहसः । वः । ऊतयः । सुहऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ४ ॥

यस्मै मनुष्याय क्षयं निवासं जीवातुं जीवनसाधनमन्त्रञ्च मचेतसः प्रकृतमवयवः अरासत
प्रपच्छन्ति तस्मै यजमानाय तदर्थं इमे आदित्याः विश्वस्य घेद सर्वस्याप्यपदुर्मनोर्मुप्यस्य
धनिकस्य रायो धनस्य ईशते स्वामिनो भवनपपहत्य यजमानाय प्रदातुम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

परि॑णो॒वृण॑जन्॒ अघा॑दुर्गा॒णि र॒थ्यो॑यथा ।

स्या॑मेदि॒न्द्रं स्पृ॑शर्म॒ण्यादि॒त्यानां॑ मु॒ताव॑

स्प॒नेह॑सो॒ वऽत॑तयः सु॒ऊ॒तयो॑ वऽत॒तयः ॥ ५ ॥ ७ ॥

परि । नुः । वृणजन् । अघा । दुःशानि । रथ्यः । यथा । स्याम ।

इत् । इन्द्रस्य । शर्मणि । आदित्यानाम् । उत । अर्वात्ति ।

अनेहसः । वः । ऊतयः । सुहऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ५ ॥ ७ ॥

परिवृणजन् परिवर्जयन्तु मोस्माकं अघा अघानि प्रापानि । वन दृष्टान्तः-दुर्गाणि दुर्ग-
मनान् प्रदेशान् अवदधिष्ययादिज्ञानं यथा रथपः रथस्य योदारोश्वाः परिवर्जयन्ति तद्वत् इन्द्र-
स्य शर्मणि स्याम भजेम वयं उत्रापिच आदित्यानामन्वसि रक्षणेच स्याम ॥ ५ ॥

॥ इति पठस्य चतुर्थे सप्तमोऽङ्कः ॥ ७ ॥

अथ षष्ठी—

परिहृतेदनाजनोयुष्मादत्तस्ववायति ।
देवाअदभ्रमाशवोयमादित्याअहेतना
नेहसोवऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ ६ ॥

परिहृता । इत् । अना । जनः । युष्मादत्तस्य । वायति । देवाः ।
अदभ्रम् । आशवः । यम् । आदित्याः । अहेतन । अनेहर्तः ।
वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ६ ॥

परिहृतेव परिपीडितेनैव तपोनियमादिना अना शकटेनयुको जनो युष्मादत्तस्य यु-
ष्माभिर्दत्तधनं कर्मणिषष्ठी वायति गच्छति । हे देवाः हे आदित्याः हे आशवः शीघ्रमनना-
यूयं यं यजमानं अहेतन प्रामुष्यः सजनो दन्नमनस्यं धनं वायति प्रामोतीति संबन्धः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

नन्तिग्मंचनत्यजो नद्रासदभितंगुरु ।
यस्माउशर्मसुप्रथआदित्यासोअराध्व
मनेहसोवऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ ७ ॥

न । तम् । तिग्मम् । चन । त्यजः । न । द्रासत् । अजि । तम् । गुरु ।
यस्मै । ऊँ इति । शर्म । सुप्रथः । आदित्यासः । अराध्वम् ।
अनेहर्तः । वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ७ ॥

तं मनुष्यं तिग्मं चन वीक्षणमेव सन्तं त्यजः क्रोधनाभितम् अत्र क्रोधात्पयुज्यमानमा-
युधमुच्यते न द्रासत् द्रा कुत्सायां गतौ कृतिसतं नागच्छति नहिनस्वीत्यर्थः । तथा तं जनं गुरु
प्रचर्य अपरिहारार्हं दुःखं न द्रासत् न गच्छति । हे आदित्यासः आदित्याः सप्तथः समानप्रथ-
नाः सर्वतः पृथुगृतावा यूयं यस्माउ यस्मै यजमानाय उशब्दः पूरणः शर्म सुखं अराध्वं अदत्त
तं न द्रासदिति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

युष्मेदेवा अपिष्मसि युध्यन्त इव वर्मसु ।
यूयं महो न एनसो यूयमर्भादुरुप्यतानेह
सोवऋतयः सुऋतयो वऋतयः ॥ ८ ॥

युष्मे इति । देवाः । अपि । स्मसि । युध्यन्तः इव । वर्मसु ।
यूयम् । महः । नः । एनसः । यूयम् । अर्भात् । उरुप्यत ।
अनेहसः । वः । ऋतयः । सुऋतयः । वः । ऋतयः ॥ ८ ॥

हे देवाः आदित्या युष्मे युष्मासु वयं अपिष्मसि अपि जवेम युष्माभिरपिहिवाः स्मेत्यर्थः । तत्र दृष्टान्तः-युध्यन्तः इव शूरा वर्मसु कवचेषु यथा भवन्ति तद्वत् यूयं नोस्मान्महो मह-
तः एनसः पापात् उरुप्यत रक्षत । तथा यूयं अस्मानर्भादस्मादप्येनस उरुप्यत ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अदितिर्न उरुप्यत्वादितिः शर्म यच्छतु ।
माता मित्रस्य रेवतो अर्यम्णो वरुणस्य चाने
हसो वऋतयः सुऋतयो वऋतयः ॥ ९ ॥

अदितिः । नः । उरुप्यतु । अदितिः । शर्म । यच्छतु ।

माता । मित्रस्य । रेवतः । अर्यम्णः । वरुणस्य ।

च । अनेहसः । वः । ऋतयः । सुऋतयः । वः । ऋतयः ॥ ९ ॥

नोस्मानदिनिरखण्डनीया देवमाता बरुप्यतु रक्षतु तथा अदितिः शर्म हृत्वं यच्छतु । अ-
दितिर्विशेष्यत्वे या माता निमात्रो कस्य मित्रस्य रेवतो धनवतो अर्यम्णो वरुणस्य च । सा न उरु-
प्यत्विति ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

यदेवाः शर्मशरणं यच्छ्रं यदनातुरम् ।
त्रिधातुयदं हृथ्यं तदस्मात्सुविष्यन्तानेहसो
वऋतयः सुऋतयो वऋतयः ॥ १० ॥ ८ ॥

यत् । देवाः । शर्म । शरणम् । यत् । भद्रम् । यत् । अनातुरम् ।
 त्रिधातुं । यत् । वस्तुर्थम् । तत् । अस्मासु । वि । यन्तु ।
 अनेहसः । वः । ऊतयः । सुःऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १० ॥ ८ ॥

हे देवा आदित्याः यच्छर्मं सुखं शरणं शरणीयं यद्भद्रं सर्वैर्भजनीयं यदनातुरं रोगरहितं यत्रिधातु त्रिगुणं यद्वस्तुर्थं वस्तुर्थं गृहं तदहं यदुक्तगुणकं शर्मास्मासु वियन्तत विपच्छत ॥१०॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थेऽध्यायः ॥ ८ ॥

अथैकादशी-

आदित्या अवहिरूप्यताधिकूलादिवस्पर्शः ।
 सुतीर्थमर्वतो यधानुनेपथासुगमनेह
 सौवऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ ११ ॥

आदित्याः । अव । हि । रूप्यतं । अधि । कूलात्सुःइव । स्पर्शः ।
 सुःतीर्थम् । अर्वतः । यथा । अनुं । नः । नेपथ्य । सुःगम् ।
 अनेहसः । वः । ऊतयः । सुःऊतयः । वः । ऊतयः ॥ ११ ॥

हे आदित्या यूर्यं अवहिरूप्यत अवहि पश्यताधस्तात्स्थितानस्मान् । तत्रदृष्टान्तः—कूलादि-
 वाधि कूले स्पर्शः स्पष्टाः स्थिताइत्यर्थः यथा कूलस्थः पुरुषोषोगतमुदकं जिज्ञासुः तत्रस्थं मनु-
 ध्यं वा विलोकयितुमवाक्पश्यति तद्वत् । तथा क्त्वा सुतीर्थं शोभनावतरपदेशं अर्वतोश्वान्यथा
 मापयन्त्यश्वरक्षकान्द्रजोस्मान् सुगं सुपन्थानमनुनेपथानुनयथ ॥११॥

अथ द्वादशी-

नेहभद्रंरक्षस्तिनेनावयैनोपयातत ।
 गवेषभद्रंधेनवैवीरायंचश्रवस्पुतेनिहसो
 वऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ १२ ॥

न । इह । भद्रम् । रक्षस्विने । न । अव्ययै । न । उप्ययै । उत ।
 गवे । च । भद्रम् । धेनवे । वीराय । च । श्रवस्यते ।
 अनेहसः । वः । ऊतयः । सुहऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १२ ॥

हे आदित्याः इह भूमौ भद्रं कल्याणं सुखं रक्षस्विने रक्षोवर्लं बलवतेस्मद्देहे न भवत्वि-
 ति शेषः । अव्ययै अस्मान् हिंसितुमवगच्छते न भवतु भद्रं तथोपयै उपगच्छते न भवतु । तर्हि
 कस्य भवत्विति उच्यते गवे च भद्रं युष्मदीयं भवतु चशब्दो वक्ष्यमाणधेनवाद्येषः । किञ्च धे-
 नवे नवमसृत्तिकायै भद्रं भवतु । वीरायास्तपुत्रादिकाय भद्रं भवतु । कीदृशाय वीराय श्रवस्य-
 तेनमिच्छते अथवा उच्यते नैत्यनुवर्तते अस्मद्विरोधिनो गवादिकाय भद्रं न भवत्विति
 तस्यार्थः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

यदाविच्यर्दपीच्यं देवास्तो अस्ति दुष्कृतम् ।
 त्रिते तद्द्विश्वं मास्य आरे अस्मदधातनाने
 हसो व ऊतयः सुह ऊतयो व ऊतयः ॥ १३ ॥

यत् । आविः । यत् । अपीच्यम् । देवांसः । अस्ति । दुःकृतम् ।
 त्रिते । तत् । विश्वम् । आस्ये । आरे । अस्मत् ।
 दधातन । अनेहसः । वः । ऊतयः । सुहऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १३ ॥

हे देवास्तो देवाः आदित्याः यदाविः यत्पापमादिभूतमस्ति दुष्कृतं यच्चापीच्यं अन्वर्हित-
 मस्ति अपीच्यमित्यंताहितनाम तत्र विश्वं तदुभयं आस्ये त्रिते मयि माभूत् किंतु अस्मदारे
 हरे दधातन स्थापयत ॥ १३ ॥

यच्चगोष्वित्यादि सूक्तशेषेण दुःस्वयं दृष्ट्वादित्यमुपविष्टेव तथाच स्वमममनोतददृष्टेपुपक-
 म्य यच्चगोपुद्गुत्वम्यमिति पञ्चभिरादित्यमुपविष्टेव इति सूत्रविवृतम् ।

तत्र प्रथमा सूक्ते चतुर्दशी-

यच्चगोपुंदुष्वभ्यंयच्चास्मेदुहितर्दिवः ।
त्रितायतद्विभावर्यास्यायपरावहानेहसो
वऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ १४ ॥

यत् । च । गोपुं । दुःस्वभ्यम् । यत् । च । अस्मे इति ।
दुहितः । दिवः । त्रितायं । तत् । विभावरि । आस्यायं । परां ।
वह । अनेहसः । वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १४ ॥

हे दिवोदुहितरुपः उपोदेवते यच्च गोपु अस्मदीयास्तु दुःष्वभ्यं अनर्थसूचकं दृष्टं स्वा-
धिकोपय किञ्च यच्च दुःष्वभ्यं अस्मेस्मास्तु दृष्टं गोपीडानिमित्तकमस्माकं पीडानिमित्तकं च
यत् दुःष्वभं पश्यामइत्यर्थः । तत्तर्वे हे विभावरि उपोनामैवत् हे व्युच्छन्नवति देवि आस्याय
त्रिताय परावह दूरे परिहर ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

निष्कंवाघारुणवतेस्रजंवाद्युहितर्दिवः ।
त्रितेदुष्वभ्यंसर्वमास्येपरिदद्वस्यनेहसो
वऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ १५ ॥ ९ ॥

निष्कम् । वा । घ । ऋणवते । स्रजम् । वा । दुहितः । दिवः । त्रिते ।
दुःस्वभ्यम् । सर्वम् । आस्ये । परि । दद्वसि । अनेहसः ।
वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १५ ॥ ९ ॥

हे दिवोदुहितरुपे निष्कंवा घ आभरणविशेषं वा ऋणवते कुर्वते स्वर्णकाराय यत्
दुःष्वभ्यं दृष्टं स्वर्णकारेणनिर्माणसमये दृष्टमित्यर्थः । धेतिपूरणः वाशब्दार्थं वा अथवा स्रजं
माल्यं ऋणवते कुर्वाणेइत्यर्थः तस्मिन्नपि मालाकारे मालानिर्माणसमये यत् दुःष्वभ्यं दृष्टं त-
दुभयविषयं स्वर्णं आस्येअपां पुत्रे त्रिते वत्समालं परिदद्वसि परिदद्योनयं त्रिताः परित्यजामे-
त्यर्थः । अथवा त्रिते मयि यदुःष्वभ्यं दृष्टं तत्स्वर्णकाराय मालाकारायवा परिदद्वसि अस्मचो-
पिनिष्कस्य तयोरुपरि स्थापयामः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे नवमोऽङ्कः ॥ ९ ॥

अथ षोडशी-

तदन्नायनदपसेतं भागमुपसेदुपे ।
त्रितायचद्वितायचोपौदुष्वभ्यं वहानेहसो
वऊतयः सुऊतयोवऊतयः ॥ १६ ॥

तत्तदन्नाय । तत्तदपसे । तम् । भागम् । उपसेदुपे । त्रितायं ।
च । द्वितायं । च । उपः । दुःऽस्वभ्यम् । वह । अनेहसः ।
वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १६ ॥

तदन्नाय यदेव जाग्रदवस्थायां भोज्यत्वेन प्रसिद्धं मधुपायसादि स्वप्नेषु तदेवान्नं य-
स्य सः तादृशाय प्रत्यक्षभोजनवत् स्वप्नेषु भोक्त्रे इत्यर्थः । तथा तदपसे यदेवापः कर्मनिन्दितं
जाग्रदवस्थायां क्रियते तदेव कर्म स्वप्ने यस्य सत्कर्मा तादृशाय देवाय तं भागं दुःस्वमस्या-
शमुपसेदुपे प्राप्नुवते त्रिताय द्विताय च हे उपोदेवि दुःष्वभ्यं अन्नकर्मविषयं वह अन्यत्र पापय
स्वप्नेदृष्टं मधुभोजनादिकं जाग्रदवस्थानुरूपवत्सुखकरं भवत्वित्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

यथा कलां यथा शफयथं ऋणं संनयामसि ।
एवा दुष्वभ्यं सर्वमाप्त्ये संनयामस्यनेहसो
वऊतयः सुऊतयोवऊतयः ॥ १७ ॥

यथा । कलाम् । यथा । शफम् । यथा । ऋणम् । समुनयामसि ।
एव । दुःऽस्वभ्यम् । सर्वम् । आप्त्ये । सम् । नयामसि । अनेहसः ।
वः । ऊतयः । सुऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १७ ॥

संज्ञापितं पशुं दानार्थं संस्कुर्वन्तो यथा येन प्रकारेण कलां शफमिति सन्दायान्यत्र सन्न-
यन्ति अथापरो यथा शब्दः पूरणः अथवा यथा कलां हृदयाय वयवमवदानार्हं सन्नयन्ति य-
था च शफं शफोपलक्षितमवदानार्हं शफास्थ्यादिकं सन्नयन्ति यथा वा ऋणं शनैः सन्नयन्ति
एव एवं दुःष्वभ्यं सर्वं आप्त्ये वर्तमानं सन्नयामसि सन्नयामः अपसारयामः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

अजैष्मद्यासनामचामूमानागसोवयम् ।
उपोयस्माद्दुःष्वभ्यादभैष्मापतदुच्छत्वनेहसो
वऊतयःसुऊतयोवऊतयः ॥ १८ ॥ १० ॥

अजैष्म । अद्य । असनाम । च । अमूम । अनागसः । वयम् । उपः ।
यस्मात् । दुःऽस्वभ्यात् । अभैष्म । अप । तत् । उच्छतु ।
अनेहसः । वः । ऊतयः । सुऽऊतयः । वः । ऊतयः ॥ १८ ॥ १० ॥

वयं त्रिताः अद्याजैष्म जयेम असनामच संभजेमच सुष्वप्यं सुखंवा अनागसोपापा-
अमूम भवेम । हे उपः यस्माद्दुष्वभ्यादभैष्म श्रिताः स्म तत्सपं अपोच्छतु अपगच्छतु ॥१८॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

स्वादोरभक्षीति पञ्चदशर्चं पठंस्तूकं काण्वस्य प्रगाथस्मार्यं सोमदेवताकं त्रैष्टुभं पञ्चमी-
जगती । तथाचानुक्रान्तम्-स्वादोःपञ्चोना प्रगाथः सौम्यं त्रैष्टुभं पञ्चमीजगतीति ।
सूक्तविनियोगोत्प्रेक्षिकः ।

तत्र प्रथमा-

स्वादोरभक्षिवयसःसुमेधाःस्वाध्वोवरिवोवित्तरस्य ।
विश्वेयंदेवाउतमर्त्यासोमधुंनुवन्तोअभिसंचरन्ति ॥ १ ॥

स्वादोः । अन्नक्षि । वयसः । सुऽमेधाः । सुऽआध्व्यः । वरिवोवित्तरस्य ।
विश्वे । यम् । देवाः । उत । मर्त्यासः । मधुं । नुवन्तः ।
अभि । सम्ऽचरन्ति ॥ १ ॥

अहं प्रगाथः सुमेधाः शोभनमहः स्वाध्यः स्वाध्ययनः सुकर्मा वरिवोवित्तरस्य अति-
शयेन पूर्वां लभमानस्य स्वादोः सुष्टु अदनीवस्य स्वादुभूतस्य वयसोन्वस्य एताः कर्मणिपठचः
उक्तलक्षणं वयोन्वं सोमान्व्यं आन्नक्षि भक्षयेय । यं यदन्नं विश्वेदेवाः सर्वेपीन्द्रादयः उतापिच

मर्त्यांसोमर्त्यां मनुष्या मधुब्रुवन्तः मनोहरमेतदिति शब्दायन्तोभिसञ्चरन्ति अजिसंगच्छन्ते प्रा-
मुवन्ति तदन्नमभक्षोति ॥ १ ॥

अग्नीषोमप्रणयनेन्तश्चेत्येषा । तथाचस्तुवितम्—अन्तश्चमागाअदितिर्भवासि श्येनोनयो-
निसदनं धियाकृतमिति ।

सैषा द्वितीया—

अन्तश्चमागाअदितिर्भवास्यवयाताहरसोदैव्यस्य ।
इन्द्रविन्द्रस्यसख्यंजुपाणःश्रौष्टीबधुरमनुंरायकृध्याः ॥ २ ॥

अन्तरिति । च । प्र । अगाः । अदितिः । भवासि । अवह्याता ।
हरसः । वैव्यस्य । इन्द्रो इति । इन्द्रस्य । सख्यम् । जुपाणः ।
श्रौष्टीइव । धुरम् । अनुं । राये । कृध्याः ॥ २ ॥

हे सोम त्वं अन्तश्च मागाः हृदयस्य यागागारस्य वान्तर्गच्छसि गत्वाचादिनिः अदीनस्त्वं
दैव्यस्य हरसः क्रोधस्यावयाता पृथक्कर्ता भवसि भवसि । हरइति क्रोधनाम हे इन्द्रो सोम त्वं
इन्द्रस्य सख्यं जुपाणः सेवमानः श्रौष्टीश्रुष्टीति क्षिपनाम तत्संबन्धी श्रौष्टी क्षिपगाम्यश्चो
धुरमिव रायेस्माकं धनलाभाय अनुकृध्याः अनुगच्छसि । अथवाश्वेत्या धुरं वृत्वाग्निमतदेशं
प्रापयति तद्ददस्मान्प्रापय अनुपूर्वोरुविर्गत्यर्थः ॥ २ ॥

अपामसोममित्यादिके द्वे सोमपानोत्तरकाञ्चीनास्याग्निमर्शने हृदपाग्निमर्शनेच ऋषेणवि-
नियुक्ते । तथाचस्तुवितम्—अपामसोममष्टवाअम्रूष शनोभवहृदवापीतदद्विति मुसहृदये अ-
ग्निशोरनिति ।

अनयोर्मध्ये प्रथमा सूक्ते वृत्तीया—

अपामसोमममृताअम्रूमागन्मज्योतिरविदामदेवान्
किंनूनमस्मान्कृणवदरातिःकिमुधूर्तिरमृतमर्त्यस्य ॥ ३ ॥

अपाम । सोमम् । अमृताः । अम्रूम । अगन्म । ज्योतिः । अविदाम
देवान् । किम् । नूनम् । अस्मान् । कृणवत् । अरातिः । किम् ।
ऊँ इति । धूर्तिः । अमृतम् । मर्त्यस्य ॥ ३ ॥

हे असुत अमरण सोम त्वाप्तपाम पानं करवाम कुर्मः । तवः अष्टवाअभूम प्रथेम । यस्मा-
त्त्वममृतः अतस्तवपानाद्द्वयमप्यमृताः स्याम । पश्चात् ज्योतिः द्योतमानं स्वर्गमगन्म अविद्राम
ज्ञावन्तो देवान्दयं । तथाभूतानस्मान्नूनिदानीं अरातिः शत्रुः किं कृणवत् कुर्यात् किमु किं-
वा मर्यस्येदानीं मनुष्यभूतस्य मम धूर्तिर्हिसकः किं कृणवत् कुर्यात् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

शंनोभवद्दुःखापीनइन्दोपितेवसोमसूनवेसुशेवः ।
सखेवसख्येउरुशंसुधीरःप्रणआयुर्जीवसेसोमतारी ॥ ४ ॥

शम् । नः । भव । हृदे । आ । पीतः । इन्दो इति । पिताइदं ।
सोम । सूनवे । सुशेवः । सखाइदं । सख्ये । उरुशंसु । धीरः ।
प्र । नः । आयुः । जीवसे । सोम । तारीः ॥ ४ ॥

हे इन्दो सोम अस्माभिः पीतस्त्वं नोस्माकं हृदे हृदयाय शं सुखं ज्ञापय । सुखप्रदाने इ-
ष्टान्द्वयम्-पितेय सूनवे स्वात्मजाय यथा सुखाय भवति । यथा वा सखाऽहितान्निवर्त्य
हिते स्थापयिता सखायं स्वसख्ये यथा सुशेवः सु सुखोभवति शेवमिति सुखनाम तद्वत्त्वमपि
भव । किञ्च हे उरुशंस बहुभिर्बहुधावा शंसनीय बहुकर्म सोम धीरो धीमांस्त्वं नोस्माकं
जीवरो जीवनाय आयुरामुष्यं प्रवारीः प्रवर्धय ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

इमेमापीतायशंसउरुप्यवोरयंगायःसमनात्पर्वसु ।
तेमारक्षन्तुवित्संसञ्चरिन्नाद्रुतमास्त्रामाद्यवयुन्तिवन्द्वः ॥ ५ ॥ ११ ॥

इमे । मा । पीताः । यशंसः । उरुप्यवः । रथम् । न । गायः । सम ।
अनाद्रु । पर्वसु । ते । मा । रक्षन्तु । वित्संसः । चरिन्नात् । उन ।
मा । सामात् । यवयन्तु । इन्द्वः ॥ ५ ॥ ११ ॥

इमे पीताः यशसो यशस्कराः उरुष्यवोस्माकं रक्षाकामाः सोमाः गावो गोविकारभृता
वध्वः रथेन रथमिव ताः यथा रथं विलस्तं पर्वसु समनाह सन्दधते वद्वन्मां पीताः सोमाः
पर्वसु संनहन्तु । किञ्च ते सोमाः मा मां विलसो विलस्ताच्चरिवाच्चरणादनुष्ठानादक्षन्तु सोमः
पीतश्रेत्कर्मेहाविलस्तं श्रवति । उतापिच मा मां लामाद्भाधेः सकाशादिन्द्वः पीता यवयन्तु पृ-
थकुर्वन्तु ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ पठी-

अग्निं नमामथितं संदिदीपः प्रचक्षय कृणुहि वस्यसो नः ।

अथाहिते मदुआसोममन्ये रेवाँ इव प्रचरापुष्टिमच्छ ॥ ६ ॥

अग्निम् । न । मा । मथितम् । सम् । दिदीपः । प्र । चक्षय । कृणुहि ।
वस्यसः । नः । अर्थ । हि । ते । मदे । आ । सोम । मन्ये ।
रेवान् इव । प्र । चर । पुष्टिम् । अच्छ ॥ ६ ॥

हे सोम पीतस्त्वं मा मां मथितमग्निं अग्निमिव सन्दिदीपः सन्दीपय प्रचक्षय च चतुषः
सन्धुक्षणेन नोस्मान् वस्यसोनिशयेन बहुमतः कृणुहि कुरु । अथाधुनाहि खलु ते त्वां हे सो-
म मदे मदाय मन्ये स्तौमि । तथासति रेवानिव धनवात् । इह इवेति संप्रत्यर्थे । पुष्टिमस्त्वो-
पमच्छ प्रचराभिगच्छ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

इपिरेणते मनसा सुतस्यं जक्षीमहि पित्र्यस्वेवरायः ।

सोमं राजन् प्रण आयूँपितारीरहानीषसूर्यो वासराणि ॥ ७ ॥

इपिरेण । ते । मनसा । सुतस्यं । जक्षीमहि । पित्र्यस्वेव ।
रायः । सोमं । राजन् । प्र । नुः । आयूँपि । तारीः ।
अहानि इव । सूर्यः । वासराणि ॥ ७ ॥

इषिरेण इच्छावता मनसा सुतस्य सुतमभिषुवं ते त्वां भक्षीमहि पित्र्यस्य पितृसंबन्धिना
 रायो धनस्येव धनमिव पित्र्यं धनं यथैषणेन मनसोपभुञ्जते तद्वद् भक्षीमहि । हे सोमराजन्
 स्वामिन् नोस्माकमायुंषि प्रदारीः प्रवर्धय वासराणि जगद्दासकानि अहानि सूर्यं देव । अथै
 षणेन वैषणेन वार्षणेन वेत्यादिनिर्ऋकं ज्ञातव्यं ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

सोमराजन्मृळ्यान्ःस्वस्तितवस्मसि व्रत्या उस्तस्य विद्धि ।
 अलर्तिदक्षं उत मन्युर्दुन्दोमानो अर्यो अनुकामं परादाः ॥ ८ ॥
 सोमं । राजन् । मृळ्यं । नः । स्वस्ति । तव । स्मसि । व्रत्याः ।
 तस्यं । विद्धि । अलर्ति । दक्षः । उत । मन्युः । दुन्दो इति । मा ।
 नः । अर्यः । अनुकामम् । परा । दाः ॥ ८ ॥

हे सोमराजन्मोस्मात् स्वस्वयविनाशाय मृळ्य सुखयच व्रत्याः घृतिनोवयं तवस्मसि
 स्वभूताः स्म तस्य तं स्वकोयं तव विद्धि जानीहि । अथवा तव त्वमित्यर्थः त्वं जानीहि । किञ्च
 हे इन्दो दक्षः मन्वृद्धोस्मच्छशुरलर्ति गच्छति । उतापिच मन्युः क्रोधः कुञ्जोषालर्ति तादृशस्यो-
 षायविषस्यायः शरेः अनुकामं यथाकामं नोस्मान्परादाः परादेहि ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

त्वं हि नस्तन्वः सोमगोपागात्रे गात्रे निपसत्था नृचक्षाः ।
 यत्तं वृषं प्रमिनामं व्रतानि स नो मृळ्यसु परवादे वृषस्यः ॥ ९ ॥

त्वम् । हि । नः । तन्वः । सोम । गोपाः । गात्रेऽगात्रे । निपसत्थं ।
 नृचक्षाः । यत् । ते । वृषम् । प्रमिनामं । व्रतानि । सः ।
 नः । मृळ्य । सुदृश्रवा । देव । वस्यः ॥ ९ ॥

हे सोम देव त्वं नोस्माकं तन्वस्तनोरंभस्य गोपाहि रतिवारावृत्त अनो गात्रेगात्रे सर्वेष्वग्ने-
 पु नृचक्षाः नृगां कर्मनेनृगां दृष्ट्वा त्वं निपसत्थं निषीदसि । यद्यपि ते तव व्रतानि कर्माणि ययं
 प्रमिनाम हिंस्यः तथापि हे देव तन्वं वस्यः श्रेष्ठान्मोस्मान्मुपसत्वा शोभनयन्मासन् मृळ्य सुखय ॥९॥

अथ दशमी-

ऋदूदरेण सख्यां सचेयु योमानरिष्येद्धर्यश्वपीतः ।
अयंयःसोमोन्यधाद्यस्मेतस्माद्इन्द्रं प्रतिरिभ्यायुः ॥ १० ॥ १२ ॥

ऋदूदरेण । सख्यां । सचेयु । यः । मा । न । रिष्येत् । हरिः अश्व ।
पीतः । अयम् । यः । सोमः । नि । अधायि । अस्मे इति । तस्मै ।
इन्द्रम् । प्रःतिरिम् । एमि । आयुः ॥ १० ॥ १२ ॥

अहंप्रगाथो ऋदूदरेण उदराबाधकेन सोमेन सख्या सचेय संगच्छेय संगतोभवामि ।
ऋदूदरः सोमोऽदूदरइतियास्फः । यःसोमः पीतःसन् मा मां नरिष्येत् नहिंस्येत् । हे हर्यश्वेन्द्र ।
सौम्ये सके इन्द्रस्यकीर्तनं सोमस्वेन्द्रस्वामिकत्वान्नविरुद्धम् । सोमं सोमोस्मेस्मासु न्यधायि
निहितोभूत्तस्मै सोमाय प्रतिरिमायुर्जठरे चिरकालावस्थानं इन्द्रमेमि याचे ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथैकादशी-

अपत्याअस्थुरानिराअमीवानिरत्रसन्तर्मिपीचीरमैपुः ।
आसोमोअस्माँअरुहृदिहापाअगन्मयत्रप्रतिरन्तआयुः ॥ ११ ॥

अप । त्याः । अस्थुः । अनिराः । अमीवाः । निः । अत्रसन् ।
तर्मिपीचीः । अमैपुः । आ । सोमः । अस्मान् । अरुहृत् । विद्हायाः ।
अगन्म । यत्र । प्रःतिरन्ते । आयुः ॥ ११ ॥

त्यास्ता अनिराः भेरमितुमशन्त्याः अमीवाः बलवत्यः पीडाः अपास्थुः अपगच्छन्तु
यास्तमिपीचीर्बलवत्योस्मान् निः निवराभवसन् प्राप्नुयन् कंषयन्ति तथा अमैपुः । अपगमे कार-
णमाह-यस्मात्सोमोविहायामहान् सन् अस्माना अरुहृद्भागमव प्राप्तवान् अतोपास्थुरितिभा-
वः । यत्र यस्मिन् सोमे पीते आयुरायुष्यं प्रतिरन्ते वर्धयन्ति मनुष्यास्तंसोममग्नेति ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

घोनइन्द्रुःपितरोहृत्सुपीतोमर्त्योमर्त्याआविवेशं ।
तस्मैसोमायहृविपाविधेममृळीकेअस्यसुमतौस्याम ॥ १२ ॥

यः । नः । इन्द्रुः । पितरः । हृत्सु । पीतः । अमर्त्यः । मर्त्यान् ।
आऽविवेशं । तस्मै । सोमाय । हृविपा । विधेम । मृळीके ।
अस्य । सुमतौ । स्याम ॥ १२ ॥

हे पितरो घइन्द्रुः हृत्सुपीतःसम् अमर्त्योऽविवेशः सन्नाविवेश मर्त्यान्तोस्मान् तस्मै सोमाय हृविपाविधेम परिचरेम । अस्य सोमस्य मृळीके सुखे सुमतौ चानुमहवृद्धौच स्याम भवेम ॥ १२ ॥

महापितृमन्त्रे सोमायपितृमतेपुरोडाशमित्यत्र त्वंसोममितिषान्या सूत्रितञ्च-त्वंसोमपितृ-
भिःसंविदानो वहिषदःपितरःऊत्यवांगिति । तृतीयसवने सोम्यस्यचरोरपीयमेवषान्या । त्वंसोम-
पितृभिः संविदानइविसौम्यस्येतिहिस्तृणितम् ।

सैषा त्रयोदशी-

त्वंसोमपितृभिःसंविदानोनुधावापृथिवीआवतंथ ।
तस्मैतइन्द्रोहृविपाविधेमव्यंस्यामपतंयोरयीणाम् ॥ १३ ॥

त्वम् । सोम । पितृभिः । समऽविदानः । अनुं ।
यावापृथिवी इति । आ । ततन्थ । तस्मै । ते । इन्द्रो इति ।
हृविपा । विधेम । व्यम् । स्याम् । पतयः । रयीणाम् ॥ १३ ॥

हे सोम त्वं पितृभिः सह संविदानः संगच्छमानो यावापृथिवी यावापृथिव्यौ अन्वातव-
न्थ क्रमेण वित्वारयसि । हे इन्द्रो सोम तस्मै ते तुभ्यं हृविपा विधेम परिचरेम व्यं रयीणां
धनानां पतयः स्याम भवेम ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

आनारोदेवाअधिवोचतानोमानोनिद्राईशतमोतजल्पः ।
व्यंसोमस्यविश्वहंप्रियासःमुवीरसोविदयमावदेम ॥ १४ ॥

त्रातारः । देवाः । अधि । बोचत । नः । मा । नः । निदद्रा ।
ईशत । मा । उत । जल्पः । वयम् । सोमस्य । विश्वह ।
प्रियासः । सुधीरांसः । विदथम् । आ । वदेम ॥ १४ ॥

हे त्रातारो रक्षितारो हे देवाः नोस्मानविबोचत अधिवचनं कुरुत । किञ्च नोस्मानिद्रा
स्वमाः मेशत ईश्वरामाभूवन् वाधितुम् । उतापिच जल्पः निन्दकोस्मान्मानिन्दतु । वयं सोम-
स्य प्रियासः प्रियाः स्याम । विश्वह सर्वेष्वहस्तु सर्वदेवार्थः सुवीरांसः शोभनपुत्राः सन्तो-
विदथं स्तोत्रमावदेम आभिमुख्येन वदेम । अथवा सुपुत्राविदथं गृहमावदेम । आवदनं पुत्रपौ-
त्राणां धनेनोपच्छन्दनम् ॥ १४ ॥

त्वंःसोमविश्ववदति सौम्येपशौ हविषोनुवाक्या । सत्रितश्च—त्वंःसोमविश्वतोवयोधा-
यातेधामानिदिवियापृथिव्यामिति ।

सैषा पञ्चदशी—

त्वंःसोमविश्वतोवयोधास्त्वंस्वविदाविशानृचक्षाः ।
त्वंइन्द्रऊतिभिःसजोपाःपाहिपश्चातादुतवापुरस्तात् ॥ १५ ॥ १३ ॥

त्वम् । नः । सोम् । विश्वतः । वयःऽधाः । त्वम् । स्वःऽवित् ।
आ । विश् । नृचक्षाः । त्वम् । नः । इन्द्रो इति । ऊतिभिः ।
सजोपाः । पाहि । पश्चातात् । उत । वा । पुरस्तात् ॥ १५ ॥ १३ ॥

हे सोम त्वं नोस्माकं विश्वतः सर्वाभ्योदिग्भ्यो वयोधा अन्नदाता तथा त्वं स्वविद
स्वगण्डभक्तः नृचक्षाः सर्वमनुष्यद्रष्टा त्वं आविग । हे इन्द्रो त्वं सजोपाः सहस्रीपमाणः सन् ऊ-
तिभिः सह अथवेतयोगन्दारोमरुतः तैः सहितः सन्ध्यात्वाद् पश्चाद् उवाच पुरस्ताच्च पा-
दि ॥ १५ ॥

॥ इति पद्यस्य चतुर्थे ऋषोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

॥ इत्यष्टमे मंडले पद्योनुवाचः ॥ ६ ॥

सप्तमेनुवाके दशसूक्तानि तत्राग्नआयाहीति विंशत्युचं प्रथमं सूक्तं प्रगाथपुत्रस्य भर्गस्यार्थं
आग्नेयं प्रथमावृतीयाययुजोवृहत्यः द्वितीयाचतुर्थ्यादि युजः सतोवृहत्यः । तथाचानुक्तान्तम्—
अग्नआ विंशतिर्भर्गः पागाथआग्नेयं पागाथेत्विति । प्रातरनुवाके आग्नेयेऋतौ वाहतेछन्दसि
आरिवनशस्त्रेचेदं सूक्तम् । तथाचसूत्रितम्—अयमग्निरग्नआयाहीति ।

तत्र प्रथमा—

अग्ने॒ आया॑द्य॒ग्निभिर्हो॑तारं॒ त्वावृ॑णीमहे ।

आत्वा॑म॒नक्तु॑प्रय॒ताह॒विष्म॑ती॒यजि॑ष्ठं॒ वार्हि॑रा॒सदे॑ ॥ १ ॥

अग्ने॑ । आ । या॒हि॒ । अ॒ग्नि॒र्भिः । हो॑तारम् । त्वा॒ ।

वृ॒णी॒म॒हे॒ । आ । त्वा॑म् । अ॒न॒क्तु॑ । प्र॒य॒ता॒ । ह॒विष्म॑ती ।

य॒जि॑ष्ठम् । वार्हिः॑ । आ॒स॒दे॑ ॥ १ ॥

हे अग्ने अग्निभिर्यष्ट्यैः सहायाहागच्छ । तदर्थं होतारं देवानामाह्वतारं त्वा त्वां वृणीम-
हे त्वां आगतं प्रयताध्वयुंहेस्ताभ्यां नियता हविष्मती वृत्तवती यजिष्ठं त्वां बर्हिः बर्हिष्यासदे
आसद्य आसर्वतोनुक्त ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अच्छा॑हित्वा॒मह॑सः॒सूनो॑अ॒द्विरः॑स्रु॒चश्च॑रन्त्य॒ध्वरे॑ ।

ऊ॒र्जो॑न॒पातं॑घृ॒तकेश॑मीमहे॒ग्निंय॒ज्ञेषु॑पू॒र्व्यम् ॥ २ ॥

अच्छ॑ । हि । त्वा॒ । स॒हसः॑ । सू॒नो॒ इति॑ । अ॒द्विरः॑ । स्रु॒चः ।

च॑रन्ति । अ॒ध्वरे॑ । ऊ॒र्जः । न॒पात॑म् । घृ॒तकेश॑म् ।

ई॒महे॑ । अ॒ग्निम् । य॒ज्ञेषु॑ । पू॒र्व्यम् ॥ २ ॥

हे सहस्रसूनो वल्लस्यपुत्र वलेन मध्यमानत्वात् हे अंगिरः अंगिरसांमध्ये एक अथवांग-
तिर्गविकर्मा सर्वत्र संगतस्त्वा त्वां अध्वरे यागे अच्छाभिप्राप्तं स्रुचश्चरन्ति गच्छन्ति अथ ऊ-
र्जोन्त्यस्य नपातं न पातपितारं रक्षकं वल्लस्य नवारं वा घृतकेशं प्रदीपकेशस्थानीमज्वाले पूर्व्यं
पुरावनं पूरकं वाग्निं यज्ञेषु अस्मदीयेषु ईमहे स्तौमि ॥ २ ॥

अथ वृत्तिया—

अग्नेकविर्वेधाअसिहोतापावकयक्ष्यः ।

मन्द्रोयजिष्ठोअध्वरेष्वीड्योविप्रेभिःशुक्रमन्मंसिः ॥ ३ ॥

अग्ने । कविः । वेधाः । असि । होता । पावक । यक्ष्यः । मन्द्रः ।

यजिष्ठः । अध्वरेषु । ईड्यः । विप्रेभिः । शुक्र । मन्मंसिः ॥ ३ ॥

हे अग्ने कविर्मेधावी त्वं वेधाः विधातासि फलानां । हे पावक होता देवानामाह्वता
" होमनिष्पादकोवा यक्षयोपष्टयोसि । हे शुक्र दीप्त मन्द्रो मोदनीयोयजिष्ठो यष्ट्वमस्त्वं अध्वरेषु
यज्ञेषु विप्रेभिर्मेधाविभिर्कृत्विभिर्मन्मंसिर्मननीधैः स्तोत्रैरीड्यः स्तुत्योसि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अद्रोचमावहोशलयविष्टचदेवाँअजसवीतये ।

अभिप्रयाँसिसुधितावंसोगहिमन्द्रस्वधीतिभिर्हितः ॥ ४ ॥

अद्रोचम् । आ । वह् । उशतः । यविष्टच । देवान् ।

अजस्र । वीतये । अभि । प्रयाँसि । सुधिता । आ ।

वसो इति । गहि । मन्द्रस्व । धीतिभिः । हितः ॥ ४ ॥

अद्रोचमद्रोग्धारं मां प्रति हे यविष्टच युवतम अजस्र नित्य आवहानम् । कान् उशतोस्मद्धं
कामयमानान्देवान् । किमर्थं वीतये हविर्भक्षणाय । हे वसो यासकाग्ने सुविता सुनिहितानि प्र-
याँस्यन्तानि अभिगहि अभिगच्छ । आगत्यच धीतिभिः स्तुतिभिर्निहितो निहितःसन्मन्द्रम्ब ।
यद्वा धीतिभिः मन्द्रस्वेति संनन्धः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

त्वमित्सप्रयाँअस्यप्रेत्रातर्कृतस्कविः ।

त्वाँनिप्रांसःसमिधानदीदिव्आविवासन्तिवेधसः ॥ ५ ॥ १४ ॥

त्वम् । इत् । सप्रथाः । अस्ति । अग्ने । त्रातः ।

कृतः । कविः । त्वाम् । विप्रांसः । समःइधान । दीदिश्वः ।

आ । विवासन्ति । वेधसः ॥ ५ ॥ १४ ॥

हे अग्ने ज्ञातः रक्षक ऋतः सत्यभूतः कविः क्रान्तपन्नस्त्वमित्त्वमेव सपथाः सर्वतः पृथु-
रसि भवसि । हे समिधान समिध्यमान हे दीदिवः दीप्तत्वां विपासो विभाः मेधाविनो वेधसो
विधातारः स्तोतारो विधासन्ति परिचरन्ति ॥ ५ ॥

॥ इति षडस्य चतुर्थे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथ षष्ठी—

शोचाशोचिष्ठदीदिविशेमयोरास्त्रस्तोत्रेमहोअसि ।

देवानांशर्मन्ममसन्तुसूरयःशत्रूपाहःस्त्रग्रयः ॥ ६ ॥

शोच । शोचिष्ठ । दीदिवि । विशे । मयः । रास्त्र ।

स्तोत्रे । महान् । असि । देवानाम् । शर्मन् । मम । सन्तु ।

सूरयः । शत्रुसहः । सुस्रग्रयः ॥ ६ ॥

हे शोचिष्ठ अतिशयेन शोचयितरग्ने शोच दीप्यस्व । दीदिवि दीपयास्मान् । विशे मजायै
स्तोत्रे मयः सुखं रास्त्र देहि । त्वं महानसि त्वं देवानां संवन्धिनि शर्मन् शर्मणि सुखे मम सूरयः
स्तोतारो मेधाविनोस्माकं पुत्रादयोवा सन्तु भवन्तु । शत्रूपाहः शत्रूणामभिभवितारः स्वग्रयः
शोभनाग्रयश्च सन्तु ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

यथाचिद्दृढमंतसमग्नेसंजूर्वसि क्षमि ।

एवादहमित्रमहोयोअस्मधुग्दुर्मन्माकश्चवेनति ॥ ७ ॥

यथा । चित् । दृढम् । अतसम् । अग्ने । समजूर्वसि ।

क्षमि । एव । दह । मित्रमहः । यः । अस्मधुक् ।

दुःमन्मा । कः । च । वेनति ॥ ७ ॥

हे अग्ने क्षमि क्षमायां वर्तमानं वृद्धमतसम् शुष्कं काष्ठं यथाचित्त्वेन पकारेणैव संजू-
र्वसि जूर्वति हि साकर्मा सम्यग्दहसीत्यर्थः एव एवं दह । हे मित्रमहः मित्राणामस्माकं पूजक तेजो-
वा । कं यो अस्मधुक् अस्माकं द्रोघा कश्च कश्चिदुर्मन्मा दृढंतिर्वेनति कामयतेस्मान् द्रोघुं
त्वं दहेति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

मानोमर्ताय रिपवै रक्षस्विने माघशंसाय रीरधः ।
अस्त्रेधद्भिस्तरणिभिर्यविष्ठयशिवेभिः पाहि पायुभिः ॥ ८ ॥

मा । नुः । मर्ताय । रिपवै । रक्षस्विने । मा । अघशंसाय ।
रीरधः । अस्त्रेधत्भिः । तरणिभिः । यविष्ठय ।
शिवेभिः । पाहि । पायुभिः ॥ ८ ॥

नोस्मान् मर्ताय मनुष्याय रिपवे शत्रवे हिंसित्वे रक्षस्विने बलवते मारीरधो वशमानय
तथाघशंसाय पापशंसाय मारीरधः । हे यविष्ठय युवतम अस्त्रेधद्भिः आहिंसकैस्तरणिभिस्त्वार-
कैः शिवेभिः सुखकरैः पायुभिः पालनैः नोस्मान्माहि रक्ष ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

पाहिनो अमु एकया पाह्युत्त द्वितीयया ।
पाहिगीर्भिस्त्रिस्तुर्जापते पाहि चतसृभिर्वसो ॥ ९ ॥

पाहि । नुः । अमु । एकया । पाहि । उत्त । द्वितीयया ।
पाहि । गीःभिः । त्रिस्तुर्भिः । तुर्जापते । पाहि ।
चतसृभिः । वसो इति ॥ ९ ॥

हे अमु नोस्मानेकया ऋचा गिरा पाहि रक्ष । उवापिच द्वितीयया ऋचा पाहि पाठय
पाहि त्रिस्तुर्भिर्गीर्भिरुर्जापत्तानां बलानां वा पते स्वामिन् । तथा पाहि चतसृभिः गीर्भिः हे वसो-
वासकामे ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

पाहिविश्वस्माद्भक्षसो अराव्यः प्रस्म्वार्जे पुनोव ।
त्वामिद्धिने दिष्टु देवता तय आपि नक्षामहे वृधे ॥ १० ॥ १५ ॥

पाहिं । विश्वस्मात् । रक्षसः । अरावणः । प्र । स्म ।
 वाजेषु । नः । अत्र । त्वाम् । इत् । हि । नेदिष्ठम् ।
 देवतातये । आपिम् । नक्षामहे । वृधे ॥ १० ॥ १५ ॥

हे अग्ने विश्वस्मात्सर्वस्माद्रक्षसः अराव्योदातुः सकाशात्पाहि रक्षास्मान् वाजेषु संग्रामेषु
 नोस्मान्पाव प्रकर्षेण रक्ष । स्मेति पूरणः । हिद्यस्मान्नेदिष्ठमासन्नं आपिं वन्धुभूतं त्वामिदं त्वामिव
 देवतातये यज्ञाय यज्ञसिध्यर्थं वृधे वर्धनाय नक्षामहे व्यापुमः । नक्षतिव्याप्तिकर्मा ॥१०॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

अथैकादशी-

आनोअग्नेवयोवृधैरधिपावकशंस्यम् ।
 रास्त्वाचनउपमातेपुरुस्पृहंसुनीतीस्वयंशस्तरम् ॥ ११ ॥
 आ । नः । अग्ने । वयःऽवृधम् । रधिम् । पावक । शंस्यम् । रास्त्वं ।
 च । नः । उपमाते । पुरुस्पृहम् । सुनीती । स्वयंशःऽतरम् ॥११॥

हे अग्ने पावक शोधक वयोवृधमन्नस्य वर्धकं शंस्यं शंसनीयं रधिं धनं नोस्मभ्यमाहरे-
 तिशेषः । आहस्य च हे उपमाते उपास्मत्समीपे माति नो धनमित्युपपातिः । हे वाट्टशासे नोस्मभ्यं
 सुनीती सुनीत्या शोभननयनेन पुरुस्पृहं बहुभिः स्पृहणीयं स्वयंशस्तरं अत्यन्तं स्वभ्रूवकी-
 तिधनं रास्त्वं च देहि ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

येनवंसामपृतनासुशार्धतस्तरन्तोअर्यआदिशः ।
 सत्वंनोवर्धप्रयसाशचीवसोचिन्वाधियोवसुचिदः ॥ १२ ॥
 येन । वंसाम । पृतनासु । शार्धतः । तरन्तः । अर्यः ।
 आदिशः । सः । त्वम् । नः । वर्ध । प्रयसा । शचीवसो
 दति शचीवसो । जिन्व । धियः । वसुचिदः ॥ १२ ॥

येन धनेन वृतनासु संग्रामेषु शर्षवः वेगं कुर्वतः अयोरीन् शत्रून् आदिशः आदेष्टून् शस्त्रप्रक्षेष्टून् तरन्तो वंसाम हिंसाम तद्धनं देहि । हे शचीवसो प्रज्ञया वासयितः कर्मधनवा स मसिद्धस्त्वंनोस्मान्बन्धं बधेय प्रीणय प्रयसान्नेन । त्वं या बधास्मदीयेन प्रयसा । हविषावसु-विदो वसूनां लंभकानि धियः कर्माप्यस्मदीयानि जिन्व प्रीणय ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

शिशानोवृषभोयथाग्निःशृङ्गेदविध्वत् ।

तिग्माअस्वहनवोनप्रतिघृषेसुजम्भःसहसोयद्गुः ॥ १३ ॥

शिशानः । वृषभः । यथा । अग्निः । शृङ्गे इति । दविध्वत् । तिग्माः । अस्व । हनवः । न । प्रतिघृषे । सुजम्भः । सहसः । यद्गुः ॥ १३ ॥

अयमग्निः शृङ्गे शिशानः तीक्ष्णीकुर्वन् वृषभोयथा दविध्वत् कम्पयति शिरः एवं शृङ्गस्थानीया ज्वालाः शिशानस्तोक्ष्णीकुर्वन् दविध्वत् कम्पयति शिरः । अस्याग्नेहनवोन हनव-इव हनुस्थानीयान्ज्वालाः तिग्माः तीक्ष्णा नप्रतिघृषे प्रतिघर्षितुमशक्याः । योग्निः सुजम्भः सुदंष्ट्रः सहसोयद्गुः सहसस्त्वुवः अस्य हनवइत्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

नहिनैअग्नेवृषभप्रतिघृषेजम्भासोयद्वितिघृषे ।

सत्वंनोहोतःसुहुतंहविर्कंधिर्वस्वानोवार्यापुरु ॥ १४ ॥

नहि । नै । अग्ने । वृषभ । प्रतिघृषे । जम्भासः । यत् । विद्वितिघृषे । सः । त्वम् । नः । होतरिति । सुहुतम् । हविः । कृधि । वंस्व । नः । वार्या । पुरु ॥ १४ ॥

हे वृषभ बर्षरु हे अग्ने ते वव जम्भासो जम्भा दन्वस्थानीयान्ज्वालाः नहि प्रतिघृषे प्रतिघर्षितुं न शक्याः यद्यस्माद्वितिघृषे विविधं गच्छसि प्रवर्धसइत्यर्थः । हे होतर्होमनिष्पादक सत्वं हविरस्मदत्वं सुहुवं कृधि कुरु नोस्मान्यंवार्या वरणीयानि पुरु बहूनि वंस्व देहि ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

शेषेवनेपुमात्रोःसंत्वामर्तासइन्धते ।

अतन्द्रोहव्यावहसिहविष्कृतआदिहेवेपुराजसि ॥ १५ ॥ १६ ॥

शेषे । वनेपु । मात्रोः । सम् । त्वा । मर्तासः । इन्धते । अतन्द्रः ।

हव्या । बहसि । हविःशकृतः । आत् । इत् । देवेपु । राजसि १५ ॥१६ ॥

हे अग्ने वनेषु वर्तमानयोर्मात्रोररण्योः शेषे स्वपिपि वर्तसे । त्वा त्वां तथाभूतं मर्तासोम-
नुष्याः अध्वर्यादयोमथनेनोत्साय समिन्धते पश्चात्पृच्छः त्वमवन्द्रोऽनलसः सन् हविष्कृतो-
पजमानस्य हव्या हवींषि बहसि देवान् प्रति । आदिदन्त्वरमेव देवेषु मध्ये राजसि दी-
प्यसे ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

अथ षोडशी-

सप्तहोतारस्तमिदीळतेत्वाभ्रैस्त्यजमह्यम् ।

भिनत्स्याद्रितपसाविशोचिपाप्राभ्रैतिष्ठजनान् अति ॥ १६ ॥

सप्त । होतारः । तम् । इत् । ईळते । त्वा । अग्ने । सुह्यजम् ।

अह्यम् । भिनत्सि । अद्रिम् । तपसा । वि । शोचिपा ।

प्र । अग्ने । तिष्ठ । जनान् । अति ॥ १६ ॥

हे अग्ने तमिदं तमेव त्वा त्वां सप्तहोतारो सप्तहोतारः ईळते स्तुवन्ति । षोडशोवर्गं सुह्यजं
सुह्यजं अभिमतपदमित्यर्थः अह्यमक्षीर्णं प्रवृद्धम् । किञ्च अद्रिं मेवं तपसा वापकेन शो-
चिपा तेजसा तपसा शोचिपा चेति वा योग्यं विभिनत्सि । हे अग्ने जनान्स्मान्ति अदीप्य
ममिष्ठ मगच्छ हविरादाय देवान्ति अथवा अस्मद्दिरोधिजनानतिक्रम्य प्रतिष्ठ ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

अग्निर्माभ्रवोअधिगुह्वेमवृक्तवाह्विपः ।

अग्निहितप्रयसःशश्वतीप्याहोतारं चर्पणानाम् ॥ १७ ॥

अग्निम् अग्निम् । वृः । अधिःगुम् । हुवेर्म । वृक्तर्वाहियः ।

अग्निम् । द्वित्तप्रयसः । शश्वतीपु । आ । होतारम् ।

चर्पणीनाम् ॥ १७ ॥

अग्निमग्निं वीप्सा आदरार्था अधिमेव हे यजमानाः वोयुष्मदर्थं हुवेम आह्वयाम । अथवा हे देवा वो युष्मदर्थमिति वा व्याख्येयं । कीदृशावयं वृक्तर्वाहियः त्रिजदर्भाः कीदृशमग्निं अग्निगु-
मपृतकर्माणं सर्वदा गृहेवर्तमानं अग्निं हितमयसः निहितहविष्कावयं आहुवेमेति शेषः । कीदृ-
शमग्निं शश्वतीपु घह्वीपु भूमिपु वर्तमानं होतारं होमनिष्पादकं । किमर्थं चर्पणीनां मनुष्याणा-
मर्थाय । अग्नौ तृप्तेसति वृष्टिन्नात्माप्युपकारसिद्धं प्राण्यर्थः । अथवा मनुष्याणां यजमाना-
नां होतारं होमसाधकम् ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

केतेन शर्मन्त्सचते सुपामण्यग्नेतुभ्यंचिकित्वनां ।

इपण्ययां नः पुरुरूपमाभर्वाजनेदिष्टमृतये ॥ १८ ॥

केतेन । शर्मन् । सचते । सुःसामनि । अग्ने । तुभ्यम् ।

चिकित्वनां । इपण्ययां । नः । पुरुरूपम् । आ ।

भर् । वाजम् । नेदिष्टम् । ऊतये ॥ १८ ॥

हे अग्ने तुभ्यं चिकित्वना चिकित्वा जनेन होत्रादिना सह यजमानः केतेन प्रज्ञापकेन
स्तोत्रेण यजतइति शेषः । कुत्रेति तदुच्यते—सुपामणि शोभनरधन्तरादिसामोपेत शर्मन् शर्मणि
सत्प्रसाधने यज्ञे । अतः हे अग्ने इपण्यया इच्छया स्वीयया मोक्षार्थं पुरुरूपं नानात्वं नेदिष्टं
अन्तिके सर्वदा वर्तमानं वाजयन् ऊतये रक्षणायाभराहर ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

अग्नेजरिताविंशतिस्तेपानोदेवर्क्षसः ।

अप्रोपिवान्गृहपतिर्महांसिद्विस्त्वापुर्दुरोण्युः ॥ १९ ॥

अग्ने । जरितः । विश्पतिः । तेषानः । देव । रक्षसः ।

अप्रोपिष्टवान् । गृह्णपतिः । महान् । असि ।

दिवः । पायुः । दुरोणयुः ॥ १९ ॥

हे अग्ने देव जरितः स्तोतः स्तुत्येत्यर्थः विश्पतिः मजानां पालकः रक्षसोराक्षसानां तेषानः सन्तापकोस्ति अप्रोपिष्टवान् जमानगृह्णमत्यजन् । तदेवाह—गृह्णपतिर्यजमानगृह्णस्यपालकश्च तं महानविशयेन पूज्योसि दिवो द्युलोकस्य पायुः पाता दुरोणपुर्यजमानगृह्णस्य मिश्रपिता सर्वदा वर्तमानइत्यर्थः तादृशस्त्वं महानसीत्यन्वयः ॥ १९ ॥

अथ विंशी—

मानोरक्ष आवेशीदाघृणीवसोभायातुयानुमावताम् ।

परोगव्यूतिर्निरामपक्षुधमग्नेसेधरक्षस्त्विर्नः ॥ २० ॥ १७ ॥

मा । नः । रक्षः । आ । वेशीत् । आघृणिवसो इत्याघृणिष्टवसो ।

मा । यातुः । यातुमावताम् । परःऽगव्यूति । अनिराम् । अर्ष ।

क्षुधम् । अग्ने । सेध । रक्षस्त्विर्नः ॥ २० ॥ १७ ॥

हे आघृणीवसो दीमघनाग्ने नोस्मान्नक्षोररक्षसादिः । रक्षोरक्षितव्यमस्मादितियास्कः । मा आवेशीत् सर्वतो न प्रविशतु । तथा यातुमावतां यातुयानुमावतां पीडा तद्वतां यातुमानानां यातुः पीडामावेशीव । हे अग्ने अनिरां इरानं अन्नाभावं दारिद्र्यं क्षुधं क्षपयितारं रक्षस्त्विनो बलवन्ति रक्षांसिच परोगव्यूति क्रोशद्वयादेश्चात्परस्ताव एवदुपलक्षणं अत्यन्तं दूरदेशे अपसेध परिहर अनिराक्षुत् वासानि रक्षांसिच नपीडयन्त्विति ॥ २० ॥

॥ इति पठस्य चतुर्थे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

उभयंशृणवदित्यष्टादशर्चं द्वितीयं सूक्तं प्रागाथस्य भर्गस्यार्षं । अत्रानुक्रमणिका—उभयंशृण्वेति । पूर्वसूक्ते प्रागाथंत्वित्युक्त्वादिदमपि प्रागाथं । अत्रायुजोचूहायः युजःसतोवृहत्यः अनुकत्यादिन्द्रोदेवता । महाव्रते निष्केवत्ये बाहृतृचाशीवावेतासूक्तं सप्तम्यष्टमीवर्षं तथैवपश्चमारण्यके सूत्रिवं शौनकेन—उभयंशृणवच्चनइति सप्तर्षीचाष्टमीं चोद्धरतीति । चातुर्विधिकेहनि निष्केवत्ये उभयमिति गृह्णतामपगाथः । तथाचसूत्रिवम्—उभयंशृणवच्चनइति । चातु-

विंशिकेहनि माध्यन्दिनेसवनेच्छावाकस्यायमेव स्तोत्रियःप्रगाथः । तथाचसृत्रितं—उभयंशृणव-
च्चनआवृपस्वपुरुवसोहृति । एवमन्यत्रापि यस्मिन्नहनि पृष्ठस्तोत्रे बृहत्तामक्रियते तस्मिन्नहनि
निष्कैवल्येयंप्रगाथः ।

तत्र प्रथमा—

उभयंशृणवंचनइन्द्रोअर्वागिदंबचः ।
सत्राच्यामघवासोमंपीतयेधियाशर्विष्टुआगमत् ॥ १ ॥

उभयंम् । शृणवन्त् । च । नः । इन्द्रः । अर्वाक् । इदम् । वचः ।
सत्राच्या । मघद्वा । सोमंऽपीतये । धिया ।
शर्विष्टः । आ । गमत् ॥ १ ॥

उभयं स्तोत्रात्मकं शस्त्रात्मकं चोभयविधं नोस्माकमिदं वचोर्वागमदभिमुखं इन्द्रः शृ-
णवत् शृणोतु श्रुत्वाच सत्राच्या अस्माकं सहांचत्या धिया युक्तःसन् मघवा शर्विष्टोविशयेन
बलवानागमदागच्छतु सोमपीतये सोमपानाय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तंहिस्वराजंष्टपभंतमोजसेधिपणेनिष्टतक्षतुः ।
उतोपमानांप्रथमोनिपीदसिसोमकामंहितेमनः ॥ २ ॥

तम् । हि । स्वऽराजम् । ष्टपञ्चम् । तम् । ओजसे । धिपणे इति ।
निःऽततक्षतुः । उत । उपऽमानाम् । प्रथमः । नि । सीदसि ।
सोमंऽकामम् । हि । ते । मनः ॥ २ ॥

तं हि तं स्वत्विन्द्रं स्वराजं स्वयमेवराजमानं धिपणे द्यावापृथिव्यौ ष्टपञ्चं जगदुपकार-
कस्य वृष्णेवैर्षिकं निष्टतक्षतुः संचस्करतुः । तं तमेवेन्द्रं ओजसे बलाय निष्टतक्षतुः उत यस्मादेवं
तस्माद्दे इन्द्रोपमानां उपमानभूतानांअन्येषां देवानां मध्ये प्रथमो मुख्यः सन् निपीदसि वे-
द्यां सोमकामं हित्तु ते मनः ॥ २ ॥

पूर्वैकं अच्छावाकशस्त्रे आवृपस्वेति प्रगाथोवैकल्पिकोनुरूपः स्वमुक्तम् ।

सैषा तृतीया—

आद्यं पस्वपुरुवसो सुतस्येन्द्रान्धसः ।

विद्महि त्वा हरिवः पृतसुसासि हिमद्यं चिद्दधृष्वणिम् ॥ ३ ॥

आ । वृ॒प॒स्व । पुरु॒व॒सो इति॑ पुरु॒व॒सो । सु॒त॒स्ये । इन्द्र॑ । अ॒न्ध॒सः ।

वि॒द्म॒ । हि॒ । त्वा॒ । हरि॒वः । पृ॒त॒सु॒ । स॒सि॒हिम् ।

अ॒धृ॒ष्टम् । चि॒त् । द॒धृ॒ष्व॒णिम् ॥ ३ ॥

हे पुरुवसो बहुधनेन्द्र त्वावृषस्व आसिश्चस्व । किं सुतस्यान्धसः सुतमन्धः सोमं जठरे । हे हरिवो हरिभ्यां तद्गन्धिन्द्र त्वा त्वां विद्महि जानीमः खलु । कीदृशं पृतसु संमामिषु सासासि अभिभवितारं शत्रूणां अधृष्टं चिद् कैरप्यधर्षणीयं दधृष्वणिमन्धेपां धर्षकं ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अप्रामिसत्यमभवन्तथेदसदिन्द्रकृत्वा यथा वशः ।

सनेमवाजंतवशिप्रिन्धवंसामक्षुचिद्यन्तो अद्रिवः ॥ ४ ॥

अप्रा॒मि॒स॒त्य॒ । म॒भ॒व॒न्त॒ । थ॒ये॒द॒स॒दि॒न्द्र॒कृ॒त्वा॒ । य॒था॒ । व॒शः॑ ।

स॒ने॒म॒ । वा॒ज॒न्त॒ । त॒व॒ । शि॒प्रि॒न् । ध॒वं॒ । स॒ाम॒क्षु॒चि॒द्य॒न्तो॑ । अ॒द्रि॒वः॑ ।

म॒क्षु॒ । चि॒त् । य॒न्तोः॑ । अ॒द्रि॒वः॑ ॥ ४ ॥

हे अप्रामिसत्य आर्हिसितसत्य हे मभवन्तिन्द्र तथेदसत्तथैव भवति । हे इन्द्र कृत्वा कर्मणा पज्ञानेन यथा येन प्रकारेण वशः कामयेः । हे शिप्रिन् अवसा रक्षणेन निमित्तेन वाजमर्जं सनेम संभजेम वधं तव त्वदनुग्रहात् । कीदृशावधं मक्षु चिद् शीघ्रमेव यन्तः शत्रून् यच्छन्तो भिभवन्तः हे अद्रिवः अद्रिवैजस्तद्वन्तिन्द्रेति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

शग्ध्यूश्चिपुशचीपत् इन्द्रविश्वानि रूतिभिः ।

मग्नंहित्वापशसंबसुविद्मनुं शरचरामसि ॥ ५ ॥ १८ ॥

शुग्धि । ऊँ इति । सु । शचीऽपते । इन्द्रं । विश्वाभिः ।
 ऊतिऽभिः । भगम् । न । हि । त्वा । यशसम् । वसुऽविदम् ।
 अनुं । शूर । चरामसि ॥ ५ ॥ १८ ॥

हे शचीपते इन्द्र शुग्धि देहि सु सुष्ठु अभिमत् विश्वाभिः सर्वाभिः ऊतिभिः रक्षकैः
 मरुद्भिः सह । हे शूर भगन् भाग्यमिव यशसं यशस्विनं वसुविदं धनस्यलंभकं त्वा त्वां अनु-
 चरामसि अनुचरामः परिचरामेत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थेऽष्टादशोऽवर्गः ॥ १८ ॥

अथ षष्ठी-

पौरोअश्वंस्यपुरुःकृद्गवामस्युत्तोदेवहिरण्ययः ।
 नकिर्हिदानंपरिमर्धिपस्वेयद्यद्यामितदाभरं ॥ ६ ॥

पौरः । अश्वंस्य । पुरुऽकृत् । गवाम् । असि । उत्तः । देव ।
 हिरण्ययः । नकिः । हि । दानम् । परिऽमर्धिपत् । त्वे इति ।
 यत्ऽयत् । यामि । तत् । आ । ऋ ॥ ६ ॥

हे इन्द्र त्वं अश्वस्य पौरः पूरयिता भवसि । तथा गवां पुरुकृत् बहुकर्तासि । हे देव हिर-
 ण्ययः हिरण्यशरीरस्त्वं उत्तः उत्तसदृशोऽसि । हे इन्द्र त्वे त्वयि वर्तमानं दानमस्मद्विषयं देयं
 धनं वा नकिर्हि परिमर्धिपत् न कश्चिदपि हिनस्ति अतो यद्यद्यामि याचे तदाभराहर महम् ॥६॥

यद्यमिष्टोमेवृहत्साम तदानीं निष्केवल्ये प्रगाथोनुरूपः । सूत्रितश्च-त्वंसोहिचेरवइति प्र-
 गाथापते भवन्तीति । महाव्रते निष्केवल्ये उत्तरपक्षेयंप्रगाथः तथैव पंचमारण्यकेसूत्रितम्-त्वा-
 मिद्धिवामहे त्वंसोहिचेरवइति बृहत्सोत्रियानुरूपौ प्रगाथाविति ।

प्रगाथे प्रथमा सूक्ते सप्तमी-

त्वंसोहिचेरवेविदाभगंवसुत्तये ।
 उद्दाहृत्समघवन्नाविष्टयुजदिन्द्राश्वमिष्टये ॥ ७ ॥

त्वम् । हि । आ । इहि । चेरवे । विदाः । जगम् । वसुत्तये ।
 उत् । वृष्टपस्तु । मघश्चन् । गोइइष्टये । उत् ।
 इन्द्र । अश्वम्इष्टये ॥ ७ ॥

हे इन्द्र त्वं हि त्वं त्वत्तु चेरवे सामर्थ्यादातेति गम्यते अतएसागच्छ आगत्य चास्मभ्यं
 भगं भजनोयं धनं विदाः लभस्व दत्स्व । किमर्थं वसुत्तये अस्माकं वसुदानाय हे मघवन् ग-
 विष्टये गाइच्छते महं उद्वृष्टपस्तोत्तिञ्चस्व गामितिशेषः । तथा हे इन्द्राश्वमित्येष्वैषणवते मसं
 अश्वानुद्वृष्टपस्तोत्तिञ्चस्व देहि ॥ ७ ॥

अथ प्रगाथे द्वितीया सूक्तेष्टमी—

त्वं पुरु स्रहसाणि शतानि च यूथा दानाय मंहसे ।
 आपुरन्दरं चक्रमविप्रं वचस इन्द्रं गायन्तो वसे ॥ ८ ॥

त्वम् । पुरु । स्रहसाणि । शतानि । च । यूथा । दानाय । मंहसे ।
 आ । पुरम्इदरम् । चक्रम् । विप्रंश्च वचसः ।
 इन्द्रम् । गायन्तः । अवसे ॥ ८ ॥

हे इन्द्र त्वं पुरु पुरुणि बहूनि स्रहसाणि शतानि च यूथा गवादिपूथानि दानाय यज-
 मानविपमाय मंहसे अनुमन्यसे । यद्वा दानाय दात्रे यजमानाय मंहसे प्रयच्छसि मंहतिर्दानक-
 र्मा । अधपरोक्षेण ब्रवीति—पुरन्दरं शत्रुपुराणां दारपितारमिन्द्रं अवसे रक्षणाय प्रीतयेवा माय-
 न्तः स्तुवन्तो विप्रवचसः विविधमरुष्टवचनाययं आ आगन्तारमग्निमुखं वा चक्रम् कुर्मः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अविप्रो वापदविधुद्विप्रो विन्द्रतेवचः ।
 सप्रममन्दत्वायाशतक्रतो प्राचा मन्यो अहंसन ॥ ९ ॥

अविप्रः । वा । यत् । अविधत् । विप्रः । वा । इन्द्र । ते । वचः ।
सः । प्र । ममन्दत् । त्वाऽद्या । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । -
प्राचामन्यो इति प्राचाऽमन्यो । अहंसन ॥ ९॥

हे इन्द्र ते तव वचः स्तोत्रं यद्यः अविप्रोवा अमेधावी अस्तुतिकुशलोवा अविधत् कु-
याँत् त्वाँ स्तौतीत्यर्थः सस्तोता त्वाया त्वयीच्छया साधनेन प्रममन्दत् प्रकर्षेण मोदते । हे श-
तक्रतो बहुकर्मम् हे प्राचामन्यो प्राचीनकोष अप्रतिहतकोषेत्यर्थः नहीन्द्रकोषं प्रतिहन्ति क-
श्चिद् हे अहंसन संग्रामे अहमित्यात्मनोमहत्त्वं प्रकाशयन् यः शत्रुं संग्रजते सतथोकस्तादृशेन्द्र-
॥ ९ ॥ अथ दशमी-

उग्रवाहुर्भक्षकृत्वापुरंदरोयदिमेशृणवद्धवम् ।
वसूयवोवसुपतिंशतक्रंतुंस्तोमैरिन्द्रंहवामहे ॥ १० ॥ ११ ॥

उपऽवाहुः । भक्षऽकृत्वा । पुरंऽदरः । यदि । मे । शृणवत् ।
हवम् । वसूऽयवः । वसुऽपतिम् । शतऽक्रंतुम् ।
स्तोमैः । इन्द्रम् । हवामहे ॥ १० ॥ ११ ॥

उग्रपाहुः उदृणभुजो भक्षकृत्वा वधकर्ता शत्रूणां पुरंदरः पुराणां दारपितेन्द्रः यदि मे
हवम् शृणवत् शृणुयात् तर्हि वसूयवो वसुकामावयं वसुपतिं बहुधनस्वामिनं शतक्रंतुं अपरिमि-
तमत्तमिन्द्रं स्तोमैः स्तोत्रैः हवामहे आह्वयामः ॥ १० ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे एकोनविंशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथैकादशी-

नपापासोमनामहेनारापासोनजल्हवः ।
यदिच्चिन्द्रंष्टपणंसर्चासुतेसर्वायंरूणनामहे ॥ ११ ॥
न । पापासः । मनामहे । न । अरापासः । न । जल्हवः ।
यत् । इत् । नु । इन्द्रम् । ष्टपणम् । सर्चा । सुते ।
सर्वायम् । रूणनामहे ॥ ११ ॥

वयमिन्द्रं पापासः पापाः अलुतपुण्याः ब्रह्मचर्यव्रतादिरहिवाः न मनामहे न मन्यामहे तथा अरायासोऽराया अधनावा अहविष्कावा न मनामहे न जल्हवः अज्वलनाः अनम्रघो-
न मनामहे कृतव्रतनिपगादिपुण्याः दानवन्तोमिसहितास्तेस्तुपइति ऋषिरात्मानमाह । यद्वि
यस्मादेव कारणात् नु इदानीं वृषणं वर्षकमिन्द्रं सुते सोमेभिपुवे सचा सहिवाः सत्वार्यं कृणवा-
महै कुर्मः तस्मात्पापादिरहिवाः मनामहे पापादिविशिष्टानामिन्द्रताहाप्यकरणासंज्ञावात् । अत्र
नपापामन्यामहइत्यादिनिरुक्तम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

उग्रंयुयुज्मपृतनासुसासहिमृणकार्तिमदाभ्यम् ।

वेदाभ्रुमंचित्सर्नितास्थीतंभोवाजिनंपमिदुनशत् ॥ १२ ॥

उग्रम् । युयुज्म । पृतनासु । सासहिम् । ऋणकार्तिम् ।

अदाभ्यम् । वेदं । भ्रुमम् । चित् । सर्निता । स्थिर्हतमः ।

वाजिनम् । यम् । इत् । ऊँ इति । नशत् ॥ १२ ॥

उग्रमूर्ध्वंवलमिन्द्रं युयुज्म योजयामः । कीदृशमिन्द्रं पृतनासु संग्रामेषु सासर्हिं शक्नु-
णामभिभवितारं ऋणकार्तिं ऋणभूतस्तुतिं यस्मै स्तुतिर्ऋणवददृश्यंक्रियते तं तादृशं अथवा
ऋणवदवश्यफलमदस्तुतिकं अदाभ्यं केनाप्यर्हिंस्यं । यद्वन्दो भ्रुमंचित् बहुत्ववेषु भ्रमणशी-
लमेव वाजिनं बलवन्तमश्वं रथीतमः रथस्वामी देवः वेदं वेत्ति गृह्णाति तद्वत् सन्निवेन्द्रो वा-
जिनं हविष्मन्तं यमिव यमेव जनं बहूनां यजमानानां मध्ये नशत् व्यामोति तमिन्द्रमिति वे
वपमितिवा योज्यं । वर्षं युयुजेति पक्षे व्यत्ययेन बहुवचनम् ॥ १२ ॥

चातुर्वैशिकेहनि माध्वपिन्दिरावनेच्छावाकस्य यतइन्द्रेति वैकल्पिकस्तोत्रियस्तृचः । स-
न्निवञ्च । यतइन्द्रभयामहे यथागोरोअपारुतमिति । दुःस्वमदर्शनैवेतदाद्रिस्तृकशेषोजप्यः स-
न्निवत् च-यतइन्द्रभयामहइतिच स्तृकशेषम् ।

तृचे मथया सूक्ते त्रयोदशी-

यतइन्द्रभयामहेततोनाअभयंकधि ।

मधवञ्चुग्धितवतञ्जुतिभिर्विद्विपोविमृधोजहि ॥ १३ ॥

यतः । इन्द्र । भयामहे । ततः । नः । अन्नयम् । कृधि ।
मघध्वन् । शग्धि । तर्ध । तत् । नः । ऊतिक्षन्तिः । वि ।
द्विपः । वि । मृधः । जहि ॥ १३ ॥

हे इन्द्र यतोहिसकाव भयामहे वयं ततो नोऽस्मान्मभयं कृधि कुरु । हे मघध्वन् शग्धि शक्नो भवसि नोऽस्मान्मभयं कर्तुं वव तत्तेरूतिभीरक्षणैरक्षकैः पुरुषैः । किञ्च विजहि द्विपो-
स्मद्देष्टुन् विजहि मृधोऽस्माद्धिसकान् ॥ १३ ॥

अथ वृत्ते द्वितीया सूक्ते चतुर्दशी-

त्वांहिराभस्पतेराधसोमहःक्षयस्यासि विधनः ।
तंत्वावयमंभवन्निन्द्रगिर्वणःसुतावन्तोहवामहे ॥ १४ ॥

त्वम् । हि । गृधःपते । राधसः । महः । क्षयस्य ।
असि । विधनः । तम् । त्वा । वयम् । मघध्वन् । इन्द्र ।
गिर्वणः । सुतध्वन्तः । हवामहे ॥ १४ ॥

हे राधस्पते धनस्वामिन् त्वं वसु महो महतो राधसो धनस्य क्षयस्य च गृहस्य च धर्मपिवासि खलु सामर्थ्यादेवं तस्येते । कस्य राधसो गृहस्य च धर्मरूढति । उच्यते-विधतः परिचरतो यजमानस्य । तं तादृशं त्वा त्वां वयं हे मघध्वन्निन्द्र गिर्वणो गोभिर्वननीय सुतावन्तो भिपुवसोमा हवामहे आह्वयाम ॥ १४ ॥

अथ वृत्ते तृतीया सूक्ते पञ्चदशी-

इन्द्रस्पृष्टलर्षं ब्रह्मार्पणं स्वानो वरेण्यः ।
सनोरक्षिपच्चरमंसमंध्यमंसपृश्वात्पातुनःपुरः ॥ १५ ॥ २० ॥

इन्द्रः । स्पृष्ट । उत । वृत्रहा । परःऽषाः । नः । वरेण्यः ।
स । नः । रक्षिपत् । चरमम् । सः । मध्यमम् । सः ।
पृश्वात् । पातु । नः । पुरः ॥ १५ ॥ २० ॥

अयमिन्द्रः सद् सर्वस्य ज्ञाता स्पशतिज्ञानकर्मा ज्ञायं वृत्रहा वृत्रहन्ता परस्याः परस्य
पालयिता नोस्माकं वरेण्यः वरणीयः सइन्द्रो नोस्माकं पुत्रमितिशेषः रक्षिपव रक्षतु चरमं पुत्रं
तथा सरक्षिपव । समध्यमं पुत्रं रक्षिपव सनोस्मान्पश्चात्प्रातु रक्षतु नः पुरः पुरस्ता द्रक्षतु ॥१५॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे विशोवर्गः ॥ २० ॥

अथ षोडशी-

त्वंनःपश्चादधरादुत्तरात्पुरइन्द्रनिपाहिविश्वतः ।

आरेअस्मत्कणुहिदैव्यंभयमारेहेतीरदैवीः ॥ १६ ॥

त्वम् । नुः । पश्चात् । अधरात् । उत्तरात् । पुरः । इन्द्र ।

नि । पाहि । विश्वतः । आरे । अस्मत् । कणुहि ।

दैव्यम् । भयम् । आरे । हेतीः । अदैवीः ॥ १६ ॥

हे इन्द्र त्वं नोस्मान्पश्चात् पश्चान्द्रागात् पुरः पूर्वभागादधरादधोभागादेवदुपरिभागस्यो-
पलक्षणं उत्तरादुत्तरभागात् एतदक्षिणस्याप्युपलक्षणं किमहुना विश्वतः सर्वस्मात्पदेशान्निपाहि ।
हे इन्द्र दैव्यं भयं अस्मदस्मत्कारे दूरे कणुहि कुरु । तथा अदेवीराजुराणि हेवीः आयुधा-
नि आरे कणुहि ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

अद्याद्याश्वश्वइन्द्रत्रास्वंपरेचनः ।

विश्वाचनोजरितृन्तसंपतेअहादिवानक्तं चरक्षिपः ॥ १७ ॥

अद्यऽअद्य । श्वःऽश्वः । इन्द्र । त्रास्वम् । परे । च । नुः ।

विश्वा । च । नुः । जरितृन् । सत्त्पते । अहा ।

दिवान् । नक्तम् । च । रक्षिपः ॥ १७ ॥

हे इन्द्र नोस्मान् अद्याद्य यदधराद्यद्याप्यमहरस्ति तत्र । सर्वत्र एवं । श्वश्वः वास्व रक्ष ।
तथा परेच परस्मिन्स्त्वृषीपेहनि च वास्व । हे सत्पते सवांपाल विश्वा सवांण्यम्पहाहानि सर्वेष्व-
प्यहःसु नोस्मान् जरितृन् रक्षिपो रक्षसि । तथा दिवानक्तं च रक्षिपः रक्षति रक्षवा ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

प्रभृद्भीशूरोमघर्वातुवीर्मघःसंमिश्लोवीर्यायकम् ।
उभातेवाहूवर्षणाशतक्रतोतियावर्षामिमिक्षतुः ॥ १८ ॥ २१ ॥

प्रभृद्भी । शूरः । मघर्वा । तुविर्मघः । समश्मिश्चः ।
वीर्याय । कम् । उभा । ते । बाहू इति । वर्षणा । शतक्रतो
इति शतश्रुतो । नि । या । वर्जम् । मिमिक्षतुः ॥ १८ ॥ २१ ॥

अयं मघवेन्द्रः प्रभंगी प्रभजनशीलः शूरः तुवीमघः प्रभूतघनः संमिश्रः सम्यग्मिश्र-
यिता किमर्थं वीर्याय शत्रूणां वीर्यकरणाय कमितिपूर्णः एवं महानुभावोभवति । अथ मत्य-
क्षवादः—हे इन्द्र ते उभा उभावपि बाहू वृषणा वर्षको कामानां हे शतक्रतो बहुयुक्त मा यौ
वज्रमायुधं निमिमिक्षतुः परिगृह्णीवः ॥ १८ ॥

॥ इति पद्यस्य चतुर्थे एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

प्रोअस्माइति द्वादशर्चं तृतीयं सूक्तं काण्वस्य प्रगाथस्यार्षे पञ्चपदापंक्तिः सप्तम्याद्या-
स्तिस्रोबृहत्यः इन्द्रोदेवता । अत्रानुक्रमणिका—प्रोअस्मैद्वादश प्रगाथः पादं सप्तम्याद्याश्च ति-
स्रोबृहत्यइति । विनियोगोलैंगिकः ।

तत्र मथना-

प्रोअस्माउपस्तुतिभरतायज्जुजोपति ।
उक्थैरिन्द्रस्यमाहिंन्वर्षोवर्धन्तिसोमिनोऽद्वादइन्द्रस्यरातयः ॥ १ ॥
प्रो इति । अस्मै । उपस्तुतिम् । भरत । यत् । जुजोपति । उक्थैः ।
इन्द्रस्य । माहिंनम् । वर्षः । वर्धन्ति । सोमिनः । अद्वाः ।
इन्द्रस्य । रातयः ॥ १ ॥

अस्माइन्द्रायोपस्तुतिउपेत्यक्रियमाणस्तुति भोभरत प्रकर्येण संश्रुयत हे ऋत्विजः । य-
द्यदि अपमिन्द्रो जुजोपति सेवते तर्हि भरतेति । सोमिनः सोमपियस्येन्द्रस्य स्वभूतं माहिंनं म-
हव वयोचं सोमलक्षणं उक्थैः शस्त्रैः वर्धन्ति वर्धयन्ति भद्राः स्तुत्यानि सत्त्विन्द्रस्य रातयो
दानानि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अयुजोअसमो नृभिरेकः कृष्टीर्यास्यः ।
 पूर्वीरतिप्रवावृधे विश्वाजातान्योजसाभद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ २ ॥
 अयुजः । असमः । नृभिः । एकः । कृष्टीः । अयास्यः ।
 पूर्वीः । अति । प्र । वृधे । विश्वा । जातानि ।
 ओजसा । भद्राः । इन्द्रस्य । रातयः ॥ २ ॥

अयुजः असहायः असमः असदृशो न्यैर्नृभिर्देवैः एकोमुख्यः अयास्यः उपहापयितुमशक्यः पूर्वीः कृष्टीः पूर्वतन्यः प्रजाः अतिप्रवृधे अति प्रवर्धते । किञ्च विश्वा सर्वाणि जातानि इदानी-
 मुत्पन्नानि ओजसा भ्रष्टेनातिप्रवावृधे भद्रा इन्द्रस्य रातयः । अथवा यद्यपिरयुजो सहायोग्यै-
 रसदृश एक एव सन् पूर्वीः प्रजाः जातानि सर्वाण्यप्यतिक्रम्य वर्धते । शिष्टं समाप्तम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अहितेन चिदर्वता जीरदानुः सिपासति ।
 प्रवाच्यमिन्द्रतत्तर्ववीर्याणिकरिप्यतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ३ ॥
 अहितेन । चित् । अर्वता । जीरदानुः । सिपासति ।
 प्रवाच्यम् । इन्द्र । तत् । तर्व । वीर्याणि ।
 करिप्यतः । भद्राः । इन्द्रस्य । रातयः ॥ ३ ॥

अर्थं जीरदानुः क्षिप्रप्रदान इन्द्रः अहितेनायोजितेनापेरितेन चिदर्वतारणवताश्वेन सिपा-
 सति संभक्तुमिच्छति तव तस्माद्दे इन्द्र वीर्याणि सामर्थ्यानि करिप्यतस्तव महत्त्वं प्रवाच्यं
 स्तुत्यमित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आयाहि कृणवांमत् इन्द्रघ्नान्निवर्धना ।
 येभिः शविष्ठचाकनो भद्रमिह श्रवस्यते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ४ ॥

आ । या॒हि । कृ॒णवा॑म । ते । इन्द्रं । ब्रह्मा॑णि । वर्ध॑ना ।
यो॒क्तिः । श॒वि॒ष्ट । चा॒कर्नः॑ । भ॒द्रम् । इ॒ह । श्र॒व॒स्य॒ते ।
भ॒द्राः । इन्द्र॑स्य । रा॒त॒र्यः ॥ ४ ॥

हे इन्द्र आयात्यागच्छ ते कृणवाम किं ब्रह्माणि परिवृढानि स्तुतिरक्षणानि कर्माणि ।
कीदृशानि वर्धना उस्ताहवर्धकानि । योक्तिर्यैः कर्मभिः हे शविष्ठातिरायेन बलवन्निन्द्र चाकर्नः
कामयसे । किं भद्रं कर्तुं । कस्मै श्रवस्यतेचमिच्छते स्तोत्रे ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

धृ॒प॒तश्चि॒द्भू॒प॒न्म॒नः॑ कृ॒णो॒पीन्द्र॑ य॒त्त्वम् ।
ती॒त्रैः सो॒मैः स॒प॒र्य॒तो न॒मो॒क्तिः प्र॒तिभू॑प॒तो म॒द्रा इन्द्र॑स्य रा॒त॒र्यः ॥ ५ ॥
धृ॒प॒तः । चि॒त् । धृ॒प॒त् । म॒नः । कृ॒णो॒पि । इन्द्र॑ । य॒त् । त्वम् ।
ती॒त्रैः । सो॒मैः । स॒प॒र्य॒तः । न॒मः । इ॒क्तिः । प्र॒तिभू॑प॒तः ।
भ॒द्राः । इन्द्र॑स्य । रा॒त॒र्यः ॥ ५ ॥

हे इन्द्र धृपतश्चिद् घृष्टादपि धृपत् घृष्टं मनः कृणोपि अत्यन्तं घृष्टं करोपि । यद्यस्मात्त्वं तीत्रैः
मदजनकैः सोमैः सपर्यतः पूजयतो नमोक्तिर्नमस्कारैश्च प्रतिभूपतोर्लकुर्वतो यजमानस्य अभिमतं
दित्तत्तीनिशेषः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

अ॒व॒च॒ष्ट॒क॒र्ची॒प॒मो॒व॒तो॑ ई॒व॒मानु॑पः ।
जु॒ष्टी॒द॒क्ष॑स्य सो॒मि॒नः स॒र्वा॒यं कृ॒णु॒ते यु॒जै॒म॒द्रा इन्द्र॑स्य रा॒त॒र्यः ॥ ६ ॥ २२ ॥
अ॒व॒ । च॒ष्टे । ऋ॒ची॒प॒मः । अ॒व॒ता॒न॒इ॒व॒ । मा॒नु॒पः । जु॒ष्टी॒ ।
द॒क्ष॑स्य । सो॒मि॒नः । स॒र्वा॒यम् । कृ॒णु॒ते । यु॒जै॒म् ।
भ॒द्राः । इन्द्र॑स्य । रा॒त॒र्यः ॥ ६ ॥ २२ ॥

अथमिन्द्रः ऋचीपमो ऋचा स्तुत्या ममः तथापरिच्छिन्नः सन्नवचटे पश्यति अनुमहेष्ठा-
स्त्वात् । तत्र दृष्टान्तः-मानुषो मनुष्यः अवतानवदन्कृणादिमदेशानिव दृष्ट्वाच षष्ठी मीतोयं दक्ष

प्रबृद्धस्य सोमिनो यजमानस्य युजं युज्यमात्मानं सखायं कृणुते करोति तस्याभिमतं साधय-
तीत्यर्थः । अथवा तृपितोमनुष्मो जलपूर्णानवटानिवस्तुतः सन्प्रशयति सोमं पातुं । पश्चादवेक्षितं
तं युज्यमानं सोमं जुष्टी सेवित्वा दक्षस्य सोमिनः सखायं कृणुते कुरुते ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथ सप्तमी-

विश्वेतइन्द्रवीर्यदेवाअनुकर्तुंइदुः ।

भुवोविश्वस्यगोपतिःपुरुष्टुतभद्राइन्द्रस्यरातर्यः ॥ ७ ॥

विश्वे । ते । इन्द्र । वीर्यम् । देवाः । अनुं । कर्तुम् । दुः ।

भुवः । विश्वस्य । गोपतिः । पुरुष्टुतु ।

भद्राः । इन्द्रस्य । रातर्यः ॥ ७ ॥

हे इन्द्र ते तव वीर्यं सामर्थ्यं कर्तुं प्रज्ञाञ्च अनु अनुसृत्य विश्वे सर्वे देवाः दधुः धार-
यन्ति वीर्यं प्रज्ञाञ्च तव बलेन प्रज्ञयाञ्च तेषां वन्निनः प्रज्ञावन्तश्च भवन्तीत्यर्थः । तादृशस्त्वं
गोपतिः प्रसिद्धानां गवामुदकानां स्तुतिवचसोवा पतिर्भुवोभवसि विश्वस्येत्येतत्पदावर्गवत्स्यापि
गोशब्दस्य विशेषः । हे पुरुष्टुत बहुभिः स्तुतेन्द्र भवसीति समन्वयः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

गृणेनदिन्द्रतेशवउपमदेवतातये ।

यद्वंसिंस्तृन्नमोजसाशचीपतेभद्राइन्द्रस्यरातर्यः ॥ ८ ॥

गृणे । तत् । इन्द्र । ते । शवः । उपमम् । देवतातये ।

यत् । हंसिं । तृन्नम् । ओजसा । शचीपते ।

भद्राः । इन्द्रस्य । रातर्यः ॥ ८ ॥

हे इन्द्र ते तव तच्छवोवत्तं उपमं अन्तिकं देवतातये यजमानाय यत्तार्थवा गृणे स्तुवे ।
यद्यस्माद्देशचीपते वृत्रं ओजसा बलेन हंसि तस्मात्ते शवोगृणे ॥ ८ ॥

अथ नयमी-

समनेववपुष्यतःरूणवन्मानुपायुगा ।

विदेतदिन्द्रश्चेतनमर्धश्रुतोऽन्द्राइन्द्रस्यरातर्यः ॥ ९ ॥

समनाइव । वपुष्यतः । रूणवत् । मानुपा । युगा ।

विदे । तत् । इद्रः । चेतनम् । अर्ध । श्रुतः । अद्राः ।

इन्द्रस्य । रातर्यः ॥ ९ ॥

समनेव समानमनस्का योषिदिव सायथा वपुष्यतो वपुरिच्छतः पुरुषान् रूणवत्करोति स्ववशान् एवमयमिन्द्रो मानुषा मनुष्यान् युगा युगानि कालान्संबत्सरायनर्तुमासादीन्विदे लेभयति तद्युगानिर्माणामकं कर्म इन्द्रश्चेतनं सर्वस्य प्रज्ञापकं कृतवानिति शेषः । अध अथैवं कृत्वा श्रुतः सर्वत्र ख्यातोभूत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

उज्जातमिन्द्रतेशवउत्त्वामुत्तवक्तुम् ।

भूरिगोभूरिवाटधुर्मर्धवन्तवशर्मणिऽन्द्राइन्द्रस्यरातर्यः ॥ १० ॥

उत् । जातम् । इन्द्र । ते । शवः । उत् । त्वाम् । उत् । तव । क्तुम् ।

भूरिगो इति भूरिऽगो । भूरि । ववुधुः । मर्धवन् । तव ।

शर्मणि । अद्राः । इन्द्रस्य । रातर्यः ॥ १० ॥

हे इन्द्र उद । अयं व्यवहितेनापि ववुधुरित्यनेन संबध्यते । उद्धर्षयन्ति सोमेन । किं ते त्वजातमुत्पर्जं शवोवलं । नकेवलं बलं किन्तु त्वा मुद्धर्षयन्ति स्तुत्यादिना पश्चात्तव कर्तुं प्रज्ञां स्वानुकूलं उद्धर्षयन्ति भूरीत्येतत्प्रत्याख्यायं संबध्यते अति प्रभूतमुद्धर्षयन्तीत्यर्थः । कएवंकुर्वन्तीति उच्यते-हे भूरिगो बहुपशो हे मघवन्धनवन्दिन्द्र तव शर्मणि त्वदीये सुखे ये यतन्ते तेव कुर्वन्तीति ॥ १० ॥

अथैकादशी-

अहंचत्वंचद्वत्रहन्तसंयुज्यावसनिभ्युआ ।

अरातावाचिदद्रिवोनौशरसंसतेऽन्द्राइन्द्रस्यरातर्यः ॥ ११ ॥

अहम् । च । त्वम् । च । वृत्रहन् । सम् । युज्याव । सनिष्ठभ्यः ।
 आ । अरातिश्वा । चित् । अद्रिश्वः । अनु । नौ । शूर ।
 मंसते । भद्राः । इन्द्रस्य । रातर्यः ॥ ११ ॥

हे वृत्रहन्निन्द्र त्वश्वाहश्च संयुज्याव संगतौ भवाव । कियदवधीति उच्यते—सनिष्ठ्य आ
 यावदा कालेन धनानि लभ्यन्ते तावत्कालम् । नौ संगतयोश्चावयोः हे अद्रिवो वज्रयन्निन्द्र
 हे शूर अरातीवा चित् अदानोपि जनस्त्वद्वत्तधनस्य अनुमंसते अनुमतिं करोति ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

सत्यमिहाउतंवधमिन्द्रस्तवामनानृतम् ।

महाँअसुन्वतोवधोभूरिज्योतीँपिसुन्वतोभद्राइन्द्रस्यरातर्यः॥१२॥२३॥

सत्यम् । इत् । वै । ऊँ इति । तम् । वयम् । इन्द्रम् । स्त्वाम् । न ।
 अन्तम् । महान् । असुन्वतः । वधः । भूरि । ज्योतीँपि । सुन्वतः ।
 भद्राः । इन्द्रस्य । रातर्यः ॥ १२ ॥ २३ ॥

वर्यं प्रगाथास्तमिन्द्रं सत्यमिव सत्यमेव स्त्वाम नानृतं । वैदिति निश्चयेन । असत्यं स्त-
 याम । अस्मात्तिरुक्तागुणाः सत्याएव सन्तु नानृताइत्यर्थः । सत्यस्येन्द्रस्य सम्बन्धी असुन्वतोप-
 ष्टुर्वधोमहान् प्रभूतो भवति । भूरिज्योतीँपि बहून् सोमान् सुन्वतोभिषवं कुर्वतो यजमानस्येन्द्रकृती-
 नुग्रहो महान् भवतीत्यर्थः ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य चतुर्थे त्रयोविंशोवर्गः ॥ २३ ॥

सपूर्व्ये इति द्वादशर्चे चतुर्थे सूक्तं । अत्रानुक्रमणिका—सपूर्व्यो गायत्रमाद्याचतुर्धादिद्वे स-
 त्प्रीचानुष्टुभो गायत्रेन्मादैवी त्रिष्टुत्रिति । पथमा चतुर्थी पञ्चमी सप्तम्यश्चतस्रोनुष्टुभः अस्मैः
 द्वाइत्यन्त्यात्रिष्टुप् अवशिष्टागायत्र्यः अन्त्यायादेवादेयता शिष्टाऐन्ध्याः षष्ठेह्निमरुत्ववीयस्याद्य-
 स्तृचःप्रतिपत् । सूत्रितं च—सपूर्व्यो महानाँत्रयइन्द्रस्यसोमाइतिमरुत्ववीयस्यमतिपदनुचरानिति ।

एव प्रथमा—

सपूर्व्यो महानाँवेनः क्रतुभिरानजे ।

यस्यद्वारामनुष्पितादेवेषुधिषं आनुजे ॥ १ ॥

सः । पूर्यः । मुहानाम् । वेनः । ऋतुः । आनजे । यस्य । द्वारा ।
मनुः । पिता । देवेषु । धियः । आनजे ॥ १ ॥

सइन्द्रः पूर्योमुख्योमहानां पूज्यानां यजमानानां ऋतुभिः कर्मनिर्मितश्रुतैः
वेनः कान्तस्तेषां हविः कामयमानः आनजे आगच्छति । यस्येन्द्रस्य द्वारा द्वाराणि प्रा-
प्तुपायानि धियः कर्माणि देवेष्वेतेषुमध्ये पिता सर्वेषां पालको मनुमानजे प्राप । आनजिः प्रा-
तिकर्मा ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दिवोमानं नोत्सदन्त्सोमं पृष्ठासो अद्रयः ।
उक्था ब्रह्म च शंस्या ॥ २ ॥

दिवः । मानम् । न । उत् । सइन्द्र । सोमं पृष्ठासः ।
अद्रयः । उक्था । ब्रह्म । च । शंस्या ॥ २ ॥

दिवो दुलोकस्य मानं निर्मातारमिन्द्रं नोत्सदन् नोत्सृजन्तु । के सोमपृष्ठासः सोमस्वष्टारः
सोमाभिपनकर्तारः अद्रयोऽग्राणः । किञ्चित्कथा उक्थानि शस्त्राणि ब्रह्म च ब्रह्माणि स्तोत्राणि
शंस्या शंसनीयानि भवन्तीतिशेषः । यद्वा यानि स्तोत्राणि शस्त्राणि च सन्ति तानीन्द्रं नो-
त्सृजन्त्विति सामन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सविह्वँ अहिरोभ्य इन्द्रो गा अद्रुणोदप ।
स्तुपेतदस्य पौर्यम् ॥ ३ ॥

सः । विद्वान् । अहिरोऽभ्यः । इन्द्रः । गाः । अद्रुणोत् ।
अप । स्तुपे । तत् । अस्य । पौर्यम् ॥ ३ ॥

सविद्वानुपायतः इन्द्रोऽहिरोभ्यः वेपामर्थाय गाः पणिभिरपहताः पिहिता अपाद्रुणोत्
अपवारितवान् तत्रादशमस्य पौर्यं पुंस्त्वं सामर्थ्यं स्तुपे स्तौमि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

सप्रत्नथाकविष्टुधइन्द्रोवाकस्यवृक्षाणिः ।

शिवोअर्कस्यहोमन्यस्मत्रागन्त्ववसे ॥ ४ ॥'

सः । प्रत्नइथा । कविष्टुधुधः । इन्द्रः । वाकस्य । वृक्षाणिः । शिवः ।
अर्कस्य । होमनि । अस्मत्त्रा । गन्तु । अवसे ॥ ४ ॥

सइन्द्रः प्रत्नथा प्रत्नवत् पूर्वस्मिन्काले यथा तद्विदानीमपि कविष्टुधः मेधाविनां स्तो-
त्रुणां वर्धयित्वा वाकस्य स्तोत्रुः वृक्षाणिः वोढा शिवः ह्यखकरः अर्कस्य अर्कमन्त्रं अर्चनीय-
त्वादर्चनसाधनत्वाद्वा तादृशस्य सोमस्य होमनि होमे सअस्मत्त्रा अस्मात् नु निमित्तभूतेषु अव-
से रक्षणाय गन्तु गच्छतु ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

आदूनुतेअनुक्तुंस्वाहावरस्ययज्यवः ।

श्वात्रमर्काअनूपतेन्द्रंगोत्रस्यदावने ॥ ५ ॥

आत् । ऊँ इति । नु । ते । अनु । क्तुम् । स्वाहा । वरस्य । यज्यवः ।
श्वात्रम् । अर्काः । अनूपत् । इन्द्रं । गोत्रस्य । दावने ॥ ५ ॥

आदु अनन्तरमेव नु अथ हे इन्द्र ते तव क्रतुं कर्म अनुक्रमेण अनूपतेति संबंधः । अनु-
क्रमेण स्तुवन्ति के स्वाहावरस्य स्वाहादेव्याः पतेरमेः यज्यवोयष्टारः तदर्थमग्नौ यार्गं कुर्वन्तइ-
त्यर्थः । तादृशाअर्काः अर्चयितारः स्तोत्रारः श्वात्रमिति क्षिप्रनाम अन्यदेवतास्तुतिरूपं विलं-
भमकृत्वातिशीममविदीर्घं स्तुवन्तीत्यभिप्रायः । किमर्थं स्तुवन्तीत्युच्यते—गोत्रस्य दावने धन-
स्य दानाय ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

इन्द्रेविश्वानिवीर्याकृतानिकर्त्त्वानिच ।

यमर्काअध्वरविदुः ॥ ६ ॥ २४ ॥

इन्द्रे । विश्वानि । वीर्या । कृतानि । कर्त्वानि । च ।
यम् । अर्काः । अध्वरम् । विदुः ॥ ६ ॥ २४ ॥

अस्मिन्निन्द्रे विश्वानि सर्वाणि वीर्या वीर्याणि सामर्थ्यानि कृतानि कर्त्वानि कर्त्वव्यानि च वर्तन्तइतिशेषः । यमिन्द्रं अर्काः स्तोतारः अध्वरमर्हिसकं विदुर्जानन्ति तस्मिन्निन्द्रइति ॥६॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

पञ्चमेहनि मरुत्ववीये यत्पाञ्चजन्ययेतिसृचः प्रतिपत् । सूविंत्तच—यत्पाञ्चजन्ययाविशे-
न्द्रइत्तोमपापकइति मरुत्ववीयस्यप्रतिपदनुचराविति ।

सौपा सप्तमी—

यत्पाञ्चजन्ययाविशेन्द्रेघोपाअस्तक्षत ।

अस्तृणाद्बृहणाविपोर्धुर्धोमानस्यसक्षयः ॥ ७ ॥

यत् । पाञ्चजन्यया । विशा । इन्द्रे । घोपाः । अस्तक्षत ।

अस्तृणात् । बृहणा । विपः । अर्यः । मानस्य । सः । क्षयः ॥ ७ ॥

यद्यदा पाञ्चजन्यया निपादपञ्चमाश्वत्वारोवर्णाः पञ्चजनास्तत्र भवयाविशा पञ्चया इ-
न्द्रे घोपाः स्तुतयोस्तक्षत सृज्यन्ते तदानीमयमिन्द्रोऽस्तृणाव हिनस्ति शत्रून् बृहणा स्वमह-
त्वे नानन्यसहायेनेत्यर्थः । तादृशः सअर्यः स्वामी इन्द्रोविपो मेधाविनः स्तोतुर्यय मानस्य पू-
जायाः सात्कारस्य क्षयोनिवासो भवति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

इयमुत्तेअनुष्टुतिश्चरूपेतानिर्षौस्यां । प्रावंश्चक्रस्यवर्तनिम् ॥ ८ ॥

इयम् । ऊँ इति । ते । अनुष्टुतिः । चरूपे । तानि । षौस्यां ।

प्र । आवः । चक्रस्य । वर्तनिम् ॥ ८ ॥

इयमिदानीं क्रियमाणा अनुष्टुतिः अनुकूलास्तुतिः ते एव स्वभूता । कुतस्तवेति वानि
मसिद्धानि वृत्तवधादीनि षौस्यां पुंस्त्वानि यतश्चरूपे अतस्तइत्यर्थः । हे इन्द्र चक्रस्य रया-

अथ द्वादशी-

अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहृत्ये भरहूतौ सजोपाः ।
यः शंसते स्तुवते धार्धिपुञ्ज इन्द्रं ज्येष्ठा अस्माँ अवन्तु देवाः ॥ १२ २५ ॥

अस्मे इति । रुद्राः । मेहना । पर्वतासः । वृत्रहृत्ये । भरहूतौ ।
सृष्टजोपाः । यः । शंसते । स्तुवते । धार्धि । पुञ्जः । इन्द्रं ज्येष्ठाः ।
अस्मान् । अवन्तु । देवाः ॥ १२ ॥ २५ ॥

अस्मे अस्मान् रुद्राः मेहना उदकसेचनयुक्ताः पर्वतासो मेधाश्च वृत्रहृत्ये वृत्रहननसा-
धने भरहूतौ संग्रामाह्वाने सजोपाः अस्मत्समानधीतिश्च य इन्द्रः शंसते शस्त्रं पठते स्तुवते स्तोत्रं
कुर्वते च यजमानाय पुञ्जो यलवान्वेगवान् वा धार्धि गच्छति स इन्द्रश्च इमे इन्द्रज्येष्ठा देवा अ-
स्मानन्तु रक्षन्तु । अस्मानिति पूरणः । अथ वैवंषो ज्यं रुद्रा रुद्रपुत्रा मेहना सेचनेन युक्ताः पर्वता
पर्वतसदृशाः पूरणवन्तः प्रीणनवन्तो वा । पर्वपुनः प्रणातेः प्रीणातेर्वेति निरुक्तम् । वृत्रहृत्ये भरहूतौ
सजोपाः सजोपसः सहायभूता मरुतो देवा इन्द्रज्येष्ठाः उक्तलक्षण इन्द्रश्चास्मानवन्ति ॥ १२ ॥

॥ इति पठस्य चतुर्थे पञ्चविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

उत्त्वामन्दन्त्विति द्वादशर्वं पञ्चमं सूक्तं प्रगाथस्वार्थं प्राग्बत्सप्रपरिभाषया गायत्रीमैन्द्रं ।
उत्वेत्यनुक्रमणिका । विनियोगोलैंगिकः ।

तत्र प्रथमा-

उत्त्वामन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः ।

अव ब्रह्मद्विषो जहि ॥ १ ॥

उत् । त्वा । मन्द्न्तु । स्तोमाः । कृणुष्व । राधः । अद्रिवः ।

अव । ब्रह्मद्विषः । जहि ॥ १ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां स्तोमाः स्तुवय उद उल्लसं मन्द्न्तु मादयन्तु । कृणुष्व कुरु राधो न
हे अद्रिवो ब्रह्मद्विषो जहि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प॒दाप॒णीर॑रा॒धसो॑नि॒वा॒धस्त्र॒म॒हाँअ॑सि ।
न॒हि॒त्वा॒कश्च॒न॒प्रति॑ ॥ २ ॥

प॒दा । प॒णीन् । अ॒रा॒धसः॑ । नि । वा॒धस्त्र॒ । म॒हान् ।
अ॒सि । न॒हि । त्वा । कः । च॒न । प्र॒ति ॥ २ ॥

पणीन् लुब्धानराधसो यष्टव्यधनरहितान् केवलधनान् पदा पादेनातिक्रम्य नि नितां वाधस्व । कुतः यतस्त्वं महान् असि भवसि त्वा त्वां तव कश्चन कश्चिदपि देवः असुरो मनुष्योवा प्रति प्रतिनिधिः सदृशः नसस्ति खलु ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

त्व॒मी॒शिपे॑सु॒ताना॑मि॒न्द्र॒त्वमसु॑तानाम् ।
त्वं॒राजा॑ज॒नाना॑म् ॥ ३ ॥

त्वम् । ई॒शिपे॑ । सु॒तानाम् । इन्द्र॑ । त्वम् । अ॒सु॒तानाम् ।
त्वम् । राजा॑ । ज॒नानाम् ॥ ३ ॥

हे इन्द्र त्वं सुतानामभिपुत्रानां सोमानामीशिपे ईश्वरोभवसि तथा त्वमसुतानां पत्न्याकारे वर्तमानानां चेशिपे त्वं जनानां सर्वेषां राजाभवसि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ए॒हि॒मे॒हि॒क्षयो॑दि॒व्या॒इ॒धोप॑श्च॒र्यणी॑नाम् ।
ओ॒मे॒र्ष॒णाति॑रो॒दसी॑ ॥ ४ ॥

आ । इ॒हि । प्र । इ॒हि । क्षयः॑ । दि॒वि । आ॒इ॒धोप॑न् । च॒र्य॒णी॑नाम् ।
आ । उ॒मे इति॑ । प॒णा॒सि । रो॒दसी॑ इति॑ ॥ ४ ॥

गच्छ दिवमावोपन् यजमानं स्तुवन् उभे रोदसी द्यावापृथिव्यौ आपृणासि आपूरयसि ते-
सा वृष्ट्या वा ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

त्वं चित्पर्वतं गिरिं शतवन्तं सहस्रिणम् ।

विस्तोतृभ्यो रुरोजिथ ॥ ५ ॥

त्यम् । चित् । पर्वतम् । गिरिम् । शतवन्तम् । सहस्रिणम् ।

वि । स्तोतृभ्यः । रुरोजिथ ॥ ५ ॥

हे इन्द्र त्वं त्वं चित् तं चिदिति पूरणः पर्वतं पर्ववन्तं गिरिं मेघं उभयोर्मघनामत्वादेको
योगरूढोद्गद्यः शतवन्तं शतोदकवन्तं तथा सहस्रिणं अपरिमितवृष्टिं मेघं स्तोतृभ्योर्घाय
विरुरोजिथ विरुज वज्रेण ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

व्यमुं त्वा दिवा सुते व्ययं नक्तं हवामहे ।

अस्माकं काममापृण ॥ ६ ॥ २६ ॥

व्यम् । ऊँ इति । त्वा । दिवा । सुते । व्यम् । नक्तम् । हवामहे ।

अस्माकंम् । कामम् । आ । पूण ॥ ६ ॥ २६ ॥

हे इन्द्र व्यं त्वा त्वां दिवा अहनि सुते सोमेभिपुते हवामहे आह्वयामः तथा व्यं नक्तं
हवामहे । आहूतः आगत्यास्माकं काममापृणापूरयं ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे पङ्क्तिशोवर्गः ॥ २६ ॥

अथ सप्तमी-

कं स्य वृषस्यो युवा तु विग्रीवो अनानतः ।

ब्रह्माकस्तं संपर्यति ॥ ७ ॥

कं । स्यः । वृषजः । युवा । तु विग्रीवः । अनानतः ।

ब्रह्मा । कः । तम् । संपर्यति ॥ ७ ॥

स्यः सवृषभोषर्पिता युवा नित्यवरुणः तुविथ्रीवः विस्तीर्णकन्धरः अनाततः कदावि-
दप्यनवनतः इन्द्रः क कुत्र वतेते इति कोजानातीत्यर्थः । को ब्रह्मा स्तोता तमिन्द्रं सपर्यति
पूजयति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

कस्यस्वित्सर्वनंवृषाजुजुष्वौअवंगच्छति ।
इन्द्रंकउस्त्रिदाचके ॥ ८ ॥

कस्य । स्वित् । सर्वनम् । वृषा । जुजुष्वान् । अव । गच्छति ।
इन्द्रम् । कः । ऊँ इति । स्वित् । आ । चके ॥ ८ ॥

कस्य स्वित्सर्वनं स्विति विचिकित्सायां वृषा वषितेन्द्रो जुजुष्वान् प्रीयमाणोवगच्छति
कउ कोवा यजमानइन्द्रं आचके जानाति स्तोतुं स्वितिपूरणः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

कंतेदानाअसक्षतवृत्रंहृन्कंसुवीर्या ।
उक्थेकउस्त्रिदन्तमः ॥ ९ ॥

कम् । ते । दानाः । असक्षत । वृत्रंहृन् । कम् । सुवीर्या ।
उक्थे । कः । ऊँ इति । स्वित् । अन्तमः ॥ ९ ॥

ते त्वां दानाः यजमानैर्दद्याः असक्षत-सेवन्ते । हे वृत्रहृन् वृत्रस्य हन्तारिन्द्रं कं कीदृशं
त्वां उक्थे शस्त्रे सुवीर्यां शोभनवीर्याणि स्तोत्राणि असक्षत कउस्वित् अन्तमो कोवान्तिकतमो
भवति युद्धे ॥ ९ ॥

द्वितीयपर्याये होतुः शस्त्रे अयतेमानुपइति वृचोनुरूपः । स्मृतश्च । अयतेगानुपेजन-
वदेदधीति ।

सैषा वृचे प्रथमा सूक्ते दशमी—

अयंतेमानुपेजनेसोमःपूरुपुंसूयते ।
तस्येहिप्रद्रवापिब ॥ १० ॥

अयम् । ते । मानुषे । जने । सोमः । पूरुषु । स्युते ।
तस्य । आ । इहि । प्र । द्रव । पिव ॥ १० ॥

अयं सोमस्ते त्वदर्थं तव स्वजूतो वा पूरुषु मनुष्येषु मध्ये मानुषे जनमपि स्यते ।
अथवा पूरुषामसु राजसु स्यते तस्य तमित्यर्थः तमेहि आगच्छ अगात्यच प्रद्रव ग्रहसमीपं
तथा कृत्वा पिव तं सोमम् ॥ १० ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्ते एकादशी-

अयंते शर्यणावन्ति सुपोमांयामधिप्रियः ।
आर्जीकीयेमदिन्तमः ११ ॥

अयम् । ते । शर्यणावन्ति । सुप्तोमांयाम् । अधि ।
प्रियः । आर्जीकीये । मदिन्तमः ॥ ११ ॥

अयमस्मान्निरतिपुतः सोमः ते त्वां मदिन्तमोमादपितृत्तमोयं अधिश्रितः आश्रितः । कु-
त्रेति तदुच्यते शर्यणावति कुरुक्षेत्रस्य जघनार्धभवे शरतृणोपेतं सरसि । तत्सरः कुत्रवर्ततइति
वच्यते-सुपोमाया एवनामिकाया नद्या । साच कुत्र वर्ततइति तदुच्यते-आर्जीकीयेपत्तना-
गके देशे । एवमुक्तमकारेणात्यन्तदूरदेशे वर्तते यः सोमः स एवायमतिपुतं पिबेति उत्तरान्वयः
॥११॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते द्वादशी-

तमद्यराधसेमहे चारुमदायघृष्वये ।
एहीमिन्द्रद्रवापिव ॥ १२ ॥ २७ ॥

तम् । अद्य । राधसे । महे । चारुम् । मदाय । घृष्वये ।
आ । इहि । इम् । इन्द्र । द्रव । पिव ॥ १२ ॥ २७ ॥

तं पूर्वमद्ये उपवर्णितं चारुं चण्डशीलं सोमं महे महते राधसेस्माकं धनाय तव घृष्व-
ये शत्रूणां धर्षणशीलाय मदाय पिव । हे इन्द्र तदर्थं अद्य द्रव गच्छ शीघ्रं सोमपात्रं मति
तदर्थमी निदानमित्यागच्छ ॥ १२ ॥

॥ इति पद्यस्य चतुर्थे सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

यदिन्द्रमिति द्वादशार्चपठं सूक्तं मगाथस्वार्पं गायत्रमैन्द्रं । यदिन्द्रेत्पनुक्तात् । वि-
नियोगोलैन्निकः ।

तत्र प्रथमा—

यदिन्द्रप्रागपागुदुङ्घ्न्यग्वाहूपसेनृभिः ।

आर्याहितूर्यमाशुभिः ॥ १ ॥

यत् । इन्द्र । प्राक् । अपाक् । उदक् । न्यक् । वा ।

हूयसे । नृभिः । आ । याहि । तूर्यम् । आशुभिः ॥ १ ॥

हे इन्द्र त्वं नृभिः कर्मनेतृभिः अस्मदीयैः अध्वर्यादिभिः प्राग्वा अपाग्वा उदग्वा न्य-
ग्वा यतः कुतश्चिद्धूयसे अतस्तूर्यं तूर्णमाशुभिराशुगामिभिरश्वैरायासागच्छ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यद्वाप्रस्रवणेदिवोमादयासेस्वर्णरे ।

यद्वासमुद्रेअन्धसः ॥ २ ॥

यत् । वा । प्रस्रवणे । दिवः । मादयासे । स्वर्णरे ।

यत् । वा । समुद्रे । अन्धसः ॥ २ ॥

यद्वा अथवा दिवो घुल्लोकस्य प्रस्रवणे अमृतनिस्पन्दने स्थाने मादयासे माद्यसि यद्वा
स्वर्णरे स्वर्गनयनेवा शूलोके अन्यस्य यागदेशे माद्यसि । यद्वा अन्धसः अन्धोऽन् तेन तर्का-
रणमुदकं लक्ष्यते तस्य समुद्रे समुन्दनापादनभूतेन्तरिक्षे माद्यसि तत्रतत्र वर्तमानमपि हुवद-
त्युत्तरत्र सम्बन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आत्वांगीभिर्महाभुर्हुवेगामिवभोजसे ।

इन्द्रसोमस्यर्पातये ॥ ३ ॥

आ । त्वा । गीःभिः । महाम् । उरुम् । हुवे ।

गाम् इदं । भोजसे । इन्द्र । सोमस्य । र्पातये ॥ ३ ॥

हे इन्द्रे त्वा त्वां गीर्षिः स्तुतिभिः आहुवे आहुयामि कीदृशं त्वां महान् महान्तं उरुं प-
भूतं किमर्थं सोमस्यपीत्रिये पानाय । आहुवने दृष्टान्तः—श्रोजते श्रोगाय गामिव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आतं इन्द्रमहिमानं हरं यो देवते महः ।

रथे वहन्तु विभ्रतः ॥ ४ ॥

आ । ते । इन्द्र । महिमानम् । हरं यः । देव । ते ।

महः । रथे । वहन्तु । विभ्रतः ॥ ४ ॥

हे इन्द्र ते तव महिमानं माहात्म्यं रथे विभ्रतो धारयन्तो हरयोस्त्वा आवहन्तु । तथा हे
देव ते महस्तेजोरथे विभ्रतः अश्वा आवहन्तु । अत्र महिन्नो महसश्च पृथगावहनासंभवात् ता-
भ्यां विशिष्टं बहन्त्वित्यर्थः । अथवा महिमानं विभ्रतस्ते त्वां रथेवहन्तु महोविभ्रतश्च त्वां बह-
न्त्विति योग्यम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

इन्द्रं गृणीपउस्तुपे महौ उग्र ईशानकृत् ।

एहि नः सुतं पिव ॥ ५ ॥

इन्द्रं । गृणीपे । ऊँ इति । स्तुपे । महान् । उग्रः ।

ईशानकृत् । आ । इहि । नः । सुतम् । पिव ॥ ५ ॥

हे इन्द्र त्वं गृणीषे उच्यते इदं देहीदं कुर्विति । तथा स्तुपेउ स्तुपस्ते च । उग्र इति चार्थे ।
कीदृशस्त्वं महान् गुणैः पशुद्वः उग्रउर्ध्वबलः ईशानकृत् पेश्वर्यकर्ता तादृशस्त्वं एत्यागच्छ
आगत्य च नः सुतं सोमं पिव ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

सुतावन्तस्त्वावप्यं प्रयं स्तं नो हवामहे ।

दुदं नो च हि रासदे ॥ ६ ॥ २८ ॥

सुतश्चन्तः । त्वा । वयम् । प्रयस्वन्तः । हवामहे ।

इदम् । नः । वहिः । आसदे ॥ ६ ॥ २८ ॥

सुतावन्तोऽपिपुतसोमवन्तः प्रयस्वन्तश्चरुपुरोडाशाद्यन्नवन्तश्च वयं त्वा त्वां हवामहे
आह्वयामः किमर्थं इदं नोऽस्मदीयं वहिर्वाहिपि यज्ञे वहिपिवा आसदे आसादनाय ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थेष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

अथ सप्तमी—

यच्चिद्विशश्वतामसीन्द्रसाधारणस्त्वम् ।

तत्त्वावयंहवामहे ॥ ७ ॥

यत् । चित् । हि । शश्वताम् । असिं । इन्द्रं । साधारणः ।

त्वम् । तम् । त्वा । वयम् । हवामहे ॥ ७ ॥

हे इन्द्र त्वं यच्चिद्वि यस्मात्सर्वं शश्वतां बहूनां यजमानानां साधारणोऽसि । चिद्विपू-
रणः । हीतिप्रसिद्धौ । तं वादृशं साधारणं त्वा त्वां वयं हवामहे आह्वयामः । इतरेभ्यः पूर्वमिति
भावः ॥ ७ ॥

भावःसवने इदंतेसोम्यमिति होतुः प्रस्थितयाज्या । सृजितश्च—इदंतेसोम्यमधु भिन्नवयं-
हवामहेति ।

सैषा सक्तेष्टमी—

इदंतेसोम्यमध्वधुक्षुन्नक्षिभिर्नरः ।

जुपाणइन्द्रतापिव ॥ ८ ॥

इदम् । ते । सोम्यम् । मधुं । अधुक्षु । अद्रिः । नरः ।

जुपाणः । इन्द्र । तत् । पिव ॥ ८ ॥

हे इन्द्र ते त्वदर्थमिदं सोम्यं सोमसम्बन्धि मधु अपुक्षद आद्रिभिः प्रावभिरभिपवसाभने-
नोऽस्मदीयाअध्वर्वादिभ्यः । हे इन्द्र तन्मधु जुपाणः प्रीयमाणः पिव ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

विश्वान् अर्यो विपश्चितो निख्यस्तूयमागहि ।
अस्मेधेहि श्रवो वृहत् ॥ ९ ॥

विश्वान् । अर्यः । विपःश्चितः । अति । ख्यः । तूयम् ।
आ । गहि । अस्मे इति । धेहि । श्रवः । वृहत् ॥ ९ ॥

हे इन्द्र अर्यः स्वामी त्वं विश्वान्विपश्चितः स्तोतृन् अतिख्यः अतिक्रम्य पश्य । तदर्थं
तूपं क्षिपमागहि आगत्य चास्मेस्मासु बृहच्छ्रवोन् यशोवा धेहि ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

दाता मे पृपतीनां राजा हिरण्यवीनाम् ।
मा देवामघवारिपत् ॥ १० ॥

दाता । मे । पृपतीनाम् । राजा । हिरण्यवीनाम् ।
मा । देवाः । मघाः । रिपत् ॥ १० ॥

हिरण्यवीनां हिरण्यवीतानां पृपतीनां राजा इन्द्रो मे दाता भवतु । हे देवाः मघया इन्द्रो-
मारिपत् रिष्टोभाभवतु ॥ १० ॥

अथैकादशी-

सहस्रे पृपतीनामधि चन्द्रं वृहत्पृथु ।
शुकं हिरण्यमाददे ॥ ११ ॥

सहस्रे । पृपतीनाम् । अधि । चन्द्रम् । वृहत् ।
पृथु । शुकम् । हिरण्यम् । आ । ददे ॥ ११ ॥

अहं पृपतीनां गवां सहस्रे अधि उपरि धारितं बृहत् महत् पृथु विस्तृतं चन्द्रं आह्ला-
दकं शुकं निर्मलं हिरण्यं आददे स्वीकरोमि इन्द्रेणानीतम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

नपातो दुर्गहस्य मे स हस्त्रेण सुरार्धसः ।

श्रवो देवेष्वक्रत ॥ १२ ॥ २९ ॥

नपातः । दुः६गहस्य । मे । स हस्त्रेण । सुरार्धसः ।

श्रवः । देवेषु । अक्रत ॥ १२ ॥ २९ ॥

नपातः अरक्षितस्य दुर्गहस्य दुःखं ग्राहमानस्य मे मम सम्बन्धिनोजनाः सहस्त्रेण अप-
रिमितेनेन्द्रक्षेत्रेण गवादिधनेन सुरार्धसः सुधनाः सन्तो देवेषु प्रीतेषु इन्द्रः प्रीतइत्यर्थः श्रवोर्न
यशोवा अक्रत अलजन्तेत्यर्थः ॥ १२ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे एकोनविंशोवर्गः ॥ २९ ॥

तरो भिर्वेद इति पञ्चदशार्थं समं सूक्तं प्रगाथपुत्रस्य कलेरार्षं पथमावृतीयाद्युजोबृहत्पः
द्विषोपाचनुध्यादियुजः सतो बृहत्पः पञ्चदशीत्वनुधुष । तथा चानुक्रमणिका—वरोभिः पञ्चोना
कलिः प्रगाथः प्रगाथमन्त्यानुधुषिति । महामते निष्येकवत्ये वार्हतवृत्ताशीतावेतस्सूक्तम् । तथा च
पञ्चमारण्यके सूत्रितम्—तरो भिर्वो विदद्वसु मित्युत्तमाभुद्धरेदिति । अग्निष्टोमे च्छावाकशस्त्रे प्रगाथः
स्तोत्रियः । तथा च सूत्रितम्—तरो भिर्वो विदद्वसुं तरणिरित्तिपासतीति प्रगाथो स्तोत्रियानुरूपाधि-
ति । चातुर्विंशिकेहन्ययमेव प्रगाथः स्तोत्रियः । सूत्रितं च—तरो भिर्वो विदद्वसुं तरणिरित्तिपासतीति ।

तत्र प्रथमा—

तरो भिर्वो विदद्वसुमिन्द्रं सवार्धं ऊतये ।

वृहद्गायन्तः सुतसो मे अध्वरे हुवे नरं नकारिणम् ॥ १ ॥

तरः६भिः । वुः । विदद्वसुम् । इन्द्रम् । सवार्धः । ऊतये । वृहत् ।

गायन्तः । सुतसो मे । अध्वरे । हुवे । नरम् । न । कारिणम् ॥ १ ॥

हे ऋत्विजो योयूर्यं तरो भिर्वे गैरश्वरूपेण वैगैरेव वा विदद्वसुं वेदपदसुं घनापेदकमिन्द्रं
सवाधो वाधासहिता ऊतये रक्षणाय वृहत्सामितत्संज्ञं गायन्तः सन्तः परिचरतेति शेषः । कु-
त्रेति तदुच्यते—सुतसो मे सुतसोमकेध्वरे यज्ञे सोमपागे अहं च तमिन्द्रं हुवे आह्वयामि । क्वि-

व शरं प्रवारं कुटुंबोपकं कारिणं हितकरणशीलं यथा स्वहितकरणायाह्वयन्ति पुत्रादपस्तद-
तथाभूतमिन्द्रं हुवइति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया--

नयंदुधावरन्तेनस्थिरामुरोमदैसुशिप्रमन्धसः ।

यआदृत्याशशामानायंसुन्वतेदाताजरिन्नउक्थ्यम् ॥ २ ॥

न । यम् । दुधाः । वरन्ते । न । स्थिराः । मुरः । मदै ।

सुशिप्रम् । अन्धसः । यः । आदृत्यं । शशामानायं ।

सुन्वते । दाता । जरिन्ने । उक्थ्यम् ॥ २ ॥

यं सुशिप्रमिन्द्रं दुधाः दुधरा अमुरादयो नवरन्तेनवारयन्ति संग्रामे तथा स्थिराः देवा-
नवरन्ते किंच मुरो मरणस्वभावा मनुष्याः नवरन्ते अंधसः अनस्य मदे मदाय सोमपानज-
निताय आदृत्य यः शशमानाय शंसमानाय सुन्वते अभिषवं कुर्वते जरिन्ने स्तोत्रेच दाता भ-
वति किं उक्थ्यं स्तुत्यं धनं सरेजयतीत्युत्तरत्र संबन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया--

यःशक्रोमृक्षोअश्व्योयोवाकीजोहिरण्ययः ।

सऊर्वस्यरेजयत्यपावृत्तिमिन्द्रोगव्यस्यवृत्रहा ॥ ३ ॥

यः । शक्रः । मृक्षः । अश्व्यः । यः । वा । कीजः । हिरण्ययः ।

सः । ऊर्वस्यं । रेजयति । अपवृत्तिम् । इन्द्रः । गव्यस्य । वृत्रहा ॥ ३ ॥

यः शक्रइन्द्रः स्तोत्रुणां मृक्षः शोधकः परिवरणीयोवा यश्च अश्व्यः अररकृशतः अश्व्यः ।
अयवाश्व्यइति स्वार्थिकोपत्रं मुक्षोश्वः प्रक्षान्तितोश्वइव वर्तते । योवा कीजः कीजइत्यद्भुतमाह
किमस्य कथं जातं इतिच यश्च हिरण्ययः हिरण्यपयारीरः सपवमाश्वयंश्रुतइन्द्रोवृत्रहा गव्य-
स्य गोसमूहस्य कीट्यास्य ऊर्वस्य बहुलस्य अपावृत्तिं अपवरणीयं रेजयति कम्पयतीत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी--

निरवातंचिचःपुरुसंभृतंवसूदिहर्षतिदाशुपे ।

वञ्जीसुशिप्रोहर्षभ्वइत्करदिन्द्रःऋत्यायथावशात् ॥ ४ ॥

निःस्वातम् । चित् । यः । पुरुःसम्भृतम् । वसुं । उत् ।
 इत् । वर्षति । दाशुपे । वृज्जी । सुदशिप्रः । हरिः अश्वः ।
 इत् । करत् । इन्द्रः । कर्त्वा । यथा । वरात् ॥ ४ ॥

निस्वातंचि व श्रुमौखात्वा स्थापितमतिसंभृतं संगृहीतं यागदानादिकं कृत्वा ईदृशं पुरु
 बहु वसु धनं उदिद्वपति उद्वपत्येव दाशुपे यजमानाय एवं । योदेवः करत् करोति सपञ्जी सुशि-
 प्रः सुहनुः हर्यश्वइव हरितवर्णाश्वयुक्त इन्द्रएव करोति केनोपाधिना कृत्वा कर्मणा यागेनोपा-
 धिना यथावशव येनमकारेण कामयते तथासएव करोति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

यद्वावन्थपुरुष्टुतपुराचिच्छूरनृणाम् ।

वयंतत्तइन्द्रसंभरामसियज्ञमुक्थंतुरंवचः ॥ ५ ॥ ३० ॥

यत् । ववन्थ । पुरुःस्तुत् । पुरा । चित् । शूर । नृणाम् ।
 वयम् । तत् । ते । इन्द्र । सम् । भरामसि । यज्ञम् ।
 उक्थम् । तुरम् । वचः ॥ ५ ॥ ३० ॥

हे पुरुष्टुत बहुभिः स्तुतेन्द्र शूर विक्रान्त नृणां नेतृणां स्तोत्राणां सकाशात् पुराचिदि-
 त्युपमाथे । तथेदानीमपि यद्ववन्थ अचीकमथ तदेव वयं तुरं तूर्णं ते तुक्थं हे इन्द्र संभरामसि
 संभरामः । किन्तदित्युच्यते-यतं यागयोग्यं हरिः उक्थं शस्त्रं वचः वाच्यं तव पियतमं हरिः
 स्तोत्रं च संभरामोऽप्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे विशोऽर्गः ॥ ३० ॥

अथ षष्ठी-

सचासोमेपुपुरुहूतवज्जिवोमदापद्युक्षसोमपाः ।

त्वमिद्धिब्रह्मरुनेकाम्यं वसुदेष्टः गुन्वते सुव ॥ ६ ॥

सचा । सोमेषु । पुरुहूत । वृज्जिह्वः । मदाय । युक्ष । सोमहपाः ।
त्वम् । इत् । हि । ब्रह्महृते । कार्म्यम् । वसु ।
देष्टः । सुन्वते । जुर्वः ॥ ६ ॥

हे पुरुहूत बहुभिराहूव हे वज्रिवः वज्रवन् युक्ष युमन् सोमपाः सोमस्पपातस्त्वं सोमे-
ष्वभिपुतेषु मदाय सचा सह भवेतिशेषः त्वमिच्चमेव बलकृते स्तोत्रकर्त्रे सुन्वतेच कार्म्यं क-
मनीयं वसु धनं देष्टोदादृत्वमो भुवोभवसि । हिपूरणः ॥ ६ ॥

चानुर्विशिकेहनि माध्यन्दिनसवनेच्छावाकशास्त्रे वयमेनमिति वैकल्पिको नुरूपः तथाच-
सूचितम्—वयमेनमिदात्वोयोराजाचर्पणीनामिति ।

सोमा प्रगाथे प्रथमा सूक्ते सप्तमी—

वयमेनमिदास्त्रोर्पीपेमहवृज्जिणम् ।

तस्माउअद्यसंमुनासुतंभुरानूनंभूपतश्रुते ॥ ७ ॥

वयम् । एनम् । इदा । सः । अपीपेम । इह । वृज्जिणम् ।

तस्मै । ऊँ इति । अद्य । समना । सुतम् । भुर ।

आ । नूनम् । भूपत । श्रुते ॥ ७ ॥

वयं यजमाना एतमिन्द्रं वृज्जिणं इदा इदानीं त्वञ्च इह अव अपीपेम आप्यामयाम सो-
मेन । तस्माउ तस्मात्प्रगाथाव सप्तमा समनाप संग्रामार्थं सुतमभिपुर्वं सोमं भर इरत हे अध्व-
र्यादयः । नूनमिदानीं श्रुते स्तोत्रे श्रुतेसति आभूपत आभयत्वागच्छतु ॥ ७ ॥

अथ प्रगाथे द्वितीया सूक्तेऽष्टमी—

वृकंश्चिदस्यवारुणउरामथिरावपुनेपुभूपति ।

सेमेनस्तोमंजुजुपाणआगृहीन्द्रप्रचित्रयाधिया ॥ ८ ॥

वृकः । चित् । अस्य । वारुणः । उरुग्रमार्थः । आ । वपुनेषु ।

भूपति । सः । इमम् । नः । स्तोमम् । जुजुपाणः । आ । गृहि ।

इन्द्रं । प्र । चित्रया । धिया ॥ ८ ॥

वृकश्चिद स्तेनोपि वारणो वारयिता सर्वस्य सन्नपि उरामथिः शत्रूणां मार्गं गच्छतां
मथिता सन्नपि अस्येन्द्रस्य वयुनेषु मार्गेषु प्रज्ञानेषु वा आभूपति आनुकूल्यमेव भजते अतीव
हिंस्रोपीन्द्रस्यानुकूलोभवतीत्यर्थः । यद्वा अस्येति कर्मणि षष्ठी अमुमिन्द्रं उक्तरूपः वृकोपि
वयुनेषु स्तोत्रेषु आभूपति सत्वमिमं नः स्तोमं जुजुषाणः प्रीयमाणः आगहि आगच्छ । हे इन्द्र
चित्रया धिया कर्मणा स्तुतिलक्षणेन निमित्तेन प्र प्रकपेणागहि शीघ्रमागच्छ ॥ ८ ॥

चानुर्विशिकेहनि माध्यन्दिनेसवनेच्छावाकशस्त्रे एव कदून्वितिकद्वयप्रगाथः कदून्वस्या-
कृतमिति कद्वन्तः प्रगाथाईतहि सूत्रितं ।

सैपा प्रगाथे षयमा सूक्ते नवमी-

कदून्व॑स्या॒कृत॑मिन्द्र॑स्यास्ति॒पौ॒र्ष्यम् ।

केनो॑नु॒कंश्रो॑मते॒न॒नशु॑श्रु॒वे॒ज॒नु॒पः॑ परि॒ष्ट॒त्रहा ॥ ९ ॥

कत् । ऊँ इति । नु । अस्य । अकृतम् । इन्द्रस्य । अस्ति ।
पौर्ष्यम् । केनो इति । नु । कम् । श्रोमतेन । न । श्रुश्रुवे ।
जनुपः । परि । षत्रहा ॥ ९ ॥

अस्येन्द्रस्य कदून्वित् किन्तु खलु पौर्ष्यं पौरुषं अकृतमनाचारितमस्ति सर्वमपि वृत्रवधादि-
कमनेन कृतमेव इव, परं न किञ्च पौर्ष्यं कृत्यमस्तीत्यर्थः लोके स्वल्पमपि यः पुंस्त्वं कुर्यात् सतेन
स्तुयते अयं तु नस्तुत एतदुच्यते केनोनुकं केनखलु श्रोमतेन श्रवणीयेन पुंस्त्वेन नशुश्रुवे न-
श्रुयते किं कतिपर्येरेवाहोभिः कृतेन नेत्याह-अयं वृत्रहा वृत्रस्यातिप्रबलस्यहन्ता अयं जनुपः
परि जन्मप्रशक्ति क्रियमाणैः सामर्थ्यैः श्रूयते वृत्रहर्ष्यं तत्पुंस्त्वमदर्शनाद्योतनाय यथा वृत्रह-
ननं सर्वैः श्रूयते तद्वदन्मान्यपीवि भावः ॥ ९ ॥

अथ प्रगाथे द्वितीया सूक्ते दशमी-

कदू॑म॒हीर॑ष्ट॒टाअ॒स्प॒त॒वि॒पी॒कदु॑ष्ट॒त्र॒घ्नोअ॒स्तु॑तम् ।

इ॒न्द्रो॒वि॒श्वान्चे॒क॒नाटो॑अ॒हर्द॑शा॒त॒क॒त्या॒पु॒णी॒रि॒भिः॑ ॥ १० ॥ ३ १ ॥

कत् । ऊँ इति । महीः । अष्टाः । अस्य । त्रिपीः । कत् । ऊँ इति ।
 वृत्रघ्नः । अस्तृतम् । इन्द्रः । विश्वान् । वेकनाटान् । अहःऽष्टराः ।
 उत । कर्त्वा । पणीन् । अग्नि ॥ १० ॥ ३१ ॥

कत् कदात्वस्येन्द्रस्य त्रिपीयलानि महीः महान्ति अष्टाः अष्टान्यधर्षकान्यासन्
 कत् कदात् सल्लु वृत्रघ्नो वृत्रहन्तुरिन्द्रस्य हन्व्यमस्तृतं अर्हिसितं अभवत् नकदाचिदित्य-
 र्थः । अथवास्य महान्ति बलानि सेनालक्षणानि कदाप्यष्टानि अन्यवटैरर्हिसितानि
 तथा वृत्रघ्नः शारीरं बलं अस्तृतमन्यैरर्हिस्यं ईदृशेन द्विविधेन बलेनेन्द्रोविश्वान् सर्वान् वेकना-
 टान् अनेन कुसोदिनोवृद्धिजीविनो बाधुंपिकाउच्यन्ते कथंतद्भुत्पत्तिः वेदिति अपभ्रंशोद्विश-
 व्दार्थं एकं कार्पापणमृणिकापमयच्छन् द्वैमसंदातव्यौ नयेनदर्शयति ततोद्विशब्देनैकशब्देनच
 नाटयन्तीति वेकनाटाः वानहर्दशः अहःशब्देन तदुत्पादक आदित्योभिधेयोभवति तंपरपन्ती-
 त्यहर्दशः । ननु सर्वे सूर्यं पश्यन्ति कीर्त्तातिशयइति उच्यते इहेवजन्मनि सूर्यं पश्यन्ति नजन्मा-
 न्तरे सुवका अयद्यारोन्धे तमसि मज्जन्ति । अथवा लौकिकान्येवाहानि पश्यन्ति पारलौकि-
 कान्यदृष्टानि दृष्टप्रधानाहिनास्तिन्काः अतःईदृशान् पणीन् पणिसदृशान् शूद्रकल्पान् उतशब्द-
 एवार्थं कत्वोत् कर्मणैव ताडनादिव्यापारेणैवाभिभवतीतिशेषः । यद्वा पणीनुत पणनिवाभिभव-
 ति न यद्यारं । पणीनां निन्दास्मयंते—गोरक्षकानापणिकांस्तथाचकारुशीटकान् । प्रेष्यान्वाधुं-
 पिरांश्चैव विमानशूद्रवदाचरेत् इति ॥ १० ॥

॥ इति पद्यस्य चतुर्थे एकत्रिंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अथैकदशी-

वृषंघानिअपूर्व्येन्द्रब्रह्माणिवृत्रहन् ।

पुरुतमांसःपुरुहूतमञ्जिवोमृत्निनप्रभ्रामसि ॥ ११ ॥

वृषम् । घ । ते । अपूर्व्यं । इन्द्रं । ब्रह्माणि । वृत्रहन् ।

पुरुहूतमांसः । पुरुहूतम् । मञ्जिवः । मृत्निम् ।

न । प्र । भ्रामसि ॥ ११ ॥

हे इन्द्र वयं च खलु हे तव अपूर्व्यां नूतनानि ब्रह्माणि परिवृढानि स्वोत्राणि मभरामसि संभरामः पुरुतमासो बहुतमा वयं ऋत्विग्यजमानरूपेण वृत्रहन् वृत्रस्यहन्तः पुरुहूत बहुभिरा-
हूत हे वज्रिवः वज्रयुक्तेन्द्र किमिव भूतिन भूतिमिव तां यथा नियमेन मयच्छन्ति तद्वत् नि-
यमेन प्रदानतात्पर्याद्भृविदृष्टान्तत्वमविरुद्धम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

पूर्वांश्चिद्वित्वेनुविकूर्मिन्नाशसोह्वन्तइन्द्रोत्तर्यः ।

तिरश्चिदर्यःसर्वनावसोगहिशाविष्ठश्रुधिमेह्वम् ॥ १२ ॥

पूर्वाः । चिद् । हि । त्वे इति । तुविःकूर्मिन् । आऽशसः । ह्वन्ते ।
इन्द्र । ऊत्तर्यः । तिरः । चिद् । अर्यः । सर्वना । आ । वसो इति ।
गृहि । शविष्ठ । श्रुधि । मे । ह्वम् ॥ १२ ॥

हे तुविकूर्मिन् बहुकर्मन्निन्द्र त्वे त्वयि पूर्वाः चिद्धीतिपूरणौ बहूनि आशसः आशंसनानि
स्थितानि तथा ऊतयो रक्षाश्च त्वयि अवस्थिता लघुं ह्वन्ते आह्वयन्ति स्वोतारोन्त्ये अतो-
पेरिः सयना सवनानि तिरश्चिद्व तिरस्कृत्य अरीन्वा तिरस्कृत्यास्मत्सवनान्मभिलक्ष्य हे वसो
वासकेन्द्र आगहागच्छ अतो हे शविष्ठातिशयेन वल्लवन् मे ह्वं श्रुधि श्रुणु ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

व्यंघानित्वेइद्विन्द्रविप्राअपिन्मसि ।

नृहित्वदन्यःपुरुहूतकश्चनमघंघ्वन्नस्तिमर्दिता ॥ १३ ॥

व्यम् । घ । ते । त्वे इति । इत् । ऊँ इति । इन्द्र । विप्राः । अपि ।
स्मसि । नृहि । त्वत् । अन्यः । पुरुहूत । कः । चन ।
मघंघ्वन् । अस्ति । मर्दिता ॥ १३ ॥

हे इन्द्र वयं च वयंस्तद् तैव स्वभूता अतस्त्वेद्वत् त्वय्येव विप्रा मेधाविनः स्तो-
तारोपि स्मसि अपिः संभावनायां त्वदधीनाः स्मेत्यर्थः । अन्यान्विहायेन्द्रपवयन्ते तस्मिन्ना-
विशपइत्याह—हे पुरुहूत त्वदन्यः कश्चन हे मघवन्मर्दिता सुसंविता नहास्ति ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

त्वनोअस्याअमतेरुतक्षुधोअंशिशस्तेरवस्पृधि ।

त्वनंऊनीतवचित्रयाधियाशिक्षाशचिष्ठगातुवित् ॥ १४ ॥

त्वम् । नः । अस्याः । अमतेः । उत । क्षुधः । अंशिशस्तेः । अव ।

स्पृधि । त्वम् । नः । ऊनी । तव । चित्रया । धिया ।

शिक्ष । शचिष्ठ । गातुवित् ॥ १४ ॥

हे इन्द्र त्वं नोस्मानस्या अमतेर्दारिद्र्यात्मिकायाः उतापिच क्षुधोभिशस्तेर्निदायाथ स-
काशादयस्पृधि अवमोचय । किञ्च त्वं नोस्मभ्यं तवोती ऊत्या चित्रया धिया निचित्रेण कर्म-
णा गिक्ष देह्यन्मिमं । हे शचिष्ठ वदवन् गातुविन्मार्गत्त उपायत्तस्त्वम् ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

सोमदहःसुतोअंस्तुकलयोमाविभीतन ।

अपैदेषध्वस्मार्यातिस्वयंघैपोअपायति ॥ १५ ॥ ३२ ॥

सोमः । इत् । वः । सुतः । अस्तु । कलयः । मा । विभीतन ।

अप । इत् । एयः । ध्वस्मा । अयति । स्वयम् ।

घ । एयः । अप । अयति ॥ १५ ॥ ३२ ॥

सोमः सुतोभिपुतः वो युष्माकं सम्बन्धी अस्तिव भवत्वेवेन्द्राय हे कलयः कष्टमहर्षे-
मां वयः पुत्राश्चात्र संरोध्यन्ते ययं पानिभीतन भीता माभवत । भीत्यन्नावे कारणमाह-एषध्व-
स्मा ध्वंसको राक्षसादिरपेदयति अपमच्छत्येवेन्द्रसामदपार्तास्वयंघ स्वयमेरेषः अपअयति इ-
दितिपूरणः पुनरुनिर्दादर्थार्था ॥ १५ ॥

॥ इति पठस्य चतुर्थे द्वाविंशोऽरण्यः ॥ ३२ ॥

त्यान्विषेकुरिंशचमष्टमं सूतम् । अत्रानुक्रमगिरा-न्यानुमेरा मन्मयः मांमदो मेत्रार-
गिमांन्योरा पन्थोवा मस्यानाटनदा आदित्यानस्तुस्व सपदाग्यस्य महामीनस्पुत्रो मन्मयः
पदा मित्रारण्ययोः पुत्रोमान्यः अथरा वश्योवा मस्यानाटनदाः सुतो बन्धनयोक्षापादि-

त्यमस्तुवन् अतस्तएव ऋषयः । परंगापन्नं प्राग्बत्तमेरिति परिष्ठापया गायत्रीछन्दः आदित्या
देवता सूक्तविनियोगोद्देशिकः ।

तत्र प्रथमा—

त्यान्नुक्षत्रियाँअवंआदित्यान्पाचिपामहे । सुमृळीकाँअग्निष्टये ॥१॥

त्यान् । नु । क्षत्रियान् । अवं । आदित्यान् ।

याचिपामहे । सुमृळीकान् । अग्निष्टये ॥ १ ॥

त्यान् तानादित्यान् क्षत्रियान् जात्या क्षत्रियान् अवोरक्षणं याचिपामहे याचामहे । की-
दृशान्नुमृळीकान् सुमु सुखषितृन् किमर्थं अग्निष्टये अग्निमन्नाय अग्निमन्नायवा । मत्स्यपक्षे
जालनिर्गमनं प्रार्थितम् । इतरपक्षेऽग्निमतमिति विवेकः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

मित्रो नो अर्त्यं हति वरुणः पर्षदर्यमा । आदित्यासो यथा विदुः ॥ २ ॥

मित्रः । नः । अर्ति । अंहतिम् । वरुणः । पर्षत् ।

अर्यमा । आदित्यासः । यथा । विदुः ॥ २ ॥

मित्रवरुणार्थमादित्यानोस्मानंहति अतिपर्षत् अतिनयन्तु वे यथा विदुः येन प्रकारेण
दुःसाहं जानन्ति तथातिपर्षदिति । इतरपक्षेऽंहति पापमतिपर्षदिति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तेपां हि चित्रमुक्थ्यं वरुथ्यमस्ति दाशुपे । आदित्यानामंरुते ॥ ३ ॥

तेषाम् । हि । चित्रम् । उक्थ्यम् । वरुथ्यम् । अस्ति ।

दाशुपे । आदित्यानाम् । अरुमंरुते ॥ ३ ॥

तेषामादित्यानां हित्तलु चित्रं चापनीयमुक्थ्यं स्तुयं वरुथ्यं धनमस्ति दाशुपे हविर्दा-
शुपे अरुंरुते अलंकरं पर्यायकारिणे यजमानाय दातव्यं धनमस्तीति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

महि॑वोमह॒तामवो॑वरु॒णमि॒त्रार्य॑मन् । अवा॑स्यावृ॒णीमहे ॥ ४ ॥

महि॑ । वः । मह॒ताम् । अवः॑ । वरु॒ण । मि॒त्रं । अर्य॑मन् ।

अवा॑सि । आ । वृ॒णीमहे ॥ ४ ॥

हे षरुणादयो महतां वः अवोरक्षणं महि महत् हविर्दात्रे करणीयमस्ति अतोवांसि र-
क्षणान्यावृणीमहे ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

जी॒वान्नो॑अ॒भिधे॑त॒नादि॑त्यासःपू॒राह॑यात् । कद्ध॑स्थह॒वनश्रु॑तः॥५॥३३॥

जी॒वान् । नः । अ॒भि । धे॒त॒न् । आदि॑त्यासः । पू॒रा ।

ह॑यात् । कत् । ह । स्थ । ह॒व॒नश्श्रु॑तः ॥ ५ ॥ ३३ ॥

हे आदित्यासः आदित्याः नोस्मान् जीवान् इदानीं जीवतः सवो अभिधेतन अभिधावत्
अभिधावनं कुरुत पुरा हयात् हननात् मृतेः पूर्वं । कद्ध क्रतु स्थ भवथ । हे हवनश्रुतः
आह्वानश्रोतारः आह्वानं श्रुत्वा शीघ्रमागच्छतेति ॥ ५ ॥

॥ इति पठस्य चतुर्थे त्रयस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३३ ॥

अथ षष्ठी-

यद्दःश्रान्ता॑र्यमु॒न्वते॑वरु॒थमस्ति॒यच्छ॑दिः । तेना॑नो॒अवि॑वोचत्॥६॥

यत् । वः । श्रान्ता॑र्य । सु॒न्वते॑ । वरु॒थम् । अस्ति॑ । यत् ।

छ॑दिः । तेन॑ । नः । अधि॑ । वो॒चत् ॥ ६ ॥

श्रान्ताय कर्मणः सुन्वतेभिपुण्यवेदजमानाय दातव्यं यद्दरुथं वरणीयं धनं षोडश्याकं
अस्ति यच्च छदिः सुखत्रासपोगयं गृहमस्ति तेन द्वयेनास्मान्प्रीणयित्वा नोस्मानविबोचत् अ-
धिवचनं कुरुत ॥ ६ ॥

अथ सातमां—

अस्तिदेवाअंहोरुर्वस्तिरत्नमनागसः । आदित्याअद्भुतैनसः ॥७॥

अस्ति । देवाः । अंहोः । उरु । अस्ति । रत्नम् । अनागसः ।

आदित्याः । अद्भुतैः एनसः ॥ ७ ॥

हे देवाः अंहोः हन्तुः पापशीलस्य जवंस्ति महत्पापमस्ति अनागसः अपापस्य रत्नं रमणीयं सुकृतं श्रेयोस्ति ततो हे आदित्या अद्भुतैनसः अभूतपापाः अतोऽस्मदभिमत्वं कुरुतेति भावः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

मानसेतुःसिपेदधमहेवृणक्तुनस्परि । इन्द्रइद्विश्रुतोवशी ॥ ८ ॥

मा । नु । सेतुः । सिसेत् । अघम् । महे । वृणक्तु ।

नुः । परि । इन्द्रः । इत् । हि । श्रुतः । वशी ॥ ८ ॥

अपमिन्द्रः नोस्मान् सेतुः बन्वको जालो मासिपेद मावध्रातु । नोस्मान् महे महते कर्मणे परिवृणक्तु परिवर्जयतु जालात् । क. इन्द्रइद इन्द्रएव श्रुतो विश्रुतः वशी सर्वस्य वशीकर्ता सपरिवृणक्तु ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

मानोभृचारिपूणां वृजिनानामविष्यव । देवाअभिप्रमृक्षत ॥ ९ ॥

मा । नुः । भृचा । रिपूणाम् । वृजिनानाम् । अविष्यवः ।

देवाः । अभि । प्र । भृक्षत ॥ ९ ॥

हे अविष्यवो रक्षितुमिच्छन्तो देवाः नोस्मान् वृजिनानां हिंसकानां रिपूणां भृचा भृचारि-साकर्मा । यद्क्षुरेण मर्चयता सुपेशसेत्यादिषु तथा दृष्टत्वात् । हिंसकेन जालेन माभि प्रमृक्षत अभिमर्शनमुपरिजालस्य भेरणं माकुरुत । यद्वा भृचाजालेन प्राधानाथा नोस्माकं माभवतु । हे देवाः युषं च परिमार्जयव परिहरत ॥ ९ ॥

आधाने पवमानेष्टिषु उतत्वामदित इत्यनुवाक्या सूत्रितश्च—उतत्वामदितेमहिमहीमूपुमावर-
मिति । आदित्येपशौ वपाया अनुवाक्येपमेव । सूत्रित च—उतत्वामदितेमसनेहोन उरुवजेइति ।

सैषा दशमी—

उतत्वामदितेमस्यहृदेन्युपब्रुवे । सुमृळीकामभिष्टये ॥ १० ॥ ३४ ॥

उत । त्वाम् । अदिते । महि । अहम् । देवि । उप ।

ब्रुवे । सुमृळीकाम् । अभिष्टये ॥ १० ॥ ३४ ॥

उतअपिच हे महि महति अदिते देवमातः देवि त्वा त्वां अहं मत्स्यपक्षे मत्स्यममुखोह-
मुपब्रुवे उपेत्यस्वौमि । कीदृशीं सुमृळीकां सुदु सुत्वपित्रीं किमर्थमभिष्टयेभिमताय ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे चतुस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३४ ॥

अथैकादशी—

पार्ष्णिदीनेगंभीरआँउग्रपुत्रेजिघांसतः । मार्किस्तोकस्यनोरिपत् ॥ ११ ॥

पार्ष्णि । दीने । गंभीरे । आ । उग्रपुत्रे । जिघांसतः ।

मार्किः । तोकस्य । नः । रिपत् ॥ ११ ॥

हे अदिते आपार्ष्णि सर्वतः पात्यसि दीने क्षीणे गंभीरे उदके उदकनामैतत् गंभीरं
गहनमिति तन्नामसुपाठात् उग्रपुत्रे उदूर्णाः पुत्राः यस्मिन् तत्तस्मिन् उदके जिघांसतो हिंसवः
जाळं तोकस्य नोस्माकं वनयस्य तगयं माकीरिपत् भैवहिंसां करोतु ॥ ११ ॥

आदित्यस्य पशावनेहोनइति पुरोडाशस्यानुवाक्या । सूत्रितश्च—अनेहोनउरुवजेइतिहं-
जनिष्टेति ।

सैषा द्वादशी—

अनेहोनउरुवज्जुर्हृचीविप्रसंतवे । क्रुधिनोकार्यजीवसे ॥ १२ ॥

अनेहः । नः । उरुवज्जे । उर्हृचि । वि । प्रसंतवे ।

क्रुधि । तोकार्यं । जीवसे ॥ १२ ॥

अनेहोऽपापान्धोस्मान् उरुवजे विस्तीर्णगमने दूरं इयमदितिर्भूरिरूपा गताभवति अतिविस्तृतत्वात् । अथवा उरुगमने धीरे हे उरुचि उरुत्वं विप्रसर्तवे अभिसरणाय रुधि कुरु । कस्मै तोकाय पुत्राय मत्स्याय जीवरो वस्य जीवनाय यथाजीवनेनापत्यान्नक्षितुं तथा उरुत्वंकुर्विति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

ये मूर्धानः क्षितीनामदब्धासः स्वयंशसः । व्रतारक्षन्ते अद्रुहः ॥ १३ ॥
ये । मूर्धानः । क्षितीनाम् । अदब्धासः । स्वयंशसः ।
व्रता । रक्षन्ते । अद्रुहः ॥ १३ ॥

ये मूर्धानः सर्वेषां मूर्धस्थानीया उच्छ्रिताः क्षितीनां मनुष्याणां अदब्धासः अहिंसकाः स्वयंशसः स्वायत्तकीर्तयः व्रता व्रतान्यस्मदीयानि कर्माणि रक्षन्ते पाळयन्ते अद्रुहः अद्रोग्धासः सन्तः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

तेन आस्रोवृकाणां मादित्यासो मुमोचत । स्तेनं वद्धमिवादिते ॥ १४ ॥
ते । नः । आस्रः । वृकाणाम् । आदित्यासः । मुमोचत ।
स्तेनम् । वद्धम् इव । अदिते ॥ १४ ॥

हे आदित्यासः आदित्यास्ते यूयं नोस्मात् वृकाणां हिंसकानां अदातृणां वा आस्रः आस्यात्सकाशान्मुमोचत विमोचनं कुरुत स्तेनं वद्धमिव हे अदिते त्वंच मोचयामानिति ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

अपोपुण्ड्रयंशरुद्रादित्या अपट्टमिति । अस्मद्वेत्वजघ्नुषी ॥ १५ ॥ ३५ ॥
अपो इति । सु । नः । इयम् । शरुः । आदित्याः । अपं ।
दुःइमिति । अस्मत् । एतु । अजंघ्नुषी ॥ १५ ॥ ३५ ॥

हे आदित्या इयं शरारुर्हिंसिका प्रसितिः जालिकपेरिता अजघ्नुषी अहिंसात्मी सती अस्मदस्मत्तः सु सुदु अपोएतु अपगच्छत्वेव । तथा नोस्माकं दुर्मतिदुष्टामतिरप्यजघ्नुषी अस्मत्तोपगच्छतु ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे पञ्चविंशोवर्गः ॥ ३५ ॥

अथ षोडशी-

शश्वद्विबःसुदानवआदित्याऊतिभिर्वयम् । पुरानूनंबुमुज्महे ॥१६॥

शश्वत् । हि । वः । सुद॒नवः । आ॒दि॒त्याः । ऊ॒ति॒र्भिः ।

व॒यम् । पुरा । नूनम् । बु॒भु॒ज्महे ॥ १६ ॥

हे सुदानवः सुदानाः हे आदित्या वीरुपाकं ऊतिभीरक्षाभिः वयं पुरा नूनमिदानी-
मपि शश्वत् सर्वदा बुभुज्महे यद्वा शश्वद्वहून् भोगान् बुभुज्महे ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

शश्वन्तंहिप्रचेतसःप्रतियन्तंचिदेनसः । देवाःरुणुथजीवसे ॥ १७॥

शश्वन्तम् । हि । प्र॒द॒चे॒त॒सः । प्र॒ति॒य॒न्त॑म् । चि॒दे॒न॒सः । चि॒त् ।

ए॒न॒सः । दे॒वाः । रु॒णु॒थ । जी॒व॒से ॥ १७ ॥

हे प्रचेतसः प्ररुद्धमाया हे देवाः शश्वन्तं बहुमपि प्रतियन्तं चित् प्रतिगच्छन्तमपि शन्तु
एनसः पापस्य कर्तारं अथवा एनसः पापरुतः व्यत्ययेन बहुवचनं पापकर्तारं जीवतो-
जीवनायारम्भकं रुणुत् कुरुत अस्मत्तो वियुक्तमिति शेषः ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

तत्सुनो नव्यंसन्यसे आदित्याद्यन्मुमोचति । बन्धाद्बद्धमिवादिते ॥१८॥

तत् । सु । नः । न॒व्य॑म् । स॒न्य॑से । आ॒दि॒त्याः । यत् ।

मु॒मो॑चति । ब॒न्धात् । ब॒द्ध॒म॒द्भ॒व । अ॒दि॒ते ॥ १८ ॥

तदन्वयं नोस्माकं सु सुष्टु नव्यं स्तुत्यं सन्यसे संभ्रजनाय श्वतु अस्माकं मोचनेन
स्तुत्यं भवत्वित्यर्थः । हे आदित्या अदितेः पुत्राः हे अदिते त्वदनुग्रहाद्यन्मुमोचति मुंचत्यस्मान्
ग्याद्बद्धमिव बन्धनसाधनपूर्वं यत्त्वितिवन्धकत्वादासीत् तदेव युष्मदनुग्रहादस्मान्मुञ्चतु यद्वा
मुष्माकं यदक्षणमस्मान्मुंचति तत् सु सुष्टु स्तुत्यं संभ्रजनाय भवत्विति योग्यम् ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

नास्माकंमस्ति तत्तरआदित्यातोअतिष्कदे । यूपमस्मभ्यंमृत्त ॥१९॥

न । अ॒स्माक॑म् । अ॒स्ति॒ । तत् । तरः॑ । आ॒दि॒त्यासः॑ ।

अ॒ति॒ह॒स्कदे॑ । यू॒यम् । अ॒स्मभ्य॑म् । मृ॒ळत॒ ॥ १९ ॥

हे आदित्यासः आदित्याः युष्माकर्वृकस्तत्तरोवेगोस्माकं नास्ति योवेगो बन्धकान्जालादतिष्कदे अस्माकमतिस्कन्दनाय प्रभवति । अतो यूयमस्मभ्यं मृळत तच्चाटशंतरः कुर्वेत्यर्थः ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

मानो॑हे॒तिर्वि॒वस्व॑त॒ आ॒दि॒त्याः कृ॒त्रिमा॒शरुः॑ । पु॒रा नु॒ ज॒रसो॑वधीत् ॥२०॥

मा । नः॑ । हे॒तिः । वि॒वस्व॑तः । आ॒दि॒त्याः । कृ॒त्रिमा॑ ।

शरुः॑ । पु॒रा । नु॒ । ज॒रसः॑ । व॒धीत् ॥ २० ॥

हे आदित्या नोस्मान्विवस्वतो विवस्वतुप्रस्य यमस्य । पुत्रे पितृशब्दः । तस्य हेविरापुत्र-भूता कृत्रिमा क्रियया निष्पन्ना शरुर्हिसिका प्रसितिः पुरा पूर्वं नु इदानीं सर्वदेत्यर्थः जरसः इदानीं जीर्णान् भावधीव माहिंस्पाव ॥ २० ॥

अथैकविंशी-

वि॒पु॒द्दे॒पोऽहं॑ति॒मादि॒त्यासो॒ विमं॑हितम् । वि॒ष्व॒ग्वि॒वृह॑त॒रपः॑ ॥२१॥३६॥

वि । सु॑ । द्वे॒पः । वि । अ॒हंति॑म् । आ॒दि॒त्यासः॑ । वि ।

सम॑ह॒हितम् । वि॒ष्वक् । वि । वृ॒हते॑ । रपः॑ ॥ २१ ॥ ३६ ॥

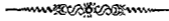
हे आदित्यासः आदित्या द्वेपोद्देष्टुन् सु स्रष्टु विवृहत उन्मूलयत नाशयतेत्यर्थः । तथा अंहंति पातकं पापं विवृहद हन्तेरंहतेत्यतिपत्ययः । तथा संहितं जालं विवृहद तथा रपः पापं सर्वं विष्वक् विपूचीर्न विवृहद । रपो रिपं इतिपापनामनी भवदइतियास्कः ॥ २१ ॥

॥ इति षष्ठस्य चतुर्थे पदविंशोवर्गः ॥ ३६ ॥

वेदार्थस्वपकारेण तमोहार्दनिवारयन् । पुमर्थाश्चतुरोदेयाद्विपातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमदाजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गपर्वतकश्रीवीरयुक् भूपालसाम्राज्यधुरंधरेण सायणाचार्येण विरचिते माधवोषे वेदार्थमकारे ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठादके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्यनिःश्वसितंवेदा योवेदेभ्योविलंजगद । निर्ममेतमहंवन्दे विद्यातीर्थयद्देश्वरं ॥ १ ॥

पठेत्तुर्थमध्यायं श्रीमायणास्तुतःसुधीः । व्याख्यायसायणाचार्यं पञ्चमं व्याकरोत्यथ ॥ २ ॥

तत्रात्वारथमित्येकोनविंशत् नवमं सूक्तं । अत्रेयमनुक्रमणिका—आत्वैकोना मियमेध आदा-
पनुष्टुम्भुस्तास्तृचाश्चत्वारोन्त्याःपल्लुक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिरिति । आंगिरसःप्रियमेधऋषिः । प्र-
थमाचतुर्थासप्तमीदशम्योनुष्टुभः शिष्टाःपरंगायत्रमितिपरिभाषया गायत्र्यः अन्ततःपद्वृक्षु ऋ-
क्षाश्वमेधयोर्दानस्तुपते अतस्तास्तद्देवताकाः । शिष्टाअनुकपरिभाषयैन्मः । सूक्तविनियो-
गोलैद्विकः । आद्यस्तृचो मरुत्वतीपस्यप्रतिपद । तथाचस्त्रितम्—आत्वारथंयथोत्वयददंवसोस्तु-
तमन्वइतिमरुत्वतीपस्यप्रतिपदनुचराविति । महावतादिष्वपि यत्रतृचान्तरंनविधीयतेतत्र सर्व-
त्रायमेव प्रतिपद्भवति ।

तत्र प्रथमा—

ॐ आत्वारथंयथोत्वयेसुम्नायवर्तयामसि ।

तुविक्कूर्मिर्मृतीपह्मिन्द्रशर्विष्ठसत्पते ॥ १ ॥

आ । त्वा । रथंम् । यथा । ऊजये । सुम्नायं । वर्तयामसि ।

तुविक्कूर्मिम् । ऋतिःसहम् । इन्द्र । शर्विष्ठ । सत्पते ॥ १ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां आवर्तयामसि आवर्तयामः । किमर्थं ऊतयेस्माकं रक्षणाय सुम्नाय
सुम्नाय च । किमिव रथं यथा ऊतये सुम्नाय चावर्तयन्ति तद्वत् । कीदृशं त्वां तुविक्कूर्मिं बहु-
कर्माणं ऋतीपहं हिंसकानामभिभवितारं हे इन्द्र शविष्ठाविशयेनचलवन् हे सत्पते सतां पाद-
क त्वापि वि समन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तुविशुग्मनुर्विक्रतोशर्चीवोविश्वंपामते ।

आपंप्रायमहित्वना ॥ २ ॥

तुविंशुष्म । तुविंक्रतो इति तुविंशुष्म । शचींशुः । विश्वंया ।
मते । आ । प॒प्रा॒थ । म॒हि॒त्स्व॒ना ॥ २ ॥

हे तुविशुष्म प्रभूतमल हे तुविंक्रतो बहुकर्मन् अथवा बहुप्रज्ञ कर्मणः पृथगभिधानात्
हे शचीवः बहुकर्मोपेत हे मते पूजनीयेन्द्र विश्वया विश्वव्याप्तेन महित्वना महत्त्वेन आपमाय
आपूरितवानसि । अविशेषाद्विश्वमित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

यस्यतेमहिनामहःपरिज्मायन्तमीयतुः ।
हस्तावज्रंहिरण्ययम् ॥ ३ ॥

यस्यं । ते । म॒हि॒ना । म॒हः । परि॑ । ज्मा॒यन्त॑म् । इ॒यतुः॑ ।
हस्ता॑ । वज्रं॑म् । हि॒रण्य॑यम् ॥ ३ ॥

महोमहवो यस्य ते तव मच्छब्दः प्रकृतपरामर्शकः प्रकृतं वृक्षमृगद्वयं तत्रत्यतुविकूर्मि-
श्रुतीपहमित्यायुक्लक्षणस्य त्वेत्यर्थः । महिना महत्त्वेन तव हस्ता हस्तौ ज्मायन्तं पृथिव्यां
सर्वैतौज्यामुबन्तं हिरण्ययं हिरण्ययं वज्रं परि इयतुः परिगृहीतः । सर्वदास्माकं शयनि-
धारणायैतिभावः ॥ ३ ॥

पृष्ठ्याभिष्टवपडहयोः द्वितीयेहनि विश्वानरस्येति प्रतिपत्तुचः सवितश्च—विश्वानरस्य-
वस्पतिमिन्द्रइत्सोपपादकइति मरुत्ववीयस्य मनिपदनुचराविति ।

एषे प्रथमा सूक्ते चतुर्थी—

विश्वानरस्यवस्पतिमनानतस्यशवंसः ।
एवैश्चर्षणीनामूतीहुवेरथानाम् ॥ ४ ॥

विश्वानरस्य । वः । पतिम् । अनानतस्य । शवंसः । एवैः ।
च । चर्षणीनाम् । ऊती । हुवे । रथानाम् ॥ ४ ॥

विश्वानरस्य विश्वान् शत्रून् मृत्युतस्य अनानतस्य शत्रूणामप्रहस्य श्वसो बलस्य पतिं स्वामिनमिन्द्रं वा अवेन्द्रसंबन्धिनो मरुतोपि संकीर्त्यन्ते हे मरुतो वो युष्माकमित्यर्थः । यद्यपि मरुद्व संशब्दनास्ति तथापि वदति सामर्थ्याद्वाप्यते । युष्माकं चर्षणीनां सैनिकानां एवैर्गमनैः सह । यद्वा चर्षणीनां इन्द्रस्य सेनारूपाणां वीर्युष्माकं गमनैरिति सामानाधिकरण्यं युष्माकं रथानां च ऊती ऊतिनिर्गमनैश्चसह हुवे आह्वयामि । गन्तृन्ती रथैर्गन्तृभिर्परुद्भिश्च सहेन्द्रं हुव-
इत्यर्थः । यद्वा हे यजमाना युष्मदीणाः सैनिकाः सरथा यदा प्रविशन्ति युद्धाय संग्रामं वदानां तेषां साहाय्यायेन्द्रं हुवे इत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्ते पञ्चमी-

अग्निष्टये सदा वृधं स्वर्मीं ह्येषु नरः ।

नाना हवन्त ऊतये ॥ ५ ॥ १ ॥

अग्निष्टये । सदा वृधम् । स्वर्मीं ह्येषु । यम् । नरः ।

नाना । हवन्ते । ऊतये ॥ ५ ॥ १ ॥

हे यजमाना युष्माकं अग्निष्टये साहाय्यार्थं अग्निगमनाय अग्निष्टये वा सदा वृधं सर्वदा वर्धयन्तं सेवकान् स्वयं सर्वदा वर्धमानं वा हुवइतिशेषः । यं स्वर्मीं ह्येषु संग्रामेषु नरोनेवासे मनुष्याः नाना बहुमकारं हवन्ते आह्वयन्ति ऊतये रक्षार्थं वं हुवइतिशेषः ॥ ५ ॥

॥ इति पठस्य पञ्चमे प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते षष्ठेया-

परोमात्रमृचीपममिन्द्रमुग्रं सुरार्थसम् ।

ईशानं चिद्दसूनाम् ॥ ६ ॥

परःऽमात्रम् । ऋचीपमम् । इन्द्रम् । उग्रम् । सुरार्थसम् ।

ईशानम् । चिद् । वसूनाम् ॥ ६ ॥

परोमात्र परमात्रा यस्य तादृशं अथवा मीयवइति मात्रं दूरदेशः तवः परस्ताद्वैमानं अपरिमितस्वरूपं तथापि ऋचीवमं ऋचा स्तुत्या समं यद्यप्यपरिच्छिन्नस्वथापि स्तुतिर्भावन्मात्रं

विपयीकरोति तत्समद्वयर्थः । तदेवाह इन्द्रं परमैश्वर्ययोगत्वादिच्छानुकूलस्वरूपं उग्रमुदूर्णवर्तं
सुराधसं राधइति धननाम शोभनधनं शोभनार्त्नं वा ईशानं चिव ईश्वरं च । केषां वस्तुनां
अस्मभ्यं प्रदेयानां गवादिधनानां एवं महानुभावमिन्द्रं हुयइतिशेषः ॥ ६ ॥

तृतीयेहनि मरुत्वतीये तन्तमिदितिमतिपत्तृचः । सूत्रितश्च—तन्तमिद्राधसेमहेत्रपइन्द्रस्य-
सोमाइति ।

तस्मिंस्तृचे पथमा सूक्ते सप्तमी—

तंतमिद्राधसेमहइन्द्रं चोदामिपीतये ।

यः पूर्य्यामनुष्टुतिमीशैरुष्टीनानृतुः ॥ ७ ॥

तम्इतम् । इत् । राधसे । महे । इन्द्रम् । चोदामि । पीतये ।

यः । पूर्य्याम् । अनुष्टुतिम् । ईशैः । रुष्टीनाम् । नृतुः ॥ ७ ॥

तन्तमित्तमेवेन्द्रं सर्वेष्वपि यागकालेषु तमेवेन्द्रमित्यर्थः । तं प्रतिचोदामि मेरयामि स्तुतिं
पीतये सोमपानाय । ततः कोलाभइति उच्यते—महे महते राधसे धनाय प्रभूतधनत्वार्थं यो-
नृतुः फलस्यनेता देवः पूर्य्यां पूर्वंभवां यत्नमुखस्थां अनुष्टुतिं अनुक्रमेण क्रियमाणां स्तुतिं रु-
ष्टीनां मनुष्याणां ऋत्विजां संबधिनीं ईशे ईष्टे श्रोतुं । तं चोदामीति संबन्धः ॥ ७ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्तेष्टमी—

नयस्यतेशवसानसुख्यमानंशमर्त्यः ।

नकिःशवांसितेनशत् ॥ ८ ॥

न । यस्य । ते । शवसान । सुख्यम् । आनंशं । मर्त्यः ।

नकिः । शवांसि । ते । नशत् ॥ ८ ॥

हेशवसान बलवन् इन्द्र यस्य ते तव सख्यं मर्त्यां मरणधर्मा मनुष्योनानंश नव्यामोति
ते शवांसि बलान्यपि नकिर्नैव नशत् न व्यामोति ॥ ८ ॥

अथ वृचे तृतीयां सूक्ते नवमी-

त्वोतांसस्त्वायुजाप्सुसूर्यमहद्धनम् ।

जयेमपृत्सुवञ्जिवः ॥ ९ ॥

त्वाऽऊतासः । त्वा । युजा । अ॒प्सु । सूर्ये । महत् । धनम् ।

जयेम । पृत्सु । व॒ञ्जि॒वः ॥ ९ ॥

हे इन्द्र त्वोतांसस्त्वया रक्षिताः त्वा त्वया युजा सहायेनाप्सु स्नातुं सूर्यं द्रष्टुं च स्नाना-
दिव्यवहारं कर्तुं सूर्ये उदिते सति गमनादि व्यवहारं कर्तुमित्यर्थः तदर्थं पृत्सु संग्रामेषु हे व-
ञ्जिवोवञ्जवनिन्द्र महद्धनं जयेम । शत्रून् संग्रामेजिन्या तेषां धनं लभेमेत्यर्थः ॥ ९ ॥

चतुर्थेहंनि मरुत्वतीये तंत्वायज्ञेभिरिति वृचः प्रतिपद । सवितश्च-तंत्वायज्ञेभिरिमहददं व-
सोऽहृतमन्वदिति मरुत्वतीयप्रतिपदनुचराविति ।

वृचे प्रथमा सूक्ते दशमी-

तंत्वायज्ञोभिरीमहेतंगीभिर्गिर्वणस्तम ।

इन्द्रयथाचित्वाविथवाजेषुपुरुमाध्यम् ॥ १० ॥ २ ॥

तम् । त्वा । य॒ज्ञेभिः । ई॒महे । तम् । गीः॒ऽभिः । गि॒र्वणः॒ऽस्तम । इन्द्रं ।

यथा । चि॒त् । आ॒विथ । वा॒जेषु । पु॒रुमा॒ध्यम् ॥ १० ॥ २ ॥

वं स्तुत्यत्वेन प्रसिद्धं त्वा त्वां यज्ञेभिर्यागसाधनैः सोमादिभिरीमहे याचामहे तमेवेन्द्रं गीर्भिः
स्तुतिभिरीमहे । हे गिर्वणस्तम गीर्भिः स्तुतिभिर्वननीयतमेन्द्र तंत्वामिति सम्बन्धः । हे इन्द्र त्वं
यथाचिदाविथ येनप्रकारेण ररक्षिथ मां चिदिति पूरणः । कुत्रेति उच्यते-वाजेषु संग्रामेषु
कीदृशं मां पुरुमाध्यं बहुमत्तं बहुस्तुतिमित्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमे द्वितीयोपमः ॥ २ ॥

अथैकादशी-

यस्यंतेस्वाद्भुसस्यंस्वाद्दीप्रणीतिरद्विवः ।

यज्ञोर्वितंतसाध्यः ॥ ११ ॥

यस्य । ते । स्वाहु । सख्यम् । स्वाद्वी । प्रहनीतिः ।
अद्रिश्चः । यज्ञः । वितन्तसाध्यः ॥ ११ ॥

हे अद्रिवो वज्रनिन्द यस्य स्तुत्यत्वेन प्रसिद्धस्य ते तव सख्यं स्वाद्वीवानुभवार्हं ।
किञ्च ते प्रणीतिःप्रणयनं धनादीनां स्वाद्वी स्वादु सुहृषकं तद्योभे त्वद्विपयोयज्ञश्च वितन्तसा-
ध्यो विशेषेण तननीयः ॥ ११ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते द्वादशी-

उरुणस्तन्वेऽतनुरुक्षयायनस्कधि ।
उरुणोयन्धिजीवसे ॥ १२ ॥

उरु । नः । तन्वे । तने । उरु । क्षयाय । नः । कृधि ।
उरु । नः । यन्धि । जीवसे ॥ १२ ॥

हे इन्द्र त्वं नोस्माकं तन्वे आत्मजाय उरु प्रभूतं कृधि कुरु । सामर्थ्यात् धनं सुखं वेति
गम्यते । तथा तने तत्पुत्राय उरु कृधि । तथा क्षयाय निवासाय उरुकृधि नोस्माकं जीवसे
जीवनाय मन्धि प्रयच्छाभिमतम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

उरुं नृभ्यं उरुं गवं उरुं रथाय पन्थ्याम् । देववीतिमनामहे ॥ १३ ॥
उरुम् । नृभ्यः । उरुम् । गवं । उरुम् । रथाय । पन्थ्याम् ।
देववीतिम् । मनामहे ॥ १३ ॥

हे इन्द्र नृभ्योस्मदीयिभ्यो भृत्येभ्यः उरुं हितं मनामहे याचामहे । तथा गवे एतदुपलक्षणं
मवाभ्यादिकाय तथा रथाय पन्थां पन्थानं मार्गं अथवा नृप्रभृतीनां संचाराय शोभनं मार्गं
मनामहे तथा देववीतिं यज्ञं मनामहे ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

उपमापद्द्वाहनरः सोमस्य हृष्या । तिष्ठन्ति स्वादुरातयः ॥ १४ ॥

उपं । मा । पट् । द्वादद्वा । नरः । सोमस्य । हृष्या ।

तिष्ठन्ति । स्वादुरातयः ॥ १४ ॥

एतदाद्याः पल्लवः ऋक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिरूपाः यद्यपि बृहद्देवतानुक्रमण्यां—ऋक्षाश्व-
मेधयोरत्र पञ्चदानप्रशंसका इत्युक्तम् । तथाप्युपमापकृत्यस्याः राजदानस्तुतिशेषत्वाद्विरो-
धः । अनयैवाशया अनुक्रमण्यां अन्त्याः पल्लवः ऋक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिरित्युक्तम् । मामां प्रियमेघं
यज्ञे प्रसर्पन्तः पट् एतत्संख्याका नरोनेतारो राजानः सोमस्य पीतस्य हृष्यां हृष्यं स्वादुरातयः
सुषूपभोगार्हदानाः सन्तो द्वादद्वा द्वौ द्वौ पितृपुत्ररूपेण युग्मौ भूत्वा मामुपतिष्ठन्ति तेषां युग्मानां
नाम वृत्तरव स्पष्टीक्रियते ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

ऋज्जीविन्द्रोत आददे हरी ऋक्षस्य सूनवि । आश्वमेधस्य रोहिता ॥ १५ ॥ ३ ॥

ऋज्जी । इन्द्रोते । आ । ददे । हरी इति । ऋक्षस्य । सूनवि ।

आश्वमेधस्य । रोहिता ॥ १५ ॥ ३ ॥

इन्द्रोते एतन्नामके आविधिग्वे अतिधिग्वनाम्नो राह.पुत्रे । अतिधिग्वापशंवरमिति ।
अतिधिग्वार्थस्यमित्यादिष्वतिधिग्वः प्रसिद्धः । तत्पुत्रइन्द्रोतः ऋज्जी ऋजुगामिनावशौ आददे
स्वीकृतवानस्मि । तथा ऋक्षस्य सूनवि ऋक्षनाम्नः पुत्रेन्यस्मिन्नाजनि हरी हरितवर्णावशावा-
ददे । तथा आश्वमेधस्य अश्वमेधपुत्रे राजनि रोहिता रोहितवर्णावशौ आददे । नन्वनुक्रम-
णामुभयोरैवदानप्रशंसारूपत्वमुक्तम् । अत्र कथं त्रयाणां दानकीर्तनमिति । नैषदोषः । ऋ-
क्षाश्वमेधपुत्रयोरैव यागेऽस्य ऋषेः प्रवृत्तेस्त्वयोरैवदानं प्रस्तुत्य इन्द्रोतस्तु स्वपित्रासह तयो-
र्यज्ञादितृक्षयागत्य तयोर्दानं दृष्ट्वा स्वपित्रामेरितौ दत्तवानश्वौ अतस्तद्दानं प्राप्तमिहमिति । ए-
षः ऋक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतित्वं नन्याहन्पते पितृपुत्रयोरभेदात् तयोः पक्षकृतत्वात् । इन्द्रोतदान-
स्य प्राप्तमिहकत्वं पक्षशानित्यत्र विस्पष्टमिष्यते ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमे तृतीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अथ षोडशी-

सुरथीं आतिथिग्वे स्वभीशुराक्षे । आश्वमेधे सुपेशसः ॥ १६ ॥

सुधरथान् । आतिथिग्वे । सुध अभीशन् । आक्षे ।
आश्वमेधे । सुधपेशसः ॥ १६ ॥

आतिथिग्वे इन्द्रोते सुरथान् शोभनरथोपेतानश्वान् आददे । आक्षे ऋक्षपुत्रे स्वभीशन्-
श्वानाददे आश्वमेधेश्वमेधपुत्रे सुपेशसः सुरूपान् तान् शोभनालंकारान् आददे ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

पृळश्वीं आतिथिग्व इन्द्रोते वधूमतः । सचापूतक्रतौ सनम् ॥ १७ ॥

पट् । अश्वान् । आतिथिग्वे । इन्द्रोते । वधूमतः ।
सचा । पूतक्रतौ । सनम् ॥ १७ ॥

आतिथिग्वे इन्द्रोते पूतक्रतौ शुद्धमते शुद्धकर्मपितेवा तस्मिन् वधूमतो वधुभिर्वदवाभि-
स्तद्वतः पृळश्वान् ऋक्षाश्वमेधयोः पुत्राभ्यां दत्तेनाश्वादिधनेन सचा सह सनं लब्धवानस्मि
एतत्साहित्यवचनं इन्द्रोददानस्य प्रासंगिकत्वे लिङ्गम् ॥ १७ ॥

अथाष्टदशी-

एपुचेतृहर्षण्वत्यन्तर्ज्ञेप्वरुपी । स्वभीशुः कशावती ॥ १८ ॥

आ । एपु । चेतृ । हर्षण्वती । अन्तः । ऋज्ञेपु । अरुपी
सुधअभीशुः । कशावती ॥ १८ ॥

एपृज्ञेपु ऋजुगामिप्वश्वेषु अन्तर्मध्ये आवेतत् आज्ञायते । का वृषण्वतीवर्षकेः पुमर्थे
स्तद्वती । अरुपी आरोचमाना स्वभीशुः शोभनमग्रहा कशावती दृमा वदवा ज्ञायते ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

नपृष्मेवाज्वन्धवो निनिस्तुश्च नमर्त्यः । अवृद्यमधिदीधरत् ॥ १९ ॥ १९ ॥

न । युष्मे इति । वाज्रवन्धवः । निनित्तुः । चन । मर्त्यः ।
अवद्यम् । अधि । दीधरत् ॥ १९ ॥ ४ ॥

हे वाजवन्धवः अन्नवन्धवः अन्नप्रदाः एवं पुत्राणां पितृपुत्ररूपाणां वृष्णां वा संबोधनं
हे राजानः युष्मे युष्मासु निनित्तुश्चन निन्दकोपि मर्त्येऽपि ननुष्यः अवद्यं निंदा नाधिदीधरत्
नान्वधारयत् नारोपयति युष्मासु । अतःअनिन्द्या मूयमिति दातृणां स्तुतिः ॥ १९ ॥

॥ इति पठस्य पञ्चमे चतुर्थोवर्गः ॥ ४ ॥

प्रभवइत्यष्टादशर्चं दशमं सूक्तं मियमेघस्याङ्गिरसत्स्यार्षं द्वितीया नदंवइत्येपा चतुःस-
प्तकोष्णिक् चतुर्थ्याद्यास्त्विस्रोगायत्र्यः एकादशीषोडशौ पंकी शिष्टादशानुष्टुभः । अपादिन्द-
इत्यर्धर्चैःशैश्वदेवः वरुणइदिहेत्याद्यास्त्वयोर्धर्चा वरुणदेवताकाः । शिष्टाऐन्द्र्यः । तथाचानुक्रान्त-
म्—प्रमद्भानानुष्टुभं द्विवृहत्पन्तं द्वितीयोष्णिक् चतुर्थ्याद्यास्त्विस्रोगायत्र्यः षोडशयेकादशौषड्डी
अपाद्वैश्वदेवोर्धर्चैस्त्रयोवारुणाइति । आद्यस्तुचः षोडशिशस्त्रे आनुष्टुभः सूत्रितञ्च—प्रभवत्सि-
ष्टुभमिपमर्चतप्रार्चतेति ।

तत्र प्रथमा—

प्रभवत्सिष्टुभमिपमर्चतप्रार्चतेति ।

धियावोमेधसातयेपुरन्ध्याविवासति ॥ १ ॥

प्रष्टप्र । वः । त्रिष्टस्तुभम् । इपम् । मन्दत्तुर्वीराय । इन्दवे ।

धिया । वः । मेधसातये । पुरंमृध्या । आ । विवासति ॥ १ ॥

हे अध्वर्यादयो वो यूयं प्रथमार्थेद्वितीया त्रिष्टुभं स्तोत्रमपोपेतमिपमर्चं प्रम अपरः
प्रशब्दः पूरणः पशरतेविशेषः उपसर्गश्रुतेयोऽग्निक्रियाध्याहारः । कस्मै मन्दद्वीराय योवीरान् हर्ष-
यति समन्दद्वीरः तस्मै इन्दवे इन्द्राय इन्धतेरैश्वर्यकर्मण इदंरूपं । अथवा फलेवृद्धिभिर्वा उन्नती-
वीन्दुरिन्द्रस्त्वस्मै सचेन्द्रो वो युष्मान्मेधसातये यज्ञतन्मजनाय पुरन्ध्या बहुमत्तया धिया
कर्मणा आविवासति अभिमतफलपोजनेन सत्करोवीत्यर्थः ॥ १ ॥

महाव्रते निष्केवल्ये नदंवइत्येपा विहरणीया तथैवपञ्चमारण्यके सूत्रितञ्च—नदंवओद-
तीनामित्येतयेदानि व्यतिपजतीति ।

सैषा द्वितीया—

न॒दं॒व॒ओ॒द॒ती॒नां॒न॒दं॒यो॒यु॒व॒ती॒नाम् । प॒ति॒वो॒अ॒ध्या॒नां॒धे॒नू॒ना॒मि॒पु॒ष्य॒सि ॥२॥

न॒दम् । वः । ओ॒द॒ती॒नाम् । न॒दम् । यो॒यु॒व॒ती॒नाम् ।

प॒ति॒म् । वः । अ॒ध्या॒नाम् । धे॒नू॒नाम् । उ॒पु॒ष्य॒सि ॥ २ ॥

ओदतीनां ओदत्यउपसः। ओदती भ्रास्वतीति तन्नामसुपाठात् । उपसां नदं उतादकमित्यर्थः इन्द्रेण सुपसउत्यन्ते इन्द्रस्यैव सूर्यत्वात् विवस्वदिन्द्र युग्यइविहि द्वादशादित्यमध्ये इन्द्रः पठितः तादृशमिन्द्रं हे यजमाना वो युष्मदर्थं । आह्वयत इत्यर्थः । तथा योयुवतीनां सर्वत्र मिश्रयन्तीनां नदीनां नदं शब्दमितारं वो युष्मदर्थं आह्वयामि । अध्यानां अहन्तव्यानां गवां पतिं आह्वये । अथप्रत्यक्षकृता हे यजमान त्वं धेनूनां क्षीरादिना प्रीणयित्रीणां गवामिपुष्यस्यन्नमिच्छसि ॥ २ ॥

अग्निहोत्रे पूर्वामृतौ हुवायां ताअस्येत्यनयोत्तरामाहुतिं कांक्षमाणस्तिष्ठेत् । तथाचसृत्रिदम्—ताअस्यसूददोहसइवि पूर्वामाहुतिमुपोत्थापोत्तरां कांक्षेतेति । महान्ते निष्केवस्येप्येषा तथैव पञ्चमारण्यके सृत्रितं—ताअस्यसूददोहइत्येवदादिः सूददोहाः सूददोहाइति ।

सैषा तृतीया—

ताअ॒स्य॒सू॒द॒दो॒ह॒सः॒सोमं॑श्रीणन्ति॒पृ॒श्र॒यः ।

जन्म॑न्दे॒वानां॒वि॒शः॒त्रि॒षु॒आ॒रो॒च॒ने॒दिवः॑ ॥ ३ ॥

ताः । अ॒स्य॒ । सू॒द॒दो॒ह॒सः॒ । सोमं॑म् । श्॒री॒ण॒न्ति॒ । पृ॒श्र॒यः॒ ।

जन्मं॑न् । दे॒वाना॑म् । वि॒शः॒ । त्रि॒षु॒ । आ॒ । रो॒च॒ने॒ । दि॒वः॑ ॥ ३ ॥

ताः प्रसिद्धाः सूददोहसःसूदइवि कूपनाम तत्सदृशदोहनाः पृश्रयः पृश्रिवर्णाः गावोस्येन्द्रस्य सोमं श्रीणन्ति मिश्रयन्त्याग्निरेण । कदा त्रिषु त्रिष्वपि सवनेषु । गावो विशेप्यन्ते देवानां जन्मन् जन्मस्थाने दिवीति शेषः दिवआदित्यस्य आरोचने आरोचमाने अनेन यीर्विशेप्यते तस्मिन् स्थाने विशोनिविशन्त्यः । यज्ञार्थोपयुक्तानां गवां द्युमासिः प्रसिद्धा ॥ ३ ॥

द्वितीयेपयांये मैत्रावरुणरासे अभिमगोपतिमिति तृचोनुत्पः सृत्रिवंच—अग्नितावृषभास्तृत्रिमगोपतिमिरिति ।

अथ चतुर्थी-

अभिप्रगोपतिंगिरेन्द्रमर्चयथाविदे । सूनुसृत्यस्यसत्पतिम् ॥ ४ ॥

अभि । प्र । गोऽपतिम् । गिरा । इन्द्रम् । अर्च । यथा ।

विदे । सूनम् । सृत्यस्य । सत्पतिम् ॥ ४ ॥

गोपतिं गवांस्वाभिनिन्द्रं अभिप्रार्च प्रकर्षेण पूजय गिरा स्तुत्या यथा विदे सयथा स्वात्मानं स्तुतमकारं जानाति यथावा यामं प्रतिगन्तव्यमिति जानाति तथाचैति । कीदृशमिन्द्रं सत्यस्य यज्ञस्य सत्यस्यवा सूनुं पुत्रं तन्नानुरक्तत्वात् सूनुरित्युपचर्यते सत्पतिं सर्वां यजमानानां पात्कम् ॥ ४ ॥

अथ वृत्ते द्वितीया सूक्ते पञ्चमी-

आहरंयःससृज्जिरेरुपीरधिबर्हिषि । यत्राभिसंनवामहे ॥ ५ ॥ ५॥

आ । हरंयः । ससृज्जिरे । अरुपीः । अधि । बर्हिषि ।

यत्र । अञ्जि । समुदनवामहे ॥ ५ ॥ ५ ॥

हरयो हरितवर्णांशवाः अरुपीरारोचमानाः अधिबर्हिषि अधीति सप्तम्यथानुवादी बर्हिष्यास्तुते आससृजिरे आसृजन्तु यत्र यस्मिन्बर्हिषि स्थितमिन्द्रमभिसन्वामहे अञ्जि संस्तुमः ॥ ५ ॥

॥ इतिपठस्य पञ्चमे पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ वृत्ते तृतीया सूक्ते षष्ठी-

इन्द्रायगावआशिरंदुदुहेवृज्जिणेमधु । यत्सीमुपह्वरेविदत् ॥ ६ ॥

इन्द्राय । गावः । आशिरम् । दुदुहे । वृज्जिणे ।

मधु । यत् । सीम् । उपह्वरे । विदत् ॥ ६ ॥

इन्द्राय गावआशिरं आश्रयणसाधनं पयआदिकं मधु मद्करं दुदुहे दुहते । कीदृशाय वृज्जिणे वज्रयुक्तायेन्द्राय यद्यदा उपह्वरे सानोपैवर्तमानं मधु सोमरसं सीं सर्वतोविदत् उभ्रते वदा ॥ ६ ॥

पोडशियास्तस्योद्यद्भ्रमस्येत्येपान्त्या सूत्रितश्च-उद्यद्भ्रमस्यविष्टपित्येषा परिवानीयेति ।

सैषा सप्तमी--

उद्यद्ब्रध्नस्यविष्टपंगृहमिन्द्रंश्चगन्वंहि ।

मध्वःपीत्वासचेवहित्रिःसप्तसख्युःपदे ॥ ७ ॥

उत् । यत् । ब्रध्नस्य । विष्टपम् । गृहम् । इन्द्रः । च । गन्वंहि ।

मध्वः । पीत्वा । सचेवहि । त्रिः । सप्त । सख्युः । पदे ॥ ७ ॥

यद्यदा ब्रध्नस्य महन्नाम ब्रध्नइति महत् आदित्यस्य विष्टपं स्थानं गृहं इन्द्रश्चाहं चो-
भौ उद्गन्वहि उद्गच्छावः । तदानीं मध्वो मधुरं सोमरसं पीत्वा सचेवहि संस्तुष्टौ भवेव । कुत्र
सख्युःपदे सर्वेषां सत्त्विभूतस्यादित्यस्य त्रिःसप्तैःपनेन देवलोकानामुत्तममेकविंशस्थानमुच्यते
आदित्यस्यैकविंशत्वात् । तथाचब्राह्मणम्--द्वादशमासाःपञ्चतंबस्त्रयद्मेलोका असावादित्यए-
कविंशइति । तादृशे एकविंशस्थाने सचेवहीति ॥ ७ ॥

पूर्वोक्तपवशास्त्रे अर्चतेतिद्वितीयआनुष्टुभस्तुचः । सूत्रितञ्च--प्रपवस्त्रिष्टुभमिषमर्चतमार्वतेति ।

आर्सेमस्तुचे प्रथमा सूक्तेष्टम्येषा-

अर्चतुप्रार्चतुप्रियमेधासोअर्चत ।

अर्चन्तुपुत्रकाउतपुरंनष्टृष्णवर्चत ॥ ८ ॥

अर्चत । प्र । अर्चतु । प्रियमेधासः । अर्चत । अर्चन्तु ।

पुत्रकाः । उत । पुरम् । न । घृष्णु । अर्चतु ॥ ८ ॥

हे अध्वर्षादयो यूयं इन्द्रं अर्चत पूजयत स्तुत्यामार्वत मर्कषेणार्चतेन्द्रमेव । हे मिषमे-
धासः मिषमेधसम्बन्धिनः तद्गोत्रा यूयमर्चतेन्द्र पुत्रका पुत्राअप्यर्चन्तिन्द्रं । उतापिच पुरं नष्ट-
ष्णु यथा पुरं धर्षणशीलं अर्चन्ति तादृशमिन्द्रमर्चत ॥ ८ ॥

अथ रुचे द्वितीया सूक्ते नवमी-

अवंस्वरात्तिर्गमरोगोधापरिसनिष्वणत् ।

पिद्वापरिचनिष्कदिन्द्रायब्रह्मोर्चतम् ॥ ९ ॥

अव । स्वराति । गर्गरः । गोधा । परि । सनिस्वनत् ।
पिर्द्वा । परि । चनिस्कृदत् । इन्द्राय । ब्रह्म । उत्सृष्टतम् ॥ ९ ॥

गर्गरो गर्गरध्वनियुकोवा वाद्यविशेषे युद्धे अवस्वराति भयंशब्दपति । गोधा हस्तघ्नः
परि परितः सनिष्वणत् स्वनति भृशं पिगा पिगवर्णाज्यापि परिचनिष्कृदत् परिस्कृदत्ते यस्मा-
देवं युद्धः संनद्धः अतइन्द्राय ब्रह्मपरिवृद्धं कर्म स्तुतिरक्षणं उद्यतं भवत्वितिशेषः ॥ ९ ॥

अथ वृचे तृतीया सूक्ते दशमी-

आयत्पतन्त्येन्यः सुदुघा अनपस्फुरः ।
अपस्फुरं गृन्नायत् सोममिन्द्राय पातवे ॥ १० ॥ ६ ॥

आ । यत् । पतन्ति । एन्यः । सुदुघाः । अनपस्फुरः ।
अपस्फुरं । गृन्नायत् । सोमम् । इन्द्राय । पातवे ॥ १० ॥ ६ ॥

यद्यदा एन्यः एतवर्णाः शुभ्रवर्णानघः आपतन्ति आगच्छन्ति सर्वतः प्रवहन्ति । कीदृशयः
सुदुघाः सुदोहा अनपस्फुरः अपस्फुरो अपस्फुरा अपस्फुद्धाः अतादृशयः अनपस्फुरः अत्य-
न्तमवृद्धा इत्यर्थः । यद्वा सुदुघाः प्रवृद्धा एतवर्णागावो यदा पयआद्यथोपापतन्ति तदा अप-
स्फुरं अत्रापशब्दे धात्वर्थानुवादी अत्यन्तं प्रवृद्धं सोममिन्द्राय पातवे पातुं गृन्नायत् ग्रहणकु-
रन्त । अथवा अनपस्फुर इत्यत्रापशब्दानुवादी धात्वर्थस्य । तथासत्ययमर्थः-यदा एन्योनयः
अनपस्फुरः अमवृद्धोदका आपतन्ति वृष्टिरल्पा यदा भवति तदा सोममिन्द्रार्थं संपादयतेति ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठमे षष्ठोऽष्टकः ॥ ६ ॥

अथैकादशी-

अपादिन्द्रो अपादिन्द्रिर्विश्वे देवा अमत्सत ।
वरुण इदिहृक्षयत्समापो अभ्यनूपतवत्संमंशिश्वरीरिवा ॥ ११ ॥

अपात् । इन्द्रः । अपात् । अग्निः । विश्वे । देवाः । अमत्सत् ।
वरुणः । इत् । इह । क्षयत् । तम् । आपः । अग्नि ।
अनूपत् । वत्सम् । संशिश्वरीः इव ॥ ११ ॥

इन्द्रोपादपिवत् सोममग्निरप्यपिवत् विश्वेदेवा अप्यमत्सत तृषा अभवन् सोमपानेन व-
रुणइव वरुणोपीहास्मिन् यामगृहे क्षयत् निवसतु सोमपानार्थं निवसन्तं तं आपोप्यभ्यनूपत
उदकान्यापनशोलाः स्तुतयोवा अभ्यस्तुवन् । किमिव वत्सं स्वीयं संशिश्वरीः संशिव्यं-
संगच्छमाना गावइव । तायथा धावत्यो हंभारवं कुर्वन्ति तद्वत् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

सुदेवोअंसिवरुणयस्यतेसप्तसिन्धवः ।

अनुक्षरन्तिकाकुदंसूर्म्यसुपिरामिव ॥ १२ ॥

सुदेवः । अस्ति । वरुण । यस्य । ते । सप्त । सिन्धवः ।

अनुक्षरन्ति । काकुदम् । सूर्म्यम् । सुपिरामइदं ॥ १२ ॥

हे वरुण जलाभिमानिन् देव त्वं सुदेवोअसि यस्यसुदेवस्य ते तव काकुदं ताट्टु सप्तद्राव्य
सप्तसिन्धवो गंगायाः सप्तनद्योऽनुक्षरन्ति जिह्वायां सर्वदा लवति । दृष्टान्तः-सूर्म्यं सुपिरा-
मिव यथा सूर्यं पतिरश्मिजालं तद्वत् ॥ १२ ॥

पोडशिशस्त्रे योव्यतीनिति तृतीयशानुष्टुभस्तृषः सूत्रितश्च-योव्यतीरैफाणयदिवितृ-
च आनुष्टुभइति ।

एते प्रथमा सूक्ते त्रयोदशी-

योव्यतीरैफाणयत्सुयुक्तोउपदाशुपे ।

तकोनेतातदिद्वपुरुपमायोअमुच्यत ॥ १३ ॥

यः । व्यतीन् । अफाणयत् । सुयुक्तान् । उप । दाशुपे । तृकः ।

नेता । तत् । इत् । वपुं । उपइमा । यः । अमुच्यत ॥ १३ ॥

यद्भ्योव्यतीन् विविधगमनान् सुयुक्तान् सुदुरथे सवद्धान् अश्वान् दाशुपे हृदिदग्नि यज-
मानाय गन्तुं प्राप्नु उप अफाणयत् उपगमयति फणतिर्गतिकर्मा । मदेवकरोति तद्वत् तदानीमेव
तृकः तृकतिर्गतिकर्मा यज्ञगमनशीले नेताउदकरय फलस्य वा नायक इन्द्रोवपुरुदवं उपा-
व्यतीविशेषः यद्भ्य उपमा उपमानभूतः अमुच्यतअन्वैर्घृष्टिनिवारकै रसुरादिभिर्मुक्तोभवति ॥ १३ ॥

अथ वृत्ते द्वितीया सूक्ते चतुर्दशी-

अनीदुशक्रओहनुइन्द्रोविश्वाअतिद्विपः ।

भिनत्कनीनओदनपच्यमानंपरोगिरा ॥ १४ ॥

अति । इत् । । ऊँ इति । शक्रः । ओहते । इन्द्रः । विश्वाः ।

अति । द्विपः । भिनत् । कनीनः । ओदनम् ।

पच्यमानम् । परः । गिरा ॥ १४ ॥

अयमिन्द्रः शक्रः शक्रः सन् अवीहोहते अतिक्रम्य गच्छत्येव संग्रामे निरोधकान् श-
नून् । तदेवाह-अयमिन्द्रो विश्वाः द्विपो द्वेषून् शनून्ति अतिक्रम्य गच्छति । कनीनः कमनीयः
परमेधानां परस्ताद्वर्तमान इन्द्रओदनं मेघनाभैवत् मेघं भिनत् अभिनत् भिनत्ति वृष्टयर्थं ।
कीदृशं गिरा माध्यमिकयावाना स्तनितलक्षणया पच्यमानं वज्रनिघोषेण ताड्यमानमि-
त्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ वृत्ते तृतीया सूक्ते पञ्चदशी-

अर्भकोनकुमारकोधितिष्टुंनवंरथम् ।

सर्पक्षन्महिपंमृगंपित्रेमात्रेविभुक्कतुम् ॥ १५ ॥

अर्भकः । न । कुमारकः । आर्धं । तिष्ठत् । नवंम् । रथम् ।

सः । पक्षत् । महिपम् । मृगम् । पित्रे । मात्रे । विभुक्कतुम् ॥ १५ ॥

अयमिन्द्रः अर्भकोन अल्पशरीरः कुमारकः कुमारकइव पित्रे मात्रे सपथाधितिष्ठति
षट्त्वं नवं स्तुत्यं रथमधितिष्ठदधितिष्ठति सइन्द्रो महिपं महान्तं मृगं मृगवदितस्त्वतो धावन्तं
सर्वैर्भृगं वा विभुक्तुं बहुकर्मणं मेघं पक्षत् पचति वृष्टयन्निमुत्तं करोतीत्यर्थः ॥ १५ ॥

सैषा षोडशी-

आनूसुंशिप्रदंपत्तेरथंतिष्ठाहिरण्ययम् ।

अथयुक्षंसंचेवहिसृहस्रपादमरुपंस्तंस्तिगामनेहसम् ॥ १६ ॥

आ । तु । सु॒ष्टिशि॒प्र । द॒म॒ष्टप॒ते । रथ॑म् । ति॒ष्ठ । हि॒रण्य॑यम् । अ॒ध ।
 द्यु॒क्षम् । स॒चे॒व॒द्भि । स॒ह॒स्रं॑ष्टपादम् । अ॒रु॒पम् ।
 स्व॒स्ति॒ष्टगाम् । अ॒ने॒ह॒सं॑म् ॥ १६ ॥

हे सुशिम सुहनो हे दंपते गृहस्वामिन् अत्र गृहोरथः तस्यस्वामिन् तु त्वं तावद्रथमा-
 तिष्ठ हविः स्वीकरणानन्तरं पश्चाद्दहमारोहामीतिभावः । कीदृशं हिरण्ययं हिरण्यमयं अथ तदा-
 रोहणानन्तरं अहमथारुह्य उग्रौ सचेवहि संगच्छेवहि संगतौ भवेव । किंत्व युक्षं दीर्घं रथं
 कीदृशं सहस्रपादं बहुपादं अरुपमारोचनं स्वस्तिगां कुशलगमनं अनेहसमपापम् ॥ १६ ॥

पूर्वाह्नि पवर्ग्ये तंधेमित्येत्येषा । स॒त्रित॒श्च—तंधेमि॒त्थान॑मस्वि॒नइति॑ प्रागार्थीपूर्वाह्निइति ।
 सैषा सप्तदशी—

तंधेमि॒त्थान॑मस्वि॒न॒उ॒प॒स्त्र॒राज॑मासते ।

अ॒र्थ॒चि॒द॒स्य॒सु॒धि॒तं॒घ॒दे॒तव॑आव॒र्त॒य॒न्ति॒दा॒वने॑ ॥ १७ ॥

तम् । घ॒ । ई॒म् । इ॒त्या । न॒म॒स्वि॒नः । उ॒पं । स्व॒ष्ट॒राज॑म् ।
 आ॒स॒ते । अ॒र्थ॑म् । चि॒त् । अ॒स्य॑ । सु॒ध॒धित॑म् । यत् ।
 ए॒तवे॑ । आ॒इ॒व॒र्त॒य॒न्ति॑ । दा॒वने॑ ॥ १७ ॥

तं घ तं स्वल्मीनेमिन्द्रं इत्या इत्थमनेन प्रकारेण नमस्विनोऽबन्तः स्तुतिमन्तोवाध्वर्ष्या-
 दयः स्वरारणं स्वयं राजमानं वा उपासते सेवन्ते । तथा कृत्वाअर्थचित् अरणीयं धनं सुधितं
 सुधु स्थापितं अस्मेन्द्रस्य संबन्धिनं प्रामुवन्तीतिशेषः । कदेत्याह—यद्यदा एतवे अस्मेन्द्रस्य गम-
 नाय स्वयं प्रार्थुवा दावने हविर्दानायावर्तयति स्तुतयः तदेत्यर्थः । अथवा अश्वावा आवर्त-
 यन्ति तदेत्यर्थः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

अ॒नु॒प्र॒त्न॒स्पर्षो॑कंसःप्रि॒यमे॑धास॒ष्ट्याम् ।

पूर्वा॑मनु॒प्रय॑ति॒ष्ट॒क्त॒र्वा॑हि॒पो॒हित॑प्रयसआगत ॥ १८ ॥ ७ ॥

अनु॑ । प्र॒त्न॒स्पर्ष॑ । ओ॒कंसः॑ । प्रि॒य॒ष्टमे॑धासः । ष्ट्या॑म् ।

पूर्वाम् । अनु । प्रहयतिम् । वृक्तर्ष्वर्हिपः ।

हितप्रयसः । आशत ॥ १८ ॥ ७ ॥

अनया स्तुतिमुपसंहरति एषां देवानामिन्द्रादीनां प्रद्वस्व पुराणस्यौकसः स्थानस्य पुरा-
णं स्थानं प्रियमेधासः प्रियमेधा अन्वाशत अनुपासाः । कीदृशाः प्रियमेधाः पूर्वां मुख्यां प्रयति
प्रदानमनुजज्ञीकृत्य वृक्तर्ष्वर्हिपः स्तीर्णदर्भाः हितप्रयसः आसादिततोमादिहविष्काः ॥ १८ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

॥ इत्यष्टमे मण्डले सप्तमोनुवाकः ॥ ७ ॥

अष्टमेनुवाके एकादशसूक्तानि तत्र योराजेति पञ्चदशर्चं प्रथमं सूक्तं । अत्रानुक्रमणिका—यो-
राजापञ्चोना पुरुहन्मा बार्हतं विप्रगाथाद्युष्णिगनुष्टुपुरउष्णिगन्तमिति । पुरुहन्माक्रपिः सच
कचित्कर्षं चिद्विशेषितमिति परिभाषयांगिरसः आघातृतीयापञ्चम्योमृहत्यः द्वितीयाचतुर्थीप-
ष्ठ्यः सतोवृहत्यः सप्तम्याघाः षट्पृहत्यः त्रयोदशीपुरउष्णिक् आघद्वादशकाघटका आघधे-
सुरउष्णिगितिहि तल्लक्षणं । इन्द्रोदेवता । महाव्रते निष्केवल्ये बार्हतवृचाशीतावादिन एकादशर्चः
तथाचपञ्चमारण्यकेस्त्वितं—योराजाचर्षणीनामित्येकादशेति ।

तत्र प्रथमा—

योराजाचर्षणीनां यातारथेभिरधिगुः ।

विश्वासां तरुतापृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गृणे ॥ १ ॥

यः । राजां । चर्षणीनाम् । यातां । रथेभिः । अधिगुः । विश्वां साम् ।

तरुता । पृतनानाम् । ज्येष्ठः । यः । वृत्रहा । गृणे ॥ १ ॥

यइन्द्रश्चर्षणीनां मनुष्याणां राजा स्वाभीरथेभिः रथैः याता मन्त्राच अधिगुरधुवगमनो-
न्यैः विश्वासां पृतनानां सेनानां तरुता वारकः यश्च ज्येष्ठः गुणैर्ज्यायात् यश्च वृत्रहा वृत्रं हत-
वान् तं महाभाममिन्द्रं गृणे स्तौमि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

इन्द्रं तं शुभपुरुहन्मन्त्रवसेयस्य हिताविधुर्नरिं ।

हस्ताय वञ्चः प्रतिघायिदर्शानोमहोदिवेनसूर्यः ॥ २ ॥

इन्द्रम् । तम् । शुम्भु । पुरुहन्मन् । अवसे । यस्य । द्विता ।
 विधर्तरि । हस्ताय । वर्जः । प्रति । धायि । दर्शतः ।
 महः । दिवे । न । सूर्यः ॥ २ ॥

हे पुरुहन्मन् ऋषे त्वं तमिन्द्रं शुभ हविःप्रदानादिनालंकरु । किमर्थं अवसे रक्षणाय
 एवमात्मना स्वात्मानं संबोधय ब्रवीति— यस्य तव विधर्तरि विधारेके इन्द्रे द्विता द्वित्वमस्ति
 औद्यमनौद्यं तव शत्रून् हन्तुमुद्यत्वं त्वदनुग्रहायानौद्यंचेति द्वैतमस्ति । तनौद्यं चिह्नं दर्श-
 यति हस्ताय कराय हननाय शत्रूणां दर्शतो दर्शनीयः महोमहान्वज्रः प्रतिधायि प्रति-
 निहितो भवति । दिवे प्रकाशाय दिवसायवा अथवा दिवि दृश्यमानः सूर्यो न सूर्यइव ॥ २ ॥

तस्मिन्नेवशस्त्रे नकिष्टमिति प्रगाथो वैकल्पिकःस्तोत्रियः सूत्रितश्च—नकिष्टकर्मणान-
 शन्नत्वानुहन्तोअद्रयइति ।

एते प्रथमा सूक्ते एवीया—

नकिष्टकर्मणानशश्चकारसदाष्टधम् ।
 इन्द्रंनयज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वंसमष्टष्टधृष्णवोजसम् ॥ ३ ॥

नकिः । तम् । कर्मणा । नशत् । यः । चकार । सदाष्टधम् ।
 इन्द्रम् । न । यज्ञैः । विश्वगूर्तम् । ऋभ्वंसम् ।
 अष्टष्टम् । धृष्णुःओजसम् ॥ ३ ॥

तं जनं अन्योमर्षकोजनः कर्मणा हननादिव्यापारेण नकिर्नशत् नैवव्यामोति यइन्द्रं
 चकार इन्द्रमेवानुकूलं यज्ञैः साधनैः । कीदृशमिन्द्रं सदाष्टधं सदावर्धकं विश्वगूर्तं सर्वैःस्तुप्यं
 ऋभ्वंसं महान्तं अष्टष्टमन्यैः धृष्णवोजसं धर्षकवष्टम् ॥ ३ ॥

अथ एते द्वितीया सूक्ते चतुर्थी—

अपाह्नुमुग्रपृतनासुसासद्दियस्मिन्महीरुरुञ्जयः ।
 संधेनवोजार्यमाने अनोनवुद्यावः क्षामो अनोनवुः ॥ ४ ॥

अपाह्णम् । उपम् । पृतनासु । ससहिम् । यस्मिन् । महीः ।
 उरुऽज्जर्यः । सम् । धेनवः । जार्यमाने । अनोनवुः ।
 दार्वः । क्षार्वः । अनोनवुः ॥ ४ ॥

अपाह्णं असोढं उग्रमुद्रुणंपलं पृतनासु शत्रुसेनासु सासहिं अभिभवितारं स्वौमीत्यर्थः । यस्मिन्निन्द्रे जायमाने महीर्महत्यः उरुज्जयो बहुवेगाः धेनवोहविरादिनापीणयिष्यः प्रजागावपववा समनोनवुः समस्तुवन् । नकेवलं धेनवएव अपितु घावोद्युलोकाः क्षार्वः पृथिव्यश्च समनोनवुः । तत्रत्याः सर्वेप्राणिनो नमन्तेइत्यर्थः । त्रिवृतो लोकाइति श्रुतेर्यदुवचनम् ॥४॥

वृतीयेहनि निष्केवल्ये वैरूपसापपक्षे यद्यावइति प्रगाथःस्तोत्रियः । सूत्रितश्च—यद्याव-इन्द्रतेशतं यद्दिन्द्रयावतस्त्वमिति प्रगाथौ स्तोत्रियानुरूपाविति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते पञ्चमी—

यद्यावइन्द्रतेशतंशतंभूर्मीरुतस्युः ।
 नत्वावञ्चिन्तसहस्रसूर्याअनुनजातमष्टरोदंती ॥ ५ ॥ ८ ॥

यत् । दार्वः । इन्द्र । ते । शतम् । शतम् । भूर्मीः । उत ।
 स्युरिति स्युः । न । त्वा । वञ्चिन् । सहस्रम् । सूर्याः । अनु ।
 न । जातम् । अष्ट । रोदंती इति ॥ ५ ॥ ८ ॥

हे इन्द्र ते तव प्रतिमानार्थं यद्यदि घावोद्युलोकाः शतंस्युः तथापि नाश्रुवन्ति । उवापिच भूर्मीभूम्यः ते तवमूर्तिप्रतिबिंबाय शतंस्युः तथापि नाश्रुवन्ति । हे वञ्चिन् त्वा त्वां सहस्रं सूर्यां अगणिताःअपि सूर्याः नानुभवन्ति नमकाशयन्वीत्यर्थः । न तव सूर्यो भातीतिश्रुतेः । किंवदुना जातं पूर्वमुत्पन्नं किञ्च अनुनाष्ट नाश्रुते । तथा रोदंती घावापृथिव्यो नाश्रुवाते घ-वेभ्योतिरिच्यसइत्यर्थः । ज्यायात् पृथिव्या ज्यायानन्तरिक्षात् ज्यायात् दिवो ज्यायानेभ्यो लो-केभ्यदैतिश्रुतेः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

इन्द्रम् । तम् । शुम्भ । पुरुङ्गन्मन् । अवसे । यस्य । द्विवा ।
 विध्वर्तिरि । हस्ताय । वज्रः । प्रति । धायि । दर्शतः ।
 महः । दिवे । न । सूर्यः ॥ २ ॥

हे पुरुहन्मन् ऋषे त्वं तमिन्द्रं शुम्भ हविःप्रदानादिनालंकुरु । किमर्थं अवसे रक्षणाय एवमात्मना स्वात्मानं संबोधय ब्रवीति— यस्य तव विध्वर्तिरि विधारके इन्द्रे द्विवा द्वित्वमस्ति औद्यमनौद्यं तव शत्रून् हन्तुमुद्यत्वं त्वदनुग्रहायानौद्यंचेति द्वैतमस्ति । तत्रौद्यं चिह्नं दर्शयति हस्ताय कराय हननाय शत्रूणां दर्शतो दर्शनीयः महोमहान्वज्रः प्रतिधायि प्रतिनिहितो भवति । दिवे प्रकाशाय दिवसायवा अथवा दिवि दृश्यमानः सूर्यो न सूर्यदिव ॥ २ ॥

तस्मिन्नेवशस्त्रे नकिष्टमिति प्रगाथो वैकल्पिकःस्तोत्रियः सूत्रितश्च—नकिष्टं कर्मणानशक्तत्वावृहन्तो अद्रयइति ।

एते प्रथमा सूक्ते तृतीया—

नकिष्टं कर्मणानशक्तत्वावृहन्तो अद्रयइति ।
 इन्द्रं नयज्ञौ विश्वगूर्तमृभ्वंसमष्टं धृष्टम्वोजसम् ॥ ३ ॥

नकिः । तम् । कर्मणा । नशत् । यः । चकार । सदाष्टधम् ।
 इन्द्रम् । न । यज्ञौ । विश्वगूर्तम् । ऋभ्वंसम् ।
 अष्टधम् । धृष्टम्वोजसम् ॥ ३ ॥

तं जनं अन्योमर्षकोजनः कर्मणा हननादिव्यापारेण नकिर्नशत् नैवव्यामोति यइन्द्रं चकार इन्द्रमेवानुकूलं यमैः साधनैः । कीदृशमिन्द्रं सदावृष्टं सदावर्षकं विश्वगूर्तं सर्वैःस्तुष्टं ऋषयस्तं महान्तं अष्टमन्यैः धृष्टम्वोजसं धर्षकवत् ॥ ३ ॥

अथ एते द्वितीया सूक्ते चतुर्थी—

अपाह्नुमुष्टं पृतनासुसासुहिंयस्मिन्महीरुरुञ्चयः ।
 संधेनवोजार्यमाने अनोनवुर्द्यावः क्षामो अनोनवुः ॥ ४ ॥

अपाह्नम् । उपम् । पृतनासु । ससहिम् । यस्मिन् । महीः ।
 उरुहज्ययः । सम् । धेनवः । जायमाने । अनोनवुः ।
 द्यावः । क्षामः । अनोनवुः ॥ ४ ॥

अपाह्नं असोढं उग्रमुदूर्णबलं पृतनासु शत्रुसेनासु सार्साहिं अभिगविदारं स्तौमीत्य-
 र्थः । यस्मिन्निन्द्रे जायमाने महीर्महत्पः उरुहज्यो बहुवेगाः धेनवोहविरादिनामीणयिष्यः प्र-
 जागावणववा समनोनवुः समस्तुवन् । नकेवलं धेनवपव अपितु द्यावोद्युलोकाः क्षामः पृथि-
 व्यश्च समनोनवुः । तत्रत्याः सर्वेप्राणिनो नपन्नेइत्यर्थः । विवृतो लोकाइति श्रुतेर्वहुवचनम् ॥४॥

तृतीयेहनि निष्केवल्ये वैरूपसामपक्षे यद्यावइति प्रगाथःस्तोनियः । सूत्रितञ्च—यद्याव-
 इन्द्रतेशतं यदिन्द्रयावतस्त्वमिति प्रगाथौ स्तोत्रियानुरूपविविति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते पञ्चमी—

यद्यावइन्द्रतेशतंशतंभूर्माहृतस्युः ।

नत्वावञ्जिन्त्सहस्रसूर्याअनुनजातमष्टरोदसी ॥ ५ ॥ ८ ॥

यत् । द्यावः । इन्द्र । ते । शतम् । शतम् । भूर्माः । उत ।
 स्युरिति स्युः । न । त्वा । वञ्जिन् । सहस्रम् । सूर्याः । अनु ।
 न । जातम् । अष्ट । रोदसी इति ॥ ५ ॥ ८ ॥

हे इन्द्र ते तव प्रतिमानार्थं यद्यदि द्यावोद्युलोकाः शतंस्युः तथापि नाश्रुवन्ति । उता-
 पिच भूर्माभूमयः ते तवपूर्विप्रतिविंबाय शतंस्युः तथापि नाश्रुवन्ति । हे वञ्जिन् त्वा त्वां सहस्रं
 सूर्या अगणित्वाःअपि सूर्याः नानुभवन्ति नपकाशयन्तीत्यर्थः । न तत्र सूर्यो ज्ञातीतिश्रुतेः ।
 किंचहुना जातं पूर्वमुत्पन्नं किञ्च अनुनाष्ट नाश्रुते । तथा रोदसी द्यावापृथिव्यौ नाश्रुवते स-
 वैश्वोतिरिच्यतइत्यर्थः । ज्यायान् पृथिव्या ज्यायानन्तरिक्षाय ज्यायान् दिवो ज्यायानेऽपोलो-
 केऽप्यइतिश्रुतेः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

अथ प्रगाथे द्वितीया सूक्ते षष्ठी—

आर्प॑प्राथ॒महि॒ना वृ॒ष्ण्या वृ॒षन् विश्वा॑ । श॒विष्ट॒ शर्व॑सा ।
अ॒स्माँ अ॒वम॒वव॒न्गोम॑न्ति॒ व्रजे॑ वज्रि॒न् चित्रा॑भि॒रूति॑भिः ॥६॥

आ । प॒प्रा॒थ॒ । म॒हि॒ना । वृ॒ष्ण्या । वृ॒षन् । विश्वा॑ । श॒विष्ट॒ । शर्व॑सा ।
अ॒स्मान् । अ॒व । म॒व॒वन् । गो॒म॑न्ति । व्र॒जे । वज्रि॑न् ।
चि॒त्रा॑भिः । उ॒ति॑भिः ॥ ६ ॥

हे शविष्ठ मववन् वलवन् धनवन् हे वृषन् अभिमतवर्षकेन्द्र त्वं आपप्राथ आपूरयति व्यामोषि । कानि विश्वा विश्वानि सर्वाणि वृष्ण्या वर्षकाणि बलानि शत्रुसंबन्धीनि । केनसाधनेन महिना महता शवसा बलेन स्वीयेन । अथवा वृष्णयेत्येतच्छ्रयोविशेषणं तथा सति अभिमतवर्षकेण महता बलेनास्मदीयानि बलानि पूरयसौपर्यर्थः । अथ तथाकृत्या अस्मान्गोमति बहुभिर्गोभिर्पुंके व्रजे शत्रुसंबन्धिनि निमित्ते सत्यस्मानव । हे वज्रिन् वज्रपुंकेन्द्र केः साधनैः चित्राभिर्नानाविधैरुतिभीरक्षणेति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

नसी॑मदे॒वआ॒प॒दिर्प॑दीर्घा॒योम॑र्त्यः ।
ए॒तं॒ग्वाचि॒द्यए॒तंशा॒पु॒योज॑ते॒ हरी॑ इन्द्रो॒यु॒योज॑ति ॥७॥

न । सी॒म् । अ॒दे॒वः । आ॒प॒त् । द॒र्पम् । दी॒र्घा॒यो इति॑ दीर्घः आ॒यो ।
म॒र्त्यः । ए॒तं॒ग्वा । चि॒त् । यः । ए॒तंशा॑ । यु॒योज॑ते ।
हरी॑ इति॑ । इन्द्रः॑ । यु॒योज॑ति ॥ ७ ॥

हे दीर्घायो नियेन्द्र सः अदेवः इन्द्रान्यदेवगृहीतो मर्त्योपरणवर्षां मनुष्यो र्शीं मर्त्यि-
पदचं नापत् नमामोति । योमर्त्योस्त्वेन्द्रस्य एतग्वाचिद्य एतन्गोविताग्धो अतर्नाभिमतदृशमदा-
य एतशा एतशो अग्नेः युयोजते योजयति रथे यज्ञमनुमु यधेन्द्रोहरी युयोजते न नयः स्त्री-
वि सनमामोतीति समन्वयः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

तं वो म॒हो म॒हाय्य॑ मिन्द्रं दानाय स॒क्षणि॑म् ।
योगा॒धेयु॑य आरणे॒षु ह॒व्यो वाजे॑ष्वस्ति ह॒व्यः ॥ ८ ॥

तम् । वः । महः । महाय्यम् । इन्द्रम् । दानाय । सक्षणिम् ।
यः । ग॒धेयु॑ । यः । आ॒र॒णेषु॑ । ह॒व्यः । वाजे॑षु ।
अस्ति । ह॒व्यः ॥ ८ ॥

हे ऋषिभो महो महान्तो वो यूपं तं महाय्यं पूज्यं इन्द्रं दानाय सक्षणिं सचमानं परि-
चरतेति शेषः । यदन्द्रो गाधेयूदकेषु हव्योस्ति आह्वानव्यो भवति यश्चरणेषु गन्तव्येषु निम्नेयूदकेषु
स्थलेषु वा हव्योस्ति तथा वाजेषु संग्रामेषु जयाय हव्यो ह्वातव्योस्ति भवति ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

उ॒दूपु॒णो॒वसो॒म॒हे म॒शस्व॑ शूर॒राध॑से ।
उ॒दूपु॒म॒स्यै म॒घव॑न् म॒घत्त॑य॒ उदि॑न्द्र॒श्रव॑से म॒हे ॥ ९ ॥

उत् । ऊँ इति । सु । नः । वसो इति । महे । मशस्व । शूर । राधसे ।
उत् । ऊँ इति । सु । मस्यै । मघवन् । मघत्तये । उत् ।
इन्द्र । श्रवसे । महे ॥ ९ ॥

हे वसो वासपितः शूरेन्द्र त्वं नोस्मान् सु सुष्ठु उदुष्टशस्व उन्मृशस्वैव उत्थापय किम-
र्थं महे महते राधसेनाय । तथा हे शूर मघवन् इन्द्र उन्मृशस्व मस्यै महते मघत्तये धनदाना-
य तद्योन्मृशस्वेन्द्र महे महायै श्रवसे कीर्त्यै ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

त्वं न॒ इन्द्र॑ ऋ॒त॒पु॒स्त॒नानि॑ टो॒नि॒तृ॒पसि॑ ।
म॒घे॒वसि॑ष्वनु॒वि॒नृ॒म्णो॒र्वो॒नि॒दा॒सां॒शिश्र॑यो॒द्दृथैः ॥ १० ॥ १॥

त्वम् । नः । इन्द्र । ऋतुः । त्वाऽनिदः । नि । तृम्पसि ।
 मध्ये । वसिष्व । तुविऽनृम्ण । ऊर्वोः । नि ।
 दासम् । शिश्रथः । ह्यैः ॥ १० ॥ ९ ॥

हे इन्द्र ऋतयुर्षज्ञकामस्त्वं नोस्मान् त्वानिदः त्वां योनिन्दति सः अयजनमेवनिन्दा एव
 वस्मादयष्टुःसकारात् नि नितरां तृम्पसि प्रीणयसि तस्य धनमपत्त्येति भावः । एवं सन्तर्प्यं हे
 तुविनृम्ण प्रभूतधन सत्त्वं तवोर्वोर्मध्येस्मान्वसिष्व ऊरुभ्यामाच्छादय रक्षार्थं । दासं उपक्षपि-
 तारं अस्मद्द्वेषिणं पापंवा हथैर्हननैर्निशिश्रथः मारयसि । अथवा त्वद्दिरोधिनां दासमहुरं नि-
 शिश्रथोहनैः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमे नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

अथैकादशी-

अन्यत्रंतममानुपमयंज्वानमदेवयुम् ।
 अवस्वःसखादुधुवीतुपर्वतःसुघ्रायदस्युंपर्वतः ॥११॥

अन्यद्व्रंतम् । अमानुपम् । अयंज्वानम् । अदेवयुम् ।
 अवं । स्वः । सखा । दुधुवीतु । पर्वतः । सुघ्राय ।
 दस्युम् । पर्वतः ॥ ११ ॥

हे इन्द्र अन्यव्रतं व्यतिरिक्तकर्माणं अतएव अमानुपं मानुषाणां इन्द्रयाजिनामपि
 अन्यज्वानं अयद्वारं अदेवयुं अदेवकर्मिणं पापिनं स्वः स्वर्गादेवदुधुवीत अवचालयेदित्यर्थः । कः
 सखा पर्वतः एव सखितभूतः पर्वतःऋषिः यद्यप्यन्यं देवमिष्ट्वा स्वर्गमाप्नोति सः तथापि पातयति
 ऋषिः । नकेवलं धूननमात्रं अपितु सुघ्राय सुष्टु हन्ते शूलये दस्युमुकलक्षणं पर्वतः भ्रैरयदीति
 शेषः । अत इन्द्रमेवावश्यं यजध्वमिति शेषः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

त्वंनइन्द्रासांहस्तेशविष्टदावने ।
 धानानानसंगंभायास्मयुर्दिःसंगंभायास्मयुः ॥ १२ ॥

त्वम् । नुः । इन्द्र । आसा । हस्ते । श्विष्ठ । दावने ।
धानानाम् । न । सम् । गृजाय । अस्मद्भ्युः । द्विः ।
सम् । गृजाय । अस्मद्भ्युः ॥ १२ ॥

हे श्विष्ठ बलवनिन्द्र त्वं नोस्मभ्यं दावने प्रदानाय आसां गवां कर्मणिपथी एतागाः
हस्ते गृभाय गृहाण । ग्रहणे दृष्टान्तः—धानानां न धाना घृष्टयवाः अत्रापि कर्मणिपथी धाना-
यथा संगृह्णाति तद्गृहाण । कीदृशास्त्वं अस्मपुरस्मान् कामयमानः गृहीत्वा चास्मयुः सन् द्विः
संगृह्णाय पुनर्द्विवारं संगृहाण ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

सखायुःऋतुमिच्छतकथाराधामशरस्यं ।
उपस्तुतिभोजःसूरियोअह्नयः ॥ १३ ॥

सखायः । ऋतुम् । इच्छतु । कथा । राधाम् । शरस्यं ।
उपस्तुतिम् । भोजः । सूरिः । यः । अह्नयः ॥ १३ ॥

हे सखायः ऋत्विजोऽध्वर्यादयः ऋतुं कर्मेन्द्रसंभिनमिच्छत कर्तुं । हे सखायः शरस्य
शूर्हिंसायां हिंसकस्येन्द्रस्य कथा कथं राधाम साधयाम । किं उपस्तुतिं स्तोत्रं यद्भोजः
शत्रूणां भोजयित्वा सूरिः पेरकः अह्नयोऽनवनवतः शत्रूणापिति ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

भूरिभिःसमहृत्पिभिर्विहिष्मन्निःस्तविष्यसे ।
यदित्यमेकमेकमिच्छरवत्सान्पराददः ॥ १४ ॥

भूरिःऋजिः । समहृत् । ऋपिःऋजिः । विहिष्मन्तःऋजिः । स्तविष्यसे । यत् ।
दुस्यम् । एकमेकम् । इत् । शरं । वत्सान् । पराददः ॥ १४ ॥

हे इन्द्र समहृत् समानपूज सर्वैः पूज्येत्यर्थः भूरिभिर्वहुभिर्ऋषिभिः अतीन्द्रियैर्ऋषि-
भिः विहिष्मन्निः सामवद्भिः स्तविष्यसे स्तूयसे यतः यद्भद्र इत्यं एकमेकमित् एकमेकमेव बहू-

नत्सान्तोदृश्यः पराददः प्रयच्छसि हे शर हिंसक शनोः । अत्र वत्सशब्दो वत्समातृणां गवां
उपलक्षकः गाः प्रयच्छसीति ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

कर्णगृह्यामघवाशौरदेव्योवत्संनस्त्रिभ्यआनयत् ।

अजांसूरिर्नधातवे ॥ १५ ॥ १० ॥

कर्णगृह्यं । मघइवां । शौरइदेव्यः । वत्सम् । नः । त्रिभ्यः ।

आ । अनयत् । अजाम् । सूरिः । न । धातवे । १५ ॥ १० ॥

अयं मघवेन्द्रस्त्रिभ्यो हिंसकेभ्यः सकाशात् शौरदेव्यः दीव्यन्ति क्रीडन्त इतिदेवा
योद्धारः शूराश्च ते देवाश्च शूरदेवाः तेषां हितः शौरदेवं युद्धं तत्संबन्धिन्योगाः युद्धे शत्रून्हत्वा
तरसंबन्धिन्यइत्यर्थः । ताः वत्संन । नेतिचार्थे वत्ससहिता अस्मभ्यं कर्णगृह्य कर्णेगृहीत्वा
आनयदानयतु । सूरिर्न धेरकः स्वामीव धातवे पानायाजां यथा सआनयति कर्णेगृहीत्वा
तद्वदिति ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

त्वंनोअग्रइति पञ्चदशर्चं द्वितीयं सूक्तं सुदीतिपुरुमीच्छावृषी तयोरन्यतरोवा आदी
नवगायत्र्यः दशमीद्वादशीचतुर्दशमोवृहत्यः एकादशीत्रयोदशीपञ्चदशमःसप्तोवृहत्यः अग्निर्देव-
ता । तथाचानुक्रान्तम्—त्वंनः सुदीति पुरुमीच्छौ तयोर्वा अन्यतर आग्नेर्यतु त्रिप्रगाथान्तमिति ।
पातरनुवाके आग्नेयेकतौ गायत्रे छन्दसि आश्विनरास्त्रे आदितोनवर्चः । तथाचसृजितम्—त्वंनो
अग्नेमहोमिरिति नवेति ।

तत्र पथमा—

त्वंनोअग्नेमहोमिःपाहिविश्वस्याअरतिः ।

उतद्विपोमर्त्यस्व ॥ १ ॥

त्वम् । नः । अग्ने । महःइमिः । पाहि । विश्वस्थाः । अरतिः ।

उत । द्विपः । मर्त्यस्य ॥ १ ॥

हे अग्ने त्वं, नोस्मात् महोभिः पूजाभिः महद्भिर्धनैर्वा प्राहि रक्ष । कस्य महोभिर्वस्व-
स्याः बहुविधस्य अरातेरदानुः सकाशात् अदानाद्वा प्राहि त्वमेव महद्घनं दत्त्वा अदानु-
रदानाद्वा सकाशाद्दक्षेत्यर्थः । यद्वा महोभिर्युक्तस्त्वमिति योज्यम् । उत अपि च द्विपोद्विष्टुर्मर्त्य-
स्य मर्यात्सकाशात्प्राहि अस्मभ्यं बलं दत्वेति भावः । अथवा मर्त्यस्यद्विपो द्वेषाद्दक्षेति संब-
न्धः । अरातेरित्यस्य अदानादिति पक्षे तत्रापि मर्त्यस्यादानादिति संबन्धनीयम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

नृहिमन्युः पौरुषेयर्इशो हिर्वः प्रियजात ।
त्वमिदं सिल्लपावान् ॥ २ ॥

नृहि । मन्युः । पौरुषेयः । ईशो । हि । वृः । प्रियज्ञात् ।
त्वम् । इत् । असि । क्षपाश्वान् ॥ २ ॥

हे प्रियजात मियो यजमानस्तदर्थमुत्पन्न अग्ने वस्त्वय पौरुषेयः पुरुषसंबन्धी मन्युः क्रो-
धो नहीशो नेष्टे वाधितुं अस्मदादिभीरक्षितत्वादिति भावः । दिवाचराः स्रज्ज पुरुषाः । अतो दि-
या तवहानिर्नास्तीति भावः । अथ रात्रिश्चरा रक्षाः प्रध्वतयः तेष्योपि पीडा नास्तीत्युच्यते त्व-
मिदं त्वमेवस्रज्ज क्षपावान् रात्रिमानसि रात्रौ त्वमिदं शोषेण तेजस्वी भवति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

स नो विश्वेभिर्देवेभिर्ऊर्जा न पाद्भ्रंशोचे ।
रयिर्देहि विश्वर्धारम् ॥ ३ ॥

सः । नुः । विश्वेभिः । देवेभिः । ऊर्जाः । नपात् । भ्रंशोचे ।
रयिम् । देहि । विश्वर्धारम् ॥ ३ ॥

हे अग्ने सः स्तुत्यस्त्वं नोस्मभ्यं वितेभिः देवेभिः धनं प्रयच्छसि । हे ऊर्जा नपात् चदस्य
नतः नपातयित्वा हे भद्रशोचे स्तुत्य मकारानदेव आदराय पुनराह रयिं धनं विश्ववारं सर्वदे-
रणीयं धनं देहि । अथवा यद्दक्षमास्तरमभ्यं दातुं वदन्नं गृहादिलक्षणं तच्च रयिं दानार्हं गो-
हिरण्यादिकंच देहीत्यपुनरुक्तिः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

नतमग्नेअरातयोमर्तयुवन्तरायः ।
यंत्रायसेदाश्वांसम् ॥ ४ ॥

न । तम् । अग्ने । अरातयः । मर्तम् । युवन्त । रायः ।
यम् । त्रायसे । दाश्वांसम् ॥ ४ ॥

हे अग्ने तं मर्तं मनुष्यं स्तोतारं अरातयः अदानशीला द्वेषिणो रायो रयिमन्तो न युवन्त
न पृथक्कुर्वन्ति रायो धनादा नयुवन्त यं दाश्वांसं हविर्दातारं त्रायसे पालयसे ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

यंत्वंविप्रमेधसातावग्नेहिनोपिधनाय ।
सतवोत्तीगोपुगन्ता ॥ ५ ॥ ११ ॥

यम् । त्वम् । विप्र । मेधसातौ । अग्ने । हिनोपि ।
धनाय । सः । तवं । ऊती । गोपुं । गन्ता ॥ ५ ॥ ११ ॥

हे अग्ने विप्र त्वं यं मर्त्यं मेघसातौ यज्ञस्य संभजने हिनोपि प्रेरयसि धनाय गवादिध-
नलाभाय सपजमानस्तवोती ऊत्या रक्षणेन यागेषु गन्ता भवति गोमान्भवतीत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ षष्ठी-

त्वरयिंपुरुषीरमग्नेदाशुपेमतायि ।
प्रणोनपुवस्योअच्छ ॥ ६ ॥

त्वम् । रयिम् । पुरुषीरम् । अग्ने । दाशुपे । मताय ।
प्र । नः । न्य । वस्यः । अच्छ ॥ ६ ॥

हे अग्ने त्वं दाशुपे हविर्दत्तवते मताय मतांय यजमानाय रयिं धनं पुरुषीरं बहुभिर्वीरै-
र्युक्तं मपच्छसि अतो नोस्मानपिवस्यः वसीयोधनं अच्छाभिप्राजुं प्रणय मापय ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

उरुप्याणोमापरादाअघायतेजातवेदः ।
दुराध्येऽमर्ताय ॥ ७ ॥

उरुप्य । नुः । मा । परा । दाः । अघायते । जातवेदः ।
दुःआध्ये । मर्ताय ॥ ७ ॥

हे जातवेदः जातविद्य जातधन वा अग्ने नोस्मानुरुप्य रक्ष । उरुप्यती रक्षाकर्मेति या-
स्कः । मापरादाः मापरादेहस्मान् । कस्मादिति स उच्यते अघायते अघं पापमिच्छते दुराध्ये
दुराध्यानाय दुर्विचिन्तकाय हिंसाबुद्धये मर्ताय मनुष्याय ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

अग्नेमार्किष्टेदेवस्यरातिमदेवोयुयोत ।
त्वमींशिपेवसूनाम् ॥ ८ ॥

अग्ने । मार्किः । ते । देवस्य । रातिम् । अदेवः । युयोत ।
त्वम् । ईशिपे । वसूनाम् ॥ ८ ॥

हे अग्ने देवस्य द्योतमानस्य ते तव रातिं दानं दत्तं धनं वा कश्चित् अदेवो मत्यादिर्मा-
किर्युयोत मैव पृथक्करोतु त्वमेव ईशिपे । कस्य वसूनां धनानां ईश्वरोभवसि दातुं अनेनाभि-
श्रणीयायारातेः सद्भाववक्तो भवति ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

सनोवस्तुउपमास्यूर्जोऽनपान्माहिंस्य ।
सखेवसोजरितृभ्यः ॥ ९ ॥

सः । नुः । वस्तुः । उप । मासि । ऊर्जः । नपात् ।
माहिंस्य । सखे । वसो इति । जरितृभ्यः ॥ ९ ॥

हे ऊर्जोनपात् बलस्य अन्नस्य पुत्र बलेन मध्यमानत्वादाज्यलक्षणेनाग्नेन प्रवर्धनात् ऊर्जोनपात्त्वं हे सखे सखिवद्धितकारिन् वसो वासकाग्रे सः स्तुत्यत्वेन वा प्रतिद्वस्त्वं जरितृ-
भ्यः गरितृभ्यः स्तोत्रृभ्यो नोस्मभ्यं माहिनस्य वस्वः माहिनइति महन्नाम महद्धनं उपमासि
समीपे मासि निर्मासि प्रयच्छसीत्यर्थः ॥ ९ ॥

मातरनुवाके बाह्वेत्छन्दस्यच्छानइत्यायाःपल्लवः तथाच सूत्रितं-अच्छानःशीरशो-
चिपिमिति पठिति । दशमेहनि मातःसवनेअच्छावोअग्निमिति तृचस्यस्थाने अच्छानइति
तृचोच्छावाकवादः सूत्रितश्च-अच्छानःशीरशोचिपं प्रतिश्रुतापवोषुपदिति तृचादिति ।

अथ सूक्ते दशमी-

अच्छानःशीरशोचिपंगिरोयन्तुदर्शतम् ।

अच्छायज्ञासोनमसापुरुवसुंपुरुप्रशस्तमूतये ॥ १० ॥ १२ ॥

अच्छ । नः । शीरशोचिपम् । गिरः । यन्तु । दर्शतम् ।

अच्छ । यज्ञासः । नमसा । पुरुवसुम् । पुरुप्रशस्तम् ।

ऊतये ॥ १० ॥ १२ ॥

अच्छाभिमुखं यन्तु गच्छन्तु नोस्माकं गिरः स्तुतयः कं शीरशोचिपं अशनशीलज्वालं
दर्शतं सर्वदर्शनीयं अग्निं । तथा यज्ञासो यज्ञाधास्मदीया नमसा हविषाज्यादिलक्षणेनाच्छा
भिमुखं यन्तु गच्छतु । कीदृशं पुरुवसुं प्रभूतधनं पुरुप्रशस्तं बहुस्तुतं किमर्थं ऊतयेस्माकं रक्ष-
णाय ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठमे द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथेकादशी-

अग्निं सृनुंसहसो जातवदसं दानापवार्याणाम् ।

द्वितायो भूद्भूतो मर्त्येष्व्याहोतां मन्द्रतमो विशि ॥ ११ ॥

अग्निम् । सृनुम् । सहसः । जातवदसम् । दानार्यं । वार्याणाम् ।

द्विता । यः । भूत् । अमृतः । मर्त्येषु । आ । होता ।

मन्द्रर्शनमः । विशि ॥ ११ ॥

अग्निं सहसःस्रुं बलस्यपुत्रं जातवेदसं जातधनं वार्याणां वरणीयानां गदादिधनानां दानाय गिरोच्छ्रयन्त्वित्यनुवर्तते । योऽग्निरष्टतः अमरणधर्मा देवेषु भवति सप्तत्येध्वा आकार-
 श्चार्थे मनुष्येषु च भूदभवदिति । एवं द्विता द्वैधं भवति देवेष्वष्टतत्वमस्य प्रसिद्धम् । मनुष्येषु
 कीदृशो भूदिति उच्यते—विशि विष्णु यजमानरूपासु पजासु होता होमनिष्पादकः मन्त्रतमो
 मादयितृत्वमथ भवति । अच्छ्रयन्त्वितिसमन्वयः । अथवा यः अष्टतो द्विता द्वित्वं द्वैधं द्विप्रका-
 रोऽभू कथमत्येषु सामान्येन दाहपाकादिसाधनो भवदित्येतत्प्रसिद्धं । विशि यजमानरूपा-
 यांस्तु होता मन्त्रतमो भवदित्येधं द्वित्वम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

अग्निवो देवयज्यप्राग्निप्रयत्यध्वरे ।

अग्निधीपुप्रथममग्निमर्वत्यग्निक्षेत्रायासार्धसे ॥ १२ ॥

अग्निम् । वः । देवयज्ययया । अग्निम् । प्रयति ।

अध्वरे । अग्निम् । धीपु । प्रथमम् । अग्निम् । अर्वति ।

अग्निम् । क्षेत्राया । सार्धसे ॥ १२ ॥

हे यजमाना वो युष्माकं देवयज्यया देवयागेन नियिक्तेन देवयामार्थमग्निं स्तोमीतिशेषः ।
 तथाग्निं अध्वरे यागे प्रयति प्रकर्षेण गच्छति प्रवृत्तेसति स्तौमि । प्रथमं इतरदेवैभ्यः । तथा-
 ग्निमर्वति आगते प्रातृव्ये स्तौमि । यज्ञे विघ्नपरिहारार्थं । तथा क्षेत्राय क्षेत्राय क्षेत्रसंवन्धिने साव-
 से साधनाय क्षेत्रलाभाय स्तौमि । यज्ञान्ते क्षेत्रलाभरूपाय फलाय च स्तौमि । एवं आदौ म-
 ध्येन्नेच सर्वदा स्तोमीत्यर्थः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

अग्निरिपांसुख्येर्ददातुर्दशैयोवायिणाम् ।

अग्नितोकेतनयेशशर्वदीमहेवसुसन्तं तनूपाम् ॥ १३ ॥

अग्निः । इपाम् । सुख्ये । ददातु । नः । दशै । यः । वायिणाम् ।

अग्निम् । तोके । तनये । शशर्वत् । ईमहे । वसुम् ।

सन्तम् । तनूपाम् ॥ १३ ॥

अग्निर्देवः सत्ये समानख्यानाय नो माद्यं सरूप्युः कर्म सरव्यं तस्मिन् अथवा नोस्मर्यं
इषां इषोचानि ददातु । योऽग्निर्वापिर्णां धनानामीशे ईष्टे सददात्विति । तमेवाग्निं तोके पुनार्थं त-
नये तापुत्रार्थं च शश्वद्बहुधुर्न अर्जंवा ईमहे याचापहे । वार्याणामीश इत्युक्तत्वादेवैलभ्यते कीद-
शमग्निं वसुं वासकं सन्तं सर्वदा वर्तमानं तनूपां अंगानां पालयितारं ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

अग्निमीळिष्ववसेगाथाभिःशीरशोचिपम् ।

अग्निरायेपुरुमीहृश्रुतंनरोऽग्निमुदीतयेछर्दिः ॥ १४ ॥

अग्निम् । ईळिष्व । अवसे । गाथाभिः । शीरशोचिपम् ।

अग्निम् । राये । पुरुमीहृ । श्रुतम् । नरोः ।

अग्निम् । सुदीतये । छर्दिः ॥ १४ ॥

हे पुरुमीहृ त्वमग्निं अवसे आवयोः रक्षणाय ईळिष्व स्तुहि गाथाभिः गाथेति वाङ्मय
मघरूपाभिर्वाग्भिः । कीदृशं शीरशोचिपं शयनस्वभावरोचिष्क तथा राये धनाय अग्निं ईळि-
ष्व श्रुतमेतं नरोन्धेपि यजमानाः स्तुवन्ति स्वार्थं तस्मात्सुदीतये माद्यं अग्निं छर्दिर्गृहं याचस्व
इत्येवं सुदीतिः पुरुमीहृं ब्रूते ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

अग्निद्वेषोयोतवैनोंगृणीमस्यग्निशंयोश्चदातवे ।

विश्वामुविक्ष्ववितेवहव्योभुवद्वस्तुर्कृपूणाम् ॥ १५ ॥ १३ ॥

अग्निम् । द्वेषः । योतवै । नः । गृणीमसि । अग्निम् ।

शम् । योः । च । दातवे । विश्वामु । विक्षु । अविताहर्द्व ।

हव्यः । भुवत् । वस्तुः । कृपूणाम् ॥ १५ ॥ १३ ॥

अग्निं नः अस्माकं द्वेषः द्वेषन् योतवै पृथक्स्तु गृणीमसि गृणीमः स्तुमः । तथाग्निं शं
सुखं योश्च भयानामभिभ्रणं च दातवे दातुं अथवा गं सुखस्य योर्भिभ्रणायच । गृणीमसि ।
अस्मिन्पक्षे द्वेषो योतया इत्यनेन सह सम्बन्धार्थश्चशब्दः । सोऽग्निर्विश्वामु सवांसु विक्षु
मजामु अवितेव रक्षिता राजेव कृपूणाभ्यपीणामस्माकं वस्तुः वासको देवो हव्यो भुवद्व

भवतु । अथवा सर्वास्तु विसृ यजमानरूपास्तु प्रजास्तु मध्ये ऋयूणासृयीणां सूक्तद्रष्टृणामस्मा-
कमेव हव्यो भवतु वस्तुः सर्वस्य वासकोदेवः ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे त्रयोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

हविष्कणुध्ववित्यष्टादशर्चं तृतीयसूक्तं अत्रानुक्रमणिका—हविष्मूना हर्यतः प्रागाथो ह-
विपांस्तुतिर्वेति । प्रगाथपुनोहर्यंतकविः परंगाथर्चं प्रागवत्तप्रेरिति परिभाषया गायत्रीछन्दः आ-
भ्रेयंत्वित्युक्तत्वादग्निर्देवता । यद्वा हविपांस्तुयमानत्वात्तदेवताकं वा । सूक्तविनियोगोलैङ्गिकः ।

तत्र पथमा—

हविष्कणुध्वमागंमदध्वर्युर्वनतेपुनः ।

विद्वान्स्यप्रशासनम् ॥ १ ॥

हविः । कणुध्वम् । आ । गम् । अध्वर्युः । वनते ।

पुनरिति । विद्वान् । अस्य । प्रशासनम् ॥ १ ॥

हे अध्वर्युसंबन्धिनो हविष्कृतारोपुयं हविः कणुध्वं कुरुध्वं शीघ्रं यत् भागवदाजगा-
यायमग्निः अतः कणुध्वं अध्वर्युः पुनर्वनते संभजते किं सामर्थ्यादध्वरिपिगम्यते । कीदृशो-
ध्वर्युः अस्य हविषः प्रशासनं प्रदानं विद्वान् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

नितिग्ममभ्रंशुंसीदृद्धेतामनावधि ।

जुपाणोअस्यसख्यम् ॥ २ ॥

नि । तिग्मम् । अग्नि । अंशुम् । सीदत् । होता । मनी ।

अधि । जुपाणः । अस्य । सख्यम् ॥ २ ॥

होता ऋत्विक् तिग्मं वीक्षणमंशुं तमग्निं निपीदत् निपीदति । कीदृशोहोता अस्याग्नेः
सख्यं मनौअधि यजमाने जुपाणः । अधीति सख्यपर्यानुवादी ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अन्तरिच्छन्तितंजनेरुद्रं परोमनीपया ।
गृभ्णन्ति जिह्वयांससम् ॥ ३ ॥

अन्तः । इच्छन्ति । तम् । जने । रुद्रम् । परः । मनीपया ।
गृभ्णन्ति । जिह्वया । ससम् ॥ ३ ॥

तं रुद्रं रुद्रत्वं तस्यद्रावयितारं अथवा रुद्रं स्तुतिः तथा गन्तव्यं स्तुत्यमित्यर्थः तादृ-
शमग्निं जने यजमानार्थं मनीपया स्वप्रज्ञानेन परः परस्तात्पुरोदेशे इच्छन्ति स्थापयितुं तत्रैव
पश्चात् अन्तः ससं स्वपन्तमग्निं जिह्वया जन्ये जनकशब्दः जिह्वा प्रभवया स्तुत्या गृभ्णन्ति
गृह्णन्ति अंगुलीभिः । अत्रयास्कः—स्वपन्तमेतन्मध्यमं ज्योतिरनित्यदर्शनमिति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

जाम्यतीतपेधनुर्वयोधा अरुहृद्दन्म् ।
दृपदं जिह्वयावधीत् ॥ ४ ॥

जामि । अतीतपे । धनुः । वयःऽधाः । अरुहृत् । वनंम् ।
दृपदंम् । जिह्वया । आ । अवधीत् ॥ ४ ॥

वयोधा अन्नस्यदाताग्निः मध्यमस्थानो जामि प्रवृद्धं सर्वमतिरिच्य वर्तमानं । जाम्यति-
रेकनामेतियास्कः । धनुर्धन्यान्तरिक्षं अतीतपे अतितपति । अथवा अग्नेर्जामि गमनशील धनुर-
तीतपे स्वविरोधिनं । सच वयोधा अन्नस्यदाताग्निः वनमुदकं अरुहृद् आरोहति विनोकाय ।
तदर्थं जिह्वया ज्वालया दृपदं मेधमवधीद हन्ति । दावाग्निपक्षे वनं तरुसमूहं हन्ति जिह्वया
दृपदं कठिनमपि पापाणं भिनत्तीति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

चरन्वत्सोरुशन्निह्वनिं दातारं न विन्दते ।
वेतिस्तोतं व अं च्यम् ॥ ५ ॥ १४ ॥

चरन् । वत्सः । रुशन् । इह । निःश्रुतातरम् । न । विन्दते ।
वेति । स्तोतृवे । अंध्यम् ॥ ५ ॥ १४ ॥

वत्सो वत्सवच्चापत्येन धावनाद्दत्स इत्युपचर्यते । अथवा वत्सइव सञ्चरन् इवशब्दो
दुप्यते रुशन् श्वेतो भवन् इह अस्मिन् लोके निदातारं निरोधकं नविन्दते नलभते किन्तु स्तो-
तृवेस्तोतृमन्थं अन्यं स्तोतारं स्वयं वेति कामयते । अथवात्र वैद्युतोऽग्निरुप्यते वैद्युतोऽपि रुशन्
चरंश्चेहान्तरिक्षे वत्सः सर्वदा वसन् वत्सस्थानीयोवा सन् निदातारं निरोधकं नविन्द-
ते । किन्तु स्तोतृ अंध्यं माध्यमिकां वाचं वेति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठमे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथ षष्ठी—

उतोन्वस्ययन्महदश्वावद्योजनं बृहत् ।
दामारथस्यददृशे ॥ ६ ॥

उतो इति । नु । अस्य । यत् । महत् । अश्वं इवत् । योजनम् ।
बृहत् । दामा । रथस्य । ददृशे ॥ ६ ॥

उतो अपिच नु क्षिप्रं अथ अस्यादित्यस्य यन्महत् माहात्म्ययुक्तं अन्वावत् संवृद्धा-
श्ववत् बृहत् महत् स्थूलं योजनं दृश्यते । तदेवाह—रथस्य दामा ददृशे दृश्यते अन्तरिक्षे रथेश्वा-
नियोजयतीत्यर्थः । तदा दुहन्तीत्युत्तरवसंवन्यः ॥ ६ ॥

अभिष्टवे घर्मदाहे दुहन्ति सप्तैकेषा । सन्वितश्च—दुहन्ति सप्तैकां समिद्धोऽग्निरग्निनेति ।
श्रावस्तोत्रेष्येषा । सन्वितश्च—दुहन्ति सप्तैकान्धुक्षतिप्युपीमिपिमिति ।

सैषा सप्तमी—

दुहन्ति सप्तैकामुपद्वापञ्चसृजतः ।
तीर्थेतिन्धोराधिस्वरे ॥ ७ ॥

दुहन्ति । सप्त । एकां । उप । द्वा । पञ्च । सृजतः ।
तीर्थे । तिन्धोः । आधि । स्वरे ॥ ७ ॥

सप्तविज एकां घर्मं दुहन्ति तेषां मध्ये द्वौ द्वौ प्रतिपस्थितौ अध्वर्युं पञ्चान्पानुपसृ-
जतः । प्रयोजयतः । केते पञ्च तदुच्यन्ते—यजमानं ब्रह्माणं होतारमाग्नीध्रं प्रस्तोतारनि-
ति । कुत्रेति उच्यते—सिन्धोः कस्याश्चित्सरस्वत्यादि प्रख्यावाया नद्यास्तीर्थे यत्रायष्टविजं-
यति तत्र स्वरे अघि । स्वरतिः शब्दकर्मा । अधीति सप्तम्यर्थानुवादी स्वरोपदेशशब्दयति । य-
त्तीर्थंष्टविजां ओश्रावयेत्यादिशब्दैः शब्दवद्भवति तस्मिन्नित्यर्थः ॥ ७ ॥

प्रवर्ग्येभिष्टवे ग्राग्योभिष्टवे वा आदशभिरित्येषा । सूत्रितश्च—आदशभिर्विवस्वतो दु-
हन्तिसप्तैकामिति ।

सैपाष्टमी—

आदशभिर्विवस्वतुइन्द्रःकोशमचुच्यवीत् ।

खेदयात्रिंशतादिवः ॥ ८ ॥

आ । दशभिः । विवस्वतः । इन्द्रः । कोशम् । अचुच्यवीत् ।
खेदया । त्रिंशता । दिवः ॥ ८ ॥

विवस्वतः परिचरतो यजमानस्य दशभिरंगुलीभिर्योचितः सन्दिन्द्रः कोशं मेघनामित्वा
उदकसेचकं मेघं दिवोन्तरिक्षसाम्यन्धिर्न तत्तकाशाद्वा अचुच्यवीज्यदारयदित्यर्थः । केनसाय-
नेनेति तदुच्यते त्रिवृता त्रिप्रकारवर्तनवता खेदया रभिपना यद्वा अवेन्द्रशब्देनागिरादित्योवा
श्रुत्यते खेदया विवृतेति जिगात् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

परित्रिधातुरध्वरंजूर्णिरत्निर्नवीयसी ।

मध्वाहोतारोअञ्जते ॥ ९ ॥

परि । त्रिधातुः । अध्वरम् । जूर्णः । एत्ति । नवीयसी ।
मध्वा । होतारः । अञ्जते ॥ ९ ॥

अयमग्निः त्रिधातुः लोहितशुक्लरूपभेदेन विवर्णः जूर्णिर्जवो वेगवान् नवीयसी नवी-
यस्या ज्वालयता अध्वरं प्रवर्ग्यं पति गच्छति होतारो होमनिष्पादका अध्वर्यादयो मध्वा आ-

ज्यादिना पर्यञ्जते । अथवा अग्नेः विप्रकारा क्षिमा नवतरा ज्वालापर्येति महावीरं तं मध्वान्तदति ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

सिञ्चन्ति नमसावतमुच्चाचक्रं परिज्मानम् ।

नीचीनवारमक्षितम् ॥ १० ॥ १५ ॥

सिञ्चन्ति । नमसा । अवतम् । उच्चाचक्रम् । परिज्मानम् ।

नीचीनवारम् । अक्षितम् ॥ १० ॥ १५ ॥

नमसा नमनेन अवतं महावीरं उच्चाचक्रं उपरिस्थितचक्रं परिज्मानं परिणत्याप्तं नीचीनवारं नीचीनद्वारं अक्षितमक्षीणं इंद्रशं क्षीराद्यवशेषयुक्तं आहवनीयस्योपरि नमनेन सिञ्चन्ति जुह्वति महावीरेणत्याहवनीये हूयते ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठमे षष्ठदशोवर्गः ॥ १५ ॥

अथैकादशी-

अभ्यारमिदद्रं योनिपिक्तं पुष्करे मधुं ।

अवतस्य विसर्जने ॥ ११ ॥

अभिः आरम् । इत् । अद्रं यः । निःसिक्तम् । पुष्करे ।

मधुं । अवतस्य । विसर्जने ॥ ११ ॥

अद्रयः आद्रिपमाणा अध्वर्यादयः अभ्यारमिन् अभिगम्यैव निपिक्तम् अतिरिक्तं मधु पुष्करेव पुष्करे प्रवृद्धलपयमनीपात्रे सिञ्चन्ति अग्निहोत्रार्थमवतस्य महावीरस्य विसर्जने विसर्जनसमये होमानन्तरं खलु महावीरमासन्ध्यमासादयन्ति ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

गावुर्वावतावतं महीयज्ञस्यंरुप्सुदां ।

उभाकर्णाहिरण्ययां ॥ १२ ॥

गावः । उपं । अ॒व॒त् । अ॒व॒त्त॒म् । म॒ही इति । य॒ज्ञस्य॑ । र॒प्सुदा॑ ।
उ॒भा । क॒र्णा॑ । हि॒र॒ण्य॒या ॥ १२ ॥

हे गावो घर्मदुघा यूयमवतं महावीरं प्रत्युपावतोपागच्छत । यस्माद्यज्ञस्य घर्मपागस्य साधनभूते रप्सुदा रप्सुदे आरिप्तोः फलप्रदे लिप्स्वोरश्विनोर्दातव्येवा । यद्वा रपणं शब्दनं स मंत्रः तेन सुदु दातव्ये । अथवा पूदक्षरणे रपा मन्त्रेण क्षारणीये दोहनीये ईदशे गवाजयोः पप-
सी मही महती बहुले अपेक्षिते अतउपावतं । गोरजाया अप्युपलक्षकः अजापयसोपि महावीरे
सेचनीयात्वाद् अपिचास्य महावीरस्य उभा उभौ कर्णाकर्णस्थानीयौ द्वौ रुक्मौ हिरण्यया
हिरण्ययौ सुवर्णरजतमयादित्यर्थः ॥ १२ ॥

प्रवर्ये अजापयसि महावीरे आनीयमाने आहुतइत्येपा सूत्रितश्च—आसुतेसिश्चतश्रि-
यमित्याजइति ।

सैषा त्रयोदशी—

आसु॒तेसि॑श्च॒तश्रि॒यं॒रोद॑स्योरभि॒श्रियं॑म् ।
र॒साद॑धी॒तवृ॒षभ॑म् ॥ १३ ॥

आ । सु॒ते । सि॒श्च॒त् । श्रि॒यं॑म् । रोद॑स्योः । अ॒भि॒श्रि॒यं॑म् ।
र॒सा । द॒धी॒त् । वृ॒ष॒भ॑म् ॥ १३ ॥

सुते दुग्धे गोपयसि श्रियं श्रयणं आजं पयआसिश्चत । सिश्चतवा । हे अध्वर्यव ।
कीदृशमाज रोदस्योः कर्मणिपठचेपा घावापृथिव्यावभिश्रियं अभिश्रयन्तं अश्रितयोगात्तव-
त्पर्यन्तं प्रवृद्धमित्यर्थः । अथवा ताक्वाश्विनौ घावापृथिव्यावित्येकइतिनिरुक्तत्वाद्दशिनोरभि-
श्रियमित्यर्थः । सेचनानन्तर रसा रसे आजे पयसि वृषभं वर्षकमग्निं दधीत स्थापयत अजा-
याआग्नेयीत्वाद् क्षीरस्माप्यग्निंसंयोजनमुचितं । आग्नेयीवाएपायदजेविवात्तणम् ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

तेजा॑न॒त॒स्वमो॑र्क॒र्षं॒संव॑त्सासो॒नमा॑तृभिः ।
मि॒थोर्न॑सन्तजा॒मिभिः॑ ॥ १४ ॥

ते । जानत । स्वम् । ओक्वयम् । सम् । वत्सासः । न । मानुदभिः ।
मिथः । नसन्त । जामिदभिः ॥ १४ ॥

ते ता गावौ जानत ज्ञातवत्यः । अथवा सामान्याकारेण तदिति पुनिर्देशः । किं स्वं स्व-
कीयमोक्षं निवासं महावीरं तत्रदोग्धुमगमन्नित्यर्थः । तदेवाह—वत्सासो वत्सामावृभिर्न जन-
नीभिः सह यथा संगच्छन्ति तद्वजामिभिर्विन्धुभिः सहितागावोमिथः प्रत्येकं संनसन्त संगच्छन्ते
महावीरम् ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

उपस्रकेषु वप्सतः कृण्वते धरुणं दिवि ।
इन्द्रे अग्रा नमः स्वः ॥ १५ ॥ १६ ॥

उप । स्रकेषु । वप्सतः । कृण्वते । धरुणम् । दिवि । इन्द्रे ।
अग्रा । नमः । स्वः १ रिति स्वः ॥ १५ ॥ १६ ॥

महावीरस्य स्रकेषु वप्सतो ज्वालया भक्षयतोद्वेरन्नं धरुणं इन्द्रे अग्रेति वक्ष्यमाणत्वादि-
न्द्राग्धोर्धारकमार्जं दिवि अन्तरिक्षे उपकृण्वते उपकुर्वते । यदाग्निर्महावीरं दहति तदा तस्यो-
पर्युभयविधं क्षीरमासेचयन्तीत्यर्थः । एवं महावीरं आसिच्य इन्द्रे अग्रा अग्री च स्वः सर्वं ग-
व्यमार्जं च नमोन्नं । अथवा स्वः अन्तरिक्षे योजयन्तीति शेषः ॥ १५ ॥

॥ इति पद्यस्य पञ्चमे पोटशोवर्गः ॥ १६ ॥

प्रवर्ग्यं धर्मदुहि दुग्धायामधुक्षदित्येषा । सन्नितश्च—दुग्धायामधुक्षदित्येषामिति । आ-
वस्तोत्रेष्येषा अधुक्षदित्येषामिति कालशेषुधावतीति सन्नितत्वात् ।

सैषा पोटशो—

अधुक्षत्पिप्युपीमिपमूर्जसप्तपदीमरिः ।
सूर्यस्य सप्त रश्मिभिः ॥ १६ ॥

अधुक्षत् । पिप्युपीम् । इपम् । ऊर्जम् । सप्तपदीम् ।
अरिः । सूर्यस्य । सप्त । रश्मिभिः ॥ १६ ॥

अरिररणशीलोवायुः सूर्यस्य सवरश्मिभिः साधनैः पिप्युषीं आप्याययदिपमञ्जं ऊर्जं रसं च । सप्तपदीं सर्पणस्वभावपादां माध्यमिकां वाचं धर्मधूमूपेणावस्थितां अधुक्ष्व दुग्धवात् । यद्यप्यध्वर्युः पात्रेण गां दुग्धे तथाप्येवं भावनया सांगं भवति । माध्यमिकायावाचो मधुपु-
क्त्वं । हिल्लण्ववी गौरमीमित्यादिषु प्रसिद्धम् ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

सोमस्यमित्रावरुणोदितासूरआददे ।

तदातुरस्यभेषजम् ॥ १७ ॥

सोमस्य । मित्रावरुणा । उत्सृङ्गता । सूरैः । आ । ददे ।

तत् । आतुरस्य । भेषजम् ॥ १७ ॥

हे मित्रावरुणा मित्रावरुणौ सूर्ये उदिता उदिते सोमस्य सोममाददे स्वीकरोति । तत्र हेतुं आह-तत्स्वीकाररूपं कर्म आतुरस्यास्मदादेर्भेषजं औषधं हितकरमित्यर्थः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

उतोन्वस्ययत्पदंहर्यतस्यनिधान्यम् ।

परिद्यांजिह्वयातनत् ॥ १८ ॥ १७ ॥

उतो इति । नु । अस्य । यत् । पदम् । हर्यतस्य । निधान्यम् ।

परि । द्याम् । जिह्वया । अतनत् ॥ १८ ॥ १७ ॥

पवमाने सोमे उतो अपिच अस्य सोमदातुर्हर्यतस्य प्रदानं कामयमानस्य मम य-
त्पदं निधान्यं हविषां निधानार्हं उत्तरवेदिलक्षणं तत्र स्थित्वाभिर्यापरि परिवो जिह्वया
ज्वालया अतनत् व्याभोत् ॥ १८ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

उदीराथामित्यष्टादशर्चं चतुर्थं सूक्तं आधेयस्य गोपवनस्य सप्तवधेर्वापिं गायत्रमाश्विनं
तथाचानुक्रमणिका-उदीराथागोपवनआधेयः सप्तवधिवंश्विनमिति । मातरनुवाकेआश्विने
ऋवौगायत्रेछन्दस्याश्विनराज्ञे चेदंसूक्तम् उदीराथामाहेवमितिगायत्रमितिस्त्रितित्वात् ।

तत्र प्रथमा—

उदीरायामृतापुत्रेषु जाथामश्विनारथम् ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ १ ॥

उत् । ईरायाम् । ऋतुयते । युजाथाम् । अश्विना । रथम् ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १ ॥

हे अश्विना अश्विनौ ऋतायते यज्ञमिच्छते महं मदर्थं उदीराथां उद्गच्छतं तदर्थमाह्वानं यज्ञेवा प्राप्तुं युजाथां योजयवमश्वैः रथं । वां युवपोरवो रक्षणं अन्ति अस्मदन्तिके सद्दर्शमानं भूतु भवतु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

निमिषश्चिज्जवीयसास्थेनायातमश्विना ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ २ ॥

निमिषः । चित् । जवीयसा । स्थेन । आ । यातम् ।

अश्विना । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ २ ॥

निमिषश्चिद् निमेषादपि जवीयसा अतिशयवेगेन स्थेनायातमागच्छतम् अस्मद्यज्ञं हे-
अश्विना । शिष्टमुक्तम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

उपस्तृणीतमत्रयेहिमेनघर्ममश्विना ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ३ ॥

उप । स्तृणीतम् । अत्रये । हिमेन । घर्मम् । अश्विना ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ३ ॥

अत्रये महर्षये अस्तुरैरसौप्रक्षिताय तस्य हितार्थं घर्ममग्निदाहकं हिमेनोदकेन उपस्तृणीतं उपस्तीर्णवन्तौ । हिमेनाग्निघंसमवारयेथार्मितिनिगमः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

कुहस्थः कुहजग्मथुः कुहश्येनेवपेतथुः ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ४ ॥

कुह । स्थः । कुह । जग्मथुः । कुह । श्येनाइइव । पेतथुः ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ४ ॥

हे अश्विनौ युवां कुह कस्थः भवथः इदानीं कुह क कुत्र जग्मथुः गच्छथः स्वेच्छया कुह क्वा श्येनेव श्येनाविव शीघ्रपतनौ सन्तौ पेतथुः पतथः । एवमचिन्त्यस्वभावौ रूपया-
संनिहितौ भवतमितिशेषः । तादृशयोरवोन्तिके भवतु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

यद्यकहिं कहिंचिच्छुश्रूयातमिमंहवम् ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ५ ॥ १८ ॥

यत् । अद्य । कहिं । कहिं । चित् । शुश्रूयातम् । इमम् ।

हवम् । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ५ ॥ १८ ॥

यद्यस्मान्निर्घोषते अतोद्यास्मिन्काले कहिं कस्मिन्नपि देशे कहिं कस्मिन्नपि काले
इमं हवं अस्मदीपमाह्वानं शुश्रूयातं शृणुयातम् ॥ ५ ॥

॥ इति पद्यस्य पञ्चमे अष्टादशोवर्गः ॥ १८ ॥

अथ षष्ठी-

अश्विनो यामहूतमानेदिष्टयाम्याप्यम् ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ६ ॥

अश्विना । यामहूतमा । नेदिष्टम् । याम्नि । आप्यम् ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ६ ॥

यामहूवमा अतिशयेन काले ह्रातव्यावश्विनाश्विनौ यामि नेदिष्टमन्तिक्रममाप्यं वांघ-
वं च यामि तपोः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अवन्तमत्रयेगृहंरुणुतंयुवमश्विना ।
अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ७ ॥

अवन्तम् । अत्रये । गृहम् । रुणुतम् । युवम् । अश्विना ।
अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ७ ॥

हे अश्विना युवं युवां अत्रये अग्न्यागारे दसमानाय अवन्तं रक्षन्तं गृहं रुणुतं रुतव-
न्तौ वादशयोर्वाग्भवेभक्तु । अवन्तमिति व्यत्ययेन पुँङ्गिता ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

वरेथेअग्निमातपोवदतेवल्गवत्रये ।
अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ८ ॥

वरेथे इति । अग्निम् । आहुतर्पः । वदते । वल्गु । अत्रये ।
अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ८ ॥

हे अश्विनौ वल्गु मनोहरं वदते स्तुपते अत्रये आतपः आतपादौष्ण्यादग्निं वरेथे आवा-
रयतम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

प्रसप्तवधिराशस्ताधारांमग्नेरशायत ।
अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ ९ ॥

प्र । सप्तवधिरः । आहुशस्ता । धाराम् । अग्नेः । अशायत ।
अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ९ ॥

सप्तवधिमर्हर्षिः हे अश्विनौ युवयोराशस्ता आर्शसनेन स्तुत्या मञ्जूपाया निर्गत्य अग्नेर्धारां
वस्थां मञ्जूपाया प्राशायत आशायमद् स्वस्वनिरोधिकां वां दग्धवानित्यर्थः । सप्तवधेः पेटिका-
न्तः प्रवेशोदिवनोरनुग्रहाजिगोमश्च विजिहीष्यन्नस्तत इत्यत्र स्पष्टमुक्तः ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

इहागतं वृषण्वसू शृणुतं मंडमं हवम् ।

अन्ति पद्भूतु वामवः ॥ १० ॥ १९ ॥

इह । आ । गतम् । वृषण्वसू इति वृषण्वसू । शृणुतम् ।

मे । इमम् । हवम् । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १० ॥ १९ ॥

हे वृषण्वसू वर्षणधनौ अश्विनाविहास्मिन्यज्ञमागतमागच्छतं तदर्थं म इमं हवं शृणु-
तम् ॥ १० ॥

॥ इति पद्यस्य पंचमे एकोनविशोवर्गः ॥ १९ ॥

अथैकादशी—

किमिदं वां पुराणवज्जरंतोरिव शस्यते ।

अन्ति पद्भूतु वामवः ॥ ११ ॥

किम् । इदम् । वाम् । पुराणवत् । जरंतोः इव । शस्यते ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ ११ ॥

हे अश्विनौ वा युवयोरर्थं गमनाय पुराणवत् पुराणयोरिव वृद्धयोरिव । तदेवाह जर-
तोरिव शस्यते पुनः पुनरागच्छतमिव शस्यते किमिदं यथा लोके वृद्धो जीर्णो बहुवारमाह-
तोषि नागच्छति तद्दृष्टुवामपीत्यर्थः एवमनागमाद्भवीति ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

समानं वांसजात्यं समानो वन्धुं रश्विना ।

अन्ति पद्भूतु वामवः ॥ १२ ॥

समानम् । वाम् । सजात्यम् । समानः । वन्धुः ।

अश्विना । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १२ ॥

हे अश्विना अश्विनौ वां युवयोः परस्परं सजात्यं समानजातित्वं समानभेकमेव उभ-
पोरपि अश्वरूपायामृषं पत्न्याउत्पत्तेः सजात्यं तथा युवयोः बन्धुबन्धकः सुवः समानएकए-
व । अथर्वापरहं समान एकएव बन्धुः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

योवांरजांस्यश्विनारथोवियातिरोदसी ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ १३ ॥

यः । वाम् । रजांसि । अश्विना । रथः । वियाति ।

रोदसी इति । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १३ ॥

हे अश्विना अश्विनौ वां युवयोर्पोरथोक्ति सरथो रजांसि लोकान् रोदसी द्वावापु-
थिव्यौच वियाति विशेयेण गच्छति अवस्तेन रथेन शीघ्रमागच्छतमिति शेषः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

आनोगव्येन्तिरश्व्यैःसहस्रैरुपगच्छतम् ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ १४ ॥

आ । नः । गव्येन्तिः । अश्व्यैः । सहस्रैः । उप । गच्छतम् ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १४ ॥

हे अश्विनौ नोस्मान् सहस्रैरपरिमितैर्गव्येभिर्गोसमूहैः अश्व्यैरश्वसमूहैश्चोपागच्छ-
तम् ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

मानोगव्येन्तिरश्व्यैःसहस्रैश्चिरतिरव्यतम् ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ १५ ॥

मा । नः । गव्येन्तिः । अश्व्यैः । सहस्रैः । चिरति ।

रव्यतम् । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १५ ॥

हे अश्विनो नोस्मान् गव्येभिर्गोसमूहैरस्यैश्च सहस्रेभिः सहस्रसंख्याकैर्मास्मानविरत्य-
तम् । अतीति प्रतीत्यस्मिन्नर्थे । मानिचारयतमित्यर्थः ॥ १५ ॥

अथ षोडशी—

अरुणप्सुरुपाअभूदकज्योतिर्ऋतावरी ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ १६ ॥

अरुणऽप्सु । उपाः । अभूत् । अकः । ज्योतिः । ऋतऽवरी ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १६ ॥

हे अश्विनो उपा अरणप्सुः शुभवर्णा भूद्भवति । न केवलं स्वयं ज्योतिस्तेजः अक-
करोति सर्वत ऋतावरीऋतवत्पुपाः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

अश्विनासुविचाकशदृक्षंपरशुमाँइव ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ १७ ॥

अश्विना । सु । विचाकंशत् । दृक्षम् । परशुमान्दृइव ।

अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १७ ॥

सुविचाकशत् अत्यन्तं दीप्यमानः सूर्योऽश्विनां वृक्षं परशुमानिव सपथा शकलयति तद्व-
त्तमोनिशारयतीतिशेषः । दृष्टान्तसामथ्यादेवदृश्यते यस्मादेवं तस्मादश्विनो आह्वयइति शेषः
॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

पुरंनष्टृष्णवारुंजरुणयांवाधितोविशा ।

अन्तिपद्भूतुवामवः ॥ १८ ॥ २० ॥

पुरम् । न । धृष्णो इति । आ । रुज् । रुणयां । वाधितः ।

विशा । अन्ति । सत् । भूतु । वाम् । अवः ॥ १८ ॥ २० ॥

हे धृष्णो धर्षक सप्तवधे त्वं रुष्णया कर्षया विशा प्रवेशयन्त्या पेटिकया वाधितस्त्व-
तवोनिर्गत्य तामेवारुज पीडय अग्निनोरनुमहात् । कमिव पुरं यथा शत्रुः पुरं पीडयति एवं

स्वयं स्वात्मानं प्रेष्यति । अथवा गोपवनः सप्तवधिमिवं ब्रवीति वां युवयोरखोरक्षणं गमनंवा
समीपे तत्र त्रिषु वर्गेषु अन्विषदित्युत्तरोर्ध्वेऽन्वितपदाध्याहारेण योज्यः ॥ १८ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठमे विशोवर्गः ॥ २० ॥

विशोविशोवइति पंचदशार्चं चतुर्थं सूक्तं । अत्रेयमनुक्रमणिका—विशोविशोवः षष्ठोनाम्नेयं
तनुदुम्मुखास्तृचाश्चत्वारोन्त्यास्तिलोनुदुभ आर्क्षस्य श्रुतवर्षोदानस्तुतिरिति । अनुदुत्तेर्गोपवन-
ऋषिः आदितस्तृषु तृचेपु सर्वाः प्रथमाअनुदुभः द्वितीयातृतीये प्राग्वत्सामपरिभाषया गायत्र्यौ
त्रयोदशपाद्यास्तिलोनुदुभः अस्योत्तरस्य चाग्निर्देवता अन्त्यास्तिस्रः श्रुतवर्षान्त्रोराज्ञोदानस्तुतिः ।
व्योमविश्वदेवस्तुत्पञ्चशारदीयेष्विदं सूक्तमाज्यशस्तं । सूत्रितश्च—विशोविशोवोअतिथिमित्या-
ज्यमिति ।

तत्र प्रथमा—

विशोविशोवोअतिथिवाजुधन्तःपुरुप्रियम् ।

अग्निवोदुर्यवचस्तुपेशूपस्यमन्मग्निः ॥ १ ॥

विशोःइविशः । वः । अतिथिम् । वाजुधन्तः । पुरुप्रियम् ।

अग्निम् । वः । दुर्यम् । वचः । स्तुपे । शूपस्य । मन्मग्निः ॥ १ ॥

हे अन्ये ऋत्विजो यजमानाश्च वो यूयं वाजयन्तोन्मिच्छन्तो विशोविशः सर्वस्याः
प्रजायाः अतिथिं पूज्यं पुरुप्रियं बहुप्रियमग्निं स्तुत्या परिचरवेतिशेषः । अहंच वोयुष्मदर्थं दुर्यं
गुहाहितं वचः स्तुपे शूपस्य सुत्तस्य जाभाम । कैः साधनेः मन्मग्निर्मननीपैः स्तोत्रैः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यंजनांसोहृविष्मन्तोमित्रंनसर्पिरांसुतिम् ।

प्रशंसन्तिप्रशंस्तिग्निः ॥ २ ॥

यम् । जनांसः । हृविष्मन्तः । मित्रम् । न । सर्पिःइआंसुतिम् ।

प्रुदशंसन्ति । प्रशंस्तिग्निः ॥ २ ॥

यमग्निं जनासो जनायजमाना हविष्मन्तः सन्तो मित्रं मित्रमिव आदित्यमिव सखा-
यमिव वा सर्षिरासुर्तिं सर्षिरासुयते हूयते यस्मिन् तादृशं प्रशंसन्ति स्तुवन्ति । प्रशस्तिभिः स्तु-
तिभिः स्तुवइतिशेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

प॒न्यांसं॑ जा॒तवे॑दसं॒ यो दे॒वता॑त्पु॒द्यता॑ ।
ह॒व्यान्पैर॑यद्वि॒वि ॥ ३ ॥

प॒न्यांसम् । जा॒तवे॑दसम् । यः । दे॒वता॑ति । उ॒त्प॒द्यता॑ ।
ह॒व्यानि॑ । ऐर॑यत् । दि॒वि ॥ ३ ॥

प॒न्यांसं॑ अविशयेनस्तोतारं साधुकृतमिति यजमानं स्तुवन्तं जातवेदसं जातघनं जात-
वियं वा स्तुवइतिशेषः । योऽग्निदेवताति देवतावौ यज्ञे उद्यता उद्यतानि हव्यानि हवींषि दिव्यै-
रयत् मेरयति दिवि देवेभ्यः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आ॒गं॒न्मृ॒त्त॒ह॒न्तं॑ मं॒ज्येष्ट॑म॒ग्निमा॑न॒वम् ।
यस्य॑ श्रु॒तर्वा॑ बृ॒हन्ना॒र्क्षो॒ अनी॑क॒एध॑ते ॥ ४ ॥

आ । अ॒ग॒न्म॒ । बृ॒ह॒न्ह॒न्तं॑मम् । ज्ये॒ष्टंम् । अ॒ग्निम् । आ॒न॒वम् ।
यस्य॑ । श्रु॒तर्वा॑ । बृ॒हन् । आ॒र्क्षः । अ॒नी॒कि । ए॒ध॒ते ॥ ४ ॥

बृहन्तमं पापानामविशयेन हन्तारं ज्येष्ठं प्रशस्यं मानवं मनुष्यसंबन्धिनं तेषां हितकारि-
णमग्निमागन्म आगतावयं । पूजार्थं बहुवचनं । यस्याग्नेरनीके ज्वालासविवृहन्महान् आर्क्ष-
ऋक्षपुत्रः श्रुतर्वाणामराजा एधते वर्धते कर्मकरोतीत्यर्थः । तमग्निमागन्म इतिसमन्वयः । एवं
श्रुतर्वाणं भिक्षयागवो गोपवनोऽग्निं स्तौति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अ॒मृतं॑ जा॒तवे॑दसं॒ तिर॑स्त॒मांसि॑दर्श॒तम् ।
घृ॒ताहं॑ व॒न॒मी॒डध॑म् ॥ ५ ॥ २१ ॥

अमृतम् । जातवेदसम् । तिरः । तमांसि । दृशतम् ।
घृताहवनम् । ईड्यम् ॥ ५ ॥ २१ ॥

संस्वागत्य स्तौवि—अमृतं अमरणं जातवेदसं जातवेजआद्युपलक्षणधनं तमांसि ति-
रोदृशतं दर्शयन्वमित्यर्थः घृताहवनं घृतमाहूयते यत्र तं ईड्यं स्तुत्यं ईदृशमागन्नेतिसंघ-
न्यः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पञ्चमे एकविंशोऽवर्गः ॥ २१ ॥

अथ षष्ठी—

सवाधोयजनाद्भुमेऽग्निहव्येभिरीळते ।
जुहानासोयत्सुचः ॥ ६ ॥

सुध्वार्धः । यम् । जनाः । भुमे । अग्निम् । हव्येभिः । ईळते ।
जुहानासः । यत्सुचः ॥ ६ ॥

भुमे जनाः सवाधो वाघसहिता अध्वर्यादयो यमग्निं हव्येभिर्हविर्भिरीळते स्तुवन्ति ।
कीदृशाजना जुहानासो यागं कुर्वाणाः यत्सुचः तदर्थं धृतसुग्दहाः तमागन्नेति सम-
न्वयः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

इयंते नव्यसीमतिरग्ने अधाय्यस्मदा ।
मन्द्रसुजातसुकृतोमूर्दस्मार्तिथे ॥ ७ ॥

इयम् । ते । नव्यसी । मतिः । अग्ने । अधायि । अस्मत् । आ ।
मन्द्र । सुज्जात । सुकृतो दत्ति सुकृतो । अमूर् । दर्म् । अतिथे ॥ ७ ॥

हे अग्ने इयं इदानीं क्रियमाणा नव्यसी नवतरा मतिः स्तुतिस्ते तव स्वभूताअस्म-
दस्मासु अधायि धृताभूत् वर्षं तव स्तुतिं कुर्मइत्यर्थः । हे मन्द्र मोदमानं सुजातं शोभनजननं
सुकृतो शोभनकर्मन् अमूरामूढ दस्म दर्शनीपातिथे अतिधिवत्सूच्येत्यग्नेर्विशेषणानि ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

सातेअग्नेशंतमाचनिष्ठाभवतुप्रिया । तयावर्धस्वसुष्टुतः ॥ ८ ॥

सा । ते । अग्ने । शम्इतमा । चनिष्ठा । भवतु । प्रिया ।

तया । वर्धस्व । सुइस्तुतः ॥ ८ ॥

हे अग्ने सास्माभिः क्रियमाणास्तुतिः शन्तमा अत्यन्तं सुखकरा चनिष्ठा अतिशयेना-
न्नवती ते तव प्रिया भवतु । तया स्तुत्या सुष्टुतः सुष्टु स्तुतः सन्वर्धस्व प्रवृद्धोभव ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

साद्युध्नैद्युभिर्नीवृहद्दुपोपश्रवसिश्रवः । दर्धीतवृत्रतूर्ये ॥ ९ ॥

सा । द्युध्नैः । द्युभिर्नी । वृहत् । उपइउप । श्रवसि ।

श्रवः । दर्धीत । वृत्रइतूर्ये ॥ ९ ॥

सास्माभिः क्रियमाणा स्तुतिः द्युध्नैः द्योतमानैरन्नैरस्मत्पथं प्रदेयैर्युभिर्नी अन्नवती श्रव-
सि पूर्वस्मिन् विद्यमानेने पुनरपिवृहन्महत् श्रवोन्नं उपोपदधीत पुनरुपरि धारयतु । कुत्रेति उ-
च्यते-वृत्रतूर्ये संग्रामे शत्रोःसंवन्धिनमिति यावत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

अश्वमिहारांरथप्रांत्वेपमिन्द्रंनसत्पतिम् ।

यस्यश्रवांसितूर्वथपन्थंपन्थंचक्रुष्टयं ॥ १० ॥ २२ ॥

अश्वम् । इत् । गाम् । रथइप्राम् । त्वेपम् । इन्द्रम् । न ।

सत्इपतिम् । यस्यं । श्रवांसि । तूर्वथ । पन्थंइपन्थम् ।

च । क्रुष्टयः ॥ १० ॥ २२ ॥

गां गन्तारमश्नमिद् इच्छद्दृष्ट्वायै अश्वमिव वं यथा स्तुवन्ते तथेत्यर्थः रथप्रां रथाना-
मस्मदीयानां पूरयित्वा रं धनेः तथा त्वेपं दीप्तं अभिं सत्पतिं सतां पालकं इन्द्रं इन्द्रमिव इधं
कृष्टयो मनुष्याः परिचरतेतिशेषः । यस्याग्नेर्वलेन श्रवांसि अजानि शत्रुसंवन्धीनि तूर्वथ । तथा
पन्थंपन्थंच यद्यत्स्तुत्यं धनमस्ति तदपि तूर्वथ हिंस्थ ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य ऋक्षमे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथैकादशी-

यंत्वांगोपवनोगिराचनिष्ठदग्नेअद्विरः । सपावकश्रुधीह्वम् ॥ ११ ॥

यम् । त्वा । गोपवनः । गिरा । चनिष्ठत् । अग्ने । अद्विरः ।

सः । पावक । श्रुधि । ह्वम् ॥ ११ ॥

हे अग्ने यं त्वात्वां गोपवनऋषिर्गिरा स्तुत्या चनिष्ठदतिशयेनान्नप्रदातारमकरोत् सतादृशाग्ने
अद्विरः सर्वत्रगन्तः अद्विरसामध्ये एकवा पावक शोधक ह्वं गोपवनस्य श्रुधि शृणु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

यंत्वाजनांसईळ्ळतेसवाधोवाजसातये । सर्वोधिद्वत्रतूर्ये ॥ १२ ॥

यम् । त्वा । जनांसः । ईळ्ळते । सध्वार्धः । वाजससातये ।

सः । वोधि । द्वत्रतूर्ये ॥ १२ ॥

हे अग्ने यं त्वात्वां जनासो जनाः स्तोतारो वः वाजसातये अन्नस्यलाभाय सवाधः
निर्वन्धरूपवाधोपेताः सन्त ईळ्ळते स्तुवन्ति सत्वं द्वत्रतूर्यं वैरिनाशनाय पापक्षपायवा वोधि
बुध्यस्व । अथवा द्वत्रस्य तूर्ये संश्रामे वोधि ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

अहंह्वानआर्क्षेश्रुतर्वणिमदच्युति ।

शर्धासीवस्तुकाविनामृक्षारिर्पाचतुर्णाम् ॥ १३ ॥

अहम् । हुवानः । आर्क्षे । श्रुतर्वणि । मदच्युति ।

शर्धासिद्व । तुकाविनाम् । मृक्षा । शीर्पा । चतुर्णाम् ॥ १३ ॥

अहमृषिर्हुवानो हूयमानो यज्ञदिदृक्षार्थं श्रुतर्वणि एतन्नाम्नि राजनि मदच्युति शत्रूणां
मदस्यप्यावयितरि तुकाविनां तुकाविनऋणांयवः स्तुकः केशसंवातः तद्वतां शर्धासीव ल-
च्छित्तानि लोमानीव तानि यथा स्पृशन्ति तद्वत् वृक्षा वृक्षाणि वृक्ष्यन्वदति वृक्षाः केशाः तद्व-
न्ति वृक्षाणि शीर्पाणि शिरांसि । केपां चतुर्णां श्रुतर्वणा मदत्तानामश्वानां शिरांसि उन्मृजामीति
शेषः । अथवा वृक्षा वृक्षेण ब्रश्मनसाघनत्वाद्बृहसोहस्तस्तेनोन्मृजामि ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

मां चत्वारः आशवः शर्विष्ठस्य द्रवित्वः ।

सुरथासो अभिप्रयो वक्षन्वयोन तुग्र्यम् ॥ १४ ॥

माम् । चत्वारः । आशवः । शर्विष्ठस्य । द्रवित्वः । सुरथासः ।

अभि । प्रयः । वक्षन् । वयः । न । तुग्र्यम् ॥ १४ ॥

मां शर्विष्ठस्यातिशयेनानवतः श्रुतवर्णोराज्ञः संबन्धिनश्चत्वार आशवोश्वा द्रवित्वो गमनशीलाः सुरथासः शोभनरथा अश्वाः प्रयोजं शत्रूणां संबन्धिनं प्रति अभिवक्षत् अभि- वहन्ति वयोन तुग्र्यं भुज्युं यथाशिविष्यां प्रेरिताश्चतस्रो नावः स्वगृहं प्रापयन् तद्वदिति ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

सत्यमिच्छामहे नदि परुष्ण्यवदेदिशम् ।

नेमापो अश्वदातरः शर्विष्ठादस्ति मर्त्यः ॥ १५ ॥ ॥ २३ ॥

सत्यम् । इत् । त्वा । महेऽनदि । परुष्णि । अव । देदिशम् । न ।

ईम् । आपः । अश्वदातरः । शर्विष्ठात् । अस्ति । मर्त्यः ॥ १५ ॥ २३ ॥

हे महेनदि परुष्णि एतन्नामिके त्वा त्वां सत्यमिदं सत्यमेव अवदेदिशं आदिशामि वदामि । नयाकारेण संबोध्यापः संबोधयति-हे आपः ईमस्याच्छविष्ठाद्भवत्तमाच्छ्रुतवर्णोधिकः कश्चिदश्वदातरः अश्वानां दातृत्वमो मर्त्योनास्ति परुष्ण्यास्तीरे राज्ञोऽश्वमेधमतिग्रहानां संबोध्य ब्रूते ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमे वयोर्विशोवर्गः ॥ २३ ॥

युक्त्वाहीवि षोडशं पंचमं सूक्तं आंगिरसस्य विरूपस्यार्थं गायत्रमाग्नेयं तथा चानुक्रम- णिका-युक्त्वाहि षोडशं विरूपइति । दशरात्रे एतन्निहनीदं सूक्तं आज्यशस्त्रं सूत्रितंच-एतन्निहनी युक्त्वाहीत्याज्यमिति । प्रातरनुवाकेऽप्याग्नेयेकवौ गायत्रेच्छन्दसि आश्विनशस्त्रेचेदं सूक्तम् । सूत्रि- तंच-युक्त्वाहिमेधेवइति ।

तत्र प्रथमा—

युक्ष्वाहिदेवहूतमाँअश्वॉअग्नेरथीरिव ।
निहोतापूर्य्यःसदः ॥ १ ॥

युक्ष्व । हि । देवहूतमान् । अश्वान् । अग्ने । रथीःइद्व ।
नि । होता । पूर्य्यः । सदः ॥ १ ॥

हे अग्ने देवहूतमान् देवानामाह्लातमानश्वान् युक्ष्व योजय । रथे रथीरिव यथा रथी
स्वाश्वानिप्रदेशगमनाय योजयति तद्वत् । तथा कृत्वा होता त्वं पूर्य्यो मुख्यः सन् निषदः उप-
विशच । हिपूरणः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

उतनोदेवदेवाँअच्छाँवोचोविदुष्टरः ।
श्रद्धिश्वावार्यारुधि ॥ २ ॥

उत । नः । देव । देवान् । अच्छं । वोचः । विदुःश्ररः ।
श्रत् । विश्वा । वार्या । रुधि ॥ २ ॥

हे देवाग्ने उवापिच नोस्मान् देवानच्छावोचोभिन्नूयाः सम्यगनुष्ठितवन्दइवि । तथा वि-
दुष्टरो विद्वत्तमान्वोचः । तथा कृत्वा विश्वा सर्वाणि वार्या वरणीयानि धनानि देवसम्यग्धीनि
श्रव सत्यानि रुधि कुरु अस्माकं । अथवास्मदीयानि सर्वाणि वरणीयानि हवींषि श्रव सत्या-
नि कुरु देवान् प्रापयेत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

त्वंहयद्यविष्ठयसहंसःसूनवाहुत । ऋतावायज्ञियोभुवः ॥ ३ ॥
त्वम् । ह । यत् । यविष्ठय । सहंसः । सूनो इति । आहुत ।
ऋतश्वा । यज्ञियः । भुवः ॥ ३ ॥

हे अग्ने यविष्ठय युक्तम् सहंसः सूनो बद्धस्यपुत्र आहुत सर्वनोहुत आहुतोयात्वं यद्यदा
ह तल्ल ऋतावा सत्यवान् यज्ञियो यज्ञार्हश्च भुवो भवति तदा वार्याणि श्रतुर्विति संबन्धः॥३॥

दशपूर्णमासघोराग्नेयस्यायमग्निरिति वैकल्पिकीयाज्या । सवितंच-अयमग्निः सह-
स्निणइति वेदंविष्णुर्विचक्रमइति ।

सैषा चतुर्थी-

अयमग्निःसहस्निणोवाजस्यशतिनस्पतिः । मूर्धाकृवीरय्याणाम् ॥ ४ ॥

अयम् । अग्निः । सहस्निणः । वाजस्य । शतिनः । पतिः ।

मूर्धा । कृविः । रय्याणाम् ॥ ४ ॥

अयमग्निः शतिनः सहस्निणश्च उक्तसंख्योपेतस्य वाजस्यान्नस्य पतिः स्वामी मूर्धा शि-
रोवदुन्नतः श्रेष्ठः कविर्मेधावी रयोणां घनानामपि पतिरितिशेषः तदुभयंप्रयच्छत्वित्यर्थः ॥४॥

अथ पञ्चमी-

तनेमिमृभवोयथानमस्वसहूतिभिः । नेदीयोयज्ञमङ्गिरः ॥ ५ ॥ २१ ॥

तम् । नेमिम् । ऋत्तर्वः । यथा । आ । नमस्व । सहूतिभिः ।

नेदीयः । यज्ञम् । अङ्गिरः ॥ ५ ॥ २१ ॥

हे अंगिरः त्वं सहूतिभिः समानाह्वानैरन्यैःदेवैः सह नेदीयोन्तिककवमं तं यज्ञं आनम-
स्व आनमय ऋभवोनेमिं रथमिव ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे चतुर्विंशोवर्गः ॥ २१ ॥

अथ षष्ठी-

तस्मै नूनमभिघवेवाचाविरूपनित्यया । वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम् ॥ ६ ॥

तस्मै । नूनम् । अभिघवे । वाचा । विरूप । नित्यया ।

वृष्णे । चोदस्व । सुष्टुतिम् ॥ ६ ॥

हे विरूप नानारूपैतन्नामकं महर्षे त्वं तस्मै प्रसिद्धायाभिघवेभिगतवृषभे वृष्णे वर्ष-
कायाग्नेये नित्यया उत्पन्निरहितया वाचा मंत्ररूपया सुष्टुतिं नूनमिदानीं चोदस्व स्तुहि इत्ये-
वष्टुपिः स्वात्मानं ब्रवीति । यजमानोवा होतारं विरूपं ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

कमुष्विदस्यसेनयाग्नेरपाकचक्षसः । पृणिगोपुंस्तरामहे ॥ ७ ॥

कम् । ऊँ इति । स्वित् । अस्य । सेनया । अग्नेः । अपाकश्चक्षसः ।
पृणिम् । गोपुं । स्तरामहे ॥ ७ ॥

अस्याग्नेरपारुचक्षसः अनन्त्यचक्षसोग्नेः सेनया ज्वालात्पया गोषु निमित्तेषु कमुष्वि-
द कंल्लु पृणिं स्तरामहे । स्तरणं हिंसनमिदानीं वडिनमभिभवापेत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

मानेदिवानांविशःप्रस्नातीरिवोस्त्राः । कृशानहासुरघ्न्याः ॥ ८ ॥

मा । नः । देवानाम् । विशः । प्रस्नातीःइइव । उस्त्राः ।
कृशाम् । न । हासुः । अघ्न्याः ॥ ८ ॥

देवानां सर्वेषां विशः प्रजाभूतान् परिचारकान् नोस्मान्माहासीदग्निः मापरित्यजतु । प्र-
सावीरुलाइय पयः क्षरन्तीर्गवइव ता यथा नमुंचंति उग्रयमपि नपरित्यजत्वित्यर्थः । किमि-
व ऊयं अल्पं स्ववत्तां अघ्न्यागावो यथा नहासुर्नपरित्यजंति तद्वत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

मानःसमस्यदुध्व्यं१परिद्वेषतोअंहतिः । ऊर्मिर्ननावृमावंधीत् ॥ ९ ॥

मा । नः । समस्य । दुःध्व्यः । परिद्वेषतः । अंहतिः । ऊर्मिः ।
न । नावम् । आ । वंधीत् ॥ ९ ॥

समस्य सर्वस्य परिद्वेषतः परिवोदितोदुध्व्यः पापयुद्धेरंहतिर्हननं नः अस्मान्माआव-
धीत् माहिस्स्यात् । नावमूर्मिर्न समुद्रतरंगइव स यथा तां पीडयति वदन्मावधीदित्यर्थः । अ-
न मानः सर्वस्य दुर्ध्व्यः इत्यादिनिर्लेकं द्रष्टव्यं ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

नमस्तेअम्रोजसेगृणन्तिदेवकृष्टयः । अमैरमित्रमर्दय ॥ १० ॥ २५ ॥

नमः । ते । अग्नेः । ओजसे । गृणन्ति । देव । कृष्टयः ।

अमैः । अमित्रम् । अर्दय ॥ १० ॥ २५ ॥

हे अग्ने देवः ते तुभ्यं नमो गृणन्ति नमस्कारराब्दमुच्चारयन्ति । किमर्थमोजसे बलाय । के कृष्ट-
योमनुष्यायजमानाः अतोहमपि गृणामीत्यर्थः । तथा अमैर्बलैः अमित्रं शत्रुं अर्दय नाराय ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे पंचविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

ग्राम्येणाग्निना वैतानिकस्य संसर्गे अग्नये संवर्गावेष्टिः कार्या । तत्र कुवित्सुनइत्यनुवाक्या
मानोअस्मिन्निति याज्या । स्रितं च-कुवित्सुनोगविष्टये मानोअस्मिन्महाघनइति ।

सैपिकादशी-

कुवित्सुनोगविष्टयेऽग्नेसुवेपिपोरयिम् । उरुं कुरु रूपां रुधि ॥ ११ ॥

कुवित् । सु । नुः । गोऽर्दये । अग्ने । समुवेपिपः ।

रयिम् । उरुं कुरुत् । उरु । नुः । रुधि ॥ ११ ॥

हे अग्ने त्वं नोस्माकं गविष्टये गवामेपणाय कुविद्रहु रार्थं घनं सुवेपिपः संपापय उरु-
द त्वं नोस्मान् उरु रुधि कुरु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

मानोअस्मिन्महाघनेपरावर्गारुशृत्थया । सुवर्गसंरयिंजय ॥ १२ ॥

मा । नुः । अस्मिन् । महाघने । परा । वर्क् । भाग्शृत् ।

यथा । समुवर्गम् । सम । रयिम् । जय ॥ १२ ॥

नोस्मानस्मिन्महाघने संपाप्ते मापरावर्कं मापरित्पाक्षीः भारभृथया भारवाही यथा
भारघने परित्पजति तद्वत् संवर्गं शत्रुभ्यः सहाच्छिद्यमानं रार्थं घनं संजपास्मदर्धम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

अन्यमस्मद्भियाद्भयमग्नेसिपक्तुदुच्छुना । वर्धनिअमवच्छर्वः ॥१३॥

अन्यम् । अस्मत् । जियै । इयम् । अग्ने । सिपक्तु ।
दुच्छुना । वर्ध । नः । अमवच्छर्वत् । शर्वः ॥ १३ ॥

हे अग्ने त्वदीयिषं दुच्छुना बाधकसंहतिरस्मदन्यं अस्त्वोतारं भियै भयाप सिपक्तु से-
वतां । त्वं नोस्माकं अमवद्वलोपेतं शर्वोवेगं वर्ध वर्धय संग्रामे ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

यस्याजुपन्नमस्विनःशमीमदुर्मखस्यवा । तंघेदग्निर्वृधावति ॥१४॥

यस्य । अजुपत् । नमस्विनः । शमीम् । अदुःखस्य ।
वा । तम् । घ । इत् । अग्निः । वृधा । अवति ॥ १४ ॥

यस्य नमस्विनो नमस्कारवतो अदुर्मखस्य वा अदुष्टपागस्य वा शमीं कर्म अजुपदसे-
षत् । तं घेद तमेव यजमानं संग्रामे अग्निर्वृधावति विशेषेण गच्छति अतो नमोयुक्ता अदुर्म-
खाश्च ज्ञवामेति ज्ञावः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

परस्याअधिसंवतोर्वराअभ्यातर । यत्राहमस्मिर्ताअव ॥१५॥

परस्याः । अधि । समवतः । अवरात् । अग्नि ।
आ । त् । यत्र । अहम् । अस्मि । तान् । अव ॥ १५ ॥

हे अग्ने परस्याअन्यायाः संवतः सेनायाः अवरानन्यानस्मदीयान् अग्नि अग्निमुखं
आसर्वतस्वर वारय वैरिसेना अस्मद्भ्यः पराभावयेत्यर्थः । यत्र येषु अस्मदीयपरिजनमप्ये अ-
हमस्मि स्वामी तानव रक्ष ॥ १५ ॥

अथ षोडशी-

विद्वाहितेपुरावयमग्नेपितुर्यथावसतः । अधानिसुन्नमीमहे ॥१६॥२६॥

विद्म । हि । ते । पुरा । वयम् । अग्ने । पितुः । यथा ।

अवंसः । अर्धे । ते । सुम्नम् । ईमहे ॥ १६ ॥ २६ ॥

हे अग्ने पितुः पातकस्य ते तयावसो वोरक्षणं पुरा यथा तथेदानीमपीति विद्म वयं जानीमः । अर्धाय ते तव सुम्नं सुखमीमहे याचामहे । अथवा पितुर्यथेतिदृष्टान्तः—पितुः पालनं पुत्रो यथा वेत्ति तथेत्यर्थः ॥ १६ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे षड्विंशोवर्गः ॥ २६ ॥

इमंनुमायिनमिति द्वादशर्चं षष्ठं सूक्तं कुरुसुतिर्नाम काण्वक्रपिः गायत्रीछन्दः इन्द्रोदेवता । तथाचानुक्रान्तं—इमंनुद्वादशकुरुसुतिः काण्वइति । व्यूढे दशरात्रे चतुर्थेहनि मरुत्ववीपेजाप-
स्तृचः सूत्रितंच—इमंनुमायिनंहुवे त्यमुवःसत्रासाहमिति ।

तत्र प्रथमा—

इमंनुमायिनंहुवेइन्द्रमीशानमोजसा । मरुत्वन्तंनृञ्जसे ॥ १ ॥

इमम् । नु । मायिनम् । हुवे । इन्द्रम् । ईशानम् ।

ओजसा । मरुत्वन्तम् । न । नृञ्जसे ॥ १ ॥

इमं मायिनं प्रज्ञावन्तं ओजसा स्वदलेन ईशानं सर्वस्य स्वामिनं मरुत्वन्तं । नेति सं-
पात्यर्थे । मरुद्भिस्तद्वन्तमिदानीमिन्द्रं नृञ्जसे शत्रूणां छेदनाय हुवे आह्वयामि ॥१॥

अथ द्वितीया—

अयमिन्द्रोमरुत्संखाविदृन्नस्याभिन्नच्छिरः । वज्रेणशतपर्वणा ॥ २ ॥

अयम् । इन्द्रः । मरुत्संखा । वि । दृन्नस्य । अजिनत् ।

शिरः । वज्रेण । शतपर्वणा ॥ २ ॥

अयमिन्द्रो मरुत्सखा मरुद्युक्तोवृषस्य व्यभिन्नत् व्यच्छिनच्छिरः वज्रेण शतपर्वणा
शवसंधिना ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वाहृधानोमरुत्सखेन्द्रोविदृन्नमैरयत् । नृजन्तसमुद्रिद्याअपः ॥ ३ ॥

वृ॒ध॒ानः । म॒रु॒त्स॒खा । इ॒न्द्रः । वि । वृ॒त्रम् ।

ऐ॒र॒य॒त् । सृ॒ज॒न् । स॒मु॒द्रि॒याः । अ॒पः ॥ ३ ॥

अयमिन्द्रो वा वृधानो वर्षमानो मरुत्सखा मरुत्सहायो वृत्रं मेघं व्यैरयत् विदारितवा-
न् । किंकुर्वन् समुद्रियाः समुद्रमन्तरिक्षं तत्तन्बन्धिन्यपः सृजन् असृजन् ॥ ३ ॥

पष्ठेहनि मरुत्ववीथे अयं हयेनेति मरुत्वनिविद्धानीयः । सूत्रितं च—अयं हयेन वा इदमु-
पनोहरिभिः श्रुतमिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते चतुर्थी—

अ॒यं ह॒येन॒ वा इ॒दं स्व॑र्म॒रु॒त्वं ता॑जि॒तम् । इ॒न्द्रेण॑ सोम॒पीत॑ये ॥ ४ ॥

अ॒यम् । ह॒ । ये॒न । वै । इ॒द्रम् । स्वः । म॒रु॒त्वं ता॑ ।

जि॒तम् । इ॒न्द्रेण॑ । सोम॒पीत॑ये ॥ ४ ॥

अयं ह स्वत्विन्द्रः येन वै येन खलु मरुत्वता मरुद्भिर्युक्तेनेन्द्रेणेदं स्वः स्वर्गाख्यं स्थानं
इदं स्वः सर्वं कर्म वा यद्रेदं सर्वं जगत् जितं । किमर्थं सोमपीतये सोमपानाय ॥ ४ ॥

अथ एते द्वितीया सूक्ते पंचमी—

म॒रु॒त्वं तन्मृ॒जी॒पिण॑मो॒जं स्व॑न्तं वि॒र॒प्शिन॑म् । इ॒न्द्रं गी॑र्भिर्हवामहे ॥ ५ ॥

म॒रु॒त्वं तन्म॑ । ऋ॒जी॒पिण॑म् । ओ॒जं स्व॑न्तम् । वि॒र॒प्शिन॑म् ।

इ॒न्द्रंम् । गीः॑ऽभिः । ह॒वाम॑हे ॥ ५ ॥

मरुत्वं तं मरुद्भिस्तद्वन्तं ऋजीपिणं । अभिपुत्रशेषऋजीपः स च तृतीयसपने पुनः सूयते ।
तद्वन्तं ओजस्वन्तं ओजोनामाष्टमीदशा शरीरवृक्ष्युपेतमित्यर्थः । विरप्शिनं महत्त्वामेतत् महा-
न्तं एव महानुभावमिन्द्रं गीर्भिः स्तुतिभिर्हवामहे आह्वयामः ॥ ५ ॥

अथ एते तृतीया सूक्ते षष्ठी—

इ॒न्द्रं प्र॒त्वेन॑ म॒न्म॑ना म॒रु॒त्वं तन्त॑ हवामहे । अ॒स्य सोम॑स्य पी॒तये॑ ॥ ६ ॥ २ ॥

इ॒न्द्रंम् । प्र॒त्वेन॑ । म॒न्म॑ना । म॒रु॒त्वं तन्त॑म् । ह॒वाम॑हे ।

अ॒स्य । सोम॑स्य । पी॒तये॑ ॥ ६ ॥ २ ७ ॥

मरुत्वन्तमिन्द्रं प्रजेन पुराणेन गन्मना मननीयेन स्तोत्रेण हवामहे अस्य सोमस्य पी-
तये पाताय ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे समर्विशोवर्गः ॥ २७ ॥

पंचमेहनि मरुत्वतीये मरुत्वाँइन्द्रमीदृइति तृचोनिविदानीयः । सृजितंच-मरुत्वाँइन्द्रमीदृ-
स्तमिन्द्रंवाजयामसीति ।

सैषा तृचे प्रथमा सूक्ते समी-

मरुत्वाँइन्द्रमीदृःपिवासोमंशतक्रतो । अस्मिन्नुज्ञेपुरुष्टुत ॥ ७ ॥

मरुत्वान् । इन्द्र । मीदृः । पिवा । सोमम् । शतक्रतो इति
शतक्रतो । अस्मिन् । युज्ञे । पुरुष्टुत ॥ ७ ॥

हे मीदृः फलस्य वृष्टेर्वा सेक्तः शतक्रतो बहुकर्मेन्द्र त्वं मरुत्वात् सोमं पिवास्मिन्यज्ञे ।
हे पुरुष्टुत बहुभिराहूत ॥ ७ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्तेष्टमी-

तुभ्येदिन्द्रमरुत्वतेसुताःसोमांसोअद्रिवः । हृदाहूयन्तउक्थिनः ॥ ८ ॥

तुभ्यं । इत् । इन्द्र । मरुत्वते । सुताः । सोमांसः ।

अद्रिवः । हृदा । हूयन्ते । उक्थिनः ॥ ८ ॥

हे अद्रिवोवज्रवन्निन्द्र मरुत्वते तुभ्येत् तुभ्यमेव सोमांसः सुताअभिपुताः तेचोक्थिनः
शस्त्रवन्तो हृदा मनसा भक्तया हूयन्ते त्वदर्थम् ॥ ८ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते नवमी-

पिवेदिन्द्रमरुत्संखासुतंसोमंदिविष्टिषु । वज्रंशिशान्ओर्जसा ॥ ९ ॥

पिवं । इत् । इन्द्र । मरुत्संखा । सुतम् । सोमम् ।

दिविष्टिषु । वज्रम् । शिशानः । ओर्जसा ॥ ९ ॥

हे इन्द्र मरुत्सखा त्वं सुतमभिपुत्रं सोमं पिब किमर्थं दिविष्टिषु अस्माकमह्वामगिगम-
नेषु दिवः स्वर्गस्य वा एषणेषु निमित्तेषु पीत्वा चौजता बलेन सोमपानजनितेन वज्रं शिशानः
तीक्ष्णीकुर्वन् शत्रून् जहीतिभावः ॥ ९ ॥

चतुर्विंशोऽहनि प्रातःसवने ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे उत्तिष्ठन्निति वृचः पळहस्तोत्रियः । सूत्रि-
तंच-उत्तिष्ठन्नोजसासहर्भिधिविश्वाअपद्विपइति ब्राह्मणाच्छंसिनइति ।

अस्मिंस्तृचे प्रथमा सूक्ते दशमी-

उत्तिष्ठन्नोजसासहपीत्वीशिप्रेअवेपयः । सोममिन्द्रचमूसुतम् ॥ १० ॥

उत्तिष्ठन् । ओजसा । सह । पीत्वी । शिप्रे इति । अवेपयः ।

सोमम् । इन्द्र । चमू इति । सुतम् ॥ १० ॥

हे इन्द्र त्वं पीत्वी पीत्वोजसा बलेन सहोत्तिष्ठन् शिप्रे हनू अवेपयः अकंपयः मदावेशा-
दितिभावः । किं पीत्वा चमू चम्बोरधिषवणफलकयोः सुतं सोमम् ॥ १० ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्ते एकादशी-

अनुत्वारोदसीउभेऋक्षमाणमरुपेताम् । इन्द्रपदस्पुहामव ॥ ११ ॥

अनु । त्वा । रोदसी इति । उभे इति । ऋक्षमाणम् ।

अरुपेताम् । इन्द्र । यत् । दस्पुह्वा । अर्जवः ॥ ११ ॥

हे इन्द्र ऋक्षमाणं शत्रून्विलितन्तं त्वा त्वां उभे रोदसी उभे अपि धावापृथिव्या
अन्वरुपेतां अनुकल्पयेतां । यद्यदा दस्पुहा प्रबोभवसि वदा ॥ ११ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते द्वादशी-

वाचमृष्टापदीमहंनवस्त्रक्तिमृतस्पृशम् । इंद्रात्परितुर्वममे ॥ १२ ॥ २८ ॥

वाचम् । अष्टापदीम् । अहम् । नवस्त्रक्तिम् । ऋतस्पृशम् ।

इन्द्रात् । परि । तुर्वम् । ममे ॥ १२ ॥ २८ ॥

अष्टापर्दी अष्टाभिर्दिग्भिर्विदिग्भिः साष्टापर्दी नवस्रक्तिं उपरिस्थितेनादित्येन नवस्रक्तिं आसु दिक्षु व्याप्तमित्यर्थः । ऋतस्पृशं यज्ञस्पृशं वाचं स्तुतिं मया परिपूर्णादिन्द्रानन्वं तनुं न्यूनां सर्वां परिममे अन्यून्येयत्तां करोमीत्यर्थः । कात्स्न्येन स्वरूपं स्तुत्या विपयीकर्तुमशक्यत्वादिति भावः ॥ १२ ॥

॥ इति पठस्य पंचमेष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

जज्ञानइत्येकादशार्चं सप्तमं सूक्तं काण्वस्य पुरुसुतेरार्चं आद्यानव गायत्र्यः दशमी बृहती एकादशी सवोबृहती इन्द्रोदेवता । तथाचानुक्रान्तं—जज्ञानएकादशमगाथान्तमिति । महावते निष्केवल्ये जज्ञानोनुशतक्रतुरित्येया । तथैव पंचमारण्यके सूत्रितं—जज्ञानोनुशतक्रतुरित्येकेति ।

तैषा प्रथमा—

जज्ञानोनुशतक्रतुर्विपृच्छदितिमातरम् । कउग्राःकेहशृण्विरे ॥ १ ॥

जज्ञानः । नु । शतक्रतुः । वि । पृच्छत् । इति । मातरम् ।

के । उग्राः । के । ह । शृण्विरे ॥ १ ॥

अथमिन्द्रो जज्ञानोनु जायमानएव शतक्रतुर्वहुकर्मा इतीत्थं मातरं स्वजननीं विपृच्छत् विपृच्छति । किमिति के उग्रा उदूर्णवल्गा लोके केह शृण्विरे श्रूयन्ते गुणैः केविश्रुताइत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आदीशैवस्यैब्रवीदौर्णवाजमहीशुर्वम् । तेपुत्रसन्तुनिःपुरः ॥ २ ॥

आत् । ईम् । शवसी । अब्रवीत् । और्णैशवाभम् ।

अहीशुर्वम् । ते । पुत्र । सन्तु । निःपुरः ॥ २ ॥

इन्द्रेण पृष्टा शवसी माता आदनंतरमेव ई एनमिन्द्रमब्रवीत् । किमिति उच्यते—और्णवाभमहीशुवमेतन्नामानावयुरौ तिष्ठतः तौ उक्ते । अन्ये च तादृशाः हे पुत्र तव निपुरो निस्तरणीयाः सन्त्विति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

समित्तान्द्वंत्रहाखिवदत्त्वेअरौईवखेदपा । प्रष्टद्धोदस्युहार्भवत् ॥ ३ ॥

सम् । इत् । तान् । वृत्रह्वा । अखिदत् । खे । अरान्इव ।
खेदेया । प्रष्टद्धः । दस्युह्वा । अजवत् ॥ ३ ॥

वाक् जनन्योक्तान्वृत्रहा इन्द्रः समिव सहेवाखिदत् खेदनं नामाकर्षणं । खे रथचक्रस्य
नाभौ भरान् चक्रांगभूतान् शंकून् खेदमाइव रज्ज्वेव तथा तान्यथा संखिदन्ति तद्वत् तथा
छत्वादस्युहा शत्रुघातीन्द्रः मवृद्धोभवत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्था—

एकयाप्रतिधापिवत्साकंसरांसि त्रिशतम् । इन्द्रः सोमस्यकाणुका ॥ ४ ॥

एकया । प्रतिह्वा । अपिवत् । साकम् । सरांसि ।

त्रिशतम् । इन्द्रः । सोमस्य । काणुका ॥ ४ ॥

अथमिन्द्रः एकया एकेन प्रतिधा प्रतिधानेन साकं सह एकैव त्रिशतं सरांसि
जन्थपानाणीत्यर्थः । कीदृशानि सरांसि सोमस्यपूर्णानि सोमरसेन पूर्णानि । काणुका कान्तानि
कान्तानिवा सोमेन वृत्तानिवा सोमपूर्णानि अपिवत् पीतवान् माध्यंदिनसवने । यान्निक्रमसिद्धैवं ।
नैरुक्तप्रसिद्ध्या तु कात्वाभिपानीन्द्रः त्रिशदपरपक्षस्याहोरात्रास्त्रिशतूर्वपक्षस्य च सन्ति ताने-
करूपमनुभवतीति एतत्तर्पमेकेन प्रतिधानेनापिवदित्यादि' निरुक्ते तद्वाख्यानेच स्पष्टमुक्तं
तदन द्रष्टव्यम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अग्निगन्धर्वमतृणदबुध्रेपुरजः स्वा । इन्द्रो ब्रह्मभ्यइहृधे ॥ ५ ॥ २९ ॥

अग्नि । गन्धर्वम् । अतृणत् । अबुध्रेपुं । रजःसु ।

आ । इन्द्रः । ब्रह्मभ्यः । इत् । वृधे ॥ ५ ॥ २९ ॥

अथमिन्द्रो गंधर्वं गामुदकं धारयतीति गंधर्वो मेघस्त्वं अन्ध्यातृणत् सर्वतोर्हिसितवान् ।
कुत्र अबुध्रेषु पदनिधानयोग्यस्थानरहितेषु रजःसु लोकेषु अन्तरिक्षप्रदेशेष्वित्यर्थः । किमर्थं
दत्तमयद्वा शालणोऽयएव वृधे वर्धनाय ॥ ५ ॥

॥ इति पद्यस्य पंचमे एकोनत्रिंशोवर्गः ॥ २९ ॥

अथ षष्ठी—

निराविध्यद्विरिभ्यआधार्यत्पक्कमोदनम् ।

इन्द्रोवुन्दंस्वाततम् ॥ ६ ॥

निः । अविध्यत् । गिरिभ्यः । आ । धार्यत् । पक्कम् ।

ओदनम् । इन्द्रः । वुन्दम् । सुऽआततम् ॥ ६ ॥

अयमिन्द्रो गिरिभ्यो भेषेभ्यः सकाशाद्दुकं निर्गमयितुं निराविध्यत् संमाहरत् तानिव मेघान् अघारयत् । किं कुर्वन् पक्कं परिपक्कमोदनं कुर्वन् मनुष्याणामर्थाय । केन साधनेनेति वदुच्यते—वुन्दं इपुं स्वाततं सुदु सर्वतोविस्तृतं आदापेतिशेषः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

शतब्रंभ्रइपुस्त्वंसहस्रंपर्णैकइत् । यमिन्द्रचक्रुपेयुजंम् ॥ ७ ॥

शतभ्रंभ्रः । इपुः । तवं । सहस्रंपर्णः । एकः ।

इत् । यम् । इन्द्र । चक्रुपे । युजंम् ॥ ७ ॥

हे इन्द्र त्वेपुः शतब्रंभ्रः शताग्रः सहस्रपर्णः सहस्रसंख्याकैः पत्रैः संबृतः शीघ्रगमनाय अपरिमितगमनोवा सचैकइत् एकएव यंचेपुं युजं सहायं चक्रुपे करोपि युद्धाय ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

तेनस्तोतृभ्यआभ्रंनृभ्योनारिभ्योअत्तवे । सुद्योजातंक्रभुष्टिर ॥ ८ ॥

तेन । स्तोतृभ्यः । आ । भ्रं । नृभ्यः । नारिभ्यः ।

अत्तवे । सुद्यः । जातः । ऋभुऽस्थिर ॥ ८ ॥

तेनेपुणा स्तोतृभ्यः अस्मभ्यं नृभ्यो मनुष्येभ्यः पुत्रेभ्य इत्यर्थः । तथा नारिभ्यः स्त्रीभ्यश्चात्तवे अदनाय पर्याप्तं घनमाभ्रमाहर । सपस्तदानीमेव जातोत्पाभिः दत्तेन सोमेन प्रवृद्धः सन् हेऋभुस्थिर पशुतःस्थिरश्च संग्रामे सतथोक्तः हे सादशेन्द्र त्वमाभ्रेतिसमन्वयः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

एताच्यौत्नानितेकृतावर्षिष्ठानिपरीणसा । हृदावीङ्गुधारयः ॥ ९ ॥

एता । च्यौत्नानि । ते । कृता । वर्षिष्ठानि । परीणसा ।

हृदा । वीङ्गु । अधारयः ॥ ९ ॥

हे इन्द्र ते त्वया एता एतानि पुरतः सर्वैर्दृश्यमानानि वर्षिष्ठानि अतिशयेन प्रवृद्धानि परीणसा परितोनतानि अतएव च्यौत्नानीति भावः भूमेः कीलबद्धरणानि कृता कृतानि प-
र्ववास्त्वया कृताइत्यर्थः । या यानि हृदा बुध्या वीङ्गु स्थिराण्यधारयः बुध्या कर्तव्यानीति
यान्यधारयस्तानीमानीति ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

विश्वेत्ताविष्णुराभरदुरुक्रमस्त्वेपितः ।

शतमहिपान्क्षीरपाकमौदनं वराहमिन्द्रं एमुपम् ॥ १० ॥

विश्वा । इत् । ता । विष्णुः । आ । अभरत् । उरुक्रमः ।

त्वाइपितः । शतम् । महिपान् । क्षीरपाकम् । ओदनम् ।

वराहम् । इन्द्रं । एमुपम् ॥ १० ॥

अस्याक्रचोनेरुकैतिहासिकमतभेदेन द्विधा योजना । नेरुकपक्षे तावद्-हे इन्द्र ता तानि पा-
नि त्वया सृष्टव्यान्पुदकानि सन्ति तानि विष्णुर्व्यापनशीलआदित्यआभरत् आभरति लोका-
य प्रयच्छतीत्यर्थः । कीदृशो विष्णुः उरुक्रमो बहुगतिः । किं स्वविरोधेनेत्याह त्वेपितः त्वयापेरितः
नकेऽपुदकान्येव । अपिच शतं महिपान् गतसंरयाकान् पशून् महिपशब्दे गवादेरप्युपलक्ष-
कः । अथवा शवशब्दोपरिमितवचनः महिपइति महन्नाम अस्तव्याताम् महतोपज्ञान् यजमाने-
भ्यआभरत् ददातीत्यर्थः । किंच क्षीरपाकं क्षीरपक्रमोदनं पापघं एतच्चरुपुरोडाशादेरुपलक्षकं
वद्यजमानेभ्यआभरत् । अथवा सर्वार्थं वृष्टिप्रदानद्वारा ओदनं माहृत । किंच इन्द्रो वराहं जटु-
र्णं मेघं इन्दीविशेषः । कीदृशं तं एमुपं आइत्यस्य स्थाने छान्दस्यकारः आमुपपुदकस्य गोप-

कमित्यर्थः । निरुक्तपक्षे एवं । ऐतिहासिकपक्षे चरकब्राह्मणे इतिहासः आम्नायते—विष्णुयज्ञः सदे-
 वेभ्य आत्मानमन्तरधात्तमन्वेदेवतानाविदन् इन्द्रस्त्ववेत् स इन्द्रमब्रवीत्कोभवानिति । तमिन्द्रः प्र-
 त्यब्रवीत् अहं दुर्गाणामसुराणां च हन्ता भवांस्तु क इति । सोत्रवीत् अहं दुर्गांदाहतां त्वंतु यदि-
 दुर्गाणामसुराणां हन्ता ततोयं बराहोवाममुपएकर्विशत्यापुरांपारोश्ममयीनां वसति तस्मिन्सुरा-
 णां वसु वाममस्ति तमिमं जहीति । वस्येन्द्रस्ताः पुरोभित्वा हृदयमविष्यत् अथि तत्र यदासीत्-
 द्विष्णुराहरदिति । सोयमितिहासः अस्येदुमातुःसवनेषु विश्वेनाविष्णुरित्याभ्यां प्रतिपादितः । व-
 योर्मध्ये अस्येदुमातुरित्यत्र विष्णुना हेइन्द्र त्वं दुर्गाणां हन्ता इति आत्मानं कथयसि तर्हि
 वाममुपं बराहमसुरं जहीत्युक्तौर्थां विष्यद्वराहमिति पादेन प्रतिपादितः । इन्द्रेण च विष्णो त्वं
 दुर्गांदाहतेतिब्रूये । मया पुराणि जितानि असुरश्च घावितः तस्य वामं वस्त्वानयेत्युक्तौ विष्णु-
 र्विस्तस्य बराहासुरस्य धनं मुषोप । सोयो मुषायद्विष्णुःप्रचतमिति पादेन सूचितः । सर्कि पुन-
 र्भुवितवानिति तदत्रोच्यते—विश्वेचेति । हे इन्द्र त्वेपितःत्वया मेरितो विष्णुयज्ञरूपी त्वेपितः त्वं
 दुर्गांदाहतां विल तर्हि त्वं तस्य धनान्याहरेति त्वया मेरितः सन्न उरुत्रमो भूत्वा विश्वेना वा-
 नि त्वया हर्षव्यानि इत्युक्तानि यानि च तत्र स्थितानि सर्वाण्यभारत् आभरन्तु । यानि गानी-
 ति शतं महिषान् अपरिमितान् प्रशस्तान् पदार्थान् तेषां पाहनरूपान् महिषान्या क्षीरपाकमो-
 दनं च एकमात्रमेवोदनं वा भरत् । विष्यद्वराहमित्यत्रोक्तौर्ध्वं चरमपादेनोच्यते—इन्द्रस्तु बराहं
 बराहारं स्वीष्टवायुरसर्वस्वं बराहरूपिणं वा एदुपं एमुपनामानं अथवा एदुपं धनानामामोषं
 वराहमसुरं हृदये अविष्यदितिशेषः ॥ १० ॥

अथैकादगी—

तुविक्षन्तेसुकृतंमृमयंधनःसाधुवृन्दोहिरण्ययः ।

उमातेवाहूरण्यासुमैस्सुनक्रदृपचिदृदृध्या ॥ ११ ॥ ३० ॥

तुविक्षन् । ते । सुकृतं । मृमयं । धनः । साधुः । वृन्दः ।

हिरण्ययः । उमा । ते । बाहू । उनि । रण्या । सुसंस्त्रता ।

क्रदृपे । चित् । क्रदृध्या । ११ ॥ ३० ॥

एषा निरुक्ते एकमपि पदं विहाय यास्केन व्याख्याता तदेवद्विरयत्वे—तुर्विक्रं बहुविक्षेपं
महाविक्षेपं वा ते सुख्यं स्रभ्यं सुसुखं धनुः साययिता ते बुन्दोहिरण्मयः उभौ ते बाहू रण्यौ
रण्यौ संग्राम्यौ बद्धौ अर्दनपातिनौ गमनपातिनौ मर्मण्यर्दनवेधिनौ गमनवेधिनौ वेर्वि ॥११॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमे त्रिंशोवर्गः ॥ ३० ॥

पुरोळाशंनइति दशचर्मष्टमं सूक्तं काण्वस्य कुरुसुतेरार्षे आद्यानवगायत्र्योदशमी वृहती
इन्द्रोदेवता । तथाचानुक्रान्तं—पुरोळाशं दशमृत्यन्तमिति । सूक्तविनियोगोत्प्रेक्षिकः । महाव्रते
निष्केवल्ये गायत्रवृत्ताशीतौ आद्यास्तिस्रस्तवः । तथाच सृजितं—पुरोळाशंनोअन्धसइति वि-
स्रइति ।

तत्र प्रथमा—

पुरोळाशंनोअन्धसइन्द्रंसहस्रमामरं । शताचंशुरुगोनाम् ॥ १ ॥

पुरोळाशम् । नः । अन्धसः । इन्द्रं । सहस्रम् । आ ।

भर । शता । च । शूर । गोनाम् ॥ १ ॥

हे शूर इन्द्र पुरोळाशं पुरोदीयमानमेतत्संज्ञकं अंधसोचं स्वीकृत्य गोनां गवां सहस्रं
शता शवानि च नोस्मभ्यं आभरारहर । अथवा नोस्मभ्यं पुरतो दीयमान अंधसोवोध्यजनं
सहस्रं सहस्रसंख्याकं गोसहस्रं चाहरेति योज्यम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आनोमरुव्यजनं गामभ्वंभ्यजनम् । सचांमनाहिरण्यया ॥ २ ॥

आ । नः । भर । विःअजनम् । गाम् । अश्वम् । अग्निःअजनम् ।

सचां । मना । हिरण्यया ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वंनोस्मभ्यं व्यजनं गामभ्वं अश्वजनं तैलं चाभर । मना मननीयानि हिरण्यया
हिरण्ययानि उपकरणानि सचा सहाभरेति ॥ २ ॥

१ नि० ६ ३३ । • हेइन्द्र ते तव धनुः तुविक्रं महात्वेपं सुव्रतं समयं सुसुख्यं च ते
बुद्धं इषु साधु हिरण्यमयं हिरण्यमयं ते उभा उभा बाहू रण्यौ रण्यौ समा स्मर्यता ह्यु अश्व-
यतौ ऋदुपेचिन् सयामे अर्दनपातिनौ ऋदुवृषा अर्दनवधेनौ । इतिपुस्तकान्तरे उपरभ्यते ।

अथ तृतीय—

उतनःकर्णशोभनापुरूणिधृष्णवाअर । त्वंहिशृण्विवेवसो ॥ ३ ॥

उत । नः । कर्णशोभना । पुरूणि । धृष्णो इति । आ ।

अर । त्वम् । हि । शृण्विवे । वसो इति ॥ ३ ॥

उतापिच नोस्मभ्यं कर्णशोभना कर्णाभरणानि पुरूणि बहून्याअर । हे धृष्णो धर्षकेन्द्र
वसो वासयितरिन्द्र त्वं हि खलु शृण्विवे श्रूयसे । किमिति उदारोयमिन्द्रइति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्था—

नकींष्टधीकइन्द्रतेनसुपानसुदाउत । नान्यस्त्वच्छूरवाघतः ॥ ४ ॥

नकीम् । ष्टधीकः । इन्द्र । ते । न । सुहसाः । न । सुहदाः ।

उत । न । अन्यः । त्वत् । शूर । वाघतः ॥ ४ ॥

हे इन्द्र ते त्वत्तोऽन्यः कश्चिद्वधीको वर्षयिवा नकीं नैव । तथा सुपाः सुदु संभक्ताः सं-
ग्रामादौ त्वत्तोऽन्योन । उतापिच सुदाः सुदाता न । तथा हेशूर त्वत् त्वत्तोऽन्यो वाघतः ऋत्विह-
नामेतव ऋत्विजो यजमानस्य नेता नान्योऽस्ति त्वाघते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

नकीमिन्द्रो निकर्तवेनशक्रःपरिशक्तवे । विश्वंशृणोतिपश्यति ॥ ५ ॥ ३१ ॥

नकीम् । इन्द्रः । निकर्तवे । न । शक्रः । परिशक्तवे ।

विश्वम् । शृणोति । पश्यति ॥ ५ ॥ ३१ ॥

अयमिन्द्रो निकर्तवे निकर्तुं नकी नैव शक्यः । तथा शक्रः शक्तोऽयं परिशक्तवे परिभाषा-
य नशक्यत इति । नतु विश्वं शृणोति पश्यति च ॥ ५ ॥

॥ इति पद्यस्य पंचमे एकविंशोऽवर्गः ॥ ३१ ॥

अथ षष्ठी—

समन्वुंमर्त्यानामदंष्ट्रोनिचिकीपते । पुरानिदृश्विकीपते ॥ ६ ॥

सः । म॒न्युम् । म॒र्या॒नाम् । अ॒द॒ब्धः । नि ।

चि॒की॒प॒ते । प॒रा । नि॒दः । चि॒की॒प॒ते ॥ ६ ॥

सइन्द्रो मन्युं कोषं केषां मर्यानां अदब्धः केनाप्यहिंसितः सन् निचिकीपते निकरो-
ति । किं मन्युं माप्यैव नेत्याह निदोनिन्दायाः पुरा पूर्वमेव चिकीपते यदा तं निन्दित्वाभिच्छाति
कश्चित्ततः पूर्वमेव तं निकरोतीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

क॒त्त्व॒इत्पूर्णा॑मु॒दरं॑तु॒रस्या॑स्तिवि॒धतः । वृ॒त्रघ्न॑-सो॒मपा॑न्नः ॥ ७ ॥

क॒त्त्व॒ । इत् । पूर्णा॑म् । उ॒दरं॑म् । तु॒रस्य॑ । अ॒स्ति ।

वि॒धतः । वृ॒त्रघ्नः॑ । सो॒मपा॑न्नः ॥ ७ ॥

तुरस्य त्वरमाणस्य वृत्रघ्नो वृत्रं हतवतः सोमपात्रः सोमपातुरुदरं कत्त्वइत् कर्मणेव पू-
र्णमस्ति भवति । कस्य कर्मणेति उच्यते—विधत, परिचरतो यजमानस्य । यत्, परिचरणाभावे
तस्य कुक्षिपूर्त्यभावः अतस्त्वत्पूर्त्ये परिचरतेविशेषः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

त्वे॒वस॑न्नि॒सङ्ग॑ता॒विश्वा॑चमो॒मसौ॑भंगा । सु॒दा॒त्वपरि॑हृता ॥ ८ ॥

त्वे इति । वसन्ति । समङ्गता । विश्वा । च ।

सो॒म । सौ॑भंगा । सु॒दा॒तु । अ॒परि॑हृता ॥ ८ ॥

हे इन्द्र त्वे त्वयि वसन्ति धनान्वत्सदिष्टानि संगता संगतानि । तथा हे सोम सोमवनिन्द्र
यपि विश्वा सर्वाणि सोभंगा सौभाग्यानि संगतानि । तथा सुदातु मुदानान्वपरिहृता अकु-
दित्तानि अवस्तानि कुर्वन्ति भावः । यद्वाचेन्द्रः सोमं पीत्वा सोम इत्यभिहितः सोमभ्युते ॥८॥

अथ नवमी—

त्वा॒मि॒द्यं॒वृ॒षु॒र्म॒म॒का॒मो॒गु॒व्यु॒र्द्वि॒र॒ण्यु॒युः । त्वा॒म॒भ्यु॒प॒रे॒प॒ते ॥ ९ ॥

त्वाम् । इत् । वृ॒षु॒ऽयुः । म॒र्म । का॒र्म । गु॒व्यु॒ ।

द्वि॒र॒ण्यु॒ऽयुः । त्वा॒म् । अ॒भ्यु॒ऽयुः । आ । इ॒प॒ते ॥ ९ ॥

त्वामिद् त्वामेवेपते किं मम कामः सकीदृशः यवयुः यवेच्छुः सन्नेपते । तथा गव्युः सन्नेपते । तथा हिरण्ययुश्च सन्नेपते । तथाश्वयुश्च सन्नेपते । तं काममादेच्छं कुर्विति भावः ॥१॥

अथ दशमी—

तवेदिन्द्राहमाशसाहस्तेदात्रैचनार्ददे ।

दिनस्यं वामघवन्त्संभृतस्य वा पूर्धियवस्य काशिना ॥ १० ॥ ३२ ॥

तव । इत् । इन्द्र । अहम् । आशसा । हस्ते । दात्रम् ।

चन । आ । देदे । दिनस्यं । वा । मघवन् ।

समभृतस्य । वा । पूर्धि । यवस्य । काशिना ॥ १० ॥ ३२ ॥

हे मघवन् इन्द्र तवेव त्वेवाशसा आशंसनेन त्वमस्मदीयं क्षेत्रं यवसष्टयं करोषीत्याशंसनेन हस्ते दात्रं च न एव नसाधनं दात्रमथाददे स्वीकरोमि । किमनेन मयासेन दिनस्य वा पूर्वमेव दिनस्य वा यवस्य संभृतस्य वा पूर्वमेव छिन्ना निष्कृतस्य राशीकृतस्य वा यवस्य काशिना मुष्टिना पूर्धि पूरमाशंसनं देहि च ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे द्वाविंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥

अयं एन्द्रुति नरर्षे नरर्षे सक्तं । अनेपमनुक्रमणिवा—अयं एन्द्रुर्नवतृभुर्गवः शौम्यमन्यानुपूर्विति । भागवः एन्द्रुर्कंपिः नयम्यनुदुप् अष्टौ गायत्र्यः सोमो देवता विनियोगोर्द्विगिकः ।

तत्र प्रथमा—

अधं रुद्रुग्गृमीनो विश्वजिदुन्द्रित्सोमः । ऋषिर्धर्मकाव्येन ॥१॥

अयम् । रूद्रुः । अग्नीतः । विश्वजित् ।

उत्सृजित् । इत् । सोमः । ऋषिः । धर्मः । काव्येन ॥ १ ॥

अयं सोमः एतुः यतो सर्वस्य अग्नीतोन्धेग्नीतः विश्वजित् सर्वस्य जेदा उत्सृजित् अन्धोऽन्धः अथवा विश्वजिदुन्द्रित्सोमः सोमपार्श्वे दयोर्निष्पादन्नात् तृतीया ऋषिर्धर्मः नृपिः मेवासी विपकल्पः विश्वेणे पूरकोसा पूं महानुभावाः सोमः काव्येन स्वोन्धेन स्तुतं श्वतोविशेषः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अभ्यूर्णोतिपन्नग्रंजिपक्तिविश्वंयत्तु रम् ।
प्रेमन्धःख्यन्निःश्रोणोऽमूत् ॥ २ ॥

अजि । ऊर्णोति । यत् । नग्रम् । जिपक्ति । विश्वम् । यत् ।
तुर्म् । प्र । ईम् । अन्धः । ख्यत् । निः । श्रोणः । अमूत् ॥ २ ॥

अयं सोमोयन्नग्रपति तदभ्यूर्णोति आच्छादयति यन्नग्रमिव विफलं वर्तते तदाच्छादय-
ति फलेन अथवा वस्त्रं जनयन्नाच्छादयति । तथा यत्तुरमातुरं रुग्णं विश्वं तद्विपक्ति भिपज्य-
ति यज्ञद्वारा स्वर्गसाधनेन औषधरूपेण च शरीरसिद्धिसाधनश्च अन्धः सन्नन्धोपि मरुत्यद-
पश्यति । श्रोणः श्रोणोपि पंगुरपि निर्भूत् निर्भवति निर्गच्छति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

त्वंसोमतनूकृद्भ्योद्वेषोभ्योन्यर्कतेभ्यः । उरुयन्तासि वरुयम् ॥ ३ ॥
त्वम् । सोम् । तनूकृत्ऽभ्यः । द्वेषःऽभ्यः ।
अन्यऽर्कतेभ्यः । उरु । यन्ता । अस्ति । वरुयम् ॥ ३ ॥

हे सोम त्वं तनूकृद्भ्यः कृशीकुंभ्यः अथवांगानां विच्छेदकेभ्योन्यर्कतेभ्यो द्वेषोभ्यो
शनुकृतेभ्योपियेभ्यः कृत्येभ्यइत्यर्थः वरुयं वरकं रक्षणं उरुयं वासि बहुकृद्भ्यसि स्तोत्रुणां ।
अन्यकृतानि हि रक्षांसीति ब्राह्मणम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

त्वंचित्तीतवदक्षोद्विवआपृथिव्याःकञ्जीपिन् ।
यावीरुषस्यंचिद्वेषः ॥ ४ ॥

त्वम् । चित्ती । तव । दक्षैः । द्विवः । आ । पृथिव्याः ।
कञ्जीपिन् । यावीः । अघस्यं । चित् । द्वेषः ॥ ४ ॥

हे ऋजीपिन् तृतीयसवनमतेन ऋजीपेण तद्वन् सोम त्वं तव चित्ती चित्या प्रतया दक्षैः
बलैश्च दिवआ दिवश्च आ इति चार्थे पृथिव्या आ पृथिव्याश्च सकाशात् अपस्यचिद-
स्माकमाहन्तुरपि द्वेषः शत्रोः कृत्यां यावीः पृथक्कुरु ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

अर्थिनो यन्ति चेदर्थं गच्छानि हृदुपो रतिम् ।
वृज्युस्तृप्यंतः कामम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥

अर्थिनः । यन्ति । च । इत् । अर्थम् । गच्छान् । इत् ।
दृदुपः । रतिम् । वृज्युः । तृप्यंतः । कामम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥

अर्थिनो धनानि कामयमाना यन्ति चेत् यन्ति च अर्थं प्रति गत्वा च ददुपो दात् रतिं
दानं गच्छानि च गच्छन्ति च । मतेषु मध्ये यं हे सोम त्वमनुगृह्णासि तस्य तृप्यतो भिक्षमाणस्य
कामं वृज्युः पुनः कामानावर्जयन्ति तावत्सर्पन्तं पूरयन्तीत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे त्रयस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३३ ॥

अथ षष्ठी-

विदद्यत्पूर्व्यं नृष्टमुदीमृतायुर्मीरयत् ।
प्रेमार्युस्तारीदतीर्णम् ॥ ६ ॥

विदत् । यत् । पूर्व्यम् । नृष्टम् । उत् । ईम् । ऋतृष्ट्युम् ।
इरयत् । प्र । ईम् । आर्युः । तारीत् । अतीर्णम् ॥ ६ ॥

यद्यदा पूर्वं पुराणं नष्टं स्वकीयं धनं विदल्यते नष्टधनः ई एनं म्नायुं नष्टधनलाभा-
र्थं यज्ञकामं उदीरयत् मेरयति धनं साधयतीत्यर्थः । तदा ई अतीर्णं एनं यज्ञार्थिणं आपुः
जीवनं प्रतारीत् प्रकषेण वर्षयेत् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

सुशेवोनोमृळपाकुरदंसक्रनुरवात्तः । मवानः सोमशं हृदे ॥ ७ ॥

सुश्रुशेवः । नः । नृळयाकुः । अदृमदृकतुः । अवातः ।

भव । नः । सोम । शम् । हृदे ॥ ७ ॥

हे सोमपीतस्त्वं नः अस्माकं हृदे हृदये वर्तमानः शं सुखं भव । किंच नः अस्माकं सुशेवः सुसुखः नृळयाकुः सुखकर्ता अदृमदृकतुः असमात्कर्मा पुनःपुनः यागपवर्तकः अवातः निश्चलश्च भवेत्यन्वयः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

मानःमोमसंवीविजोमाविर्बीभिपथाराजन् ।

मानोहार्दिंत्विपावधीः ॥ ८ ॥

मा । नः । सोम । सम् । वीविजः । मा । वि । वीभिपथाः ।

राजन् । मा । नः । हार्दिं । त्विपा । वधीः ॥ ८ ॥

हे सोमपीतस्त्वं नोस्मान्मासंवीविजश्चरितांगा माकार्षीः । राजन् सोमास्मान् माविर्बीभिपथाः भीतान्माकुरु । नोस्माकं हार्दिं हृदये त्विपा दीप्ता मावधीः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अवयत्स्वेसुधस्थेदेवानां दुर्मतीरीक्षे ।

राजन्प्रद्विपं सेधमीद्वोअपस्त्रिधंसेध ॥ ९ ॥ ३४ ॥

अव । यत् । स्वे । सुधस्थे । देवानाम् । दुःऽमतीः । ईक्षे । राजन् ।

अपं । द्विपं । सेध । मीद्वः । अपं । स्त्रिधः । सेध ॥ ९ ॥ ३४ ॥

स्वे सुधस्थे स्वकीये सहस्थाने गृहे देवानां दुर्मतीः दुर्मतयो न प्रविशन्ति । यद्यदाववेक्षेहं त्वं वा ईक्षसे तदा हेराजन् द्विपोस्यद्वेष्टून् अपसेध । हे मीद्वो सोमरसस्य सेकः सिधो हिंसकानपसेध भिन्वीत्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य पञ्चमे चतुस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३४ ॥

नसन्धमिनि दशर्षे दशर्षं सूक्तं । अत्रेयमनुक्रमणिका—नसन्धं दशरीकपूर्वोषसोगायवे-
त्पार्दवीविष्टुचिनि । एकधूर्नामनोधसः पुत्रः कपिः अन्त्याविष्टुश्च साच देवदेवत्या शिशुगामान्यः

ऐन्द्रः । द्वितीये पर्याये मैत्रावरुणशस्त्रे आदितोद्वर्चः । सूत्रितं च—नस्यं बळाकरमित्यष्टाविति । महाव्रते निष्केवत्ये गापचवृत्ताशीतो आद्याविनियुक्ता । तथाच पंचमारण्यके शौनकाः—नस्यं न्यंबळाकरमित्येतांमत्यवदधाति ।

तत्र प्रथमा—

नस्यं१न्यंबळाकरंमडितारंशतक्रतो । त्वंनइन्द्रमृळ्य ॥ १ ॥

नहि । अन्यम् । बळा । अकरम् । मडितारम् । शतक्रतो
इति शतःक्रतो । त्वम् । नः । इन्द्र । मृळ्य ॥ १ ॥

हे शतक्रतो त्वत्तोम्यं मडितारं सुत्वयितारं बळा बद् त्वत्सकरं नकरोमि तस्मात् हे इन्द्र त्वं नोस्मान्मृळ्य ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

योःशश्वत्पुराविथामृधोवाजसातये । सत्वंनइन्द्रमृळ्य ॥ २ ॥
यः । नः । शश्वत् । पुरा । आविथ । अमृधः ।

वाजसातये । सः । त्वम् । नः । इन्द्र । मृळ्य ॥ २ ॥

हे इन्द्र यत्त्वं अमृधः शश्वत्पुराविथः सन् पुरा पूर्वस्मिन्काले शश्वत् बहुवारं नोस्मान् आविथ रक्षितवानसि । सत्वं नोस्मान्वाजसातये अन्नदानार्थं यद्वा अन्नसंसजनार्थं मृळ्य सुत्वयं ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

किमुद्भरंघ्रचोदनःसुन्वानस्यावितेदसि । कुवित्स्विन्द्रणःशकः ॥ ३ ॥

किम् । अद्भ । र्घ्रचोदनः । सुन्वानस्यं । अविता । इत् ।

असि । कुवित् । सु । इन्द्र । नः । शकः ॥ ३ ॥

१ योमृधोहिंसकः नोस्मान्वाजसातये अन्नलाभाय पुरा पूर्वमाविथ रक्षितवान् हे इन्द्र सत्वं नोस्मान् शश्वत्सदा मृळ्य सुत्वयं । इति व्याख्यानांतरं पुस्तकान्तरम् ।

अंग हे इन्द्र त्वं रथचोदनः रथं राधकं चोदयतीति रथचोदनः नादशस्त्रं सुन्वानस्या-
वितेदसि रक्षक एव भवसि । अतोऽनोस्मार्कं कुविद्वद्दु सु सुष्टु शकः अराकःशकौभव बहुयनं
कुर्वित्यर्थः अस्मान्वा बहुकुर्विति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

इन्द्रप्रणोरथमवपुश्चाच्चित्सन्तमद्रिवः । पुरस्तादिनेमेरुधि ॥ ४ ॥

इन्द्र । प्र । नः । रथम् । अव । पश्चात् । चित् । सन्तम् ।

अद्रिःश्वः । पुरस्तात् । एनम् । मे । रुधि ॥ ४ ॥

हे इन्द्र नोरथं प्राव प्ररक्ष । कीदृशं रथं पश्चाच्चित्सन्तं विद्व्यर्थे अस्मत्समानरथानां
पश्चान्द्रुतमध्येनं मे रथं हे अद्रिवो वज्रवन्निन्द्र पुरस्ताद्द्वर्तमानं रुधि कुरु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

हन्तोनुकिमांससेप्रथमंनोरथंरुधि । उपमंवाज्युश्रवः ॥ ५ ॥ ३५ ॥

हन्तो इति । नु । किम् । आससे । प्रथमम् । नः । रथम् ।

रुधि । उपमम् । वाज्यु । श्रवः ॥ ५ ॥ ३५ ॥

हन्तेत्येतदादि मुख्यकृदामधितेन समानं हन्तेन्द्र नु इदानीं किं त्वं तूष्णीमाससे । तव
किं करोमीति चेत् उच्यते—नः रथं प्रथमं सर्वेषां मुख्यं रुधि कुरु वाज्यु अस्माकमबमिच्छ-
च्छ्रवोर्न हविर्लक्षणं उपमं अन्तिकनमित्तत् तवान्तिकभूतं वर्ततइतिशेषः । यस्मादेवं तस्माद्रथं
अस्मदीयं प्रथमं रुधीति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पंचमे पंचविंशोवर्गः ॥ ३५ ॥

अथ षष्ठी—

अवानोवाज्युंरथंसुकरंतेकिमित्परि । अस्मान्मुजिग्युपस्रुधि ॥ ६ ॥

अवं । नः । वाज्युम् । रथम् । सुकरम् । ते ।

किम् । इत् । परि । अस्मान् । मु । जिग्युपः । रुधि ॥ ६ ॥

हे इन्द्र नोवाजयं अन्नेच्छुं रथं अव रक्ष । संग्रामे ते तव किमिव, किमपि सर्वकर्तव्य-
जातं परि परितः सुकरं सुसेन कर्तव्यं । तव कर्तुमशक्यं न किंचिदस्ति । यस्मादेवं तस्मात्
अस्मान् सुजिग्युषः सुदु जेतुन् छधि कुरु संग्रामे ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

इन्द्रदृष्टस्वपूरंसिभद्रातएतिनिष्कृतम् । इयंधीऋत्विर्यावती ॥ ७ ॥

इन्द्रं । दृष्टस्व । पूः । असि । भद्रा । ते । एति । निःस्कृतम् ।

इयम् । धीः । ऋत्विर्यावती ॥ ७ ॥

हे इन्द्र त्वं दृष्टस्व दृढोभव संग्रामे त्वं पूरसि पूरयसि यथा पुरमविचलितं तद्वत्त्वम-
सि । अथवास्मदीये यज्ञे दृढोभव त्वं पुनरन्ययज्ञं जिगमिषुर्माभूः त्वं पूः पूरकः कामानामसि ।
किमत्र विद्यतइति चेत् उच्यते—निष्कृतं निष्कर्तारं ते त्वां भद्रा कल्याणी इयं धीः स्तुतिः
क्रिया वा ऋत्वियावती ऋतुशब्दः कालोपलक्षकः स्वकालोपेदा सती एति गच्छति । यद्वा ते
निष्कृतं स्थानमेति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

मासीमवद्यआभांगुर्वीकाष्ठहितंधनम् । अपावृक्ताअरत्नयः ॥ ८ ॥

मा । सीम् । अवद्ये । आ । भाक् । उर्वी । काष्ठा । हितम् ।

धनम् । अपवृक्ताः । अरत्नयः ॥ ८ ॥

मास्मान् सीं सर्वतोऽवद्ये निन्दा आभाग् माभ्रजतु प्राप्नोतु न कुतश्चिद् । पापरहितान्कु-
र्वित्यर्थः । किचोर्वी काष्ठा चङ्गतरालआज्यंतः आज्यंतोपि काष्ठोच्यते ज्ञान्त्वा स्थितोभव-
तीति यास्कः । तत्र हितं निहितं शत्रुसंबन्धि धनं अस्माकं भवत्वित्यर्थः । अरत्नयः अरममा-
णाःशत्रवः अपावृक्ताः सन्निवतिशेषः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

तुरीयं नाम यज्ञियं यदाकरस्तदुशंसि । आदित्पतिर्नओहसे ॥ ९ ॥

तुरीयम् । नाम । यज्ञियम् । यदा । करः । तत् । उश्मसि ।
आत् । इत् । पतिः । नः । ओहसे ॥ ९ ॥

हे इन्द्र त्वं यज्ञियं यज्ञसंबन्धिनं तुरीयं चतुर्थं नाम यदा करः करोषि तदुश्मसि का-
मयामहे आदिदन्तरमेव नामकामान्तरमेव पतिः पालकः त्वं नोस्मानोहसे वहति प्रापय-
सि । नक्षत्रनाम गुह्यनाम प्रकाशं नामेति त्रीणि नामानि । सोमयाजीति तुरीयं नाम तच्चय-
त्तियं ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

अवीवृधदोअमृताअमंदीदेक्यूर्देवाउतयाश्वदेवीः ।
तस्माउरार्धःऋणुतप्रशस्तं प्रातर्मक्षुधियावसुजगम्यात् ॥१०॥३६॥

अवीवृधत् । वः । अमृताः । अमन्दीत् । एक्यूः । देवाः ।
उत् । याः । च । देवीः । तस्मै । ऊँ इति । रार्धः । ऋणुत् ।
प्रशस्तम् । प्रातः । मक्षु । धियावसुः । जगम्यात् ॥ १० ॥ ३६ ॥

इयं वैश्वदेवी । हे देवाः हे अमृता अमरणा वोयुष्मानयमवीवृधत् वधेयति स्तुया । अमं-
दीत् तर्पयति सोमेन । एक्यूः ऋषिरहं । जवापिच हे देवीर्दिव्यो देवपत्न्यो याश्च ययं स्थोयुष्मा-
नपि अवीवृधदमन्दीच तस्मै रार्धो धर्मं प्रशस्तं प्रवृद्धं ऋणुत् कुरुव । उइति पूरणः एकारा-
र्थोरा । प्रातः प्रातरेव मक्षु क्षिप्रं धियावसुः कर्मधनइन्द्रो जगम्पादागच्छतु । इन्द्रस्य देवस्वामि-
त्वादायिक्रमयोतनाय पुनरभियानम् ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे षड्विंशोऽंशः ॥३६॥

॥ इत्यष्टमे मंडलेऽष्टमोऽनुवाकः ॥ ८ ॥

नवमेऽनुवाके त्रयोदशसूक्तानि । तत्रानुनइन्द्रेति नवर्चं प्रथमं सूक्तं कण्वपुत्रस्य कुसीदि-
नगार्भं गायत्रमैन्द्रं । तथाचानुक्रम्यते-आतूनोतनरकुसीदीकाण्यइति । महापते निष्केयस्ये गाय-
त्रवृत्तशीतावेतदादिके द्वे सूक्ते । तथैव पंचपारण्यके सवित्रं च शौनकेन-आतूनइन्द्रकुमंतवि-
वि सूक्ते छन्दोहाइति । द्वितीये षपमि मेषावरुणरासे आपसृचः स्तौत्रियः । सवित्रं च-आ-
तूनइन्द्रकुमन्त्वामद्वपराववइति ।

तत्र प्रथमा—

आतूनदन्द्रक्षुमन्तंचित्रं ग्राभंसंगृभाय । महाहस्तीदक्षिणेन ॥१॥

आ । तु । नः । इन्द्र । क्षुमन्तम् । चित्रम् । ग्राभम् ।

सम् । गृभाय । महाहस्ती । दक्षिणेन ॥ १ ॥

हे इन्द्र महाहस्ती महाहस्तवान् त्वं तु तदानीमेव अस्मक्यं दातुं नोस्मदर्थं क्षुमन्तं शन्द्रवन्तं स्तुत्यमित्यर्थः । चित्रं चापनीयं ग्राभं ग्राहकं ग्रहणार्हं वाधनं दक्षिणेन हस्तेन तु क्षिप्रं आरांगृभाय आभिमुख्येन संगृहाण ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

विद्याहित्वा तु विकूर्मि तु विदेष्णं तु वीमघम् । तु विमात्रमवोभिः ॥२॥

विद्म । हि । त्वा । तु विः । कुर्मिम् । तु विः । देष्णम् । तु विः । मघम् ।

तु विः । मात्रम् । अवोः । भिः ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां विद्म हि जानीयः खलु । कीदृशमिति तु विकूर्मिं बहुकर्माणं तु विदेष्णं बहुपदेयं तु विमघं बहुधनं तु विमात्रं बहुपमाणं अवोभिर्युक्तम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

नृह्त्वा शूरदेवानमर्तासोदित्सन्तम् । शीमंनगां वारयन्ते ॥ ३ ॥

नृहि । त्वा । शूर । देवाः । न । मर्तासः । दित्सन्तम् ।

शीमम् । न । गाम् । वारयन्ते ॥ ३ ॥

हे शूरेन्द्र त्वा त्वां दित्सन्तं दातुमिच्छन्तं देवाः नहि वारयन्ते ननिवारयन्ति । तथा मर्तासो मर्त्या अपि नवारयन्ते । शीमंन गां भयजनकं वृषभं यवसे प्रवृत्तमिव तं यथा वारयितुं न शक्नुवन्ति तद्वद ॥ ३ ॥

प्रथमेपसोपेच्छावाकशस्त्रेशतोन्विन्द्रमिति वृचः तथा च सन्नितं—एतोन्विन्द्रंस्तपामेशानंमानोअस्मिन्मघन्निति ।

एते प्रथमा सूक्ते चतुर्था—

एतोन्विन्द्रंस्तवाभेशानं वस्त्रः स्त्रराजम् । नराधंसामधिपन्नः ॥ ४ ॥

आ । इत् । ऊँ इति । नु । इन्द्रम् । स्तवम् । ईशानम् ।

वर्चः । स्वधराजम् । न । राधसा । माधिपत् । नः ॥ ४ ॥

हे अस्मदीयाजनाः एतो आगच्छतैव नु क्षिप्रं । किं कर्तुं स्तवामेन्द्रं । कीदृशं तं वस्त्वोपसु-
नोपनस्य ईशानं स्वामिनं स्वराजं स्वयमेव राजमानं स्वयं राजमानं वा । नोस्मानिन्द्रेणानुगृ-
हीतान् राधसा धनेन अन्वोधनीनमधिपत् नवाधतां आदधानामस्मत्समानानामप्यादधताप
स्तवामेत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्ते पंचमी-

प्रस्तोपदुपगासिपच्छवत्सामगीयमानम् । अजिराधसाजुगुत् ॥ ५ ॥ ३७ ॥

प्र । स्तोपत् । उपं । गासिपत् । श्रवत् । सामं । गीयमानम् ।

अजि । राधसा । जुगुत् ॥ ५ ॥ ३७ ॥

पूर्वमेवे स्तवामेत्युक्तं तदेव स्तोत्रमिन्द्रः प्रस्तोपत् प्रस्तुरा च उपगासिपत् उपगानं च क-
रोतु । तदर्थं गीयमानं साम स्तोत्रं श्रवत् शृणोतु । राधसा धनेन च युक्तोस्मानभिजुगुत्दधिगृ-
णानु स्वीकुर्वति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पंचमे सप्तविंशोवर्गः ॥ ३७ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते षष्ठी-

आनोभरदक्षिणेनासिमन्वेनप्रमृश । इन्द्रमानोवसोर्निर्माक् ॥ ६ ॥

आ । नः । जर । दक्षिणेन । अजि । सन्वेनं । प्र । मृश ।

इन्द्रं । मा । नः । वसोः । निः । जाक् ॥ ६ ॥

हे इन्द्र नोस्मभ्यं आभराहस्य दक्षिणेन सन्वेन च हस्तेन उभाभ्यां हस्ताभ्यां अभि
पशुश प्रपच्छेत्यर्थः । नोस्मान्वसोर्धनात् मानिर्भाक् मानिर्भाक्षीः ॥ ६ ॥

द्वितीये पर्यायेच्छानाकशसे उपक्रमस्वेति तृचः । स्रविर्तप-उपक्रमस्वाभरषृपतादस्मे
नन्यमिति ।

तृथा तृचे षष्ठ्या सूक्ते सप्तमी-

उपक्रमस्वामरघपुताष्टृष्णोजनानाम् । अद्राशृष्टरस्युवेदः ॥ ७ ॥

तत्र प्रथमा—

आतूनंइन्द्रक्षुमन्तं चित्रं ग्राभं संगृभाय । महाहस्तीदक्षिणेन ॥१॥

आ । तु । नः । इन्द्र । क्षुमन्तम् । चित्रम् । ग्राभम् ।

सम् । गृजाय । महाहस्ती । दक्षिणेन ॥ १ ॥

हे इन्द्र महाहस्ती महाहस्तवाम् त्वं तु तदानीमेव अस्मभ्यं दातुं नोस्मदर्शं क्षुमन्तं शब्दवन्तं स्तुत्यमित्यर्थः । चित्रं चायनीयं ग्राभं ग्राहकं ग्रहणार्हं वाधनं दक्षिणेन हस्तेन तु शिषं आसंगृभाय आभिमुख्येन संगृहाण ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

विद्वाहित्वा तु विकूर्मिं तु विदेष्णं तु वीमघम् । तुविमात्रमवोभिः ॥२॥

विद्म । हि । त्वा । तुविः । कुर्मिम् । तुविः । देष्णम् । तुविः । मघम् ।

तुविः । मात्रम् । अवोः । भिः ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां विद्म हि जानीमः खलु । कीदृशमिति तु विकूर्मिं बहुकर्माणं तु विदेष्णं बहुमदेयं तु विमघं बहुधनं तु विमात्रं बहुप्रमाणं अवोभिर्युक्तम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

नृहित्वा शूरदेवानमर्तासो दित्सन्तम् । भीमं नगां वारयन्ते ॥ ३ ॥

नृहि । त्वा । शूर । देवाः । न । मर्तासः । दित्सन्तम् ।

भीमम् । न । गाम् । वारयन्ते ॥ ३ ॥

हे शूरेन्द्र त्वा त्वां दित्सन्तं दातुमिच्छन्तं देवाः नहि वारयन्ते न निवारयन्ति । तथा मर्तासो मर्त्या अपि न वारयन्ते । भीमं गां भयजनकं वृषभं भवसे प्रवृत्तमिव तं यथा वारयितुं न शक्नुवन्ति तद्वत् ॥ ३ ॥

प्रथमे पर्याये च्छावाकशस्त्रे एतोन्विन्द्रमिति वृत्तः तथा च स्रवितं—एतोन्विन्द्रं स्ववामेशानं गामो अस्मिन्मघरिति ।

वृत्ते प्रथमा सूक्ते चतुर्थी—

एतोन्विन्द्रं स्ववामेशानं वस्त्रः स्वरारजम् । नरार्धसामधिपन्नः ॥ ४ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्यनिःश्वसितंवेदा योवेदेभ्योत्तिलंजगत् । निर्ममेवमहंवन्दे विद्यावीथिमहेश्वरम् ॥ १ ॥
 आपद्रवेति नवर्चं द्वितीयं सूक्तं । तथाचानुक्रम्यते—आमद्रवेति । ऋषिश्चान्यस्मादिति प-
 रिभाषया काण्वःकुसीदऋषिः प्राग्वत्समीपपरिभाषया गायत्रीछन्दः अनादेशपरिभाषयेन्द्रोदे-
 वता । महाव्रते त्रिष्केवल्ये सूक्तविनियोगउक्तः । द्वितीये रात्रिपर्याये भैवावरुणशस्त्रे आमद्रवे-
 तितृचो नुरूपः । सूत्रितंच—आमद्रवपरावतो नक्षत्रान्यंबलाकरमित्यष्टाविति ।

अथ तस्मिन्सूक्ते पथमा—

अम् आमद्रवपरावतोर्वावतंश्चष्टन्नहन् । मध्वःप्रतिप्रभर्मणि ॥ १ ॥

आ । प्र । द्रव । परावतः । अर्वावतः । च ।

ष्टन्नहन् । मध्वः । प्रति । प्रभर्मणि ॥ १ ॥

हे वृत्रहन् अपामावरकस्य वृत्रासुरस्य हन्तर्हे इन्द्र प्रभर्मणि मरुटानि भर्माणि भ्ररणा-
 नि पशुग्रहादिसंपादनानि तस्मिन् सप्रभर्मा यज्ञः । यद्वा मरुटाः कर्मणिकुशला भर्माणः देवा-
 नां हविः प्रदानेन पोषका ऋत्विजोयस्मिन्निति सतथोकः एतादृशे यज्ञे मध्वः मदकरान् सोमान्
 पति परावतः विमरुटात् दूरस्थादेशादपि अर्वावतश्च समीपस्थादेशादपि आग्निपुरूपेण मद्रव
 त्वं त्वरया आगच्छ । मध्वइति वाछन्दसीनि पूर्वसवर्गदीर्घाभावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तीन्नाःसोमांसुआग्निहिसुतासोमादयिष्णवः । पिवाद्दृष्ट्ययोचिपे ॥ २ ॥

तीन्नाः । सोमांसः । आ । गृहि । सुतासः । मादयिष्णवः ।

पिवं । दृष्ट्यक् । यथा । ओचिपे ॥ २ ॥

हे इन्द्र तीन्नाः तीव्रमदाः क्षिप्रं मदकारिणइत्यर्थः । मादयिष्णवः मादनशीला मादन-
 कारिणोवा इमे सोमांसः सोमाः सुतासः त्वदर्थमग्निपुत्राः तस्माद्भागहि अस्मदीयं यज्ञं प्रत्याग-

उपं । ऋमस्य । आ । भर । धृपता । धृष्णो इति ।
जनानाम् । अदांशुःऽतरस्य । वेदः ॥ ७ ॥

हे इन्द्र त्वमुपक्रमस्व धनं प्रत्युपगच्छ प्रवृत्तो भव वा दातुं । हे धृष्णो धर्षक शत्रूणां धृपता धृष्टेन चेतसा युक्तः सन् आभराहरच । कस्य धनमाहरेति उच्यते—जनानां मध्ये अदांशुःऽतरस्य अत्यन्तमदातुतमस्य वेदोधनं ॥ ७ ॥

अथ तृचे द्वितीया सूक्तेष्टमी—

इन्द्र्यउनुतेअस्तिवाजोविप्रेभिःसन्निवः । अस्माभिःसुनंसनुहि ॥८॥

इन्द्र । यः । ऊँ इति । नु । ते । अस्ति । वाजः । विप्रेभिः । सन्निवः ।
अस्माभिः । सु । तम् । सनुहि ॥ ८ ॥

हे इन्द्र योवाजोन्नं विप्रेभिर्मघाविभिः सन्निवः संभजनीयः ते तवास्ति तं वाजगत्साभिर्पाचितः सन् अस्मभ्यं वा सु सुधु सनुहि देहि ॥ ८ ॥

अथ तृचे तृतीया सूक्ते नवमी—

सद्योजुर्वस्तेवाजाअस्मभ्यंविश्वश्चन्द्राः । वशैश्चमक्षुर्जरन्ते ॥९॥३८॥

सद्यःऽजुर्वः । ते । वाजाः । अस्मभ्यम् । विश्वश्चन्द्राः ।
वशैः । च । मक्षु । जरन्ते ॥ ९ ॥ ३८ ॥

हे इन्द्र ते तव वाजाः अन्नानि अस्मभ्यं सद्योजुर्वः शीमं गन्तारोभवन्तु । कीदृशास्ते विश्वश्चन्द्राः सर्वहिरण्योपेताः बहूनामाह्लादकावा अस्मदीयाश्च जनाः वशैः कामैरनेकैर्युक्ताः मक्षु शीमं जरन्ते स्तुवन्ति ॥ ९ ॥

॥ इति पठस्य पंचमेऽष्टाविंशोवर्गः ॥ ३८ ॥

वेदार्थस्य प्रकारेण तपोहार्द निवारयन् । पुमर्थाश्चतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गमयतकश्रीवीरबुक्भूपालसाम्राज्यधुरं वरेण
शापणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये पठाष्टके पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्यनिःश्वसित्वेदा योवेदेऽप्योत्विङ्जमत् । निर्गमेतपहंवन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥
 आपद्रवेति नवर्चं द्वितीयं सूक्तं । तथाचानुक्रम्यते—आपद्रवेति । ऋषिश्चान्यस्मादिति प-
 रिभाषया काण्वःकुसीदऋषिः प्राग्वत्समीपपरिभाषया मायत्रीछन्दः अनादेशपरिभाषयेन्द्रोदे-
 वता । महाव्रते निष्केवल्ये सूक्तविनियोगउक्तः । द्वितीये रात्रिपर्याये मैत्रावरुणशस्त्रे आपद्रवे-
 तितृचोनुरूपः । सवितं च—आपद्रवपरावतो नस्य १ न्यंबळाकरमित्यष्टाविति ।

अथ तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

अम् आपद्रवपरावतोर्वावतश्चवृत्रहन् । मध्वःप्रतिप्रभर्मणि ॥ १ ॥

आ । प्र । द्रव । परावतः । अर्वावतः । च ।
 वृत्रहन् । मध्वः । प्रति । प्रभर्मणि ॥ १ ॥

हे वृत्रहन् अपामावरकस्य वृत्रासुरस्य हन्तर्हे इन्द्र प्रभर्मणि प्रकृतानि भर्माणि भ्रूणा-
 नि पशुग्रहादिसंशानानि यस्मिन् सपभर्मा यज्ञः । यद्वा प्रकृष्टाः कर्मणिकुशला भर्माणः देवा-
 नां हविः पदानेन षोडशका ऋत्विजोयस्मिन्निति सतथोक्तः एतादृशे यज्ञे मध्वः मदकरान् सोमान्
 प्रति परावतः विप्रकृष्टात् दूरस्थादेशादपि अर्वावतश्च समीपस्थादेशादपि आभिमुख्येन पद्रव
 त्वं त्वरया आगच्छ । मध्वइति वालन्दसीति पूर्वसवर्णदीर्घाभावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तीन्नाःसोमांसुआगंहिसुतासोमादयिष्णवः । पित्राद्दधृग्वयोच्चिपे ॥ २ ॥

तीन्नाः । सोमांसः । आ । गृहि । सुतासः । मादयिष्णवः ।
 पितृ । दधृक् । यथा । ओच्चिपे ॥ २ ॥

हे इन्द्र तीन्नाः समीपदाः क्षिप्रं मदकारिणद्वयर्थः । मादयिष्णवः मादनशीला मादन्-
 कारिणोवा इमे सोमांसः सोमाः सुतासः त्वदर्थमभिपुत्राः तस्मादागहि अस्मदीपं यज्ञं प्रत्याग-

च्छ । आगत्य च तान् पिब । सोमपाने कारणमाह—त्वं यथा दधृक् धृष्टः तत्प्रीतौ प्रगल्भ सन् तान् ओचिषे समवैषि सेवसे ततस्तान्यथाकार्पण्यित्यर्थः । दधृगिति त्रिवृषामागल्भ्ये इत्यस्माद-
त्विग्दधृगित्यादिना किन्प्रत्ययान्तो निपात्यते । ओचिषे उचसमवाये छान्दसेलेटिरूपम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

इषामन्दस्वादुनेरवरायमन्यवे । भुवन्तइन्द्रशंहेदे ॥ ३ ॥

इषा । मन्स्व । आत् । ऊँ इति । ते । अरंम । वराय ।
मन्यवे । भुवत् । ते । इन्द्र । शम् । हृदे ॥ ३ ॥

हे इन्द्र इषा सोमलक्षणोनात्रेण मन्स्व मोदस्व हृष्टो भव । उद्वत्यवधारणे । आदनन्तरमेव ते तव धराय शत्रुनिवारकाय मन्यवे क्रोधाय ससोम. अरमलं पर्याप्तो भवतु क्रोधशमने समर्थो-
भवतु । यदा सोमं पिबति तदा मन्सुं त्यजतीत्यर्थः । किंच ते तव हृदे हृदये ससोमः श शंकर सुत्वकरो भुवत् भवतु ॥ ३ ॥

तृतीये पर्याये आत्वशत्रवित्यनुरूपस्तृचः । सूत्रितंच—आत्वेतानिपीदतात्वशत्रवागहीति ।

तस्मिन्प्रथमा सूक्ते चतुर्थी—

आत्वशत्रवागंहिन्स्युर्धुक्थानिचहूयसे । उपमेरोचनेदिवः ॥ ४ ॥

आ । तु । अशत्रो इति । आ । गृहि । नि । उक्थानि ।
च । हूयसे । उपमे । रोचने । दिवः ॥ ४ ॥

हे अशत्रो सपन्नरहित अस्य बहुविधवल्त्वात् रणाभिमुख मन्तार. गत्रवो नसन्तीत्य-
र्थः । तादशेन्द्र तु क्षिप्तं आगस्यस्मयज्ञं प्रत्यागच्छ । यत्. दिवः स्वतेजसा दीप्यमानात् द्युतोक्तात्
तत्रस्यैर्देवैरित्यर्थः रोचने अग्निभिर्दीप्यमाने लोकेच उपमे समीपे स्तोतारः स्तोत्रशस्त्रात्मक श-
ब्दं कुर्वन्त्यत्रेति उपमोयज्ञः तस्मिन्स्मदीये यज्ञे च उक्थानि त्रिवृत्पञ्चदशादितृक्षणानि स्तोत्रा-
णि प्रति निहूयसे त्वं स्तोतव्यतया नितरामाहूयसे । यस्मादेवं तस्माद्यमच्छेति समवय. ॥४॥

अथ पञ्चमी-

तुभ्यायमद्रिभिःसुतो गोभिःश्रीतोमदायकम् । प्रसोमंइन्द्रहूयते ॥ ५ ॥ १ ॥

तुभ्यं । अयम् । अद्रिःइभिः । सुतः । गोभिः । श्रीतः ।
मदाय । कम् । प्र । सोमः । इन्द्र । हूयते ॥ ५ ॥ १ ॥

हे इन्द्र अद्रिभिरभिपवसावनैर्ग्रावभिरयं सोमः तुभ्यं तुभ्यं त्वदर्थं सुतोभिपुनः ततोद-
शापवित्रेण पूत्वा गोभिः गोविकारैः क्षीरादिभिःश्रीतैः सः अस्माभिः परावतएव संस्कृतः सोमः
तत्र मदाय मदार्यं कं सुत्वेन प्रहूयते अग्नौ स्वाहाक्रियते तस्मादागत्य सोमं पिब ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी-

इन्द्रंश्रुधिसुमेह्वंमस्मेसुतस्यगोमंतः । विपीतितृप्तिमंश्रुहि ॥ ६ ॥

इन्द्रं । श्रुधि । सु । मे । ह्वंम । अस्मे इति । सुतस्यं ।
गोमंतः । वि । पीतिम् । तृप्तिम् । अश्रुहि ॥ ६ ॥

हेइन्द्र मे मदीयं ह्वं त्वद्विषयमाह्वानं सु सुदृश्रुधि श्रुणु । तथास्मे अस्माभिः सुतस्याभिपुनस्य
गोमतो गव्यक्षीरवतः क्षीरेण मिश्रितस्येत्यर्थः । वादशस्य सोमस्य पीतिं पानं व्यश्रुहि विविधं
पामुहि । ततानेन विविधां वृषिं च गच्छ । अश्रुत्याती व्यत्ययेन परस्मैपदम् ॥ ६ ॥

वृषिषे पयसि एवाच्छावाकशाधे यइन्द्रचमनेष्वितिवृचः । स्रवितंच-यइन्द्रचमसे-
न्वागोमः पवःसुतामिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते सप्तमी-

यइन्द्रचमसेष्वसोमंश्चमूपुतेसुतः । पिबेदस्युत्तर्मागिषे ॥ ७ ॥

यः । इन्द्र । चमसेपुं । आ । सोमः । चमूपुं । ते ।
सुतः । पिबे । उत् । अस्य । त्वम् । ईगिषे ॥ ७ ॥

हे इन्द्र ते त्वदर्थं सुतोभिपुनो यः सोमः चमसेषु एतन्नामवेषु पात्रेषु तथा चमूपु चम-
नि यजन्यंवेति चमोमहा । तेषु पामुतेति । अन्य तमेतं सोमं पिबेत् इद्वशाग्ने पिबेत् ।

कथमस्य सोमपानयोग्यता तत्राह—हे इन्द्र त्वमीशिपे वस्य त्वमेव ईश्वरो भवसि खलु । पवर्षं ततः पिवेति गमन्वयः । ईशा ऐश्वर्यं छटि ईशाःसइतीडागमः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

योअप्सुचन्द्रमाइवसोमश्चमूपुददृशे । पिवेदस्यत्वमीशिपे ॥ ८ ॥

यः । अप्सु । चन्द्रमाःइव । सोमः । चमूपुं । ददृशे ।
पिवं । इत् । अस्य । त्वम् । ईशिपे ॥ ८ ॥

हे इन्द्र योगहीनः सोमः चमूपु ग्रहेषु ददृशे अन्तर्दृश्यते । तत्र दृष्टान्तः—चन्द्रमाइव यथा चन्द्रमा अप्सु अन्तरिक्षे निर्मलतया दृश्यते तद्वत् । यद्वा अप्सु उदकेषु चन्द्रमाः प्रतिबिंबतया नानाविधो दृश्यते । तथाष्टग्रहेषु अनेकरूपः सन् दृश्यते तमेतं सोमं पिवैव यतस्तमेवेशिपे खलु ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

यंतेश्येनःपदाभरत्तिरोरजांस्यस्पृतम् । पिवेदस्यत्वमीशिपे ॥ ९ ॥ २ ॥

यम् । ते । श्येनः । पदा । आ । अ भरत् । तिरः ।

रजांसि । अस्पृतम् । पिवं । इत् । अस्य । त्वम् । ईशिपे ॥ ९ ॥ २ ॥

हे इन्द्र श्येनः शंसनीयः पक्षी पक्षिरूपधारिणी गायत्रीत्यर्थः । सपक्षी रजांसि अन्तरिक्षादिलोकस्थितान् सोमपालान् गन्धर्वान् तिरस्तिरस्कुर्वन् अस्पृतं शत्रुभिरस्पृष्टं सन्तं यं सोमं ते त्वदर्थं पदापद्भ्यामाभरत् पदेति सवनद्वयाभिप्रायम् सवनद्वये आहतं सोमं त्वं पिव । गायत्री पक्षिरूपं धारयित्वा पद्भ्यां सोममाहरत् इत्यत्रार्थे यजुर्ब्राह्मणं—पद्भ्यां द्वेसवने समग्रह्यान् पुत्सि-नेके तस्माद्द्वेसवने शुक्रवती प्रातःसवनं च माध्यंदिनेचेति । तं पिवैव तस्य ईश्वरोभवसि ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

देवानामिति नवर्षं तृतीयं सूक्तं काण्वस्य कुसीदिनआर्षं गायत्रं वैश्वदेवं । तथाचानु-
क्रम्यते—देवानां वैश्वदेवमिति । दशराषेष्टमेहनि वैश्वदेवशक्ते इदं सूक्तं वैश्वदेवनिविद्धानं स्त-
वितं च—देवानामिदं वदति वैश्वदेवमिति ।

तत्र प्रथमा—

देवानामिदवोमहत्तदावृणीमहेव्यम् । वृष्णामस्मर्ध्वमूतये ॥ १ ॥

देवानाम् । इत् । अवः । महत् । तत् । आ । वृणीमहे ।

व्यम् । वृष्णाम् । अस्मर्ध्वम् । ऊतये ॥ १ ॥

हे देवाः देवानां स्वतेजसा सर्वतोदीप्यमानानां इत् एवार्थे युष्माकमेव महत् व्याप्तं मह-
नीयंवा अवः पालनं यद्विद्यते तद्वृष्णां कामानां वर्धितृणां युष्माकं स्वभूतं तद्रक्षणं यजमाना-
वयं आवृणीमहे समंतात्संभजामहे । किमर्थमस्मज्जमूतये पूर्वमस्मज्जमूतये पूर्वमस्मज्जमूतये पूर्वमस्मज्जमूतये साधार-
ण्येनोक्त्वा तद्विशिनष्टि ऊतयइति अस्माकं पालनायेति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तेनःसन्तुयुजःसदावरुणोमित्रोअर्यमा । वृधासंश्चप्रचेतसः ॥ २ ॥

ते । नः । सन्तु । युजः । सदा । वरुणः । मित्रः ।

अर्यमा । वृधासः । च । प्रचेतसः ॥ २ ॥

ते देवाः वरुणः शत्रूणां निवारकः मित्रः सर्वेषां मित्रभूतः अर्यमा सततं गच्छन् एव-
आमकास्ते त्रयोदेवाः सदा सर्वदा सर्वेषु अहःसु नोस्माकं युजः सहायाः सन्तु भवन्तु । अ-
ग्निहोत्रादिकर्मणि इन्द्रादिदेवाः सहागमनादि यज्ञपरिसमापनान्तेषु साहाय्यं कुर्वन्तित्यर्थः ।
ततः प्रचेतसाः मरुदृक्षानाः यद्वा चेतः स्तोत्रं शोभनस्तुतयस्तेदेवा वृधासो वर्धकाश्च अस्माकं
धनादिदानेन वर्धयितारश्च सन्तु ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अतिनोविप्वितापुरुनौभिरुयोनर्पथ । यूयमृतस्पर्ध्वः ॥ ३ ॥

अति । नः । विप्विता । पुरु । नौजिः । अपः ।

न । पर्पथ । यूयम् । अतस्पर्ध्वः । रथ्यः ॥ ३ ॥

अतस्य सत्यस्य यज्ञस्यवाहे रथ्यो नेतारोदेवाः यूयं विप्विता विप्वितानि विप्वितानि वितवानि

पुरु सुपोलुक् पुरुषि बहूनि शत्रुबलानि कर्माणि नोस्मान् यूयमतिपर्यथ बलानिचेत् तेषां व-
धेन अतीत्य गमयत । कर्माणिचेत् नोस्मानतिपर्यथ पारं समाधिं रक्षणैः गमयत । तत्रदृष्टान्तः-
नौभिरप्तेन यथा नाविकः अपः उदकानि नौभिर्जनान् तीरं प्रति प्रापयति तद्वत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

वा॒म॒नो॒अ॒स्त्व॒र्य॒म॒न्वा॒मं॒व॒रु॒ण॒शं॒स्य॒म् । वा॒मं॒ह्या॒वृ॒णी॒महे॑ ॥ १ ॥

वा॒म॒म् । नः । अ॒स्तु । अ॒र्य॒म॒न् । वा॒म॒म् । व॒रु॒ण॒ ।
शं॒स्य॒म् । वा॒म॒म् । हि । आ॒वृ॒णी॒महे॑ ॥ ४ ॥

हे अर्यमन्देव वामं वननीयं संभ्रजनीयं धनं नोस्माकं अस्तु प्रवतु । हे वरुण शंस्यं
शंसनीयं स्तुत्यं वामं धनमस्माकमस्तु । कुतः हिशब्दोद्देशेनो यस्मात्कारणात् वयं वामं
धनं युष्मानावृणीमहे याचामहे इत्यर्थः तस्मान्नोस्वित्वाशास्ते ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

वा॒म॒स्य॒हि॒प्र॒चेत् स॒ई॒शा॒ना॒सो॒रि॒शा॒द॒सः । ने॒मां॒दि॒त्या॒अ॒घ॒स्य॒यत् ॥ ५ ॥ ३ ॥

वा॒म॒स्य॑ । हि । प्र॒चेत् सः । ई॒शा॒ना॒सः । रि॒शा॒द॒सः ।
न । ई॒म् । आ॒दि॒त्याः । अ॒घ॒स्य॑ । यत् ॥ ५ ॥ ३ ॥

हे प्रचेवसः प्रकृष्टज्ञानाः शोभनस्तुतयोवा हे रिशादसः रिशातां हिंसतां शत्रूणामसितारः
क्षेत्रारोदेवाः यूयं वामस्य वननीयस्य धनस्य ईशानास ईशानाः हिरवधारणे ईशानापव स्वा-
मिनपव भवथ तस्माद्युष्मान्याचामहे इत्यर्थः । ईशानाः ईशेश्वर्ये अनुदानेत् तास्यनुदानेदिति
स्वरेणायुदानता भवति न संसुद्धिः । ततो हे आदित्याः अदितेः पुत्रादेवाः ईमेन याचमानं मां
तद्धनं प्राप्नोतु यद्धनमघस्य पापस्य संदन्धि विघते ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे तृतीयोऽङ्गः ॥ ३ ॥

अथ षष्ठी-

वृ॒य॒मि॒ष्टैः सु॒दान॒वः॒क्षि॒यन्तो॒यान्तो॒अ॒ध्व॒न्ना । दे॒वां॒वृ॒धा॒र्य॒हूम॑हे ॥ ६ ॥

वृ॒य॒म् । इत् । वः । सु॒दान॒वः । क्षि॒यन्तः । यान्तः ।
अ॒ध्व॒न् । आ । दे॒वाः । वृ॒धा॒र्य॑ । हूम॑हे ॥ ६ ॥

हे सुदानवः शोभनदानाः हे देवाः क्षियन्तो गृहेष्वग्निहोत्रार्थं निवसन्तः अथ च सुपो-
तुक् अथनि समिदाहरणार्थं यान्तो गच्छन्तोपि वयं वद्वं युष्मानेव वृधाय हविर्भिर्वर्धना-
य ह्रमहे आह्वयामः । यद्वा वयं गृहेषु गृहानिर्गमनकाले मार्गेषु च वृधाय अस्माकं घनादि-
भिर्वर्धनायाह्वयामः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अधि^१नइन्द्रै^२पांविष्णो^३सजात्यानाम् । इ^४तामरुतो^५अश्विना ॥ ७ ॥

अधि । नः । इन्द्र । ए^२पाम् । विष्णो इति । स^३जात्यानाम् ।

इत । मरुतः । अश्विना ॥ ७ ॥

हे इन्द्र विष्णो मरुतः हे अश्विना अश्विनौ हे इन्द्रादयो देवाः सजात्यानां समानायां
।।वौ भवाः सजात्याः भ्रातृमित्रादयः तेषामेषां मध्ये नोस्मान् अधीत यूयं स्तुत्यतया अ-
धेगच्छत ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

प्रभ्रातृत्वंसुदानवोर्धद्वितासमान्या । मातुर्गर्भेभरामहे ॥ ८ ॥

प्र । भ्रातृत्वम् । सुदानवः । अर्ध । द्विता । समा^२न्या ।

मातुः । गर्भे । भरामहे ॥ ८ ॥

हे सुदानवः शोभनदाना आदित्याः अधाथ अस्मत्पत्यागमनानन्तरं वयं समान्या स-
मान्येन सुपोड्यादेशः । पूर्वं सर्वेषां देवानां सांहत्येन तवोद्विधा द्विधा द्विपकारेण च मातुरद्वि-
र्गर्भे संजातं यद्युष्माकं भ्रातृत्वं विद्यते तदिदानीं वयं प्रभरामहे पञ्जरणमुच्चारणं प्रकाशनेना
उच्चारयामः प्रकाशयामोवा । सर्वेषां देवानां द्वंद्वशो जननं तैत्तिरीयके स्पष्टमभिहितं-अदितिः
पुत्रकामा साध्येभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मैतनमपचदित्युपक्रम्य तस्यैषूपाचार्यमावाजायेवामित्यादिनां ॥८॥

अथ नवमी-

यू^१र्धहिष्ठासुदानवइन्द्रंज्येष्ठा^२अभिर्यवः । अधाचिद्व^३उतत्रु^४वे ॥ ९ ॥ ४ ॥

युयम् । हि । स्थ । सुदानवः । इन्द्रं ज्येष्ठाः । अभिर्द्यवः ।
अर्धं । चित् । वः । उत । ब्रुवे ॥ १ ॥ ४ ॥

पूर्वार्धचंसिद्धः हे सुदानवः शोभनदानादेवाः इन्द्रज्येष्ठाः इन्द्रो ज्येष्ठो मुखो येषां ते तथोक्ताः सर्वदेवाः इन्द्रनेतृका इत्यर्थः । तादृशाः अभिद्यवः अभिगतदीप्तयो युयं स्थ अस्मद्यज्ञे भवथसलु । हिः प्रसिद्धौ । अधचित् अथानन्तरमेव बोयुष्मानहं ब्रुवे स्तौमि । उतापिच पुनःपुनः स्तौमीत्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे चतुर्थोविर्गः ॥ ४ ॥

प्रेष्ठंवदति नवर्चं चतुर्थं सूक्तं कवेः पुत्रस्योशनसार्प गायत्रमाग्नेयं—तथानुक्रम्यते—प्रेष्ठमुशनाकाव्यआग्नेयमिवि । प्रातरनुवाके आग्नेयेकतौ गायत्रेछन्दसि आश्विनशस्त्रे चेदंसूक्तं । सूत्रितंच—युक्त्वाहि प्रेष्ठंवदति । आभिष्टविकेपूकथ्येपु मैत्रावरुणे प्रेष्ठंवदतितृचो वैकल्पिकः स्तोत्रियः । सूत्रितंच—प्रेष्ठवोअतिथिं श्रेष्ठंयविष्ठभारतेति ।

तत्र प्रथमा—

प्रेष्ठवो अतिथिस्तुपे मित्रमिव प्रियम् । अभिर्द्यवनवेद्यम् ॥ १ ॥

प्रेष्ठम् । वः । अतिथिम् । तुपे । मित्रमृद्भ्व । प्रियम् ।

अग्निम् । रथम् । न । वेद्यम् ॥ १ ॥

हे यजमानाः प्रेष्ठं युष्माकं धनदानेन प्रियतमं अतिथिं युष्माभिरतिथिवत् पूज्यं यद्वा अत सातत्पगमने ऋतन्वज्जीत्यादिना अतिरिथिन् सतत्वं देवानां हविःप्रदातुं गच्छन्तं मित्रमिव सात्त्वामिव मियं स्तोतुः प्रीणनकरं रथं रथमिव वेद्यं वेदोधनं धनहितं लाभहेतुं यथा रथी रथेन धनं लभते तद्वत् स्तोतारोनेनधनं लभन्ते तादृशं धनलाभकारणमाग्निं बोयुष्माकर्मसिध्यर्थं स्तुपे काव्यउशना स्तौति ॥ १ ॥

अथद्वितीया—

कृविमिव प्रचेतसं ये देवासो अर्धं हिता । निमर्त्येष्वाद्बुधुः ॥ २ ॥

कृविमृद्भ्व । प्रश्चेतसम् । यम् । देवासः । अर्धं ।

हिता । नि । मर्त्येषु । आद्बुधुः ॥ २ ॥

अधापिच देवासोदेवाः इन्द्रादयः यमग्निं मर्त्येषु मनुष्येषु द्विता द्विधान्यादधुः गार्हपत्या-
हवनीयात्मकत्वेन द्विधानिहितवन्तः । तत्रदृष्टान्तः—कविमिव प्रचेतसं प्रकृतज्ञानं कविं कान्तक-
माणं पुरुषं यथा द्विधा कार्यद्वयेऽन्यो नियोजयति तद्वत् । यद्वा दिवि पृथिव्यां च निहितवन्तः
भूमौतु हविराहरणार्थं । दिवितु हविः प्रदानार्थं इति द्वैधं विधानं कृतवन्त इत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

न्वंयविष्टदाशुपोनूःपाहिशृणुधीगिरः । रक्षांतोकमुतत्मना ॥ ३ ॥

त्वम् । यविष्ट । दाशुपः । नूत् । पाहि । शृणुधि ।
गिरः । रक्ष । तोक्म् । उत । त्मना ॥ ३ ॥

हे यविष्ट युवतम यद्वा यौतेस्तृजन्तस्य इष्टनित्त्वं देवानां हविषां मिश्रयितृवमाग्ने त्वं
दाशुपो हविर्दत्तवतो नूत् कर्माणां नेतृत्वं यजमानान् पाहि धनादिदानेन रक्ष । नूःपाहीत्यत्र सं-
द्विषायां नूत्पेइति नकारस्य कृत्वं अत्रानुनासिकइति पूर्वस्यानुनासिकः । किंच गिरः त्वद्विषयाः
स्तुतोः शृणुधि अवहितः सत् शृणु । श्रु श्रवणे श्रु शृणु पू इत्यादिना हेर्ध्यादेशः । उतापिच त्मना
आत्मनेव स्वयमेव लोकमस्मदीयं तनयं पुत्रं रक्ष पात्य । त्मेनेति सर्वत्र संबध्यते आत्मना
स्वयमेव रक्ष । त्वदन्यं पात्यितारं नविदामः । त्वमेवास्मदीयं स्तोत्रं शृणु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

कयातेअग्नेअङ्गिरःऊर्जांनपादुपस्तुतिम् । वरायदेवमन्यवे ॥ ४ ॥

कया । ते । अग्ने । अङ्गिरः । ऊर्जाः । नपात् । उपस्तुतिम् ।
वराय । देव । मन्यवे ॥ ४ ॥

हे अंगिरः अंगिरसां परिष्ठ यद्वा अंगति सर्वत्र गच्छतीत्यंगिराः वाह्य हे ऊर्जांनपात्
नपादित्यपत्यनाम अन्नस्यपुत्र हविर्जिर्वर्धमानत्वात् । यद्वा नपादिति नत्वा हविर्दत्तज्ञानस्यान्नस्य
नमः—अम्रौपास्ताहुनिः सन्ध्यादित्यमुपनिष्ठने । आदित्याज्ञायतेवृष्टिरिति । वृष्टेरोपययः ओषधी-
स्यः अग्निरिति अन्नस्यनमः हे देव योतमानाग्ने वराम सर्वैरङ्गीयाय मन्यवे शत्रूनिमन्यमाना-
य ते बुभुक्षं कया कीदृशा वाचा उपस्तुविमुपस्तोत्रमहंभरेयं त्वं महान् खलु अहमस्तः तदर्थं
स्तुतिं कुर्यामिति ऋषिरग्निं प्रतिपद्यति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

दाशेमकस्यमनसायज्ञस्यसहसोयहो । कर्दुवोचइदंनमः ॥ ५ ॥ ५ ॥

दाशेम । कस्य । मनसा । यज्ञस्य । सहसः । यहो इति ।

कत् । ऊँ इति । वोचे । इदम् । नमः ॥ ५ ॥ ५ ॥

ऋषिराग्निमतिवृते हे सहसोयहो यहुरित्यपत्यनाम बलेन निष्पाद्यमानत्वात् बलस्यपुत्र हे अग्ने कस्य कीदृशस्य यज्ञस्य यज्ञमतो यजनीयदेवतो यजमानस्य मनसा युक्ताः सन्तो हवींषि बुभुक्षं वयं दाशेम प्रयच्छेम पूजायां बहुवचनं । किंच तुभ्यं इदंनमो हविर्नमस्कारांवा कव कदावा वोचे अहं वदामि । उदिति प्रश्ने । ऋषिः कदा यक्ष्यामि कदा स्तोष्यामीत्यग्निश्चिच्छति । वोचे वच्यादेशस्य लुङ्ब्यात्मनेपदे उत्तमैकवचने रूपम् ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

अथात्वंहिनस्करोविश्वाअस्मभ्यंसुक्षितीः । वाजद्रविणसोगिरिः ॥ ६ ॥

अथ । त्वम् । हि । नः । करः । विश्वाः । अस्मभ्यम् ।

सुक्षितीः । वाजद्रविणसः । गिरिः ॥ ६ ॥

हे अग्ने अधानन्तरं त्वं हिरवधारणे त्वमेवास्मभ्यं करः कुरु देहीत्यर्थः करोतेर्लट्चडागमः । किमित्यपेक्षायामाह—नोस्मदीयागिरस्वद्विपया विश्वाः रावाः स्तुतीरेवं कुरु यथा सुक्षितीः क्षियन्ति निवसन्तीत्यवेतिक्षितयोर्गृहाः शोभननिवासाः यद्वा क्षितयोमनुष्याः कल्पान्पुत्रपौत्रादियुक्ताः तथा वाजद्रविणसः अन्नयुक्तधनवतीः अथवा वाजोदीप्तिः सर्वतोदीप्तधनाश्च कुरु स्वमर्याभिः स्तुतः सन् गृहपुत्रान्धनादीनि देहीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

कस्यनूनंपरीणसोधिपोजिन्वसिदंपते । गोपातायस्यनेगिरिः ॥ ७ ॥

कस्य । नूनम् । परीणसः । धियः । जिन्वसि । दम्पते ।

गोक्षाता । यस्य । ने । गिरिः ॥ ७ ॥

हे दंपते गृहपते यदा गार्हपत्ये वससे तदा जायापतिस्वरूपोत्ति तस्माद्दंपतिशब्देनाग्नि-
भिधीयते । तथाविध हे अग्ने नूनमिदानीं कस्य कीदृशस्य जनस्य परीणसः बहूनि वियः
कर्माणि जिवसि प्रीणयसि । यस्य ते तव संबन्धिन्योगिरः स्तुतयः मोसावा मोसावौ गवां
लाभे भवन्ति खलु । तस्मात्त्वं कुत्र तिष्ठसि । अस्माकमिदानीं गवेच्छा प्रवर्तते । यद्वा हे अग्ने
त्वमिदानीं कस्य कर्माणि प्रीणयसि नकस्यापीत्यर्थः । अस्माकमेव कर्माणि प्रीणयेतिभावः ॥७॥
अग्निमन्थने तंमर्जयन्तसुकृत्वमित्येषा । सूत्रितं च—तंमर्जयन्तसुकृत्वं यज्ञेनयज्ञमयजन्तदे-
वाइति ।

सैषा सूक्तेऽग्नी—

तंमर्जयन्तसुकृत्तुपुरोयावानमाजिपुं । स्वेपुक्षयेपुवाजिनम् ॥ ८ ॥
तम् । मर्जयन्त । सुकृत्तुम् । पुरःऽयावानम् । आजिपुं । स्वेपुं ।
क्षयेपु । वाजिनम् ॥ ८ ॥

सुकृत्तुं शोभनमर्जं सुकर्माणं वा आजिपुं संग्रामेषु पुरोयावानं शत्रुहननार्थं पुरतएवगन्तारं
गजिनं वल्यन्तं तं तादृशमग्निं यजमानाः स्वेपु आत्मीयेषु क्षयेषु गृहेषु मर्जयन्त निर्मथितम-
ग्निमलंकुर्वन्ति परिचरन्तीति यावत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

क्षेतिक्षेमेभिःसाधुभिर्नकिर्यन्नन्तिहन्तियः । अग्नेसुवीरंएधते ॥ ९ ॥ ६ ॥

क्षेति । क्षेमेभिः । साधुभिः । नकिः । यम् । घ्नन्ति ।
हन्ति । यः । अग्ने । सुवीरः । एधते ॥ ९ ॥ ६ ॥

हे अग्ने योमनुष्यः साधुभिः साधयद्भिः क्षेमेभिः पाटनेः सह क्षेति स्वगृहे निवसति ।
तथा यं जनं नकिः नकेचन घ्नन्ति न हिंसन्ति । यएवं हन्ति शत्रून् स्वयमेव हन्ति समनुष्य-
स्वव स्तोता सन् अन्यथा तस्थितावज्जघत्ते । ततः सः स्तोता सुवीरः शोभनपुनादिपुक्तःसत
एधते आत्मीयगृहेषु घनादिभिवंधते ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे षष्ठोऽष्टकः ॥ ६ ॥

आमेहवमिति नवर्चं पंचमं सूक्तं रुष्णोनामांगिरसऋषिः गायत्रीछन्दः एतदादीनि त्री-
णि सूक्तानि अश्विदेवत्यानि । तथा चानुक्रान्तं—आमेरुष्णआश्विनंहीति । प्रातरनुवाकाश्विने
ऋतौ गायत्रेछंदस्याश्विनशास्त्रे चेदंसूक्तं । सूत्रितंच—उदीराथामामेहवमिति ।

तत्र प्रथमा—

आमेह्वंनासत्याश्विनागच्छंतयुवम् । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ १ ॥

आ । मे । ह्वंम् । नासत्या । अश्विना । गच्छंतम् । युवम् ।

मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ १ ॥

हे नासत्या असत्यमनयोर्नास्तीति नासत्यौ तादृशौ हे अश्विना अश्विनौ युवं युवां
मे मदीयं हवमाह्वानं श्रुत्वा यद्वा हवं हूयतेवेति हवोयज्ञः केवलस्याधिकरणे अपृच्छान्दसः म-
दीयं यत्तं पति मध्वः मदकरस्य सोमस्य पीतये पानाय तदर्थमागच्छतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

इममेस्तोममश्विनेममेशृणुतंह्वंम् । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ २ ॥

इमम् । मे । स्तोमम् । अश्विना । इमम् । मे । शृणुतम् ।

ह्वंम् । मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ २ ॥

हे अश्विना अश्विनौ मे मदीयं इमं स्तोमं स्तोत्रं किंच मे मदीयं इममिदमागमनविष-
यं हवमाह्वानंच शृणुतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अयंवांरुष्णोअश्विनाह्वंतेवाजिनीवसू । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ ३ ॥

अयम् । वाम् । रुष्णाः । अश्विना । ह्वंते । वाजिनीवसू ।

इति वाजिनीवसू । मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ३ ॥

हे वाजिनीवसू अन्नयुक्तधनौ अन्न इतिरनुवादार्थः । यद्वा वाजः वजनं क्रिया तद्वती
वाजिनी तद्युक्तधनवन्तौ हे अश्विना अश्विनौ अयं रुष्णोनाम मंत्रद्रष्टाऋषिः वां युवां हवते
रनुविगिराह्वयति । क्रिमर्थं मध्वः सोमस्य पीतयइति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

शृणुतंजरितुर्हवंकृष्णस्यस्तुवतो नरा । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ ४ ॥

शृणुतम् । जरितुः । हवम् । कृष्णस्य । स्तुवतः ।

नरा । मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ४ ॥

हे नरा नरो सर्वस्य नेतारावश्विनौ जरितुः तच्छीलार्थेन व्यत्ययेनान्तोदात्तत्वं । जरितुः स्तवनशीलस्य संप्रति स्तुवतः स्तोत्रं कुर्वतः कृष्णस्य एतन्नामकस्य ऋषेः संबन्धि हवं युष्मद्विषयाह्वानं शृणुतं । यद्वा जरितुः अन्यदेवानां स्तोत्रः स्तुवतइदानीं युवयोः स्तोत्रकारिणस्त्वस्य हवं शृणुतं । शिष्टं गतम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

छादिर्द्यन्तमदाभ्यंविप्रायस्तुवते नरा । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ ५ ॥ ७ ॥

छादिः । द्यन्तम् । अदाभ्यम् । विप्राय । स्तुवते । नरा ।

मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ५ ॥ ७ ॥

हे नरा नेतारावश्विनौ विप्राय मेधाविने अतएव स्तुवते स्तोत्रं कुर्वते कृष्णाय ऋषे अदाभ्यं दग्नेश्चेति ष्यत्प्रत्ययः परेरर्हिस्थं छादिर्द्यहं द्यन्तं प्रयच्छतं । किमर्थं सोमपानाय स्तोत्रे गृहे दीपमाने सति तदासोमं युवाभ्यां प्रयच्छति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

अथ षष्ठी-

गच्छन्दाशुषोर्गृहमित्थास्तुवतो अश्विना । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ ६ ॥

गच्छतम् । दाशुषः । गृहम् । इत्था । स्तुवतः । अश्विना ।

मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ६ ॥

हे अश्विना अश्विनौ इत्था इत्यमनेन पकोरणेन स्तुवतः युवयोः स्तोत्रं कुर्वतो दाशुषो हवींषि दक्षवतो यजमानस्य गृहंमिति गच्छतं युवामागच्छन् । किमर्थं मध्यः सोमस्य पीतयइति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

युञ्जाथां रासंभं रथे वीङ्क्ते वृषण्वसू । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ७ ॥

युञ्जाथाम् । रासंभम् । रथे । वीङ्क्ते अङ्के । वृषण्वसू
इति वृषण्वसू । मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ७ ॥

हे वृषण्वसू वर्षणशीलघनवन्तौ अश्विनौ युवां वीङ्क्ते वीङ्क्तेः दृढांगोपेते स्वरथे-
रासंभं शब्दायमानं एतन्नामकमश्वं युञ्जाथां संयोजयतां । किमर्थं मध्वः सोमस्य पीतये-
ति । रासभावाश्विनोरिति रासभावेवाश्विनो रथस्यवाहनौ ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेनायातमश्विना । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ८ ॥

त्रिवन्धुरेण । त्रिवृता । रथेन । आ । यातम् । अश्विना ।
मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ८ ॥

हे अश्विना अश्विनौ त्रिवन्धुरेण त्रिफलका संघटितेन त्रिवृता त्रिकोणेन यद्वा त्रिवृता
नीणि कवचादिभिरानरणानि यस्य सतथोक्तः तेन रथेन अस्मद्यज्ञं प्रत्यायातं युवामागच्छतं
च । शिष्टं गतम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

नृमे गिरोनासत्याश्विना प्रावतं युवम् । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ९ ॥ ८ ॥

नु । मे । गिरः । नासत्या । अश्विना । प्र । अवातम् । युवम् ।
मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ९ ॥ ८ ॥

हे नासत्या असत्परहितौ हे अश्विना अश्विनौ मे मदीयागिरः स्तुतिलक्षणायाचः प्रति
युवं युवां नु क्षिप्रं प्रावतं भरुषेण गच्छतं । यद्वा मे गिरः प्रावतं आसीदतया मत्सतं । कि-
मर्थं मध्वो मदरस्य सोमस्य पीतये पानाय तदर्थं सर्वदेवाः स्तुतिभिर्गृह्णातः सन्तोषत्रं प्रत्या-
गच्छति स्तुतिभिर्दिना नागच्छन्तीति गच्छतं रत्नैर्वेचि युक्तं भवति ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठ्य षष्ठेऽष्टमोरगः ॥ ८ ॥

उभाहिदस्तेति पंचर्चं पष्टं स्रक्तं विश्वकोनाम कृष्णस्यपुत्रः कृष्णाएववा ऋषिः जगती-
छन्दः । अश्विनौ देवता । तथानुकम्पते—उभाहिपंच विश्वकोवा कार्णिकीर्णमिति । वि-
नियोगोलिगादवगन्तव्यः ।

तत्र प्रथमा—

उभाहिदस्त्राम्निपजामयोभुवोभादक्षस्यवचंसोत्रभुवथुः ।
तावांविश्वकोहवतेतनूकृथेमानोवियौष्टंसख्यामुमोर्चतम् ॥ १ ॥

उभा । हि । दस्त्रा । म्निपजा । मयःऽभुवा । उभा । दक्षस्य ।
वचंसः । वभुवथुः । ता । वाम् । विश्वकः । हवते । तनूऽकृथे । मा ।
नः । वि । यौष्टम् । सख्या । मुमोर्चतम् ॥ १ ॥

हे अश्विनौ दस्त्रा दर्शनीयौ यद्वा दस्तु उपक्षये सर्वेषां शत्रूणामुपक्षपितारौ भिपजा दे-
वानां वैयौ यद्वा भीतीनां त्रासपितारौ यद्वा नराः अश्विनौ स्तुवन्ति तदा तौ तेषां भीतिसमन-
यवद्वयर्थः प्रयोदरादित्वाद्रूपसिद्धिः । तादृशौ अतएव मयोभुवा मयसः सुतस्य मानपितारौ
उभा परस्परं द्वित्वसंख्यापूरकेः उभा उभौ द्वौ युवां दक्षस्य एतन्नामकस्य प्रजापतेःवचसः स्तुतेः
संनन्विनौ वभुवथुः । हि मसिद्धौ । पुरा युवां दक्षेणास्ताविषायां सलु विषादचौ सलु ता
वौ तादृशौ मसिद्धौ वां युवां विश्वकः एतन्नामकऋषिः तनूकृथे वनोति कुटमिति तनूः पुत्रः
तस्य विष्णाव्यो निमित्तं हवते स्तुतिभिराह्वयति । तस्याव नोस्मार्कं सरया सख्यानि यद्-
मष्टव्यतया जातानि सखित्वानि माविषोष्टं मापृथक्कुरुतं । योनेर्लुङि सितिरूपं । किंच युवां मु-
मोर्चते अस्मानामन्तुं स्थे स्थित्वा अश्वप्रब्रह्मन्मूर्चतं । मुंचनेर्लोटि बहुलंउन्दतीति शपः भ्रुः अ-
द्वागमः । अत्रविष्णापूनामानं पुत्रमुद्दिश्य तस्य पिता विश्वको युवानाह्वयतीत्यात्मानमाह । यद्वा
विश्वरूपस्य पिता कृष्णोनामऋषिः ममपुत्रो विश्वकः पुत्रार्थं युवां अधि ह्वयतीति वदति ॥१॥

अथ द्वितीया—

कथानूनवांविर्मनाउपंस्तवयुवंधियंददयुर्वस्वंप्रदये ।
तावांविश्वकोहवतेतनूकृथेमानोवियौष्टंसख्यामुमोर्चतम् ॥ २ ॥

कथा । नूनम् । वाम् । विश्वमनाः । उप । स्तवत् । युवम् । धियम् ।
ददथुः । वस्यःऽइष्टये । ता । वाम् । विश्वकः । हवते । तनूऽकृथे ।
मा । नः । वि । यौष्टम् । सख्या । मुमोर्चतम् ॥ २ ॥

हे अश्विनौ विमनाः एतन्नामकऋषिः नूनं पुरा कथा कथं वां युवामुपस्तवत् कथमुप-
स्तौव । तेन स्तुतौ युवं युवां वस्यइष्टये वस्योवसीयः प्रशस्तं धनं तस्याभिलषितस्य इष्टये अ-
भिगमनाय यद्वावशिष्टधनस्यइष्टये प्राप्तये धियं बुद्धिं विमनसे ददथुः अदधार्थां खलु । वस्य-
ति वस्युमच्छब्दादीयसुनि विन्मतोर्लंगिति लुक् ईयसुन ईकारलोपश्छान्दसः । तादृशौ युवां वि-
श्वकोहवतइति गतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

युवंहिष्मापुरुभुजेममधनुंविष्णाप्वेददथुर्वस्यइष्टये ।
तावांविश्वकोहवतेतनूकृथेमानोवियौष्टंसख्यामुमोर्चतम् ॥ ३ ॥
युवम् । हि । स्म । पुरुऽभुजा । इमम् । एधनुम् । विष्णाप्वे । ददथुः ।
वस्यःऽइष्टये । ता । वाम् । विश्वकः । हवते । तनूऽकृथे । मा ।
नः । वि । यौष्टम् । सख्या । मुमोर्चतम् ॥ ३ ॥

हे पुरुभुजा पुरुभुजौ पुरुष्णां बहूनां धनादिदानेन भोजयितारौ यद्वा बहूनां स्तोत्रुणां
पाठयितारौ अश्विनौ युवं हिष्मेत्यवधारणे युवामेव इममेधनुं एधतेरेधिवहोश्चतुरिति चतुसत्यः
चित्त्वादन्तोदानः । इमां धनादिबुद्धिं विष्णाप्वे विष्णोः सर्वेषां देवानां मुख्यत्वात्तद्ग्रहणे सर्वेषां
गृहीताभवन्ति विष्णवादीन् कर्मणा व्यामोतीति विष्णापूः प्रपोदरादिः । यद्वा विष्णुं सर्वग्रहेषु
व्याप्तं सोमं दशापवित्रेण आपुनातीति तस्य चतुर्थी विष्णाप्वइति । एतन्नामके ममपुत्रे पौत्रे वा
पुत्राय पौत्राय वा इमां धनादिबुद्धिं ददथुः अदत्तं । किमर्थं वस्यइष्टये वसीयसः प्रशस्तधनस्य
इष्टये इच्छां पूरयितुं । क्रियाथोपपदस्येति चतुर्थी । तानामिति पूर्वबद्धात्प्रेयम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

उतत्पंवरिंधनसामृजिपिणंदूरेचित्तन्तुमवसेह्वामहे ।
यस्यस्त्वादियासुमतिःपितुर्पथामानोवियौष्टंसख्यामुमोर्चतम् ॥ ४ ॥

उत । त्यम् । वीरम् । धनऽसाम् । ऋजीपिणम् । दूरे । चित् । सन्तम् ।
 अवसे । हवामहे । यस्य । स्वादिष्ठा । सुऽमृतिः । पितुः । यथा ।
 मा । नः । वि । योऽटम् । सुख्या । मुमोर्चतम् ॥ ४ ॥

हे अश्विनौ उवापिच वीरं कर्मणि समर्थं धनसां धनानां संभकारं ऋजीपिणं ऋजीपो-
 भाजितोभिपुनः सोमस्तद्वन्तं दूरेचित् दूरेऽयसन्तं जयन्तं विनष्टमिव त्वं तं विष्णार्चं अवसेस्पा-
 कं रक्षणाय हवामहे आह्वयामः । पुत्रोहि पितरं रक्षते । किञ्च यस्य पुत्रस्य पौत्रस्य वा सुम-
 तिः शोभना स्तुतिः स्वादिष्ठा स्वादुत्तमा अविशयेन देवानां स्वादुकारिणीत्यर्थः । तत्रदृष्टान्तः—
 पितुर्यथा पितुर्विश्वकस्य स्तुतिर्व्यथा देवानां पीतिकरी तद्वत् तस्मात्तमाह्वयामइतिशेषः ।
 मानोइति गतार्थः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

ऋतेनदेवःसविनाशमायतऋतस्पृष्टंमुर्वियाविपंप्रथे ।
 ऋतंसासाहमर्हिचित्पृतन्यृतोमानोविद्योऽंसरव्यामुमोर्चतम् ॥ ५ ॥ १ ॥

ऋतेन । देवः । सविता । शम्ऽआयते । ऋतस्य । शृष्टम् ।
 उर्विया । वि । पप्रथे । ऋतम् । ससाह । मर्हि । चित् । पृतन्यतः ।
 मा । नः । वि । योऽटम् । सुख्या । मुमोर्चतम् ॥ ५ ॥ १ ॥

ऋपिः सत्यप्रशंसां करोति । हे अश्विनौ देवोद्योतमानः सविता सर्वस्य स्वस्वकर्मणि
 भेरक एतन्नामकोदेवः ऋतेन सत्येन शमायते सायंकाळे स्वकिरणसमूहं शमयति । ततो नन्तरं
 सपत्र सवित्रा ऋतस्य सत्यस्य शृंगमम्रं उर्विया उरुविस्तीर्णं यथाप्रवति तथा प्रादःकाळे वि-
 पमथे विशेषेण प्रथयति सर्वतो विस्वारयति । किञ्च पृतन्यतः पृतनामिच्छतः संयुक्तोः श-
 वोर्मेहिचित् महदपि यत्तं ऋतं सत्यं ससाह स्वयमेवाभिप्रवति । इत्यष्टवं प्रशस्तमश्रुत् तस्मा-
 द्दुयामपि वेन ऋतेन नोस्माकं सत्प्यानि माविद्योऽं अत्रागन्मुपश्वरन्मीनुञ्चवमिति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य पष्ठे नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

दुश्रीवामिति पञ्चमं सप्तमं सूक्तं । तथाचानुक्रम्यते—दुश्रीपद्मासिद्योवा दुश्रीकः मियमेचो-
 वा मागाथं हेति । वसिष्ठपुत्रो दुश्रीकःऋपिः आंगिरसाः मियमेचोवा । उभयत्र वाग्यन्दापदोभा-

वपि नस्यावां तदा मरुतर्शांगिरसः छण्णएवक्रपिः । अयुजोवृहत्यो युजःसतोवृहत्यः । अश्वि-
नौ देववा । मातरनुवाके आश्विने ऋतौ बार्हतेछन्दसि आश्विनशस्त्रे चेदंसूक्तं । सवितं च-यु-
द्धीवांयत्स्थइति बार्हतेइति ।

तत्र प्रथमा-

द्युद्धीवांस्तोमोअश्विनाक्विर्विनसेकआगतम् ।
मध्वःसुतस्यसदिविप्रियोनरापातंगौराविवेरिणे ॥ १ ॥
द्युद्धी । वाम् । स्तोमः । अश्विना । क्विर्विः । न । सेके ।
आ । गतम् । मध्वः । सुतर्यः । सः । दिवि । प्रियः ।
नरा । पातम् । गौरौइद्व । इरिणे ॥ १ ॥

हे अश्विना अश्विनौ अयमनुक्षीणस्त्वोत्रो द्युद्धीक एतन्नामकऋपिः वां युवयोः स्तोमः
स्तोताभवति युष्मत्स्तुतौ कृतायां स्तोत्राणि नाल्पीभवन्ति किंतु पुनर्वर्धन्तइत्यर्थः । तत्रदृष्टान्तः-
क्विर्विर्न क्विविरिति कूपनाम कूपोयथा सेके उदकसेचने वृष्टौ भवन्त्यां नाल्पोदकोभवति तद्व-
त् । यद्वा वां युवयोः स्तोमः युष्मद्विपयास्तुतिः द्युद्धी अन्नवतीसत्तु स्तोत्रे छते तस्मात्तद्विकं
प्रयच्छत इत्यर्थः । तस्माद्युवामस्मदीयं यज्ञं प्रत्यागतं स्तोत्राणि श्रोतुमागच्छतं । हे नरा नरी
नेतारौ अश्विनौ सोयं स्तोता दिवि द्योतमानेस्मिन्यस्त्रे सुतस्याभिपुत्रस्य मध्वो मदकरस्य सो-
मस्य पियः स्तोत्रकारित्वेन मियतमोभवति । तवस्तेन सुतं सोमं पातं युवां शीघ्रमागत्य पिवतं ।
तत्रदृष्टान्तः-गौराविव यथा तृषितौ गौरौ एतन्नामकी मृगौ इरिणे तटाकादिषु उदकपानार्थं
शीघ्रमागच्छतस्तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

४

पिवतं घर्ममधुमन्तमश्विनावृहिःसीदतंनरा ।
तामन्दसानामनुपोदुरोणआनिपातंवेदंसवय्यः ॥ २ ॥
पिवतम् । घर्मम् । मधुमन्तम् । अश्विना । आ । वृहिः ।
सीदतम् । नरा । ता । मन्दसाना । मनुपः ।
दुरोणे । आ । नि । पातम् । वेदंसा । वय्यः ॥ २ ॥

हे अश्विनौ अश्विनौ मधुमन्तं मदवन्तं मदकारिणमित्यर्थः तादृशं रसवन्तं वा घर्मं घृक्ष-
रणदीप्त्योः पात्रेषु क्षरन्तं सोमं पिबतं । यद्वा मधुमन्तं मधुमन्दकरः सोमः तद्वन्तं घर्मं महावीरपा-
न्नगतक्षीरं पिबतं सोमं चेति ननु साहचर्येण तदसंज्ञवात् । हे नरा नरौ नेतारो सर्वस्य हे अश्वि-
नौ बर्हिः बर्हिषि यज्ञे आसीदवमुपविशतं । यद्वा पूर्वं द्वितीयं पादं व्याख्याय प्रथमपादोव्या-
रयेयः । उपसदनानन्तरं सोमपानं युक्तमिति । किंच मनुषो मनुष्यस्य दुरोणे गृहभूतेस्मिन् दे-
वयज्ञे मंदसाना सोमपानेन मोदमानौ ता तौ पूर्वोक्तक्षणी युवां वेदसा पुरोडाशादित्क्षणेन
हविषा सह वयः सोमरूपमन्नं आनिपातं आगत्य निपातं निपिबतं । यद्वा वेदसा घनेन सह
वपोस्माकमायुर्निपातं नितरां रक्षतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

आवां विश्वाभिरुतिभिः प्रियमेधा अहूपत ।
तावर्तियान्तमुपं वृक्तवर्हिषो जुष्टं यज्ञं दिविष्टिषु ॥ ३ ॥

आ । वा । विश्वाभिः । उतिभिः । प्रियमेधाः ।
अहूपत । ता । वर्तिः । यातम् । उपं । वृक्तवर्हिषः ।
जुष्टम् । यज्ञम् । दिविष्टिषु ॥ ३ ॥

हे अश्विनौ प्रियमेधाः मेधोवन्तः प्रियतमपज्ञा यजमानाः । यद्वा प्रियमेधा एतन्नामरु-
क्पिः पूर्जायां बहुवचनं यद्यारः ऋषिर्वा विश्वाभिरुतिभिः सर्वैः पालनैः सह अथवा अ-
वनिर्धाञ्जाकमां सर्वैरभिलषितयाजने, सहिता आहूपत आह्वामिषुः आह्वानेन आत्मना
पालनहेतुकत्वेन यद्वाभिलषितदानाय वा आहूयन्ति । ता तौ युवां वृक्तवर्हिषः आस्तरणार्थं
उत्तमवर्हिषो यद्गुः संरन्वि जुष्टं सर्वैः देवैः संरिते पर्याप्तं वा यज्ञं यजनीयं हविः प्रति दिविष्टिषु
दिवसानामद्वा मागमनेषु प्रातः कण्डेषु यज्ञेषु वा वर्तिः वर्तन्ते अत्रेति वर्तिर्गृहं तदुपायात् हविः
स्वीकरणार्थं युवामागच्छतम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

पिबतं सोमं मधुमन्तमश्विना बर्हिः सीदतं सुमत ।
ताना वृधाना उपसृष्टुर्तिद्विगन्तं गौराविवेरणम् ॥ ४ ॥

पिवंतम् । सोमम् । मधुंमन्तम् । अश्विना । आ । वहिः ।
 सीदतम् । सुधमत् । ता । वृधानौ । उप । सुधस्तुतिम् ।
 दिवः । गुन्तम् । गौरौध्व । इरिणम् ॥ ४ ॥

हे अश्विनाश्विनो मधुमन्तं रसवन्तं मदवन्तंवा सोमं युवां पिवंतं ततोवहिः बर्हिषि यते
 सुमत् शोभनमासीदतं । पश्चात् वृधानो सोमपानेन वृद्धौ ता तौ युवां दिवः द्युलोकात् सुधुर्वि
 अस्माभिः क्रियमाणा शोभना स्तुति उपगन्तं उपगच्छतं । तत्रदृष्टान्तः—गौराविव यथा गौ-
 रघृगो अन्यस्मादेशादिरिणं तटाकादिकं प्रति जलपानार्थं आगच्छतस्तद्वत् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

आनूनंघातमश्विनाश्वेभिःप्रुपितप्सुभिः ।
 दस्त्राहिरण्यवर्तनीशुभस्पतीपातंसोममृतावृधा ॥ ५ ॥

आ । नूनम् । यातम् । अश्विना । अश्वेभिः । प्रुपितप्सुभिः ।
 दस्त्रा । हिरण्यवर्तनी इति हिरण्यध्वर्तनी । शुभः ।
 पती इति । पातम् । सोमम् । ऋतवृधा ॥ ५ ॥

हे अश्विना अश्विनो युवां प्रुपितप्सुभिः प्सुइति रूपनाम प्रुपवुप स्नेहनसेचनपूरणेपु । स्निग्ध-
 रूपैर्दमित्तरित्यर्थं । तादृशैः अश्वेभिः शीघ्रगामिभिरश्वैः सह नूनमिदानीमायात् अस्मदीयं
 यज्ञं प्रत्यागच्छत । हे दस्त्रा दस्त्रौ दर्शनीयौ उपक्षयितारौ वा हे हिरण्यवर्तनी वर्तते अश्वेति वर्तनी
 रथः । हिरण्यवरथौ हे शुभस्पती उदकस्य कल्याणस्यवा पाक्षयितारौ हे ऋतावृधा ऋतस्य सत्य-
 स्य यज्ञस्य वा वर्धयितारौ हे अश्विनौ युवा शीघ्रमागत्य सोमं पातं पिवतम् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

व्यंहिवांहवांमहेविपन्यवोविप्रांसोवार्जसातये ।
 तावल्लूदस्त्रापुरुदंससाधियाश्विनाश्रुष्टयागंतम् ॥ ६ ॥ १० ॥
 व्यम् । हि । वाम् । हवामहे । विपन्यवं । विप्रांसः ।
 वार्जसातये । ता । वल्लू इति । दस्त्रा । पुरुदंससा । धिया ।
 अश्विना । श्रुटी । आ । गतम् ॥ ६ ॥ १० ॥

हे अश्विनौ विपन्यवः स्तोतारः अतएव विपासो मेधाविनो वयं वाजसातये अन्नला-
भाय वां हिरवभारणे युवामेव हवामहे स्तुतिगिराह्वयामः । ता वौ बलू बल्गनं कुशलगमनं
कुशलगमनशीलौ दत्ता दर्शनीयौ पुरुदंससा बहुकर्माणौ तौ युवां धिया अस्मदीयया स्तुत्या
आहूतौ सन्तौ श्रुष्टी श्रुष्टीति क्षिप्रनाम क्षिप्रमस्मर्यं धनादिदानायागममागच्छतम् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

तंबोदस्ममिति पञ्चममष्टमं सूक्तं गौतमस्य नोधसआर्ष । तथाचानुक्रम्यते—तंबोदस्मं नो-
धाइति । प्रागाथं हेत्युक्तत्वादेतदादिसूक्तत्रयं प्रागाथं । इन्द्रोदेवता महावते निष्केवल्ये दाहंतृ-
चाशीतयेतसूक्तं । तथाच पंचमारण्यके सूत्रितं—तंबोदस्मश्रुतीपहमानोविश्वामुहव्यइति । अ-
ग्निष्टोमे माध्यन्दिनसवने अच्छावाकशस्त्रे तंबोदस्ममिति प्रगाथःस्तोत्रियः । सूत्रितं च—तंबोदस्म-
श्रुतीपहं तस्वामामिसुवीर्यमिति प्रगाथौ स्तोत्रियानुत्पाविति । चातुर्वैशिकेहनि माध्यन्दिनसव-
ने ब्राह्मणाच्छंसिनो वैकल्पिकःस्तोत्रियोपमेवप्रगाथः विपुबत्यपिमाध्यन्दिनसवने ब्राह्मणाच्छंसि-
शस्त्रे तंबोदस्मश्रुतीपहमिति नोधसस्य योनिः शंसनीया तंबोदस्मश्रुतीपहमभिपवःसुराधसमिति ।

तत्र पथमा—

तंबोदस्ममृतीपहंवसोर्भन्दानमन्धंसः ।

अभिवत्संतस्वसरेपुधेनवइन्द्रं गीर्भिनवामहे ॥ १ ॥

तम् । वः । दस्मम् । ऋत्विहसहम् । वसोः । मन्दानम् । अन्धंसः ।

अग्नि । वृत्सम् । न । स्वसरेपु । धेनवः । इन्द्रम् । गीःऽग्निः । नवामहे ॥ ३ ॥

नोधाइन्द्रं स्तौति हे ऋत्विग्मजमानाः दस्मं दर्शनीयं श्रुतीपहं ऋतपोवाधकाः शत्रवः
तेषामभिभवितारं पुनः कीदृशं वसोवांमवितुर्दुःस्वस्य निवास्तयितुः यद्वा वसोः पात्रेनिवसतः
तादृशस्य अंधंसः सोमलक्षणस्यान्नस्य पानेन मंदानं मोदमानं वः यष्टुपटभ्यत्वेन युष्मत्संव-
न्धनं तं तादृशमिन्द्रं गीर्भिः स्तुतिदक्षणाग्निवाग्भिरभिनवामहे नृत्सवने नृशब्दे अभिष्टुमः । कु-
र्वेति स्वसरेपु । अत्रयासूक्तः—स्वसराण्यहानि भवन्ति स्वयंसाराण्यपिवा स्वरादिभ्योभवन्ति सष्ट-
नानिसारयतीति । सूर्यवर्तुकेषु दिवसेषु वयमभिष्टुमः तत्रदृष्टान्तः—वत्संतं यथा धेनवो नवमस्त-

तिका धेनवः स्वसरेषु सुप्रु अस्यन्ते मेपन्ते गावः अवेति स्वसराणि गोष्ठानि तेषु वत्समभिलक्ष्य शब्दयन्ति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

द्युक्षंसुदानुंतविपीभिरावृतं गिरिनपुरुभोजंसम् ।

क्षुमन्तं वाजं शतिनं सहस्रिणं मक्षु गोमन्तमीमहे ॥ २ ॥

द्युक्षम् । सुदानुम् । तविपीभिः । आवृतम् । गिरिम् । न ।

पुरुभोजंसम् । क्षुमन्तम् । वाजम् । शतिनम् । सहस्रिणम् ।

मक्षु । गोमन्तम् । ईमहे ॥ २ ॥

द्युक्षं दीवीनां निवासस्थानं अतिशयितदीप्तमित्यर्थः । यद्वा द्युक्षं दिवि लोके क्षियन्ते नियसन्तं सुदानुं शोभनदानं तविपीभिर्वेदेरावृतमा-उदितं । आनरणेदृष्टान्तः—गिरिन तविपीभिर्वेद्युक्तं वेदेरावृतं शिलोच्चयमिव स्थितं । पुनः क्रीदणं पुरुभोजसं सोमादिहविःपदानेन बहुभिर्देवमानैर्भोजयितव्यं यद्वा बहूनां पाठयितारमिन्द्रं क्षुमन्तं । दृक्षुशब्दे । शब्दवन्तं अन्नं पुत्रादिकं लक्ष्यते स्तोत्रादीनि कुर्वाणं शतिनं सहस्रिणं शतसहस्रसंख्याकभनयुक्तं गोमन्तं गवाद्युक्तं वाजमन्तं मक्षु गीर्षं ईमहे याचामहे । यद्वा पूर्वार्थं वाजविशेषणत्वेन वा योजनीयः । मदीनं शोभनयोग्यं चत्वादियुक्तं बहुभिः पुत्रपुत्रादिभिर्भोज्यं शब्दादियुक्तमन्त्रमिन्द्रं याचामहे ॥ २ ॥

चातुर्विधेहनि माध्यन्दिनगरने द्वाप्तणाच्छंसिनो नन्यावृहन्तइति वैरन्विरोनुक्तः । सविर्नच—नावावृहन्तो अद्रय उभयंशृणवचनइति ।

तृतीया—

नन्यावृहन्तो अद्रयो वरन्त इन्द्रवीर्यवः ।

यद्विंशमिस्तुवते मावने वसुना किट्टदामिना तिनं ॥ ३ ॥

न । त्वा । वृहन्तः । अद्रयः । वरन्ते । इन्द्र । वीर्यवः ।

यत् । विंशसि । स्तुवते । माध्वते । वसु । नकिः । तत् । आ ।

मिनात्ति । ते ॥ ३ ॥

हे इन्द्र बृहन्तो बलेन महान्तः अतएव वीळ्वः सर्वतोद्वाअपि अद्रयः पर्वताः त्वा त्वां नवरत्ने बलेन ननिवारयन्ति । अनिवारणमेवोत्तरार्धेन विवृणोति स्तुत्रे स्तुत्रियं स्तोत्रं कुर्वन्ते मासते मत्सदृशायमादृशाय स्तोत्रे यद्वसु यद्दनं दित्ससि त्वं तद्वातुमिच्छसि ते तव देयं तद्दनं नकिर्नकश्चिदामिनाति आभिमुख्येन हिनस्ति । मीञ् हिंसायां । मीनातोर्निगमेइति ह्रस्वः । भावते युष्मदस्मद्भ्यां सादृश्यउपरोख्याननिति वतुप् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

योद्धासिक्त्वाशर्वसातदंसनाविश्वाजाताभिमज्मना ।
आत्वायमर्कऊतयेववर्तति यंगोर्तमाअर्जीजनन् ॥ ४ ॥

योद्धा । असि । क्त्वा । शर्वसा । उत । दंसना । विश्वा । जाता ।
अभि । मज्मना । आ । त्वा । अयम् । अर्कः । ऊतये ।
ववर्तति । यम् । गोर्तमाः । अर्जीजनन् ॥ ४ ॥

हे इन्द्र । क्त्वा वृत्रहननादि कर्मणा अपिवा प्रज्ञानेन शवसा आत्मीयेन बलेन योद्धा शत्रूणां संहारकोसि । उतापिच त्वं दंसना स्वकोयेन कर्मणा मज्मना मज्मजिशब्दार्थाः । मज्मज्जीवेति मज्जतिः शब्दार्थः । शत्रूणामाक्रोशानसमर्थेन बलेन विश्वा जाता सर्वाणि भूतजातानि अभिभवसि । उकारार्थस्य विश्वाजातान्यस्मिन्मद्भ्योर्दिपु इन्द्रेणैवोक्तत्वात् । एवाहशं त्वा त्वामर्कः अर्चपूजायां अर्चनीयः अयं मंत्रः यद्वा अर्कः देवानामर्चकः पूजकः अयं स्तोत्रा ऊतये स्वरक्षणाय आववर्तति आवर्तयति आत्माभिमुख्ये करोतीत्यर्थः । वर्ततेर्लेटि बहुलं सुरडागमश्च । यं त्वां गोर्तमाः गोतमपुत्रानोधःमधृतयः अर्जीजनन् स्वपते मादुरधीभवन् तं त्वां अयं मंत्रः स्तोत्रा वा आवर्तयति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

प्रहिरिर्दिक्षओर्जसाद्भिन्नोअन्तेभ्युस्परि ।

नत्वाविद्यार्चरजइन्द्रपाथिवमनुस्त्वाधिवक्षिय ॥ ५ ॥

प्र । हि । रि॒रि॒क्षे । ओज॑सा । दि॒वः । अन्ते॑भ्यः । परि॑ ।
 न । त्वा । वि॒व्या॒च । रजः॑ । इन्द्र॑ । पार्थि॑वम् ।
 अनु॑ । स्व॒धाम् । व॒व॒क्षि॒थ ॥ ५ ॥

हे इन्द्र दिवोद्युलोकस्य पर्येत्यभ्यः ओजसा हिरवधारणे स्ववलेनैव परिरिक्षे प्रकषेणा
 तिरिकोभवसि रिचेलेद्विहुलंछन्दसीतिभ्रुः । प्रत्ययस्वरः । किंच हे इन्द्र पार्थिवं पृथिव्यां
 भवो रजोलोकः त्वा त्वां महता स्वशरीरेण नविव्याच नव्यामोति यावापृथिवीभ्यामपि स्वतः
 सात्वं बलेन समर्थोभवसीत्यर्थः । एवंभूतःसन् अस्माकं स्वधामन्नमुदकंवा नु ववक्षिथ अनु-
 वोढुमिच्छ । बहेः सन्नतस्य छान्दसेलितिरूपं मंत्रत्वादामभावः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

नकिः॑ परि॑ष्टिर्मघवन्मघस्य॑ते॒घहा॑शुपे॒दश॑स्यसि॑ ।
 अ॒स्माकं॑ बो॒ध्यु॒च॒य॑स्य॒चोदि॑तामं॒हिष्टो॑वाज॒सातये ॥ ६ ॥ ११ ॥
 नकिः॑ । परि॑ष्टिः । म॒घ॒ह॒वन् । म॒घ॒स्य॑ । ते । यत् । द्वा॒शुपे॑ ।
 द॒श॒स्य॑सि॑ । अ॒स्माकं॑म् । बो॒धि॑ । उ॒च॒य॑स्य । चो॒दि॑ता ।
 मं॒हि॒ष्ठः । वाज॑सातये ॥ ६ ॥ ११ ॥

हे मघवन् धनवन्निन्द्र ते तव मघस्य मंहनीयस्य धनस्य परिष्टिः परिबाधको निरोद्धा
 नकिर्नकश्चिदस्ति यद्यदा दाशुपे हविर्दत्तवते यजमानाय दशस्यसि धनंपयच्छसि तदा तस्य
 निरोधकोनास्तीत्यर्थः । तथासति चोदिता धनानां चोदयिता स्तोत्रम्यः प्रेरयिता अतएव
 मंहिष्ठोदात्तवमो मंहनीयोवा सात्वं अस्माकं संबन्धि उचयस्य स्तोत्रं वाजसातये अन्नत्वात्
 य तदर्थं क्रियमाणमिति बोधि बुध्यस्व स्तोत्रेण स्तुतः सन्नस्मभ्यमन्नादिकं पयच्छेतिशेषः ।
 बोधि बुधबोधने भौवादिकः लोटि छान्दसः शपोऽनु ध्यादेशः ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

बृहदिन्द्रायेति सप्तमं नवमं सूक्तं मृगेशपुरुमेधावृषी तौचानुकत्वादांगिरसी आदितोद्दीप-
 गाथौ पंचमीपठयावनुष्टुभी सममीवृहती इन्द्रोदेवता । तथाचानुक्रम्यते—बृहदिन्द्रापसन् मृगेश-
 पुरुमेधौ इनुष्टुबृहत्पंतमिति । चातुर्वशिकेहनि मरुत्वतीये माष्टान्मरुत्ववीयात्पयगाथादूर्ध्वं द्वौ

मरुत्वतीयौ प्रगाथौ शंसनीयौ बृहदिन्द्रायगायतेत्ययमाद्यः प्रगाथः पृथ्वाभिष्टवपृहहपोः द्वि-
तीयेहनि अयंप्रगाथः । स्तुवित्वं—बृहदिन्द्रायगायत नकि.सुदासोरथमिति मरुत्वतीयरूपं
नित्यादिति ।

तत्र प्रथमा—

बृहदिन्द्रायगायतमरुतोवृत्रहन्तमम् ।

येनृज्योतिरर्जनयन्त्रतावृधोदेवेदेवायजागृवि ॥ १ ॥

बृहत् । इन्द्राय । गायत् । मरुतः । वृत्रहमृतमम् ।

येन । ज्योतिः । अर्जनयन् । ऋतुवृधः । देवम् ।

देवार्यं । जागृवि ॥ १ ॥

हे मरुतः । रुशब्दे पितृं रुवंतीति मरुतः । हे पितृभाषिणः स्तोत्रारः वृत्रहन्तमं अविशये-
न पापविनाशनं बृहत्ताम इन्द्राय इन्द्रार्थं गायत अस्मदीययज्ञे गानं कुरुत । ऋतावृधः सत्य-
स्य यज्ञस्मदा वर्धका विश्वेदेवाः देवाय योतमानायेन्द्राय देवं देवनशीलं जागृवि सर्वेषां जा-
गरणशीलं ज्योतिः सूर्यं येनसाक्षा अर्जनयन् इन्द्रार्थमुदपादयन् तत्सामगायवेति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाथेन्द्रोद्युक्पाञ्चवत् ।

देवास्तंइन्द्रसुख्यायधेमिरेवृहद्भानोमरुद्गण ॥ २ ॥

अपं । अधमत् । अभिशस्तीः । अशस्तिहा । अर्थं ।

इन्द्रः । युक्ती । आ । अञ्चवत् । देवाः । ते । इन्द्र । सुख्यायं ।

धेमिरे । वृहद्भानो इति वृहत्भानो । मरुद्गण ॥ २ ॥

अशस्तिहा स्तोत्रशंसनरहितानां शब्दाणां हन्तेन्द्रः अभिशस्तीः शस्तिहायां अभितोहिं-
सा येषां ते तादृशान् यद्वा अभिशस्तीः शत्रुक्ता हिंसाः अपाधमत् अपागमयत् अथ शत्रुहन्
मानतरं इन्द्रोद्युक्ती सर्वत्रयोत्तमानयशोयुक्तः । यद्वा तेषां घनाग्रहरणेन धनादिमात्र आञ्चवत्
सर्वतः प्रसिद्धोभवत् । अथोत्तरार्थं प्रत्यक्षकृतः हे वृहद्भानो वृहत्भानो महादीप्तिवा मरु-

द्रुण मरुत्वां सप्तगणायस्यसन्ति सप्तथोकः तादृश हे इन्द्र देवाः द्योतमानाः सर्वे देवाः सत्याय
आत्मनः सखिभावाय वे त्वां येमिरे नियच्छन्ति ॥ २ ॥

अग्निष्टोमे मरुत्वतीये प्रवइन्द्रायेत्ययं मरुत्वतीयः प्रगाथः । सूत्रितं च—प्रवइन्द्रायवृहते-
ति मरुत्वतीयः प्रगाथइति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते तृतीया—

प्रवइन्द्रायवृहतेमरुतो ब्रह्मार्चत ।

वृत्रंहन्ति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥ ३ ॥

प्र । वः । इन्द्राय । वृहते । मरुतः । ब्रह्मं । अर्चत । वृत्रम् ।

हन्ति । वृत्रहा । शतक्रतुः । वज्रेण । शतपर्वणा ॥ ३ ॥

हे मरुतो मितराविणः स्तोतारः वृहते महते वः स्तुत्यस्तोतृत्वलक्षणेन संबन्धेन युष्मदी-
यायेन्द्राय ब्रह्मसामलक्षणं स्तोत्रं प्रार्चत प्रोच्चारयत । ततो वृत्रहा वृत्रस्य पापस्यवा हन्ता शत-
क्रतुः शतविधकर्मा बहुविधमज्ञोवा इन्द्रः शतपर्वणा शतसंख्याकधारेण वज्रेण एतन्नामकेना-
युधेन वृत्रमपामावरकं वृत्राख्यमसुरं हन्ति युष्माभिरभिष्टुतः सन् हन्तु । हन्तेऽतद्यदागमः ॥३॥

अथ चतुर्थी—

अग्निमभरष्टपता धृपन्मनःश्रवश्चित्ते असद्रुहत् ।

अर्पन्त्वापो ज्वसा विमातरो हनो वृत्रं जया स्वः ॥ ४ ॥

अग्नि । प्र । भर । धृपता । धृपत् इमन्तः । श्रवः । चित् ।

ते । असत् । वृहत् । अर्पन्तु । आपः । ज्वसा । वि ।

मातरः । हनः । वृत्रम् । जयं । स्वं । रिति स्वः ॥ ४ ॥

हे धृपन्मनः शत्रूणां धर्षणशीलमनस्केन्द्र वेचित् तवैव बृहन्महदतिप्रभूतं श्रवोन्मसद-
स्ति । वदन् धृपता धृष्टेन मनसा युक्तः सन् अस्मभ्यमग्निमभर अग्नाभिमुत्प्रेन प्रकर्षेण सं-
पादय देहीत्यर्थः । हे इन्द्र आपो मातरः अरमाकमुत्पादनेहेतुत्वान्मातृभूताः । कथमपां मातृत्-
वः पृथिवी । पृथिव्याजोपधयइत्यादिश्रुतेः । तादृशआपः ज्वसा वेगेन व्यर्षन्तु विविधं

श्रुतिं प्रतिगच्छन्तु—कथमायोगच्छन्तीतिचेद तदाह—वृत्रं अपामावरितारं शत्रुं मेघं हनोजहि
वाइप । ततो मेघभेदनेनोदकानि विगच्छन्तु पुनरपि स्वः सर्वं भूतजातं जय ॥ ४ ॥

प्रथमे स्वरसाग्नि निष्केवल्ये यजायथाअपूर्व्येति स्तोत्रियः । तथाच सृज्यते—तेषां
स्तोत्रिया यजायथाअपूर्व्येति ।

तेषां सूक्ते पञ्चमी—

यज्जायथाअपूर्व्यमघवन्दृत्रहत्याय ।

तत्पृथिवीमप्रययस्तदस्तभ्राउतद्याम् ॥ ५ ॥

यत् । जायथाः । अपूर्व्यं । मघवन् । दृत्रहत्याय । तत् ।

पृथिवीम् । अययः । तत् । अस्तभ्राः । उत । द्याम् ॥ ५ ॥

हे अपूर्व्यं स्वतोव्यतिरिक्तेन पूर्वेण वर्जितं हे मघवन् मंहनीयघनवज्जिन्द्र वृत्रहत्याय
वृत्रासुरहननाय मघदा त्वं जायथाः उत्पन्नः प्रावृभूतोसि तत्तदानीमेव पृथिवीं मथमानामम-
थयः प्रसिद्धां दृढामकरोः । उतापिच तत्तदानीमेव द्यां द्युलोकमन्तरिक्षेण अस्वभाः निरुद्धाम-
कार्षीः । एतादृशं धीर्यं त्वदन्यस्य नसंभवतीत्यर्थं द्योतयितुमपूर्व्येतिपदम् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

तत्तेयज्ञोअजायतवदकउतहस्कृतिः ।

तद्विश्वमभिभूरसि यज्जातंयच्चजन्त्वम् ॥ ६ ॥

तत् । ते । यज्ञः । अजायत । तत् । अर्कः । उत । हस्कृतिः ।

तत् । विश्वम् । अभिभूः । असि । यत् । जातम् ।

यत् । च । जन्त्वम् ॥ ६ ॥

हे इन्द्र यद्यदा त्वमजायथाः तत्तदानीं ते त्वदर्थो महोमिष्टोमादिरजायत सोमपानार्थ-
मभूत् । उतापिच तदानीं हस्कृतिः । हसे हसने । हासकारी धीत्यर्थं क्रियमाणो हसस्य सूत्रकः
अर्कः अर्चनीयो मद्योपि अजायत । किंच तदा यजातं भूतजातं यच्च जन्वं इत्यार्थत्वन्म-
त्ययः जनितव्यं विश्वमस्ति तत्तद्वमभिभूरसि स्वमहिम्ना अभिभूतवानसि ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

आ॒मासु॑प॒क्कमैर॑य॒आसूर्य॑रोह॒योदिवि॑ ।

घ॒र्मन॑साम॑तप॒तासु॒वृत्तिभि॑र्जु॒ष्टं गिर्व॑णसे॒वृहत् ॥ ७ ॥ १२ ॥

आ॒मासु॑ । प॒क्कम् । ऐर॑यः । आ । सूर्य॑म् । रो॒हयुः॑ ।

दिवि॑ । घ॒र्मम् । न । साम॑न् । त॒पत॑ । सु॒वृत्ति॑र्भिः ।

जु॒ष्टम् । गिर्व॑णसे । वृहत् ॥ ७ ॥ १२ ॥

हे इन्द्र आमासु अपक्कासु गोपु पक्कं पय ऐरयः प्रैरयश्च । तथा मंत्रः—आमासुचिदधिपेपक्कमन्त्-
रिर्वि । किंच दिवि द्युलोके सूर्यमारोहयश्च पूर्वं पणयोनामासुराः अंगिरसां गाअपहत्यांशकार-
वृत्ते कस्मिंश्चित्पर्वते वाः स्थापितवन्तः ततो गिरसइन्द्रं स्तुत्वा गाः पुनरस्मभ्यमाहरेति तैरुक्कइ-
न्द्रो गवां स्थानं तमसावृतं दृष्ट्वा तत्र गोदर्शनाय द्युलोके सर्वमकाशकं सूर्यमारोहितवान् स्था-
पितवानसि । चादिलोपेविभाषेति पूर्वस्य ऐरयइत्यस्य ननिघावः । अथ परोक्षरुतोर्षर्चः हे स्तो-
तारः सुवृत्तिभिः शोभनाभिः स्तुतिभिः तपत इन्द्रं तौदणीकुरुत इन्द्रं स्तुतिभिः मवर्धयतेत्यर्थः ।
तत्रदृष्टान्तः—घर्मन यथा घर्म दीपनशीलं प्रवर्धयति सामन् सुषांसुलुगिति तृतीयायालुक् सामभि-
र्यथा तपन्ति तद्वद् । ततो गिर्वणसे गीर्भिवननीयायेन्द्राय जुष्टं प्रीतिकरं पयांसं वा वृहत्साम
गायत ॥ ७ ॥

॥ इति पठस्य पष्ठे द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

आनोविश्वास्विति पल्लुचं दशमं सूक्तं नृमेधपुरुमेधावृषो विपमसंख्याकानृहत्यः सप्तसंख्या-
काः सप्तोवृहत्यः इन्द्रोदेवता तथा चानुक्तान्तं—आनोविश्वासु पळिति । महाव्रते निष्केवत्ये वा-
हंतवृचाशीतो एतत्सूक्तं सृज्यतेहि पंचमारण्यके—आनोविश्वासुहृव्यो याइन्द्रभुजआधरेति ।

तत्र प्रथमा—

आ॒नो॒वि॒श्वा॑सु॒हृव्य॑इन्द्रः॑स॒मत्सु॑भूप॒तु ।

उ॒प॒ब्र॒ह्मा॑णि॒सर्व॑नानि॒वृत्र॑हा॒पर॑म॒ज्याः॑ ऋ॒ची॒पमः॑ ॥ १ ॥

आ । नुः । विश्वा॑सु । हृव्यः । इन्द्रः । स॒मत्सु॑ । भूप॒तु । उ॒प ।

ब्र॒ह्मा॑णि । सर्व॑नानि । वृ॒त्र॒हा । पर॑म॒ज्याः । ऋ॒ची॒पमः॑ ॥ १ ॥

ऋषिरनयेन्द्र एवंकरोत्वित्याशास्ते । विश्वासु सर्वास्तु समस्तु अमुरयुद्धेषु हव्यः सर्वैरेवै-
रात्परक्षणार्थमाह्वातव्यः एतादृशइन्द्रः नोस्माकं ब्रह्माणि स्तोत्राणि हवीरूपाण्यनानि वा उपा-
भूयतु उदकं अनुभावयतु सेवतामित्यर्थः । यद्वा एतानि अलंकरोतु तदागमनेन स्तोत्राणि हवीं-
षि वा अलंकृतानि भवन्ति । तथा सयनानि प्रायः सवनादीनि त्रीणिसवनानि च भूयतु । कीदृ-
शइन्द्रः वृत्रहा वृत्रस्यासुरस्य पापस्यवा हन्ता । परमज्याः युद्धेषु शत्रुहननार्थं परमा आविनश्वरी
ज्या भौवी यस्य सतथोकः । यद्वा परमान् बलेन प्रकृष्टान् शत्रून् जिनाति हिनस्तीति परमज्याः ।
ऋषीपमः स्तुत्या समः स्तुतिभिरभिमुखीकरणीय एतादृगिन्द्रः स्तोत्राणि भूयतिविवि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

त्वंदाताप्रथमोराधसामस्यसिसत्यईशानुक्त ।
तुविद्युन्नस्ययुज्यावृणीमहेपुत्रस्यशर्वसोमहः ॥ २ ॥

त्वम् । दाता । प्रथमः । राधसाम् । असि । असि । सत्यः ।
ईशानुक्त । तुविद्युन्नस्य । युज्या । आ । वृणीमहे ।
पुत्रस्य । शर्वसः । मुहः ॥ २ ॥

हे इन्द्र प्रथमः सर्वेषां मुख्यत्वं राधसां धनानां दातासि यद्वा धनदातृणां मध्ये त्वं
प्रथमजादिमोभवसि । तथा ईशानकृत् तवस्तोतृनीशानानैश्वर्ययुक्तान् कुर्वन् त्वं सत्यः सत्य-
कर्मासि यथार्थकर्मा भवतीत्यर्थः । यस्मादेवं तस्माद्वयं तुविद्युन्नस्य बहुधनवतः बहुन्नस्यवा
शर्वसोबलस्यपुत्रस्य शत्रुवधार्थं बलकारणत्वेनोत्पन्नत्वात् तत्पुत्रस्य अतएव महोमहतस्त्वव
मुज्या योग्यानि धनानि आवृणीमहे संभ्रजामहे ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

ब्रह्मातइन्द्रगिर्वणःक्रियन्तेअनन्तिद्रुता ।
इमाजुपस्वद्वर्षश्वयोजनेन्द्रपातेअमन्महि ॥ ३ ॥

ब्रह्म । ते । इन्द्र । गिर्वणः । क्रियन्ते । अनन्तिद्रुता । इमा ।
जुपस्व । हरिः । अश्व । योजना । इन्द्र । या । ते । अमन्महि ॥ ३ ॥

हे गिर्वर्णो गोर्भिवर्ननीयेन्द्र अनतिद्रुता सर्वानतिक्रम्य नभवन्ति इन्द्रगुणव्यापकानि यथार्थभूतानीत्यर्थः । तादृशानि यानि ब्रह्म ब्रह्माणि स्तोत्राणि ते त्वदर्थमस्माभिः क्रियन्ते हे हर्यश्व हरिवाश्वन् हे इन्द्र योजना योजनानि तव सम्पक् योजनशीलानि ता तानीमा इमानि स्तोत्राणि जुपस्व सेवस्व । किंच हे इन्द्र ते त्वदर्थं या यानि स्तोत्राणि अमन्महि वयमुच्चरामः तानि सर्वाणि सेवस्व ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

त्वंहिसत्योमघवन्नानतोवृत्राभूरिन्धृञ्जसे ।
सत्वंशविष्ठवज्रहस्तदाशुपेर्वाञ्चरयिमाकृधि ॥ ४ ॥

त्वम् । हि । सत्यः । मघवन् । अनानतः । वृत्रा । भूरि ।
निधृञ्जसे । सः । त्वम् । शविष्ठ । वज्रहस्त । दाशुपे ।
अर्वाञ्चम् । रयिम् । आ । कृधि ॥ ४ ॥

हे मघवन धनवज्जिन्द्र सत्यः सत्यकर्मा त्वमेव अनानतः केपामप्यग्रहः सन् भूरि भूरीणि वृत्रा वृत्राणि रक्षांसि न्युञ्जसे तानि प्रह्वीभावयसि न्यक्रोधीत्यर्थः । हिरवधारणे । हे शविष्ठ बलेनवृद्धतम हे वज्रहस्त वज्रोहस्ते यस्य सवथोकः । हे इन्द्र सतादृशस्त्वं दाशुपे तुभ्यं हविर्दत्तवत्ते यजमानाय रयिं घनादिकं अर्वाञ्चं अर्वाचीनं अभिमुखं यथागच्छति तथा आकृधि समन्तात्कुरु ॥ ४ ॥

चानुर्विशिकेहनिमाध्यंदिनसवने ब्राह्मणाच्छंसिगस्त्रे त्वमिन्द्रयशाप्रगाथेविकल्पिकोनु-
त्पः । सूत्र्यतेच—त्वमिन्द्रयशाजसीन्द्रकनुंनशा भरेति ।

तत्र पथमा रुक्ते पंचमी—

त्वमिन्द्रयशाअस्यृजीपीशवसस्पते ।
त्वंवृत्रार्णिहंस्यप्रतीन्येकद्रदनुंत्ताचर्पणीधृता ॥ ५ ॥

त्वम् । इन्द्र । यशाः । असि । ऋजीपी । शवसः । पते । त्वम् ।
वृत्राणि । हंसि । अप्रतीनि । एकः । इत् । अनुंत्ता । चर्पणिधृता ॥५॥

हे शवसस्पते वलस्य पाटयितः हे इन्द्र ऋजीष्युपार्जितोभिपुतः सोमः तद्दान् त्वं यशाः यशास्यसि भवसि । कथमस्य यशस्वित्वं तदाह—अप्रतीनि बलिभिरप्यप्रतिगतानि अवएव अनुत्ता अन्यैर्नोवुमशक्त्यानि वृत्राणि रक्षांसि त्वमेकइव असहायएव चर्षणिघृता असुरादिह-
ननद्वारेण मनुष्याणां धारकेण वज्रेण हंसि संपहरसि । अतएवास्य यशस्वित्वम् ॥ ५ ॥

अथ षठी—

तमुत्त्वानूनमसुरप्रचेतसंराधोभागमिवेमहे ।

महीवृत्तिःशरणातइन्द्रप्रतेसुम्नानोअश्रवन् ॥ ६ ॥ १३ ॥

तम् । ऊँ इति । त्वा । नूनम् । असुर । प्रइचेतसम् । राधः ।

भागम्इइव । ईमहे । महीइइव । कृत्तिः । शरणा । ते । इन्द्र ।

प्र । ते । सुम्ना । नः । अश्रवन् ॥ ६ ॥ १३ ॥

हे असुर बलवन् माणवन् हे इन्द्र यजक्तृगुणोस्ति तं मचेतसं प्रकृतज्ञानं त्वाउ इत्यवधा-
रणे पितृवत्पोषकं त्वमेव राधः धर्मादिसाधनं धनं नूनमिदानीमीमहे वयं याचामहे । तत्रदृष्टा-
न्तः—भागमिव यथा कश्चिदपिदभागभूतं धनं याचते तद्वत् इन्द्रोयजमानेभ्यः स्तोतृभ्यश्च ध-
नं प्रयच्छत्येव तस्माद्भागभूतं धनं यष्टारोवयं याचामहे । हे इन्द्र महीवृत्तिः कृत्तिर्यशोवानं
वा । कृतीउेदने करणेकिन् कृन्तत्यनेनेति ईदृशी कृत्तिरिव ते तव शरणा शरणं गृहमन्तरिक्षे
पुल्लोके मही महद्वतते । अत्रयास्कः—कृत्तिः कृन्वतेर्यशोवानंवा महीवृत्तिःशरणातइन्द्र सुम-
हत्तइन्द्र शरणमन्तरिक्षे कृत्तिरिवे'नि । किंच ते तव स्वभूतानि सुम्ना सुम्नानि पुत्रादिविषयसु-
त्तानिच नोस्मान्पाश्रवन् मकषेणाश्रुवतां व्यामुवन्तु । अश्वतेर्लेटचडागमः ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे त्रयोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

कन्यावारिति राधर्चमेकादशस्तुतं अत्रेः पुत्री अपाल्तात्या त्वदोऽपरिहारयानेन स-
केनेन्द्रंस्तुनवती अतःसैनकपिः मथमादिवीधेर्षकी शिष्टाः पंचानुष्टुभः इन्द्रोदेवता । तथाचानु-
द्धान्तं—कन्यावाः समानेव्यपालेनिहासोऽनुष्टुभं द्विपंचमादीति । निनियोगोलैंगिकः । अत्रे-

विहासमाचक्षवे—पुराकिलात्रिसुता अपालाब्रह्मवादिनी केनचित्कारणेन त्वग्दोषदुष्टासती अ-
 तएवदुर्भेगिति भर्त्रापरित्यक्ता पितुराश्रमे त्वग्दोषपरिहाराय चिरकालमिन्द्रमधिकृत्य वपस्तेषे ।
 साकदाचिदिन्द्रस्य सोमःपियकरोभवति तमिन्द्राय दास्यामीति युध्या नदीतीरं प्रत्यागमत् । सा
 तत्रस्तात्वा पथि सोममप्यलभत् तमादाय गृहं प्रत्यागच्छन्ती मार्गेषु तं चत्वाद् तद्भक्षणकाले
 देतवर्षणजातं शब्दं श्रावणां सोमाभियवध्वनिमिति मत्वा तदानीमेवेन्द्रः समागमत् आगत्य वा-
 मुवाच किमत्रग्रावाणोभिपुष्वन्तीति । सा प्रत्यूचे अत्रिकन्यास्तानार्थमागत्य सोमं दृष्ट्वा तं भक्षयति
 तद्भक्षणजो ध्वनिरेव नतु श्रावणां सोमाभियवध्वनिरिति । तथा प्रत्युक्तइन्द्रः पराडावर्तत गच्छ-
 न्तमिन्द्रं सापुनरन्नवीत् । किमर्थं निवर्तसे त्वंतु सोमपानाय गृहं गृहं प्रति गच्छसि तदानीमत्रा-
 पि ममदंष्ट्राभ्यां अभिपुतं सोमं पिव धानादींश्च भक्षयेति । सैवमिन्द्रमनाद्रियमाणासती पुनर-
 प्याह—अत्रागतं त्वामिन्द्रं इति न जानामि त्वयि गृहं आगते बहुमानं करिष्यामीतीन्द्रमुक्त्वा
 अत्रसमागतः इन्द्र एव नान्यइति निश्चित्य स्वास्थे निहितं सोममाह—हे सोम त्वमाग-
 तायेन्द्राय पूर्वं शनैः ततः शनैः क्षिपं परिक्षेवेति । ततइन्द्रस्तां कर्मयित्वा तस्या आस्पृश्व
 दंष्ट्राभिपुतं सोममपात् ततइन्द्रेण सोमेपीतेसति त्वग्दोषाद्दहं भर्त्रा परित्यक्तासती इदानीमिन्द्रेण
 संगता इति अपालायामुक्त्वा मीन्द्रस्तां व्याजहार । किं कामयसे तद्दहं करिष्यामीत्युक्ते सा वर-
 यचीकमव । ममपितुः शिरोरोमवर्जितं तस्योपरं क्षेत्रं फलादिरहितं ममगृहस्थानमप्यरो-
 मशं एतानि रोमफलादियुक्तं कुर्वित्युक्त्वायां तत्पितृशिरःस्थितां स्वलतिमपहाय क्षेत्रं च फलादि-
 युक्तं कृत्वा एतस्यास्त्वग्दोषपरिहाराय स्वकीयरथच्छिद्रे शकटस्य युगस्य च छिद्रे एतां त्रिवारं
 निश्कर्ष । तस्याः पूर्वाभिहतायाः त्वक् शल्पको द्वितीया गोधा तृतीया रुकलासोभूत् । तदइ-
 न्द्रस्तामप्यपालां सूर्यंसदृशत्वचमकरोदित्यैतिहासिकीकथा । एतच्च शाट्यायनब्राह्मणे स्पष्ट-
 मुक्तं—वद्ब्राह्मणं तच्छह्व्याख्यानसमये दर्शयिष्ये । एषोर्थः कन्यावारिण्यादिषु ऋक्षु प्रतिपाद्यते ।

तत्र सूक्ते प्रथमा—

कन्या॑ उ॒वार॑वा॒य॒तीसो॑म॒मपि॑सु॒तावि॑दत् ।

अस्तु॑ भर॒न्त्य॒न्नवी॑दिन्द्रा॒यसु॑नवै॒त्वाश॑क्राय॒सुनवै॑त्वा ॥१॥

क॒न्या । वाः । अ॒व॒इ॒द्यती । सोम॑म् । अपि॑ । सु॒ता ।

अ॒वि॒दत् । अस्तु॑म् । भर॒न्ती । अ॒न्न॒वी॒त् । इन्द्रा॑य । सु॒नवै॑ ।

त्वा । श॒क्राय॑ । सु॒नवै॑ । त्वा ॥ १ ॥

वाः उदकं प्रति अवायती स्नानार्थमप्यवगच्छन्ती कन्या अपाजानामसौ सुता सुतौ मागे
सोममप्यविद्वत् । विद्वद्योभे अउभत उडित्त्वं । तं सोमं अस्त्वं गृहंमति भरन्ती आहरन्ती सा
सोममन्नवीद । हे सोम त्वात्वाभिन्द्राय सुनवै ममदनैरेवाभिपुणवे । पुनर्हे सोम त्वां शक्राय
समर्थायेन्द्राय सुनवै इदानीमेवाभिपवं करवै । सोमभक्षणकाले दंतैर्दंतध्वनिं यावध्वनिमिति
मत्वेन्द्रः तामगमत् । एयोर्थः शाड्यायनब्राह्मणे स्पष्टमभिहितः—सावीर्यमप्यवयन्ती सोमांशु-
मविन्दत्समस्त्रादत्तस्यैहद्रावाणइव दन्ताज्जुः सइन्द्रः आब्रुवत् द्रावाणोवैवदन्तीति । सातम-
भिन्याजहार कन्यावारवायवीसोममपिसुताविदित्यस्येतद्दं द्रावाणइव दन्तावदन्तीति
विदित्वेन्द्रः पराडावर्तत तमन्नवीदसौमएपिवीरक इत्यादिनेति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

असौयएपिवीरकोगृहंमृहंविचाकंशत् ।

इमंजम्भंसुतंपिवधानावन्तंकरम्भिणंमपूपवन्तमुक्थिनम् ॥ २ ॥

असौ । यः । एपि । वीरकः । गृहम् । गृहम् । विचाकंशत् । इमम् ।

जम्भंस्तुतम् । पिव । धानावन्तम् । करम्भिणम् ।

अपूपवन्तम् । उक्थिनम् ॥ २ ॥

सा शक्रमन्नवीद—हेइन्द्र वीरको वीरः समर्थस्त्वं योसौ त्वं विचाकशत् काश्टदीप्तौ । य-
इन्द्रकिं शवरि रूपं धातोहेस्वच्छान्दसः । अत्यर्थं दीप्यमानः सन्न गृहंमृहं यजमानगृहंमति सोम-
पानाय त्वमेपि गच्छसि । अतस्तवगवापि जंभस्तं ममदनैरभिपुतमिमं सोमं पिव । कीदृशं धा-
नावन्तं धानाभ्रष्टययास्तद्वन्तं करंभिणं सक्तुमन्तं अपूपवन्तं पुरोडाशादिसहितं उक्थिनं स्तो-
त्रादिमुक्तेतादृशं सोममत्रैव विचेति । सा सोमेनसह धानादीनवेदयत्स्त्वोर्वचाकर्षीदित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आचनत्वाचिकित्सांमोर्धचनत्वानेमासि ।

शनैरिवशनकैरिन्द्रायेन्द्रोपरिस्त्व ॥ ३ ॥

आ । चन । त्वा । चिकित्सां । मोर्ध । चन । त्वा । न । इमासि ।

शनैर् इद्व । शनकैः इद्व । इन्द्राय । इन्द्रो इति । परि । स्त्व ॥ ३ ॥

पुनरपि सा तमनाद्व्याह—हे इन्द्र चनेति निपातसमुदायोवधारणार्थे त्वा त्वाचिवि-
त्सामोज्ञातुमिच्छामएव ममगृहमागच्छ तं त्वामिन्द्रइति जानीमएव इहमागएवागतं त्वा त्वां ना-
धीमसि नाधिगच्छामः । अत्रापि चनेत्यवधारणे । इह त्वामिन्द्रइति नजानीमः । इत्यपाला तमि-
न्द्रमुक्त्वा स्वास्येस्थितसोमं प्रत्याह—हे इन्द्रो क्षरणशील सोम अस्माभागतोयेन्द्राय तदर्थं पूर्वं
शनैः मन्दमन्दं ततः शनैरिव कुत्सितार्थे अकच् कुत्सितं शनैः शनैकैः क्षिप्रमित्यर्थः क्षिप-
मेव त्वं परिस्रव मदीयदंष्ट्राभिरभिपूयमाणःसन् परितः क्षरेति । तथा यज्ञेष्वपि प्रावन्निरभिपूय-
माणः सोमः प्रथमं शनैः परिस्रवति ततः शनैकैः क्षिप्रमिति तदभिप्रायेणोक्तं । ततइन्द्रः एतद्व्यक्तं
श्रुत्वा तदानीमेवमभिपुतं सोमं यज्ञस्थानीयादपालामुखादेवावासीत् । उक्तार्थः शाट्यायनकत्रा-
स्तगे स्पष्टमन्यथापि—अनाद्रियमाणैव तमन्नवीदाचनत्वाचिकित्सामोधिचनत्वानेमसीति पुराणं
सर्वयचांपालास्तौतीत्युपपर्यायतत्वं शनैरिव शनैरिवेन्द्रायेन्द्रोपरिस्रवेति ह्वाअस्यैमुखास्तौं
निरधयरसोमपीथइहवाअस्यभवति यएवंविद्वान् स्त्रीमुपजिघतीति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

कुविच्छकंकुवित्करंत्कुवित्रोवस्यंसस्करंत् ।

कुवित्पतिद्विषोयतीरिन्द्रेणसंगमामहे ॥ ४ ॥

कुवित् । शकंत् । कुवित् । करंत् । कुवित् । नः । वस्यंसः । करंत् ।

कुवित् । पतिद्विषः । यतीः । इन्द्रेण । संगमामहे ॥ ४ ॥

सोमं पीतवानिन्द्रोस्मानेवं करोत्वित्याह—सइन्द्रः कुविद्बहुवारमस्मान् शकत् शकत्
समर्थान् करोतु । किंच कुवित् बहुचास्मभ्यं करत् करोतु । किंच सएवेन्द्रोस्मान् कुवित् व-
हुकृत्वा वस्यसः वसीयसः अतिशयेन वसुमतः करोतु । करोतेः शक्नोतेश्च लेटचडागमः । इडा-
नीमात्रेयी अहमेवंकरिष्यामीति वदति पूर्वं कुविद्बहु पतिद्विषः त्वगदोषात् पतिभिर्भर्तृभिः व-
हुवारं द्विषाः अतएव यतीः पतिभ्यः सऋग्यादितोगच्छन्त्योवयं कैश्चित् अप्यनूहमानाः स-
त्यः संपतीन्द्रेण सह संगमामहे संगच्छामहे सर्वत्र पूजार्थं यहुवचनं । संगमशब्देनेन्द्रोपाला-
मचकमतेति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

इमानित्रीणिविष्टपानानीन्द्रविरोहय ।

शिरस्तनस्योर्वरामादिदंमुउपोदरे ॥ ५ ॥

इमानि । त्रीणि । विष्टपा । तानि । इन्द्र । वि । रोह्य । शिरः ।
तत्स्य । उर्वराम् । आत् । इदम् । मे । उप । उदरे ॥ ५ ॥

इन्द्रेण किंकामयसे तदास्पापीत्युक्ता सा वरमनया प्रार्थयते । हे इन्द्र इमानि त्रीणि विष्टपा
विष्टपानि स्थानानि सन्ति तानि त्रीणि स्थानानि विरोह्य उत्पादय । कानि तानि तदस्य मम
पितुः रोमवर्जितं शिरः स्वलतिमित्यर्थः तच्चापगमय रोमशं कुर्वित्यर्थः । उर्वरां तस्य ऊपर क्षेत्रं
सर्वसस्याढ्यं कुरु । आदनन्तरं मे मम उपोदरे उप उदरस्य समीपे यदिदं स्थानं गुह्यमित्यर्थः
तच्च त्वग्दोषे सत्यं जातरोमकं तदपि त्वग्दोषपरिहारेण रोमयुक्तं कुरु । एतानि त्रीणि स्थाना-
नि । एषोर्थः शाट्यायनके प्रपञ्चोक्तः—तामग्रवीदपाले किं कामयसीति साववीदिमानि त्रीणि
विष्टपेति स्वलतिहोस्यैपिता सन्हास्वलति चकारोर्वराद्वास्य नवज्ञे सोजज्ञ उपस्थेहास्यै रोमा-
णि नास्तुस्तान्युहं जज्ञिरइत्यस्योचराभूयसे निर्वचनायासौचयानइति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

असौ च यानं उर्वरादिमां तन्वमम ।

अथो तत्तस्य यच्छिरः सर्वाङ्गैर्मशाकृधि ॥ ६ ॥

असौ । च । या । नः । उर्वरा । आत् । इमाम् । तन्वम् । मम ।
अथो इति । तत्स्य । यत् । शिरः । सर्वा । ता । रोमशा । कृधि ॥ ६ ॥

उक्तमेवार्थमनया विवृणोति नोस्माकं पितुर्यासा उर्वरा यदिदमपरं क्षेत्रमस्ति आदन-
न्तरं मम इमां तन्वं इदं त्वग्दोषदुष्टं गुह्यस्थानं अथो अथापि च तदस्य वातस्य यच्छिरोरो-
मवर्जितमस्ति एतानि सर्वा सर्वाणि तानीमानि त्रीणि स्थानानि रोमशा रोमशानि
कृधि कुरु ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

स्वेरथस्य खेनसु खेयुगस्य शतक्रतो ।

अपालामिन्द्रं त्रिण्पूत्वकृणोः सूर्यत्वचम् ॥ ७ ॥ १४ ॥

स्वे । रथस्य । खे । अनसः । खे । युगस्य । शतक्रतो इति शतऽक्रतो ।
अपालाम् । इन्द्र । त्रि । पूत्वी । अकृणोः । सूर्यत्वचम् ॥ ७ ॥ १४ ॥

अनया अपालां सूर्यसदृशमभामकरोदित्याह—हे शतक्रवो हे शतसंख्याकयज्ञ बहुविधमज्ञवा हे इन्द्र रथस्य स्वकीयस्य खे पृथुतरेछिद्रे तथा अनसः शकटस्य खे तदपेक्षया अल्पे छिद्रे युगस्य खेच अल्पतरे सूक्ष्मे छिद्रे रथशकटयुगानां छिद्रेषु त्वग्दोषपरिहाराय त्रिवारं निष्कर्षणं पूत्वी पूत्वा शोधयित्वा ततः अपालामेतन्नामिकामविस्रुवां ब्रह्मवादिनीं सूर्यत्वचं सूर्यसामानत्वचमरुणोः अकरोः कल्याणतमरूपभाजमकरोरित्यर्थः । शाटचायनब्राह्मणे स्पष्टमभिहितं—ताखेरथस्याध्यवृहत्सागोभाभवत्तां खेनसोत्यवृहत्सासंभ्रिष्टकाभवत्तेपास्यनूच्यते खेरथस्यखेनसइति तस्यैह यत्कल्याणतमं रूपाणां तद्रूपमासेति । त्वग्दोषापनयनापाक्षादिद्वारेष्वतिकर्षणमिति । यस्त्वग्दोषद्रूपितःसन् एतत्सूक्तं षठिति तस्य त्वग्दोषमपगमय्य सूर्यसदृशकान्तिमिन्द्रः करोतीति सूक्तं प्रशस्यते ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

पांत्वमावइति त्रयस्त्रिंशद्वचं द्वादशं सूक्तं आंगिरसस्य श्रुतकक्षस्य सुकक्षस्यवार्षे ऐन्द्रं आयानुष्टुप् शिष्टागायत्र्यः तथानुक्रम्यते—पांतं त्रयस्त्रिंशच्छ्रुतकक्षः सुकक्षोवाद्यानुष्टुबिति । म्हावते गायत्रवृत्ताशीतौ मथमावर्जमिदं सूक्तमुत्तरंच । पंचमारण्यके सूत्रितंच—पुरुहूतंपुरुहूतमिवि शेपइति । मथमेरात्रिपयांथे होतुः शस्त्रे आद्यौ वृचौ स्तोत्रियानुत्सौ । सूत्रितंच—पांत्वमावो अंबसोपादुशिभ्यंभंसइति ।

तत्र मथमा—

पान्तमावोअन्धंसइन्द्रंमग्निप्रगांयत ।

विश्वसाहंसतक्रंतुंमंहिष्ठंचर्षणीनाम् ॥ १ ॥

पान्तंम् । आ । वः । अन्धंसः । इन्द्रंम् । अग्नि । प्र । गांयत ।

विश्वंसहंसम् । शतक्रंतुम् । मंहिष्ठम् । चर्षणीनाम् ॥ १ ॥

हे ऋत्विजः वोगुप्पदीयं अंबसः सोमलक्षणमन्नं आपांतं आभिमुख्येन विवतं । पा पाने छान्दसः शपेत्सुक् सर्वविधयश्छन्दसिविकल्पन्तेइति मल्लोकाव्ययेति षष्ठीप्रतिषेधाभावः । ततोन्वसइत्यस्य कर्तृकर्मणोरिति षष्ठी । सोममाभिमुख्येन पिबन्वमेतादृशमिन्द्रं प्रगायत प्रकर्षेणाभिमुत । कीदृशं विश्वसहं सर्वेषां शत्रूणामग्निभिवारं सर्वेषां भूतजातानां वा । अतएव श-

तक्रतुं बहुविधयज्ञानं बहुविधकर्माणं वा चर्यणीनां मनुष्याणां महिष्ठं धनस्पदावृतनं । यद्वा
यजमानानां यष्टव्यत्वेन पूजनीयमिन्द्रं गायतेति समन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया

पुरुहूतंपुरुष्टुतं गाथान्यं सनश्चुतम् । इन्द्र इति ब्रवीतन ॥ २ ॥

पुरुष्टुहूतम् । पुरुष्टस्तुतम् । गाथान्यम् । सनश्चुतम् ।

इन्द्रः । इति । ब्रवीतन ॥ २ ॥

हे ऋत्विग्यजमानाः पुरुहूतं यज्ञेषु बहुभिराहूतं पुरुष्टुतं बहुभिः स्तोत्रशस्त्रादिभिः स्तुतं अतएव
गाथान्यं गानयोग्यं गातव्यं सनश्चुतं सनातनतया प्रतिद्धं एवंविधं देवं इन्द्र इति पूर्यं ब्रवी-
तन ब्रूयात् । ब्रू व्यकायां वाचि इत्यस्य लोटि व्यत्ययेन धमस्तनवादेशः अतएव गुणः ॥२॥

अथ तृतीया-

इन्द्र इन्द्रो महानां दाता वाजानां नृनुः । मह्यं अग्निं इवायमत् ॥ ३ ॥

इन्द्रः । इत् । नः । महानाम् । दाता । वाजानाम् । नृनुः ।

महान् । अग्निं इत्तु । आ । यमत् ॥ ३ ॥

इन्द्र इत् पूर्वोक्तलक्षण इन्द्र एव नोऽस्मभ्यं महानां महतां वाजानामन्तानां यद्वा महानां व-
र्णव्यत्ययः मघानां धनानां वाजानामन्तानां च दाता भवतु । कीदृशः नृनुः नृतिशुभ्योः कूरितिकू-
रत्ययः ह्रस्वश्छान्दसः । सर्वंस्म नर्वयिता यद्वा नृनये औणादिकः तुमत्ययः धावोर्ह्रस्वश्छान्द-
सः स्तोत्रभ्यो भवादिनेता अतएव महान् स इन्द्रः अग्निं अग्निगतजानुकं अस्मभ्यं आयमत्
आयच्छतु ददातु । यद्वा स इन्द्रः अग्निं अस्मदग्निपुत्रं आगच्छत् धनं स्वहस्तयोः परिग्रह्य
अस्मानयतु धनं गृहीत्वा अस्मभ्यं ददात्वित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

अपां दुशिभ्यन्धसः सुदक्षस्य प्रहोपिर्णः । इन्द्रो रिन्द्रो यवांशिरः ॥ ४ ॥

अपात् । ऊँ इति । शिप्री । अन्धसः । सुदक्षस्य ।

प्रहोपिर्णः । इन्द्रोः । इन्द्रः । यवश्चाशिरः ॥ ४ ॥

शिमी शिपेहनूनासिकेवा शोभनहनूः यद्वा शिमाः शीर्षण्याः सुशिरस्त्राणः सइन्द्रपव-
होपिणः प्रकर्षेण देवान् हविर्भिर्जुहुवः सुदक्षस्य एतन्नामकस्य ऋपेः संबन्धि यवाशिरः श्री-
इपाके आइपूर्वस्य अपस्पृधेथामानृचुरित्यादिना धातोः शिरादेशः यवैरामिश्रितं यवैः सह
पक्वं इन्द्रोः सर्वतः पात्रेषु क्षरन्त अन्धसः सोमलक्षणमन्त्रमपादपिवद् । यद्वा अस्यसोमस्य
भागमिन्द्रार्थं परिकल्पितं सोमांशमपिवद् । उइत्यवधारणे ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तम्बुमिप्रार्चतेन्द्रंसोमस्यपीतये । तदिन्द्र्यस्यवर्धनम् ॥ ५॥ १५॥

तम् । ऊँ इति । अ॒भि । प्र । अ॒र्च॒त् । इन्द्र॑म् । सोम॑स्य ।

पी॒तये॑ । तत् । इत् । हि । अ॒स्य॒ । वर्ध॑नम् ॥ ५ ॥ १५ ॥

हे ऋत्विजः तमु तमेन्द्रं अङ्ग्याभिमुख्येन प्रार्चत प्रकर्षेण स्तुत । किमर्थं सोमपीतये अत्रा-
गत्य सोमपानाय । किमर्थं सोमपानायेति विशेष्यते तदाह—तदिव तत्सोमपानमेव अस्पृश्य
वर्धनं वर्धकं भवति खलु तस्मात्सोमपानजहर्षाय प्रार्चत ॥ ५॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

अथ षष्ठी—

अस्यपीत्वामदानां देवो देवस्योर्जसा । विश्वामिभुर्वनाभुवत् ॥ ६॥

अ॒स्य । पी॒त्वा । मदा॑नान् । दे॒वः । दे॒वस्य॑ । ओ॒र्जसा॑ ।

वि॒श्वो । अ॒भि । भु॒र्वना॑ । भु॒वत् ॥ ६ ॥

देवोद्योतमानइन्द्रः अस्य अस्माभिर्दियमानस्य सोमस्य मदानां मदकरान्, रमान् पीत्वा
पानं कृत्वा । यद्वा अस्य एतं सोमं पीत्वा । तथा मदानां मदसाधनादीनि भक्षयित्वा देवस्य शृ-
हेषु शोभमानस्य । यद्वा देवनशीलस्य देवैः काम्यमानस्य सोमस्य पानजायेन ओजना बर्धन
विश्वो भुवना सर्वाणि भुवनानि भूवजानानि अभिभुवत् अभिभवति । सोमस्य तामदइन्द्र्य-
कोत्स्यादिषु । सोमपानमदे सर्वाग्निवृषहननादिकर्माणि चकारेति । एवमत्रानि सर्वाणि भूवजानि
भवनादीनि कर्माण्यस्मादीनि ॥ ६ ॥

प्रथमेपयमि होतुःशस्त्रे त्यमुवःसत्रासाहमित्यादि सूक्तशेषः । सूत्रितंच—त्यमुवःसत्रासाहमि-
ति सूक्तशेषोभित्यमेधमिति । अमोपामिच्छावाकातिरिक्तोऽथ्ये त्यमुवःसत्रासाहमिति तृचेवैक-
ल्पिकःस्तोत्रियः । सूत्रितंच—त्यमुवःसत्रासाहं सत्रातेअनुकृष्टयइतिवा स्तोत्रियानुत्पाविति ।
व्यूढस्य दशरात्रस्य चतुर्थेहनि निष्केवल्ये एषएवतृचोनिविद्वानीयः । सूत्रितंच—इमंनुमायितं-
हुवे त्यमुवःसत्रासाहमिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते सप्तमी—

त्यमुवःसत्रासाहंविश्वामुगीर्ष्वार्यंतम् । आच्यावपस्युतये ॥ ७ ॥
त्यम् । ऊँ इति । वः । सत्रासहम् । विश्वामु । गीर्षु ।
आर्ष्यंतम् । आ । च्यवयसि । ऊतये ॥ ७ ॥

यजमानः स्तोत्रारं संचोष्याह हे स्तोतः सत्रासाहं सत्राशब्दोवहुवाचो बहूनामभिभवि-
तारं । यद्वा शत्रून् स्वयत्नेन संगस्य जेतारं वोयुष्मदीयेषु विश्वामु गीर्षु सर्वेषु स्तोत्रेषु आपतं
विस्तृतं सर्वेन्द्रपव स्तुयते तस्मात्तेषु विततं त्यं उइत्यवधारणे तपेवेन्द्र ऊतये अस्मद्रक्षणाय
आच्यावयसि । च्युद् हुइ गतौ । त्वदीयैः स्तोत्रियैस्तं प्रत्याभिमुख्येनागमय ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

युध्मंसन्तमनुर्वाणंसोमपामनंपच्युतम् । नरंमवार्यंकंतुम् ॥ ८ ॥
युध्मम् । सन्तम् । अनुर्वाणम् । सोमपाम् । अनंपच्युतम् ।
नरंम् । अवार्यंकंतुम् ॥ ८ ॥

एवंगुणोपेतं इन्द्रं आगमयेत्याह—युध्मं शत्रूणां संपहारकं सन्त्वं अतएवानुर्वाणमन्वैरप-
त्युतं अनभिगतं तस्मात् अनपच्युतं संग्रामेषु शत्रुभिरहिंसितं सोमशां सोमस्य पातारं अस्प
सोमस्य मदे सति अवार्यंकंतुं भ्रैरनिवारणीयकर्माणं नरं सर्वस्य नेतारं एतादृग्गुणोपेतमिन्द्र-
मागमयेति पूर्वेणसह संनन्वः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

शिक्षाणइन्द्रायआपुरुविद्वाँकंचोपम । अवानुःपार्येधने ॥ ९ ॥

शिक्ष । नः । इन्द्र । रायः । आ । पुरु । विद्वान् ।

ऋचीपम । अब । नः । पार्ये । धने ॥ ९ ॥

हे ऋचीपम स्तुत्यासम यद्वा ईपगतिर्हिंसादर्शनेषु अस्मादम् प्रत्ययः सर्वैर्गन्तव्य दर्शनीय वा उक्तगुणोपेत हे इन्द्र विद्वान् सर्वविषयज्ञानवान् त्वं शत्रुभ्यआहत्य रायोधनानि नोस्मत्पं पुरु बहुवारं शिक्ष प्रयच्छ । यद्वा पुरुइति रायोविशेषणं बहूनि धनानि प्रयच्छ । किं पार्ये पार्ये शत्रवः तत्रभवे धने आजिहीर्षिते शत्रुधने नोस्मानवरक्ष शत्रून्हत्वा तद्दनेनास्मान्पादयेत्यर्थः ॥९॥

अथ दशमी—

अतश्चिदिन्द्रणुपायाहिशतवाजया । इपासहस्रवाजया ॥ १० ॥ १६ ॥

अतः । चित् । इन्द्र । नः । उर्प । आ । याहि । शतवाजया ।

इपा । सहस्रवाजया ॥ १० ॥ १६ ॥

हे इन्द्र अतश्चिदस्मात्पुत्रोकादेव । यद्वा अस्माच्छत्रुस्थानात् शतवाजया शतसंख्याकं यत्पुत्रेण तथा सहस्रवाजया वाजोर्धं सहस्रसंख्यान्वयता बहुबलानेन इपा अन्नरसेन युवः सन् नोस्मानुपायाहि अधिकं आत्तिमुत्प्रेन आगच्छ ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

अथैकादशी—

अयामधीवंतो धियोर्ध्विः शक्रगोदरे । जयेमपृत्सुर्वज्जिवः ॥ ११ ॥

अयाम् । धीःवंतः । धियः । अर्वात्सुः । शक्र ।

गोदरे । जयेम । पृत्सु । वज्जिवः ॥ ११ ॥

हे शक्र समधेन्द्र धीवतः छन्दसौरइति मनुषोवत्वं कर्मकरणात् कर्मवन्तोवयं विप-
मुद्गजयार्थं कर्माणि अयाम् गच्छाम । ततः गोदरे हविदारणे अचरितीमात्पयः गवा
पर्वतानां दरमितः हे वज्जिवः वज्रवत् । यद्वा वजनं गपनं वज्रः तद्वात्तुः कुट्टिशः तद्वात्तुः पृष्ठ
सामोपु अर्वात्सुः सर्वतोमन्त्रिः त्वया दत्तैरर्वाः जयेम वयं तवादातृन् जेष्यामः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

व्यमुत्वाशतक्रतो गावोनयवसेष्व्वा । उक्थेपुंरणयामसि ॥ १२ ॥

वयम् । ऊँ इति । त्वा । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । गावः ।

न । यवसेषु । आ । उक्थेपुं । रणयामसि ॥ १२ ॥

हे शतक्रतो बहुमज्ञान बहुकर्मवन् वा इन्द्र त्वा सर्वतः उ इत्यवधारणे त्वामेव उक्थे-
पु स्तोत्रशस्त्रादिकेषु वयं रणयामसि इदंतोमसिः । आरणयामः शब्दयामः रमयामइत्यर्थः ।
वचस्पृष्टान्तः-गावोन यथा गोपातो यवसेषु तृणविशेषेषु गावो गाः पशूनात्समन्तात् स्मयति
तद्वत् । गावइति सर्वविधीनां छन्दसि विकल्पितत्वात् ओत्वाभावः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

विश्वाहिर्मर्त्यत्वाननुकामाशतक्रतो । अगन्मवज्जिन्नाशसः ॥ १३ ॥

विश्वा । हि । मर्त्येऽह्त्वना । अनुऽकामा । शतक्रतो इति

शतऽक्रतो । अगन्म । वज्जिन् । आऽशसः ॥ १३ ॥

हे शतक्रतो बहुमज्ञेन्द्र मर्त्यत्वना मर्त्यत्वानि सुषांसुसुगिति विश्वेराजादेशः संज्ञापूर्वक-
स्य विधेरनित्यत्वाद्दीर्घाभावः । विश्वाहि विश्वान्येव मर्त्यत्वानि अनुकामाकामानभिलाषाननु
गतानि कामोपेतानीत्यर्थः । मनुष्याश्चैतानि कामयन्तइत्यर्थः । तथास्तवि हे वज्जिन् वज्रव-
ज्जिन्द्र यदारोषयमपि आशसः आशंसनानि धनादिकामानगन् अवगच्छामः । मभेर्लेटि व-
हुलंछन्दसीति शपोलुक् म्वोश्चेति मकारस्य नकारः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

त्वेसुपुत्रशवसोऽर्चत्रकामकातयः । नत्वामिन्द्रार्तिरिच्यते ॥ १४ ॥

त्वे इति । सु । पुत्र । शवसुः । अर्चत्रन् । कामऽकातयः ।

न । त्वाम् । इन्द्र । अर्ति । रिच्यते ॥ १४ ॥

हे शवसपुत्र बलनिमित्तमुत्पन्नत्वाद्ब्रह्मस्यपुत्रेन्द्र कामकातयः केने शब्दे कामपराः
कावयः शब्दायेषां भवन्ति ते तथोक्ताः वाहशामनुष्याः त्वे त्वयि स्वपुत्रन् स्वत्वकामाभि-

पूरणार्थं सुष्ठु वर्तन्ते तस्मान्मर्त्यत्वानि कामोपेतानीत्युत्पन्नं । वृत्ववर्तने खडि छान्दसोविकरण
स्यलुक् बहुलंछन्दसीति रुडागमः । यत्पवं ततः हे इन्द्र त्वां कश्चिदपि देवोनातिरिच्यते वन्दे
धनेनवा अतिरिक्तः समर्थोनास्ति ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

सनोऽपन्त्सनिष्ठयासंघोरयाद्रवित्वा । धियार्विद्धिपुरंध्या ॥ १५ ॥ १७ ॥

सः । नः । ऽपन् । सनिष्ठया । सम् । घोरया । द्रवित्वा ।

धिया । अविद्धि । पुरंध्या ॥ १५ ॥ १७ ॥

हे वृषन् कामानां वर्धितरिन्द्र सपूर्वोक्तलक्षणस्त्वं सनिष्ठया पणुदाने घनादेर्दातृत्वमया
घोरया सपन्नानां भयकारिण्या अतएव द्रवित्वा द्रावयिष्या शत्रूणां पलायिष्या । द्रवतेरि-
द्धचूपत्ययः । पुरंध्या बहूनां धारयिष्या पोषयिष्या धिया तादृशेन कर्मणा नोस्मान् समवि-
द्धि समन्तात्प्राप्तय । अवतेर्लेटि बहुलछन्दसीति शपोलुक् बहुलवचनात्सिपइडागमः । अस्मान्
धनदानादिना रक्षेत्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

अथ षोडशी—

यस्तेनूनंशतक्रतुविन्द्रद्युञ्जितमोमदः । तेनूनंमदेमदेः ॥ १६ ॥

यः । ते । नूनम् । शतक्रतो इति शतक्रतो । इन्द्रं ।

द्युञ्जितमः । मदेः । तेन । नूनम् । मदे । मदेरिति मदेः ॥ १६ ॥

अत्र सोमः स्तूपते—हे शतक्रतो शतविधप्रज्ञान हे इन्द्र द्युञ्जितमः यशस्वितम योपद
मार्यत्यनेनेति मदे.सोम. य. सोम. नूनं पुरा ते त्वदर्थमस्माभिरभिपुतोस्ति । तेन अस्माभि
प्रदीयमानसोमेन नूनमिदानीं मदे तत्पानेन मदे तव सजाते सति अस्मानपि मदे. धनादिदा-
नेन त्वं मादय । मदीहर्षे अवान्तर्णोतिष्यर्थः । बहुलमिति शप् ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

यस्तेचित्रश्रयस्तमोयदंन्द्रवृहन्तमः । यओजोदातमोमदः ॥ १७ ॥

यः । ते । चित्रश्रवःक्षतमः । यः । इन्द्र । वृत्रहृत्क्षतमः ।

यः । ओजःक्षतमः । मर्दः ॥ १७ ॥

हे इन्द्र चित्रश्रवस्तमः अतिशयेन नानाविधकीर्तिः सोमदः सोमः ते त्वदर्थमस्मात्तिर-
भिषुतः यः सोमः वृत्रहन्तमः अतिशयेन पापानां हन्ता । किंच यः सोमः ओजोदातमः अति-
शयेन बलस्य दाता तेनास्माभिर्दीयमानेन सोमेन त्वं माघेरिति पूर्वेणसंबन्धः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

विद्वाहियस्तेन्द्रिवस्त्वादत्त सत्यसोमपाः । विश्वांसुदस्मरुष्टिपुं ॥ १८ ॥

विद्वा । हि । यः । ते । अद्रिद्वः । त्वाददत्तः । सत्य । सोमदपाः ।

विश्वांसु । दस्म । रुष्टिपुं ॥ १८ ॥

हे अद्रिवः अद्रिर्वज्रः तद्वत् हे सत्य यथार्थं कर्मन् सोमपाः सोमस्यपावः दस्म दर्श-
नीय यद्वा शत्रूणामुपहापयिवरिन्द्र विश्वांसु रुष्टिपु सर्वेषु सोमस्यदातृषु यजमानेषु त्वादत्तः
त्वयादत्तः ते त्वदीयोयोरपिरस्ति तं विद्वाहि यद्धारोवयं अपि जानीमएव । यद्वा हे इन्द्र सर्वेषु
यष्टृषु मध्ये वयं ते त्वदीयमेव नान्यदीयमिति त सोमं जानीमएव । यः सोमः त्वादत्तः अस्मा-
भित्स्त्वदर्थं दीयते अत्र त्वादेशश्छान्दसः ॥ १८ ॥

मथमेपर्यायेच्छावाकस्य इन्द्रायमद्वनेस्तुतमिति स्तोत्रियः । सूत्रितंच-इन्द्रायमद्वनेस्तुतमि-
न्द्रमिद्वाथिनो बृहदिति ।

तत्र मथमा सूक्ते एकोनविंशती-

इन्द्रायमद्वनेस्तुतं परिष्टोभन्तु नो गिरं । अर्कमर्चन्तु कारवः ॥ १९ ॥

इन्द्राय । मद्वने । सुतम् । परिं । स्तोभन्तु । नः ।

गिरं । अर्कम् । अर्चन्तु । कारवः ॥ १९ ॥

मद्वने माघते, कनिष् मदनशीलायेन्द्राय तदर्थं सुतमभिषुतं सोमं नोस्मदीया गिरः
स्तुतिलक्षणावाचः परिष्टोभन्तु स्तोत्रितः स्तुतिकर्मां परितः सोमं स्तुवन्तु । ततः कारवः स्तु-
तिकारिणः स्तोतारश्च अर्कं सर्वैरर्चनीयं सोममर्चन्तु पूजयन्तु ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

यस्मिन्विश्वाअधिश्चिरोरणन्तिसप्तसंसदः । इन्द्रंसुतेहवामहे ॥ २० ॥ १८ ॥

यस्मिन् । विश्वा । अधि । श्चिः । रोः । णन्ति । सप्त ।

सप्तसंसदः । इन्द्रम् । सुते । हवामहे ॥ २० ॥ १८ ॥

यस्मिन्निन्द्रे विश्वा, सर्वाः श्रियः कान्तय, अधि अविकं भ्रयन्ति अतिशयेन तेजस्वी-
त्यर्थः । किञ्च सप्त सप्तसख्याकाः संसदः सम्यग्यज्ञेषु कर्मकरणार्थं सीदन्तीति संसदो होवका
यस्मिन् रणन्ति सोमप्रदानार्थं रमन्ते । यद्वा य शब्दयन्ति स्तुवन्ति तं पूर्वोक्तलक्षणमिन्द्रं हवे
सोमेभिषुते सति हवामहे वयं सोमपानायाह्वयामः ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठेष्टादशोवर्गः ॥ १८ ॥

अथैकविंशी-

त्रिकद्रुकेषुचेतनं देवासो यज्ञमन्नत । तमिहर्धन्तुनो गिरः ॥ २१ ॥

त्रिहर्कद्रुकेषु । चेतनम् । देवास । यज्ञम् । अन्नत ।

तम् । इत् । वर्धन्तु । न् । गिरः ॥ २१ ॥

हे देवासो देवा इन्द्रादयः त्रिकद्रुकेषु आभिष्वविकेष्वहस्तु ज्योतिर्गौरापुरिति त्रिकद्रु-
काः तेषु चेतन चितीसंज्ञाने चेतन्ति जानन्ति अनेन स्वर्गादिकमिति चेतन, ज्ञानसाधनं यन्न
अन्नत अतन्वत स्वै स्वै, कर्मभिः पालनैश्च विस्तारितवन्तः । तनुविस्तारे लडि बहुलछद्सीति
विकरणस्यलुक् वनिपत्योच्छन्दसीति उपधालोप । तमित् तमेव अस्मदीय यज्ञं नोस्माक
गिर, स्तुतिलक्षणावाचो वर्धतु वर्धयन्तु ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

आत्वाविशन्विन्द्वं समुद्रमिवसिन्धव । नत्वामिन्द्रातिरिच्यते ॥ २२ ॥

आ । त्वा । विशन्तु । इन्द्वं । समुद्रमइव । सिन्धवः ।

न । त्वाम् । इन्द्र । अति । रिच्यते ॥ २२ ॥

हे इन्द्र इन्द्रवः सवन्तः अस्माभिर्दीयमानाः सोमाः त्वा त्वां आविशन्तु सर्वतः प्रवि-
शन्तु । तत्रदृष्टान्तः—समुद्रमिवसिन्धवः स्यन्दमाना नद्योयथा समुद्रं जलाशयं सर्वतः प्रविशन्ति
तद्वत् । यतएवं तस्मात् हे इन्द्र त्वां कश्चिदपि देवोवलेन धनेनवा नातिरिच्यते नातिरिक्तोस्ति
सामर्थ्यवान् त्वचोधिकोनास्तीत्यर्थः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

विव्यकथं महिनाद्यपन्नभक्षंसोमस्यजागृवे । यइन्द्रजठरेषुते ॥२३॥

विव्यकथं । महिना । दृपन् । भक्षम् । सोमस्य ।

जागृवे । यः । इन्द्र । जठरेषु । ते ॥ २३ ॥

हे दृपन् कामानां वर्षितः हे जागृवे जागरणशीलेन्द्र त्वं तस्य सोमस्य भक्षं पानं प्रति
महिना स्वमहिना विव्यकथं सर्वतो व्याप्तवानसि । व्यचेदिति धलि अस्यासस्योभयेपामिति
संभसारणं । हे इन्द्र यः सोमः ते जठरेषु उदरेषु प्रविशति तस्य पानं व्याप्तवानसीतिशेषः ॥२३॥

अथ चतुर्विंशी—

अरंत इन्द्रकुक्षये सोमो भवतु वृत्रहन् । अरुधामंभ्य इन्द्रवः ॥ २४ ॥

अरम् । ते । इन्द्र । कुक्षये । सोमः । भवतु । वृत्रहन् ।

अरम् । धामंभ्यः । इन्द्रवः ॥ २४ ॥

हे वृत्रहन् वृत्रस्यापामावरकस्याहुरस्य पापस्यवा हन्तहे इन्द्र सोमोस्माभिर्दीयमानस्ते
तव कुक्षये अरमलं पर्याप्तो भवतु । किंच इन्द्रवः सर्वतः क्षरणाशीलाः सोमाः तव धामभ्यः ना-
नाविधेभ्यः शरीरेभ्यः तव तेजोभ्योवा अरमलं पर्याप्तो भवन्तु । अनेन तेजसा हविर्भक्तिवमस्तीति
सूचितं । अस्मदीयाः सोमाएव तव कुक्षये देहेभ्योपि पर्याप्तो भवन्तु नान्यदीया इतिभावः ॥२४॥

अथ पञ्चविंशी—

अरमश्वायगायति श्रुतकंभो अरुगवे । अरुमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ २५ ॥

अरम् । अश्वाय । गायति । श्रुतकंक्षः । अरम् ।

गवे । अरम् । इन्द्रस्य । धाम्ने ॥ २५ ॥

श्रुतकक्षोनामऋषिः गवाश्वदिजाभार्थमिन्द्रं स्तौति—अयं श्रुतकक्षः एतन्नामऋषिः
अश्वाय इन्द्रेण दीयमानायाश्वाय एतदर्थं अरमलं गायति इन्द्रविषयं स्तोत्रं करोति । तथा
गवे अरमलं गायति इन्द्रस्य इन्द्रकर्तृकाय दात्रे गृहाय तदर्थं च अरं पर्याप्तं स्तौति । यदश्वान-
दिकमिन्द्रः प्रयच्छति तस्मै गायतीति । यद्वा इन्द्रस्येति कर्मणि पृथी गवादिजाभार्थमिन्द्रं स्तौ-
ति ॥ २५ ॥

अथ पङ्क्तिशी—

अरं हिष्मासुतेपुणः सोमेष्विन्द्रभूपसि । अरंते शक्रदावने ॥ २६ ॥ १९ ॥

अरम् । हि । स्म । सुतेपु । नः । सोमेषु । इन्द्र । भूपसि ।

अरम् । ते । शक्र । दावने ॥ २६ ॥ १९ ॥

हे इन्द्र सुतेष्वभिपुतेषु नोऽस्मदीयेषु सोमेषु । हिष्मेत्यवधारणे त्वमेव तेषां पाने अलं प-
र्याप्तो भूपसि भवसि । यद्वा सोमेष्वभिपुतेषु सत्सु नोऽस्माकं पर्याप्तं धनं भूपसि । भूपसौ त्वं प्रा-
पय । तथा हे शक्र समर्थेन्द्र दावने धनादिकस्य दात्रे ते नुष्यं अस्माभिर्दीयमानाः सोम-
अरमलं पर्याप्ता भवन्तु ॥ २६ ॥

॥ इति पद्यस्य पद्ये एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

अथ सप्तविंशी—

पराकात्ताच्चिदद्रिवस्त्वानक्षन्तनोगिरः । अरंगमामतेव्यम् ॥ २७ ॥

पराकात्तात् । चित् । अद्रिवः । त्वाम् । नक्षन्तु । नः ।

गिरः । अरम् । गमाम् । ते । व्यम् ॥ २७ ॥

हे अद्रिवः वज्रवन्निन्द्र नोऽस्मदीयागिरः इतो निर्गताः स्तुतयः पराकात्तात् । चिद्व्यर्थः । अदि-
द्रादपि त्वां नक्षन्त व्यामुवन्तु किमुत समीपात्त्वा अश्रुव-तामिति । नक्षतेर्व्याप्तिकर्मणो नशतेर्वा
लेटि त्तिपि रूपं । एवं सति स्तोतारो वयं त्वदीयं धनमरमलं पर्याप्तं गमाम् त्वत्तो गच्छाम ॥ २७ ॥

आभिष्टविकेषूप्रथ्येषु तृतीयसवने प्राज्ञाच्छंभिन एवासासिवीरयुरिति वैकल्पिकः स्तो-
त्रियः । सन्निवंच—उवासासिवीरपुरेवाहस्यसृष्टेति ।

तस्मिन्प्रथमा सूक्तेष्टाविंशी-

ए॒वाह्य॑सि॒वीर॒यु॒रेवा॑शूर॒उ॒तास्त्रि॑रः । ए॒वाते॒राध्य॑म॒नः ॥ २८ ॥

ए॒व । हि॑ । अ॒सि॑ । वी॒र॒इ॒युः । ए॒व । शू॒रः । उ॒त ।

स्त्रि॒रः । ए॒व । ते॑ । रा॒ध्य॑म॒ । म॒नः ॥ २८ ॥

हे इन्द्र त्वं वीरयुः वीरान् युद्धकर्मणि समर्थान् शत्रून् हन्तुं कामयमान एवासि भवसि खलु । हि प्रसिद्धौ । अतएव त्वं शूरः सामर्थ्यवानेव भवसि । उतापिच स्थिरः संग्रामे धैर्यवान् भवसि एकत्रस्थित्वैव शत्रून् संपहरस्यत्यर्थः । एवंसति ते तव मनोराध्यं स्तुतिगिराराधनीयमेव यतोनेन मनसा त्वं शत्रुवधं संग्रामे धैर्यादिकंच करोषीति तवमनएव सर्वैः स्तुत्यमित्यर्थः ॥२८॥

अथैकोनविंशी-

ए॒वारा॒तिस्तु॑वी॒मघ॑वि॒श्वेभि॑र्धा॒यिधा॒तृभिः॑ । अथा॒चिदिन्द्र॑मे॒सचा॑ ॥ २९ ॥

ए॒व । रा॒तिः । तु॒वि॒इ॒म॒घ॒ । वि॒श्वे॑भिः । धा॒यि॒ । धा॒तृ॒इ॒जिः ।

अथं॑ । चि॒त् । इ॒न्द्र॒ । मे॒ । स॒चा॑ ॥ २९ ॥

हे तुविमघ तुविरिति बहुनाम बहुधनवनिन्द्र विश्वेभिर्विश्वैर्धातृभिः कर्माधारकैः यद्वा देवानां हविदानेन पोषयितृभिः सर्वैर्ब्रह्मणैः तव रातिर्गवाश्वघनादिदानं धायि तैर्धायितएव । दधातेर्लुङि कर्मणिरूपं । चिदेवाथे । अथ अतएव हे इन्द्र एवंविध त्वं मे यदुर्मयापि सचा धनादिदानेन कर्मसहायो भव ॥ २९ ॥

अथ विंशी-

भो॒पु॒ब्र॒ह्मे॒वंत॑न्द्र॒यु॒र्भु॒वो॒वाजा॑ना॒पते॑ । मत्स्वा॑सु॒तस्य॑गो॒मंतः॑ ॥ ३० ॥

भो॒ इति॑ । सु॒ । ब्र॒ह्मा॑इ॒व । त॒न्द्र॒युः । भु॒वः । वा॒जा॒ना॒म् ।

प॒ते॑ । मत्स्व॑ । सु॒तस्य॑ । गो॒मंतः॑ ॥ ३० ॥

हे वाजानापते अन्वानापते वतानां वा हे इन्द्र तन्द्रयुः निष्कारणं निवृत्तकर्मवत्वाद्ब्रह्मण्युको ब्रह्मेव ब्राह्मणइव । अथापि तद्दर्शे भाष्यतइति । यास्कोकमनुस्राय तंद्रयुक्तइत्युक्तं ।

अथवा यागादिकर्मपरित्यागेनालस्यमिच्छन् नास्तिको ब्राह्मणइव त्वं मोषु भुवः सुदु मा भ-
षः । सर्वदा अस्मात्कर्मान्वितो भवेत्याशासनं । तदेवाह—सुतस्याभिपुतस्य ततो गोमतः गव्येन
क्षीरेण दग्धावा मिश्रणवतः सोमस्य पानेन मत्स्व भाय । ह्येभ्यः ॥ ३० ॥

अथैकविंशी—

मानं इन्द्राभ्या ईदिशः सूरो अक्तुष्वार्यमन् । त्वायुजा वनेम तत् ॥ ३१ ॥

मा । नः । इन्द्र । अ॒भि । आ॒दिशः । सूरः । अ॒क्तुषु ।

आ । य॒मन् । त्वा । यु॒जा । व॒नेम । तत् ॥ ३१ ॥

हे इन्द्र आदिशः आदेशारः समन्तादायुधान्यवितिसृजन्तः सूरः सृगती सर्वत्र सरण-
शीलाराक्षसाः अक्तुषु रात्रिषु दिवापि नोस्माकं माभ्यायमन् आभिमुख्येन मा नियन्तारोभव-
न्तु । यथागताश्चेत् तदा तदक्षःकुलं त्वा त्वया युजा सहायेन वयं वनेम अहन्म । अथ कथ-
ञ्चय हिंसार्थाः । वनचेवि पठितत्वारिसिद्धार्थः ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी—

त्वयेदिन्द्रयुजावयं प्रतिब्रुवीमहिस्पृधः । त्वमस्माकं तव स्मसि ॥ ३२ ॥

त्वया । इत् । इन्द्र । यु॒जा । व॒यम् । प्र॒ति । ब्रु॒वीम॒हि ।

स्पृ॒धः । त्व॒म् । अ॒स्माक॑म् । तव । स्म॒सि ॥ ३२ ॥

हे इन्द्र त्वयेत् । इदवधारणे । त्वयैव युजा सहायेन स्पृधः स्पर्धमानान् शत्रून् वयं प-
तिब्रुवीमहि निराकुर्वीमहि । प्रतिवचनं निराकरणं । उत्तरार्धेन इन्द्रसाहाय्यमेव प्रतिपादय-
ति—हे इन्द्र त्वमस्माकं भवसि स्तुत्यस्तोत्रयष्टयष्टवत्या त्वमस्माकं भवसि । वयं तवस्मसि
भवामः । तथारण्यकं—त्वमिदं सर्वमसि तववयंसः त्वमस्माकमसीति । तस्मात्त्वया सहायेन
शत्रून् हन्यामेति ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्त्रिंशी—

त्वामिद्वित्वापयोनुनोनुवन्श्वरान् । सर्वाय इन्द्रकारवं ॥ ३३ ॥ २० ॥

त्वाम् । इत् । हि । त्वाऽयवः । अनुऽनोनुवतः । चरान् ।
सखायः । इन्द्र । कारवः ॥ ३३ ॥ २० ॥

हे इन्द्र कर्मोपद्रवपरिहारादनन्तरं त्वायवः त्वां धनादिदानार्थं कामयमानाः अतएव अनुनोनुवतः नैतेर्यद्ब्रह्मन्तस्य शतरिक्तं । अनुक्रमेण पुनःपुनः स्तुतिं कुर्वन्तः तस्मात्तव सखायः सखिमृताः कारवः स्तोतारः त्वामिव इदवधारणे त्वामेव चरान् स्तुतिभिः परिचरन्तु वलु । हीवि पसिद्धार्थः । चरतेल्लेच्यडागमः । हियोगादनिघातः ॥ ३३ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे विंशोवर्गः ॥ २० ॥

उद्धेति चतुस्त्रिंशद्वचं त्रयोदशसूक्तं सुकक्षस्वार्थं गायत्रैन्दं अन्यात्विन्द्रक्रुदेवताका । तथाचानुक्रान्तं—उद्धचतुस्त्रिंशत्सुकक्षोन्त्यैन्द्रार्थवीति । द्वितीयेपर्याये होतुःशस्त्रे उत्तमायर्जपितःसूक्तं । सूत्रिवंच—उद्धेदभीत्युत्तमामुद्धरेदिति । महावतेप्यस्य विनियोगः पूर्वसूक्तैः नसहोक्तः । ज्योतिष्टोमे ब्राह्मणाच्छंतिशस्त्रे आयस्तृचः । सूत्रिवंच—उद्धेदभीतिवित्त इन्द्रक्रुदुविदंसुतमिति यायेति । तथातोयामे मैत्रावरुणातिरिक्तोक्तये अयंतृचोत्तुत्पः । सूत्रिवंच—पदघकच्चवृत्रहनुद्धेदमिश्रुतामघमानोविश्वागिरिति ।

तत्र प्रथमा—

उद्धेदमिश्रुतामर्घवृत्पुंसंनर्यापसम् । अस्तारमेपिसूर्य ॥ १ ॥

उत् । घ् । इत् । अ॒भि । श्रुत॑र्म॒घम् । वृ॒त्प॒ञ्जम् ।

नर्य॑ऽअपसम् । अस्तार॑म् । ए॒पि । सूर्य॑ ॥ १ ॥

सुकक्ष इन्द्रगुणानाह—हे सूर्य द्वादशसु भ्रातृषु इन्द्रोपि सूर्यात्मना पठितः तस्मात्सूर्यात्मक सुवीर्यं हे इन्द्र श्रुतमर्घं सर्वदा देयत्वेन विख्यातधनं अतएव वृषभं याचमानानां धनस्य वर्षितारं नर्यापसं नरहितं नर्यं नरहितकर्माणं अस्तारं दानशौडं औदार्यवन्तं एतादृशानुभावं अभितः उदेपि । इदवधारणे । तमेव तस्यपत्ने सूर्यात्मना उद्धतोति । धेति पसिद्धी ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

नव्योनवतिपुरोविभेदवाहोऽजसा । आर्हिचवृत्रहावधीत् ॥ २ ॥

नव । यः । न॒व॒तिम् । पुरः । वि॒भेद॑ । वा॒हु॒ऽओजसा॑ ।
अ॒र्हिम् । च॒ । वृ॒त्र॒ऽहा । अ॒व॒धी॒त् ॥ २ ॥

यद्भद्रः नव नवतिं नवनवतिसंख्याकाः एकोनशतसंख्याकाः शंवरस्य पुरः पुरीः बाह्वो
जसा स्वबाहुबलैर्नैव विभेद दिवोदासाय भिनत्तिस्म । तथाचमंत्रः—दिवोदासायनवर्तित्वनै-
न्द्रःपुरोव्यैरच्छंवरस्येति । सवृत्रहा वृत्रासुरस्यहन्ता सद्भद्रः अर्हिच न केनाप्यहन्तव्यं मेव
अपामावरकं वृत्रं वा अवधीत् सद्भद्रोस्माकं धनं ददात्वित्युत्तरेण संबन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

स॒न॒इन्द्रः॑ शि॒वः स॒खा श्वा॒वृ॒द्धो म॒द्य॒र्व॒मत् । उ॒रु॒धारे॑व॒दो॒हते ॥ ३ ॥

सः । नुः । इन्द्रः । शिवः । सखा । अश्व॑ऽवत् । गो॑ऽमत् ।
य॒र्व॑ऽमत् । उ॒रु॒धारे॑ऽव । द॒ो॒ह॒ते ॥ ३ ॥

सपूर्वाकलक्षणः शिवः कल्याणतमः सखा यद्व्यष्टव्यस्तोत्स्तुत्यलक्षणेन संबन्धेना-
स्माकं मित्रभूतः एतादृशइन्द्रः अश्ववत् अश्वयुक्तं गोमत् पश्वादिसहितं यवमत् । अथवादि-
न्यइति व प्रतिषेधान्मतुषो वत्वाभावः । यवइति धान्यविशेषः धान्ययुक्तं धनं नोस्मभ्यं दोह-
ते । दोग्धु ददातु । दृष्टान्तः—उरुधारेव दोहनकाले प्रभूतपयोधारा यद्वा बहूनां पोषयिषी
गौः यथा वत्सस्य पयोदोग्धि तथा प्रभूतं धनमस्माकं दोग्धु ददातु । दुहेर्लेटचडागमः ॥ ३ ॥

अमोयमि मैवावरुणातिरिक्तोक्थे यदद्येतवृचःस्तोत्रियः स्रूचतुपूर्वेण तुचेन सहोदाहृतम् ।

तस्मिन्मथमा सूक्ते चतुर्थी—

य॒द्य॒क॒चं॑ वृ॒त्र॒ह॒नु॒दगा॑ अ॒भि॒सूर्य॑ । स॒र्व॒त॒दिन्द्र॑ ते॒व॒शे ॥ ४ ॥

यत् । अ॒द्य । क॒त् । च॒ । वृ॒त्र॒ऽह॒न् । उ॒त्त॑ऽअगाः । अ॒भि ।
सूर्य॑ । स॒र्व॑म् । तत् । इन्द्र॑ । ते॒ । व॒शे ॥ ४ ॥

हे वृषहन् वृषस्यापामावरकस्य मेघस्य हन्तः हे सूर्य सूर्यात्मकेन्द्र अद्यास्मिन्द्विने यद्
कञ्च यत्किञ्चिद् पदार्थजातमभि अभिमुखीकृत्य उदगाः इण्गमौ उत्पूर्वः वस्य लुङि गादेशः ।
स्वतेजसा उद्भवः प्रादुर्भूतोसि तदा तत्सर्वं स्थावरजंगमात्मकं जगद् ते तव वशोभवति त्वदधी-
नं भवति । उदितेसूर्ये त्वदर्थं प्राकर्म कुर्वन्ति जुह्वति च ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

यद्वाप्रवृद्धसत्पतेनमराइतिमन्यसे । उतोतत्सत्यमित्तव ॥५॥२१॥

यत् । वा । प्रवृद्ध । सत्पते । न । मरै इति । मन्यसे ।

उतो इति । तत् । सत्यम् । इत् । तव ॥ ५ ॥ २१ ॥

वाशब्दः समुच्चये अपिच हे प्रवृद्ध स्ववलेन प्रवर्धमान सत्यते सतांपते स्वप्रकाशाधिक्ये-
न सतां नक्षत्राणां पते हे इन्द्र नमरै इति मनुष्यवद्बोधकेनाहं नन्निये इति यद्यदि मन्यसे दु-
ध्यसे । सृष्ट्वाणत्यागे सेटचडागमः वैतोन्यत्रेत्यैकारः । उतो अपिच तव त्व नन्निये इति मननं
सत्यमित् यथार्थमेव । इन्द्रो नन्नियते इत्यर्थे मंत्रान्तरं—नरास्याअपरंचनजरसा(मरतेपतिरिति) ॥५॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे एकाविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

अथ षष्ठी-

येसोमांसःपरावतिथेअर्वावर्तिमुन्विरे । सर्वास्ताँइन्द्रगच्छसि ॥६॥

ये । सोमांसः । परावति । ये । अर्वावर्ति । मुन्विरे ।

सर्वान् । तान् । इन्द्र । गच्छसि ॥ ६ ॥

हे इन्द्र ये सोमांसः सोमाः परावति विप्रकृष्टेतिदूरदेशे ये सोमाः अर्वावति अन्तिकत्वमे
देशे च मुन्विरे छन्दसि द्विवचनस्य विकल्पितत्वाद्ब्रह्मद्विवचनाभावः सुनोतेः कर्मणि क्ति व्य-
रप्येनश्लुः येसोमाः अस्विगिभरभिपूयन्ते सर्वान् दूरे समीपेचाभिपूयमाणांस्त्वान् सोमान् गच्छ-
सि तत्पानार्थं युगपद् प्राप्नोषि । अनेनेन्द्रस्य सर्वगतत्वं सूचितम् ॥ ६ ॥

अप्तोर्यामि ब्राह्मणाच्छंसिनोविरिकोवध्ये तमिन्द्रंवाजयामसीति स्तोत्रियस्त्वृचः । सूत्रिर्व
च—तमिन्द्रंवाजयामसि महोर्द्वेयोजसेति । व्यूहस्य दशरात्रस्य पंचमेहनि निष्केवस्ये अ-
यमेवदचोनिविदानीयः । सूत्रिवंच व्यूहस्येतिर्वडे—मरुत्वाँइन्द्रमोहूस्तमिन्द्रंवाजयामसीति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते सप्तमी—

तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । सृपां वृषभो भुवत् ॥ ७ ॥

तम् । इन्द्रम् । वाजयामसि । महे । वृत्राय । हन्तवे ।

सः । सृपां । वृषभः । भुवत् ॥ ७ ॥

यजमाना आहुः तं पूर्वोक्तलक्षणमिन्द्रं वाजयामसि वाजयामः सोमेन स्तुतिभिर्वा वाजवन्तं बलवन्तं कुर्मः । किमर्थं महे महते वृत्राय अपामावरकं वृत्रासुरं हन्तवे हन्तुं सोमपानेन मत्तः स्तुतिभिर्वा स्तुतः सन् वृत्रहन्तवे वाजयामसि वाजवन्तं करोतीत्यर्थं तत्करोतीति णिच् षाविष्ठवदिति णेरिष्ठवद्वायाव टेरिति टिलोपः विन्मतोर्लुगितिवचनात्मतुपोलुक् । वृषा धनानां सेका दाता सइन्द्रः वृषभः अस्माकं स्तोतृणां सोमस्य दातृणां धनादिसेचको दाता भुवत् भवतु ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

इन्द्रः सदामने कृत ओजिष्ठः समदेहितः । द्युम्नी श्लोकी सोम्य ॥ ८ ॥

इन्द्रः । सः । दामने । कृतः । ओजिष्ठः । सः । मदे ।

हितः । द्युम्नी । श्लोकी । सः । सोम्यः ॥ ८ ॥

सइन्द्रः दामने स्तोतृभ्यो धनादिदानाद्यैव कृतः प्रजापतिना सृष्टः किञ्च ओजिष्ठः ओजस्वितमः सएवेन्द्रः मदे माघन्यपनेनेति मदः सोमः तस्मिन् प्रजापतिना सृष्टिकाळे द्विव सोमपानार्थं च निहिवइत्यर्थः । द्युम्नी द्युष्टं द्योवतेर्धशोवान्भवेति । यशस्वी अन्नवान्वा अवश्य श्लोकी श्लोकः स्तुतिः तदान् सइन्द्रः सोम्यः सोमार्हो भवति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

गिरावन्नो न संभृतः सवन्लो अनपच्युतः । ववक्षन्नृष्यो अस्तृतः ॥ ९ ॥

गिरा । वन्नः । न । समभृतः । सवन्लः । अनपच्युतः ।

ववक्षे । नृष्यः । अस्तृतः ॥ ९ ॥

गिरास्तुविलक्षणया वाचा स्तोत्रभिः संभृतः उत्पादितः तीक्ष्णीकृतः । तत्रदृष्टान्तः—व-
ज्रोन वज्रायुधं यत्कर्तृभिर्निशितधारो यथाभवति तीक्ष्णीक्रियते तद्वत् स्तोत्रभिः स्तुत्या सं-
भृतः अतएव सत्तलः बलसहितः तस्मादनपच्युतः परैरप्रच्युतः अनभिगतइत्यर्थः तादृशः क्र-
प्योमहान् दीप्यमानोवा अस्तुतः युद्धे शत्रुभिरर्हसितइन्द्रः ववक्षे स्तोत्रभ्योघनादिकं वो-
हुमिच्छति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

दुर्गेचिन्नःसुगंक्षधिगृणानइन्द्रगिर्वणः । त्वंचमघवृन्वशः ॥ १० ॥ २ ॥

दुःक्षे । चित् । नः । सुःगम् । कृधि । गृणानः । इन्द्र ।

गिर्वणः । त्वम् । च । मघइवन् । वशः । १० ॥ २२ ॥

हे गिर्वणः गीर्धर्वननीयेन्द्र गृणानः स्तोत्रभिः स्तूयमानस्त्वं नोस्माकं दुर्गेचिन्नं दुर्गमे-
पि मार्गं सुगं सुगमं पन्थानं कृधि तथाकुरु । हेमघवन् धनवन्निन्द्र त्वं चशब्दश्चेदर्थे यदि व-
शः सोमपानार्थं तापदादृष्टमान् कामयेथाः तदा पन्थानं शोभनगमनं कुरुष्व वष्टेल्लेचडाग-
मः चशब्दयोगादनिघातः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथैकादशी—

यस्यतेनूचिदादिशंनमिनन्तिस्वराज्यम् । नदेवोनाधिगुर्जनः ॥ ११ ॥

यस्य । ते । नु । चित् । आःदिशम् । न । मिनन्ति ।

स्वःराज्यम् । न । देवः । न । अधिःगुः । जनः ॥ ११ ॥

हे इन्द्र यस्य ते तव आदिशं आदिशति नयति सर्वत्र अनयेति आदिगुणं औणादि-
कः करणेपन्थयः । यद्वा आदेशपदादिक् आना भावेक्तिर् त्वदीयामातां नूचिदिशानीं पुराच
नमिनन्ति केचिदपि न हिंसन्ति । किञ्च स्वराज्यं तव स्वभूतं राज्यं च यद्वा स्वशब्देन स्वर्गो-
भिधीयते स्वर्गस्वामित्वं च । नहिंसन्ति हिंसकानाह नदेवः त्वदन्योदेवोपि च तथाप्यधिगुः अ-
ध्वगमनः संग्रामोत्तरमाणो वीरोपि न च जनः प्रादुर्भूतोमनुष्योपि एते नमिनन्तीत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

अधात्तेअप्रतिष्कृतं देवीशुष्मंसपर्यतः । उभेसुशिप्ररोदसी ॥ १२ ॥

अर्ध । ते । अप्रतिष्कृतम् । देवी इति । शुष्मम् ।

सपर्यतः । उभे इति । सुशिप्र । रोदसी इति ॥ १२ ॥

हे सुशिम सुहनो शोभनशिरस्त्राणेन्द्र अधापिच देवी देव्यौ स्वतजसा दीप्यमाने उभे-
रोदसी द्यावापृथिव्यौ अपतिष्कृतं स्कुइति सौत्रोधातुः स्तंभनेवर्तते शत्रुभिरपविरोधनीयं वे
त्वदीयं शुष्मं परबलशोपकं बलं सपर्यतः पूजयतः त्वदधीनेएव भवतः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

त्वमेतदधारयः कृष्णासुरोहिणीपुत्र । परुष्णीपुरुशत्पयः ॥ १३ ॥

त्वम् । एतत् । अधारयः । कृष्णासु । रोहिणीपु ।

त्र । परुष्णीपु । रुशत् । पयः ॥ १३ ॥

अस्य सामर्थ्यमेवोपपादयति हे इन्द्र कृष्णासु कृष्णवर्णासु गोपु तथा रोहिणीपु वर्णा-
दनुदात्तात्तोपधात्तोनइतिडोप् रोहितवर्णासुच परुष्णीपु गोपु रुशत् रोचतेर्दीप्तिकर्मणः दीप्य-
मानं श्वेतं एतत्परिदृश्यमानं पयः क्षीरं त्वमधारयः धारयसि तस्मात् त्वद्वलं पूजयत्वइति
सामन्वयः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

विषदहेरधं त्विपोविश्वेदेवासो अक्रमुः । विदन्मृगस्य तान् अमः ॥ १४ ॥

वि । यत् । अहेः । अर्ध । त्विपः । विश्वे । देवासः ।

अक्रमुः । विदत् । मृगस्य । तान् । अमः ॥ १४ ॥

अधापिच अहेः अहन्तव्यस्य वृत्रासुरस्य त्विपः तेजोरूपाद्बुध्वासा त्रीताः मद्वा तस्य
प्रभावेन परिगमिता विश्वे सर्वे देवासो देवाः यद्यदा व्यङ्गमुः विशिधं पाद्निहरणमकुर्वन् स्व-
स्थानं परित्यज्यान्वदेशमगच्छन्वित्यर्थः । तदानीं मृगस्य । एवंतान् भीषयितुं वृत्रो मृगरूपोभवत् ॥

तद्रूपस्य संबन्धि अमः सर्वतोगमनशीलं बलं तज्जातं भयंवा तान् सर्वां देवान् विद्वत् अविन्द्वत्
प्राप्नोदित्यर्थः । तस्यासुरस्येन्द्रो निवारकोहन्ता भवदित्युत्तरेण संबन्धः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

आहुमेनिवरोमुंबहृत्रहादिष्टुपौंस्यम् । अजातशत्रुरस्तृतः ॥ १५ ॥ २३ ॥

आत् । ऊँ इति । मे । निष्ट्वरः । भुवत् । वृत्रहा । अदिष्ट ।

पौंस्यम् । अजातशत्रुः । अस्तृतः ॥ १५ ॥ २३ ॥

आत् उदित्यवधारणे देवानां भोत्या सर्वतोगमनानन्तरमेव मे स्तोत्रस्तुत्यलक्षणेन संबन्धेन मम
संबन्धी अयमिन्द्रः निवरः वृत्रासुरस्य निवारयिता हन्ता भुवत् अभवत् । ततो वृत्रहा वृत्रस्य
हन्तेन्द्रः पौंस्यं पुंसः कर्म पौंस्यं । यद्वा स्त्रीपुंसाभ्यामिति भवार्थेऽस्य नकारस्य यकारो वर्णव्य-
त्ययेन । पुंसीन्द्रेभवं । यद्वा बलनामैतत् स्वबलं अदिष्ट यस्य राज्ये विशति निदधाति तद्वाज्यं
स्ववशमकरोत् इत्यर्थः । ततः प्रभृति इन्द्रः अजातशत्रुः अनुत्पन्नशत्रुः अस्तृतः संग्रामे परैर-
हितितथाभवत् ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे त्रयोविंशोवर्गः ॥ २३ ॥

अथ षोडशी-

श्रुतं वीवृत्रहंतं मंप्रशर्धर्षणीनाम् । आशुपेराधत्सेमहे ॥ १६ ॥

श्रुतम् । वः । वृत्रहन्तं मम् । प्र । शर्धम् । चर्षणीनाम् ।

आ । शुपे । राधत्से । महे ॥ १६ ॥

हे ऋषिगणदारः श्रुतं बलवत्तया मत्सिद्धं अतएव वृत्रहन्तं अविशयेन वृत्रहन्तारं शर्धं
बलभूतं वेगवन्तं वा एवाइशमिन्द्रं चर्षणीनां मनुष्याणां बोधुष्याणां आशुपे । अश्रुतेऽति उत्त-
मइति निष् व्यत्ययेन उपत्ययः बहुलं छन्दसीत्यङागमः । तमिन्द्रं स्तुतिभिः प्रीणापित्वा युष्मभ्यं
प्रकर्षेण अश्रुवै प्रयच्छामीत्यर्थः । किमर्थं महे महत्त्वे राधत्से धनाय धनं युष्मभ्यं दातुम् ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

अयाधिपार्चगव्युपापुरुङ्गाम्नुपुरुष्टुत । यत्सोमेत्सोमआर्भवः ॥ १७ ॥

अ॒या । धि॒या । च॒ । ग॒व्य॒इ॒या । पुरु॑इ॒नाम॒न् । पुरु॑इ॒स्तुत॒ । यत् ।
सोमे॑इ॒सोमे॒ । आ । अ॒भ॒वः ॥ १७ ॥

हे पुरुनामन् बहुविध शक वृत्रहादिनामोपेत । यद्वा बहुस्तुतिमन् नामयन्ति स्तुत्यं देवं
वशं नपन्त्यनेनेतिनाम स्तोत्रं । अतएव पुरुष्टुत बहुभिरभिष्टुतेन्द्र सोमे सोमे अस्मदीयेषु सोमेषु तं
ययदा आभवः तेषां पानार्थं समन्ताद्भवः तदा वयमया अनया कीदृशया गव्यया गाआत्म-
नइच्छन्त्या धिया अनया बुद्ध्या युक्ता भवेम सोमं पीतवति त्वयि वयं गवादिमुक्ता भवेम-
त्यर्थः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

बोधि॒न्म॒नाइ॒दंस्तु॒नोवृ॒त्रहा॒भूर्पा॒सुतिः॑ । शृ॒णोतुं॑श॒क्रआ॒शिर्ष॒म् ॥ १८ ॥

बोधि॒त्इ॒म॒नाः । इत् । अ॒स्तु । नः । वृ॒त्र॒इ॒हा । भूर्इ॒आसु॒तिः ।
शृ॒णोतुं॑ । श॒क्रः । आ॒इ॒शिर्ष॒म् ॥ १८ ॥

अथ परोक्षकृतः वृत्रहा वृत्रहन्ता भूर्पासुतिः बहुपुदेशेषु इन्द्रार्थं सोमआसूयतेभिषूयत-
इति तादृशः । यद्वा बहूनि सोमादिहवींषि इन्द्रार्थं आसूयन्ते हूयन्तेइति तादृशः बोधिन्मनाः
बुधअवगमने औणादिकइनिप्रत्ययः यस्य मनः स्तोतृणामभिमतं बुध्यते जानातीति तथोक्तः
इदवधारणे नोस्माकं बोधिन्मना एवास्तु सर्वदास्मदभीप्सितानि जानात्वेत्यर्थः । यद्वा एता-
दृशइन्द्रो नोस्माकं यज्ञेभवत्विति । तवः शक्रः संग्रामे शत्रुहननसमर्थइन्द्रः आशिर्षं अस्मदी-
यां स्तुतिं आशासनं वा शृणोतु ॥ १८ ॥

ज्योतिष्टोमे चातुर्विंशिकेहनि माध्यन्दिने मैत्रावरुणस्य कयात्वंनऊत्येति वृचोतुत्सुः
सन्नितं च—होत्रकाणां कयानश्चित्रआभुवद कयात्वंनऊत्येति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते एकोनविंशी—

कया॒त्वंन॑ऊ॒त्याभि॒प्रम॑न्दसेवृ॒पन् । कया॑स्तो॒तृभ्य॒आम॑र ॥ १९ ॥

कया॑ । त्वम् । नः । ऊ॒त्या । अ॒भि । प्र । म॒न्द॒से ।
वृ॒प॒न् । कया॑ । स्तो॒तृभ्यः॑ । आ । अ॒म॒र ॥ १९ ॥

हे वृषन् कामानां वर्षितरिन्द्र कया केन ऊत्या अव रक्षणादिषु गत्यर्थे ऊतियूतीत्या-
दिना निपातिवः केनाभिगमनेन नोस्मानभि अभितः प्रमन्दसे प्रकषेण मादयसि अस्मदी-
यं यज्ञं प्रति सोमपानार्थमागमनेनवा त्वदीयस्तुतिश्रवणार्थमागमनेनवा कदास्मान् प्रमादय-
सीति । किंच कया केनाभिगमनेन स्तोत्रयोस्मभ्यं धनमाभर आविर्भाषि इतीन्द्रं स्तोत्रा
पृच्छति ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

कस्य वृषांसुते सचां नियुत्वान् वृषभोरणत् । वृत्रहा सोमं पीतये ॥ २० ॥ २४ ॥

कस्य । वृषा । सुते । सचां । नियुत्वान् । वृषभः ।

रणत् । वृत्रहा । सोमं पीतये ॥ २० ॥ २४ ॥

वृषा इन्द्रः कस्य यजमानस्य सचा सुते क्विभिः सहाभिपुत्रे सोमे अनेन तद्दान्यसो-
ददयते कस्य यज्ञे सोमपीतये सोमपानाय तदर्थं रणत् रमते । कीदृशः नियुत्वान् नितरां युव-
न्नि मिश्रयन्ति स्वबलेन शत्रूनि नियुतः मरुतः तद्दान् । यद्वा नियुतइति वायोर्वाहनाश्वाः
सवायुः कदाचित्तंघ्राणे इन्द्राय स्वाश्वानदात् तद्दान् वृषभः धनानामर्षां वा वर्षकः वृत्रहा वृषस्य
हन्तेन्द्रः कस्य यज्ञे रमते इदानीं नोस्मदीयं यज्ञं प्रत्यागच्छतु । यद्वा कस्याध्वरे रमते नकुत्रा
पि । किंतु अस्मद्यज्ञे एव सोमपानार्थं संक्रोडते ॥ २० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

अथैकाविंशी-

अग्नीपुणस्त्वं रयिमन्दसानः सहस्रिणम् । प्रयन्तावोधिदाशुपे ॥ २१ ॥

अग्नि । सु । नः । त्वम् । रयिम् । मन्दसानः । सहस्रिणम् ।

प्रयन्ता । वोधि । दाशुपे ॥ २१ ॥

हे इन्द्र त्वं मन्दसानः अस्माभिर्दत्तेन सोमेन मोदमानः सन् सहस्रिणं सहस्रसंख्याकं
रयिं धनं नोस्मभ्यं सु सुष्टु आश्याभर । तदेवाह-त्वं दाशुपे हविर्दत्तवते यजमानाय प्रयन्ता
धनादेः प्रदाता कर्मणो निपन्तावा भवानीति वोधि युष्पस्य । युष्मदभ्यगमने भौवादिकः सोदि
एतद्देवैः विकरणस्यदुक् हेधिः धित्वेवकारोपच्छान्दसः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी-

पत्नीवन्तःसुताइमउशन्तोयन्तिवीतये । अपांजग्मिर्निचुंपुणः॥२२॥

पत्नीवन्तः । सुताः । इमे । उशन्तः । यन्ति । वीतये ।

अपाम् । जग्मिः । निचुम्पुणः ॥ २२ ॥

पत्नीवन्तः सोमसेकार्थं पत्न्यः पालयिष्यः आपोवसवीवर्यं एकधनाश्च तद्वन्तः सुता अस्माभिरभिपुताः इमे गृहस्थाः चमसस्थाश्च सोमाः उशन्तः आत्मनः पानं कामयमानाः सन्तो-
यन्ति इन्द्रं गच्छन्ति । किमर्थं वीतये आत्मनः पानाय । किंच निचुंपुणः निचांतपृणइति
यास्कं । चमुअदने निचांतोभक्षितः पृणः प्रीणयिता यद्वा निचमनेन प्रीणातीति भक्षणेन
तर्पयतीति निचुंपुणः । अभिपुदस्य सोमस्य अप्सुप्रक्षेपासंभवात् सामध्यादृजीपरूपः सोमोऽ-
स्ते । तादृशाः सोमः अपांजग्मिः अपामितिनलोकाभ्ययेतिपृष्ठीप्रतिषेधाभावश्छान्दसः अपइत्य-
र्थः । यद्वा अपामध्वं वा अपःप्रतिवा जग्मिः गमनशीलः साधुगन्तावा सोमध्वेन्द्रं गच्छति तस्यवध-
थकाले ऋजीपमप्सुमास्यन्तीति वचनादप्सु ऋजीपरूपः प्रक्षिप्यते । तदाह अपांजग्मिरिति ॥२२॥

अथ त्रयोविंशी-

इष्टाहोत्राअसृक्षतेन्द्रंरुधासोअध्वरे । अच्छावश्रुथमोजसा॥२३॥

इष्टाः । होत्राः । असृक्षत । इन्द्रम् । रुधासः । अध्वरे ।

अच्छ । अवश्रुथम् । ओजसा ॥ २३ ॥

अपांजग्मिरिति सामध्यादवध्वथदिनएवकुर्वन्तीत्युक्तं तत्प्रसंगादाह-अध्वरेस्मदीये यते वृ-
धासो हविर्भिरिन्द्रं वर्धयन्तः इष्टा इष्टवन्तो यागं कृतवन्तः सप्तसंख्याका होत्राः होत्रका अवश्रु-
थमन्त्यदिवसं अच्छ प्रति ओजसा स्ववेजसा सहिवा इन्द्रमसृक्षत विसृजन्ति । यावदवध्वथं
सप्तहोत्रका यजन्तीति ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी-

इहत्यासंधमाद्याहरीहिरण्यकेश्या । वोह्लामग्निप्रयोहितम् ॥२४॥

इह । त्या । सधृष्टमाद्या । हरी इति । हिरण्यकेश्या ।
बोह्लाम् । अग्नि । प्रयः । हितम् ॥ २४

एषाव्याख्याता । अत्रापि वाक्यार्थोविधीयते—सधमाद्या इन्द्रेणसह हविर्भिस्त्वर्पयितव्यौ यद्वा संप्राप्ते सहमाद्यन्तौ हिरण्यकेश्या हिरण्यमयस्कन्धगतकेशवन्तौ त्या तो प्रसिद्धौ हरी हरि-
वदणोवैतन्नामकावन्तौ इहास्मिन्पक्षे हितं हितकरं प्रयो हवीरूपमक्षं अग्निलक्ष्य बोह्लाम् इन्द्रं
बहतां प्रापयतामिति ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी—

तुभ्यंसोमाःसुताइमेस्तीर्णवर्हिर्विभावसो । स्तोतृभ्यइन्द्रमावह ॥ २५ ॥ २५ ॥

तुभ्यम् । सोमाः । सुताः । इमे । स्तीर्णम् । वर्हिः । विज्ञावसो
इति विज्ञावसो । स्तोतृभ्यः । इन्द्रम् । आ । वह ॥ २५ ॥ २५ ॥

हे विभावसो विशेषेण भासमान वसुमन यद्वा विशिष्टाया विज्ञाः षष्ठ्यदीप्तयः निवसन्ति
अत्रेति विभावसुरग्निः हे वाट्याग्ने तुभ्यं त्वदर्थं इमे सोमाः सुताःअग्निपुत्राः तथा वर्हिः स्तीर्णं
तस्मात्स्तोतृभ्योस्मभ्यं अस्मदर्थं इन्द्रं सोमधानार्थमावह आह्वय यज्ञं प्रति प्रापयेत्यर्थः ॥ २५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे पंचविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

अथ षड्विंशी—

आतेदभंविरोचनादध्रत्नाविदाशुपे । स्तोतृभ्यइन्द्रमर्चत ॥ २६ ॥

आ । ते । दक्षम् । वि । रोचना । दधत् । रत्ना । वि ।
दाशुपे । स्तोतृभ्यः । इन्द्रम् । अर्चत ॥ २६ ॥

ऋषिक्रंविग्ग्यजमानानप्रत्याह । हे षष्ठः दाशुपे इन्द्राय हविर्दत्तवते ते तुभ्यं रोचना रो-
चनं दीप्यमानं दक्षं बलं आभिमुख्येन विदधत् इन्द्रोविदधातु यद्वा रोचनमिति स्वर्गः देवते-
जसा दीप्तं रोचननामानं लोके विदधातु । तथा रत्ना रत्नानि च तुभ्यं करोतु । हुधाञ्चारणपो-
षणयोः । लेटि घोर्लोपोलेटिचेत्याकारलोपः अडागमः । हे स्तोतारः स्तोतृभ्यः इन्द्रविषयस्तो-
त्रकारिभ्योयुष्मभ्यं च बलरत्नादिकं इन्द्रः कुरुवां तस्मान्मिन्द्रं यूयमर्चत हविर्भिः स्तुतिभिश्च
पूजयत ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी-

आते^१दधामीन्द्रियमुक्थाविश्वांशतक्रतो । स्तोतृभ्य^२इन्द्रमृळय ॥२७॥

आ । ते । दधामि । इन्द्रियम् । उक्था । विश्वा । शतक्रतो
इति शतस्रक्रतो । स्तोतृभ्यः । इन्द्र । मृळय ॥ २७ ॥

हे शतक्रतो इन्द्र ते तव इन्द्रियं वीर्यवन्तं सोमं विश्वा उक्था सर्वाणि स्तोत्राणि आद-
धामि संपादयामि । हे इन्द्र त्वं स्तोतृभ्यः मृळय सुखय ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी-

भद्रंभद्रंनृआभरेपमूर्जशतक्रतो । यद्विन्द्रमृळयांसिनः ॥ २८ ॥

भद्रमृद्रमृद्रम् । नः । आ । भ्र । इपम् । ऊर्जम् । शतक्रतो इति
शतस्रक्रतो । यत् । इन्द्र । मृळयांसि । नः ॥ २८ ॥

हे शतक्रतो शतविधकर्मन् शतमत्तवा इन्द्र भद्रंभद्रं कल्याणतमं अथ सुखोत्पादकंवा
धनं नोस्मभ्यमाभर आसंपादय देहि । तथा इपमञ्जं ऊर्जमन्नरसं यद्वा बलवदन्नञ्च देहि
नोस्मान् यद्यदि मृळयांसि सुखयसि तर्हि तव धनादिकं देहीति । मृळसुखने ष्यन्तस्य
लेट्यहागमः ॥ २८ ॥

अथैकोनविंशी-

सनोविश्वान्याअंसुवितानिशतक्रतो । यद्विन्द्रमृळयांसिन ॥२९॥

सः । नः । विश्वानि । आ । भ्र । सुवितानि । शतक्रतो
इति शतस्रक्रतो । यत् । इन्द्र । मृळयांसि । नः ॥ २९ ॥

हे शतक्रतो इन्द्र सपूर्वोक्तक्षणस्त्वं विश्वानि सर्वाणि सुवितानि सुष्टु ईयते प्राप्य-
ते येष्विति सुवितानि मंगलानि सुपूर्वादिनेः केप्रत्यये उवडादेशः सर्वान्भ्युदयान्नोस्मभ्यमा-
भर आहर । हे इन्द्र यद्विनोस्मान् सुखयसि तर्हि धनादिसहितान्भ्युदयान्देहीति ॥ २९ ॥

अथविंशी-

त्वामिदं ब्रह्मन्तमुतावन्तो हवामहे । यद्विन्द्रमृळयासिनः ॥ ३० ॥ २६ ॥

त्वाम् । इत् । वृत्रहन्क्षतम् । सुतक्ष्वन्तः । हवामहे ।

यत् । इन्द्र । मृळयासि । नः ॥ ३० ॥ २६ ॥

हे वृत्रहन्तम् अतिशयेन वृत्रस्यापामावरकस्य हन्तरिन्द्र सुतवन्तोभिपुतसोमवन्तो वयं त्वामिव त्वामेव हवामहे अस्मद्यज्ञमागत्य सोमपानायाह्वयामः । हे इन्द्र नोस्मान्यदि सुतयसि तर्हि आह्वयामइति ॥ ३० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे षड्विंशोवर्गः ॥ २६ ॥

व्यूह्येदशरावस्य षष्ठेहनि निष्केवल्ये उपनोहरिभिरिति तुचोनिविद्वानीयः । सूत्रितंच-अ-
यंहयेनवाइदमुपनोहरिभिःसुतमिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते एकविंशी-

उपनोहरिभिःसुतंयाहिमदानांपते । उपनोहरिभिःसुतम् ॥ ३१ ॥

उपं । नुः । हरिःभिः । सुतम् । याहि । मदानाम् ।

पते । उपं । नुः । हरिःभिः । सुतम् ॥ ३१ ॥

हे मदानांपते मायन्तेनेनेति मदाः सोमाः मदोनुपसर्गे इति करणे अपत्ययः सोमानां स्वामिन्द्र हरिभिः । आशवेनहरिभिरित्यादिपु । यहूनामश्वानां श्रुतेरवापि शतसहस्रसंख्या-
कैरश्वैः सह नोस्माकं यज्ञे सुतमभिपुतं सोममुपयाहि तपानार्थं शीघ्रमायाहि पुनरुपनइत्याद-
रार्थः ॥ ३१ ॥

अथ द्वाविंशी-

द्वितायो वृत्रहन्तमोविद्विन्द्रः शतक्रतुः । उपनोहरिभिःसुतम् ॥ ३२ ॥

द्विता । यः । वृत्रहन्क्षतमः । विदे । इन्द्रः । शतक्रतुः ।

उपं । नुः । हरिःभिः । सुतम् ॥ ३२ ॥

वृत्रहन्तमोविशयेन वृत्रस्यहन्ता शतक्रतुः नानाविधकर्मा यद्वन्दः द्विता द्विधाविदे वृत्र-
धादौ उग्रकर्मा जगद्रक्षणकाले शान्तकर्मैवि द्विमकारेण सर्वैज्ञायते । विदज्ञाने कर्मणिविहितस्य
ऋमःपयस्य लोपस्तआत्मनेपदेष्विवि तलोपः सत्वं हरिभिः सह सुतं सोममुपयाहि ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्त्रिंशी-

त्वंहिष्टंत्रहन्नेपांपातासोमानामसि । उपनोहरिभिःसुतम् ॥ ३३ ॥

त्वम् । हि । वृत्रहन् । एषाम् । पाता । सोमानाम् ।

असि । उप । नः । हरिभिः । सुतम् ॥ ३३ ॥

हे वृत्रहन् वृत्रस्य पापस्यवा हन्तरिन्द्र हिशब्दोहेत्वर्थे यस्मात्त्वं एषामस्मदीयानां सोमा-
नां पाता पानकर्तासि भवसि एषामिति इदमोन्वादेशे अशादेशः अनुदात्तश्च । अतस्त्वमग्नेः स-
ह सोमं पातुमुपयाहि आगच्छ ॥ ३३ ॥

व्यूहस्य दशरात्रस्य नवमेहनि वैश्वदेवे अभिष्टवत्स्य इन्द्रइपेददातुनस्तेनोरत्नानि
धत्तनेवि द्वेकचावाभंग्यौ । सूत्रितंच-इन्द्रइपेददातुनस्तेनोरत्नानिधत्तनेत्येकाद्वेचेति ।

सौपा सूक्ते चतुस्त्रिंशी-

इन्द्रइपेददातुनऋभुक्षणंभुरयिम् । वाजीददातुवाजिनम् ॥ ३४ ॥ २७ ॥

इन्द्रः । इपे । ददातु । नः । ऋभुक्षणम् । ऋभुम् ।

रयिम् । वाजी । ददातु । वाजिनम् ॥ ३४ ॥ २७ ॥

इन्द्रएवं अस्माभिः स्तुतः इष्टःसत् ऋभुक्षणं वापपूर्वस्येति दीर्घाभावः यागादिकर्मकर-
णेन महान्तं सर्वेषां भ्रातृणां श्रेष्ठंवा अथवा तृतीयसत्तवने प्रजापतिसवितोर्मध्ये सोमपात्रत्वा-
न्महान्तं रयिं दातारं ऋभुं सोमपानेनामर्त्यत्वं प्राप्तं तादृशं एतन्नामकं देवं नोस्मभ्ययिषिषे अ-
न्वार्थं ददातु प्रपच्छतु । तथा वाजी बलवानिन्द्रः वाजिनं बलवन्तं अन्नवन्तंवा वाजनामानं व-
नीयांसि भ्रातरं च अस्माकमन्नाभाय ददातु ॥ ३४ ॥

॥ इति पद्यस्य पद्ये सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

॥ इति अष्टमे मंडले नवमोनुवाकः ॥ ९ ॥

दशमेनुवाके दशसूक्तानि तत्र गौर्धयतीति द्वादशचंमार्घं सूक्तं आंगिरसस्य विंदुना-
न्नः पूतदक्षनाश्रोवा आर्षि गायत्रं मरुदेवताकं । तथाचानुक्रम्यते—गौर्धयति द्वादशविंदुः पूर्वद-
क्षोवा मारुतमिति सूक्तविनियोगोल्लेखिकः । प्रातःसवने सोमातिरिक्त्वाकं शस्त्रमुपजायते तत्रा-
घट्टचोन्नुरूपः । सृजितंच—अस्त्विसोमोअयंसुतो गौर्धयतिमरुतामिति स्तोत्रियानुरूपाविति ।

तत्र प्रथमा—

गौर्धयति मरुतां श्रवस्युर्मानामघोनाम् । युक्तावह्नीरथानाम् ॥ १ ॥

गौः । धयति । मरुताम् । श्रवस्युः । माता । मघोनाम् ।

युक्ता । वह्निः । रथानाम् ॥ १ ॥

मघोनां धनवतां मरुतां माता निर्मात्री गौः पृथ्विरूपा । पृथिव्यैवैपयसोमरुतोजाताईति
श्रुतेः । यद्वा गौर्माध्यमिकीवाक् तत्रैव मध्यमस्थाने मरुतामपि वर्तनात् तेषां तत्पुत्रत्वमुपचर्यते
धयति सोमं पिबति पाययतिवा स्वपुत्रान् मरुतः । किमिच्छन्ती श्रवस्युरन्नं कामयमाना कोट्ट-
शी रथानां मारुतानां वह्निः पृथ्वीभिर्वडवाभिर्वोह्री संयोजयित्री सायुक्ता सर्वत्र समन्तानू-
ज्या भवति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यस्याद्देवा उपस्थे ब्रता विश्वे धारयन्ते । सूर्यामासाद्दृशोकम् ॥ २ ॥

यस्याः । देवाः । उपस्थे । ब्रता । विश्वे । धारयन्ते ।

सूर्यामासा । दृशे । कम् ॥ २ ॥

गौः सर्वदेवमयीत्याह यस्या मरुतां मातुः गोरुपस्थे वर्तमानाः विश्वे सर्वे देवाः ब्रता द्र-
वानि स्वस्वकर्माणि धारयन्ते विभ्रति इममेवास्माकं स्वपयोमिश्रितस्य सोमस्य दात्रीति सर्वं
वत्समीपे तिष्ठन्तीत्यर्थः । किंच सूर्यामासा माति स्वकल्दाभित्तिधीनिति माश्रंद्रमाः देवता-
द्वेद्वेत्स्युभयपदमलविस्वरत्वं । सूर्याचन्द्रमसौ दृशे दर्शनाय सर्वलोकप्रकाशनाय च यस्या गोः
समीपे कं मुखेन वर्तमानौ भवतः सेयंगोः स्तोमं धयतीति पूर्वेण समन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

विदे वृक्

तत्सुनोविश्वेअर्येआसदागृणन्तिकारवः । मरुतःसोमपीतये ॥३॥
 तत् । सु । नः । विश्वे । अर्यः । आ । सदा । गृणन्ति ।
 कारवः । मरुतः । सोमऽपीतये ॥ ३ ॥

अर्यः स्तोत्रकरणार्थमिवस्तोगन्तारो नोस्मदीया विश्वे सर्वे कारवः स्तोतारः तन्मरुतां बलं सदा सर्वदा सु सुदु आगृणन्ति आभिमुख्येन स्तुतिभिः स्तुवन्ति । किमर्थं सोमपीतये अस्माभिर्दीपमानं सोमं पानुं मरुतएतन्नामकादेवा अस्माभिराह्लातव्याः खलु तवः पुरस्तात्तद्वलं स्तुवन्वीत्यर्थः ॥ ३ ॥

पूर्वमभिहितएवशस्त्रे अस्तिसोमइति स्तोत्रियस्तुचः । स्रवंतु पूर्वेणसहोदाहतम् ।

तत्र मथया सूक्ते चतुर्थी—

अस्तिसोमोअयंसुतःपिबन्त्यस्यमरुतः । उतस्वराजोअश्विनां ॥४॥
 अस्ति । सोमः । अयम् । सुतः । पिबन्ति । अस्थ ।
 मरुतः । उत । स्वऽरार्जः । अश्विनां ॥ ४ ॥

अयं पुरोवर्षी स्मेमः सुतोमरुदर्थं अस्माभिरभिपुतोस्ति विद्यते । तस्मादस्य अन्वादेशे ए- नं सुतं सोमं स्वराजः स्वयं द्योप्मानाः स्वतेजसा नान्यदीयेनेत्यर्थः तादृशाः मरुतः पिबन्ति । उतापिच अश्विना अश्विनौ च सोमं पिबतः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

पिबन्तिमित्रोअर्यमातनांपूतस्यवरुणः । त्रिपुधस्यस्यजावतः ॥५॥
 पिबन्ति । मित्रः । अर्यमा । तनां । पूतस्य । वरुणः ।
 त्रिऽसुधस्यस्य । जाऽवतः ॥ ५ ॥

नकेवलं मरुतएव सोमपातारः । किंतु एतेपीत्याह—मित्रः सर्वेषां स्वस्वकर्मणि प्रवर्तकानां तस्मिन्भूतः अर्यमाच वरुणः दुःखादीनां शत्रूणांवा वरिता निवारकः एतन्नामकास्त्रयोदेवाः तना तवमूर्णास्तुकेनेति तनं दशापवित्रं सुपांसुत्सुमिति तृतीयायाअलादेशः तनाद्युनाचः तनापू- दस्य परिशोधितं त्रिसधस्यस्य सहतिष्ठस्यचेति सधस्यं स्थानं द्रौणकलशाधवनीयपूतश्रदा-

दशमेनुरी स्थानानि यस्य तत्तथोक्तं तादृशं जावतः स्तुत्यजनवन्तमिमं सोमं पिबन्ति ।
 अ० पतदाथषष्ठ्यः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

उतोन्वस्यजोपमोइन्द्रः सुतस्यगोमंतः । प्रातर्होतिवमत्सति ॥ ६ ॥ २८ ॥

उतो इति । नु । अस्य । जोपम् । आ । इन्द्रः । सुतस्य ।

गोमंतः । प्रातः । होताइव । मत्सति ॥ ६ ॥ २८ ॥

उतो अपिच इन्द्रः सुतस्य अस्मान्निरभिपुतस्य गोमंतः मन्वैर्मिश्रणवतः अस्य अ-
 न्वादेशः पूर्ववदशापवित्रेण पूतस्य सोमस्य जोपं पानरूपां सेयां प्रातः प्रातः सवने नु क्षिपं
 आपत्सवि मदिस्तुत्यादिषु आभिमुख्येन स्तौति । यद्वा सोममेवकामयते । तत्रदधान्तः-होते-
 व यथा होवा मा । सवने देवान्निष्ठौति देवान् स्तोतु वाभिवाञ्छति ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठ्याविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

अथ सप्तमी-

कदत्विपन्तसूर्यस्तिरआर्षइवस्त्रिधं । अर्पन्तिपूतदक्षसः ॥ ७ ॥

कत् । अत्विपन्त । सूर्यः । तिरः । आर्षःइव । त्रिधं ।

अर्पन्ति । पूतइदक्षसः ॥ ७ ॥

ऋषिभरुतो बहुवारस्तुत्वेदानीमात्मानं विवर्कयति सूर्यः प्राज्ञाः आपइव उदकानोव
 तिरः यथा उदकानि त्रिधंगच्छति तद्वच्चिरधीनगतयः सन्तः कत्कदा अत्विपन्त त्रिधदी-
 शो अन्तरिक्षे कदादीप्यन्ते । किञ्च त्रिधं शत्रूणां शोषकाहन्तारः तद्दमे मरुतः पूतदक्षसः
 शुद्धवलाः सन्तः कदावा अर्पन्ति अस्मदीयं यज्ञं प्रत्यागच्छन्ति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

कद्वोअद्यमहानां देवानामवोष्टणे । त्मनांचदस्मर्वर्चसाम् ॥ ८ ॥

कत् । व् । अद्य । महानाम् । देवानाम् । अवः ।

ष्टणे । त्मनां । च् । दस्मइर्वर्चसाम् ॥ ८ ॥

हे मरुतः महानां महनीयानां महतां वात्मनाच आत्मनैव अलंकरणैर्विनापि दस्मन्वर्षां
दर्शनीयतेजस्कानां अतएव देवानां द्योतमानानां वीर्युष्माकमवः पालनं कव कदाहं वृणे संश-
वे । वृहसंभक्तौ कैयादिकः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

आयेविश्वा_१पार्थिवानि_२पुप्रथन्त्रो_३च_४नाद्वि_५वः । मरुतः_६सोम_७पीतये ॥ ९ ॥

आ । ये । विश्वा । पार्थिवानि । पुप्रथन् । रोचना ।

द्विवः । मरुतः । सोमं पीतये ॥ ९ ॥

ये मरुतः विश्वा विश्वानि पार्थिवानि पृथिव्यां भवानि भूतजातानि दिवः द्युलोकस्य
रोचना रोचमानानि ज्योतीषि च आपप्रथन् सर्वत्र विस्तारितान्यकार्पुः । पथमरुयानि ण्यन्-
स्य चडि अवस्मृहृत्वरपथप्रदस्तृस्पशामिति अभ्यासस्य अदादेशः चडचन्यतरस्यामितिद्वि
स्वरेणमध्योदात्तः तादृशान् मरुतोदेवान् सोमपीतये सोमपानायाहमाह्वयामि ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

त्यान्नु_१पूतदक्षसो_२द्विवो_३वोमरुतो_४हुवे । अस्य_५सोम_६स्यपीतये ॥ १० ॥

त्यान् । नु । पूतदक्षसः । द्विवः । वः । मरुतः ।

हुवे । अस्य । सोमस्य । पीतये ॥ १० ॥

हे मरुतो मितराविण एतन्नामकादेवाः पूतदक्षसः परिसृद्धबलान् दिवः स्वतेजसा दी-
प्यमानान् मद्वा दिवः द्युलोकस्थितान् त्यान् तान् प्रसिद्धान् वीर्युष्मान् नु क्षिप्रं हुवे आह्वया-
मि । किमर्थं अस्यास्मदीमस्य सोमस्य पीतये पानाय ॥ १० ॥

अथैकादशी—

त्यान्नुयेविरोदसीतस्त_१भु_२मरुतो_३हुवे । अस्य_४सोम_५स्यपीतये ॥ ११ ॥

त्यान् । नु । ये । वि । रोदसी । इति । तस्तभुः । मरुतः ।

हुवे । अस्य । सोमस्य । पीतये ॥ ११ ॥

ये मस्त्वः रोदसी द्यावापृथिव्यौ वितस्तभुः स्ववलेनैव अत्यर्थं स्तब्धे चक्रुः ते रोदसी स्वावीने अकार्पुर्णित्यर्थः । त्वान तान् सर्वतः प्रसिद्धान् नु क्षिप्रं अहं हुवे आह्वयामि । किमर्थं अस्त्येत्यादि ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

त्वंनुमारुहेनगुणंभिरिष्टांष्टपणंहुवे । अस्यसोमस्यपीतये ॥ १२ ॥ २९॥

त्यम् । नु । मारुहेनम् । गुणम् । गिरिःस्थाम् । षपणम् ।

हुवे । अस्य । सोमस्य । पीतये ॥ १२ ॥ २९ ॥

त्वं त सर्वत्रविस्तृतं गिरिष्ठां गिरिषु मेघेषु पर्वतेषु वा तिष्ठन्तं षपणं उदकानां कामानां वा वर्षितारं मारुहेन मरुत्संगन्धिनं गुणं संचं नु क्षिप्रं हुवे सिंदुरहमाह्वयामि । किं प्रयोजनं अस्त्य अस्मदीयस्य सोमस्य पीतये यानाय ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य पष्ठे एकोनविंशोवर्गः ॥ २९ ॥

आत्वेति नवचै द्वितीयैस्सक्तं आनुष्टुभैर्द्रं विरधीनामागिरिसक्तपिः । तथाचानुक्तम्यते— आत्वानव विरधीरागिरिस आनुष्टुभपिति । आभिष्वविकेपूक्त्येषु तृतीयसवनेऽऽप्राप्तकस्यात्वागिरिइति त्र्योवैकल्पिकोनुरूपः सूच्यतेहि—गामन्तिवागायत्रिण आत्वागिरोरधीरिविति ।

तत्र प्रथमा—

आत्वागिरोरधीरिवास्थुःसुतेषुगिर्वणः ।

अभित्वासमनूपतेन्द्रवृत्संनमानरः ॥ १ ॥

आ । त्वा । गिरः । रधी इइव । अस्थुः । सुतेषु । गिर्वणः ।

अभि । त्वा । सम् । अनुपत । इन्द्र । वृत्सम् । न । मानरः ॥ १ ॥

हे गिर्वणः गोभिर्वनर्नापेन्द्र सुतेषु सोमेषु अभिषुतेषु सप्त गिरोस्माकं स्तुतिस्तज्ञावाच- त्वा त्वां आस्थुः आभिषुत्येत भीमं तिष्ठन्ति । तत्रदृष्टा तः—रधीरिव यथा रथवान् रथेन मच्छन् वीर- प्राप्यं देश क्षिप्रं मच्छति तद्ददस्माभिरपिगन्तव्यं त्वां स्तुतयोक्तिमच्छन्ति । किंच हे इन्द्र अम्पदीयागिरः त्वा त्वाभित्वा इय समनूपत नम्यक् शब्दायने स्तुतन्ती यर्थः । नृन्वने

कुटादिः तस्य लुडिरूपं । तत्रदृष्टान्तः—वत्सं मातरः यथा मातरोगावः वत्सं अभिलक्ष्य हंशा-
रवादिशब्दं कुर्वन्ति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आत्वाशुक्राअचुच्यवुःसुतासंइन्द्रगिर्वणः ।

पिवात्वर्स्यान्धसइन्द्रविश्वांसुतेहितम् ॥ २ ॥

आ । त्वा । शुक्राः । अचुच्यवुः । सुतासः । इन्द्र । गिर्वणः ।

पिवं । तु । अस्य । अन्धसः । इन्द्र । विश्वांसु । ते । हितम् ॥ २ ॥

हे गिर्वणोमीभिर्वननीयेन्द्र शुक्राः ग्रहेषु पात्रेषुच दीयमानाः सुतासोस्माभिरभिपुताः सोमा-
त्वा त्वा आचुच्यवुः आगच्छन्तु । व्यूङ्प्रुङ्गवौ लुडि बहुलंछन्दसीति शपःश्लुः ततस्त्वमस्मा-
भिर्दीयमानस्पास्याधसः सोमस्य भवदीयं भागं तु क्षिप्रं पिव । यद्वा क्रियाग्रहणं कर्तव्यमिति
संपदानं चतुर्थ्यर्थे बहुलंछन्दसीति षष्ठी तदिदं सोमरूपमन्नं शीघ्रं पिव । तदेवोपपादयति—हे
इन्द्र विश्वांसु सर्वांसु दिक्षु ते त्वदर्थं सोमपुरोडाशादिहविर्हितं निहितं भवति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

पिवासोमंमटांयकमिन्द्रश्येनाभृतंसुतम् ।

त्वंहिशश्वतीनांपतीराजाविशामसि ॥ ३ ॥

पिवं । सोमंम् । मदाय । कम् । इन्द्र । श्येनइआभृतम् । सुतम् ।

त्वम् । हि । शश्वतीनाम् । पतिः । राजा । विशाम् । असि ॥ ३ ॥

हे इन्द्र त्वं श्येनाभृतं ह्यग्रहोर्भंछन्दसीति हकारस्यभकारः द्युलोकाव श्येनरूपया मा-
यन्या आहृतं सुतमभिपुत्रं सोमं मदाय हर्षाय पिव कमितिपूरणः सुरार्थेवा सुत्सेन सोमं
पिव । हिशब्दो हेतौ हि यस्मात्त्वं शश्वतीनां बह्वीनां विशां मरुद्गणानां सर्वेषां देवगणानां च
पतिः पाठयिता स्वामी अमि भवमि तथा राजा स्वदेवता दीप्यमानश्चासि अतस्त्वं
पूर्वं सोम पिबेति ॥ ३ ॥

आभिर्द्विकेपूक्येषु तृतीयसयनेच्छावाकस्य श्रुधीहवंतिरश्याइति वैकल्पिकः स्तोत्रियः ।
सन्निवच—श्रुधीहवंतिरश्या आश्रुत्कर्णश्रुधीहवमिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते चतुर्थी—

श्रुधीह्वंतिरश्रयाइन्द्रयस्त्वासपूर्यति ।
सुवीर्यस्यगोमंतोरायस्पूर्धिमहोअसि ॥ ४ ॥

श्रुधि । ह्वंम् । तिरश्रयाः । इन्द्र । यः । त्वा । सपूर्यति ।
सुवीर्यस्य । गोमंतः । रायः । पूर्धि । महान् । असि ॥ ४ ॥

हे इन्द्र यः त्वा त्वां सपूर्यति सपूर्यशब्दः कंडूादिः हविर्भिः परिचरति वाह्यस्य विर-
श्व्यः एतन्नामकस्य ऋषेः मम हवं स्तुतिभिः त्वद्विषयमाह्वानं श्रुवि शृणु । श्रुत्वाच हे इन्द्र त्वं
सुवीर्यस्य शोभनवीर्येपितस्य यद्वा वीरे पुत्रे भवं वीर्यं सुपुत्रवतः गोमतः गवादिपशुमतः रा-
योधनस्यदानेन पूधिं अस्मान्पूरय । एतदसामर्थ्यं कुतइत्यतआह— त्वं महान् गुणाधिकः दे-
वानां श्रेष्ठश्चासि भवसि खलु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

इन्द्रयस्तेनवीयसीं गिरंमन्द्रामर्जाजनत् ।
चिकित्विन्मनसंधियं प्रत्नामृतस्यपिप्युपीम् ॥ ५ ॥ ३० ॥

इन्द्र । यः । ते । नवीयसीम् । गिरंम् । मन्द्राम् । अर्जाजनत् ।
चिकित्वित्सुर्मनसम् । धियंम् । प्रत्नाम् । ऋतस्यं । पिप्युपीम् ॥ ५ ॥ ३० ॥

हे इन्द्र योयजमानो नवीयसीं नवतरां पुनःपुनः क्रियमाणतया मन्द्रां मद्कर्तुं गिरं
स्तुतिरक्षणं वाचं ते त्वदर्थं अर्जाजनत् उदपीपद् अकार्पीदित्यर्थः । तस्मै स्तोत्रे त्वं प्रजां
पुण्यतने ऋतस्य सत्यस्य संबन्धि यद्वा वृत्तीयार्थे षष्ठी सत्येन पिप्युपी मर्त्यं डिडयडोश्चेति
प्यापने.पीभावाः तादृशं चिकित्विन्मनसं । कित्तज्ञाने कर्मो रूपं आकारस्येकारण्डान्दसः चि-
कित्वांसि ज्ञातानि सौंवां हृदयानिपयेति अमायया क्रियमाणं यत्तवरक्षणं नरेषां हृदयं प्र-
क्षययतीति त्वअतीन्द्रियार्थदर्शकं धियं त्वदीयं रक्षणाय्यं तस्मै कुरु ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे विंशोऽर्गः ॥ ३० ॥

अथ षष्ठी—

तमु॒ष्ट्वाम॑यंगि॒रु॒इन्द्र॑मु॒क्थानि॑वावृ॒धुः ।

पु॒रु॒ष्यस्य॑पौ॒स्यासि॑पा॒सन्तो॒वना॑महे ॥ ६ ॥

तम् । ऊँ इति । स्त॒वाम् । यम् । गि॒रः । इन्द्र॑म् । उ॒क्थानि॑ ।

वृ॒धुः । पु॒रु॒णि । अ॒स्य । पौ॒स्या । सि॒सा॒सन्तः । व॒ना॒महे ॥ ६ ॥

ऋषयः परस्परमाहुः तं पूर्वोक्तक्षणं उदित्यवधारणे तमेवेन्द्रं स्तवाम् स्तुतिभिः स्तुमः । यं इन्द्रं गिरोस्माकं स्तुतयः उक्थानि शास्त्राणि च वावृधुः प्रावर्धयन् तं स्तुमः । ततोवयं अ-
स्येन्द्रस्य पुरुणि बहूनि पौस्या वीर्याणि सिंसासन्तः पणसंभक्तौ सनीडभावपक्षे आत्वेष्टे
सनेतिरनदिति सांहितिकं पत्वं तानि वीर्याणि संभक्तुमिच्छन्तः सन्तः वनामहे तमिन्द्रं स्तुति-
भिः संभजामहे ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

एतो॒न्विन्द्रं॑स्त॒वाम॑शु॒द्धंशु॒द्धेन॑साम्ना ।

शु॒द्धैरु॒क्थैर्वा॑वृ॒ध्वासं॑शु॒द्धा॒शीर्वा॑न्मम॒न्तु ॥ ७ ॥

एतो॒ इति॑ । नु । इन्द्र॑म् । स्त॒वाम् । शु॒द्धम् । शु॒द्धेन॑ । साम्ना ।

शु॒द्धैः । उ॒क्थैः । वृ॒ध्वासं॑म् । शु॒द्धः । आ॒शीः॒ध्वान् । म॒म॒न्तु ॥ ७ ॥

अत्रेतिहासमाचक्षते—पुराकिन्हेन्द्रो वृथादिकानसुरावृत्त्वा ब्रह्महात्यादिदोषेणात्मानमप-
रिशुद्धमित्यमन्यत ततस्तदोमपरिहारयेन्द्रः ऋषीन्वोचत् अपूर्तं मां युष्मदीयेन साक्षा
शुद्धं कुरुतेति । तवस्तेषु शुभ्युत्पादकेन साम्ना शस्त्रैश्च परिशुद्धमकार्षुः पश्चात्पुनाये-
न्द्राय यागादिकर्माणि सोमादीनि हवींषि प्रादुरिति । एषोर्थः शास्त्राद्यनक्रमालागे प्रविपा-
दितः—इन्द्रोवायुरान्हत्वापूतइवामध्योमन्यत सौकामयत शुद्धमेव मामंतं शुद्धेन साम्ना
स्तुयुरिति । सऋषीन्वोचत् स्तुतमेति तवऋषयः मामापश्यन्तेनास्तुरन्तेवोन्विन्द्रमिति । ततोवाइ-
न्द्रः पूतः शुद्धोमध्योभवदिति । तथाचास्या ऋचोपमर्थः—ऋषयः परस्परं ब्रुवन्ति नु क्षिप्रमेतौ-
आगच्छतेन आगत्यच शुद्धेन शुभ्युत्पादकेन साम्ना तथा शुद्धैः शुद्धिहेतुभित्त्वयैः अन्विष्येन्द्र
शुद्धमपापिनं कृत्वा स्तवाम् स्तुयाम तवः नामशस्त्रैश्च वावृध्वासं पापराहित्येन वर्धमानं तमिन्द्र-

मं०८ अ०१० सू०८४] पष्ठोऽष्टकः ५०५

मिन्द्रं शुद्धः दशापवित्रेण आशीर्वाच आश्रयणदान गन्धादिभिः छन्दसीरइति मतुपोवत्वं वा-
दशः सोमोपमत्तु इन्द्रं मादयतु । मदायतेऽछान्दसः श्लुः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

इन्द्रंशुद्धो न आगहिशुद्धःशुद्धामिन्द्रुतिभिः ।

शुद्धोर्यिनिधारयशुद्धोममद्विसोम्यः ॥ ८ ॥

इन्द्रं । शुद्धः । नः । आ । गहि । शुद्धः । शुद्धामिन्द्रुतिभिः । ऊतिभिः ।

शुद्धः । र्यिम् । नि । धारय । शुद्धः । ममद्वि । सोम्यः ॥ ८ ॥

हे इन्द्र शुद्धः अस्मदीयैः सामभिः शस्त्रैश्च परिशुद्धस्त्वं नोस्मानागहि आगच्छ । शुद्धा-
मिन्द्रुतिभिः ऊतयोमरुतः अवन्ति सर्वत्रगच्छन्तीति वा तेषां सामभिः शस्त्रैः परिपूर्वाः वैर्महद्भिः
सह शुद्धः पापरहि स्वमागहि आगत्य च शुद्धस्त्वं रथे धनमस्मात्तु निधारय निवरां स्था-
पय । किञ्च शुद्धस्त्वं सोम्यः सोमाहोभूत्वा ममद्वि सोमेन माय । मदीहर्षे लोदि बहुलं छन्दसी-
वि शपःश्लुः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

इन्द्रंशुद्धो हिनोर्यिशुद्धोरत्नानिवाशुषे ।

शुद्धो वृत्राणि जिघ्रसे शुद्धो वाजं सिपासति ॥ ९ ॥ ३१ ॥

इन्द्रं । शुद्धः । हि । नः । र्यिम् । शुद्धः ।

रत्नानि । वाशुषे । शुद्धः । वृत्राणि । जिघ्रसे ।

शुद्धः । वाजम् । सिपासति ॥ ९ ॥ ३१ ॥

हे इन्द्र शुद्धः हिरवधारणे शुद्ध एव त्वं रथे धनं नोस्मभ्यं पयच्छ । तथा शुद्धस्त्वं दा-
शुषे हविर्दत्तते यजमानाय रत्नानि रमणीयानि धनादीनि च देहि । तवः शुद्धः पापरहितस्त्वं
वृत्राणि अघामावरकान् कर्मविघ्नकारिणः शत्रून् पापानि वा जिघ्रसे हंसि । तवः शुद्धः शत्रुहन्-
नदोषपरिहाराय अस्मदीयैः सामभिः शस्त्रैः परिशुद्धस्त्वं वाजपत्नं अस्मभ्यं सिपासति मदा-

तुमिच्छति । यदा यदा रात्रून् ह हन्यां वदातदा शुच्युत्पादकैः सामभिः शस्त्रैश्च यूयं मां परिशु-
चं कुरुतेति अस्मभ्यमन्नं दातुं इच्छसीत्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे एकविंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अस्माइत्येकविंशत्युचं तृतीयं सूक्तं । अत्रानुक्रम्यते—अस्मैसैका घृतानोवा मारुतसै-
ष्टुभं चतुर्थीविराळिष्यामीति मारुतः पादः परैन्द्राबार्हस्पत्येति । घृतानाख्यो मरुतांशुवृषि-
तिरश्वीर्नामागिरसोवा । चतुर्थीविराट् शिष्टास्त्रिष्टुभः इन्द्रोदेवता इष्यामिचोमारुतइतिपादोमरु-
देवत्यः अवद्रप्सइत्येपात्विन्द्रानृहस्पतिदेवताका सूक्तविनियोगोलिंगादवगन्तव्यः ।

तस्मिन्सूक्ते प्रथमा—

अस्माउपासआतिरन्तयामभिन्द्रायनक्तमूर्ध्याःसुवाचः ।

अस्माआपोमातरःसप्ततस्थुर्नृभ्यस्तरायसिन्धवःसुपाराः ॥ १ ॥

अस्मै । उपसः । आ । अतिरन्त । यामम् । इन्द्राय । नक्तम् ।

ऊर्ध्याः । सुवाचः । अस्मै । आपः । मातरः । सप्त । तस्थुः ।

नृभ्यः । तराय । सिन्धवः । सुपाराः ॥ १ ॥

इन्द्रसामर्थ्यात् भीताउपसः उपःकालाः अस्मैपूर्वोक्तगुणोपेतायेन्द्राय यामं स्वस्वग-
मनं आ अतिरन्त तिरविर्वर्धनकर्मा समन्तादवर्धयन्त । यथा पूर्वमुद्यन्ति तथेदानोमपि
अस्मै उद्रताअभवन् । तथा ऊर्ध्याः राविनामेवत् क्रमतिमापणयोः अर्तैरुच्चैति मिपत्ययः श्रव-
छन्दसीतिपत् सर्वैरभिगन्तव्याः रात्रौहि सर्वे स्वनिवासं गच्छन्ति स्वनिदयमाविहेतुभूताः
रात्रयः नक्तं अपररात्रिकाले सुवाचः शोभनवाचोभवन्ति तस्मिन्काले हि सर्वे वेदाध्ययनाति
शास्त्रश्रवणचिन्तनादीनि कुर्वन्ति तस्मात्कल्याणवाचोभवन् इन्द्रेनुशासति वेदाद्यनुमाने नि-
रताअभवन् । तथा आपः आपूर्व्यामी सर्वैवोव्याप्तामातरः जगतांनिर्मात्र्यः सप्त सप्तसं यात्राः
सिन्धवः स्यन्दमाना गंगाघानघः यदा सर्षगशीलाः सिन्धवः सरितः वासामाररकरप अट्टे
हननेनोत्सादकत्वाद्दस्पाइन्द्राय तस्थुः नृभ्यस्तराय मनुष्याणां सुखेन वरणार्थं सुपाराः शो-
भनपाराः सुखेन वर्तु योग्याः अभवन्तित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

अतिविद्धाविथुरेणाचिदस्त्रात्रिःसप्तसानुसंहितागिरीणाम् ।
नतद्देवोनमर्त्यस्तुतुर्याद्यानिप्रवृद्धोवृषभश्चकार ॥ २ ॥

अतिऽविद्धा । विथुरेण । चित् । अस्त्रा । त्रिः । सप्त ।
सानु । समऽहिता । गिरीणाम् । न । तत् । देवः । न । मर्त्यः ।
तुतुर्यात् । द्यानि । प्रऽवृद्धः । वृषभः । चकार ॥ २ ॥

विथुरेण । वणव्यत्ययः । निदप्यर्थे विथुरेण असहायेनापि अस्त्रा अनुक्षेपणे ताच्छी-
लिकस्त्वन् शत्रुक्षेपणशीलेन्द्रेण । यद्वा अस्त्रा अस्त्रेण वज्रेण त्रिःसप्त एकविंशतिसंख्यानि सं-
हिता संहितानि एकत्र संधीभूवानि गिरीणां सप्तानां पर्वतानां सानु सानूनि अतिविद्धा अवि-
विद्धानि अतीत्य ताडितानि तेन मुक्तोवज्रपातः तानि भित्वागमदित्यर्थः । अत्र तैत्तिरीयकं
ब्राह्मणं-दग्धपुंजीउमुद्धृत्य सप्तगिरीन् भित्वा तमहन्वित्यादि । तस्येन्द्रस्य तत्तानि सानुभेदना-
नि कर्माणि देवइन्द्राद्यविरिक्तोदेवो मर्त्यो मनुष्योवा ननुतुर्याव नतरेव तथाकर्तुं नशक्नोती-
त्यर्थः । तृष्टवनवरणयोः लिडिछान्दसः शपःश्लुः बहुल्लेच्छन्दीत्युत्वं । यद्वा तुरस्वरणे जौहोत्या-
दिकः । मवृद्धः सोमपानेन वलेनवा मवृद्धः वृषभः कामानामुदकातांवा वर्षकः इन्द्रः यानि
कर्माणि चकार कृतवान् तानि देवो मनुष्योवा ननुतुर्याव नहन्वाव हन्तुं शक्नोतभवेव । अ-
स्मिन्पक्षे तूरी गतिर्हिंसात्वरणयोस्त्वित्येतस्यरूपं । यथायोग्यं दीर्घाभावोह्रस्वच्छान्दसः न त-
थाकर्तुं शक्नोतीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

इन्द्रस्यवज्रंआयसोनिर्मिश्लइन्द्रस्यबाहोभूर्ध्रिष्ठमोजः ।
शीर्षिन्निन्द्रस्यकर्तवोनिरेकआसन्नेपन्तश्रुत्याउपाके ॥ ३ ॥
इन्द्रस्य । वज्रः । आयसः । निऽमिश्लः । इन्द्रस्य । बाहोः ।
भूर्ध्रिष्ठम् । ओजः । शीर्षिन् । इन्द्रस्य । कर्तवः । निरेके ।
आसन् । आ । ईपन्त् । श्रुत्यै । उपाके ॥ ३ ॥

उक्तगुणस्य इन्द्रस्य वज्रआयसः अयसा निर्मितः अयोमयइत्यर्थः सवज्रः इन्द्रेण स्व-
हस्ते निमिञ्चलः संमिश्रः अत्यन्तं संयुद्धःरुतः अतएव इन्द्रस्य बाह्वोर्भुजयोर्भूमिष्ठं बहुवमशो-
जोवीर्यमस्ति । तथा निरेके निपूर्वादिच्यतेवां निस्पूर्वादेतेर्वेति संदेहादनवग्रहः । निर्गमने यद्वा
युद्धार्थमिन्द्रो निर्गच्छति तदानीमिन्द्रस्य शीर्षं शिरसि कतवः कर्माणि शिरस्त्राणनिधाना-
दीनि । यद्वा शिरइति गलप्रभृत्यूर्ध्वमंगमुच्यते तत्रत्याभ्यामक्षिप्त्यां दर्शनपेरणादीनि कर्माणि
भवन्ति । तथा आसन्न आस्यस्य आसन्नादेशः आस्येच याति कर्माणि युद्धार्थं वाजिनो गजान्
संनाहयतेत्यादीनि भवन्ति । किञ्च श्रुत्यै संग्रामाय निर्गच्छतोनुशागत इन्द्रस्य वाक्यश्रवणा-
र्थं सर्वे उपजीविनो भृत्याः उपाके अन्तिके एषन्त । अयमिद्रेस्मान् क्वक्व कार्ये नियोक्ष्म-
तीत्येतेन मनसा तदन्तिके समन्तादागच्छन्ति । ईपगतिर्हिंसादर्शनेषु भौवादिकः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

मन्येत्वायुज्ञियंयुज्ञियानांमन्येत्वाच्यवन्मच्युतानाम् ।

मन्येत्वासत्वंनामिन्द्रकेतुमन्येत्वावृषभं चर्षणीनाम् ॥ ४ ॥

मन्ये । त्वा । युज्ञियम् । युज्ञियानाम् । मन्ये । त्वा । च्यवन्म् ।

अच्युतानाम् । मन्ये । त्वा । सत्वंनाम् । इन्द्र । केतुम् । मन्ये ।

त्वा । वृषभम् । चर्षणीनाम् ॥ ४ ॥

एवदादयः प्रत्यक्षाः हे इन्द्र त्वा त्वां यज्ञियानां यज्ञार्हाणां देवानामपि यज्ञियं पुरस्तादे-
व यज्ञार्हमिति मन्ये अवबुध्ये । तथा त्वा त्वां अच्युतानां च्युतिरहितानामपि पर्वतानां च्यव-
ने च्यावपितारं वज्रेण विभेदकमिति मन्ये जानामि । यद्वा अच्युतानां वलेन च्यावपितुमश-
क्यानां बलिनां धीराणां अपि स्ववलेन विद्रावपितारमिति जाने । किञ्च हेइन्द्र सत्वनां सत्वानां
पणसंभक्तौ कृनिष् संभजमानानां भटानां केतुमुच्छ्रितमिति मन्ये । यद्वा सत्वनां स्तुतिभिर्ह-
विर्भित्वा संभक्तृणां यष्टृणां केतुं आत्मनः प्रज्ञापकं तेषां पूजनीयमितिवश मन्ये । तथा त्वा त्वां
चर्षणीनां मनुष्याणां वृषभं अभिमतफलवर्षकमिति मन्ये जानामि ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

आपहृञ्चवाह्वोरिन्द्रधत्सेमदच्युतमह्येहन्तवाउ ।

प्रपर्वता अनवन्त प्रगावः प्रवृह्ताणो अस्मि नक्षन्त इन्द्रम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥

आ । यत् । वज्रम् । वाहोः । इन्द्र । धत्से । मद्दुच्युतम् ।
 अहये । हन्तवै । ऊँ इति । प्र । पर्वताः । अनवन्त । प्र । गावः ।
 प्र । ब्रह्माणः । अभिहनक्षन्तः । इन्द्रम् ॥ ५ ॥ ३२ ॥

हे इन्द्र वाहोर्वज्रमायुधं कीदृशं मदुच्युतं शत्रूणां मदस्य व्यावधितारं यद्यदा आधत्ते
 आदधासि । किमर्थं अहये अहिनामानमसुरं मेघवा हन्तवै उदत्यवधारणे हन्तुमेव । किंच यदावा
 इन्द्रेण अहिनामके असुरे हते सति पर्वता जमदापूरकामेवाः मानवन्त नुशब्दे प्रकषेणाशब्दयन्
 यदावा । गावः तवस्थान्युदकानि च प्रकषेण ध्वनिमकुर्वन् । उदकान्यध्वनयन्तित्यत्र यानुपो-
 निगमः—यददःसंपपन्तीरहावनदवाहते तस्मादानघोनामस्थेति । तुरीयःपादः परोक्षः तदानीम-
 भिनक्षन्तः अभितइन्द्रं स्तुतिभिर्हविर्भिर्गच्छन्तो ब्रह्माणो ब्राह्मणाइन्द्रं पर्यचरन् । यद्वा ब्रह्माणः
 बृहवृष्यौ प्रवृद्धाः पर्वतादयः इन्द्रमस्तुवन् इति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे द्वार्षिंशोवर्गः ॥ ३२ ॥

अथ षष्ठो-

तमुष्टवामुयडमाजजानविश्वाजातान्यवराण्यस्मात् ।
 इन्द्रेणमित्रांदिधिपेमगीभिरुपोनमोभिर्हृषभविशेम ॥ ६ ॥
 तम् । ऊँ इति । स्तवाम् । यः । इमा । जजान । विश्वा । जातानि ।
 अवराणि । अस्मात् । इन्द्रेण । मित्रम् । दिधिपेम् । गीःऽग्निः ।
 उपो इति । नमःऽग्निः । हृषभम् । विशेम ॥ ६ ॥

परस्परं स्तोतारआहुः वमु तमेवेन्द्रं वयं संहृत्य स्तवाम् स्तोत्रं करवाम । यदन्द्रः इना इमानि
 भूतानि जजान जनयामास तस्मादस्मादिन्द्रादेव विश्वा विश्वानि सर्वाणि यस्तुजातानि सर्वा-
 णि जगन्तिवा अवराणि अवरकाजीनानि पश्चाद्भवानि भवन्ति तेनानेनेन्द्रेण वयं गीर्भिः स्तुति-
 णि मित्रं लुप्तभावे प्रत्ययेन निर्देशः मैत्रीं दिधिपेय धारयेम । दिधिप धारणेइति धातुं केचिद्दन्ति
 यद्वा मित्रं छान्दसमेकवचनं वयमिन्द्रेणसह मित्राणि सुहृदोभवामेति गीर्भिरिन्द्रं शन्दयेम ।
 धिपयब्दे जौहोत्यादिकः अत्रव्यत्ययेन द्विविकरणात् श्लुश्च शप्च । ततो नमोभिः क्रियमाणे-
 नमस्कारैः दीयमानैर्हविर्भिर्वावृषभं कानानां वर्षकमिन्द्रं उपोविशेम अस्मदभिमुखमेव कुर्यामा ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

वृत्रस्यत्वाश्वसथादीपमाणा विश्वे देवा अजहुये सखायः ।
मरुद्भिर्दिन्द्रसख्यते अस्त्वथेमा विश्वाः पृतना जयासि ॥ ७ ॥

वृत्रस्यं । त्वा । श्वसथात् । ईपमाणाः । विश्वे । देवाः । अजहुः ।
ये । सखायः । मरुद्भिः । इन्द्र । सख्यम् । ते । अस्तु । अर्थः ।
इमाः । विश्वाः । पृतनाः । जयासि ॥ ७ ॥

हे इन्द्र तव ये विश्वे देवाः प्राक्सखायः संग्रामे सखित्वं कुर्यामिति मित्राणि अभवन्
ते सर्वे देवाः वृत्रस्य वृत्रासुरस्य श्वसथात् श्वसेरौणादिकोथप्रत्ययः सर्वाणां चत्तौदृष्ट्वा तेषां
भीत्युत्पादनाय वृत्रासुरः श्वासमकर्षीति श्वासाः द्भीताः सन्तः अतएव ईपमाणाः सर्वतः पराय-
मानाः त्वा त्वामजहुः संग्रामेत्यक्तवन्तः एवं सति हे इन्द्र मरुद्भिः सह सख्यं सखिभावस्ते त-
वास्तु । ये मरुतस्त्वां न परित्यजन्ति तैः सहति । अथानंतरं इमा विश्वाः पृतनाः शत्रुसेना ज-
यासि स्वयत्सेनाभिभवसि अनेन वृत्रं तमिन्द्रमाह । अत्र इन्द्रो वै वृत्रं हनिष्यन् इत्यादिब्राह्मणमनु-
संधेयम् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

त्रिः पृष्टिस्त्वा मरुतो वा वृधाना उस्त्रा इदं वराशयो यज्ञियासः ।
उपस्त्वेमः रुधिनो जगधेयं शुष्मं त एना हविषा विधेम ॥ ८ ॥

त्रिः । पृष्टिः । त्वा । मरुतः । वृधानाः । उस्त्राः इदं व । वराशयः ।
यज्ञियासः । उप । त्वा । आ । इमः । रुधि । नः । जगधेयम् ।
शुष्मम् । ते । एना । हविषां । विधेम ॥ ८ ॥

प्रसंगादेवावन्तो मरुतः सहाया अभजित्वाह-हे इन्द्र त्रिः प्रयः जसः सुपांसुर्गुणितिसुः
पृष्टिः पृष्ट्युत्तरं त्रिसंख्याका मरुतः । वेच वेत्तिरीयके-ईदृच्चा न्यादृच्चेत्यादिना नद्यसुगणेषु
सप्तसप्तनिषादिनाः । तत्र आदिपंचगणाः संहितायामात्रायन्ते स्वतवांश्च प्रयासीच सांनपनश्च

गृहमेधीच क्रीडीच शाकीषोजपीचेति । सैलिकः पद्योगणः ततोऽधुनिश्च ध्वान्तश्चेत्याद्यात्तयोर-
प्येनुवाक्याः । इत्थं त्रयः षष्टिसंख्याकाः उक्ताइवराशयः गावइव संघीभूतास्ते त्वा त्वां वावु-
धानाः स्ववलेन वर्धितवन्तः तेमरुतः यज्ञियासो यज्ञाहोअभवन् । तं मरुत्तहायमिन्द्रं त्वा त्वां वयं
एमः उपगच्छामः तदस्त्वं नोत्सह्यं भागधेयं प्रजनीयं धनं छधिकुरु । पश्चाद्दयमपि एना एनेन
सोमलक्षणेन हविषा ते तुह्यं शुष्मं शवूणां शोपकं बलं विधेम । विषविधाने विदध्म
कुमंइत्यर्थः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

तिग्ममायुधं मरुता मनीकं कस्तं इन्द्र प्रतिवज्रं दधर्ष ।
अनायुधासो असुरा अदेवाश्च क्रेण ताँ अपवप ऋजीपिन् ॥ ९ ॥

तिग्मम् । आयुधम् । मरुताम् । अनीकम् । कः । ते । इन्द्र । प्रति ।
वज्रम् । दधर्ष । अनायुधासः । असुराः । अदेवाः । चक्रेण ।
तात् । अप । वप । ऋजीपिन् ॥ ९ ॥

ह इन्द्र ते तव स्वभूतं तिग्मं तीक्ष्णमायुधं आयुध्यतेनेनेति आयुधं धनुः तत्र मरुत्वा
त्रयः षष्टिसंख्याकानां त्वत्तहायानां अनीकं संघं च त्वदीयं वज्रं च कः कोवा देवोमनुष्योवा प-
तिदधर्षं प्रतिक्लमभिभवति अभिभावकोनास्तीत्यर्थः । धूपमसहने । आयुषाद्देति विभाषि-
वणिचि तदभावे लितिरूपं । अतएव अनायुधासः धनुरायुधवर्जिता अदेवाः देववर्जिता
देवद्विषोपे असुराः सन्ति हे ऋजीपिन् अपार्जितोभिपुत्र्यः सोम ऋजीपी तद्वन्निन्द्र तानसुरान्
चक्रेण चक्रस्तमानवीथेण चक्ररूपेण वज्रेण वा अपवप अपगतान्कुरु अपनुदेत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

महउग्रायं तवसे सुष्टुक्तिं प्रेरय शिवतं मायपश्वः ।
गिर्वाहसे गिर इन्द्राय पूर्वीर्धेहितन्वे कुवित् कुवेदत् ॥ १० ॥ ३३ ॥

महे । उग्रायं । तवसे । सुष्टुक्तिम् । प्र । प्रेरय । शिवतं माय ।
पश्वः । गिर्वाहसे । गिरः । इन्द्राय । पूर्वीः । धेहि ।
तन्वे । कुवित् । अह् । वेदत् ॥ १० ॥ ३३ ॥

हे स्तोतः महे महते गुणैः उग्राय बलेनोद्गुणाय तवसे तुइति घातुर्द्व्यर्थः । प्रवृद्धाय शिवतमाय कल्याणतमापेन्द्राय सुवृत्किंशोभनां स्तुतिं प्रेरय चोदय कुरु । किमर्थं पशवः पशोः द्विपाच्च चतुष्पाच्च पशोर्मम अस्मदीयाय गवेवा यद्वा पशोरवीन्द्रियार्थं द्रष्टमम धनादिकं दातुं गवे सुखादिकं प्रदातुमिन्द्राय स्तुतिं प्रेरय । एतदेवाह हे स्तोतः गिर्वाहसे गीभिः स्तुतिभिरुत्समानापेन्द्राय पूर्वाभिह्वीः गिरः स्तुतीं धेहि कुरु । ततः सइन्द्रः तन्वे तनोति कुलमिति तनूस्तनयः तस्मै पुत्राय स्वशरीराय आत्मनेवा कुवित बहुनामैतत् बहुधनं अंगं क्षिप्रं वेदत् संभवेतुं ददातु । विद्मलाभे लेट्यडागमः कुविच्छन्दयोगादनिघातः ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे त्रयस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३३ ॥

अथैकादशी-

उक्थवाहसेविभ्वेमनीपांद्गुणानपारमीरयानदीनाम् ।
 निस्पृशाधिघातान्विश्रुतस्यजुष्टतरस्यकुविद्भवेदत् ॥ ११ ॥
 उक्थवाहसे । विभ्वे । मनीषाम् । द्गुणां । न । पारम् । ईरय ।
 नदीनाम् । नि । स्पृश । धिया । तन्वि । श्रुतस्य । जुष्टतरस्य ।
 कुवित् । अद्भ । वेदत् ॥ ११ ॥

हे स्तोतः उक्थवाहसे उक्थैः स्तोत्रशस्त्रादिभिरुत्समानाय अतएव यिञ्चे महते मद्वा शत्रूणामभिभवित्रे इन्द्राय इन्द्रार्थं मनीषां मनसईषां स्तुतिं ईरय प्रेरय । तत्रदृष्टान्तः-द्गुणाव-
 यथा नाविकः नदीना नदमानाना सरिता पारं तीरं प्रति पथिकं द्गुणा नावा प्रापयति तद्वदिदं
 प्रति स्तुतिं गमयेति । किञ्च निस्पृशा नितरां धनं स्पर्शय गमय तन्वि आत्मनि पुत्रेवा । कीदृश
 श्रुतस्य सर्वत्र विश्रुतस्य प्रसिद्धस्य जुष्टतरस्य अत्यर्थं प्रीणयितुमिन्द्रस्य स्वभूत धनं विपात्-
 दीपया स्तुत्या कर्मणावा आत्मानं गमय तवस्त्वमाभिष्टुतइन्द्रः कुविद्बहुधनं अंगं क्षिप्रं वेदत्
 लभयतु ददातु ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

तद्विचिद्वियत्तइन्द्रोजुजोपत्स्तुहिमुष्टुतिनमसाधिवास ।
 उपभूपजरितुर्मारुवण्यश्रावयावाचं कुविद्भवेदत् ॥ १२ ॥

तत् । विविद्धि । यत् । ते । इन्द्रः । जुजोपत् । स्तुहि । सुस्तुतिम् ।
 नमसा । आ । विवास । उप । भूप । जरितः । मा । रुवण्यः ।
 श्रवय । वाचम् । कुवित् । अङ्ग । वेदत् ॥ १२ ॥

हे ऋत्विक् तत्सोमादिहविः स्तोत्रं वा विविद्धि व्यापय तानीन्द्रार्थं कुर्वित्यर्थः । ते तव स्वभूतं
 यद्धविः स्तोत्रं वा इन्द्रो जुजोपव स्वीकुर्याव तत्कुरु । जुपीमीतिसेवनयोः टेटिशपःश्लुः अडाग-
 मश्छान्दसत्वाद् श्राभ्यस्तस्येति गुणप्रतिषेधाभावः । हे स्तोवः सुष्टुतिं सुस्तुतिं शोभनास्तुतिर्य-
 स्य सत्वथोकः तादृशमिन्द्रं स्तुहि । तथा नमसा स्तोत्रेण हविषा वा आविवास इन्द्रमाभिमुख्येन
 परिचर । विवासविःपरिचरणकर्मा लोटिरूपं । हे जरितः स्तोवः उपभूय भूपअलंकारे अलंकृतो-
 भव मारुवण्यः धनाभावाद् मा ध्वनयः मारोदीरित्यर्थः । धनागमने कारणमाह—हे स्तोवः वाचं
 स्तुतिं इन्द्रं श्रावय ज्ञापय ततस्त्वया स्तुतइन्द्रः तुभ्यं कुवित् बहुधनं क्षिप्तं प्रपच्छतु ॥ १२ ॥

पृष्ठचपडहगतेपूकथ्येषु तृतीयसवने ब्राह्मणाच्छंसिशस्त्रे अवदन्तइतिवृचः । सूत्रितच-अ-
 वदन्तोअंशुमतीमतिष्ठदिति विलोच्छामइन्द्रमिति नित्यमैकाहिकमिति ।

तत्र प्रथमा सूक्ते त्रयोदशी-

अवंद्रप्सोअंशुमतीमतिष्ठदियानः कृष्णोदशभिः सहस्रैः ।
 आवत्तमिन्द्रः शच्याधमन्तमपुष्टोहितीर्नुमणाअघत्त ॥ १३ ॥

अवं । द्रप्सः । अंशुमतीम् । अतिष्ठत् । इयानः । कृष्णः । दशभिः ।
 सहस्रैः । आवत् । तम् । इन्द्रः । शच्या । धमन्तम् । अपं ।
 स्नेहितीः । नृमणाः । अघत्त ॥ १३ ॥

अनेतिहासमाचक्षते—किलद्रप्सोनामासुरः दशसहस्रसंरथैरसुरैः परिवृतः सन् अंशुमती-
 नामधेयाया नयास्तीरे अतिष्ठत् । तत्र तं कृष्णमुदकमध्ये स्थितं इन्द्रो नृहस्पतिनासहागच्छत् ।
 आगत्य तं कृष्णं तस्यानुचरंश्च नृहस्पतिसहायोजवानिति । केचिदन्थावदन्ति—तेषां कथा-
 हेतुः द्रप्सइति उदकरूपोभिधीयते सवुतोमः । द्रप्सश्चक्रन्देसादिपु । सोमपरत्वेनोक्तत्वादेतव-

पदमाश्रित्याहुः—अपक्रम्यतुदेवेभ्यः सोमोवृत्रजयादितः । नदीमंशुमतीनाम अश्रयतिष्ठत्कुल्य-
ति १ तंबृहस्पतिनेकेन सोमप्रयाहृत्रहासह । योत्स्पमानंसुसंष्टेर्मरुद्भिर्विधापुधैः २ दृष्ट्वा
तानायतःसोमः स्वबलेनव्यवस्थितः । मत्वानोवृत्रमायान्तं जिघांसुमरिसेनया ३ व्यवस्थितंध-
नुप्मन्तं तमुवाचवृहस्पतिः । मरुत्वविरयंसोम । प्रेहिदेवान्पुनर्विभो ४ सोत्रवीनेविवंशक्रः ओज-
सैवचलाद्वली । इयायदेवानादाय तंपुर्विधिवत्सुराः ५ जनुःपीत्वाचदैत्यानां सपरेनवतीर्नव ।
तदवद्रप्स इत्यस्मिन्नृचेसर्वनिगद्यते ६ एतदनापंत्वेनादरणीयंभवति । एपोर्थः क्रमेणऋक्षुवदपते ।
तथाचास्याऋचोमर्थः—द्रप्सः द्रुतं सरति गच्छतीतिद्रप्सः पृषोदरादिः द्रुतं गच्छन् दशभिः
सहसैः दशसहस्रंरूपैरसुरैः इयानः कृष्णः एतन्नामकःअसुरः अंशुमती नामनदीं अवाति-
ष्ठत् अवतिष्ठते ततः शर्च्या कर्मणा प्रज्ञानेनवा धमन्तं उदकस्यान्तरुच्छ्रुतन्तं यद्वा जगद्भूति-
करं शब्दं कुर्वन्तं तं कृष्णासुरं इन्द्रोमरुद्भिःसह आपव प्राप्नोव । पश्चात् तं कृष्णासुरं तस्यानु-
चरंश्व हतवानित्याह—नृमनाः नृप मनोयस्यसः यद्वा कर्मनेतृषु ऋत्विक्षु एकविधं मनोयस्य
सतथोक्तः तादृशः सन् स्नेहितीः स्नेहितिवंधकर्मसुपठितः सर्वस्याहसित्रीस्वस्वसेनाः अपाधत्
अपधानं हननं अवधीदित्यर्थः । अपत्नीर्हितं नृमणावघडाइति छन्दोगाः पठति । तस्यानुचरा-
न्हत्वा तं द्रुतं गच्छन्तमसुरं अपाधत् हतवान् ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

द्रप्समपश्यंविपुणेचरन्तमुपहृरेनृद्योअंशुमत्या ।

नभोनकृष्णमवतस्थिवांसमिप्यामिबोवृषणोयुध्यताजौ ॥ १४ ॥

द्रप्सम् । अपश्यम् । विपुणे । चरन्तम् । उपहृरे । नृद्यः । अंशुःमत्या ।

नभः । न । कृष्णम् । अवतस्थिःवांसम् । इप्यामि । यः ।

वृषणः । युध्यन्त । आजौ ॥ १४ ॥

चतुर्थः पादोमारुतः मरुतः प्रति यद्वाक्यमिन्द्रउवाच । तद्वरवीयेते हे मरुतः द्रुप्तं द्रुत-
गामिनं कृष्णमहमपरयं अदर्शं । कुत्रवर्तमान विपुणे दिव्यगंचने सर्वतोनिस्तृतेदेगे यद्वा विपुणे
विषये परिरहस्ये गुहास्थो देगे चरन्तं परितोगच्छन्तं किंच अंशुमत्याः एवनामिहायानयो न-
द्याः उपहृरे अत्यन्तगुहे स्थाने नभोन नभसि यद्यादित्योदीप्यते तद्भव दीप्यमानं अवर्त्तन्थि-
यांसं उदकस्यान्तरवस्थितं कृष्णं एतन्नामकं असुरं अनस्यं तस्मिन् दृष्टमिति हे वृषणः यामा-
नामुदकानावा सेकातोमरुतः बोयुप्यान युद्धार्थं इप्यामि अहमिच्छामि । ततोयुयं तस्मिन् कृष्णं

आजो अजन्ति गच्छन्त्यवयोद्धारः आयुधानि प्रक्षेपयन्तीतिवा आजिः संश्रामः तस्मिन् यु-
ध्यत संहरत वाक्यभेदादनिवातः । केचिदिष्यामिवोमरुतइतिपठन्ति । तत्र हेमरुतः वीयुष्मनि-
च्छामीत्यर्थोभवति ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी-

अर्धद्रुप्तोऽंशुमत्या उपस्थेधारयत्तन्वति त्विपाणः ।
विशोऽदेवीरभ्या इचरन्ती वृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे ॥ १५ ॥ ३४ ॥

अर्धं । द्रुप्तः । अंशुमत्याः । उपस्थे । अर्धारयत् । तन्वम् ।
ति त्विपाणः । विशः । अदेवीः । अजि । आ इचरन्तीः । वृहस्पतिना ।
युजा । इन्द्रः । ससाहे ॥ १५ ॥ ३४ ॥

अथ अर्धद्रुप्तोद्गतगामी लुप्यः अंशुमत्यानद्याः उपस्थे समीपे त्विपाणो दीन्यमानः
सन् तन्वं आमीयं शरीरं अर्धारयत् परैराहिस्यत्वेन विभार्ति । यद्वा बलप्राप्त्यर्थं स्वशरीरमाहा-
रादिभिरपोषयत् तत्र इन्द्रो गत्वा वृहस्पतिना एतन्नामकेन देवेन युजा सहायेन अदेवीः अयो-
तमानाः लुप्यरूपा इत्यर्थः । यद्वा पापयुक्तत्वादस्तुत्याः आचरन्तीः आगच्छन्तीर्विशः असुरसे-
नाः अजिससाहे जघान । तमवधीदित्यर्थः प्रसंगाद्भवाम्यते ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे चतुर्दशोऽवर्गः ॥ ३४ ॥

अथ षोडशी-

त्वं ह्यत्यत्सप्तभ्योजार्यमानोऽशत्रुभ्योऽमत्र शत्रुरिन्द्र ।
गृह्णेष्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमद्भ्योऽनुर्वनेभ्योऽरण्यधा ॥ १६ ॥

त्वम् । ह । त्यत् । सप्तभ्यः । जार्यमानः । अशत्रुभ्यः । अत्रवः ।
शत्रुः । इन्द्रः । गृह्णे इति । यावापृथिवी इति । अनु । अविन्दः ।
विभुमत्भ्यः । अनुर्वनेभ्यः । रणम् । धाः ॥ १६ ॥

हे इन्द्र त्वं खलु त्यत् तत् कर्म कृतवानसि । किं तव उच्यते—जायमानस्त्वं प्रादुर्भवन्ने-
व अशत्रुभ्यः शत्रुरहितेभ्यः सप्तभ्यः कृष्णवृत्रनमुचिशंवरदिसप्तभ्योऽलवद्भ्यः शत्रुभ्यः त-
दर्थं शत्रुभवः । यद्वा सप्तभ्यः सप्तैर्वागिरसः । सप्तभ्यः अंगिरोभ्यः गवानघनार्यं प्रादुर्भवन्ने-
वागवृष्योऽलवद्भ्यः पणिभ्यः शत्रुभवः । किंच हे इन्द्र त्वं गृह्णे तमसा गृहे संयुते धावापृ-
थिवी धावापृथिव्यौ सूर्यात्मना ते प्रकाश्य अनुक्रमेण अविन्दः अलभथाः । तथा विशुभ-
त्यः महत्त्वयुक्तेभ्योभुवनेभ्योलोकेभ्यः रणं रमणं धाः धारयसि विदधासीत्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

त्वं हृत्यर्दं प्रतिमानमोजोवज्जिणवज्जिन्द्रपितोर्जघंथ ।

त्वं शुष्णस्यावातिरोवधत्रैस्त्वं गा इन्द्र शच्येर्दं विन्दः ॥ १७ ॥

त्वम् । ह । त्यत् । अ । प्रति । इ । मानम् । ओजः । वज्जिण । वज्जिन् ।

धृपितः । जघन्थ । त्वम् । शुष्णस्य । अ । व । अतिरः । वधत्रैः ।

त्वम् । गाः । इन्द्र । शच्यर् । इत् । अ । विन्दः ॥ १७ ॥

हे इन्द्र त्वं ह त्वं खलु त्यदेतत्कर्माकार्षीः । किं तव अभिधीयते—यतः हे वज्जिन् वज्जि-
न्द्र धृपितः धृष्टः संग्रामेषु शत्रुहनने कुशलः सन् । यद्वा धृष्टोधीरः मन अप्रतिमानं प्रतिमान-
मुपमा । निरुपमं अल्प सद्गमं अन्यदीपं वीर्यं नास्वीयर्थः । तादृगं शुष्णस्य ओजोवर्दं
वज्जिणामुधेन जघंथ हतवानसि । अत्र यास्ताचेति हंतेचंरं । पूर्वं शुष्णस्य वर्तं विना न्य इदा-
नीं शुष्णमर्धनिहतवानित्याह—त्वं वधत्रैः हननमा र्धनैः आयुधैः शुष्णस्य । क्रियाघरणं कर्मव्य-
मिति संपदानसंज्ञा चतुर्थ्यर्थे सदृष्टमिति पठौ । शुष्णमरातिरः कुशलय राजर्षय अराद्भूतं ह-
त्वा अवधोः । तथाच निगमः—कुत्सापशुष्णमशुष्णनिर्वहिरिति । तथा हे इन्द्र त्वं शुष्णा रररी-
यया मत्तया कर्मणारा गाः शत्रुहत्वा तेषां गाऽविन्दः अलभथाः । यद्वा अंगिर्मां गाः पृथीव-
संपहत्य लब्धवानसि ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

त्वं हृत्यर्दं पमचर्पणीनां घनो वृत्राणान्निपोर्वमृय ।

त्वं सिधूंश्च जस्तस्तामनात्त्वमपो अंजयो दामपत्रीः ॥ १८ ॥

त्वम् । ह । त्यत् । वृष॒भ । च॒र्षणी॒नाम् । घ॒नः । वृ॒त्राणी॒म् ।
 त॒विपः । व॒भूथ॒ । त्वम् । सिन्धू॒न् । अ॒सृजः । त॒स्त॒भाना॒न् ।
 त्वम् । अ॒पः । अ॒जयः । दा॒साऽप॒त्नीः ॥ १८ ॥

त्वस्वत् त्वत् तत्कर्मकृतवानसि । कितव हे वृषभ कामानां वर्षितरिन्द्र चर्षणीनां य-
 दृणां मनुष्याणां भावितानां वृत्राणां उपद्रवाणां घनोहन्ता । अमूर्त्यर्थेऽपि छन्दोविषयत्वान्नि-
 पातनं । वाटशस्त्रं तविपः पवृद्धोबलवान्वा वभूथ वभूविथ । वभूथातर्थात् इडभावोनिपात्य-
 ते । तत्स्वं तस्तभानान् असुरैर्विक्रम्यमानाः सिन्धून् सप्तगंगाद्यान्दीः सुरणायासृजः पश्चात्
 त्वंदासपत्नीः दासा उपक्षपयितारः शत्रवः वेपथयः स्वामिनोयासाताः । नित्यं सपद्रवादिष्वित्यत्र
 दासाच्चेत्युपसंख्यानात् डीप् । असुरस्वामिकाः अपः अजयः जितवानसि तानसुरान् जित्वा
 उदकानिच प्राप्तुज इत्यर्थः ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

ससृ॒क्त॒रणि॒ता॒यः॒सु॒तेष्वनु॒त्तम॒न्युर्यो॒अहे॒वे॒वान् ।
 य॒एक॒इ॒त्र॒र्षपाँ॒सि॒कर्ता॒स॒ह॒त्र॒हा॒प्रती॒दन्य॒माहुः ॥ १९ ॥

सः । सु॒ऽकर्तुः । रणि॒ता । यः । सु॒तेषु॑ । अ॒नुत्त॑ऽम॒न्युः ।
 यः । अ॒हो॒ऽइ॒व । रे॒वान् । यः । ए॒कः । इ॒त् । नरि॑ । अ॒पाँ॒सि॑ ।
 क॒र्ता । स॒ । वृ॒त्र॒हा॒ । प्र॒ति । इ॒त् । अ॒न्यम् । आ॒हुः ॥ १९ ॥

अथ परोक्षकृतः स इन्द्रः सुक्तुः शोभनपत्तः शोभनकर्मा वा भवति । यः सुवेपथिपुत्रेषु सोमेषु
 रणिता तत्पानार्थं रमणशीलः । किंच अनुत्तमन्युः परैरनुत्तक्रोधः शत्रुभिर्नैतुमशक्यः तादृशोयः
 इन्द्रः रेवान् धनवान् । तत्रदृष्टान्तः—अहेय यथा अहानि दिवसाः धनवन्तः दिवसेषुहि धनानि
 प्रादुर्भवन्ति न रात्रिषु तद्वत् । तथा य इन्द्रः एक इत् असहाय एव नरि कर्मैतदरि मनुष्ये अपाँसि
 कर्माणि कर्वा कर्तुं शीलो भवति ताच्छीलिकस्तुन् अव एव पठीप्रतिपेधः । सपूर्वांकृणोषेव इन्द्रः
 वृत्रहा अपामापरकस्यासुरस्योपद्रवस्य वा हृदत्वात् वृत्रहेति सर्वैः श्रूयते तमेवेन्द्रं अन्यं
 प्रति इद्वधारणे अन्यप्रत्येवाहुः इन्द्रः सर्वमन्य शत्रुसत्तं प्रतिभवति अभिजन्त्येवेति
 पदन्ति ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

सदृत्रहेन्द्रश्चर्पणीधृत्तंसुष्टुत्याहव्यंहुवेम ।

सप्रावितामघवानोधिवक्त्रासवाजस्यश्रवस्यस्यदाता ॥ २० ॥

सः । वृत्रहहा । इन्द्रः । चर्पणिःधृत् । तम् । सुष्टुत्या । हव्यम् ।
'हुवेमे' । सः । प्रऽअविता । मघश्वा । नः । अधिऽवक्त्रा ।

सः । वाजस्य । श्रवस्यस्य । दाता ॥ २० ॥

वृत्रहा वृत्रस्य हन्ता सइन्द्रश्चर्पणीधृत् मनुष्याणां धनादिदानेन पोषकोभवति तमिन्द्रं हव्यं आह्वातुं योग्यं वयं सुष्टुत्या शोभनया स्तुत्या हुवेम अस्मद्यज्ञेष्वाह्वयामः । किमर्थं यूपमाह्वयथेतिचेत् कारणं ब्रूमः-सइन्द्रः प्राविता प्रकर्षणास्माकं रक्षिताभवति । किंच मघवा धनवानिन्द्रः नोस्माकमधिवक्त्रा अधिकं वक्त्रा बहुमानेन वक्त्रा भवति । यद्वा धनदानेनास्मानधिकं वक्त्रमर्हति । अर्हेकृत्यतृचश्चेति तृच् । किंच सपवेन्द्रः श्रवस्यस्य श्रवसः कर्तिर्निमित्तस्य वाजस्यान्नस्य । यद्वा श्रवसोन्नस्य हिताय वाजस्य वक्षस्य दाता भवतिस्त्वत्तु । तस्मादेवंगुणमिन्द्रं वयमाह्वयामः ॥ २० ॥

अथैकविंशी-

सदृत्रहेन्द्रंऋभुक्षासद्योजज्ञानोहव्योवभूव ।

रुण्वन्नर्पांसिनर्यापुरूणिसोमोनर्पातोहव्यःसखिभ्यः ॥ २१ ॥ ३५ ॥

सः । वृत्रहहा । इन्द्रः । ऋभुक्षा । सद्यः । ज्ञानः । हव्यः ।

वभूव । रुण्वन् । अपांसि । नर्या । पुरूणि । सोमः । न ।

र्पातः । हव्यः । सखिभ्यः ॥ २१ ॥ ३५ ॥

ऋभुक्षाः समहान् । यद्वा ऋभुशब्देन ऋष्यादयस्त्रयोऽस्यन्ते ऋभुभिः सह क्षियन्ति निवसतीनि नादशः । वृत्रहा सइन्द्रः सपस्तदानीमेव ज्ञानः प्रादुर्भवन् हव्यः सर्वेऽस्तोतृभिर्गृह्यन्तिराह्वानव्योवभूव । किंच नर्या नर्याणि नरा मनुष्याः कर्मनिवारः तेष्योहितानि पुरूणि बहूनि अपांसि कर्माणि रुण्वन् कुर्वन् सखिभ्यः हविःप्रदानेनोपकारकत्वात् मित्रेभ्यः ऋविभ्यः

हव्यः आह्लातव्यः हवनयोग्यो वा बभूव । तत्रदृष्टान्तः—सोमो न यथा पीतःसोमः यद्गृह्यः स्व-
गांदिफलानि कुर्वन् देवैराह्लातव्यो भवति तद्वत् ॥ २१ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे पंचविंशोवर्गः ॥ ३५ ॥

याइन्द्रेति पंचदशार्चं चतुर्थं सूक्तं कारयपस्य रेभस्यार्षभेन्द्रं । दशम्यतिजगती द्वापंचारादक्षरा ।
एकादशीद्वादश्यावुपरिष्ठाद्दृहृत्यौ व्यष्टकांत्वादशकवत्यौ त्रयोदशयतिजगती चतुर्दशीत्रिष्टुप् पंच-
दशी जगती शिष्टानुहृत्यः । तथा चानुक्रम्यते—याइन्द्रपंचोना रेभः कारयपो बाह्वत्पतिजगत्युपरि-
ष्ठाद्दृहत्यावतिजगतीत्रिष्टुप् जगतीत्यन्तवइति । सूक्तविनियोगैः सैगिकैः । प्रहात्रते निष्कवत्ये वा-
ह्वत्तृचारीतौ याइन्द्रेत्यादिनवर्चः । तथैवपंचमार्णयके सूच्यते—याइन्द्रंभुजआभरइति नव सू-
ददोहाइति । चातुर्विंशिकेहनि माध्यन्दिने सवने ब्राह्मणाच्छंसिनो वैकर्त्तिकानुरूपवृचस्य या-
इन्द्रेत्यादिके द्वे द्वितीयावृत्तौ । सूच्यतेच—तमिन्द्रंजोहवीमि याइन्द्रंभुजआभर इत्येकाद्वेचेति ।

तत्र प्रथमा—

याइन्द्रंभुजआभरःस्वर्वाअसुरेभ्यः ।

स्तोतारमिन्मघवन्नस्यवर्धययेत्त्वेवृक्तवर्हिपः ॥ १ ॥

याः । इन्द्रः । भुजः । आ । अजरः । स्वः । इवान् । असुरेभ्यः ।

स्तोतारम् । इत् । मघइवन् । अस्य । वर्धय । ये ।

त्त्वे । इति । वृक्तवर्हिपः ॥ १ ॥

ऋषिरिन्द्रं प्रार्थयते हे इन्द्र स्वर्वान् सुखवान् स्वर्गवान्वा अथवा स्वगन्तः सर्वपूर्णायाः
सर्वभूतजातमात्मनएवोत्पन्नत्वात् तद्वान् एवंगुणस्त्वं याः यानि भुजो भोक्तव्यानि धनानि वासु-
रेभ्यो बलवद्भ्यो राक्षसेभ्यः आभरः आहरः वान् हत्वा आहृतवानसि । ह्यहोरिति प्रकारदेशः ।
अतएव हे मघवन् धनवन्निन्द्र अस्य अन्वादेशे अशादेशः एतस्यास्य धनस्यदानेन स्तोतार-
मिद्दु सवस्तोत्रकारिणमेव वर्धय वृद्धिमन्तंकुरु । येचान्ये मघारः त्वे त्वर्थं वृक्तवर्हिपः स्तीर्णव-
र्हिपोभवन्ति अतस्तांश्च धनेन वर्धय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

यमिन्द्रदधिपेत्वमश्वंगांसागमव्ययम् ।

धजमानेसुन्वतिदक्षिणावतितस्मिन्तर्धेहिमापुणौ ॥ २ ॥

यम् । इन्द्र । दधिपे । त्वम् । अश्वम् । गाम् । ज्ञागम् ।
 अव्ययम् । यजमाने । सुन्वति । दक्षिणाध्वति ।
 तस्मिन् । तम् । धेहि । मा । षणौ ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वं यमश्वं गमनसाधनान् हरीन् गां अग्निहोत्रकर्मणि पयःप्रदानेनोपकारिका-
 गाः अव्ययं व्ययरहितं अविनश्वरं भागं भजनीयं धनं सर्वत्रैकत्वमविवक्षितं एतान् शत्रुभ्यः
 आहत्य दधिपे घत्से त्रिभिर्पि । तं सर्वं सुन्वति सोमाभिपद्यं कुर्वति दक्षिणाध्वति यज्ञे ऋत्वि-
 ग्न्योदक्षिणादेयत्वेन तद्वति यजमाने यागंकुवांणे तस्मिन् त्वं धेहि । सर्वत्रघनादिदानं माकु-
 र्वित्याह माषणौ षणव्यवहारे द्रव्यव्यवहारादयष्टाजनः षणिः तस्मिन् एतत्सर्वं मादेहि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

यइन्द्रसस्त्यत्रतोनुष्वापमदेवयुः ।
 स्वैःपसुवैर्मुमुस्तपोष्यंरयिसनुतर्धेहितततः ॥ ३ ॥

यः । इन्द्र । सस्ति । अत्रतः । अनुऽस्वापम् । अदेवद्युः ।
 स्वैः । सः । एवैः । मुमुरत् । पोष्यम् । रयिम् । सनुतः ।
 धेहि । तम् । ततः ॥ ३ ॥

हे इन्द्र अदेवयुः देवान् युष्मानकामयमानः अत्रतोत्रतरहितः कर्मरहितोभूत्या अनु-
 स्वापं अनुवृत्तस्वम् यथाभवति तथा यः सस्ति स्वपिति पसस्वापे आदादिकः सजनः स्वै-
 राग्नीधैः एवैर्गमनैरेव पोष्यं पोषणीयं रयिं स्वीयं धनं मुमुरत् मारयन्निनाशयत् । अग्नी-
 र्यादिभिः तस्यधनं नश्यत् नतु देवानां हविःप्रदानेनेति । ततः त्वं तमपष्टारं जनं सनुतर्धे-
 त्यन्वर्हितनाम सनुतः अन्वर्हिते कर्मरहिते कस्मिंश्चिद्देगे धेहि स्थापय ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

यच्छक्रासिपरावतिपदवाविचत्रहन् ।
 अतस्त्वाग्नीर्भ्युगादिन्द्रकेशिभिःसुतावाँआर्धियामति ॥ ४ ॥

यत् । शक् । अस्ति । परावति । यत् । अर्वावति ।
 वृत्रहन् । अर्त । त्वा । गीःश्रिः । युःगत् । इन्द्र ।
 केशिश्रिः । सुतश्वान् । आ । विवासति ॥ ४ ॥

हे शक शत्रुहननसमर्थेन्द्र यद्यदा परावति विमरुष्टेतिदूरे घुटोके देशे अस्ति विघसे हे
 वृत्रहन् वृत्रस्य हन्वरिन्द्र यद्यदि अर्वावति अर्वाचोने तस्मादधस्तात् स्थिते तदपेक्षया समी-
 पेदेशेन्तरिक्षे भवति । तस्मादपि अतोस्माद्दूलोकाद्वा युगत् गच्छगवौ किपि गमःकाविति
 अनुनासिकलोपः तुक् सुपासुलुगितिलुक् । घुटोकेपति गच्छद्भिः स्वभासा सर्वतो गच्छद्भिः
 केशिश्रिः केशवद्भिः हरिभिरिवस्थिताभिर्गीर्भिः स्तुतिभिः त्वा त्वां सुतवानभिषुतसोमवा-
 न्यजमान आविवासति आत्मीय यज्ञ प्रत्यागमयति त्वामेतैः स्तोत्रैःपरिचरतीतिवा ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमो-

यद्वास्तिरोचनेदिव समुद्रस्याधि विष्टपि ।
 यत्पार्थिवेसर्दने वृत्रहन्तमयदन्तरिक्ष आगहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥

यत् । वा । अस्ति । रोचने । दिवः । समुद्रस्य । अधि ।
 विष्टपि । यत् । पार्थिवे । सर्दने । वृत्रहन्तम् ।
 यत् । अन्तरिक्षे । आ । गहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥

हे इन्द्र यद्वा यदिवा दिवोघुटोकस्य रोचने दीपनशील स्थाने अस्ति भवति । यद्वा
 समुद्रस्य मध्ये अधि अधिगवे विष्टपि विष्टपे तत्सवद्धे कस्मिंश्चित्स्थाने भवति । हे वृत्रहन्तम्
 अतिशयेन वृत्रस्याहुरस्य पापस्य वा हन्तरिन्द्र यद्यदिवा पार्थिवे पृथिव्याभवे सर्दने स्थाने
 विघसे यदिवा अन्तरिक्षे तस्मिन् लोके पर्वसे यत्रकुत्र भवति तथापि अस्मदीय यज्ञं प्रत्याग-
 हि आगच्छ ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे पद्विंशोवर्गः ॥ ३६ ॥

अथ षष्ठी—

सनःसोमेषुसोमपाःसुतेपुंशवसस्पते ।

मादयस्वराधसासूनुतावृतेन्द्रायापरीणसा ॥ ६ ॥

सः । नः । सोमेषु । सोमृपाः । सुतेपुं । शवसः । पते । मादयस्व ।
 राधसा । सूनुतावृता । इन्द्र । राया । परीणसा ॥ ६ ॥

हे सोमपाः सोमस्थपातः हे शवसस्पते बलस्यपाठयितरिन्द्र सपूर्वोक्तलक्षणस्त्वं सुतेष्वस्मा-
 भिरभिपुत्रेषु सोमेषु नोस्मान् राधसा बलसाधनान्नेन सूनुतावता अनृतरहितत्वोपेतेन । यद्वा स-
 नृतेति वाङ्नाम शोभनवाक्ययुक्तेन । अनेन पुत्रादिकं लक्ष्यते पुत्रोपेतान्नेन परीणसा बहु-
 नामैतद् बहुना राया धनेनच नोस्मान्मादयस्व मोदय सोमस्य प्रदातृभ्योस्मभ्यमन्नपुत्र-
 धनादिकं देहीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

मानेन्द्रपरावृणग्भवानःसध्माद्यं ।

त्वंनञ्जतीत्वमिञ्चाप्यंमानेन्द्रपरावृणक् ॥ ७ ॥

मा । नः । इन्द्र । परा । वृणक् । भव । नः । सध्माद्यं ।
 त्वम् । नः । ऊती । त्वम् । इत् । नः । आप्यंम् । मा ।
 नः । इन्द्र । परा । वृणक् ॥ ७ ॥

हे इन्द्र नो हविषाम्प्रदातृनुस्मान्परावृणक् मापस्तियाक्षी. वृजीवर्जने रौवादिकः लडि
 रूपं । तदेवाह—त्वं नोस्माक सोमेन सप्तमाद्यः सहमादनशीलोभव । किञ्च हे इन्द्र नोस्मान्
 त्वमेव ऊती ऊत्यां स्थापय । यद्वा ऊती व्यत्ययेन कर्त्तरि किञ्चि वा निपातितः त्वमेवास्माकं
 रक्षिता खलु । तथा त्वमिदं इद्वधारणे त्वमेवास्माकमाप्यं ज्ञातेषं त्वमेव वन्धुरित्यर्थः । अ-
 तएव मानेन्द्रपरावृणगिति एषमन्तोर्यः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

अस्मेइन्द्रसचासुतेनिर्पदापीतयेमधु ।
 कृधीजरित्रेमघवन्नवोमहदस्मेइन्द्रसचासुते ॥ ८ ॥

अस्मे इति । इन्द्र । सचा । सुते । नि । सद् । पीतये ।
 मधु । कृधि । जरित्रे । मघद्वन् । अवः । महत् ।
 अस्मे इति । इन्द्र । सचा । सुते ॥ ८ ॥

हे इन्द्र अस्मे अस्माभिः सचा सह सुवेभिपुतेतोमे निपद् अस्मदीये यज्ञेनिपोद । कि-
 मर्थं मधुपीतये मधुनः सुपांसुतुगिति इसोतुक् मदकरस्य सोपस्य पीतये पानाय । किंच
 हे मघवन् धनवन्निन्द्र महदवोरक्षणं जरित्रे कृधि कुरु कस्मिन्नाति अस्मेइन्द्रसचासुतइति
 व्याख्यातः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

नत्वादेवासंआशतनमर्त्यांसोअद्रिवः ।
 विश्वांजातानिशर्वसामिभूर्सिनत्वादेवासंआशत ॥ ९ ॥

न । त्वा । देवासः । आशत । न । मर्त्यांसः । अद्रिवः ।
 विश्वा । जातानि । शर्वसा । अभिभूः । असि । न ।
 त्वा । देवासः । आशत ॥ ९ ॥

हे अद्रिवो वज्रवन्निन्द्र त्वा त्वां देवासः त्वदन्ये सर्वे देवाः नाशत स्वकर्माणां स्ववलेन
 वा नव्यामुवन्ति । नमर्त्यांसो मर्त्यां मनुष्याश्च न व्यामुवन्ति । कुतएवदवसोयते तदाह-विश्वा
 विश्वानि सर्वाणि जातानि भूतजातानि शर्वसा स्ववलेनैवाभिभूरसि अभिजातुकोसि भवसि ।
 तस्मात् नत्वादेवासंआशतेतिगवार्थः ॥ ९ ॥

चातुर्विधिकेहनि माध्यन्दिनसवने ब्राह्मणाच्छंसिनो विश्वाःपृतनाइति वैकल्पिकःस्तो-
 त्रियः । सूत्रितंच-विश्वाःपृतनाअभिभूतरंरं तमिन्द्रंजोहवीमीवि ।

तत्र प्रथमा सूक्ते दशमी-

विश्वाः पृतना अभिभूतं नरं सजुस्तं तक्षुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे ।
ऋत्वा वरिष्ठं वरं आमुरिमुतो ग्रमो जिष्ठं त्वसं तस्विनम् ॥ १० ॥ ३७ ॥

विश्वाः । पृतनाः । अभिभूतं नरम् । सजुः । तक्षुः ।
इन्द्रम् । जजनुः । च । राजसे । ऋत्वा । वरिष्ठम् । वरं ।
आमुरिम् । उत । उयम् । ओजिष्ठम् । त्वसम् ।
तस्विनम् ॥ १० ॥ ३७ ॥

विश्वाः सर्वाव्याप्तावा पृतनाः । पृष्टव्यायामे । व्याप्रियन्त इति पृतनाः सेनाः सजुः प-
रस्परं संगताः सत्यः अभिभूतं शत्रूणामत्यर्थं अभिभवितारं नरं सर्वस्यनेतारमिन्द्रं
तक्षुः आयुधादिभिस्तीक्ष्णिकुर्वन्ति आयुधवन्तमश्ववन्तं च चक्रुरित्यर्थः । यद्वा पृतना इति
संग्रामाः व्याप्रियन्ते अत्रेति पृतनाः संग्रामाः सवनिव संग्रामानभिभावुकमिन्द्रं स्तोतारः
अन्योन्यं संगताः स्तुतिभिस्तीक्ष्णमकुर्वन् स्तुते सति बलवान् भवतीति । यद्वा यक्षरो हविः
प्रदानेन वीर्यवन्तं कुर्वन्तीति । किंच स्तोतारः राजसे राजतेः तुमर्थे असे प्राययः ।
आत्मनो विराजनार्थं प्रकाशनार्थं स्यात्मानमिन्द्रं जजनुः जनयामासुः स्तोत्रेण यज्ञे प्रादुरभा-
वयन्नित्यर्थः । उतापि च ऋत्वा स्वीयवृत्रवधादि कर्मणो वरिष्ठं उरुतमं आमुरिं शत्रूणामभि-
मुख्येन मारयितारमिन्द्रं वरेवरणीये धने स्तोतारश्चक्रुः आत्मनां धनलाभार्थं स्तवन्तीत्यर्थः ।
कीदृशं उयं उदूर्णबलं अतएव ओजिष्ठं आजस्वितमं त्वसं प्रवृद्धं तस्विनं संग्रामे शत्रुवधार्थं
वेगवन्तं इन्द्रं धनार्थं स्तुवन्ति ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठे सप्तत्रिंशोवर्गः ॥ ३७ ॥

अथैकादशी-

समीरेभासो अस्वरन्निन्द्रं सोमस्य पीतये ।
स्वर्पति यदीहृषेष्टं तत्रतो ह्योजंसा समूतिभिः ॥ ११ ॥

सम् । ईम् । रेभासः । अस्वरन् । इन्द्रम् । सोमस्य । पीतये ।
 स्वःऽपतिम् । यत् । ईम् । वृधे । धृतऽव्रतः । हि । ओजसा ।
 सम् । ऊतिऽभिः ॥ ११ ॥

रेभासः रेधशब्दे शब्दवितारः स्तोवारः यद्वा रेभासः कश्यपपुत्ररेभाः एतन्नामकाक्रमयः
 ईमेनमिन्द्रं सप्तस्वरन् सम्पगशाब्दयन् सप्तस्तुवन् । किमर्थं सोमस्य पीतये सोमपानाय । किंच
 स्वर्पतिं स्वर्गस्यपालयितारं धनस्पस्वामिनंवा ईमेनमिन्द्रं यद्यदा वृधे हविर्भिवर्धनाय संस्तुवति
 तदा धृतव्रतो धृतकर्मन्द्रः ओजसा बलेन स्तोत्रभिः ऊतिभिर्मरुद्भिः पालनैश्चसह संगच्छते
 स्तुतिभिर्वलंमरुद्भिः पालनं चेन्द्रस्य भवतीत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

नेमिनमन्ति चक्षसामेपंविप्राअभिस्वरा ।
 सुदीतयोवोअद्गुहोपिकर्णेतरस्विनःसमृकभिः ॥ १२ ॥

नेमिम् । नमन्ति । चक्षसा । मेपम् । विप्राः । अभिस्वरा ।
 सुदीतयः । वः । अद्गुहः । अपि । कर्णे । तरस्विनः ।
 सम् । ऋकंऽभिः ॥ १२ ॥

नेमिं अरान् यथा नेमिव्यानीति वदत्सर्वं व्याप्नुवन्तु तादृशं नवनशीलमिन्द्रं चक्षसा द-
 र्शनमात्रेणैव नमन्ति काश्यपारेभाः स्तोवारोवा नमस्कुर्वन्ति ततोविपामेधाविनः मेपं इन्द्रोमे-
 पोभूवा मेधाविधिं स्वर्गमनयन् तस्मान्मेधातिथेयंभूतमिन्द्रं अभिस्वरा अभिस्वरेण स्तोत्रेण
 मणमन्ति इदानीं यजमानः स्तोतृनाह-अपिच सुदीतयः शोभनदीपयः अदुहः कस्याप्यद्रो-
 ग्धारो बोयर्थं छान्दसोवसादेशः तरस्विनः कर्मस्तु स्तोत्रेषुवा त्वरायुकाः सन्तः इन्द्रस्य कर्णे
 श्रोत्रसमीपे ऋकभिः अचनयुक्तैर्मन्त्रैः यद्वा ऋचोमहृचो येषुसन्ति तेः शस्त्रादिभिः संस्तुतइन्द्रोप-
 था मुष्पदीयानि स्तोत्रशस्त्रादीनि शृणोति तथा सम्पगभिष्टुतेत्यर्थः ॥ १२ ॥

पूर्वोक्तएवशस्त्रे वैकल्पिकस्यानुरूपवृत्तस्य तमिन्द्रमित्याद्याः । सूत्रमुदाहृतं ।

सैषा सूक्ते त्रयोदशी-

तमिन्द्रं जोहवीमि मघवानमुग्रं सत्रादधानमप्रतिष्कृतं शर्वांसि ।
मंहिष्ठो गीभिराचयज्ञियो ववर्तन् राये नो विश्वा सुपथारुणो तु वञ्जी ॥ १३ ॥

तम् । इन्द्रम् । जोहवीमि । मघस्वानम् । उग्रम् । सत्रा ।
दधानम् । अप्रतिष्कृतम् । शर्वांसि । मंहिष्ठः । गी इभिः ।
आ । च । यज्ञियः । ववर्तन् । राये । नः । विश्वा । सुपथा ।
रुणो तु । वञ्जी ॥ १३ ॥

तं पूर्वोक्तगुणोपेतमिन्द्रं जोहवीमि यथाहं पुन पुनराह्वयामि ह्यतेरभ्यस्तस्य चेति संप्रसार-
णं । कीदृशं मघवानं महनीयघनवन्तं उग्रं उदूर्णबलं सत्रा सत्यं यथार्थमेव शर्वांसि बलानि दधा-
न अतएवाप्रतिष्कृतं शत्रुभिरप्रतिरोधनीयं आह्वयामि । किंच मंहिष्ठः पूज्यतमः दातृत्वमोवा य-
ज्ञियो यज्ञाहं इन्द्रो गीभिरस्मदीयाभिः स्तुतिभिराववर्तन् यज्ञेषु आभिमुख्येन वर्तताच । वर्तते-
र्ण्यन्तस्य चडिरूप चवायोगे पथमेति ननिघातः चडचन्यतरस्यामितिवदरः । ततो वञ्जी वञ्ज-
वानिन्द्रः नोस्माक राये धनाय विश्वा विश्वानि सर्वाण्येव सुपथा सुमार्गाणि एणोतुच करोतु
धन सर्वदिक्स्थमस्मान्प्रामोत्वित्यर्थः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

त्वं पुरं इन्द्रं चिकिदेनाव्योजंसाशविष्ठशक्रनाशयध्वै ।
त्वद्विश्वानि भुवनानि वञ्चिन्ध्यावारेजेते पृथिवी चञ्जीपा ॥ १४ ॥

त्वम् । पुरं । इन्द्रं । चिकिद् । एनाः । वि । ओजंसा ।
शविष्ठ । शक्र । नाशयध्वै । त्वत् । विश्वानि । भुवनानि ।
वञ्चिन् । ध्यावा । रेजेते इति । पृथिवी इति । च । ऋषीपा ॥ १४ ॥

हे शविष्ठ वलवत्तम अतएव हे शक्र शत्रुहननसमर्थ हे इन्द्र त्वं एता अन्वादेशे एतानि पुरः शंकरस्य पुराणि ओजसास्वीयेनैवतेजसा विनाशपथ्यै विनाशयितुं चिकिद् ज्ञाताभवसि । नशोर्षन्ताद् शध्यैप्रत्ययः । पुनरपि सामर्थ्यं प्रशंसति हे वज्रिन् वज्रवन्निन्द्र विश्वानि सर्वाणि श्रुयनानि भूतजातानि त्वद् त्वत्तोभीत्या कंषते । तथा यावापृथिवी दिवोधावेति यावादेशः आ-
 युदान्तश्च पृथिवी डीपन्नत्वेनान्तोदान्तः देवताद्वंद्वेचेत्युभयपदमरुतिस्वरत्वं विप्रकर्षस्तु छान्दसः ।
 यावापृथिवीच भीया त्वत्तोभीत्या रेजेते कंषते । अरेजेतांरोदसोईतिनिगमः । सर्वैवदधीनाइ-
 त्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी-

तन्मंक्रतमिन्द्रशूरचित्रपात्पोनवञ्जिन्दुरितानिपार्षिभूरिं ।
 कदान्दन्द्रायआदेशस्येर्विश्वप्स्यस्यस्पृहयाद्यस्यराजन् ॥१५ ॥३८॥

तत् । मा । क्रतम् । इन्द्र । शूर । चित्र । पातु । अपः ।
 न । वज्रिन् । दुःइहुता । अति । पार्षि । भूरि । क्रदा । नः । इन्द्र ।
 रायः । आ । दशस्येः । विश्वप्स्यस्य । स्पृहयाद्यस्य ।
 राजन् ॥ १५ ॥ ३८ ॥

हे शूर वलवत् चित्र चायनीय विविधरूपवा । इन्द्रामापोभिः पुरुषरूपैष्यतइत्यादिपुष्ट-
 त्वात् । बहुविधरूप हे इन्द्र त्वं पशसं त्वदीयं क्रतं सत्यं मा मां पातु सर्वतोरक्षतु । किंच हे
 वज्रिन् वज्रवन्निन्द्र भूरि सुषोत्सुक् भूरीणि बहूनि दुरिता दुरितानि पापानि अतिपार्षि अतीत्य
 पारय । तत्रइष्टान्तः-अपोन यथा नाविकजडकानि मनुष्यान्पारयति तद्दस्मान्पापानि पार-
 य । हे राजन् दीप्यमान हे इन्द्र विश्वप्स्यस्य प्स्यति रूपनाम रूपे साधु प्स्यं मकारोपजन-
 श्छान्दसः । बहुरूपं त्वं स्पृहयाद्यस्य सर्वैः स्पृहणोर्षं रायः क्रियाग्रहणमिति संपदानसंज्ञा
 चतुर्थ्यर्थं बहुलमिति पठे । तद्धनं नोस्मभ्यं आ आभिमुख्येनकदा दशस्येः कस्मिन्काष्ठे मय-

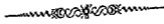
च्छेः तदा तव स्वभूतं सत्यं मां रक्षतु मक्षं धनं दत्त्वा कर्माणि च कारयित्वा मया हेतुभूतेन
तुष्टाय्य मां पापरहितं कुर्वित्यर्थः ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठस्य षष्ठेऽष्टमिशोवर्गः ॥ ३८ ॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहादनिवारयन् । पुमर्थाश्चतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इतिश्रीमद्राजाविराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्यधुरंधरेण
सायणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठाष्टके षष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

यस्यनिःश्वसितवेदा योवेदेभ्योखिलंजगत् । निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

अथ षष्ठस्य सप्तमोऽध्यायआरभ्यते तत्र इन्द्रायेति द्वादशार्चं पंचमं सूक्तं आंगिरसस्य नृमेघस्यार्चं ऐन्द्रं सप्तमी दशम्येकादशौ च तिस्रः ककुभः । मध्यमपादस्य द्वादशाक्षरत्वात् मध्य-
मश्वेतकुकुवितिहि तल्लक्षणं । नवमीद्वादशौ पुरउष्णिहौ प्रथमपादस्य द्वादशाक्षरत्वात् आयश्वे-
त्पुरउष्णिगितिहि तल्लक्षणं । शिष्टाउष्णिहः । तथाचानुक्रम्यते—इन्द्रायद्वादश नृमेघऔष्णिहं
सप्तम्युपान्त्येच ककुभोन्त्यानवम्यौ पुरउष्णिहाविति । महाव्रते औष्णिहत्तुचाशीताविदंसूक्तं ।
तथैवपंचमारण्यकेसूत्रित्वं—इन्द्रायसामगायत सखायआशिषामहीति । आग्निहविकेपूर्वध्ये-
षु तृतीयसवने ब्राह्मणाच्छंसिन इन्द्रायसामगायतेति वैकल्पिकः स्तोत्रियस्तुचः । सूत्रितंच—
इन्द्रायसामगायत सखायआशिषामहीति । पूर्वोक्तस्यैव ब्राह्मणाच्छंसिन आग्निहविकेपूर्वध्ये-
ष्वेन्द्रनोगधीति वैकल्पिकःस्तोत्रियः । सूत्रितंच—इन्द्रनोगध्येदुग्धोमदिन्तरमिति । उक्थे
तृतीयसवनेच्छावाकस्याधाहीन्द्रेति स्तोत्रियस्तुचः । सूत्रितंच—अधाहीन्द्रगिर्वण इयंतइ-
न्द्रगिर्वणइति । पूर्वोक्तएवशस्त्रे त्वंनइन्द्राभरेतितुचो वैकल्पिकःस्तोत्रियः । सूत्रितंच—त्वंनइ-
न्द्राभर वयमुत्वामपूर्व्यं योनइदमिदंपुरेति ।

तत्र प्रथमा—

ॐ इन्द्रायसामगायतविप्रायबृहतेबृहत् ।
धर्मकृतेविपश्चितेपनस्यवे ॥ १ ॥

इन्द्राय । सामं । गा॒य॒त । वि॒प्रा॒य । बृ॒ह॒ते । बृ॒ह॒त् ।
ध॒र्म॒कृ॒ते । वि॒प॒ःश्चि॒ते । प॒न॒स्य॒वे ॥ १ ॥

हे उद्गातारः विषाय मेवाग्निं बृहवे महते धर्मकृते कर्मणः कर्षे विपश्चिते विदुषे
पनस्यवे स्तुतिमिच्छते इन्द्राय बृहत् बृहन्नामकं साम गायत षष्ठ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

त्वमिन्द्राभिभूरसित्वंसूर्यमरोचयः ।

विश्वकर्माविश्वदेवोमहान्असि ॥ २ ॥

त्वम् । इन्द्र । अभिभूः । असि । त्वम् । सूर्यम् । अरोचयः ।

विश्वकर्मा । विश्वदेवः । महान् । असि ॥ २ ॥

हे इन्द्र त्वं अभिभूः शत्रूणामभिभवितासि भवसि । किंच त्वं सूर्यमादित्यमरोचयः तेजोभिरदीपयः । किंच विश्वकर्मा विश्वस्य कर्तासि विश्वदेवः सर्वदेवश्चासि । तथाच यजुर्ब्राह्मणं—अग्निंवा अन्वत्यादेवता इन्द्रमन्वत्याईति । अतोमहान् सर्वाधिकोसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

विभ्राज्ज्योतिपास्वर्गच्छोरोचनदिवः ।

देवास्तइन्द्रसख्याययेमिरे ॥ ३ ॥

विभ्राजन् । ज्योतिपा । स्वः । अगच्छः । रोचनम् ।

दिवः । देवाः । ते । इन्द्र । सख्यायं । येमिरे ॥ ३ ॥

हे इन्द्र त्वं ज्योतिपा तेजसा दिवआदित्यस्य रोचनं प्रकाशकमधिकरणत्वेन स्वः स्वर्गं विभ्राजन् प्रकाशयन् अगच्छः अमामोः । किंच देवाः सर्वे ते तव सख्याय मित्रत्वाय येमिरे स्वस्वमालानं नियमितवन्तः । अस्माकमिन्द्रः सत्त्वा यथास्यादिति सर्वे देवाः प्रयत्नमकार्षुरित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

इन्द्रनोगधिप्रियसन्त्राजिदगोक्षः ।

गिरिर्निविश्वतस्पृथुपतिर्दिवः ॥ ४ ॥

आ । इन्द्र । नः । गधि । प्रियः । सन्त्राजित् । अगोक्षः ।

गिरिः । न । विश्वतः । पृथुः । पतिः । दिवः ॥ ४ ॥

हे इन्द्र मियः मियतमः सत्राजित् महतां जेता अगोस्रः केनापि गृहितुमशक्यो गिरिर्न
पर्वतइव विश्वतः सर्वतः पृथुः पृथुत्वमोदिवः स्वर्गस्य पतिरीश्वरसत्त्वं नोस्मानामधि आगच्छा॥४॥

अथ पंचमी-

अ॒भि॒हि॒स॒त्य॒सो॒मपा॒उ॒न्ने॒व॒भू॒ध॒रो॒द॒सी ।

इ॒न्द्रा॒सि॒सु॒न्व॒तो॒वृ॒धः॒पति॑र्दिवः ॥ ५ ॥

अ॒भि॒ । हि॒ । स॒त्य॒ । सो॒म॒ऽपा॒ । उ॒न्ने॒ इति॑ । व॒भू॒र्थ॑ । रो॒द॒सी॒

इति॑ । इ॒न्द्र॑ । अ॒सि॑ । सु॒न्व॒तः । वृ॒धः । पति॑ः । दि॒वः ॥ ५ ॥

हे सत्य सोमपाः सोमस्य पातरिन्द्र यस्त्वं उन्ने रोदसी यावापृथिव्यौ अभि वभूथ साम-
धयेनाभिभवसि सत्त्वं सुन्वतः सोमाभिपर्वं कुर्वतो यजमानस्य वृधोवर्धकोसि दिवः स्वर्गस्यापि
पतिरीश्वरोसि ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

त्वंहि॒शश्व॑तीना॒मिन्द्र॑दुर्ता॒पुरा॑मसि ।

ह॒न्ता॒दस्यो॑र्म॒नोर्वृ॒धः॒पति॑र्दिवः ॥ ६ ॥ १ ॥

त्वम् । हि॒ । शश्व॑तीनाम् । इ॒न्द्र॑ । दु॒र्ता॑ । पुरा॑म् । अ॒सि॑ ।

ह॒न्ता॑ । दस्योः । म॒नोः । वृ॒धः । पति॑ः । दि॒वः ॥ ६ ॥ १ ॥

हे इन्द्र त्वं शश्वतीनां बह्वीनां पुरां शत्रुनगरीणां ददांसि दारयिता भवसि । किंच द-
स्योः उपक्षपयितुरस्य हन्तासि घातकोभवसि मनोर्मनुष्यस्य यागादिकं कुर्वतो वृधोवर्ध-
कश्चासि दिवः स्वर्गस्यापि पतिरीश्वरोसि ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ सप्तमी-

अ॒धा॒ही॒न्द्र॒गिर्व॑ण॒उप॑त्वा॒कामा॑न्म॒हः॒संसृ॑ज्महे ।

उ॒दे॒व॒यन्त॑उ॒दामि॑ः ॥ ७ ॥

अथ । हि । इन्द्र । गिर्वर्णः । उष । त्वा । कामान् । महः ।
ससृज्महे । उदाऽइव । यन्तः । उदक्षिः ॥ ७ ॥

हे गिर्वर्णो गीर्भिर्वननीयेन्द्र अथाहि संप्रतिहि त्वा त्वां महोमहतः कामान् कमनीयान्
स्तोमान् उपससृज्महे उपसृजामः प्रापयामइत्यर्थः । तत्र दृष्टान्तमाह—उदेव यथा उदकेन य-
न्वोगच्छन्तः उदक्षिः अञ्जलिनोत्क्षिप्योदकेः समीपस्थान् पुरुषान् क्रीडार्थं संसृजन्ति
वदइत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

वार्णत्वायव्याभिर्वर्धन्तिशूरब्रह्माणि ।
वृष्टध्वांसंचिदद्रिवोदिवेदिवे ॥ ८ ॥

वाः । न । त्वा । यव्याभिः । वर्धन्ति । शूर । ब्रह्माणि ।
वृष्टध्वांसम् । चित् । अद्रिष्टवः । दिवेदिवे ॥ ८ ॥

हे अद्रिवो वज्रिन शूरेन्द्र वार्ण यथोदकमुदकस्थानं यव्याभिर्नदीभिः । अवनयः यव्याः
इति नदीनामसुपाठव । वर्धन्ति वर्धयन्ति । तथा ब्रह्माणि स्तोत्रैर्वृष्टध्वांसं चिव यथा निरुदकं
देशं नदीभिस्तथान । किन्तु प्रवृष्टमेव त्वां दिवेदिवे अन्वहं वर्धयन्ति स्तोतारोवर्धयन्ति ॥८॥

अथ नवमी—

युञ्जतिहरीइपिरस्पगाथयोरैरथंउरुयुगे ।
इन्द्रवाहावचोयुजा ॥ ९ ॥

युञ्जन्ति । हरी इति । इपिरस्यं । गाथया ।
उरौ । रथे । उरुयुगे । इन्द्रवाहा । वचःऽयुजा ॥ ९ ॥

इपिरस्य गमनशीलस्य इन्द्रस्य उरुयुगे महायुगे उरौ महानि रथे इन्द्रवाहा इन्द्रस्य वा-
हनभूतो वचोयुजा वचनवाक्त्रेणैव युज्यमानो हरी अर्वा गाथया स्वोत्रेण स्तोतारोयुञ्जति
योजयन्ति ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

त्वं न इन्द्रा भरुं ओजो नृम्णां शतक्रतो विचर्षणे ।
आवीरं पृतनापहम् ॥ १० ॥

त्वम् । नः । इन्द्र । आ । भरु । ओजः । नृम्णम् । शतक्रतो
इति शतः क्रतो । विऽचर्षणे । आ । वीरम् । पृतनाऽपहम् ॥ १० ॥

हे शतक्रतो बहुकर्मन् विचर्षणे विद्वष्टरिन्द्र त्वं नोस्मभ्यमोजोवत्त्वं नृम्णां धन । गयः
नृम्णमिति धननामस्तुपाठात् । आभराहर । वीरं वीर्येपितं पृतनासह सेनासह सेनामभिभवितारं
त्वामा याचामहेति शेषः ॥ १० ॥

अथैकादशी-

त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ ।
अधाते सुभ्रमीमहे ॥ ११ ॥

त्वम् । हि । नः । पिता । वसो इति । त्वम् । माता । शतक्रतो
इति शतः क्रतो । वभूविथ । अधे । ते । सुभ्रम् । ईमहे ॥ ११ ॥

हे वसो वासयितः शतक्रतो बहुकर्मन्निन्द्र त्वं नोस्माकं पिता पितृवत्पादको बभूविथ
भव । त्वं माता मातृवद्धारकश्च बभूविथ । अध अथच वयं ते तव स्वभूर्त् सुभ्रं सुखमीम-
हे याचामहे ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

त्वांशुं प्मिन्पुरुहूतवाज्जयन्तमुपद्रुवेशतक्रतो ।
सनोरास्वसुवीर्यम् ॥ १२ ॥ २ ॥

त्वाम् । शुम्भिन् । पुरुहूत् । वाज्जयन्तम् । उप । द्रुवे ।
शतक्रतो इति शतः क्रतो । सः । नः । रास्व । सुऽवीर्यम् ॥ १२ ॥ २ ॥

हे शुष्मिन् बलवन् पुरुहूत बहुभिर्यजमानैराहूत शतक्रतो बहुकर्मभिन्द्र वाजयन्तं बल-
मिच्छन्तं त्वामुपब्रुवे उपस्तौमि । सत्वं नोस्मभ्यं सुवीर्यं धनं रास्व देहि ॥ १२ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

त्वामिदाहाइत्यष्टर्चं षष्ठं सूक्तं नृमेधस्यार्षीं अयुजोवृहत्यःयुजः सतोवृहत्यः तथाचातुका-
न्तं—त्वामिदाष्टौपामाथमिति । चातुर्विंशिकेहनि माध्यन्दिनसवनेच्छावाकस्य त्वामिदाहाइति-
कल्पिकःस्तोत्रियः प्रगाथः । महाव्रतेपि निष्केवल्ये वाहंतवृचाशीतावयं प्रगाथः । तथैव पंच-
मारण्यके सूत्रितं—त्वामिदाहोनरइत्येवं प्रगाथं प्रत्यवदधातीति । चातुर्विंशिकेहनि माध्यन्दि-
नसवने ब्राह्मणाच्छंसिनः श्रामन्तइवेति वैकल्पिकःस्तोत्रियःप्रगाथः । सूत्रितंच—श्रामन्तइव-
सूर्यं वण्महोअसिसूर्येति । चातुर्विंशिकेहनि माध्यन्दिने त्वमिन्द्रभतूर्विषु त्वमिन्द्रयशाअसीति ।
तस्मिन्नेवाहनि निष्केवल्ये वैराजयोनिभूतोयं प्रगाथः शंसनीयः । सूत्रितंच—तयोरक्रियमा-
णस्य योनिशंसद्वैरूपवैराजशाकरैवतानां चेति ।

तत्र प्रथमा—

त्वामिदाहोनरोपीप्यन्वञ्जिन्भूर्णयः ।

सइन्द्रस्तोमवाहसामिह्श्रुधुपस्वसरंमागहि ॥ १ ॥

त्वाम् । इडा । सः । नरः । अपीप्यन् । वञ्जिन् । भूर्णयः ।

सः । इन्द्र । स्तोमवाहसाम् । इह । श्रुधि । उप । स्वसरम् ।

आ । गहि ॥ १ ॥

हे वञ्जिन् इन्द्र यं त्वां भूर्णयो हनिभिर्भरणशीलाः नरः कर्मणां नेतारोपजमाना इडा
अयं सृश्व अपीप्यन् सोमपपाययन् सत्वं स्तोमवाहसां स्तोत्रवाहकानामस्मारकं स्तोत्रं इह
पक्षे श्रुधि श्रुणु । स्वसरं गृहंच । दुर्पाः स्वसराणीनि गृहनामसु पाठात् । उपागहि उपागच्छ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

मत्स्वामुशिप्रहरिवृस्नदीमहेत्वेआभूपन्निवेधमः ।

तवश्रुर्वास्मुपमान्युक्थ्यांमुनोष्विन्द्रगिर्वणः ॥ २ ॥

मत्स्यं । सु॒ऽशि॒प्र । हरि॒ऽइवः । तत् । ई॒महे । त्वे इति । आ ।
 भू॒प॒न्ति । वे॒धसः । त॒र्व । श्रवाँ॑सि । उ॒प॒ऽमानि ।
 उ॒क्थ्या । सु॒तेपुं । इन्द्र । गि॒र्व॒णः ॥ २ ॥

हे सुशिप्र शोभनहो शोभनोष्णीपिन् वा हरिवः अश्वयन् गिर्वणो गीर्भिवननीपेन्द्र
 त्वे त्वयि वेधसः परिचारका आभूपन्याभवन्ति । मत्स्य सोमेन मादयात्मानं । किंच तव त्वां
 वयमीमहे याचामहे । किंवाच्यमित्यत्राह—सुतेपु सोमेषु अग्निपुत्रेषु सत्सु तव श्रवांस्यजानि
 उपमानि उपमानभूतानि उक्थया प्रशंस्यानि च सन्तिवति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

श्राय॑न्त॒इव॒सूर्य॑वि॒श्वेदिन्द्र॑स्य॒भक्ष॑त ।
 वस॑न्निजा॒तेज॑न॒मान॒ओज॑सा॒प्रति॑भा॒गंनदी॑धि॒म ॥ ३ ॥

श्राय॑न्तःइव । सूर्य॑म् । विश्वा । इत् । इन्द्र॑स्य । भ॒क्ष॒त् । वस॑न्नि ।
 जा॒ते । ज॒न॒माने । ओज॑सा । प्र॒ति । जा॒ग॒म् । न । दी॑धि॒म् ॥ ३ ॥

हे अस्मदीयाजनाः श्रायन्तइव सूर्यं यथा समाश्रितारभ्ययः सूर्यं भजन्ते तथेन्द्रस्य
 विश्वेव विश्वान्येव धनानि भक्षत भजत । सच यानि वसन्ति धनानि जाते उत्पन्ने जनमाने
 जनिष्यमाणे चोजसा वलेन करोति । अतः भागं पिब्यं भागमिव तानि धनानि प्रविदीधिम
 प्रविधारयेमेति । यदा श्रायन्तइव सूर्यं यथा समाश्रितारभ्ययः सूर्यमुपनिष्ठन्ते तथेन्द्रस्य वि-
 श्वा विश्वानि विभक्तुमिच्छन्तः समाश्रितारभ्ययः इन्द्रमुपनिष्ठन्तइतिशेषः । उपस्थापय मरुवो
 वसन्त्युदकलक्षणानि धनानि जाते जाताय जनमाने जनिष्यमाणाय च मनुष्याय च ओजसा
 वलेन भक्षत विभजन्ते । तत्रचास्माकं योभागः तं भागं । नेतिसंपत्यर्थं । मतीरयेष अनु इत्येवस्य
 मायं स्यात्सूर्यमिवेन्द्रमुपनिष्ठन्तइति । सवांणीन्द्रस्यधनानि विभक्ष्यमाणाः सपया धनानि वि-
 भजन्ति जाते च जनिष्यमाणे च तं वयं भागमनुष्यायेमेति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अनर्शरातिवसुदामुपस्तुहिभद्राइन्द्रस्यरातयः ।
सोअस्यकामविधत्नोनरोपतिमनोदानार्यचोदयन् ॥ ४ ॥

अनर्शहरातिम् । वसुदाम् । उप । स्तुहि । भद्राः ।
इन्द्रस्य । रातयः । सः । अस्य । कामम् । विधतः ।
न । रोपति । मनः । दानार्य । चोदयन् ॥ ४ ॥

हे स्तोतारः अनर्शरातिं अपापकदानं अपापिष्ठस्य दातारमित्यर्थः । तथाचयास्कः—अन-
र्शरातिमनश्लीलदानमश्लीलं पापकर्मिति । वसुदां धनस्यदातारमिन्द्रं उपस्तुहि यतइन्द्रस्य
रातयोदानानि भद्राः कल्याणानि महदैश्वर्यकारीणीत्यर्थः । यतश्च सइन्द्रः स्वकीयं मनोदाना-
य अभीष्टमदानाय चोदयन् परेयन् विधतः परिचरतोस्य स्तोतुः काममिच्छां नरोपति नहिन-
स्ति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

त्वमिन्द्रप्रतूर्तिष्वभिविश्वाअसिस्पृधः ।
अशस्तिहाजनिताविश्वतूरसित्वंतूर्यतरुष्यतः ॥ ५ ॥

त्वम् । इन्द्र । प्रतूर्तिषु । अजि । विश्वाः । असि ।
स्पृधः । अशस्तिहा । जनिता । विश्वतूरः । असि । त्वम् ।
तूर्य । तरुष्यतः ॥ ५ ॥

हे इन्द्र त्वं प्रतूर्तिषु संग्रामेषु विश्वाः सर्वाः स्पृधोयुद्धकारिणीः शत्रुसेनाः अजयसि अ-
भिभवसि । किंच हे तूर्य शत्रूणां बाधकेन्द्र त्वं अशस्तिहा दैत्यानामशस्तीनां हन्तासि । जनि-
ता अगुरेभ्यः अशस्तीनां जनिताचासि । विश्वतूः विश्वतः सर्वस्य शत्रुवर्गस्य हिंसिताचासि
तरुष्यतो बाधकांश्च बाधमानोसि ॥ ५ ॥

अथ पद्यी-

अनुते शुष्मं तुर्यन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं मातरा ।
विश्वास्ते स्पृधः श्रथयन्त मन्यवे वृत्रं पादंन्द्रतूर्वसि ॥ ६ ॥

अनु । ते । शुष्मम् । तुर्यन्तम् । ईयतुः । क्षोणी इति । शिशुम् ।
न । मातरा । विश्वाः । ते । स्पृधः । श्रथयन्त । मन्यवे ।
वृत्रम् । यत् । इन्द्र । तूर्वसि ॥ ६ ॥

हे इन्द्र वे तव शुष्मं बलं तुर्यन्तं हिंसन्तं शत्रुं क्षोणी द्यावापृथिव्यौ मातरा मातरौ
शिशुं शिशुमिव अन्वीयतुः अनुगच्छतः । गमनमात्रे दृष्टान्तः । किंच हे इन्द्र त्वं यद्यस्माद्वृत्रं
शत्रु तूर्वसि हसि अतस्ते तव मन्यवे क्रोधाय विश्वाः सर्वाः स्पृधः संग्रामकारिण्यः सेनाः
श्रथयन्त श्रथिताः त्विन्नाभवन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

इत ऊतीवो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् ।
आशुं जेतारं हेतारं रथीतममर्तूतं तुष्ट्या वृधम् ॥ ७ ॥

इत । ऊती । वः । अजरम् । प्रहेतारम् । अप्रहितम् । आशुम् ।
जेतारम् । हेतारम् । रथीतमम् । अर्तूतम् । तुष्ट्या वृधम् ॥ ७ ॥

हे अस्मदीयजनाः वीर्यवान् अजरं जरारहितं प्रहेतारं शत्रूणां मेरुकं अपहितं केनाप्यपे-
षितं आशुं वेगवन्तं जेतारं शत्रूणां हेतारं गन्तारं रथीतमं रथिना श्रेष्ठं अर्तूतं केनाप्यर्हितं
तुष्ट्या वृधं उदकस्य वर्धयितारमिन्द्रं ऊती ऊतै रक्षणाय इवः कुरुत पुरस्कुरुतेति यावत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

इष्कृतीरमनिष्कृन्तं संहस्कृन्तं गुत्तमूर्तिशतं कनुम् ।
समानमिन्द्रमवसेहवामहे न संवानं वसूजुवम् ॥ ८ ॥ ३ ॥

इष्कर्तारम् । अनिःऽकृतम् । सहःऽकृतम् । शतम्ऽऊंतिम् ।
 शतऽकृतम् । समानम् । इन्द्रम् । अवसे । हवामहे ।
 वसवानम् । वसुऽजुर्वम् ॥ ८ ॥ ३ ॥

इष्कर्तारं शत्रूणां संस्कर्तारं अनिष्कृतं स्वयमन्यैरसंस्कृतं सहस्कृतं वसेनकृतं शतमूर्तिं बहुरक्षणं शतक्रतुं बहुमज्ञं बहुकर्माणं वा समानं बहूनां साधारणं वसवानं धनान्याच्छादयन्तं वसुजुवं यजमानेभ्योवसूनां पेरयितारमिन्द्रं अवसे रक्षणाय वयं हवामहे ह्ययामः ॥ ८ ॥

॥ इति पठस्य सप्तमे तृतीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अयं तदिति द्वादशर्वं सप्तमं सूक्तं भृगुगोत्रस्य नेमस्यायं अयमस्मिजरितरिवि हृचेनेन्द्रेने-
 मसमीपमेत्य स्वकीयं माहात्म्यमयोचत् अतस्तस्य हृचस्य सएवक्रपि. यस्यवाक्यं सक्रपिरिति
 न्यायात् । पृथी जगती सप्तम्याद्यास्तिस्रोनुष्टुभः शिष्टास्त्रिष्टुभः इन्द्रोदेवता यद्वाग्वदन्ती देवीवाच-
 मित्येते वाग्देवत्ये शिष्टाष्ट्रेन्द्रः । तथाचानुक्रान्तं—अयतेद्वादश नेमोभार्गवस्त्रिष्टुभ पृथीजगती परा-
 स्तिस्रोनुष्टुभः अयमिति हृचेनेन्द्र आत्मानमस्तौदुषान्त्येवाच्याविति । वाग्देवत्ये पशौ यद्वाग्वदन्ती-
 ति वपाया अनुवाक्या । सूत्रितंच—यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानि पतंगोवाचमनसाविभार्गीति । पूर्वोक्त-
 एव पशौ देवीवाचमिति हविषोयाज्या । सूत्रितंच—देवीवाचमजनयन्तदेवा जनीयन्तोन्वग्रवइति
 तिस्रइति । मयाणसमये वयसाममनोज्ञावाचः श्रुत्वा एतां जपेत् । सूत्रितंच—कनिकदन्तुपं
 मनुवाणइति सूक्तं जपेदेवीवाचमजनयन्तदेवाइति चेति ।

तत्र प्रथमा—

अयं तं एमित्वा पुरस्ताद्दिश्वेदेवा अभिमायन्ति पश्चात् ।
 यदा मद्दं दीधरो भागमिन्द्रादिन्मया कृणवो वीर्याणि ॥ १ ॥

अयम् । ते । एमि । त्वा । पुरस्तात् । दिश्वे । देवाः । अन्ति । मा ।
 यन्ति । पश्चात् । यदा । मद्दम् । दीधरः । भागम् । इन्द्र । आत् ।
 इत् । मया । कृणवः । वीर्याणि ॥ १ ॥

हे इन्द्र ते तव पुरस्तात् अग्रतः तन्या पुत्रेणसह अयमहमेपि शत्रून्भिन्नितुं गच्छा-
 मि । तवाग्रतो गच्छन्तं मां दिश्वेदेवाः त्वया सह पश्चाद्भिषन्ति अभिगच्छन्ति यदा त्व मत्सं
 भार्गवाम नेमाय भागं शत्रुषु स्थितं भागं दीधरः धारयसि आदित्व अनन्तसेव मया सह म-

च्छन्नं जेतुं वीर्याणि पौरुषाणि कृणवः कुरु । यदि शत्रुषु स्थितं धनं मसं दित्सति तर्हि
शत्रुजयार्थं गच्छतः सपुत्रस्य मम साहाय्यं कुर्वितिभावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दधामितेमधुनोमक्षमयेहितस्तेभागःसुतोअस्तुसोमः ।
असंश्चत्वंदक्षिणतःसखामेघावृत्राणिजङ्घनावभूरि ॥ २ ॥

दधामि । ते । मधुनः । मक्षम् । अये । हितः । ते । भागः । सुतः ।
अस्तु । सोमः । असः । च । त्वम् । दक्षिणतः । सखा । मे ।
अर्ध । वृत्राणि । जङ्घनाव । भूरि ॥ २ ॥

हे इन्द्र ते त्वयं मधुनो मदकरस्य सोमस्य भक्षमये मथमं दधामि धारयामि । सुतो-
भित्तुतोभागो भजनीयः सोमस्ते वव हृदये हितोनिहितोस्तु भवतु । अपिच त्वं मे मम द-
क्षिणतो दक्षिणपार्श्वे सखासन् असः स्थितोभव । अथ अथ भूरि बहूनि वृत्राण्यस्मदी-
यान् शत्रून् जंघनाव । त्वमहंचोभावावां हन्वः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

प्रसुस्तोमैसरतवाजयन्तइन्द्रायसत्यंयदिसत्यमस्ति ।
नेन्द्रोअस्तीतिनेमउत्वआहकर्ददर्शकमभिटवाम ॥ ३ ॥

प्र । सु । स्तोमम् । जरत् । वाजयन्तः । इन्द्राय । सत्यम् । यदि ।
सत्यम् । अस्ति । न । इन्द्रः । अस्ति । इति । नेमः । ऊँ इति । त्वः ।
आह । कः । इम् । दर्श । कम् । अभि । स्त्वाम् ॥ ३ ॥

हे जना वाजयन्तः संग्राममिच्छन्तोयूयं । पंस्ये वाजे इति संग्रामनामसु पाठान् । इन्द्राय
सत्यं सत्यभूतं स्तोमं सु सुषु ममरत इन्द्रोस्तीत्येव यदि सत्यमस्ति भवति । इन्द्रास्तिस्त्वे कं
संदेहः तत्राह—नेमउ भागवोनेम एवेन्द्रोनाम त्वः कश्चिन्नास्तीत्याह । तत्र कारणं दर्शयति—
कः इमेनमिन्द्रं दर्श अद्रासीत् नकोप्यस्यत् अतः कं वयमभिटवाम अभिटुमः । तस्मा-
दिन्द्रोनाम कश्चिद्विद्यो इतिवाद्मार्त्तं ननु तन्नाममित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

अयमस्मिजरितः पश्य मे ह विश्वा जाता न्यभ्यस्मि मद्वा ।
ऋतस्य मा प्रदिशो वर्धयन्त्याद दिरो भुवनाद दर्शमि ॥ ४ ॥

अयम् । अस्मि । जरितरिति । पश्य । मा । इह । विश्वा । जातानि ।
अग्नि । अस्मि । मद्वा । ऋतस्य । मा । प्रदिशाः । वर्धयन्ति ।
आद्दिदिः । भुवना । दर्शमि ॥ ४ ॥

एवं नेमस्य ऋषेर्वचनमाकर्ण्य इन्द्रस्तस्य समीपमाजगाम । आगत्य चात्मानमनेन हृत्वेन स्तौति—हे जरितः स्तौतः अयमहमस्मि इह तव समीपे स्थितं मा मां पश्य । विश्वा सर्वाणि जातानि भुवनानि मद्वा महत्त्वेन अभ्यस्मि अहमभिभवामि । किंच मा मां ऋतस्य मायस्य यज्ञस्य वा प्रदिशः प्रदिशोर्वर्धयन्त्याः स्तोत्रैर्वर्धयन्ति । अपिच आद्दिदिः आदरणाधीनोऽहं भुवनाभुवनानि शत्रुभूतानि दर्शमि भूशं विदारयामि ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

आयन्मापेना अर्हन् चतस्र्युँ एकमासीनि हर्षतम्यं पृष्ठे ।
मनन्त्रिमेत्सुद आप्रत्यपो च्छुदधिकदृच्छिभुमन्त् सग्नाप ॥ ५ ॥

आ । यत् । मा । पेनाः । अर्हन् । चतस्र्युँ । एकम् । आसीनिम् ।
हर्षतम्यं । पृष्ठे । मनः । चित् । मे । इदे । आ । प्रति । अपो च्छुत् ।
अधिकदन् । शिशुः मन्तः । सग्नापः ॥ ५ ॥

यद्यदा ये ऋतस्य यज्ञस्य यज्ञं कर्मनिष्ठी वेत्ताः कामयमानाः इयंभ्य आत्मानान्-
रिसस्य पृष्ठे भाषीतं वचनितं एकं वा मां आ अर्हन् देवं ऋतं आगेहं मन्त्रितं मन्त्र-
यन् इदे इदमायं मयरोचते अन्वरीत । अनाशिर्यं वदहानं । शिशुमन्तः पुत्रपुत्रः सग्नापः
विदाग्नी अचिक्रदन् मां चन्दनीदि ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

विश्वेत्तातेसर्वनेपुप्रवाच्यायाचुकर्यमघवानिन्द्रमुन्वते ।
 पारावतंयत्पुरुसंभृतंवस्वपारुणोःशरभायऋषिवन्धवे ॥ ६॥१॥
 विश्वा । इत् । ता । ते । सर्वनेपु । प्र॒इवाच्या । या । च॒कर्यं । म॒घ॒इवन् ।
 इन्द्र । सु॒न्वते । पारावतम् । यत् । पुरु॒इसंभृतम् । वसुं । अ॒प॒इअरुणोः ।
 शर॒भाय॑ । ऋ॒षि॒इवन्ध॒वे ॥ ६ ॥ १ ॥

स्वसमीपमागतमिन्द्रं दृष्ट्वा सन्नुष्टक्रपिरिन्द्रस्य विविवानि कर्माणि दानंच विश्वेत्तावद-
 त्यनेन ह्येन स्तौति-हे मघवन्निन्द्र त्वं सवनेपु यज्ञेषु सुन्वते सोमाग्निपर्वं कुर्वते यजमानाय या
 यानि कर्माणि चकर्यं अकरोः ते तव ता तानि कर्माणि प्रवाच्या प्रवक्तव्यानि विश्वेत् अन-
 न्तान्येव । किंच त्वं पारावतं परावन्नामकस्य कस्यचिच्छत्रोः स्वभूतं यदसु धनमस्ति तत्
 ऋषिवन्धवे शरभाय शरभनाम्ने ऋषये अपारुणोः अपवृत्तवानस्ति पुरुसंभृतं यथा बहु-
 संभृतं भवति ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे चतुर्थोऽवगमः ॥ १ ॥

अथ सप्तमी-

प्रनूनंधावतापृथङ्ग्रेहयोवोअर्वावरीत् ।
 निर्पाँवृत्रस्यमर्मणिवज्रमिन्द्रोअपीपतत् ॥ ७ ॥

प्र । नूनम् । धा॒वत् । पृथ॒क् । न । इ॒ह । यः । वृः । अर्वा॒वरीत् । नि ।
 सीम् । वृ॒त्रस्य॑ । म॒र्मणि॑ । वज्र॑म् । इन्द्रः । अ॒पी॒प॒तत् ॥ ७ ॥

यः शत्रुनूतनिदानीं प्रपावत् प्रपावति पृथगिह पृथक् न निवृत्ति च योयुष्मान्नावावरीत्
 न विचारयति च तस्य वृत्रस्य शत्रोर्मर्मणि मर्मस्थाने इन्द्रोवज्रं कुण्डिलं न्यपीपत् निवरां अ-
 पावत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

सनोजवाअर्धमानआयुसोमंतत्सुरम् ।
 दिवँसुपुर्णो गत्वायुसोमं वञ्चिणुआमरत् ॥ ८ ॥

मनःऽज्जवाः । अयमानः । आयसीम् । अतरत् । पुरम् । दिवम् ।
सुऽपुर्णः । गत्वायं । सोमम् । वज्जिणे । आ । अभरत् ॥ ८ ॥

सुपर्णो गरुत्मान् मनोजवाः मनोवेगः अयमानोगच्छन् आयसीं हिरण्मयीं पुरं नगरीं
अतरत् अवारीत् । तत्रोदिवं स्वर्गं गत्वाय गत्वा वज्जिणे इन्द्राय सोममाभरदाहरच्च ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

समुद्रेअन्तःशंपतउद्रावज्ज्रोअभीष्टतः ।

भरन्त्यस्मैसंयतःपुरःप्रस्रवणावलिम् ॥ ९ ॥

समुद्रे । अन्तरिति । शयते । उद्रा । वज्जः । अभिष्टतः । भरन्ति ।
अस्मै । सम्ययतः । पुरःप्रस्रवणाः । वलिम् ॥ ९ ॥

योवज्जः समुद्रेअन्तः समुद्रस्थमध्ये शयते शेते यश्च उद्रा उदकेन अभिवृष्टः अस्मै
वज्जाय संयतः संग्रामस्य । मग्नन् संयतइति संग्रामनामस्तु पाठात् । पुरः प्रस्रवणाः पुरस्ताद्-
च्छन्तः शत्रवो बलिं उपहारं भरन्ति धारयन्ति तस्य छेद्या भवन्तीत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानिराष्ट्रीदेवानानिपसादमन्द्रा ।

चतस्र्ऊर्जदुद्दुहेपयांसिकस्विदस्याःपरमंजंगाम ॥१०॥

यत् । वाक् । वदन्ती । अविचेतनानि । राष्ट्री । देवानाम् । निऽससाद ।
मन्द्रा । चतस्रः । ऊर्जम् । दुद्दुहे । पयांसि । कं । स्वित् ।
अस्याः । परमम् । जंगाम् ॥ १० ॥

राष्ट्री राजनशीला देवानां मन्द्रा मादयिषी वा यद्यदा वाक् अविचेतनानि विज्ञानरहितान्
अप्रज्ञातान् अर्थान् वदन्ती प्रज्ञापयन्ती निपसाद यज्ञेनिषीदति तदा चतस्रोदिशः प्रति ऊर्जम-
न् च पयांसि तत्कारणभूतान्पुदकानि दुद्दुहे अस्यामाध्यमिकापावाचः स्वभूतं यत्परमं श्रेष्ठं तद्
कस्वित् कजगाम कगच्छतीति नदृशयदइत्यर्थः । तथाचयास्कः-यद्वाग्वदन्त्यविचेतनान्यवि-

ज्ञानानिराष्ट्रीदेवानां निपसाद मन्त्रा मदनाच्चतस्रोनुदिशऊर्ज दुदहे पयांसि कस्विदस्याः परमं
जगामेति यादृथिवीं गच्छतीतिवा यदादित्यरश्मयो हरन्तीतिवेति ॥ १० ॥

अथैकादशी-

देवींवाचमजनयन्तदेवास्तांविश्वरूपाःपशवोवदन्ति ।
सानोमन्त्रेयमूर्जदुहानाधेनुर्वाग्स्मानुपसुष्टुतेतु ॥ ११ ॥

देवीम् । वाचम् । अजनयन्त । देवाः । ताम् । विश्वरूपाः । पशवः ।
वदन्ति । सा । नुः । मन्त्रा । इपम् । ऊर्जम् । दुहाना । धेनुः ।
वाक् । अस्मात् । उप । सुस्तुता । आ । एतु ॥ ११ ॥

एषा माध्यमिका वाक् सर्वप्राण्यन्तर्गता धर्माभिवादिनी भवतीति विभूतिमुपदर्शयति । यां
देवीं द्योतमानां माध्यमिकां वाचं देवामाध्यमिका अजनयन्त जनयन्ति वा वाचं विश्वरूपाः स-
र्वरूपाः व्यक्तवाचः अव्यक्तवाचश्च पशवोवदन्ति तत्पूर्वकत्वाद्वाक्प्रवृत्तेः । सा वाग्देवीमन्त्रा मदना
स्तुत्या हर्षयित्री वा वृष्टिमदानेन नोत्सृज्य इपमन्त्रं ऊर्जं पयोवृतादिरूपं रसं च दुहाना क्षरन्ती
धेनुः धेनुभूता सुष्टुताऽस्माभिःस्तुताऽस्मात् नेमान् उपैतु उपगच्छतु वर्षणायोद्युक्ता भवत्वित्य-
र्थः । तथाचयास्कः-देवींवाचमजनयन्तदेवास्तांविश्वरूपाः पशवोवदन्ति व्यक्तवाचश्चान्यक्त-
वाचश्च सानोमदनाञ्च रसञ्च दुहाना धेनुर्वाग्स्मानुपैतुसुष्टुतेति ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

सखेविष्णोवितुरं विक्रमस्त्र्यौर्द्विलोकं वज्राय विष्कर्मं ।
हर्नावष्टुत्रं रिणचावसिन्धुनिन्द्रस्य यन्तु प्रसवे विसृष्टाः ॥ १२ ॥ ५ ॥

सखे । विष्णो इति । विष्टुरम् । वि । क्रमस्त्र् । द्यौः । द्वेहि ।
लोकम् । वज्राय । विष्टुस्कर्मं । हर्नाव । वृत्रम् । रिणचाव ।
सिन्धून् । इन्द्रस्य । यन्तु । प्रसवे । विसृष्टाः ॥ १२ ॥ ५ ॥

हे सस्त्रे विष्णो त्वं वितरमत्यन्तं विक्रमस्य विक्रमं कुरु । हे द्यौः त्वं वज्राय वज्रस्य वि-
ष्णो विष्णं भनाय लोकं अवकाशं देहि प्रयच्छ । हे विष्णो त्वं चाहं चोभावावां वृत्रमहुरं
ह्नावः हन्वः । सिन्धून् वृत्रावष्टब्धाः नदीश्च रिणचाव नयायः तेमी विसृष्टाः सिन्धवइन्द्रस्य
प्रसवे यन्तु प्रेरणे गच्छन्तु ॥ तमिममर्थं संगृह्य ऋग्लोकैः शौनकोदर्शयति—श्रीनलोकानभिवृत्तै-
तान् वृत्रस्तस्थौ स्वयातिवपा । तं नाराकच्छन्तु मिन्द्रो विष्णुमन्थेत्य सोमवीच (१) वृत्रं हनिष्ये
तिष्ठस्य विक्रम्याद्य ममान्तिके । उद्यतस्य तु वज्रस्य द्यौर्ददानुममान्तरं (२) तथेति विष्णुस्त-
चक्रे द्यौश्चास्य विवरंददौ । तदेतदखिलप्रोक्तं सस्त्रे विष्णो इति सूचति (३) ॥ १२ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे पंचमोवर्गः ॥ ५ ॥

ऋषिमिति षोडशर्चमष्टमं सूक्तं । अत्रानुक्रम्यते—ऋधकूपोऽलशजमदग्निर्भार्गवो मैत्रावरुणं
मागाथं त्रिविष्टुचन्तं तृतीयादिगापत्री परासतो बृहती स्तोत्रं राजस्यूक्तसपादादित्याश्विन्यौ वाय-
व्ये सौर्यौ बृहत्पुपस्या सूर्यमभास्तुतिर्वा पावमानी गव्ये इति । भृगुगोत्रोजमदग्निर्ऋषिः । चतुर्द-
श्याद्यास्तिस्रिष्टुभः त्रयोदशो बृहती शिष्टानामयुजो बृहत्पुः युजः सतो बृहत्पुः तृतीयागायत्री-
स्तोत्रं राजसुगायतेति पादेन सहिता तेहिन्विरे इत्यादित्यदेवताका । आमेव चांसीति द्वे अश्विनो दे-
वताके । आनो यज्ञं दिवि पृथामिति द्वे वायुदेवतये । षण्महो असि सूर्येति द्वे सूर्यदेवताके । इयं-
यानीत्येषा उपोदेवता । यद्वा सूर्यप्रभा अनयातूयते अतः सैव देवता । प्रजाहति स्रष्टेषा प-
वमानदेवताका । मातारुद्राणामिति द्वे गोदेवतये शिष्टाः पंचचोमैत्रावरुण्यः । सूक्तविनियोगो-
ल्लेगिकः । संग्रामार्थं राज्ञः संनहने प्रयोवां मित्रावरुणेति द्वे राजानवाचयेत् । सूत्रितंच—अभीर्त्त-
वाचयति प्रयोवां मित्रावरुणेति च द्वे इति । पृष्ठचस्य पंचमेहनि प्रसंगे वायव्यतृचस्य आनो यज्ञ-
मित्यादिके द्वेकचावाये । सूत्रितंच—आनो यज्ञं दिवि पृथामिति द्वे आनो वायोमहेतन इत्येकेति ।
आश्विनं शंसिष्यन् होता षण्महो असीति द्वाभ्यां अग्निजुहुयात् । सूत्रितंच—षण्महो असि सूर्येति
द्वाभ्यां इन्द्रो विश्वतस्परितीचेति । माध्यन्दिनरावने सोमातिरेके एकं शस्त्रमुपजायते तत्र
षण्महो असीति प्रगाथः स्तोत्रियः । सूत्रितंच—षण्महो असि सूर्येति दुःपदं शतं वपुरिति प्रगाथो
स्तोत्रियानुरूपाविति । अयमेव प्रगाथश्चातुर्विधिकेहनि माध्यन्दिने ब्राह्मणाच्छंसिनो वैकल्पि-
कोरूपः । सूत्रितंच—आयन्त इत्यस्य षण्महो असि सूर्येति । मधुपर्कमायुःसृज्य मातारुद्राणा-
मिति जपेत् । सूत्रितंच—मातारुद्राणां दुहितवस्तामिति जपित्वो मुस्तुजवेत्सुस्तस्यन्निति ।

तव प्रथमा—

ऋधं गित्थासमर्त्यः शशमे देवतांतये ।

थोनूनं मित्रावरुणावमिष्टय आचक्रे हव्यदांतये ॥ १ ॥

ऋधंक् । इत्या । सः । मर्त्यः । शशमे । देवतांतये । यः । नूनम् ।

मित्रावरुणौ । अमिष्टये । आचक्रे । हव्यदांतये ॥ १ ॥

यो मनुष्यो नूनं क्षिप्रं हव्यदातये हविषां प्रदाने यजमानाय मित्रावरुणौ अमिष्टये अ-
भिमतसिन्धुर्थं आचक्रे अभिमुखौ करोति । समर्त्यो मनुष्यः ऋधक् सत्यं इत्या इत्थं देवतातये
यज्ञार्थं शशमे हविः संस्करोति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

वर्षिष्ठक्षत्रौ उरुचक्षसा नरा राजाना दीर्घश्रुतमा ।

तावाहुता न दंसनारथयंतः साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ २ ॥

वर्षिष्ठक्षत्रौ । उरुचक्षसा । नरा । राजाना । दीर्घश्रुतमा । ता ।

वाहुता । न । दंसना । रथयंतः । साकम् । सूर्यस्य । रश्मिभिः ॥ २ ॥

वर्षिष्ठक्षत्रौ अतिशयेन वृद्धवली उरुचक्षसा महादर्शनी नरा नेवारौ कर्मणां राजाना दी-
प्यमानौ दीर्घश्रुतमा अतिशयेन विदांतौ ता तौ मित्रावरुणौ वाहुता न भुजाविव सूर्यस्पर्शमि-
भिः करणैः साकं सह दंसना दंसनानि कर्माणि । अपः अमः दंस इति कर्मनामसु पाठात् ।
रथयंतः प्राप्नुवः यथा वाहू सह कर्म प्राप्नुवः तथा मित्रावरुणौ सह यज्ञं प्राप्नुवदित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

प्रयोवां मित्रावरुणाजिरोदूतो अद्रवत् ।

अयः शीपां मर्दंशुः ॥ ३ ॥

प्र । यः । वाम् । मित्रावरुणा । अजिरः । दूतः ।

अद्रवत् । अयः शीपां । मर्दंशुः ॥ ३ ॥

हे मित्रावरुणौ वां युवां अजिरो गमनशीलो यो यजमानः प्राद्ववत् अभिगच्छति सदेवानां
दूतो भवति । अयःशीर्षा हिरण्पालं कृत्वशिराश्च भवति । मदेरघुः मदकरे धने गन्ताच भवति ॥३॥

अथ चतुर्थी—

नयःसंपृच्छेनपुनर्हवीतवेनसंवादाय रमते ।

तस्मान्नोअद्यसमृतेरुरुष्यतंवाहुभ्यांनउरुष्यतम् ॥ ४ ॥

न । यः । सम्पृच्छे । न । पुनः । हवीतवे । न । सम्वादाय ।
रमते । तस्मात् । नुः । अद्य । समृतेः । उरुष्यतम् ।
वाहुभ्याम् । नुः । उरुष्यतम् ॥ ४ ॥

युः शत्रुः संपृच्छे संप्रश्राय न रमते न क्रीडते । नच पुनःपुनर्हवीतवे हवनाय रमते । नच-
संवादाय रमते । तस्माच्छत्रोः समृतेः संग्रामात् नोस्मान् अद्य उरुष्यतं हे मित्रावरुणौ युवां
रक्षतं । किंच तस्य शत्रोर्वाहुभ्यां नोस्मानुरुष्यतं रक्षतम् ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

प्रमित्रायप्रार्थ्यंस्तेसंचथ्यमृतावसो ।

वरुथ्यंवरुणेछन्द्यंवचःस्तोत्रंराजंसुगायत ॥ ५ ॥ ६ ॥

प्र । मित्राय । प्र । अर्थ्यं । संचथ्यम् ।

ऋतवसो दत्थं तदवसो । वरुथ्यम् । वरुणे । छन्द्यम् ।

वचः । स्तोत्रम् । राजंसु । गायत ॥ ५ ॥ ६ ॥

हे ऋतवसो यज्ञधन मित्राय सचथ्यं सेवाहं वरुथ्यं यज्ञगृहभवं च स्तोत्रं प्रगायत प्रक-
र्षेण गायत अर्थ्यं च प्रगायत वरुणे छन्द्यं प्रीणनसाधनं चैतादृशं वचः प्रगायत । प्रगायतेति
बहुवचनं पूजार्थं । एतेदेव दर्शयति राजसु मित्रादिषु राजसु स्त्रोत्रं गायत पठत मित्रादीन् प्रीण-
राज्ञः स्तुतेति समुदायार्थः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे पद्योवर्गः ॥ ६ ॥

अथ षष्ठी-

तेहिन्विरेअरुणंजेन्यंवस्वेकंपुत्रंतिसृणाम् ।
तेधामान्यमृतामर्त्यानामदब्धाअभिचक्षते ॥ ६ ॥

ते । हिन्विरे । अरुणम् । जेन्यम् । वसुं । एकम् ।
पुत्रम् । तिसृणाम् । ते । धामानि । अमृताः । मर्त्यानाम् ।
अदब्धाः । अभि । चक्षते ॥ ६ ॥

अरुणमरुणवर्णं जेन्यं जयराधनं वसुं वासकं तिसृणां पृथिव्यादीनामेकं पुत्रं ते देवाहि-
न्विरे मेरयन्ति ब्रह्मोक्त्वास्त्य तमोनिवारणाय । किंच अदब्धाः केनाप्यर्हिंसिताः अमृताः मरण-
रहितास्तेदेवाः मर्त्यानां मनुष्याणां धामानि स्थानानि अभिचक्षते अभिपश्यन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

आमेवचांस्युद्यताद्युमत्तमानिकर्त्वा ।
उभायातिनासत्यासजोपसाप्रतिहव्यानिवीतये ॥ ७ ॥

आ । मे । वचांसि । उद्यता । युमत्तमानि ।
कर्त्वा । उभा । यातम् । नासत्या । सजोपसा ।
प्रति । हव्यानि । वीतये ॥ ७ ॥

हे नासत्या नासत्यौ सत्यस्य प्रणेतारौ सजोपसा संगतौ उभा उभौ युवां मे जपद्मे-
मंम उद्यता उद्यतानि युमत्तमानि दीनतमानि वचांसि स्तोत्ररत्नाणि वाक्यानि क्त्वां कर्माणि
चामातं । किंच हव्यानि हवीषि वीतये श्रद्धणाय प्रतिगच्छन्म ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

गानियद्गामरत्नमंहयामहेषुवाभ्यांवाजिनीवसू ।
प्रार्त्वाहोत्राप्रतिरन्तावितनरायणांनानुमदप्रिना ॥ ८ ॥

रातिम् । यत् । वाम् । अरक्षसम् । हवामहे । युवाभ्याम् ।
 वाजिनीवसू इति वाजिनीश्वसू । प्राचीम् । होत्राम् ।
 प्रहतिरन्तौ । इतम् । नरा । गृणाना । जमत् अग्निना ॥ ८ ॥

हे वाजिनीवसू अन्नधनावन्विनौ वां युवयोः संबन्धि यदरक्षसं रक्षोवर्जितं दानमस्ति तद्यद्वा हवामहे याचामहे । एतदेव विशदयति युवाभ्यां क्रियमाणां रातिं दानं हवामहे इति तदानीं प्राचीं प्राङ्मुखां होत्रां स्तुतिं प्रहतिरन्तौ वर्धयन्तौ नरा नेतारौ जमदग्निना ऋषिणा गृणाना स्तूयमानौ सन्तौ इतं आगच्छतम् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

आनोयज्ञां दिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः ॥ ।
 अन्तःपवित्रं उपरि श्रीणानोऽयं शुक्रो अयामिते ॥ ९ ॥

आ । नः । यज्ञम् । दिविस्पृशम् । वायो इति । याहि ।
 सुमन्मभिः । अन्तरिति । पवित्रे । उपरि । श्रीणानः ।
 अयम् । शुक्रः । अयामि । ते ॥ ९ ॥

हे वायो त्वं नोस्माकं दिविस्पृशं तं यज्ञमायाहि । किमर्थमागमनमित्यत्राह—सुमन्मभिः सुष्ठुतिभिः अन्तःपवित्रे पवित्रस्वमध्ये उपरिश्रीणान् । श्रयमाणो निविच्यमाणोऽयं शुक्रः सोमस्ते तुभ्यं अयामि नियतआसीदिति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

वेत्स्यध्वर्युः पथिर्भरिजिष्ठैः प्रतिहृव्यानि वीतये ।
 अधानियुत्व उभयस्य नः पितृशुचिं सोमं गवांशिरम् ॥ १० ॥ ७ ॥
 वेति । अध्वर्युः । पथिः भिः । रजिष्ठैः । प्रति । हृव्यानि ।
 वीतये । अध । नियुत्वः । उभयस्य । नः । पितृ ।
 शुचिम् । सोमम् । गोऽंशिरम् ॥ १० ॥ ७ ॥

हे नियुत्वः नियुत्संज्ञकाश्वन्वायो अध्वर्युः हविर्धानाव रजिष्ठैः ऋजुतमैः पथिभिर्मार्गैः
वेविगच्छति वीतये भक्षणाय । तव भक्षणानि हव्यानि हवींषिच पतिनयतीतिशेषः । अथ
अथ नोस्माकं संबन्धिनं उभयस्य उभयविधं सोमं कर्मणिपटो षिव । उभयविधत्वं दर्शयति
शुचिं शुद्धं सोमं गवाशिरं गव्येन पथसा मिश्रितं चेति ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे सप्तमोऽर्घः ॥ ७ ॥

अथैकादशी-

वण्महाँअसिसूर्यवळादित्यमहाँअसि ।

महस्त्वेसतोमहिमापनस्पतेद्धादेवमहाँअसि ॥ ११ ॥

वद् । महान् । असि । सूर्य । बद् । आदित्य । महान् ।

असि । महः । ते । सतः । महिमा । पनस्यते ।

अद्धा । देव । महान् । असि ॥ ११ ॥

हे सूर्यं त्वं महान् वेजसाधिकोसि बद् सत्यं नैवन्मिथ्येत्यर्थः । हे आदित्य अदितेः
पुत्र त्वं महान् वलेनाप्यधिकोसि बद् सत्यं । महो महतः सतोभवतः ते महिमा महत्त्वं पनस्यते
स्तोतृभिः स्तूयते । हे देव द्योतनादिगुणयुक्त सूर्यं त्वं महान् वीर्येणाप्यधिकोसि भवसि । अद्धा
सत्यमेव अत्र नसंशयइत्यर्थः । बद् सत्त्वा अद्धेति सत्यनामस्तु पाठान्न ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

वद्सूर्यश्रवंसामहाँअसिमन्नादेवमहाँअसि ।

महादेवानामसुर्यःपुरोहितोविभुज्योतिरदाभ्यम् ॥ १२ ॥

वद् । सूर्य । श्रवंसा । महान् । असि । सन्ना । देव । महान् ।

असि । महा । देवानाम् । असुर्यः । पुरःहितः । विभु ।

ज्योतिः । अदाभ्यम् ॥ १२ ॥

हे सूर्यं त्वं श्रवणा श्रवणेन महान् सर्वाधिकोसि बद् सत्यं । हे देव द्योतमान सूर्यं त्वं
देवानां मध्ये महान् महत्त्वेन महान् अधिकोसि । सत्त्वा सत्यमेव असुर्यः अतुराणां हन्ताचा-

सि । किंच त्वं देवानां पुरोहितो हिवोपदेष्टासि । किंच ते ज्योतिस्तेजोविभु महत् अदाप्यं
केनाप्यर्हित्यं च ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

इयंघानीच्युर्किर्णीरूपा रोहिण्याकृता ।

चित्रेवप्रत्यदर्श्यायत्यश्रन्तर्दशमुवाद्दुपुं ॥ १३ ॥

इयम् । या । नीची । अर्किर्णी । रूपा । रोहिण्या ।

कृता । चित्राश्चैव । प्रति । अदर्शि । आश्रयती । अन्तः ।

दशश्चुं । वाद्दुपुं ॥ १३ ॥

अस्यामृच्युपसःस्तुतिः । सूर्यप्रभायावा । येयं नीची अवाद्भुखी अर्किणी स्तुतिमती
रूपा रूपवती रोहिण्या प्रकाशयुक्ता कृता उपाः सूर्यप्रभावोत्पादिता सा अन्तर्ब्रह्मांडस्यमध्ये
बाहुषु बाहुस्थानीयास्तु दशस्तु दशसंख्याकास्तु दिक्षु आयती आगच्छती चित्रेव चित्रागौरिव
प्रत्यदर्शि सर्वैरदृश्यत ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

प्रजाहृतिस्त्रोअत्यायमीषुर्न्युन्याअर्कमभितोविविश्रे ।

बृहद्धतस्थोभुवनेष्वन्तःपर्वमानोहरितआविवेश ॥ १४ ॥

प्रजाः । हृ । तिस्त्रः । अन्तिऽआयम् । ईयुः । नि । अन्याः ।

अर्कम् । अभितः । विविश्रे । बृहत् । हृ । तस्थो । भुवनेषु ।

अन्तरिति । पर्वमानः । हरितः । आ । विवेश ॥ १४ ॥

यास्तिस्त्रः प्रजाः अत्यायमीषुः अत्यायमायन् अन्यास्ताइमाः प्रजाः अर्कमर्चनीयमग्निं
अभितोनिविविश्रे अभितोनिविष्टाः ततोऽनपरावभूवुः । भुवनेष्वन्तर्मध्ये बृहत् महानसावादिपः
प्रजापतिरित्येके तस्थौ प्रकाशयन्निष्ठव हरितोदिशः पर्वमानोवापुराविवेश आविष्टः । ही पुरजी ।
वथाचैतस्त्वब्राह्मणं—प्रजाहृतिस्त्रोअत्यायमीषुरिति यावैताइमाः प्रजास्तिस्त्रोअत्यायमायंस्तानीमा-
नि वषामि वंशावगवाधेररपादान्यन्या अर्कमभितोनिविश्रइति वाइमाः प्रजा अर्कमभितोनिविष्टा

इपमेवार्थं बृहद्भूतस्थौ भुवनेष्वन्तरित्यदउ एवबृहद्भुवनेष्वन्तरस्तावादित्यः पवमानोहरित आ-
विवेशेति वायुरेव पवमानो दिशोहरित आविष्टइति । वाजतनेपिनोप्यामन्वि—सप्तपोतम्यव
सप्तजाअसृजत ताअस्यप्रजाः सृष्टाः पराबभूवुः तानीमानिवयांसीत्युपक्रम्य प्रजाहृत्सोअत्या-
यमीयुरिति याअमूः प्रजाअत्यायन् न्यन्याअर्कमभितोविविश्रइति अग्निर्वाअर्कस्तमिमाः प्रजा-
अभितोनिविष्टास्ताइमाः पराभूता बृहद्भूतस्थौभुवनेष्वन्तरिति प्रजापतिमेवैतदुच्यन्तं पवमानो
हरितआविवेशेति दिशोवैहरितस्ता अयं पवमानआविष्टइति ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

माता रुद्राणां दुहिता वसूनां स्वसां दित्यानां ममृतस्य नाभिः ।
प्रनुवोचंचिक्वितुपेजनायमागामनां गामदिति वधिष्ट ॥ १५ ॥

माता । रुद्राणांम् । दुहिता । वसूनाम् । स्वसां । आदित्यानांम् ।
अमृतस्य । नाभिः । प्र । नु । वोचम् । चिक्वितुपे । जनाय ।
मा । गाम् । अनांगाम् । अदितिम् । वधिष्ट ॥ १५ ॥

अस्मिन् दृचे गौःस्तूयते—पा गौः रुद्राणां रुद्रपुत्राणां मरुतां माता जननी वसूनां दुहिता
पुत्री आदित्यानां स्वसा भगिनी अमृतस्य पयसोनाभिः आवासस्थानं तां अनानां अनानसं
अदितिपदीनां गां गोरूपां देवीं मावधिष्ट हे जना माहिसिष्टेति चिक्वितुपे चेतनाववे जनाय
नु इदानीं प्रवोचं अहं प्रावोचमिति शुश्रूपमाणेभ्यउपदेशः ॥ १५ ॥

अथ षोडशी—

वचोविदं वाचमुदीरयन्तीं विश्वाभिधींभिरुपतिष्ठमानाम् ।
देवीदेवेभ्यः पर्यैयुर्पांगामामाङ्क्तमर्त्यांश्चचेताः ॥ १६ ॥ ८ ॥

वचःऽविदंम् । वाचम् । उतुर्इरयन्तीम् । विश्वाभिः । धीभिः ।
उपतिष्ठमानाम् । देवीम् । देवेभ्यः । परि । आर्इयुर्पांम् ।
गाम् । आ । मा । अङ्क्त । मर्त्याः । इन्द्रचेताः ॥ १६ ॥ ८ ॥

वचोविदं वचसोलंभयित्रीं वाचमुदीरयन्तीं पयः पीत्वा पश्चाद्वाचमुदीरयन्तीं । क्षुधिवोहि
जनो न वाचमुदीरयति भुक्त्वा पश्चाद्मुदीरयति । विश्वाभिः सर्वाभिर्वाभिर्वाभिः उपतिष्ठमानां दे-

वीं द्योतमानां देवेभ्यो देवार्थं मा मां एयुषीं अवगच्छन्तीं गां दध्रचेता अल्पबुद्धिर्मत्प्रेमिनुभ्यः पर्यावृक्तं परिवर्जयति ॥ १६ ॥

॥ इति पठस्य सप्तमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

त्वमग्रइति द्वाविंशत्युचं नवमं सूक्तं गायत्रमाग्नेयं । भृगुगोत्रः प्रयोगोनामऋषिः बार्हस्पत्यः पावकविशेषेण विशिष्टोऽयस्त्वयोवा । यद्वा सहोनाम्रःपुत्रो गृहपतिविष्टसंज्ञकौ द्वावभी तौ सहेदं सूक्तमपश्यतां तस्मादस्य तावृषी । अथवा तयोरन्यतरः । तथाचानुकान्त—त्वमग्नेइत्यधिका प्राग्भवः प्रयोगो बार्हस्पत्योवाग्निःपावकः सहसस्यतयोर्वाग्नेयोर्गृहपतिविष्टयोर्वा अन्यतर आग्नेयत्विति । मातरनुवाकस्याग्नेयेऋतौ गायत्रेच्छन्दसि आदितोऽष्टदशार्चः । सूत्रितंच—त्वमग्नेवृहद्वयइत्यष्टादशार्चन्तस्त्वेतिसूक्तेइति । देवसुवांहविःऽग्नेर्गृहपतेरनुवाक्या त्वमग्नेवृहद्वयइत्येपा । सूत्रितंच—त्वमग्नेवृहद्वयो हव्यवाळग्निरजरःपिवानइति । अन्वारभणीयायामग्नेर्भूमिनोनुवाक्या आसवं सवितुरित्येपा । सूत्रितंच—आसवंसवितुर्यथा सनोराधांस्याभरेति । आभिष्टविकेपूकष्टेषु तृतीयसवने मैत्रावरुणस्याग्निवोवृधन्तमिति वैकल्पिकः स्तोत्रियस्तुचः । सूत्रितंच—अग्निवोवृधन्तमग्नेयंयज्ञमध्वरमिति । दशमेहनि इमंनोयज्ञमिति स्तोत्रसूक्तस्य द्वितीयस्यस्थाने अग्नेवृत्तस्येत्येपा । सूत्रितंच—स्तोकसूक्तस्य द्वितीयतृतीययोःस्थानेग्नेवृत्तस्यधीतिभिरुमेसुश्वन्द्रसर्पिषइत्येते इति ।

तत्र पथमा—

त्वमग्नेवृहद्वयोर्दधांसिदेवदाशुषे । कविर्गृहपतिर्युवा ॥ १ ॥

त्वम् । अग्ने । वृहत् । वर्यः । दधांसि । देव । दाशुषे ।

कविः । गृहहर्षतिः । युवा ॥ १ ॥

हे देव द्योतमानाग्ने कविः क्रान्तकर्मा गृहपतिः गृहपाटको युवा नित्यतरुणस्त्वं दाशुषे हनिषामदाग्ने यजमानाय वृहद्वयः महदन्नं दधांसि प्रयच्छसीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

सनुर्द्वानयासहदेवोअग्नेदुवस्युवा । चिकिद्भिज्जानुवावह ॥ २ ॥

सः । नु । द्वानया । सह । देवान् । अग्ने । दुवस्युवा ।

चिकिन् । विज्जानो इति विज्ञानो । आ । वृह ॥ २ ॥

हे विभानो विशिष्टदीप्ते अग्ने सत्त्वं चिकित् ज्ञातासत् नोस्माकं दुवस्युवा परिचरणशी-
लया ईळानया स्तुवत्या वाचासह देवानावह ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

त्वयाहस्विद्युजावयंचोर्दिष्टेनयविष्टय । अग्निष्मोवाजंसातये ॥ ३ ॥

त्वया । ह । स्वि । युजा । वयम् । चोर्दिष्टेन ।
युविष्टय । अग्नि । स्मः । वाजंसातये ॥ ३ ॥

हे यविष्टय युवतमाग्ने चोर्दिष्टेनातिशयेन धनानां प्रेरयित्वा त्वया युजा स्विद्ध सहायै-
व वयं भार्गवाः प्रयोगाः वाहंस्पत्याः पावकाः अन्नयोवा वाजसातये अन्नलाभायाग्निष्मः शत्रू-
नग्निभवेम ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

और्वभृगुवच्छुचिमवानवदाहुवे । अग्निंसमुद्रवांससम् ॥ ४ ॥

और्वभृगुवत् । शुचिम् । अमवानवत् ।
आ । हुवे । अग्निम् । समुद्रवांससम् ॥ ४ ॥

समुद्रवाससं समुद्रमध्यवर्तिनं वाडवं शुचिं शुद्धमग्निं और्वभृगुवत् यथा और्वभृगुः अम-
वानवत् यथा अमवानः तथा हुवे आह्वयाम्यहं ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

हुवेवातंस्वनं कविपुर्जन्यकन्द्यंसहः । अग्निंसमुद्रवांससम् ॥ ५ ॥ १ ॥

हुवे । वातंस्वनम् । कविम् । पुर्जन्यकन्द्यम् । सहः ।
अग्निम् । समुद्रवांससम् ॥ ५ ॥ १ ॥

वातस्वनं वातसदृशध्वनिं कविं क्रान्तकर्माणं पुर्जन्यकन्द्यं पुर्जन्यसदृशकन्द्यं सहः स-
हस्विनं वाडवमग्निं हुवे आह्वयामि । अन्यद्वत् ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

अथ षष्ठी—

आस॒वंस॑वितु॒र्यथा॑भग॒स्येवभु॑जिंहु॒वे । अ॒ग्निं॑स॒मुद्र॑वा॒सस॑म् ॥ ६ ॥

आ । स॒वम् । स॒वितुः॑ । य॒था । भग॑स्य॒इद॑व ।

भु॒जिम् । हु॒वे । अ॒ग्निम् । स॒मुद्र॑वा॒सस॑म् ॥ ६ ॥

सवितुः प्रेरकस्य देवस्य सवं यथा प्रसवं इव भगस्येव भुजिं भगाख्यस्य देवस्य भोग-
मिव च समुद्रवाससमग्निं आहुवे आहुयामि ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

अ॒ग्नि॒वोवृ॑धन्त॒मध्व॑राणां॒ पुरु॑तम॒म् । अ॒च्छ॒नन्ने॒सह॑स्वते ॥ ७ ॥

अ॒ग्निम् । वः । वृ॒धन्त॑म् । अ॒ध्व॒राणा॑म् ।

पु॒रु॒तम॑म् । अ॒च्छ॑ । न॒न्ने । स॒ह॑स्वते ॥ ७ ॥

अध्वराणामर्हिस्थानां बलिनां नन्ने बन्धुं स्र ते बलवन्तं विभक्तिव्यापयः वृधन्तं ज्वा-
लभिर्बन्धमानं पुरुतमं अतिशयेन बहुमग्निं ऋत्विज, ।पूय अच्छ अग्निगच्छव ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

अ॒यंय॑थान॒आभु॑व॒त्वष्टा॑रू॒पेवृ॑त॒क्ष्यां । अ॒स्य॑ऋ॒त्वा॒यश॑स्वतः ॥ ८ ॥

अ॒यम् । यथा॑ । नः । आ॒इभु॑व॒त् । त्वष्टा॑ ।

रू॒पाइ॑द्व । त॒क्ष्यां । अ॒स्य॑ । ऋ॒त्वा । यश॑स्वतः ॥ ८ ॥

अयमग्निर्नोस्मान् तक्ष्या विकर्तव्यानि रूपेव त्वष्टा रूपाणि वर्धकस्त्वि यथा येनप्रकारे-
ण आभुवद् आभवति तथैवमग्निं अभिगच्छतेत्यर्थः । किंच वयं अस्याग्नेः ऋत्वा प्रदानेन यु-
क्ताः यशस्वतो यशस्वन्तो ऋवेमेति शेषः ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अ॒यंवि॑श्वा॒अ॒ग्नि॒श्रियो॑ऽग्नि॒दे॒वेषु॑प॒त्यते॑ । आ॒वाजै॑रु॒पंनो॑गमत् ॥ ९ ॥

अ॒यम् । वि॒श्वाः । अ॒ग्नि॑ । श्रि॒र्यः । अ॒ग्निः ।

दे॒वेषु॑ । प॒त्य॒ते । आ॑ । वा॒जैः । उ॒र्ष॑ । नः । ग॒म॒त् ॥ ९ ॥

मनुष्याणां विश्वाः सर्वाः श्रियः संपदः देवेषु देवानां मध्ये योयमग्निरभिपत्यते अ-
भिपच्छति सोमिर्नोस्मानपि वाजैरनैरुपागमदुपागच्छतु ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

विश्वेषामिहस्तुह्निहोतृणांयशस्तमम् । अग्निंयज्ञेषुपूर्व्यम् ॥१०॥१०॥

विश्वेषाम् । इह । स्तुहि । होतृणाम् ।

यशःशतमम् । अग्निम् । यज्ञेषु । पूर्व्यम् ॥ १० ॥ १० ॥

विश्वेषां सर्वेषां होतृणांमध्ये यशस्तमं यशस्वितमं यज्ञेषु पूर्व्यं मुख्यं अग्निमिहात्मदीये
यज्ञे हे स्तोतः स्तुहि ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

अश्रंकादशी-

शीरंपावकशोचिपंज्येष्टोदमेष्वा । दीदायर्दीर्घश्रुतमः ॥ ११ ॥

शीरम् । पावकश्शोचिपम् । ज्येष्ठः । यः ।

दमेषु । आ । दीदायर् । दीर्घश्रुतमः ॥ ११ ॥

ज्येष्ठो देवानामुख्यो दीर्घश्रुतमो अतिशयेनविद्वानग्निः दमेषु यन्विनां गृहेषु आदीदाय
आदीप्यते तं शीरं अनुशापिनं । तथाचपास्कः—अनुशापिनमितिवा शिनमितिबेति । पाव-
कशोचिपं पावकदीर्घं स्तुहीत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

तमर्वन्तंसानसिंशृणीहिर्विमशुष्मिणम् । मित्रंनयात्तयर्जनम् ॥१२॥

तम् । अर्वन्तम् । न । सानसिम् । शृणीहि ।

विम्रम् । शुष्मिणम् । मित्रम् । न । यात्तयत्तर्जनम् ॥ १२ ॥

हे विप्र मेधाविन् स्तोतः अर्बन्तं अश्वमिव सानतिं संभजनीयं शुष्मिणं वलिनं मित्रं
न सखायमिव यातयन्ननं हतशत्रुजननं तमग्निं गृणीहि स्तुहि ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

उप॑त्वाजा॒मयो॒गिरो॑देदि॒शती॑र्ह्वि॒ष्कृतः॑ । वा॒योर्नी॑केअस्थिरन् ॥१३॥

उप॑ । त्वा । जा॒मयः॑ । गिरः॑ । देदि॒शतीः॑ । ह॒विः॒ऽकृतः॑ ।

वा॒योः । अनी॑के । अ॒स्थिर॑न् ॥ १३ ॥

हे अग्ने हविष्कृतो यजमानार्थं गिरः स्तुतयः जामयः स्वसारइव देदिशतीः त्वगुणान्
दिशन्तयः त्वा त्वामुपतिष्ठन्ते वायोरनीके समीपे त्वां समेधयन्त्यः अस्थिरन् अतिष्ठश्च ॥१३॥

अथ चतुर्दशी—

यस्य॑त्रि॒धात्व॑रु॒तं व॒र्हिस्त॒स्थावसं॑दिनम् । आ॒र्पश्चि॒न्निर्द॑धाप॒दम् ॥१४॥

यस्य॑ । त्रि॒धातुं॑ । अ॒रु॒तम् । व॒र्हिः । त॒स्थौ ।

असं॑ऽदिनम् । आ॒र्पः । चि॒त् । नि । द॒धु । प॒दम् ॥ १४ ॥

यस्याग्नेस्त्रिधातु विरवृतं अनावृतं च असंदिनं अवद्धं च प्रस्तरणकाटेहि वर्हिरपक्वं भव-
ति वर्हिस्तस्थौ आसनार्थं तिष्ठति । तस्मिन्नावापश्चिद् आपोपि पदं स्थानं निदध निदपति
आन्तरिक्ष्यामाप्यपिके पदं निदधतीत्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

प॒ददे॒वस्य॑मी॒च्छुपो॑ना॒धृष्टा॑भिरू॒तिभिः॑ । अ॒द्रासूर्य॑श्चोप॒टक् ॥ १५ ॥ ११ ॥

प॒दम् । दे॒वस्य॑ । मी॒च्छुपः॑ । अना॑धृष्टाभिः ।

ऊ॒तिभिः॑ । अ॒द्रा । सूर्यः॑ऽइव । उ॒प॒टक् ॥ १५ ॥ ११ ॥

मीच्छुपः कामानां सेजुर्देवस्य घोरमानस्याग्नेः पदं स्थानं अनाधृष्टाभिः शुभ्रभिरनाधृष्टा-
भिः ऊतिभिरक्षाभिः भ्रजनीयं भवतीत्यर्थः तथैवास्योपटक् उपदष्टिरति सुयंइव यथा सूर्य-
स्वद्वद्भद्रा मनुष्यैर्भजनीयाभवति ॥ १५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ षोडशी-

अग्नेघृतस्यधीतिभिस्तेषानोदेवशोचिषा । आदेवान्वाक्षियक्षिच ॥ १६ ॥

अग्ने । घृतस्य । धीतिक्षिः । तेषानः । देव ।

शोचिषा । आ । देवान् । वक्षि । यक्षि । च ॥ १६ ॥

हे देव द्योतमानाग्ने घृतस्य दीमिसाधनस्याज्यस्य धीतिभिः निधानैः तेषानः तपन् शो-
चिषा ज्वालया देवान् प्रत्यावक्षि आवह यक्षि यज च ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी-

तत्त्वाजनन्तमातरः कविदेवासो अद्भिरः । हव्यवाहमर्मर्त्यम् ॥ १७ ॥

तम् । त्वा । अजनन्त । मातरः । कविम् । देवासः ।

अद्भिरः । हव्यवाहम् । अर्मर्त्यम् ॥ १७ ॥

हे अंगिरोग्ने कविं क्रान्तकर्माणं अर्मर्त्यं मरणरहितं हव्यवाहं हविषां बोधारं तं प्रमिदं
त्वा त्वां देवासो देवाः मातरइवाजनन्त जनयन्ति ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी-

प्रचेतसंत्वाकवेभ्रेदूतं वरेण्यम् । हव्यवाहं निपेदिरे ॥ १८ ॥

प्रचेतसम् । त्वा । कवे । अग्ने । दूतम् । वरेण्यम् ।

हव्यवाहम् । नि । निपेदिरे ॥ १८ ॥

हे कवे ज्ञानकर्मजग्ने प्रचेतसं प्रष्टव्युदिं वरेण्यं वरणीयं दूतं देवानां हव्यवाहं हविषां
बोधारं त्वा त्वां निपेदिरे देवानिपीदन्ति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी-

नुहिमे अस्त्यद्भ्यान्स्वधितिर्वनन्वति । अर्थनाट्टमं रामिते ॥ १९ ॥

नुहि मे । अस्ति । अद्भ्यां । न । स्वधितिः । वनन्वति ।

अर्थ । एतादृक् । ज्ञरामि । ते ॥ १९ ॥

हे अग्ने मे मम भार्गवस्य प्रयोगस्य ऋणेः अग्न्या गौः । अग्न्या उलेति गोनामस्तु पाप-
व । नस्तस्ति नविद्यते । यस्याः पयसाज्येनच त्वां यजेय । किंच स्वधितिः परशुः नहि व-
न्वति काष्ठानि हन्ति यैःकौष्ठैः त्वां समिन्धोय । अथैतादृक् अग्निहोत्रार्थं पयसोदोग्धीं गां
न्यनसाधनानि काष्ठानि चैतत्सर्वं ते तुभ्यं अहं भ्रामि ॥ १९ ॥

अथ विंशी-

यदग्नेकानिकानिचिदातेदारुणिद्वमसि । ताजुपस्वयविष्टय ॥ २० ॥

यत् । अग्ने । कानि । कानि । चित् । आ । ते । दारुणि ।

द्वमसि । ता । जुपस्व । यविष्टय ॥ २० ॥

अथ द्वाविंशी-

अग्निमिन्धानोमनसाधियसचेतमर्त्यः ।

अग्निमीधेविवस्वभिः ॥ २२ ॥ १२ ॥

अग्निम् । इन्धानः । मनसा । धियम् । सचेत । मर्त्यः ।

अग्निम् । ईधे । विवस्वभिः ॥ २२ ॥ १२ ॥

मर्त्योमनुष्योऽग्निमिन्धानः कष्टैःपञ्चलम् मनसैव श्रद्धधानो धियकर्मसचेत काले भजेत् ।
विवस्वभिः ऋत्विग्भिश्चाग्निमेव ईधे पञ्चलति ॥ २२ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अदर्शीति चतुर्दशर्चं दशमं सूक्तं काण्वस्य सोमरेसार्प । अत्रानुक्रम्यते-अदर्शीपलूना सो-
मरिषोर्हंतं पंचमीविराटूपा सप्तन्यायपुजः सतोऽबृहत्यः अष्टम्यादिपुजः ककुम्भसीपसी ककुम्भ-
दुपन्त्याग्निमारुवीति । पंचमीसप्तमीनवम्येकादशीत्रयोदशयः पंचसतोऽबृहत्यः अष्टमीद्वादशयैककु-
भौ दशमी गायत्री चतुर्दशयनुष्टुप् शिष्टाबृहत्यः । आग्नेयं वित्युक्तत्वादग्निर्देवता अन्यायास्त्वग्नि-
मरुत्वश्च । प्रातरनुवाकस्याग्नेयेऽन्तौ बाह्वेतेऽन्दस्यादितः सप्तर्चः । सूत्रितंच-अदर्शीगानुवित्तमइति
समेतिबाह्वंतं । आभिष्टविकेपूकट्येपु मैत्रावरुणस्य प्रमंहिष्ठापेति पैकल्पिकः स्तोत्रियस्तृचः । सूत्रि-
तंच-प्रमंहिष्ठायागायत्वप्रसोऽग्नेवनेतिभिरिति । अघ्यायोपाकरणोऽर्जनयोः मण्डलान्पहो-
मे आग्नेयाहीत्येषा । सूत्रितंच-माचिदाग्नयोऽहिमरुत्सत्ता मत्तैराजन्नेइति ।

तत्र प्रथमा-

अदर्शीगानुवित्तमोयस्मिन्मृतान्याद्भुः ।

उपोपुजातमार्यस्यवर्धनमग्निंनक्षन्तनोऽगिरः ॥ १ ॥

अदर्शी । गानुवित्तं नमः । यरिमन् । मृतानि । आऽद्भुः ।

उपोऽति । सु । जातम् । आर्यस्य । वर्धनम् ।

अग्निम् । नक्षन्तु । नः । गिरः ॥ १ ॥

यस्मिन्नशौ भवानि कर्माणि आदधुः यजमानाः आदधन् गातुवित्तमोतिशयेन मार्गणां
ज्ञाता सोमिरदाशि प्रादुरभूत् । किंच मुजातं सम्यक् प्रादुर्भूतं अस्वार्यस्य उत्तमवर्णस्य वर्धन व-
र्धयितारमग्निं नोस्माकं गिरः स्तुतिरूपावाचः उपोनक्षन्व जपगच्छन्त्येव । नक्षमतावितिधातु ॥१॥

अथ द्वितीया—

प्रदेवोदासो अग्निर्देवां अच्छानमज्मना ।

अनुमातरं पृथिवीं विवावृते तस्थौ नाकस्य सानवि ॥ २ ॥

प्र । देवःऽदासः । अग्निः । देवान् । अच्छं । न । मज्मना ।

अनुं । मातरंम् । पृथिवीम् । वि । वृते । तस्थौ ।

नाकस्य । सानवि ॥ २ ॥

देवोदासः दिवोदासेनाह्वयमानोऽग्निः मातरं । सर्वस्य लोकस्य धारकत्वात् पृथिवी माता ।
तां पृथिवीमच्छ प्रति देवान् तस्य दिवोदासस्य यज्ञे देवान् अनु प्रति हविर्वेहुं नमदिववृते
यस्मादेनमग्निं दिवोदासो मज्मना बलेनाजुहाव तस्मादयमग्निः नाकस्य स्वर्गस्य सानवि समु-
च्छ्रिते देशे स्वायतनएव तस्थावतिष्ठत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

यस्माद्रेजन्त कूटयं चर्कृत्यानि कृण्वतः ।

सहस्रसामेधसाना विवृत्मनाग्निं धीभिः संपर्यत ॥ ३ ॥

यस्मात् । रेजन्त । कूटयः । चर्कृत्यानि । कृण्वतः । सहस्रसाम्भ

मेधसतौऽद्व । त्मनां । अग्निम् । धीभिः । संपर्यत ॥ ३ ॥

यस्मात्कारणात् चर्कृत्यानि कर्तव्यानि कर्माणि कृण्वतः कुर्वाणान् मनुष्यान् कृण्वतः इ-
वरेमनुष्या रेजन्त केषन्ते तस्मादिदानीं हे जना यूयं सहस्रसां गवा धनानाच सहस्रस्य दाता-
रमग्निं मेधसतौ यज्ञे धीभिः कर्तव्यैः कर्मभिः त्वना आत्मनैव सपर्यत परिचरत ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

प्रयंराधेनिनीपस्मिन्तौ यस्ते यसोदाशत् ।

सवीरंधत्ते अग्रउक्थशांसिन्तमनां सहस्रपोपिणम् ॥ ४ ॥

प्र । यम् । राये । निर्नापसि । मर्तः । यः । ते । वसो इति । दार्शत् ।
सः । वीरम् । धत्ते । अग्ने । उक्थयशंसिर्नम् । त्मना ।
सहस्ररूपोऽपिर्णम् ॥ ४ ॥

हे वसो वासकाग्रे त्वं यं तव स्तोतारं राये धनार्थं प्रनिनोपसि मनेतुमिच्छसि । यश्चमर्ता-
मनुष्यस्ते तुभ्यं दाशय हवीषि प्रयच्छति समनुष्यः उक्थयशंसिनं उक्थयानां शंसितारं त्वना
आत्मनैव सहस्ररूपिणं बहुधनं वीरं पुत्रं धत्ते धारयति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

सदृहेचिदभितृणत्तिवाजमर्वतासधत्तेआक्षितिश्रवः ।
त्वेदेवत्रासदापुरुवसोविश्वावामानिधीमहि ॥ ५ ॥ १३ ॥
सः । दृहे । चित् । अभि । तृणत्ति । वाजम् । अर्वता । सः ।
धत्ते । आक्षिति । श्रवः । त्वे इति । देवश्चा । सदा । पुरुवसो इति
पुरुवसो । विश्वा । वामानि । धीमहि ॥ ५ ॥ १३ ॥

हे पुरुवसो बहुधनाग्रे यस्तुभ्यं हवीषि प्रयच्छति समजमानो दृहेषित दृहेषि शत्रुपुरे स्थि-
तं वाजमर्तं अर्वाश्वेन अभितृणति हिनस्ति । यथा समजमानः अक्षिति अक्षेणं श्रवणं
धत्ते धारयति । तथाचसति तुभ्यं हरिषां प्रदातारो यममपि देवत्रा देवे त्वषि स्थिता विश्वासर्वा
सर्वाणि वामानि वननीयानि धनानि सदा सर्वदा धीमहि धारयामः ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे षयोदशोऽयमः ॥ १३ ॥

अथ षष्ठी-

योविश्वाद्ययन्तेवसुहोतामन्द्रो जर्नानाम् ।
मधोनपात्राप्रथमान्यस्मैप्रस्तोमायन्त्यप्रये ॥ ६ ॥
यः । विश्वा । दयन्ते । वसु । होता । मन्द्रः । जर्नानाम् । मधोः ।
न । पात्रा । प्रथमानि । अस्मै । प्र । स्तोमाः । यन्ति । अग्रये ॥ ६ ॥

होवा देवानामाह्वाता मन्त्रो मोदमानोयोग्निः विश्वा सर्वाणि वसु वसूनि धनानि जना-
नां जनेभ्यो दयते प्रयच्छति तस्मा अस्मा अग्रये मधोर्न मदकरस्य सोमस्येव प्रथमति मु-
ख्यानि पात्रा पात्राणि स्तोमाः प्रयन्ति प्रगच्छन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अश्वं न गीर्भिरथ्यं सुदानं वो मर्ग्यन्ते देवयवः ।
उजे तोके तनये दस्म विशपते पर्पिराधो मघोनाम् ॥ ७ ॥

अश्वम् । न । गीः इति । रथ्यम् । सुदानवः ।
मर्ग्यन्ते । देवयवः । उजे इति । तोके इति । तनये ।
दस्म । विशपते । पर्पि । राधः । मघोनाम् ॥ ७ ॥

हे दस्म दर्शनीय विशपते विशापते अग्ने यं त्वां सुदानवः शोभनदानाः देवयवो देवाना-
त्मनश्छन्तो यजमानाः रथ्यं रथस्य बोद्धारं अश्वं न अश्वमिव गीर्भिः स्तुतिभिः मर्ग्यन्ते प-
रिचरन्ति । त्वमस्माकं यजमानानां तोके पुत्रे तनये पौत्रे चोभे उजयस्मिन् मघोनां धनवतां
यो धनं पर्पि प्रयच्छ ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

प्रमंहिष्ठाय गायत ऋतात्रे बृहते शुक्रशोचिपे ।
उपस्तुतासो अग्रये ॥ ८ ॥

प्र । मंहिष्ठाय । गायत । ऋतत्रे । बृहते ।
शुक्रशोचिपे । उपस्तुतासः । अग्रये ॥ ८ ॥

ये यूर्यं उपस्तुतासः उपस्तोतारो मंहिष्ठाय दातव्यमाय ऋतात्रे यत्रन्ते सत्यवते वा बृहते
महते शुक्रशोचिपे दीप्ततेजसे अग्रये प्रगायत स्तोत्रं पठव ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

आषंसते मघवा वीरवद्यशः समिद्धोद्युःक्याहुतः ।
कुविन्नो अस्पमुत्तिर्वायस्यच्छावाजे भिरागमन् ॥ ९ ॥

आ । वंसते । मघइवा । वीरइवंत् । यशः । समइइइः ।
 युन्नी । आइइतः । कुवित् । नः । अस्य । सुइमतिः ।
 नवीयसी । अच्छ । वाजेभिः । आइगमत् ॥ ९ ॥

मघवा धनवान् युन्नी अन्नवान् यशस्वीवा । तथाचपास्कः—युञ्जघोवतेर्यशोवाञ्जवेति ।
 ससिद्धः संदीपः वीरवत् पराक्रमोपेतः आहुतः ऋत्विगादिभिराहूतोभिः यशोयशास्करं अन्नमा-
 वंसते यजमानेषुः आमयच्छति । अस्याग्नेः नवीयसी नवतरामुमतिः अनुग्रहबुद्धिः नोस्मात्
 अच्छ पति वाजेभिः अन्नैः सह कुवित् बहुवारं सट्टितं कुविदिति बहुनामस्तुपाठान् आगमत्
 आगच्छतु ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

प्रेष्टमुप्रियाणांस्तुह्यासावतिथिम् । अग्निस्थानांयमम् ॥ १० ॥ १४ ॥
 प्रेष्टम् । ऊँ इति । प्रियाणाम् । स्तुहि । आइसाव ।
 अतिथिम् । अग्निम् । स्थानाम् । यमम् ॥ १० ॥ १४ ॥

हे आसाव स्तोवः प्रियाणां प्रेष्टं प्रियतमं अतिथिं अग्न्यागवं रथानां यमं यन्तारं
 अग्निमेव स्तुहि ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथैकादशी—

अर्दितायोनिर्दितावेर्दितावस्त्रायज्ञियोव्वर्तति ।
 दुष्टरायस्यप्रवृणोर्नोर्मयोधियावाजुंसिपांसतः ॥ ११ ॥

उत्इर्दिता । यः । निर्दिता । वेर्दिता । वहुं । आ ।
 यज्ञियः । व्वर्तति । दुष्टराः । यस्य । प्रवृणे । न ।
 ऊर्मयः । धिया । वाजुम् । सिपांसतः ॥ ११ ॥

वेदिवा वेत्ता यन्नियोगज्ञाहोमिः उदिवा उदिवानि उद्भवानि निदिवा निदिवानि मुग्ग-
निच वसु वसूनि धनानि आववर्वन्ति आववर्वन्ति । विया वर्मणा वाजं संग्रामं निपाततः सं-
भक्तुमिच्छतः यस्याग्नेर्वात्ताः प्रवणेनोर्नयः प्रवणामिमुग्गाः समुद्रस्यवरंगाहव दुष्टराः वसुंश-
क्याः वमग्निं हे स्वीवः त्सुहोम्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी-

मानोहृणीतामनिचिर्वसुंश्रिःपुरुप्रगस्तएयः ।
यःसुहोतास्वध्वरः ॥ १२ ॥

मा । नः । हृणीताम् । अनिचिः । वसुः । अग्निः ।
पुरुप्रगस्तः । एयः । यः । सुहोता । सुह्रुध्वरः ॥ १२ ॥

बहुवांसकः अविधिरविधिवन्धियः पुन्प्रगस्तः बहुभिः स्तुवः सुहोता सुदु देवानामाज्ञा-
वा स्वध्वरः सुप्रज्ञश्च योभिः सप्तपोभिः नोस्मभ्यं माहणीतां केनापि नरुध्यतां केनाप्यनवन्तः
सन् अग्निः अस्मभ्यमज्ञातं प्रपच्छन्विम्यर्थः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी-

मोनेरिपन्थेअच्छोक्तिभिर्वसोभ्रेकेभिश्चिदैवैः ।
कीरिश्चिद्धित्वामोहृद्व्यापराहव्यःस्वध्वरः ॥ १३ ॥

मो इति । ते । रिपन् । ये । अच्छोक्तिः ।
वसो इति । अग्ने । केभिः । चित् । एवैः । कीरिः । चित् ।
हि । त्वाम् । ईदृ । इत्याय । रातहृव्यः । सुह्रुध्वरः ॥ १३ ॥

हे वसो वातकाग्ने तां ये मनुष्याः अच्छोक्तिभिः अग्निद्विभिः केभिः कैः सुतवैः ईदृ-
श्विन् अभिगमनैरति वे स्तोवतो मोरिपन् मव हिंस्रतां । रातहृव्यो द्रवहृविष्णुः स्वध्वरः शोम-
नयत्रः कीरिश्चिद् स्तोवति इत्याय हविर्वहनादित्यजणाय इत्यकर्मणे त्वामिदृहि स्वीदित्यद् ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी-

आग्नेयाहिमुरुसांवारुद्रेभिःसोमंपीतये ।
सोमयाउर्पसुपुनिमाद्वयंस्वस्वर्णरे ॥ १४ ॥ १५ ॥

मं०८ अ०१० सू०१२] षष्ठोऽष्टकः

५६५

आ । अग्ने । याहि । मरुत्सर्वा । रुद्रेभिः ।

सोमं पीतये । सोभर्याः । उप ।

सुस्तुतिम् । मादयस्व । स्वःऽनरे ॥ १४ ॥ १५ ॥

हे अग्ने मरुत्सवा मरुतांपियस्त्वं स्वनेरे अस्माकं यजनलक्षणे कर्मणि सोमपीतये सो-
मपानाय रुद्रेभिरुद्रेः मरुद्भिः सह आयाहि आमच्छ । सोभर्याः सोभरेर्मम सुष्टुतिं शोभनां स्तु-
तिं चोपागच्छ । मादयस्व स्तुतिं श्रुत्वा सोमं पीत्वा आत्मानं मादय च ॥ १४ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

॥ इत्यष्टमे मण्डले दशमोनुवाकः ॥ १० ॥

॥ इति प्रागाथमष्टमं मण्डलं समाप्तम् ॥ ८ ॥

अथ पावमान्यं नवमं मण्डलं तत्र सप्तानुवाकाः तत्र पथमेनुवाके चतुर्विंशतिसंख्याकानि सूक्तानि । तत्र स्वादिष्टयेति दशार्चं प्रथमं सूक्तं । अत्रानुक्रम्यते—स्वादिष्टयादश मधुच्छन्दाइति । वैश्वामित्रो मधुच्छन्दाऋषिः प्राग्वत्समीपपरिभाषया गायत्रीछन्दः । नवमं मण्डलं पावमानं सौम्यमिति वचनात् पवमानगुणविशिष्टः सोमो देवता । ग्रावस्तोत्रे अर्बुदसूक्तं प्रागुत्तमाया इदमादिकं सर्वं पावमानं विकल्पेनावपनीयं । सूत्रिवंच—भैतेवदन्वित्यर्बुदं प्रागुत्तमाया आवर्कजसे पवोग्रावाणइति सूक्तयोरन्तरोपरिद्धात् पुरस्ताद्वा पावमानीरोप्ययथार्थमावापग्रहणादिति । उपाकर्णणि मंडलादिग्रहणे आद्या । सूत्रं पूर्वमेवोदाहृतम् ।

तत्र प्रथमा—

स्वादिष्टया मदिष्टया पवंस्वसोमधारंया । इन्द्राय पातवे सुतः ॥ १ ॥

स्वादिष्टया । मदिष्टया । पवंस्व । सोम ।

धारंया । इन्द्राय । पातवे । सुतः ॥ १ ॥

हे सोम इन्द्राय पातवे पातुं सुतोऽग्निपुवस्त्वं स्वादिष्टया स्वादुतमया मदिष्टया अतिशयेन मादयिष्या धारया पवस्व क्षर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

रक्षोहा विश्वचर्षणि रभियो निमयो हतम् । द्रुणां सधस्थमासदत् ॥ २ ॥

रक्षःऽहा । विश्वश्चर्षणिः । अग्नि । योनिम् ।

अयःऽहतम् । द्रुणां । सधस्थम् । आ । असदत् ॥ २ ॥

रक्षोहा रक्षसां हन्ता विश्वचर्षणिः विश्वस्य द्रष्टा सोमः अयो हवं हिरण्येन हतं । तथा च ब्राह्मणं—हिरण्यपाग्निरग्निपुणोतीति । द्रुणा द्रोणकलशेन अदिपवणकलश्या वा सधस्थं सहस्थानं योनिं अग्निपरस्थानं अश्यासदत् अश्यासीदति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वरिवो धानमो भवमं हिंष्टो वृहन्तमः । परिं राधो मचोनाम् ॥ ३ ॥

वरिव इधान्तमः । भव । मं हिंष्टः । वृहन् इतमः ।

परि । राधः । मचोनाम् ॥ ३ ॥

हे सोम त्वं वरिवोभातमः अतिशयेन धनानां दाता भव । वेदः वरिव इति धननामसुपा-
 टात् । महिष्ठो दातृत्वमश्रु भव सर्वदातृत्वमश्रुच्यत इत्यपुनरुक्तिः । वृत्रहन्तमोतिशयेन शत्रूणां
 हन्ता भव । किंच मघोनां धनवतां शत्रूणां राधोषनेच पर्षि अस्मयं प्रयच्छ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

अभ्यर्षमहानां देवानां वीतिमन्धसा । अभिवाजं मुतश्रवः ॥ ४ ॥

अ॒भि । अ॒र्ष । म॒हाना॑म् । दे॒वाना॑म् । वी॒तिम् । अन्ध॑सा ।

अ॒भि । वा॒जंम् । उ॒त । श्र॒वः ॥ ४ ॥

हे सोम त्वं महानां महतां देवानां वीतिं यत्नं अन्धसा धानाद्यन्नेन सह अभ्यर्ष अभिग-
 ष्य । उतापिच अभिगच्छंस्त्वं वाजं बलं श्रवोर्षं वा अभिगमयास्मानित्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

त्वामच्छां चरामसि तदिदं दिवेदिवे । इन्दो त्वेन आशसः ॥ ५ ॥ १६ ॥

त्वाम् । अ॒च्छं । च॒राम॑सि । त॒त् । इ॒त् । अ॒र्थम् । दि॒वे॒दिवे॑ ।

इ॒न्दो॒ इति॑ । त्वे॒ इति॑ । नः । आ॒श॒सः ॥ ५ ॥ १६ ॥

हे इन्दो यागेषु क्रियमान सोम त्वामच्छ त्वां प्रति चरामसि वयं चरामः । दिवेदिवे प्रति-
 दिनं अस्माकं तदिदं तदेव तत्परिचरणमेवार्थं कार्यं नान्यत्कारणमस्ति । नोस्माकं आशसः
 आशंसनान्यपि त्वे त्वय्येव । नान्यत्र ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

अथ षष्ठी-

पुनातिनेपरिस्नुतं सोमं सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तना ॥ ६ ॥

पु॒नाति॑ । ते । प॒रि॒स्नु॒तम् । सो॒मम् । सू॒र्यस्य॑ । दु॒हिता॑ ।

वा॒रेण॑ । श॒श्व॒ता । त॒ना ॥ ६ ॥

हे सोम ते तव परिस्नुतं क्षरन्तं सोमं सोमरसं सूर्यस्य दुहिता अद्वादेवी वारेण वलेन
 शश्वता शश्वतेन तना विस्तृतेन पुनाति । तथाच वाजसनेयिनआमनन्ति-अद्वादेसूर्यस्यदुहि-
 ता अद्वाक्षेनेनपुनावीति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

तमीमण्वीःसमर्थेआगृभ्णन्तियोपणोदशं । स्वसारःपार्थेदिवि॥७॥
तम् । ईम् । अण्वीः । स॒ऽम॒र्थे । आ । गृ॒भ्णन्ति । योप॑णः ।
दशं । स्वसारः । पार्थे । दि॒वि ॥ ७ ॥

समर्थे समनुष्ये यत्ते पार्थे दिवि सौत्येहृनि योपणः स्त्रियः स्वसारः स्वयंसरन्त्यो दशसं-
ख्याकाः अण्वीः अण्व्योगुलयः । अगुवः अण्व्यइत्यंगुलिनामसुपाठात् । तमीं तमेनं सोमं आ-
गृभ्णन्ति आगृह्णन्ति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

तमीहिन्वन्त्यगुवोधमन्तिवाकुरंष्टतिम् । त्रिधातुवारणमधुं ॥ ८ ॥
तम् । ईम् । हिन्व॑न्ति । अ॒गुवः । ध॒मन्ति । वा॒कुर॑म् ।
दृ॒तिम् । त्रि॑ऽधातुं । वा॒रण॑म् । म॒धुं ॥ ८ ॥

तमीं एनं सोमं अगुवोगुलयोहिन्वन्ति अभिपवदेशं प्रति प्रेरयन्ति । प्रेरयित्वाच वाकुरं
भासमानं दृति दृतिसदृशांशुमेनं सोमं धमन्ति अभिपुण्वन्तिच । यद्यपि धमतिरभिपवणकर्म
नभवति तथाप्यौचित्यादत्राभिपवपरोभविष्यति । तदेतत्सोमात्मकं मधु वस्तु त्रिधातु विस्थानं ।
द्रोणकलशः आघवनीयः पूतभृदिति त्रिधातवः । वारणं शत्रूणां वारकंच भवति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अमींइममद्र्याउतश्रीणन्तिधेनवःशिशुम् । सोममिन्द्रायपातवे ॥ ९ ॥
अ॒मि॒ । इ॒म॒ । द्र्या॑ । उ॒त । श्री॑णन्ति । धे॒नवः॑ । शि॒शु॑म् ।
सो॒म॒म् । इन्द्रा॑य । पा॒त॒वे ॥ ९ ॥

उतापिच इममेनं शिशुं बालं सोमं अद्र्याः अहन्तव्या धेनवोमायः इन्द्राय पातवे पा-
नुमभिःश्रीणन्ति स्वकीयेन पपसा संस्कुर्वन्तीत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

अ॒स्पेदि॒न्द्रो॒मदे॒ष्यावि॒श्वानृ॒त्राणि॒जिघ्र॑ते । शु॒रो॒म॒घाच॑मंहते ॥ १० ॥ १० ॥

अस्य । इत् । इन्द्रः । मदेषु । आ । विश्वा । वृत्राणि ।

जिघ्रते । शूरः । मघा । च । मंहते ॥ १० ॥ १७ ॥

शूरो वीरइन्द्रः अस्यैव अस्य सोमस्यैव मदेषु विश्वा विश्वानि वृत्राणि शत्रून् आजिघ्रते
आहन्ति । मघा मघानि धनानि च मंहते यजमानेभ्यः प्रयच्छति ॥ १० ॥

॥ इति पद्यस्य सप्तमे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

पदस्वेति दशर्चं द्वितीयं सूक्तं काण्वस्य मेधातिथेरार्घ्यं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं । तथा-
चानुक्रान्तं—पदस्वमेधातिथिरिति । उक्तोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

पवस्त्रदेववीरतिपवित्रंसोमरंक्षा । इन्द्रमिन्द्रोवृपाविश ॥ १ ॥

पवस्व । देवुःवीः । अति । पवित्रम् । सोम । रंक्षा ।

इन्द्रम् । इन्द्रो इति । वृपा । आ । विश ॥ १ ॥

हे सोम देववीः देवकामस्त्वं रंक्षा वेगेन पवित्रं यथा भवति तथा अतिपवस्व अतिक्षर ।
किञ्च हे इन्द्रो वृपा सेचकस्त्वं इन्द्रमाविश प्रविश ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आवच्यस्व महिप्सरोद्युन्नवत्तमः । आपोनिधर्णसिःसदः ॥ २ ॥

आ । वच्यस्व । महि । प्सरः । वृपा । इन्द्रो इति ।

द्युन्नवत्तमः । आ । योनिम् । धर्णसिः । सदः ॥ २ ॥

हे इन्द्रो सोम महि महान् वृपा कामानां वर्णको द्युन्नवत्तमो यशस्वितमो धर्णोतिर्धर्तावं
प्सरः पानीयं मधु आवच्यस्व अस्मान् प्रत्यागमय । योनिं स्वकोषं स्थानमासदः आसीद् च ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अधुक्षतप्रियंमधुधारासुतस्यवेधसः । अपोवसिष्ठसुक्तुः ॥ ३ ॥

अधुक्षत । प्रियम् । मधु । धारा । सुतस्य । वेधसः ।

अपः । वसिष्ठ । सुःसुक्तुः ॥ ३ ॥

सुतस्याभिपुतस्य वेधसोभिलपितस्य विधातुर्यस्य सोमस्य धारा प्रियं प्रीतिकरं मधु अ-
मृतं अधुक्षत दुग्धे सुकतुः शोभनकर्मा सोमः अपोवसतीवरीर्षसिष्ट आच्छादयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

महान्तंत्वामह्नीरन्वापोअर्पन्तिसिन्धवः । यद्गोभिर्वासधिप्यसे ॥१॥

महान्तम् । त्वा । मह्नीः । अर्नुं । आर्पः । अर्पन्ति ।

सिन्धवः । यत् । गोभिः । वासधिप्यसे ॥ १ ॥

हे सोम त्वं यद्यदा यज्ञे गोभिः गोविकारैः पयोभिः वासधिप्यसे आच्छादयिष्यसे तत्-
द्वा महान्तं त्वा त्वामनु प्रति सिन्धवः स्पन्दमानाः मह्नीर्महत्यः आपःअर्पन्ति गच्छन्ति ॥ १ ॥

अथ पञ्चमी—

समुद्रोअप्सुमामृजेविष्टंभोधरुणोदिवः । सोमःपवित्रेअस्मद्युः ॥५॥१८॥

समुद्रः । अप्सु । मृजे । विष्टम्भः । धरुणः । दिवः ।

सोमः । पवित्रे । अस्मद्युः ॥ ५ ॥ १८ ॥

समुद्रः समुद्रवन्त्यस्माद्वासादिति समुद्रः विष्टंभोदिवः स्वर्गस्य धरुणोधारकश्च अस्मपुर-
स्मत्कामः सोमोप्सुदकेषु मृजे मृज्यते पवित्रे अभिषिष्यतइत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति पठस्य सप्तमेष्टादशोवर्गः ॥ १८ ॥

अथ षष्ठी—

अचिक्रदद्दृपाहरिर्महान्मित्रोनदर्शनः । संसूर्येणरोचते ॥ ६ ॥

अचिक्रदत् । दृपा । हरिः । महान् । मित्रः । न । दर्शितः ।

सम् । सूर्येण । रोचते ॥ ६ ॥

वृषा कामानां वर्षको हरिर्हरितवर्णो महान् सर्वोत्तमो मित्रो न यथासत्त्वा वदद् दर्शितो
दर्शनीयो योषंसोमः अचिक्रदद् शब्दकरोति सोयंसोमः सूर्येणसह संरोचते दिवि प्रकाशते ॥६॥

अथ सप्तमी—

गिरंस्तदन्दओजंसाममृज्यन्तेअप्स्वृषः । याभिर्मदायगुंससे ॥७॥

गिरः । ते । इन्द्रो इति । ओजसा । मूर्ध्व्यन्ते । अपस्युवः ।
याभिः । मदाय । शुभसे ॥ ७ ॥

हे इन्द्रो ते तव ओजसा वदेन अपस्युवः कर्मच्छासंबन्धिन्यः तामिरः स्तुतपोमश्र्व्यन्ते
शोध्यन्ते । याभिर्गीर्भिस्त्वं मदाय क्षरत्, शुभसे अर्लक्रियसे ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

तत्त्वामदायघृष्वयउलोककृत्तुमीमहे । तवप्रशस्तयोमहीः ॥ ८ ॥

तम् । त्वा । मदाय । घृष्वये । ऊँ इति । लोककृत्तुम् ।
ईमहे । तव । प्रशस्तयः । महीः ॥ ८ ॥

हे सोम यस्य तव प्रशस्तयः प्रशंसाः महीर्महत्यः घृष्वये उ त्वत् प्रसादात् शत्रूणां घर्ष-
णशीलाय यजमानाभिव लोककृत्तुं उत्तमस्य लोकस्य कर्तारं तं त्वां सोमं मदाय ईमहे वयं
यावानहे ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्र्युर्मध्वःपवस्वधारया । पर्जन्योदृष्टिमाँइव ॥ ९ ॥

अस्मभ्यम् । इन्द्रो इति । इन्द्रयुः । मध्वः । पवस्व ।
धारया । पर्जन्यः । दृष्टिमान्इव ॥ ९ ॥

हे इन्द्रो सोम इन्द्रयुः इन्द्रकामस्त्वं मध्वोमदकरस्याष्टवस्य धारया पर्जन्योदृष्टिमान् इव
यथा वर्षवान् पर्जन्योमेघः तथास्मभ्यं मेधातिथिन्यः पवस्व क्षर ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

गोपाइन्दोन्तृपाअस्पश्वसावाँजसाउत । आत्मापृज्ञस्यंपूर्व्यः ॥ १० ॥ ११ ॥

गोऽसाः । इन्द्रो इति । दृसाः । अस्ति । अश्वसाः । वाँजसाः ।
उत । आत्मा । पृज्ञस्यं । पूर्व्यः ॥ १० ॥ ११ ॥

हे इन्द्रो यज्ञस्य पूर्यः प्रव्रः आत्मा आत्मभूतस्यं गोपाः अस्मभ्यं गवां दातासि प्रव-
सि । नृपाः पुत्राणां दाताचासि । अश्वसाः अश्वानां दाताचासि । उवापिच वाजसा. अना-
नां दाताचासि ॥ १ ० ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

एषदेवइति दशर्चं तृतीयं सूक्तं आजीगर्तेः शुन.शेषस्यार्धं गायत्रं पवमानसोमदेववाक ।
अनुक्रान्तंच—एषशुनःशेषइति । उक्तोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

एषदेवोअमर्त्यःपर्णवीरिवदीयति । अग्निद्रोणान्घ्रासदंम् ॥ १ ॥

एषः । देवः । अमर्त्यः । पर्णवीःऽर्द्वं । दीयति ।

अग्नि । द्रोणानि । आऽसदंम् ॥ १ ॥

देवोद्योतमानः अमर्त्योमरणरहितः एषसोमो द्रोणानि द्रोणकण्टशानि अग्नि अग्नित्स्म
आसदं आसदनार्थं पर्णवीरिव यथा पक्षी तथा वेगेन दीयति गच्छति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एषदेवोविपाकृतोतिह्वरांसिधावति । पवमानोअदाभ्यः ॥ २ ॥

एषः । देवः । विपा । कृतः । अति । ह्वरांसि । धावति ।

पवमानः । अदाभ्यः ॥ २ ॥

विपा अंगुल्या । विषः कक्ष्याः इत्यंगुलिनामस्तपाठाव । कृतोऽग्निपुनः एषसोमोदेवः पवमानः
क्षरन् अदाभ्यः केनाप्यहिंसितवक्षसन् ह्वरांसि शत्रूनिधावति हन्तुमतिगच्छति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

एषदेवोविपन्युक्तिः पवमानः ऋतायुक्तिः । हरिर्वाजायमृज्यते ॥ ३ ॥

एषः । देवः । विपन्युक्तिः । पवमानः । ऋतायुक्तिः ।

हरिः । वाजाय । मृज्यते ॥ ३ ॥

पवमानः क्षरन्नेष सोमोदेवोविपन्युभिः स्तोत्रभिः क्रतायुभिः यज्ञकामैर्वा हरिरश्वइव वा-
जाम् संभ्रामार्थं घृण्यते स्तुतिभिरलंक्रियते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ए॒पवि॒श्वानि॒वायां॑शू॒रोय॑न्नि॒व॒स॒त्वाभिः॑ । प॒र्वमा॑नःसि॒पास॑ति ॥ ४ ॥

ए॒पः । वि॒श्वानि॑ । वा॒यां । शू॒रः । यन्इ॑व । स॒त्वाभिः॑ ।

प॒र्वमा॑नः । सि॒पास॑ति ॥ ४ ॥

पवमानः क्षरन् शूरोवीर एपसोमो विश्वानि सर्वाणि वायां वरणीयानि धनानि सावभि-
षंलेः यन्निव गच्छन्निव सिपासवि अस्मदर्थं संभ्रकुमिच्छति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

ए॒पदे॒वोर्द॒र्थात्प॑र्व॒मानो॑दशस्यति । आ॒विष्क॑णोति॒वग्नु॑म् ॥ ५ ॥ २० ॥

ए॒पः । दे॒वः । र॒थ॒र्थात् । प॒र्वमा॑नः ।

द॒शस्य॑ति । आ॒विः । कृ॒णोति॑ । व॒ग्नु॑म् ॥ ५ ॥ २० ॥

पवमानः क्षरन्नेष सोमोदेवो रथर्थात् अस्मदीयं यार्णं प्रत्यागमनाय रथं कामयते । दश-
स्यति आगत्यच अस्मत्प्रमभिलषितं प्रयच्छति । वग्नुं शब्दं आविः कृणोति अभिपूदमाणः
प्रकटयति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे विशोवर्गः ॥ २० ॥

अथ षष्ठी—

ए॒पवि॒प्रैर॒ग्नि॒पु॒तोपा॑दे॒वोवि॒गाह॑ते । दध॒द्र॒न्वानि॑दा॒शुपे॑ ॥ ६ ॥

ए॒पः । वि॒प्रैः । अ॒ग्नि॒हर॑तुतः । अ॒पः । दे॒वः ।

वि । गा॒ह॑ते । दध॑त् । र॒न्वानि॑ । दा॒शुपे॑ ॥ ६ ॥

विपमैर्धाविभिः स्तोत्रभिः अभिपूतः परितः स्तुतः एपसोमोदेवो दाशुपे हरिणां प्रदाने
पजमानाय रत्नानि रमणीयानि धनानि दधत् धारयन् प्रयच्छन् अपोवसुर्नाररीर्गिगाहते
प्रविशति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

ए॒पदि॒वंवि॒धाव॑ति॒ति॒रोर॑जांसि॒धार॑या । प॒र्वमा॑नः॒कनि॑क॒दत् ॥ ७ ॥

ए॒पः । दि॒वंम् । वि । धा॒वति॑ । ति॒रः । रजांसि॑ ।

धा॒र॑या । प॒र्व॑मा॒नः । कनि॑क॒दत् ॥ ७ ॥

धारया पर्वमानः क्षरन्नेपसोमः कनिकदत् अभिपूयमाणः शब्दंकुर्वन् रजांसि लोकान्
तिरः तिरस्कुर्वन् यागादिवं स्वर्गं विधावति गच्छति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

ए॒पदि॒वंव्या॑सर॒त्ति॒रोर॑जांस्य॒स्पृ॒तः । प॒र्वमा॑नः॒स्वध्व॑रः ॥ ८ ॥

ए॒पः । दि॒वंम् । वि । आ । अ॒सर॑त् । ति॒रः ।

रजांसि॑ । अस्पृ॒तः । प॒र्व॑मा॒नः । सु॒ह॒अ॒ध्व॑रः ॥ ८ ॥

पर्वमानः क्षरन्नेपसोमः स्वध्वरः सुपन्नः अस्पृतः केनाप्यहिंसितवध्वसन् रजांसि लोकान्
तिरः तिरस्कुर्वन् यज्ञादिवं प्रतिव्यासरत् विसरति गच्छति ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

ए॒पप्र॒त्नेन॑ज॒न्मना॑दे॒वोदे॒वेभ्यः॑सु॒तः । ह॒रिःप॒वित्रे॑अ॒र्पति॑ ॥ ९ ॥

ए॒पः । प्र॒त्नेन॑ । ज॒न्म॑ना । दे॒वः । दे॒वेभ्यः॑ ।

सु॒तः । ह॒रिः । प॒वित्रे॑ । अ॒र्पति॑ ॥ ९ ॥

हरिर्हरितयणोदेवः द्योतमानः एपसोमः प्रत्नेन पुराणेन जन्मना जननेन देवेभ्यो देवार्थं
सुतोभिपुत्रः सन् पवित्रे स्थानुं अर्पति गच्छति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

ए॒पउ॒स्यपु॑रु॒म॒तोर्ज॑ज्ञानो॒ज्जन॑य॒न्नि॒र्षः । धा॒र॑याप॒वते॑सु॒तः ॥ १० ॥ २१ ॥

ए॒पः । उँ इति॑ । स्यः । पु॒रु॒म॒त्रतः॑ । ज॒ज्ञानः॑ ।

ज॒न॑यन् । र्षः । धा॒र॑या । प॒व॒ते॑ । सु॒तः ॥ १० ॥ २१ ॥

स्यः एष उ ससोमस्य पुरुबतो बहुकर्मा जप्तानो जायमानएव इपोव्याति जनयन् उवा-
दयन् सुतोभिषुतः सन् धारया पवते क्षरति ॥ १० ॥

॥ इति षष्ठस्य मसमे एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

सनाचेति दशर्चं चतुर्थं सूक्तं आंगिरसकुलस्य हिरण्यस्तूपस्मार्पं गायत्रं पवमानसोमदे-
वताकं । अनुक्रान्तं च—सनाहिरण्यस्तूपइति । उक्तो विनियोगः ।

एव मथमा—

सनाचसोमजेपिचपवमानमहिश्रवः । अथानोवस्यंसस्कृधि ॥ १ ॥

सनं । च । सोम । जेपि । च । पवमान ।

महि । श्रवः । अर्थ । नः । वस्यंसः । कृधि ॥ १ ॥

हे महिश्रवः महदन्न पवमानसोम सनास्मद्यामे यजनीयान् देवान् भज जेपिच याग-
विध्यंसकारिणोराक्षसांश्च जय । अथ देवान् प्राप्य राक्षसांश्च जित्वा अनन्तरं नोस्मान् व-
स्यंसः श्रेयस्कृधि कुरु श्रेयोस्पर्धुं देहीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

सनाज्योतिःसनास्वर्गविश्वानाचसोमसौमगा । अथानोवस्यंसस्कृधि ॥ २ ॥

सनं । ज्योतिः । सनं । स्वः । विश्वा । च । सोम ।

सौमगा । अर्थ । नः । वस्यंसः । कृधि ॥ २ ॥

हे सोम त्वं ज्योतिस्तेजः सन अस्मभ्यं प्रयच्छ । अपिच स्वः स्वर्गं सन अस्मभ्यं देहि ।
विश्वा विश्वानि सौमगा सौभाग्यानि च सन । सिद्धमन्यव ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सनादक्षंनुतक्रतुमपसोममृधोजहि । अथानोवस्यंसस्कृधि ॥ ३ ॥

सनं । दक्षम् । उत । क्रतुम् । अपं । सोम । मृधः ।

जहि । अर्थ । नः । वस्यंसः । कृधि ॥ ३ ॥

हे सोम त्वं दक्षं बलं सनास्पश्यं देहि । उवापिच ऋतुं प्रज्ञानं सन । षुघोर्हितकान्
शत्रून् अपजहि । मारय । सिद्धमन्यव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

पर्वीतारःपुनीतनसोममिन्द्रायपातवे । अथानोवस्यंसस्कृधि ॥१॥

पर्वितारः । पुनीतनं । सोमम् । इन्द्राय ।

पातवे । अयं । नः । वस्यंसः । कृधि ॥ ४ ॥

हे पर्वीवारः सोमाग्निपवकर्तारोयूयं इन्द्राय पातवे पातुं सोमं पुनीतन अभिपुणुत । सि-
द्धमन्यव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

त्वंसूर्येनआभजत्तवऋत्वातवोतिभिः । अथानोवस्यंसस्कृधि ॥५॥२२॥

त्वम् । सूर्ये । नः । आ । भज्ज् । तवं । ऋत्वा । तवं ।

ऋतिभिः । अयं । नः । वस्यंसः । कृधि ॥ ५ ॥ २२ ॥

हे सोम त्वं तव ऋत्वा तवोतिभिः त्वत्कर्तृकेण कर्मणा त्वत्कर्तृकाभीरक्षाभिश्च नोस्मात्
सूर्ये आभज प्रापय । सिद्धमन्यव ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथ षष्ठी—

तवऋत्वातवोतिभिज्योक्पश्येमसूर्यम् । अथानोवस्यंसस्कृधि ॥६॥

तवं । ऋत्वा । तवं । ऋतिभिः । ज्योक् ।

पश्येम । सूर्यम् । अयं । नः । वस्यंसः । कृधि ॥ ६ ॥

हे सोम तव ऋत्वा प्रज्ञानेन तवोत्तरीरक्षाभिश्च ज्योक् चिरं पश्येम सूर्यं पश्याम दृष्ट्या-
मः । सिद्धमन्यव ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अभ्यर्षस्वायुधसोमं द्विवर्हसं रयिम् । अथानोवस्यसस्क्रधि ॥ ७ ॥

अग्नि । अर्ष । सुऽआयुध । सोमं । द्विवर्हसम् ।

रयिम् । अयं । नः । वस्यसः । कृधि ॥ ७ ॥

हे स्वायुध शोभनायुध सोम त्वं द्विवर्हसं द्वयोर्वावापृथिव्योः स्थानयोः परिवृढं रयिं धनं अर्ष्यर्ष अस्मानभिगमय । सिद्धमन्यत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

अभ्यर्षर्षानपच्युतोरयिसमत्सुसासहिः । अथानोवस्यसस्क्रधि ॥ ८ ॥

अग्नि । अर्ष । अनपऽच्युतः । रयिम् । समत्सुः ।

ससहिः । । अयं । नः । वस्यसः । कृधि ॥ ८ ॥

हे सोम समत्सु संग्रामेषु अनपच्युतः शत्रूभिरनाहतः सासहिः शत्रुणामभिभविता त्वं रयिं धनं अर्ष्यर्ष अस्मानभिगमय । सिद्धमन्यत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

त्वांयज्ञैरवीवृधन्पवमानविधर्मणि । अथानोवस्यसस्क्रधि ॥ ९ ॥

त्वाम् । यज्ञैः । अवीवृधन् । पवमान ।

विधर्मणि । अयं । नः । वस्यसः । कृधि ॥ ९ ॥

हे पवमान सोम यजमानानां विधारणाय प्रवृत्तं त्वां यज्ञैः विधर्मणि आत्मनोविधारणार्थं अवीवृधन् यजमानावर्धयन्ति । सिद्धमन्यत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

रयिर्नाश्विन्नमश्विनुमिन्दोविश्वायुमातरं ।

अथानोवस्यसस्क्रधि ॥ १० ॥ २३ ॥

रुधिम् । नः । चित्रम् । अश्विनम् । इन्द्रो इति । विश्वेऽर्थायुम् ।
आ । भरु । अर्थ । नः । वस्यसः । रुधि ॥ १० ॥ २३ ॥

हे इन्द्रो यागेषु क्लिष्टमान सोम त्वं चित्रं नानाविधं अश्विनं अश्ववन्तं च विश्वार्थं सर्वगामिनं रथिं नोस्मार्थं आमर आहर । सिद्धमन्यद् ॥ १० ॥

॥ इति पद्यस्य सप्तमे त्रयोविंशोदगः ॥ २३ ॥

समिद्धइत्येकादशार्चं पंचमं सूक्तं कारयपास्तितस्य देवलस्यवार्धं अष्टम्याद्याश्वतसोनुद्भूः शिष्टाः सप्तगायत्र्यः नराशंसवर्जिताः समिद्धआदयः क्रमेण प्रत्यूचं देवताः । तथाचानुक्तान्तं—समिद्धएकादश कारयपोस्तितो देवलोवा विंशतिः सूक्तान्याद्यमापियश्वतुरनुद्भवन्मिति । कारयस्य पावमानमिदमामीसूक्तं । सूत्रिवंच—समिद्धोअयेति सर्वेषांयथाऋषिभेति ।

तत्र प्रथमा—

समिद्धोविश्वतस्पतिःपवमानोविराजति । प्रीणन्त्पाकनिऋदत् ॥१॥

समृद्धद्वः । विश्वतः । पतिः । पवमानः । वि । राजति ।

प्रीणन् । दृषां । कनिऋदत् ॥ १ ॥

आपीयसोमस्तुतिरत्र समिद्धः सम्पदीतः विश्वतस्पतिः सवतः स्वामी वृषा कामानो वर्धिता पवमानः सोमः कनिऋदत् अग्निपूषमाणः शब्दकुर्वन् प्रीणन् देवान् प्रीणयन् विराजति यागेषु मकारात्वे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तनूनपात्पवमानुःशृद्धेशिशानोअर्पति । अन्तरिक्षेणरारजत् ॥२॥

तनूशृद्धनपात् । पवमानः । शृद्धे इति । शिशानः । अर्पति ।

अन्तरिक्षेण । रारजत् ॥ २ ॥

तनूनपात् पवमानः सोमः तनूनपादत्रसोपोभरति । तथाचश्रूयते—अज्योग्रवोत्रापन्ते तदा सोमोजापतइति । श्रेणे दीनउन्नतप्रदेशे । हृग्निः शृंषाणीति ज्वलनमसुपाटात् । शिशानरवी-
ङ्गोऋद्वन् अन्तरिक्षेण रारजत् अर्पति द्रोणवत्शंसति गच्छति । तथाचान्नायने—द्राभ्यांवा-
राभ्यां आपयणंशृद्धावीति ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

इँळेन्पुःपर्वमानोरपिर्विराजतिद्युमान् । मधोर्धाराभिरोर्जसा ॥ ३ ॥

इँळेन्पुः । पर्वमानः । रपिः । वि । राजति । द्युमान् ।

मधोः । धाराभिः । ओर्जसा ॥ ३ ॥

इँळेन्पुः स्तुत्यः पवमानः सोमः रपिः अभीष्टस्पर्शानां द्युमान् दीप्तिमांश्वसन् मधोरुदक-
स्य धाराभिः सहक्षरन् ओजसा बलेन विराजति प्रकाशते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

वर्हिःप्राचीनमोर्जसापर्वमानःस्तृणन्हरिः । देवेषुदेवईयते ॥ ४ ॥

वर्हिः । प्राचीनम् । ओर्जसा । पर्वमानः । स्तृणन् ।

हरिः । देवेषु । देवः । ईयते ॥ ४ ॥

हरिः हरितवर्णोदेवोद्योतमानः सोमः पवमानः देवेषु यज्ञेषु वर्हिः प्राचीनं प्राचीनाभं
स्तृणन् तारयन् ओजसा बलेन ईयते गच्छति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

उदातैर्जिह्वेबृहद्द्वारोद्देवीर्हिरण्ययीः । पर्वमानेनसुष्टुताः ॥ ५ ॥ २ ४ ॥

उत् । आतैः । जिह्वे । बृहत् । द्वारः । देवीः । हिरण्ययीः ।

पर्वमानेन । सुष्टुताः ॥ ५ ॥ २ ४ ॥

हिरण्ययीः हिरण्यमयः द्वारोद्देवीर्द्वारोद्देव्यः पवमानेन सोमेन सह सुष्टुताः स्तोत्रभिः
सम्पक् स्तुताः सत्यः बृहत् बृहतीभ्यो महतीभ्यः आतैः आवाभ्योदिग्भ्यः । आवा आग्राइति
दिङ्गामसुपाठात् उक्त्विह्वे उद्गच्छन्ति ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

अथ षष्ठी-

सुशिल्पेर्बृहतीमहोपर्वमानोरपप्यति । नक्तोपात्तानदर्शति ॥ ६ ॥

सुशिल्पे इति सुदृशिल्पे । बृहती इति । मही इति ।
पवंमानः । वृषपृण्यति । नक्तोपसा । न । दर्शति इति ॥ ६ ॥

सुशिल्पे स्वरूपे बृहती परिवृढे मही महत्यौ न संप्रतिदर्शनीये नक्तोपासा नक्तोपसौ पव-
मानः सोमोवृषपृण्यति कामयते ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

उभादेवानृचक्षसाहोतारादैव्याहुवे । पवंमानइन्द्रोद्यपा ॥ ७ ॥

उभा । देवा । वृक्षक्षसा । होतारा । दैव्या ।

हुवे । पवंमानः । इन्द्रः । द्यपा ॥ ७ ॥

नृचक्षसा मनुष्याणां वृष्टारौ दैव्या दैव्यौ देवसंबन्धिनौ होतारा होतारौ उभा उभौ देवा
देवौ हुवे आह्वयामि । यज्ञे पवमानः सोमः इन्द्रोदीप्तः । तथाचयास्कः—इन्द्रहरांष्टणातीति बेरां
ददातीति बेरांदधावीति बेरांदारयतीति बेरांधारयतीति वेन्दवेद्रवतीति वेन्दौरमतइति वेन्देभूवानी-
तिवावद्यदेनभाणैः समैः संस्तदिन्द्रस्येन्द्रत्वमितिविज्ञायतइति । वृषा कामानां वपिवाच भवति ॥७॥

अथाष्टमी—

भारतीपवंमानस्य सरस्वतीळांमही ।

इमंनोयज्ञमागमन्तिस्त्रोदेवीःसुपेशसः ॥ ८ ॥

भारती । पवंमानस्य । सरस्वती । इळां । मही ।

इमम् । नः । यज्ञम् । आ । गमन् । तिस्रः । देवीः । सुपेशसः ॥ ८ ॥

भारती भारत्याख्या सरस्वती सरस्वत्याख्याच मही महती इज्जारयाच तिस्रः सुपेशसः
स्वरूपा देवीर्दैव्योनेस्माकं पवमानस्य सोमस्य संबन्धिन इमं यज्ञं प्रायागमन् आगच्छन्तु ॥८॥

अथ नवमी—

त्वष्टारमप्रजांगोपांपुरोधावानमाहुवे ।

इन्दुरिन्द्रोद्यपाहरिःपवंमानःप्रजापतिः ॥ ९ ॥

त्वष्टारम् । अमृदजाम् । गोपाम् । पुरःश्यावानम् । आ ।

हुवे । इन्दुः । इन्द्रः । रपा । हरिः । पवमानः । प्रजाऽपतिः ॥ ९ ॥

अग्रजां अग्रेजातं गोषां प्रजानां पालयितारं पुरोयावानं देवानां पुरस्तादन्वारं त्वष्टारं देवपाह्वे अहमाह्वयामि । यज्ञे हरिः हरितवर्णः पवमानः इन्दुः सोमः इन्द्रोदेवानामीश्वरो वृषा कामानावर्षिताच्च प्रजापतिः प्रजानां पालयिताच्च भवतीति ॥ ९ ॥

अथ दशमी-

वनस्पतिंपवमानमध्वासमङ्घ्रिधारया ।

सहस्रवल्शंहरितंभ्राजमानंहिरण्ययम् ॥ १० ॥

वनस्पतिम् । पवमानम् । अध्वा । सम् । अङ्घ्रि । धारया ।

सहस्रवल्शम् । हरितम् । भ्राजमानम् । हिरण्ययम् ॥ १० ॥

हे पवमानसोम हरितं हरितवर्णं हिरण्ययं कदाचिद्विरण्मयवर्णं च भ्राजमानं दीप्यमानं सहस्रवल्शं सहस्रशाखं वनस्पतिं देवं धारया धारामयेन अध्वा मधुना समङ्घ्रि अङ्घ्रि संस्कु-
वित्यर्थः ॥ १० ॥

अथैकादशी-

विश्वेदेवाःस्वाहाकृतिंपवमानस्यागत ।

वायुर्बृहस्पतिःसूर्योऽग्निरिन्द्रःसृजोपसः ॥ ११ ॥ २५ ॥

विश्वे । देवाः । स्वाहाऽकृतिम् । पवमानस्य ।

आ । गत । वायुः । बृहस्पतिः । सूर्यः ।

अग्निः । इन्द्रः । सृजोपसः ॥ ११ ॥ २५ ॥

हे विश्वेदेवा वायुर्बृहस्पतिश्च सूर्यश्चाग्निरिन्द्रश्च सर्वे सूर्यं सृजोपसः संगताः सन्तः पव-
मानस्य सोमस्य स्वाहाकृतिं स्वाहाकारं आगत मत्यागच्छत ॥ ११ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे पंचविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

मन्दयेति नवमं पठंस्त्वं काश्यपस्यासितस्य देवत्स्यार्पि गायत्रं पवमानसोमदेवताकं ।

एव प्रथमा-

मन्द्रयासोमधारयावृषापवस्वदेव्युः । अव्योवारोण्वस्म्युः ॥ १ ॥

मन्द्रया । सोम । धारया । वृषा । पवस्व ।

देव्युः । अव्यः । वारोणु । अस्म्युः ॥ १ ॥

हे सोम वृषा कामानां वर्षिता देव्युर्देवकामः अस्मयुरस्मत्कामश्च अव्यः अवेवारोणु वा-
लेषु दशापवित्रे मन्द्रया मदकरया धारया पवस्व क्षर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

अभित्यंमद्यंमदमिन्द्रविन्द्रइतिक्षर । अभिवाजिनोअर्वतः ॥ २ ॥

अभि । त्यम् । मद्यम् । मदम् । इन्द्रो इति ।

इन्द्रः । इति । क्षर । अभि । वाजिनः । अर्वतः ॥ २ ॥

हे इन्द्रो सोम त्वं इन्द्रईश्वरइतिकृत्वा त्यं तं मद्यं मदकरं मदं रतं अभिक्षर वर्ष । वाजि-
नोषलवतः अर्वतोन्वांश्चास्मदर्थं अभिक्षरेत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

अभित्यंपूर्व्यमदंसुवानोअर्पपवित्रआ । अभिवाजंमुतश्रवः ॥ ३ ॥

अभि । त्यम् । पूर्व्यम् । मदम् । सुवानः । अर्प । पवित्रे ।

आ । अभि । वाजम् । उत । श्रवः ॥ ३ ॥

हे सोम सुवानोभिषूयमाणस्त्वं पूर्व्यं मद्यं त्यं तं प्रसिद्धं मदं मदकरं रतं पवित्रे आत्त-
मन्ताइत्यर्थं अभिगमय । वाजं चढमस्मानर्पणं । उदापिच श्रवोचमर्पणं ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

अनुंष्टप्तासइन्द्रव्आपोनप्रवतासरन् । पुनानाइन्द्रमाशत ॥ ४ ॥

अर्नु । इप्सासः । इन्द्रवः । आर्पः ।

न । प्रइवर्ता । अस्रन् । पुनानाः । इन्द्रम् । आशात ॥ ४ ॥

इप्सासोद्भूतगतयः पुनानाः शरन्तः इन्द्रवः सोमाः पवता पवणेन मार्गेण आपोन आ-
पइव इन्द्रं अन्वसरन् अनुगच्छन्ति आशात व्यामुवन्ति च ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

यमत्यमिववाजिनमृजन्तियोषणोदश । वनेक्रीळन्तमत्यविम् ॥ ५ ॥ २६ ॥

यम् । अत्यमइव । वाजिनम् । मृजन्ति । योषणः ।

दश । वने । क्रीळन्तम् । अतिइअविम् ॥ ५ ॥ २६ ॥

आत्यमिदशपवित्रमतिक्रम्य वनेरण्ये क्रीळन्तं वर्तमानं यं सोमं दशसंख्याका योषणः
स्त्रियः अंगुलयइत्यर्थः । तथाच निगमान्तरं-तमीमण्वीःसमर्षआगृणन्तियोषणोदशोति । वा-
जिनं बलिनमपमिव अश्वमिव मृजन्ति पवित्रयन्ति उत्तरयासहान्वयः ॥ ५ ॥

॥ इति पद्यस्य सप्तमे षड्विंशोवर्गः ॥ २६ ॥

अथ षष्ठी-

तंगोभिर्वृषणंरसुंमदायदेववीतये । सुतंभरायसंसृज ॥ ६ ॥

तम् । गोभिः । वृषणम् । रसम् । मदाय ।

देवइवीतये । सुतम् । भराय । सम् । सुज्ज ॥ ६ ॥

वृषणं कामानांवर्षितारं देववीतये देवानां पानाय सुतमभिपुत्रं तं रसं भरण्य संभ्रामाय
गोभिः पयोभिः संसृज संयोजय ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

देवोदेवाप्रुधारयेन्द्रांपवतेसुतः । पयोपदस्वपीपर्यत् ॥ ७ ॥

देवः । देवार्यं । धारंघा । इन्द्राय । पवते ।

सुतः । पर्यः । यत् । अस्य । पीपर्यत् ॥ ७ ॥

देवाय द्योतमानयेन्द्राय सुतोभिपुतो देवोद्योतमानः सोमोधारया पवते । क्षरति यद्यस्मा-
दस्यसोमस्य पर्यः पीपर्यत् इन्द्रमाप्यापितवत् तस्माद्धारया पवतइत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

आत्मायज्ञस्यरंस्यांसुष्वानःपवतेसुतः । प्रत्नंनिपातिक्वाव्यम् ॥८॥

आत्मा । यज्ञस्यं । रंस्यां । सुस्वानः ।

पवते । सुतः । प्रत्नम् । नि । पाति । क्वाव्यम् ॥ ८ ॥

यज्ञस्यात्मा आत्मभूतः सुतोभिपुवः सोमः सुष्वानः यजमानेभ्यः कामान् प्रेरयन् रंस्या
वेगेन पवते क्षरति प्रत्नं पुरातनं क्वाव्यमात्मनः कवित्वं च निपाति अभिरक्षति ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

एवापुनानइन्द्रयुर्मदमदिष्ठवीतये । गुहांचिदधिपेगिरः ॥९॥२॥७॥

एव । पुनानः । इन्द्रयुः । मदम् । मदिष्ठ ।

वीतये । गुहां । चित् । दधिपे । गिरः ॥ ९ ॥ २७ ॥

हे मदिष्ठ अविशयेन मदकर सोम इन्द्रयुरिन्द्रकामस्त्वं वीतये इन्द्रस्य पानाय एव एवं
मदं पुनानः क्षरन् गुहा गुहायां यज्ञशालायामित्यर्थः गिरश्चित् शब्दानपि दधिपे अभिपवदे-
त्वायां उपरवेषु धारयसि करोषीत्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

असृग्रमिति नवर्चं सप्तमं सूक्तं । असृग्रमित्यनुक्रान्तं । असितोदेवद्योयामृषिः । तीव्रं व-
श्यपगोत्रजौ । शायत्रंछन्दः । पवमानसोमोदेवता । उक्तोविनियोगः ।

तत्रमथना-

असृग्रमिन्देवपथाधर्मन्तृतस्यंसुश्रियः । विदानाअस्ययोजनम् ॥१॥

अह्यम् । इन्द्रवः । पृथा । धर्मन् । ऋतस्य ।
सुहृश्रियः । विद्वानाः । अस्य । योर्जनम् ॥ १ ॥

मुश्रियः शोभनश्रयणा अत्येन्द्रस्य योजनं संबन्धं विद्वाना जानन्तइन्द्रवः सोमाः धर्मन्
कर्मणि ऋतस्य यज्ञस्य पथा मर्मण असुग्रं हविर्घानाः सृज्यन्ते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

प्रधारा मध्वो अग्नियो महीरपो विगाहते । हविर्हविष्पुवन्द्यः ॥ २ ॥

प्र । धारा । मध्वः । अग्निः । महीः । अपः ।

वि । गाहते । हविः । हविष्पु । वन्द्यः ॥ २ ॥

हविःपु हविषामध्ये बंधः स्तुत्योहविः हविरात्मकोयः सोमो महीर्महीरपोवसवीवरीर्षि-
गाहते तस्य मध्वः सोमस्य अग्नियो मूर्ध्वाधाराः मपतन्तीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

प्रयुजो वाचो अग्नियो वृषा चक्रद्वने । सद्यन्निस्त्यो अर्ध्वरः ॥ ३ ॥

प्र । युजः । वाचः । अग्निः । वृषा । अर्ध्वः ।

चक्रदत् । वने । सद्यन् । अग्नि । स्तयः । अर्ध्वरः ॥ ३ ॥

एतदेव दर्शयति वृषाकामानां वर्षकः सत्यः सत्यभूतः अर्ध्वरोर्हिषावर्जिवः अग्नियोमुख्यः
सोमः सद्य यज्ञगृहमभि प्रति वने उदके युजोयुक्ताः वाचोवाणीः प्रावचक्रदत् अवक्रंदति य-
च्चात् करोतीत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

परियत्काव्यां कृविर्नृम्णावसानो अर्पति । स्वर्वाजीसिपासति ॥ ४ ॥

परि । यत् । काव्या । कृविः । नृम्णा । वसानः ।

अर्पति । स्वः । वाजी । सिपासति ॥ ४ ॥

कविः क्रान्तकर्मा सोमो नृम्या धनानि वसानः आच्छादयन् स्तोत्राणां काव्या काव्यानि
कविकर्माणि स्तोत्राणि यद्यदा पर्यर्पति परिगच्छति तदा स्वः स्वर्गं वाजीवल्बानन्वानेन्द्र-
सिदासति यागं प्रत्यागन्तुं स्वकीयं बलं संभक्तुमिच्छति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

पर्वमानोअभिस्पृधोविशोराजेवसीदति । यदीमृण्वन्तिवेधसः॥५॥२८॥

पर्वमानः । अभि । स्पृधः । विशः । राजाऽइव ।

सीदति । यत् । ईम् । ऋण्वन्ति । वेधसः ॥ ५ ॥ २८ ॥

यद्यदा ईमेनं सोमं वेधसः कर्मणां कर्तारः ऋण्वन्ति प्रेरयन्ति तदा पर्वमानः क्षरन्नेपत्त्रो-
स्पृधः स्पर्धमानान् यागविघ्नकारिणोराक्षसान् विशः स्पर्धमानान् मनुष्यान् राजेव यथा राजा
तद्ददभिसीदति नाशयितुमभिमिच्छति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमेष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

अथ षष्ठी-

अव्योवारेपरिप्रियोहरिर्वनेपुसीदति । रेभोवनुष्यतेमती ॥ ६ ॥

अव्यः । वारं । परि । प्रियः । हरिः । वनेषु ।

सीदति । रेभः । वनुष्यते । मती ॥ ६ ॥

हरिर्हरितवर्णः प्रियोदेवानां प्रियतमएव सोमो वनेषुदकेषु संपृकः अव्यः अवेः वारे वा-
लोपेते परिसीदति निषीदति । किंच रेभोभिपववेलायां उपरवेषु शब्दं कुर्वन् मती मत्या स्तुमा
वनुष्यते सेव्यते ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

सवायुमिन्द्रंमश्विनासाकंमदेनगच्छति । रणापोअस्यधर्ममिः॥७॥

सः । वायुम् । इन्द्रम् । अश्विना । साकम् ।

मदेन । गच्छति । रण । यः । अस्य । धर्ममिः ॥ ७ ॥

योयजमानोऽस्य सोमस्य धर्मभिः कर्मभिः क्रयणाभिपवादिभिः रण रमते सयजमानो वायुमिन्द्रं च अश्विना अश्विनौ च मदेन सार्कं सह गच्छति प्रामोति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

आमित्रावरुणा भगं मध्वः पवन्त ऊर्मयः । विदाना अस्य शक्मसि ॥ ८ ॥

आ । मित्रावरुणा । भगम् । मध्वः । पवन्ते । ऊर्मयः ।

विदानाः । अस्य । शक्मसि ॥ ८ ॥

येषां यजमानानां मध्वः सोमस्योर्मयस्तरंगाः मित्रावरुणा मित्रावरुणौ देवौ भगं भगा-
ख्यं देवं च प्रति पवन्ते क्षरन्ति । ते यजमानाः अस्य सोमस्य इमं सोमं विदाना जानन्दः शक्म-
सिः सुखैः संगच्छन्तइति शेषः ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अस्मभ्यं रोदसी रयिं मध्वो वाजस्य सातये । श्रवो वसूनि संजितम् ॥ ९ ॥ २ ९ ॥

अस्मभ्यम् । रोदसी इति । रयिम् । मध्वः । वाजस्य ।

सातये । श्रवः । वसूनि । सम् । जितम् ॥ ९ ॥ २ ९ ॥

हे रोदसी यावापृथिव्यौ युवां मध्वो देवानां मोदयितुर्वाजस्य सोमात्मकस्यान्वस्य सातये
लाभाय अस्मभ्यं काश्यपासितेभ्यः काश्यपदेवतेभ्यो वा रयिं धनं श्रवोञ्च वसूनि वासका-
न्यन्यान्यपि पश्वादीनि धनानि संजितं संजयतं मयच्छतमित्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे एकोनविंशोऽवर्गः ॥ २९ ॥

एते सोमाइति नवर्चं अष्टमं सूक्तं ऋष्यायाः पूर्ववत् । अनुक्रान्तं च—एते सोमाइति । उक्तः
सूक्तविनियोगः । प्रावस्तोत्रे गाणगारिभवेनाशिरूपकरणे सोमेषु ज्यमाने घृजन्तित्वेऽपि । सू-
वितं च—अथापरमशिरूपं कुर्यादिति गाणगारिराप्यायस्वसमेतुतइति वित्तो घृजन्तित्वाद्दश-
क्षिपइति ।

तत्र प्रथमा-

एते सोमा अग्निभियामिन्द्रस्युक्तान्मक्षरन् । वर्षन्तो अस्य वीर्यम् ॥ १ ॥

ए॒ते । सो॒माः । अ॒ग्नि॒ । प्रि॒यम् । इन्द्र॑स्य । का॒मम् ।
अ॒क्षर॑न् । वर्ध॑न्तः । अ॒स्य॒ । वी॒र्यम् ॥ १ ॥

एते अग्निपुता इमे सोमाः अत्येन्द्रस्य वीर्यं शक्तिं वर्धन्तो वर्धयन्त इन्द्रस्य कामं काम्यं प्रियं प्रीतिकरं रसं अक्षरक्षरन् अग्निपवन्ते अक्षयवर्षन् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

पु॒ना॒नास॑श्च॒मूप॑दो॒गच्छ॑न्तोवा॒युम॑श्विना । तेनो॑धान्तुसु॒वीर्यम् ॥२॥
पु॒ना॒नासः॑ । च॒मू॒क्ष॑सदः । गच्छ॑न्तः । वा॒युम् ।
अ॒श्विना॑ । ते । नः । धा॒न्तु । सु॒ह॒वी॒र्यम् ॥ २ ॥

ते प्रसिद्धाः सोमाः पुनानासः पुनानाः अग्निपूयमाणाः चमूपदः चमसेषु सीदन्तो वायुमश्विना अश्विनौच गच्छन्तः प्राप्नुवन्तो नोस्मभ्यं सुवीर्यं शोभनवीर्यं धान्तु धारयन्तु प्रयच्छन्त्वित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

इन्द्र॑स्यसोम॒राध॑सेपुना॒नोहा॑र्दि॒चोद॑य । ऋ॒तस्य॑यो॒र्निमा॑सदम् ॥३॥
इन्द्र॑स्य । सो॒म॒ । राध॑से । पु॒ना॒नः । हा॑र्दि । चो॒द॒य॒ ।
ऋ॒तस्य॑ । यो॒र्निम् । आ॒क्ष॑सदम् ॥ ३ ॥

हे सोम पुनानोभिपूयमाणोहार्दि अग्निलपितस्त्वं इन्द्रस्य राधसे संराधनाय ऋतस्य य-
तस्य योर्नि स्थानं आसदं यथेन्द्रआसीदति तथेन्द्रं चोदय मेरय ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

मृ॒जन्ति॑त्वा॒दश॑क्षिपो॒हिन्व॑न्ति॒सप्त॑धी॒तयः॑ । अनु॑वि॒प्रा॑अमादिपुः ॥४॥
मृ॒जन्ति॑ । त्वा॒ । दश॑ । क्षि॒पः । हि॒न्वन्ति॑ । स॒प्त॑ । धी॒तयः॑ ।
अ॒नु॑ । वि॒प्राः । अ॒मा॒दि॒पुः ॥ ४ ॥

हे सोम त्वा त्वां दश दशसंख्याकाः क्षिपोगुलयः । विराः क्षिप इत्यंगुलिनामसुपाठत्र ।
 सृजन्ति परिवरन्ति सम समसंख्याकाः धीतयो होत्रकाश्च त्वां हिन्वन्ति स्वस्वव्यापारैः प्रीण-
 यन्ति विप्रामेधाविनश्च त्वामन्वमादियुः अनुमादयन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

देवेभ्यस्त्वामदायकंसृजानमर्तिमेप्यः । संगोभिर्वासयामसि ॥ ५ ॥ ३० ॥
 देवेभ्यः । त्वा । मदाय । कम् । सृजानम् । अर्ति ।
 मेप्यः । सम् । गोभिः । वासयामसि ॥ ५ ॥ ३० ॥

हे सोम मेप्यः अवेर्लोमानि कं उदकं च अतिसृजानं त्वा त्वां देवेभ्यो देवानां विभ
 क्तिव्यत्ययः मदाय मदार्थं गोभिर्गोविकारैः पयोभिः संवासयामसि संवासयामः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे विशेषवर्गः ॥ ३० ॥

अथ षष्ठी-

पुनानःकलशेष्वावस्त्राण्यरुपोहरिः । परिगव्यान्व्यव्यत ॥ ६ ॥
 पुनानः । कलशेषु । आ । वस्त्राणि । अरुपः । हरिः ।
 परि । गव्यानि । अव्यत् ॥ ६ ॥

पुनानः पृथमानः कलशेषु कुंभेषु निषिच्यमानः अरुपः आरोचमानः हरिर्हरितवर्गः सो-
 भोगव्यानि दध्यादीनि वस्त्राणि वासांसीव पर्यव्यत पर्याच्छादयति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

मघोनआपवस्वनोजहिविश्वाअपहिर्पः । इन्दोसखाघमाविरा ॥ ७ ॥
 मघोनः । आ । पवस्व । नः । जहि । विश्वाः । अप ।
 द्विर्पः । इन्दो इति । सखायम् । आ । विरा ॥ ७ ॥

हे इन्दो सोम मघोनो घनवतो नोस्मान् मत्यापवस्व क्षर । विश्वा विश्वात् द्विपोद्देहून् अ-
 पजहि मारपच सखायं विममिन्द्रं आविश आमहिच ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

वृष्टिदिवःपरिरस्त्रवद्युम्नंपृथिव्याअधि । सहोनःसोमपृत्सुधाः ॥ ८ ॥

वृष्टिम् । दिवः । परि । स्त्रव । युम्नम् । पृथिव्याः । अधि ।

सहः । नः । सोम । पृत्सु । धाः ॥ ८ ॥

हे सोम त्वं दिवोद्युलोकाद्वाष्टिं वर्षं परिरस्त्र वर्षं । पृथिव्याअधि पृथिव्यां । अधिः सत-
म्यर्थानुवादी । युम्नमन्नं चोत्पादयेतिशेषः । नोस्माकं सहोवल्बं च पृत्सु संग्रामेषु धाः धेहि ॥८॥

अथ नवमी—

नृचक्षंसंत्वाव्यभिन्द्रपीतंस्वर्विदम् । भक्षीमहिप्रजामिपम् ॥ ९ ॥ ३ ॥

नृश्चक्षंसम् । त्वा । व्यम् । इन्द्रपीतम् । स्वःविदम् ।

भक्षीमहि । प्रजाम् । इपम् ॥ ९ ॥ ३ ॥

हे सोम नृचक्षंसं नृणां द्रष्टारं स्वर्विदं सर्वशं इन्द्रपीतं इन्द्रेण पीतं त्वा त्वां विवन्तोवर्षं
काश्यपासिताः काश्यपादेवलावा मजां पुत्रादिकामिपमन्नं च भक्षीमहि भजेमहि ॥ ९ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे एकविंशोवर्गः ॥ ३ ॥

परिमियेति नवर्चं नवमं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । परिमियेत्यनुकान्तं । उक्तेविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

परिप्रियादिवःकृविर्वयांसिनृस्योर्हितः । सुवानोयातिकृचिक्रंतुः ॥ १ ॥

परि । प्रिया । दिवः । कृविः । वयांसि । नृस्योः । हितः ।

सुवानः । याति । कृविःक्रंतुः ॥ १ ॥

कविर्मेधावी कविऋतुः क्रान्तमत्तः क्रान्तकर्मावा सोमो नस्योरधिपवणफलकयो-
हितोनिहितः सुवानोभिपूयमाणो दिवोद्युलोकस्य परिप्रिया अविप्रियाणि वयांसि प्राण्यः वयां
समं ववर्णः—वयांसिश्येनाअधिपयः पर्ववानांककुभइति । याति गच्छति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प्रप्रक्षयायपन्यसेजनायजुष्टोअद्दुहे । वीत्यर्पचनिष्ठया ॥ २ ॥
 प्रक्ष्र । क्षयाय । पन्यसे । जनाय । जुष्टः । अद्दुहे ।
 वीती । अर्प । चनिष्ठया ॥ २ ॥

हे सोम प्रम अत्यन्तं क्षयाय तव निवासभूताय अद्दुहे अद्रोग्मेच पन्यसे स्तोत्रे जनाय मनुष्याय वीती वीत्यै श्रक्षणाय जुष्टः पर्याप्तत्वं चनिष्ठया अजवत्तमया धारया अर्प मार्ग प्र-
 तिगच्छ ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ससूनुमातराशुचिर्जातोजातेअराचयत् । महान्महीकंतावृथा ॥ ३ ॥
 सः । सूनुः । मातरा । शुचिः । जातः । जाते इति ।
 अरोचयत् । महान् । मही इति । ऋतवृथा ॥ ३ ॥

जातवत्सजः शुचिर्विशुद्धोमहान् हविरुत्तमः ससोमास्यः सूनुः पुत्री मही महत्यौ ऋता-
 वृथा यज्ञस्यवर्धयिष्यौ जाते विश्वस्यजनयिष्यौ मातरा आत्मनोमातरौ धावापृथिव्यावरोचयत्
 रोचयति दीपयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ससप्तधीतिभिर्हितोनुर्योअजिन्वदद्दुहः । याएकमसिंवावृधुः ॥ ४ ॥
 सः । सप्त । धीतिर्हितः । हितः । नुर्यः । अजिन्वत् ।
 अद्दुहः । याः । एकम् । असिं । वृधुः ॥ ४ ॥

याः नयोपमेकं मुत्स्यं सोमं अक्षि अक्षीणं वृधुः वर्धयन्ति ससोमो धीतिभिरंगुलिभिः ।
 रथना धीतय इत्संगुलिनामशुभादाव । हिवो निहितःसन् अद्दुहो द्रोहनार्जवाः सप्त सप्तसंख्या-
 कालपोनदीः अनिन्वद पीणयति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

ताअभिसन्तुमस्तृतंमुहेषुवानुमादेषुः । इन्दुमिन्द्रतववृते ॥ ५ ॥ २ ॥

ताः । अ॒भि । सन्त॑म् । अस्त॑तम् । म॒हे । युवा॑नम् ।

आ । द॒धुः । इन्दु॑म् । इन्द्र॑ । तव॑ । ब्र॒ते ॥ ५ ॥ ३२ ॥

हे इन्द्र तव त्वदीये ब्रते कर्मणि ता अंगुल्यः । पूर्वत्र धीवयइत्संगुलीनामुपात्तत्वाच्च-
न्देनपरामर्शः । सन्तं विद्यमानं अस्तुत्वमहिंसितं युवानं नित्यतरुणं इन्दुं सोमं महे महते अभि-
पवादिलक्षणाय कर्मणे अग्यादधुः ॥ ५ ॥

॥ इति पद्यस्य सप्तमे द्वात्रिंशोवर्गः ॥३२॥

अथ षष्ठी-

अ॒भिव॑ह्नि॒र्मर्त्यः॑ स॒प्तप॑श्यति॒वाव॑हिः । क्रि॒विर्दे॒वीर॑त॒र्पय॑त् ॥ ६ ॥

अ॒भि । व॑ह्निः । अ॒र्मर्त्यः॑ । स॒प्त । प॒श्यति॑ । वाव॑हिः ।

क्रि॒विः । दे॒वीः । अ॒त॒र्पय॑त् ॥ ६ ॥

योवह्निः यज्ञस्य घुरोवोढा अमर्त्यो मरणरहितो वावहिः देवानां कृतेरत्यन्तं बोढाच सोमः
सप्तनदीः अभिपश्यति सोमं क्रिविः कूपरूपेण पूर्णोवस्थितः सन् देवीर्नदीरतर्पयत् तर्पयति ॥६॥

अथ सप्तमी-

अवा॑कल्पे॒पुनः॑ पु॒मस्त॑र्मा॒सिसो॑मु॒योध्या॑ । ता॒नि पु॒नान॑ ज॒ङ्घनः॑ ॥ ७ ॥

अव॑ । कल्पे॒पु । नः॑ । पु॒मः । तर्मा॑सि । सो॒म । यो॒ध्या ।

ता॒नि । पु॒नान॑ । ज॒ङ्घनः॑ ॥ ७ ॥

हे पुमः पुमन् सोमकल्पेषु कल्पनीयेषु अहःस्रु नोस्मानव रक्ष । अपिच पुनान हे पवमान
सोम त्वं योध्या योघनीयानि तर्मासि रक्षांसि यानि तानि जंघनः नाशय ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

नू॒नव्य॑से॒नवी॑यसे॒सूक्ता॑र्य॒साधया॑प॒थः । प्र॒त्नव॑द्रो॒चया॑रु॒चः ॥ ८ ॥

नु । नव्य॑से । नवी॑यसे । सु॒क्ता॑र्य । सा॒धय॑ । प॒थः ।

प्र॒त्नव॑द्र । रो॒चय॑ । रु॒चः ॥ ८ ॥

हे सोम नग्यसे नग्याय नूतनाय नवीयसे स्तुत्याय अस्मार्कं सूक्ताय पथोमार्गान् नु
सिषं साधय अभिगच्छ । अपिच प्रव्रवत् यथा पूर्वं रुचः स्वदीप्तीरोचय प्रकाशय ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

पर्वमानुमहिश्रवोगामश्वंरासिवीरवत् । सनामेधांसनास्वः ॥ ९ ॥ ३ ३ ॥

पर्वमान । माहिं । श्रवः । गाम् । अश्वम् । रासि ।

वीरइवत् । सनं । मेधाम् । सनं । स्व१रिति स्वः ॥ ९ ॥ ३ ३ ॥

हे पवमान सोमयस्त्वं वीरवत् पुत्रवत् महि महत् श्रवोर्न गां चाश्वं च रासि अस्मभ्यं
प्रयच्छसि । सत्वं मेधां सनोस्मभ्यं प्रयच्छ । अपिच स्वः यदस्मदभिलषितं तत्सर्वं सन
देहि ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे प्रयत्तिशोर्वाः ॥ ३ ३ ॥

प्रस्वानासइति नवर्चे दशमं सूक्तं ऋग्याद्याः पूर्ववत् प्रस्वानासइत्यनुक्रान्तं । विनियोगउक्तः ।

एव प्रथमा-

प्रस्वानासोरथाइवार्वन्तोश्रवस्यवः । सोमासोरायेअक्रमुः ॥ १ ॥

प्र । स्वा॒नासः । रथाःइ॒व । अ॒र्वन्तः । न । श्र॒व॒स्य॒वः ।

सो॒मासः । रा॒ये । अ॒क्र॒मुः ॥ १ ॥

प्रस्वानासोभिपववेटापां उपरेषु शब्दकुर्वन्तः सोमासः सोमाः रथाइव यथारथं कुर्व-
न्तो रथाः अर्वन्तो न यथा शब्दकुर्वन्तोश्वाः यथा श्रवस्यवः शत्रुभ्योऽभिच्छन्तो राये यजमानानां
घनाय अक्रमुः आगच्छन् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

हिन्वानासोरथाइवदधन्विरेगस्तस्योः । शरासःकारिणांभिव ॥ २ ॥

हिन्वा॒नासः । रथाःइ॒व । द॒ध॒न्वि॒रे । ग॒स्त॒स्योः ।

श॒रासः । का॒रि॒णांभ॒इव ॥ २ ॥

सोमा रथाइव यथारथास्तथा हिन्वानासो हिन्वाना यागदेशंपति गच्छन्दोभरातोभराः
कारिणामिव यथा भारवाहानां बाह्वोर्धीयन्ते तथा गभस्त्योः ऋत्विजां बाह्वोः । गभस्ती वा-
हूइति बाहुनामसुपाठाव । दधन्विरे धीयन्ते ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

राजानो न प्रशस्तिभिः सोमासो गोभिरञ्जते । यज्ञो न सप्त धावृत्भिः ॥ ३ ॥

राजानः । न । प्रशस्तिभिः । सोमासः । गोभिः ।

अञ्जते । यज्ञः । न । सप्त । धावृत्भिः ॥ ३ ॥

सोमासः सोमाः प्रशस्तिभिः प्रशस्ताभिः स्तुतिरूपाभिर्वाग्भिः राजानो न यथाराजानः
सप्तधावृत्भिः सप्तहोत्राभिः यज्ञो न यथा च यज्ञस्तथा गोभिर्गौविकारैः पयोभिरंजते अंग्यन्ते
संस्क्रियन्तइत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

परिसुवानास इन्दवो मदाय बर्हणा गिरा । सुता अर्पन्ति धारया ॥ ४ ॥

परि । सुवानासः । इन्दवः । मदाय । बर्हणा । गिरा ।

सुताः । अर्पन्ति । धारया ॥ ४ ॥

सुवानासः सुवानाः अभिपूयमाणाः इन्दवः सोमाः बर्हणा महत्या गिरा स्तुतिरूपाया
याचा सुताअभिपुवाः सन्तोमदाय मदार्थं धारया पर्यर्पन्ति परितोगच्छन्ति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

आपानासो विवस्वतो जनन्त उपसो जगम् । सूर्या अण्वं वितन्वते ॥ ५ ॥ ३ ॥

आपानासः । विवस्वतः । जनन्तः । उपसः । जगम् । सूर्याः ।

अण्वम् । वि । तन्वते ॥ ५ ॥ ३ ॥

विवस्वत इन्द्रस्य आपानासः आपानभूत्वा उपसो जगं जनन्तो जनयन्तः सूर्याः सन्तः
सोमाः अण्वं विवन्वते अभिपवन्वेटायामुपरवेपु शब्दं कुर्वन्ति ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्य सामने चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥

अथ पष्ठी-

अप॒हारा॑मतीनां प्र॒त्नाः ऋ॑ण्वन्ति कार॒वः । वृ॒ष्णो॒हर॑स आ॒यवः॑ ॥ ६ ॥

अ॒यं । द्वा॒रा । म॒तीना॑म् । प्र॒त्नाः । ऋ॑ण्वन्ति । कार॒वः ।

वृ॒ष्णः । हर॑से । आ॒यवः॑ ॥ ६ ॥

मतीनां स्तुतीनां कारवः कर्वारः ऋद्विजः प्रत्नाः पुराणाः वृष्णः सेचकस्य सोमस्य हरसे
हरतः आहर्तारश्च आयवोमनुष्याः द्वारा यज्ञस्य द्वाराणि अपकण्वन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

स॒मी॒ची॒नास॑ आस॒ते हो॒तारः॑ स॒प्तजा॑मयः । प॒दमे॑कस्य॒पिप्र॑तः ॥ ७ ॥

स॒म॒ऽई॒ची॒नासः॑ । आ॒स॒ते । हो॒तारः॑ । स॒प्त॒ऽजा॑मयः ।

प॒दम् । ए॒कस्य॑ । पि॒प्रतः॑ ॥ ७ ॥

समीचीनासः समीचीनाः जामयो जामिसदृशाः एकस्य सोमस्य पदं स्थानं पिप्रतः पूर-
यन्तः सप्तहोतारः सप्तहोतकाः आसते यज्ञे उपविशन्ति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

ना॒भा॒नाभि॑ न आ॒ददे॑ चक्षु॒श्चित् सूर्ये॑ सचा । क॒वेर॑पत्य॒मादु॑हे ॥ ८ ॥

ना॒भा । ना॒भिम् । नः । आ । द॒दे । चक्षुः॑ । चि॒त् । सूर्ये॑ ।

सचा॑ । क॒वेः । अ॒पत्यम् । आ । दु॒हे ॥ ८ ॥

नाभिं यज्ञस्य नाभिभूतं सोमं नोस्माकं नाभा नाभौ अहमाददे विनामीत्यर्थः । पीतसो-
मानां अस्माकं चक्षुश्चिद्व चक्षुरपि सूर्ये सचा संगतं भवति । किंच कवेः ज्ञानकर्मेणः सोमस्य
अपत्यं अंशं आदुहे आपूरयामि ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अ॒ग्नि॒मि॒यादि॒वस्प॒दम॑ध्व॒र्युमि॒र्गुहा॑हितम् । सूरः॑ पश्य॒ति चक्ष॑सा ॥ ९ ॥ ३५

अ॒ग्नि । मि॒या । दि॒वः । प॒दम् । अ॒ध्व॒र्यु॒र्ऽग्निः । गु॒हा ।

हि॒तम् । सूरः॑ । प॒श्य॒ति । चक्ष॑सा ॥ ९ ॥ ३५ ॥

सूरः सुवीर्यइन्द्रः चक्षसा चक्षुषा दिवोदीप्तस्यात्मनः प्रिया प्रियं पदं अध्वर्युभिः गुहा
गुहायां हृदये हितं निहितं पीतं सोममग्निं पश्यति ॥ ९ ॥

• ॥ इति षष्ठस्य सप्तमे पंचविंशोवर्गः ॥ ३५ ॥

उपास्माइति नवचै एकादशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । उपास्माइत्यनुक्तान्तं । उक्तः
सूक्तविनियोगः । अभिष्टवे धर्मद्वयोवत्सोपवनीयमाने नमस्तेदुपेत्येया । सूत्रितंच—नमस्तेदुपनी-
दतसंजानाना उपसीदन्निष्टिविति ।

तत्र प्रथमा—

उपास्मैगायतानरःपवंमानायेन्दवे । अग्निदेवाँइयक्षते ॥ १ ॥

उप । अस्मै । गायत । नरः । पवंमानाय । इन्दवे ।

अग्नि । देवान् । इयक्षते ॥ १ ॥

हे नरोनेतारो यज्ञस्य देवानिन्द्रादीन् अभीयक्षते आग्निमुख्येन यष्टुमिच्छति पवमानाप
क्षरते अस्माअभिपूयमाणायेन्दवे सोमाय उपगायत उपगानं कुरुत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अग्नितेमधुनापयोयर्वाणोअशिश्त्रयुः । देवदेवायदेव्यु ॥ २ ॥

अग्नि । ते । मधुना । पयः । अयर्वाणः । अशिश्त्रयुः ।

देवम् । देवाय । देव्यु ॥ २ ॥

हे सोम ते तव देवं देवनशीलं देव्यु देव्युं देवकार्म रसं देवाय देवनशीलायेन्द्राय म-
धुना पयः गव्येन पयसा अथर्वाणऋषयः अशिश्रयुः अशिश्रयुः सप्तसुकुर्वन्वित्यर्थः ॥२॥

अथ तृतीया—

सनःपवस्वशंगवेशंजनायशमर्वते । शंरांजन्त्रोपधीभ्यः ॥ ३ ॥

सः । नः । पवस्व । शम् । गवे । शम् । जनाय । शम् । अर्वते ।

शम् । राजन् । ओपधीभ्यः ॥ ३ ॥

हे राजन् दीप्यमान सोम सःभसिद्धस्त्वं नोस्मकं गवे शं सुखं पवस्व हर । जनाय पुत्रादये
च शं पवस्व । अवैत्तेश्वापच शं पवस्व । ओपधीभ्यश्च शं पवस्व ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ब्रध्वेनुस्वत्तवसेरुणायदिविस्पृशे । सोमायगाथमर्चत ॥ ४ ॥
ब्रध्वे । नु । स्वत्तवसे । अरुणाय । दिविस्पृशे ।
सोमाय । गाथम् । अर्चत ॥ ४ ॥

हे स्तोतारः ब्रध्वे बभ्रुवर्णाय स्वतवसे स्ववलाय अरुणाय कदाचिदरुणवर्णाय दिवि-
स्पृशे दिवं स्पृशते सोमाय नु क्षिपं गाथं स्तुतिरूपां वाचं अर्चत उच्चारयतेत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

हस्तच्युतेभिराद्रिभिःसुतंसोमंपुनीतन । मधावाधावतामधुं ॥५॥ ३६॥
हस्तच्युतेभिः । अद्रिभिः । सुतम् । सोमम् । पुनीतन ।
मधौ । आ । धावत । मधुं ॥ ५ ॥ ३६ ॥

हे ऋत्विजः हस्तच्युतेभिः हस्तमच्युतैः अद्रिभिः अभिषवयावभिः सुतमभिषुत सोमं
पुनीतन पवित्रे पावमत् । अपिच मधौ मदकरे सोमे मधु गन्धं पयआधावत पक्षिपत ॥ ५ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे पट्विंशोवर्गः ॥ ३६ ॥

अथ षष्ठी—

नमसेदुपसीदतदग्नेदुभिःश्रीणीतन । इन्दुमिन्द्रेदधातन ॥ ६ ॥
नमसा । इत् । उप । सीदत् । दग्ना । इत् । अग्नि ।
श्रीणीतन । इन्दुम् । इन्द्रे । दधातन ॥ ६ ॥

हे ऋत्विजो नमसेत् नमस्कारेणैव उपसीदत सोममुपगच्छत । दग्नेत् दग्नेन अग्निश्री-
णीवन अग्निश्रीणीवच । इन्द्रे इन्दु सोम दधातन धत्तच ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

अमित्रहाविचर्षणि पर्वस्वसोमरागवे । देवेभ्योऽनुकामृत् ॥७॥

अमित्र॒इहा । वि॒च॒र्षणिः । पव॑स्व । सो॒म ।

शम् । गर्वे॑ । दे॒वेभ्यः॑ । अनु॒काम॒इकृत् ॥ ७ ॥

हे सोम अमित्रहा अमित्राणां हन्ता विचर्षणिः विद्रष्टा देवेभ्यः अनुकामकृत् अशीट-
स्य कर्ता त्वं भवेस्माकं शं सुखं पवस्व क्षर ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

इन्द्रा॑यसोम॒पात॑वे॒मदा॑य॒परि॑पिच्यसे । म॒न॒श्चिन्म॑न॒स॒स्पतिः॑ ॥ ८ ॥

इन्द्रा॑य । सो॒म । पा॒त॒वे । म॒दा॑य । परि॑ । सि॒च्य॒से ।

म॒नः॑इचि॒त् । म॒न॑सः । प॒तिः ॥ ८ ॥

हे सोम मनश्चिन् मनसोज्ञाता मनसस्पतिः ईश्वरः त्वमिन्द्राय इन्द्रस्य पातवे पानाय
मदायच परिपिच्यसे परितः पात्रेषु सिच्यसे ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

पव॑मानसु॒वीर्य॑र॒थिसो॑मरिरी॒हिनः॑ । इन्द्र॑विन्द्रेण॒नोयु॑जा ॥ ९ ॥ ३७ ॥

पव॑मान । सु॒इवी॑र्यम् । र॒थि॒म् । सो॒म । रि॒री॒हि । नुः ।

इन्द्रो॑ इति॑ । इन्द्रे॑ण । नुः । यु॒जा ॥ ९ ॥ ३७ ॥

हे इन्द्रो क्लियमान पवमान सोम त्वं सुवीर्यं शोभनवीर्योपितं रथि धनं नोस्माकं तंयन्धि-
ना इन्द्रेण युजा सहायेन नोस्मभ्यं रिरीहि देहि ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्य सप्तमे सप्तविंशोवर्गः ॥ ३७ ॥

सोमाअसृष्टमिति नवर्चं द्वादशं सूक्तं ऋष्यायाः पूर्ववत् । सोमाअसृष्टमित्यनुक्तत्वं । व-
कोविनियोगः ।

तत्र पथमा—

सोमा॑असृष्ट॒मिन्द्र॑वःसु॒ताऋ॒तस्य॑सा॒दने॑ । इन्द्रा॑य॒मधु॑मत्त॒माः ॥ १ ॥

सोमा॑ः । अ॒सृष्ट॑म् । इन्द्र॑वः । सु॒ताः । ऋ॒तस्य॑ । सा॒दने॑ ।

इन्द्रा॑य । मधु॑मत्त॒तमाः ॥ १ ॥

सुवाः अभिपुताः मधुमत्तमाः अतिशयेन मधुमन्तः इन्द्रवः सोमाः ऋतस्य वत्सस्य सा-
दने सद्ने इन्द्रायेन्द्रार्थं असृग्रं सृग्यन्ते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अभिविप्राअनूपतुगावोवृत्तंनमातरंः । इन्द्रंमोमस्यपीतये ॥ २ ॥

अ॒भि । वि॒प्राः । अ॒नूप॒तु । गा॒वः । वृ॒त्तम् । न । मा॒तरंः ।
इ॒न्द्रंम् । सोम॑स्य । पी॒तये ॥ २ ॥

विप्राः मेधाविनः सोमस्य पीतये पानाय इन्द्रं मातरोजनयिष्योगावो वृत्तं यथा वत्सं
इति वदद्भ्यनूपत अभिशब्दयन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

मदच्युक्षेत्रिसादनेसिन्धोरुर्माविपश्चित् । सोमोगौरीअधिश्चितः ॥ ३ ॥

म॒द॒श्च्यु॒त् । क्षे॒त्रि । स॒द॒ने । सि॒न्धोः । ऊ॒र्मा । वि॒प॒श्चि॒त् ।
सोमः । गौ॒री इति । अधि॑ । श्रि॒तः ॥ ३ ॥

मदच्युत् मदकरस्य रसस्य प्यावयिवा सोमः सादने सद्ने । संहितायां दीवंश्छान्दसः
स्थाने क्षेत्रि निवसति । एतदेवविबृणोति—सिन्धोर्नद्याः ऊर्मा ऊर्मो तरंगे वसतीवरीवित्यर्थः ।
विपश्चित् विद्वान् सोमोगौरीअधि गौर्यामधि । अपोति सम्यथांनुवादः । माध्यनिकायांवाधि ।
गौरी गांधर्वाति बाह्यमसुपागाव । श्रितोमिअयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

दिवोनामाविचक्षुणोव्योवारंमहीपते । सोमोयःसुक्नुःकविः ॥ ४ ॥

दि॒वः । ना॒जा । वि॒क्षु॒णः । अ॒व्यः । वा॒रं । म॒ही॒प॒ते ।
सोमः । यः । सु॒क्नुः । क॒विः ॥ ४ ॥

यः सुक्नुः सुपत्तः कविः भ्रान्तकमां विचक्षणोविद्वष्टा ससोमोदिवोन्दरिक्षस्य नाभा ना-
भौ नाभिभूते अव्यः अवेः वारं वाटे महीपते पूज्यते पूजमानः स्तूयतइत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

यःसोमःकलशेष्वँअन्तःपवित्रआहितः । तमिन्दुःपरिपस्वजे ॥ ५ ॥ ३८ ॥

यः । सोमः । कलशेषु । आ । अन्तरिति । पवित्रे । आहितः ।

तम् । इन्दुः । परि । सस्वजे ॥ ५ ॥ ३८ ॥

यः सोमः कलशेषु कुंशेषु आस्ते यश्च पवित्रे पवित्रस्यान्तर्मध्ये आहितः निहितस्त्वं स्वा-
शभूतं सोममिन्दुः सोमोदेवः परिपस्वजे प्रविशति ॥ ५ ॥

॥ इति पठस्य सप्तमेष्टर्षिशोवर्गः ॥ ३८ ॥

अथ षष्ठी—

प्रवाचमिन्दुरिष्यतिसमुद्रस्याधिषिष्टपि । जिन्वन्कोशमधुश्रुतम् ॥ ६ ॥

प्र । वाचम् । इन्दुः । इष्यति । समुद्रस्य । अधि । षिष्टपि ।

जिन्वन् । कोशम् । मधुश्रुतम् ॥ ६ ॥

इन्दुः सोमः मधुश्रुतं मधुनश्चावकं कोशं मेघं । असुरः कोशइति मेघनामसुपाठात् । जिन्-
न् प्रीणयन् समुद्रस्यान्तरिक्षस्याधि षिष्टपि षिष्टब्धे स्थाने वाचं प्रेष्यति प्रेरयति पवित्रे पूयमा-
नः शब्दं करोतीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

नित्यस्तोत्रोवनस्पतिर्धीनामन्तःसंवर्द्धुषः । हिन्वानोमानुपायुगा ॥ ७ ॥

नित्यस्तोत्रः । वनस्पतिः । धीनाम् । अन्तरिति । सवः । इवर्द्धुषः ।

हिन्वान् । मानुपा । युगा ॥ ७ ॥

नित्यस्तोत्रः सन्ततस्तोत्रः सपर्वुषः अष्टतस्य दोग्धा वनस्पतिः वनानांपालयिता सो-
मो मानुषामानुषाणि युगा युगानि अर्हन्तैकाहात्मकानि हिन्वानः प्रीणयन् धीनां वर्मणाप-
न्तर्मध्ये निवसतीत्यर्थः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

अभिप्रियादिवस्पदासोमोहिन्वानोअर्पति । विप्रस्यधारयाकृविः ॥८॥

अजि । प्रिया । दिवः । पदा । सोमः । हिन्वानः । अर्पति ।

विप्रस्य । धारया । कृविः ॥ ८ ॥

कविः कान्तकर्मा सोमो दिवोन्तरिक्षात् हिन्वानः मेर्यमाणो विप्रस्य मेधाविनः स्वस्य धारया प्रिया प्रियाणि पदा पदानि स्थानान्यन्यर्पति अभिगच्छति ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

आपवमानधारयर्षिसहस्रवर्चसम् । अस्मेइन्द्रोस्त्राभुवम् ॥९॥३९॥

आ । पवमान । धारय । र्षिम् । सहस्रवर्चसम् ।

अस्मे इति । इन्द्रो इति । सुऽआभुवम् ॥ ९ ॥ ३९ ॥

हे पवमान इन्द्रो सोम त्वं सहस्रवर्चसं बहुदीर्घं स्वाभुवं शोभनभवनं र्षिं घनं अस्मे जस्माद्यु आधारय प्रक्षिपेत्यर्थः ॥ ९ ॥

॥ इति पष्ठस्य सप्तमे पङ्कोनचत्वारिंशोवर्गः ॥ ३९ ॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहार्दीनिवारयन् । पुमर्थाश्चतुरोदेयाद्विद्यावीर्यमहेश्वरः ॥ १ ॥

इविश्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरयुक्तभूपालसाम्राज्यधुरंधरेण सायणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये पष्ठाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

पस्यनिःश्वसितवेदा योवेदेऽयोखिलंजगत् । निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥१॥
 पठस्य सप्तमोऽध्यायः संग्रहात्संपदार्शितः । अथाष्टमःसुमतिना संगमेनपदशयैते ॥ २ ॥
 तत्र सोमःपुनानइति नवर्चं त्रयोदशं सूक्तं असितोदेवलोवाक्त्रपिः सोमोदेवता । पवमान-
 गुणः सोमोविज्ञेयः काश्यपावृषी । इतिविद्यादनुकेपि साधवायादह्णच्युतात् ॥१॥ सोमइत्यनु-
 क्तान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र पथमा—

अ॒भू॒सोमः॑ पु॒ना॒नो॒र्अ॒र्पति॑ स॒हस्र॑ धारो॒ अत्य॑विः । वा॒यो॒रिन्द्र॑स्य निष्कृतम् ॥१॥

सोमः । पु॒ना॒नः । अ॒र्पति॑ । स॒हस्र॑ धारः । अति॑ऽअविः ।

वा॒योः । इन्द्र॑स्य । निः॑कृतम् ॥ १ ॥

अयं पुनानः पावकः सोमः अर्पति गच्छति । कीदृशोयं पवमानः सहस्रधारः अपरि-
 मितधारः । अत्यविः अत्राविशब्देन तल्लोमान्युच्यन्ते अविश्लोमभिर्निष्पादितं दशापवित्रमि-
 त्यर्थः । तदतिक्रम्य गच्छतीति अत्यविः । किमर्थं वायोरिन्द्रस्य च पानायेतिशेषः । किं प्र-
 ति निष्कृतं निरित्येष समित्येतस्मिन्नर्थे । संस्कृतं पात्रं प्रति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

पव॑मानमवस्यवो॒विप्रं॑म॒भिप्रगा॑यत । सु॒स्वा॒णं॑ दे॒ववी॑तये ॥ २ ॥

पव॑मानम् । अ॒वस्य॑वः । विप्रं॑म् । अ॒भि । प्र । गा॒यत॑ ।

सु॒स्वा॒णम् । दे॒ववी॑तये ॥ २ ॥

हे अवस्यवो रक्षणकामा उद्गात्रादयो यूयं पवमानं शोधकं विप्रंविशेषेण देवानां मीग-
 पितारं विप्रवच्छुञ्चन्वा । अथवा विप्रइति मेधाविनाम । मेधाविनं देववीतये देवपानाय सुस्वाणं
 सूपमानं अभिप्रगायत आभिमुख्येन प्रकपेण स्तुत ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

पर्वन्तेवाजंसातयेसोमाःसुहृस्वंपाजसः । गृणानाद्देववीतये ॥ ३ ॥

पर्वन्ते । वाजंसातये । सोमाः । सुहृस्वंपाजसः ।

गृणानाः । देववीतये ॥ ३ ॥

पर्वन्ते क्षरन्ते सोमाः । किमर्थं वाजसातये अन्नस्यलाभाय । कीदृशाः सहस्रपाजसो बहु-
लाः पातृणां बलप्रदाइत्यर्थः । गृणानाः कर्मणिकर्तृप्रत्ययः स्तूपमानाः । पुनः किमर्थं देववी-
तये देवानां वीतिर्गतिः प्राविभक्षणांवा यस्मिन् सदेववीनिर्यज्ञः तदर्थं यज्ञसिद्धिः साक्षात् प्रयो-
जनं सहारा वाजलाभइति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

उतनोवाजंसातयेपर्वस्ववृहतीरिपः । द्युमदिन्दोसुवीर्यम् ॥ ४ ॥

उत । नः । वाजंसातये । पर्वस्व । वृहतीः । रिपः ।

द्युमत् । इन्दो इति । सुवीर्यम् ॥ ४ ॥

उवापिच नोस्माकं वाजसातये अन्नलाभाय हे इन्दो सोम वृहतीरिपः महतीरसधाराः
द्युमत् दीप्तिमत् सुवीर्यं शोभनसामर्थ्यं च पवस्व क्षर । शोभनसामर्थ्योपेताधाराः पवस्वेत्यर्थः ।
अथवा वाजसातये संघामाय वृहतीरिपो द्युमत्सुवीर्यं संपादयितुं पवस्वेति योज्यम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तेनःसहस्रिणंरार्यिपर्वन्तामासुवीर्यम् । सुवानाद्देवात्इन्द्रवः ॥ ५ ॥ १ ॥

ते । नः । सहस्रिणं । रार्यिम् । पर्वन्ताम् । आ ।

सुवीर्यम् । सुवानाः । देवासः । इन्द्रवः ॥ ५ ॥ १ ॥

ते इन्द्रवः सोमाः नोस्माकं सहस्रिणं सहस्रसंख्योपेवं रार्यिं पर्न सुवीर्यं चापर्वन्तां । की-
दृशास्ते सुवानाः स्तूपमानाः देवास्तोद्योतनादिमुणकाः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी-

अत्याहिया नानहेतृभिरसृग्रंवाजसातये । विवारमव्यंमाशवः ॥६॥

अत्याः । हियानाः । न । हेतृभिः । असृग्रम् ।

वाजसातये । वि । वारम् । अव्यम् । आशवः ॥ ६ ॥

वाजसातये संग्रामाय हियानाः प्रेर्यमाणाः अत्यान अश्वाइव ते यथा प्रेरकैः प्रेर्यमाणाः संग्रामाय शीघ्रं धावन्ति तद्द्व हेतृभिः प्रेरकैः प्रेर्यमाणाः आशवः शीघ्रगामिनः सोमाः वाजसातये अन्नलाभाय अव्यं वारं दशापवित्रं व्यसृग्रं व्यतिसृज्यन्ते ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

वाश्राअर्पन्तीन्दवोभिवत्संनधेनवः । दधन्विवरेगभस्त्योः ॥ ७ ॥

वाश्राः । अर्पन्ति । इन्दवः । अग्नि । वत्सम् । न । धेनवः ।

दधन्विवरे । गभस्त्योः ॥ ७ ॥

वाश्राः शब्दयन्तः इन्दवः सोमाः अर्पयन्ति अग्निगच्छन्ति पात्रं प्रति । वाश्राः शब्दवारिण्योधेनवेन ता यथा शब्दयन्त्योवत्सं पत्त्यागच्छन्ति तद्द्व तएव गभस्त्योर्वाहोः दधन्विवरे प्रियते च ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

जुष्टइन्द्रायमत्सरःपवंमानकर्निकदत् । विश्वाअपद्विर्पोजहि ॥८॥

जुष्टः । इन्द्राय । मत्सरः । पवंमान । कर्निकदत् ।

विश्वाः । अर्प । द्विर्पः । जहि ॥ ८ ॥

इन्द्राय जुष्टः पयोधेमत्सरः सोमोभवतीनिशेषः । मत्सरः सोमोमन्दवेस्तृनिकर्मणर्हति निरुक्तं । हे पवंमान त्वं कर्निकदत् शब्दयन् विश्वादिपः सर्वानस्माकं द्वेष्टनपजहि ॥ ८ ॥

अथ नवमी-

अपघ्नन्तोअराव्याःपवंमानाःसृष्टृशः । योनाहृतस्यंसोदन ॥९॥२॥

अप॒घ्नन्तः । अरा॑व्यः । पव॑मानाः । स्वः॒ऽदृशः । योनौ॑ ।
 ऋ॒तस्य॑ । सी॒दत ॥ ९ ॥ २ ॥

हे पवमानाः अराव्यः अदानान् अयजमानान् अपघ्नन्तोहिंसन्तः स्वदृशः सर्वत्रदृष्टारश्च
 भूयं ऋतस्ययोनौ यज्ञस्यस्थाने सीदत । अथवा सोमपानार्थं उक्तलक्षणादेवा ऋतस्ययोनौ
 सीदतेति योग्यम् ॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे द्विविधोवर्गः ॥ २ ॥

परि॒येत्य॑ष्टर्चं चतु॒र्दशं सू॒क्तं ऋ॒ष्यादि॑पूर्ववत् । परि॒पाद्या॑वित्यनुकान्तं । गतो॒विनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

परि॒प्रा॒सि॒ष्यद॑त्क॒विःसि॒न्धो॑रु॒र्मा॒वाधि॑श्रितः । का॒रंवि॑भ्रत्पुरु॒स्पृह॑म् ॥ १ ॥

परि॑ । प्र । अ॒सि॒स्य॒दत् । क॒विः । सि॒न्धोः । ऊ॒र्मो॑ । अधि॑ ।

श्रि॒तः । का॒रम् । वि॒भ्रत् । पु॒रु॒स्पृह॑म् ॥ १ ॥

परिप्रासिष्यदत् परिपस्यन्दते कविर्मेधावी सोमः सिन्धोरूर्मौ तरंगे वसतीवर्षुदकरसे
 अधिश्रितः आश्रितः पुरुस्पृहं बहुभिः स्पृहणीयं कारं शब्दं विभ्रत् धारयन् परिस्पन्दतइति
 संबन्धः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

गि॒राय॑दी॒सर्व॑न्धवःपञ्च॒व्राता॑अ॒प॒स्यवः । परि॒ष्कृ॒ण्वन्ति॑ध॒र्णासि॑म् ॥ २ ॥

गि॒रा । य॒दि॑ । स॒र्व॑न्धवः । प॒ञ्च॑ । व्रा॒ताः । अ॒प॒स्यवः ।

परि॒ष्कृ॒ण्वन्ति॑ । ध॒र्णा॑सि॒म् ॥ २ ॥

सर्वन्धवः सप्तानवन्धनाः पञ्चव्राताः पञ्चजनाः अपस्यवः कर्मेच्छवोपयदाइमेनं धर्णासि
 धारकं सोमं गिरा स्तुत्या परिष्कृण्वन्ति अलं कुर्वन्ति अस्योत्तरवान्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आद॑स्यशु॒ष्मिणो॑र॒सेवि॑श्वेदे॒वाअ॑मत्सत । यदी॒गोभि॑र्वसा॒पते॑ ॥ ३ ॥

आत् । अस्य । शुष्मिणः । रसे । विश्वे । देवाः ।
अमत्सत् । यदि । गोभिः । वसायते ॥ ३ ॥

आत् परिष्करणानन्तरमेव शुष्मिणः बलवतोस्यसोमस्य रसे विश्वेदेवा अमत्सत् अपा-
यन्त । यदि यदा गोभिः गोविकारैः विकारे मरुतिशब्दः क्षीरादिभिः वसायते आच्छाद्यते ॥३॥

अथ चतुर्थी—

निरिणानोविधावतिजहृच्छर्याणितान्वा । अत्रासंजिघ्रतेयुजा ॥ ४ ॥

निरिणानः । वि । धावति । जहृत् । शर्याणि ।
तान्वा । अत्र । सम् । जिघ्रते । युजा ॥ ४ ॥

अयंसोमो निरिणानः दशापवित्रादधोमच्छन् विधावति विविधं धावति । यदा तान्वा
तनु दशापवित्रवस्त्रं तत्संबन्धीनि शर्याणि द्वाराणि जहृत् अधः सरति । अत्रास्मिन्पते युजा
सखिभूतेनेन्द्रेणसह संजिघ्रते संगतो भवति वस्त्रसुपिराद्विनिर्गत्य दशापवित्रादधः सरन् पात्रं
विविधंगच्छन् होमद्वारेणेन्द्रेण संगतो भवतीत्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

नसीभिर्योविवस्वतःशुभ्रोनमामृजेयुवा । गाःकृण्वानोननिर्णिजम् ॥५॥३॥

नसीभिः । यः । विवस्वतः । शुभ्रः । न । मृजे । युवा ।
गाः । कृण्वानः । न । निःनिर्जम् ॥ ५ ॥ ३ ॥

यः सोमोविवस्वतः परिचरणवतो यजमानस्य नसीभिः पौत्रस्थानीयाभिः तस्य ह्रस्वः
पुत्रः । अंगुलयः पौत्रस्थानीया इत्यभिप्रायः । मामृजे मृज्यते शुभ्रोन दीप्तोऽथवा युवा इव यथा अप-
वृद्धोऽथो मृज्यते स्वपरिचारकैस्त्वद्वत् । राएव युवा मिश्रणशीलः सोमो निर्निजं । निर्निमित्त-
पनाम । स्वकीयं रूपं गाः न कृण्वानः गोविकारांश्च कुर्वाणो भवतीतिशेषः ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे तृतीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अथ षष्ठी-

अतिश्रितीतिरश्रतांगुव्याजिगात्पण्व्या । वृष्टुमियतिर्यविदे ॥ ६ ॥
 अति । श्रिती । तिरश्रता । गुव्या । जिगाति । अण्व्या ।
 वृष्टुम् । इयति । यम् । विदे ॥ ६ ॥

अण्व्या अंगुल्या अभिपूयमाणः सोमः गव्या गव्यानि श्रिती श्रित्ये श्रयणार्थं तिर-
 श्रता तिरश्चीनं अतिजिगाति । अंशुमतिक्रम्यगच्छति । तथांगुल्याभिपूयमाणो विदे यजमान-
 स्य ज्ञानार्थं यं वृष्टुं शब्दमियति प्रेरयति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अभिक्षिपःसमगमतमर्जयन्तीरिपस्पतिम् । पृष्ठागृभ्णतवाजिनः ॥ ७ ॥

अभि । क्षिपः । सम् । अगमत् । मर्जयन्तीः । इपः ।
 पतिम् । पृष्ठा । गृभ्णत् । वाजिनः ॥ ७ ॥

क्षिपेगुलयो मर्जयन्तीः अभिपृष्ठान्त्यः इपस्पातिं अन्तानां स्वामिनं सोमं अभि समगमत
 अभिसंगच्छन्ते संगत्यच वाजिनोबलवतः सोमस्य पृष्ठा पृष्ठानि गृभ्णत गृह्णन्ति अभिपवांगु-
 लः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

परिदिव्यानिमर्शशद्विश्वानिसोमपार्थिवा । वसूनि याह्यस्मयुः ॥ ८ ॥ १ ॥

परि । दिव्यानि । मर्शशत् । विश्वानि । सोम ।
 पार्थिवा । वसूनि । याहि । अस्मयुः ॥ ८ ॥ १ ॥

हे सोम दिव्यानि पार्थिवा पार्थिवानिच विश्वानि सर्वाणि पसन्ति धनानि परिमर्शशत्
 परिपृशत् परिपृहत् अस्मयुरस्मात् कामयमानो याहि आगच्छ । एवमभिपुत्र्यन् रसं संघो-
 ध्य वृते ॥ ८ ॥

॥ इति षट्स्याष्टमे चतुर्थोऽवगः ॥ ४ ॥

एवमित्यष्टमं पंचदशं सूक्तं ऋष्यायाः पूर्ववत् । एवमित्यनुक्तान्वं गवोऽभिनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

ए॒पधि॒याया॒त्यण॒व्याशू॒रोरथे॒जिरा॒शुभिः॑ । गच्छ॒न्निन्द्र॑स्यनिष्कृतम् ॥ १ ॥

ए॒पः । धि॒या । या॒ति । अण॒व्यां । शू॒रः । रथे॑जिः ।

आ॒शु॒भिः । गच्छ॑न् । इन्द्र॑स्य । निः॒ऽकृ॒तम् ॥ १ ॥

ए॒पसोमः॑ शू॒रोविक्रान्तः॑ अण॒व्या अंगु॒ल्याभि॒पुतो॑ धिया कर्मणा याति गच्छति । कं दे॒शं प्रति॑ उच्यते—इन्द्रस्यनिष्कृतं स्थानं दिवं प्रति रथेभीरथैराशुभिः शीघ्रगामिभिः गच्छन् इन्द्रेण रथेवस्थाप्य स्वस्थाननयनाय अंगुल्याभिपूषमाणः सन्न होमद्वाराग्निनिष्पीडनद्वारा पात्रं वा गच्छतीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

ए॒पपु॒रुधि॒यायते॒वृहते॑दे॒वता॑तये यत्रा॒मृता॑स॒आस॑ते ॥ २ ॥

ए॒पः । पु॒रु । धि॒या॒ऽय॒ते । वृ॒हते॑ । दे॒व॒ता॑तये । यत्रं ।

अ॒मृ॒ता॑सः । आ॒स॑ते ॥ २ ॥

ए॒पः सोमः॑ पुरु बहुलं धियायते धियं कर्मेच्छति धीशब्दात् षकारोपजनः । यद्वा दि॒तीयार्थे॑तृतीया छान्दसश्चासुक् । कर्मै वृहते महते देवतातये यत्राय यत्रयस्मिन्त्यङ्गे अमृतासः अमृतादेवा आसवे वसन्ति तदर्थं ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ए॒पहि॒तोवि॒नीय॑ते॒न्तःशु॒भ्राव॑ताप॒था । यदी॒नु॒ज॒न्ति॑भूर्ण॒यः ॥ ३ ॥

ए॒पः । हि॒तः । वि । नी॒य॒ते । अ॒न्तरि॑ति । शु॒भ्र॒ऽव॑ता ।

प॒था । यदी॑ । तु॒ज॒न्ति॑ । भूर्ण॒यः ॥ ३ ॥

ए॒प सोमो॑ हि॒वो नि॒हितो॑ हविषांने विनीयते तस्मात् स्थानात् आहवनीयं प्रति अन्तः तयोर्मध्यदेशे शुभ्रावता शोभावता पथा मार्गेण यदि यदा तुंजन्ति प्रयच्छन्ति देवेभ्यो भूर्णयो भरणशीलाअध्वर्यादयः । तदा विनीयत इतिसमन्वयः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

ए॒पशृ॒ङ्गाणि॑ दो॒धुव॑च्छि॒रंति॑ पू॒थ्योर्दृ॒ष्टपा॑ । नृ॒म्णाद॑धानं॒ ओज॑सा ॥ ४ ॥

ए॒पः । शृ॒ङ्गाणि॑ । दो॒धुवत् । शि॒रंति॑ । पू॒थ्यः । दृ॒ष्टा ।
नृ॒म्णा । द॑धानः । ओज॑सा ॥ ४ ॥

एपसोमः शृङ्गाणि शृंगवद्वचनात् अंशून् अभिपवकाले दोधुवत् धूनोति पूथ्यो य्घाहो-
यूथपतिवृषा वृषभोपथा शिरंति तीक्ष्णे शृगे धूनोति तद्वत् । कीदृशएपः ओजसा बलेन नृम्णा
नृम्णानि धनानि दधानोस्मदर्थं धारयन् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

ए॒परु॒क्मिभि॑रि॒यते॒वा॒जीशु॑ भ्रेभि॒रंशु॑भिः । पतिः॑ सि॒न्धूनां॑ स॒र्वन् ॥ ५ ॥

ए॒पः । रु॒क्मिभिः॑ । ई॒यते॑ । वा॒जी । शू॒भ्रेभिः॑ ।
अं॒शुभिः॑ । पतिः॑ । सि॒न्धूनाम् । स॒र्वन् ॥ ५ ॥

एपसोमो रुक्मिभिः अध्वर्यादिभिः सह ईयते गच्छति । कीदृशएपः वाजी वेजनवान्
शुभ्रेभिः शुभ्रैः दीतैः अशुभिर्विशिष्टः अथवा रुक्मिभिरित्येतदप्यसुविशेषणं । सिन्धूनां स्य-
न्दमानाना रसाना पतिर्भयन् य ईयतइति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

ए॒पवसू॑नि॒पि॒व्दना॑परु॒पाय॑यि॒वो॑ अति । अ॒वशा॑दे॒षु ग॑च्छति ॥ ६ ॥

ए॒पः । वसू॑नि । पि॒व्दना॑ । परु॒पा । य॒यि॒श्वान् । अति॑ ।
अ॒व । शा॑दे॒षु । ग॑च्छति ॥ ६ ॥

एपसोमो वसून्याच्छादकानि पिव्दना पीडितानि रक्षांसि परुषा पर्वणा अति अतिक्र-
म्य ययिवान् गच्छन् शादेषु शातनीयेषु रक्षःसु अवगच्छति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

ए॒तं मृ॑जन्ति॒मर्ज्य॑मु॒पद्रो॑णे॒ष्वाय॑नः । प्र॒च॒क्रा॑णं॒मही॑रि॒पः ॥ ७ ॥

एतम् । मृजन्ति । मर्ज्यम् । उर्ष । द्रोणेषु । आयवः ।
प्रष्टच्चक्राणम् । मृहीः । इर्षः ॥ ७ ॥

आयवोमनुष्या ऋत्विजः एवं सोमं मर्ज्यं मार्जनीयं उपमृजन्ति निष्पीडयन्तीत्यर्थः ।
कुत्र द्रोणेषु द्रोणकलशेषु । कीदृशं महीरियः महान्त्यन्तानि प्रचक्राणं कुर्वाणं प्रशूतस-
साविणमित्यर्थः ॥ ७ ॥

भावस्त्वोत्रे गाणमारिमदेनाभिरूपकरणे मृज्यमानेसोमे एतमुत्पमित्येवा । सूत्रिर्वच-
एतमुत्पदशक्षिपो मृज्यमानः सहस्त्विति ।

सैपाष्टामी—

एतमुत्पदं दशक्षिपो मृजन्ति सप्तधीनयः । स्वायुधं मदिन्तमम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

एतम् । ऊँ इति । त्यम् । दश । क्षिपः । मृजन्ति । सप्त ।
धीनयः । सुष्टायुधम् । मदिन्तमम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

त्यं सं एतमु एतमेव सोमं दशक्षिपो दशांगुलयो मृजन्ति परिचरन्ति । सप्तधीनयः सप्त-
त्विजश्च ऋत्विजो गुत्तिभिर्मृजन्तीत्यर्थः । कीदृशमेतं स्वायुधं शोभनमायुधं मदिन्तमं मादपितृ-
तमं रक्षोहननसामर्थ्यमदर्शनाय स्वायुधशब्दश्रवणम् ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे पंचमोवर्गः ॥ ५ ॥

प्रतेसोतारइत्यष्टवं षोडशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । प्रतेइत्यनुक्रान्तं । गवोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

प्रतेसोतारं ओण्यो रसं मदाय घृष्वधे । सर्गे ननु स्येत्तशः ॥ १ ॥

प्र । ते । सोतारः । ओण्योः । रसम् । मदाय । घृष्वधे ।
सर्गः । न । त्कि । एतशः ॥ १ ॥

हे सोम से तव रसं सोतारः सोमाभिपवकर्तारः ओण्योः रसं तुषोपममेवत् दावापृथि-
व्योरसमुदकमिव अथवा ओण्योर्घावापृथिव्योर्मध्ये तयोः संबन्धिनंवा रसं पलावयन्तीतिथि-

पः । किमर्थं षृण्वये शत्रुवपणंशीलाय मदाय इन्द्रस्य मदाय अभिषवजनितः सोमः सर्गः सृष्टः
'एतशोन अश्वइव तकि मच्छति पात्रं प्रति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

ऋत्वा॒दक्ष॑स्य॒रथ्य॑म॒पोव॑सान॒मन्ध॑सा । गो॒पाम॑ण्वेषु॒सश्चि॑म ॥ २ ॥

ऋत्वा । दक्षस्य । रथ्यम् । अपः । वसानम् । अन्धसा ।

गोइसाम् । अण्वेषु । सश्चिमम् ॥ २ ॥

वषमभिषोवारः दक्षस्य वलस्य रथ्यं नेतारं अपउदकानि रसात् वसानं आच्छादयन्तं
मंधसा श्रयणात्नेन सहितं गोषां गवां सोतारं एवमुकलक्षणं सोमं ऋत्वा कर्मणा अण्वेषु अंगु-
लीषु सश्चिम संयोजयामः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

अ॒न॒स॒म॒प्सु॒दु॒ष्टरं॑सोमं॒प॒वित्रे॑ आसृ॒ज । पु॒नी॒ही॒न्द्रा॒य॒पात॑वे ॥ ३ ॥

अनसम् । अप्सु । दुष्टरम् । सोमम् । पवित्रे । आ ।

सृज । पुनीहि । इन्द्राय । पातवे ॥ ३ ॥

अनसं शत्रुभिरनामं अप्सवान्तरिक्षपाह्य वर्तमानमि विशेषः दुष्टरं अन्यैरभिप्रायं नहि
सोमं कश्चिदप्यतितरति ईदृशं सोमं पवित्रे दशापवित्रे आसृज पक्षिप । हे अश्वर्यो तवोच्य-
ते । इन्द्रापेन्द्रस्य पातवे पातुं पुनीहि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

प्र॒पु॒ना॒न॒स्य॑चे॒तसा॒सोमं॑प॒वित्रे॑ अ॒र्पति॑ । ऋत्वा॑स॒धस्थ॑मास॒दत् ॥ ४ ॥

प्र । पुनानस्य । चेतसा । सोमः । पवित्रे । अर्पति । ऋत्वा ।

सधस्थम् । आ । असदत् ॥ ४ ॥

चेतसा स्तुत्या पुनानस्य पूमानस्य अंशीभूतः सोमः पवित्रे दशापवित्रे अर्पति मच्छति ।
अथ पश्चात् ऋत्वा कर्मणा महानेनवा सधस्थं सहस्थानं द्रोणकलशे आसदत् आसीद्वि ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

प्रत्वानमोभिरिन्द्रवइन्द्रसोमाअसृक्षत । महेभरायकारिणः ॥ ५ ॥

प्र । त्वा । नमःइभिः । इन्द्रवः । इन्द्र । सोमाः । असृक्षत ।
महे । भराय । कारिणः ॥ ५ ॥

हे इन्द्र त्वा त्वां नमोभिर्नमस्कारोपलक्षितैः स्तोत्रैः अथवा अन्नैः सह इन्द्रवः सोमाः
प्रासृक्षत प्राप्नुवन्ति । किमर्थं महे महत्त्वे भराय संग्रामाय कीदृशाः कारिणो बलकरणशीलाः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

पुनानोरूपेअव्ययेविश्वाअर्पन्भिश्चिः । शूरोनगोपुंतिष्ठति ॥ ६ ॥

पुनानः । रूपे । अव्यये । विश्वाः । अर्पन् । अञ्जि ।
श्चिः । शूरः । न । गोपुं । तिष्ठति ॥ ६ ॥

अव्यये अविषये रूपे रूप्यमाणे वले पुनानः पूयमानो विश्वाः सर्वाः श्चिः शोभा-
अभ्यर्पन् अभिगच्छन् गोषु निमित्तास्तु शूरोन शूरइव सयथा संग्रामे तिष्ठति तद्वदसौ तिष्ठति
पात्रे ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

दिवोनसानुं पिप्युपी धारां सुतस्य वेधसः । वृथापवित्रे अर्पति ॥ ७ ॥

दिवः । न । सानुं । पिप्युपी । धारां । सुतस्य । वेधसः ।
वृथा । पवित्रे । अर्पति ॥ ७ ॥

दिवोन ध्रुलोकादन्तरिक्षादिय सानुं समुच्छ्रितमुदकं तद्यथा अधोनिपतति तद्वेधसोर्वि-
धातुः बलस्य कर्तुः सुवस्पाभिपुतस्य सोमस्य पिप्युपी आप्याययन्ती धारा वृथा अनापातेनैव
पवित्रे दशापवित्रे अर्पति गच्छति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

त्वंसोमविपश्चितं तनापुनान आयुषु । अन्योवारं विधावसि ॥ ८ ॥ ६ ॥

त्वम् । सोम । विपःश्चितम् । तना । पुनानः । आयुषु ।

अव्ययः । वारम् । वि । धावसि ॥ ८ ॥ ६ ॥

हे सोम त्वं विपश्चितं स्तोतारं आयुषु मनुष्येषु मध्ये रक्षसि । अथवा तृतीयार्थं द्वितीया । विपश्चिता अध्वर्युणा तना वस्त्रेण पुनानः पूयमानः अथवा विपश्चितमिन्द्रं प्रीणयितुं तना पुनानः सन् अन्योवारं अवेवांते विधावसि विविधं गच्छसि ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे षष्ठोवर्गः ॥ ६ ॥

प्रनिघ्नेनेवेत्यष्टर्चं सप्तदशं सूक्तं ऋष्यायाः पूर्ववत् । प्रनिघ्नेनेवेत्यनुक्तान्तं । गतोविनियोगः

तत्र प्रथमा-

प्रनिघ्नेनेवसिन्धवो घ्नन्तो वृत्राणि भूर्णयः । सोमा असृग्रमाशवः ॥ १ ॥

प्र । निघ्नेनेव । सिन्धवः । घ्नन्तः । वृत्राणि । भूर्णयः ।

सोमाः । असृग्रम् । आशवः ॥ १ ॥

निघ्नेन प्रवणेन देशने सिन्धवो नद्यश्च तथा वृत्राणि शत्रून् घ्नन्तो भूर्णयः क्षिप्रगमनाः । आशवोव्यासाः सोमाः प्रासुग्रं प्रगच्छन्ति द्रोणकलशं प्रति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

अग्निमुवानास इन्द्रवो वृष्टयः पृथिवीमिव । इन्द्रं सोमासो अक्षरन् ॥ २ ॥

अग्नि । सुवानासः । इन्द्रवः । वृष्टयः । पृथिवीम् इव ।

इन्द्रम् । सोमासः । अक्षरन् ॥ २ ॥

सुवानासः स्यमानाः इन्द्रवो द्रवरूपाः सोमासः सोमाः इन्द्रं प्रीणयितुं अग्न्यक्षरन् किमिव वृष्टयः पृथिवीमिव ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

अत्यूर्मिर्मत्सरोमदःसोमःपवित्रेअर्पति । विघ्नत्रक्षांसिदेव्युः ॥ ३ ॥

अतिऽऊर्मिः । मत्सरः । मदः । सोमः । पवित्रे । अर्पति ।
विघ्नन् । रक्षांसि । देव्युः ॥ ३ ॥

अत्यूर्मिः अतिक्रान्ता ऊर्मयोयस्मात् सअत्यूर्मिः अतिप्रवृद्धइत्यर्थः । मत्सरो मादनशी-
लो मदो मदात्मकः सोमः पवित्रे अर्पति गच्छति । किंकुर्वन् रक्षांसि विघ्नन् घातयन् देवयुर्वेदान्
कामयमानः अर्पतीति संबन्धः ॥ ३ ॥

पवित्रेष्ट्यां द्वितीयाज्यभागस्याकलशेष्विति याज्या । सूत्रितंच-आकलशेषुधावति पवित्रे-
परिषिच्यतइत्येके ।

सैषा चतुर्थी-

आकलशेषुधावतिपवित्रेपरिषिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषुवर्धते ॥ ४ ॥

आ । कलशेषु । धावति । पवित्रे । परि । सिच्यते ।
उक्थैः । यज्ञेषु । वर्धते ॥ ४ ॥

अयं सोमः कलशेषुधावति तदर्थं पवित्रे परिषिच्यते अध्वर्युभिः उक्थैः स्तोत्रैः यज्ञेषु
निमित्तेषु वर्धते प्रवृद्धोभवति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

अतित्रीसोमरोचनारोहन्नभ्राजसेदिवम् । इष्णन्सूर्यन्नचोदयः ॥ ५ ॥

अति । त्री । सोम । रोचना । रोहन् । न । भ्राजसे । दिवम् ।
इष्णन् । सूर्यम् । न । चोदयः ॥ ५ ॥

हे सोम त्व त्रीरोचना रोचनानि त्रीन् लोकान् अति अतिक्रम्य रोहन् उपरिस्थं दिवं
पुण्ड्रकं च भ्राजसे प्रकाशयसि । तथा इष्णन् गच्छन् सूर्येन सूर्यं च चोदयः चोदयसि प्रेरयसि ।
नशब्दश्चार्थः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

अभि विप्रां अनूपतमूर्धन्यज्ञस्य कारवः । दधाना चक्षसि प्रियम् ॥ ६ ॥
 अभि । विप्राः । अनूपत । मूर्धन् । यज्ञस्य । कारवः ।
 दधानाः । चक्षसि । प्रियम् ॥ ६ ॥

हे सोम त्वां अश्वनूपत अभिष्टुवन्ति विपामेधाविनः स्वोत्तारः । कुत्र यज्ञस्य मूर्धन् मूर्धनि शिरोवदुत्तमे अभिषवदिवसज्ञस्यर्थः । कीदृशास्ते कारवः कर्तारः परिचयायाः यागानुदात्तारोवा । चक्षसि द्रष्टरि सोमे प्रियं दधाना अश्वनूपतेति समन्वयः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

तमुत्वावाजिनं नरो धीमि विप्रा अवस्यवः । मृजन्ति देवतातये ॥ ७ ॥
 तम् । ऊँ इति । त्वा । वाजिनम् । नरः । धीमिः । विप्राः ।
 अवस्यवः । मृजन्ति । देवतातये ॥ ७ ॥

हे सोम तमु तमेव त्वा त्वां वाजिनमचवन्तं गमनवन्तं वानरोनेतारो विपामेधाविनः अध्वर्यादयः धीमिः कर्मभिर्भृजन्ति शोषयन्ति देवतातये यज्ञार्थं । किमिच्छवः अवस्यवः अन्नमिच्छवः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी-

मधोर्धारा मनुक्षरतीघ्रः सधस्यमासदः । चारुं क्रुताय पीतये ॥ ८ ॥ ७ ॥
 मधोः । धाराम् । अनुं । क्षर । तीघ्रः । सधस्यम् । आ ।
 असदः । चारुः । क्रुताय । पीतये ॥ ८ ॥ ७ ॥

हे सोम त्वं मधोर्मधुररसस्य धारामनुक्षर मवहन् तीघ्रः वीवरसः सध सधस्यं सधस्थानं अभिषवस्थानं पवित्रं वा आसदः आसीद । चारुः चरणशीलः सन् क्रुताय यज्ञार्थं पीतये देवाना पानाय ॥ ८ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे सामभोवर्गः ॥ ७ ॥

परिसुवानइति सवर्षं अष्टादशं सूक्तं । ऋष्याद्याः पूर्ववत् । परिसुवानः सप्तैत्यनुक्रान्तं । गवोविनियोगः ।

यः सोमो विश्वानि वार्यां वरणीयानि वसूनि धनानि स्तोतुर्हस्तयोरदधे करोति मय-
च्छतीत्यर्थः । मदेपु सर्वधाअसीति सशुष्मीत्युत्तरत्र संबन्धः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

यद्भमेरोदंसीमहीसंमानेरेवदोहते । मदेपुसर्वधाअसि ॥ ५ ॥

यः । इमे इति । रोदंसी इति । मही इति । सम् । मातराश्च ।
दोहते । मदेपु । सर्वधाः । असि ॥ ५ ॥

यः सोमः इमे मही महत्यौ रोदसी द्यावापृथिव्यौ सं दोहते उभयोः स्तारं परिगृह्णाती-
त्यर्थः । मातरेव यथा द्वे मातरौ एकोवत्सोदोहते तद्वत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

परिचोरोदंसीउभेसद्योवाजेभिरर्पति । मदेपुसर्वधाअसि ॥ ६ ॥

परि । यः । रोदंसी इति । उभे इति । सद्यः । वाजेभिः ।
अर्पति । मदेपु । सर्वधाः । असि ॥ ६ ॥

यः सोमः उभेरोदसो द्यावापृथिव्यौ सद्यस्तदानीमेव वाजेभिरनैः पर्यर्पति परिपच्छति
परिगत्य सोमाहुत्या द्यावापृथिव्यावन्नवत्यौ करोतीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

सशुष्मीकृत्लशेष्वापुंनानोअचिक्रदत् । मदेपुसर्वधाअसि ॥ ७ ॥ ८ ॥

सः । शुष्मी । कृत्लशेषु । आ । पुनानः । अचिक्रदत् ।
मदेपु । सर्वधाः । असि ॥ ७ ॥ ८ ॥

उक्तरीत्या महात् सप्तोमः शुष्मी बलवान् पुनानः पूयमानः सन् कृत्लशेषु द्रोणकृत्लशेषु आ
अचिक्रदत् शब्दं करोति । अत्र सर्वत्र मथोचितमुत्तरपादोनेयः ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

यत्सोमेति सप्तर्चमेकौनर्दिशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । यत्सोमेत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगे ।

तत्र प्रथमा—

यत्सोमच्चित्रमुक्थ्यं दिव्यं पार्थिवं वसुं । तन्नः पुनान आभर ॥ १ ॥

यत् । सोम । चित्रम् । उक्थ्यम् । दिव्यम् । पार्थिवम् ।

वसुं । तत् । नः । पुनानः । आ । भर ॥ १ ॥

हे सोम यच्चित्रं चायनीयं उक्थ्यं स्तुत्यं दिव्यं दिविभवं पार्थिवं पृथिवीसंबद्धं वसु
घनमस्ति तव नोस्मभ्यं पुनानः पूयमानः सन्नाभर आहर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

युवंहिस्थः स्वर्पती इन्द्रश्च सोमगोपती । ईशानापिप्यतं धियः ॥ २ ॥

युवम् । हि । स्थः । स्वर्पती इति स्वःऽपती । इन्द्रः । च ।

सोम । गोपती इति गोऽपती । ईशाना । पिप्यतम् । धियः ॥ २ ॥

हे सोम त्वमिन्द्रश्च युवंहि युवांसुलु स्वर्पती स्वर्गस्य स्वामिनौ स्थोभवथः । तथा गो-
पती गवांपालकौ ईशाना ईश्वरौ सन्तौ धियोस्मदीयानि कर्माणि पिप्यतं व्यापयतं ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वृषापुनान आयुपुंस्तनयन्नधिर्वाहिपि । हरिः सन्योनिमासदत् ॥ ३ ॥

वृषा । पुनानः । आयुपुं । स्तनयन् । अधि ।

वाहिपि । हरिः । सन् । योनिम् । आ । असदत् ॥ ३ ॥

वृषा कामानां वर्षकः सोमः आयुषु मनुष्येषु अध्वर्षादिषु पुनानः पूयमानः सन् स्तन-
यन् शब्दकुर्वन् अधिर्वाहिपि अधीति सप्तन्यर्थानुवादी आस्वीर्णे दर्भे हरिः हरितवर्णः सन् यो-
निं स्वकीय स्थानं आसदत् आसीदति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अवावशान्तधीतयो वृषभस्थाधिरेतसि । सूनोर्वत्सस्यं मातरं ॥ ४ ॥

अर्वावशन्त । धीतयः । वृषभस्य । अधि ।
रेतसि । सूनोः । वृत्तस्य । मात्रः ॥ ४ ॥

धीतयो धीयमानाः सोमाख्येन वत्सेन पीयमाना वसतीवर्यः । किन् व्यत्ययेनान्तोदात्तः ।
अधिरेतसि स्वकीयेसारे वृषभस्य वर्षकस्य सोमस्य सोमित्यर्थः अवावशन्त पुनः कामय-
न्ते सोममाप्यायितुं कामयन्ते इत्यर्थः । तदेवाह—सूनोः स्वपुत्रस्थानीयस्य वत्सस्य सोमस्य
मावरोनिर्मात्र्यः प्रवृद्धिकामा मावृस्थानीयाः अवावशन्तेतिसमन्वयः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

कुविहंपृष्यन्तीभ्यःपुनानो गर्भमादधत् । याःशुक्रं दुहते पर्यः ॥ ५ ॥

कुविह् । पृष्यन्तीभ्यः । पुनानः । गर्भम् ।

आदधत् । याः । शुक्रम् । दुहते । पर्यः ॥ ५ ॥

पृष्यन्तीभ्यः वृषणं सोममात्मनइच्छन्तीभ्यो वसतीवरीभ्यः पुनानः पूयमानो मिश्रय-
माणो गर्भं स्वगर्भस्थानीयं रसं कुविह् बहुमभूत् आदधत् करोवि । याः आपः शुक्रं द्वा-
पयो दुहते स्ववत्साय सोमाय ताभ्योगर्भमादधत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

उपशिक्षापत्स्थुषोमिषसुमार्धेद्विशत्रुषु । पवमानविद्वारयिम् ॥ ६ ॥

उप । शिक्ष । अपत्स्थुषः । मिषसम् । आ ।

धेहि । शत्रुषु । पवमान । विदाः । रयिम् ॥ ६ ॥

हे पवमानसोम उपशिक्ष त्वं समीपे कुरु । कान् अपत्स्थुषः अपक्रम्य स्थितान् अस्पद-
भिमतानित्यर्थः शत्रुष्वस्द्विरोधिषु मिषसं भर्ष आधेहि कुरु जनय । अस्माकं तेषां शत्रूणां
रथिं धनं विदाः विन्दति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

निशात्रोःसोमवृष्णंनिशुष्मंनिवयंस्तिर । दूरेवांसतोअन्तिवा ॥ ७ ॥ १ ॥

नि । शत्रोः । सोम । वृष्ण्यम् । नि । शुष्मम् ।

नि । वर्यः । तिर । दूरे । वा । सतः । अन्ति । वा ॥ ७ ॥ ९ ॥

हे अभिपूयमाणसोम त्वं शत्रोर्वृष्ण्यं वर्यकं बलं नितिर निपूर्वस्तिरतिनाशार्थः नाशय । तथा शत्रोः शुष्मं शोपकं तेजः नितिर तस्यैव वयोन्वच नितिर कीदृशस्य शत्रोः दूरे वास्तवः अस्मत्तोदूरे वर्तमानस्य अन्तिवा सतः अन्तिके वर्तमानस्य वा ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

प्रकविरिति सप्तर्चं विशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्वपत्र । प्रकविरित्यनुकान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र मथमा—

प्रकविर्देववीतयेव्योवारोन्निरर्पति । माह्वान्विश्वाअभिस्पृधः ॥ १॥

प्र । कविः । देवदेवीतये । अव्यः । वारोन्निः ।

अर्पति । सह्वान् । विश्वाः । अभि । स्पृधः ॥ १ ॥

कविर्मेधावी सोमो देववीतये देवानां पानाय अव्यः अवेर्वरिभिः वरिः दशापदित्रैः मार्पति प्रकर्षेणगच्छति । साह्वान् शम्भूणां सोढा सोमोविश्वाः स्पृधः सर्वाङ् संग्रामान् हिंसकान्वा अभिभवतीतिशेषः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

सहिष्णांजरितृभ्यआवाजुंगोमन्तुभिन्वति । पर्वमानःसहस्त्रिणाम् ॥ २ ॥

सः । हि । स्म । जरितृभ्यः । आ । वाजम् ।

गोमन्तम् । इन्वति । पर्वमानः । सहस्त्रिणाम् ॥ २ ॥

सहिष्णु सत्सद् पर्वमानः सोमोजगितृभ्यः स्तोत्रायः गोमन्तं बहुजिर्गोभिर्युक्तं सहस्रिणं सहस्रसंख्याकं वाजपक्षं आ अभिमूत्तमिन्वति व्यामोति प्रयच्छतीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

पग्विश्वान्चितंतामृशमेपवसेमृती । सनःसोमश्चयोविदः ॥ ३ ॥

परिं । विश्वानि । चेतसा । मृशसे । पवसे ।
मती । सः । नः । सोम । श्रवः । विदः ॥ ३ ॥

हे सोम त्वं चेतसा स्वकीयेनास्मदनुकूलेन चित्तेन विश्वानि सर्वाणि धनानि परिमृशसे
संप्रयच्छसीत्यर्थः । मती मत्यास्मात्स्तुत्या पवसे क्षरसि रसं । सत्वं हे सोम नोस्मभ्यं श्रवोन्नं
विदः देहि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अभ्यर्षवृहद्यशोमघवभ्योध्रुवरायिम् । इपंस्तोतृभ्यआमर ॥ ४ ॥

अग्नि । अर्ष । वृहत् । यशः । मघवत्तृभ्यः ।
ध्रुवम् । रायिम् । इपम् । स्तोतृभ्यः । आ । अर ॥ ४ ॥

हे सोम बृहद्यशो महर्षी कीर्तिं अभ्यर्षे अभिगमय । मघवभ्यो हविष्मभ्योस्मभ्यं ध्रुवं
रायि धनंचाभ्यर्षे । किंच इपमन्नं स्तोतृभ्योस्मभ्यमपराहर ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

त्वंराजेवसुमृतोगिरःसोमाविवेशिथ । पुनानोवह्नेअद्भुत ॥ ५ ॥

त्वम् । राजाऽइव । सुव्रतः । गिरः । सोम ।
आ । विवेशिथ । पुनानः । वह्ने । अद्भुत ॥ ५ ॥

हे सोम सुव्रत । सुकर्मा पुनानस्त्वं राजेव गिरोस्मदीयाः स्तुयीः आविवेशिथ आविशसि ।
हे वह्ने षोडः अद्भुत मह्यं सोम ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

सवह्निरप्सुदृष्टरोमृज्यमानोगमस्त्योः । सोमश्चमूपुसीदति ॥ ६ ॥

सः । वह्निः । अप्सु । दुस्तरः । मृज्यमानः ।
गमस्त्योः । सोमः । चमूपु । सीदति ॥ ६ ॥

ससोमो वह्निर्वोढा यज्ञादेः अप्स्वन्तरिक्षे वर्तमानो दुष्टरोदुःखेनान्यैस्तरणीयो मृज्यमानः
शोध्यमानो गभस्त्वोर्हस्तयोः एवंभूतःसन् सचमूपु पात्रेषु सीदति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

क्रीळुर्भस्वोनमंहयुःपवित्रंसोमगच्छसि । दधत्स्तोत्रेसुवीर्यम् ॥ ७ ॥ १० ॥

क्रीळुः । म्रवः । न । मंहयुः । पवित्रम् । सोम ।

गच्छसि । दधत् । स्तोत्रे । सुवीर्यम् ॥ ७ ॥ १० ॥

हे सोम क्रीळुः क्रीडनशीलस्त्वं मंहयुः मंहविदानकर्मा दानेच्छुः मस्वोन दानमिव पवित्रं
गच्छसि । किंकुर्वन् स्तोत्रे स्तुतिकर्त्रे सुवीर्यं शोभनवीर्यं दधत् प्रयच्छन् ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

एतेधावन्तीवि सप्तमेमेकविंशसंस्कृ ऋष्यायाः पूर्ववत् । एतेधावन्तीत्यनुकान्तं । गतोविनियोगः

तत्र मथमा—

एतेधावन्तीन्दवःसोमाइन्द्रायघृष्वयः । मत्सरासंस्वविदः ॥ १ ॥

एते । धावन्ति । इन्दवः । सोमाः । इन्द्राय ।

घृष्वयः । मत्सरासः । स्वःऽविदः ॥ १ ॥

एतेसोमा इन्द्राय धावन्ति गच्छन्ति । कीदृशाएते इन्दवः क्लृदयितारः दीहावा घृष्वयो
घर्षणशीलाः मत्सरासो मादयितारः स्वविदः स्वर्लोकस्य लंभयितारः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प्रवृण्वन्तोअभियुजःसुष्वपिवरिवोविदः । स्वयंस्तोत्रेर्वयस्कृतः ॥ २ ॥

१ प्रवृण्वन्तः । अभिऽयुजः । सुस्वये ।

वरिवःऽविदः । स्वयम् । स्तोत्रे । वयःऽस्कृतः ॥ २ ॥

प्रवृण्वन्तः सुवानं प्रकर्षेण संभजन्तः तथा अभियुजः अभियोगयितारः सुष्वये वृष्टु
अभिपवकर्त्रे वरिवोविदः वरिवइति धननाम तस्य लंभयितारः स्वयं स्तोत्रे वयस्त्वोन्नत्यकृ-
तारः एते धावन्तीति संबन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

वृथाक्रीळन्तइन्द्रवःसधस्थमभ्येकमित् । सिन्धोरुर्माव्यक्षरन् ॥ ३ ॥

वृथा । क्रीळन्तः । इन्द्रवः । सधस्थम् । अजि ।

एकम् । इत् । सिन्धोः । ऊर्मा । वि । अक्षरन् ॥ ३ ॥

वृथा अनायासेन क्रीळन्त इन्द्रवः सोमाः एकमित् एकमेव सधस्थं सहस्थानं द्रोणक-
 र्थावा अन्पक्षरन् इतिशेषः । सिन्धोरुर्मा वसन्तीवरीषु व्यक्षरन् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

एतेविश्वानिवार्यापवमानासआशत । द्वितानसप्तयोरथे ॥ ४ ॥

एते । विश्वानि । वार्या । पवमानासः ।

आशत । द्विताः । न । सप्तयः । रथे ॥ ४ ॥

एते सोमाः पवमानासः पूयमानाः विश्वानि वार्या वार्याणि वरणीयानि धनानि आशत
 व्यापुनन् । रथे द्विताः स्थापितानसप्तयः सप्तयोश्चाद्वे वे यथा रथमभिमतं देशं प्राप्नुवन्ति
 वद्वद्धनमस्माकं प्रायच्छन्तित्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

आस्मिन्पिशङ्गमिन्द्रवोदधातावेनमादिशे । योअस्मभ्यमरावा ॥ ५ ॥

आ । अस्मिन् । पिशङ्गम् । इन्द्रवः । दधाता । वेनम् ।

आदिशे । यः । अस्मभ्यम् । अरावा ॥ ५ ॥

हे इन्द्रवः सोमाः अस्मिन्पञ्चमाने पिशङ्गं बहुरूपं मणिमुकाद्विरण्पादिभेदेन नानारूपं वेनं
 कामयन्तं बहुविधकामं आदिशे अस्मभ्यमादेशनाय आदधात आयच्छत । योपजमानोस्म-
 भ्यं अरावा अदावृशब्दरहितः संपन्नः सन् मयच्छति मातृकामपवसत्तु ऋत्विग्भ्यः मयच्छति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

ऋमुनिरथ्यंनवंधधाताकेतमादिशे । शुक्ताःपंवध्वमर्णसा ॥ ६ ॥

ऋभुः । न । रथ्यम् । नवम् । दधात । केतम् ।

आ॒दिशे॑ । शु॒क्राः । प॒व॒ध्वम् । अ॒र्ण॑सा ॥ ६ ॥

ऋभुर्न ऋभुर्भासमानो रथस्वामीव सयथा रथ्यं रथस्य नेतारं नवं स्तुत्यं कुशलं सारथिनं अग्र आधत्ते तद्ददस्मदीयेस्मिन् आदिशे स्वामिनि केतं प्रज्ञानं दधात स्थापयद । हे सोमाः योस्मभ्यं प्रयच्छति तस्मिन्नित्यर्थः । हे सोमाः अर्णसा उदकेन शुक्राः दीयाः सवपवध्वं क्षरध्वम् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

ए॒त॒उ॒त्ये॒अ॒वी॒व॒श॒न्का॒ष्ठा॑वा॒जिनो॑अ॒क्रत॑ । स॒तः॒प्रा॒सा॒वि॒पु॒र्भ॒तिम् ॥ ७ ॥ ११ ॥

ए॒ते । उँ इति॑ । त्ये । अ॒वी॒व॒श॒न् । का॒ष्ठा॑म् । वा॒जिनः॑ ।

अ॒क्रत॑ । स॒तः । प्र । अ॒सा॒वि॒पुः । भ॒तिम् ॥ ७ ॥ ११ ॥

त्ये ते एतउ एतेषु सोमाः अवीवशन् कामयन्ते यज्ञं । कात्याय च वाजिनो बलव तोर्न बन्तोवा सोमाः काष्ठा अक्रत निवासस्थानं अकुर्वन् द्रोणकलशादुद्धृताग्रहानित्यर्थः । सतो यजमानस्य स्तोत्रुर्वा मति बुद्धिं स्तुतिंवा प्रासाविपुः प्रैरयन् ॥ ७ ॥

॥ इति पठस्याष्टमे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

एतेसोमास्तइति सप्तमं द्वाविंशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । एतेसोमासइत्यनुक्रान्तं । गदो विनियोगः ।

तत्र भथमा—

ए॒ते॒सो॒मा॒स॒आ॒श॒वो॒र॒था॑इ॒व॒प्र॒वा॒जिनं॑ । सर्गा॑ सृ॒ष्टा॒अ॒हे॒पत॑ ॥ १ ॥

ए॒ते । सो॒मा॒सः । आ॒श॒वः । र॒था॑ःइ॒व । प्र ।

वा॒जिनः॑ । सर्गाः॑ । सृ॒ष्टाः । अ॒हे॒पत॑ ॥ १ ॥

एते पूयमानाः सोमासः सोमाः मृष्टाः अश्वर्युणा आश्रयो दृगापवित्रादधोगमने शीमाः माहेपत महेपन्ते । शीमयमने दृष्टान्तद्वयं—आज्ञौ सृष्टाः शीमा रथाइव तथा उक्तदृक्षणसर्गा वाजिनइव वेजनवन्तोश्वाइव ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

एतेवाताहवोरवःपर्जन्यस्येववृष्टयः । अग्नेरिवभ्रमावृथा ॥ २ ॥

एते । वाताःऽइव । उरवः । पर्जन्यस्यऽइव ।

वृष्टयः । अग्नेःऽइव । भ्रमाः । वृथा ॥ २ ॥

एतेसोमा उरवो महान्तो वाताहव वायवइव वृथा अनायासेन व्यानश्रित्युत्तरव संबन्धीयं । अथवाध्याहारेण निःसरन्तीति योज्यं । तथा पर्जन्यस्य वृष्टयइव वर्षा यथा तथैव । किंच अग्नेरिव भ्रमाः भ्रमणाः ज्वालासंचाराइव ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

एतेपूताविपश्चितःसोमांसोदध्याशिरः । विषान्व्यानशुर्धियः ॥ ३ ॥

एते । पूताः । विपःऽचितः । सोमांसः ।

दधिऽआशिरः । विषा । वि । आनशुः । धियः ॥ ३ ॥

एते सोमांसः सोमाः पूताः शुद्धाः विपश्चितः मात्ताः दध्याशिरोदध्याश्रयणाः विषा मत्तानेन धियोस्मदोयानि कर्माणि व्यानशुः व्यामुवन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

एतेमृष्टाअमर्त्याःससृवांसोनराश्रमुः । इयंसन्तःपथोरजः ॥ ४ ॥

एते । मृष्टाः । अमर्त्याः । ससृवांसः ।

न । शश्रमुः । इयंसन्तः । पथः । रजः ॥ ४ ॥

एते सोमाः मृष्टाः दशापवित्रेण शोभिताः अमर्त्या अमरणधर्माणः ससृवांसो हविर्वानात्सारन्तः पथोमार्गान् रजोसोकांश्च इयंसन्तो गन्तुमिच्छन्तो न शश्रमुः न शाम्यन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

एतेपृष्ठानिरोदसोर्विप्रयन्तोव्यानशुः । उनेदमुत्तमंरजः ॥ ५ ॥

एते । पृष्ठानि । रोदसोः । विदप्रयन्तः । वि ।

आनशुः । उत । इदम् । उत्तमम् । रजः ॥ ५ ॥

एते सोमाः रोदसोर्यावापृथिव्योः पृष्ठानि विप्रयन्तो विविधं गच्छन्तो व्यानशुः व्यामुषन्ति । उतापिच इदमुत्तमं रजोद्युलोकं व्यानशुः आहुतिद्वारेणेतिभावः । रोदसोरित्यन्तारिक्षोभिप्रेतः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

तन्तुं तन्वानमुत्तममनुप्रवतं आशत । उतेदंमुत्तमाप्यम् ॥ ६ ॥

तन्तुम् । तन्वानम् । उत्तमम् । अनुं । प्रवतः ।

आशत । उत । इदम् । उत्तमाप्यम् ॥ ६ ॥

तन्तुं यज्ञं तन्वानं उत्तमं उत्कृष्टं सोमं अन्वाशत । उतापिच इदं कर्म अनेन सोमेन उत्तमाप्यं उत्तमीकृतं अथवा तन्तुं तन्वानं सोमं प्रवतः अघःस्थिताः सर्वाअन्वाशत । उतेदमुत्तमाप्यं रजोद्युलोकइत्यर्थः सोप्यन्वश्रुते पृथिव्याचान्तरिक्षेण चोत्तमीकृतमुत्तमाप्यम् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

तत्सोमपणिभ्युआवसुगव्यानिधारयः । तत्तन्तुमाचिक्रदः ॥ ७ ॥ १२ ॥

त्वम् । सोम । पणिभ्यः । आ । वसु । गव्यानि ।

धारयः । तत् । तन्तुम् । अचिक्रदः ॥ ७ ॥ १२ ॥

हेसोम वं पणिभ्योऽसुरेभ्योऽदुव्यकेभ्योवा सकाशात् गव्यानि गोहितानि षष्ठ्यस्तानि गोपृथानि वस्तुनि चेतिया आहत्य धारयोधारयसि । तथा तन्तुं यज्ञं प्रति तत् विस्तृतं यथाप्रवति तथा अचिक्रदः शब्दमकार्षीः ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

सोमाअसुप्रमिति सप्तर्षी त्रयोविंशं सूक्तं । ऋष्यायाः पूर्ववत् । सोमाअसुप्रमित्यनुकार्त्वात् । गतोविनिषोगः ।

तत्र प्रथमा-

सोमा॑असृ॒ग्रमा॒शवो॒मधो॒र्मद॑स्य॒धार॑र्या। अ॒भिवि॒श्वानि॒काव्या॑ ॥ १ ॥

सोमाः । असृग्रम् । आशवः । मधोः । मर्दस्य ।
धारर्या । अजि । विश्वानि । काव्या ॥ १ ॥

आशवः शीघ्राः सोमाः असृग्रं असृग्रं सृज्यन्ते मधोर्मधुरस्य मर्दस्य मर्दकरस्य धार-
या असृग्रमितिसंबन्धः । किंपति लब्धते-अमिलहीकृत्य विश्वानि सर्वाणि काव्या काव्या-
नि स्तोत्राणि प्रतिस्तोत्रसमयइत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

अ॒नु॒प्र॒त्नास॑आ॒यवः॒प॒दं॒न॒वी॒पो॒अ॒क्र॒मुः । रु॒चे॒ज॒न॒न्त॒सूर्य॑म् ॥ २ ॥

अनु । प्रत्नासः । आयवः । पदम् । नवीयः ।

अक्रमुः । रुचे । जनन्त । सूर्यम् ॥ २ ॥

प्रत्नासः पुराणाः केचिदाशवः शीघ्रगमनाः अश्वाः नवीयो नवतरं पदमन्वक्रमुः अनुक-
मन्ते । रूपकव्याहारेण सोमाःरूप्यन्ते रुचे दीप्तौ सूर्य जनन्त कुर्वन्ति दीपं कुर्वन्तीत्यर्थः । सोमा-
प्यापनेनहि चन्द्रोरोचते ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

आ॒प॒व॒मा॒न॒नो॒भरा॑र्यो॒अदा॑शु॒पो॒ग॒र्य॑म् । कृ॒धि॒प्र॒जाव॑ती॒रिपः॑ ॥ ३ ॥

आ । पवमान । नः । प्रर । अर्यः । अदाशुपः ।

गर्यम् । कृधि । प्रजावतीः । रिपः ॥ ३ ॥

हे पवमान सोम त्वं नोस्मक्यं अयं अरेः अदाशुपः अमयच्छतो मयं गृहं गृहोपल-
क्षितं धनं भाभर आहर । तथास्मक्यं प्रजावतीरिपश्च कृधि कुरु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

अ॒भिसो॑मा॒सआ॒यव॑प॒वन्ते॒मद्यं॑मर्द॑म् । अ॒भिको॑शं॒मधु॑भ्रुत॑म् ॥ ४ ॥

अ॒ग्नि । सोमा॑सः आ॒यवः॑ । पव॑न्ते । म॒घम् । म॒दम् ।

अ॒ग्नि । को॒शम् । म॒धुश्च॑तु॒तम् ॥ ४ ॥

आयवोगन्तारः सोमासः सोमाः मघं मदकरं मदं रसं अभिपवन्ते क्षरन्ति । तथा मधु-
श्चतं मधुस्त्राविणं कोशं । रसाधारेण कोशशब्देन तत्रामिथितो रसोत्क्षेपदे । तं अभिपवन्त इ-
तिशेषः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

सोमो॑अ॒र्पति॑ध॒र्णसि॑र्ध॒धानं॑इन्द्रि॒यंस॑म् । सु॒वीरो॑अ॒ग्निश॑स्ति॒ऽपाः ॥ ५ ॥

सोमः॑ । अ॒र्पति॑ । ध॒र्णासिः॑ । द॒धानः॑ । इन्द्रि॒यम् ।

स॑म् । सु॒वीरः॑ । अ॒ग्निश॑स्ति॒ऽपाः ॥ ५ ॥

सोमोअर्पति गच्छति । कीदृशः सः धर्णासिः धारकः जगता तथा इन्द्रियं रद्रियवर्षं
रसं दधानोधारयन् सुवीरः सुवीर्यः अग्निशस्तिपाः अग्निशस्तेः पाता अग्निरोहिता सतीरसव-
न्यर्षः । सोमपानं ब्रह्महत्यादिनिन्दामनुमार्ष्टति प्रसिद्धं ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

इन्द्रा॑पसोमपवसे॒देवेभ्यः॑स॒धमा॑र्यः । इन्द्रो॒वाजं॑सिपासति ॥ ६ ॥

इन्द्रा॑य । सोम॑ । प॒वसे॑ । दे॒वेभ्यः॑ । स॒धमा॑र्यः ।

इन्द्रो॑ इति । वाज॑म । । सि॒पास॑ति ॥ ६ ॥

हे सोम सधमापः सधमापेपन्नः सदहंस्त्वं इन्द्राय देवेभ्यधायेभ्यः पवसे इत्ये । हे
सादृशे सोम अन्वयं वाजपन्नं सिपासति दातुमिच्छति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी-

अ॒स्पृषी॑त्याम॒र्दाना॑मिन्द्रो॒वृत्रा॑प्य॒मृति॑ । ज॒पानं॑ज॒पनं॑च॒नु ॥ ७ ॥ ११ ॥

अ॒स्पृष॑ । पी॒त्या । म॒र्दाना॑म । इन्द्रोः॑ । वृ॒त्राणि॑ ।

अ॒मृति॑ । ज॒पानं॑ । ज॒पनं॑त् । च॒नु । नु ॥ ७ ॥ ११ ॥

मदानां मदकराणां मध्ये अतिशयेन मदकरं अस्य अमुं सोमं पीत्वा वृत्राणि शत्रून्
प्रतिगवः सन् इन्द्रो जघान हतवान् नु क्षिप्रं जघनच्च हन्तुचेदानीमिति ॥ ७ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे त्रयोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

सोमास इति समर्चं चतुर्विंशं सूक्तं असितो देवलोवाऋषिः गापत्रो छन्दः सोमो देवता प्र-
सोमास इत्यनुक्रान्तं । गतो विनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

प्रसोमासो अधन्विपुः पर्वमानास इन्द्रवः । श्रीणाना अप्सु मृञ्जत ॥ १ ॥

प्र । सोमासः अधन्विपुः । पर्वमानासः । इन्द्रवः ।

श्रीणानाः । अप्सु । मृञ्जत ॥ १ ॥

सोमासः सोमाः पर्वमानासः पूषमाना इन्द्रवो दीप्ताः सोमाः प्राधन्विपुः धन्वतिर्गविकर्मा
प्रगच्छन्ति । किंच श्रीणानाः गोभिः श्रयमाणाः अप्सु वसतो वरीपु च मृञ्जत मृग्यन्ते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अग्निगवो अधन्विपुरापो न प्रवतायुतीः । पुनाना इन्द्रमाशत ॥ २ ॥

अग्नि । गवः । अधन्विपुः । आपः । न । प्रवता । युतीः ।

पुनानाः । इन्द्रम् । आशत ॥ २ ॥

गवो गमनशीला इन्द्रवः अधन्विपुः अग्निगच्छन्ति दशापवित्रं । किमिव प्रवता प्र-
वणवता देशेन यन्वीर्यच्छन्त्य आपोन आपइव पश्चात्पुनाना इन्द्रं प्रीणयितुं आशत व्यामुवन्
आहुतिं प्रणाडचेन्द्रमेव वा व्यामुवन् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

प्रपर्वमानधन्वसि सोमेन्द्राय पातवे । नृभिर्यतो विनीयसे ॥ ३ ॥

प्र । पर्वमान । धन्वसि । सोम । इन्द्राय । पातवे ।

नृभिर्यतोः यतः । वि । नीयसे ॥ ३ ॥

हे पवमानसोम इन्द्रायेन्द्रस्य पातवे पानाय प्रधन्वसि प्रगच्छसि आहवनीयंपति हविर्धानात् । तदेवाह—नृभिर्नेतृभिर्कृत्विग्मर्यतो विनोतो विनीयसे हविर्धानात् । अथवा पवमान प्रधन्वसि पात्रं प्रति इन्द्रपानाय तदर्थं हविर्धानाद्विनीयसे ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

त्वंसोमनृमादनः पवस्व चर्षणीसहे । सस्त्रियो अनुमाद्यः ॥ २ ॥
त्वम् । सोम । नृमादनः । पवस्व । चर्षणीसहे ।
सस्त्रिः । यः । अनुमाद्यः ॥ ४ ॥

हे सोम त्वं नृमादनः नृणां मादयिवा त्वं चर्षणीसहे चर्षणयोमनुष्याद्वेष्टारः तेषां तपत्रिभविभ्रे इन्द्राय पवस्व क्षर । यस्त्वं सस्त्रिः शुद्धः अनुमाद्यः स्तुत्यः सपवस्वेति सप्तम्वयः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

इन्द्रोयदाद्रिभिः सुतः पवित्रं परिधावसि । अरुमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ ५ ॥
इन्द्रो इति । यत् । अद्रिभिः । सुतः । पवित्रम् ।
परिधावसि । अरम् । इन्द्रस्य । धाम्ने ॥ ५ ॥

हे इन्द्रो त्वं यद्यदा अद्रिभिर्मावभिः सुतोभिपुतः पवित्रं दशापवित्रं परिधावसि परियच्छसि । तदा इन्द्रस्य धाम्ने स्थानापाधारकाय उदराय वा अरं पर्याप्तिं भवसि ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

पवस्व वृत्रहन्तमोक्थेभिरनुमाद्यः । शुचिः पावकः अन्द्रुतः ॥ ६ ॥
पवस्व । वृत्रहन्तम् । उक्थेभिः ।
अनुमाद्यः । शुचिः । पावकः । अन्द्रुतः ॥ ६ ॥

हे वृत्रहन्तम शत्रूणां अविशयेन हन्तरिन्द्र त्वं पवस्व क्षर । कीदृशस्त्वं उक्थेभिः शस्त्रैः अनुमाद्यः स्तुत्यः शुचिः शुद्धः पावकः अल्पस्यशोधकः अन्द्रुतो महान् पवं महानुभावः पवस्व ॥ ६ ॥

हे पवमान सोम धिया कर्मणा अस्मद्भ्यापारेण अंगुल्यावा हितोष्ठःसन् कनिकन्द्वं श-
ब्दकुर्वन् योनिं स्थानं ग्रहं वा अभिविशेशितोपः । तदेवाह धर्मणा कर्मणा वायुं वायुसंश्रितं
पात्रमित्यर्थः । तदाविश प्रविश ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

संदेवैशोभनेष्टपां कविर्योनावधिप्रियः । वृत्रहा देववीर्तमः ॥ ३ ॥

सम् । देवैः । शोभते । ष्टपां । कविः । योनौ ।

अधि । प्रियः । वृत्रहा । देववीर्तमः ॥ ३ ॥

अयं सोमः संशोभते देवैः सह योनौ स्थाने स्वीये अधिष्ठितः वृषा कामानां वर्षकः
कविः क्रान्तपन्नः प्रियः प्रियभूतः सर्वेषां । यद्वा प्रीणयिता वृत्रहा वृत्रस्यहन्ता देववीर्तमः
अविशयेन देवान् कामयमानः एवं महानुभावः सोमः संशोभते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्था—

विश्वांरूपाण्याविशन्पुनानोयातिहर्यतः । यत्रामृतांसुआसते ॥४॥

विश्वा । रूपाणि । आविशन् । पुनानः ।

याति । हर्यतः । यत्र । अमृतांसः । आसते ॥ ४ ॥

विश्वा सर्वाणि रूपाणि आविशन् पुनानः पूषमानोहर्यतः कमनीयः हर्यगविकान्त्योः ।
ईदशोयाति गच्छति यत्रामृतांसः अमृतादेवा आसते तिष्ठति तं देशं याति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अरुपोजनयन्गिरःसोमःपवतआयुपक् । इन्द्रं गच्छन्कविक्रतुः ॥५॥

अरुपः । जनयन् । गिरः । सोमः । पवते ।

आयुपक् । इन्द्रम् । गच्छन् । कविक्रतुः ॥ ५ ॥

अरुप आरोचमानः सोमो गिरः शब्दान् जनयन् पवते क्षरति । किं कुर्वन् आयुपक्
अनुपकमिन्द्रं गच्छन् व्यामुवन् कविक्रतुः क्रान्तपन्नः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

आपवस्वमदिन्तमपवित्रंधारंयाकवे । अर्कस्य्योर्निमासदंम् ॥६॥१५॥

आ । पवस्व । मदिन्तम् । पवित्रंम् । धारंया ।

कवे । अर्कस्य्यं । योर्निम् । आसदंम् ॥ ६ ॥ १५ ॥

हे मदिन्तम मादयितुम कवे क्रान्तप्रज्ञ सोम त्वं पवित्रं अतिक्रम्य धारंया आपवस्व ।
किमर्थं अर्कस्यार्चनीपत्येन्द्रस्य योर्नि स्थानं आसदं प्राप्तुम् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

तममृक्षन्तेति पञ्चचं द्वितीयंस्कं दृष्ट्व्युतपुत्रस्य इध्मवाहनाप्रार्पं गायत्रं पवमानसो-
मदेवताकं । अनुक्रान्तं च-तममृक्षन्तेध्मवाहो दाढेच्युतइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

तममृक्षन्तवाजिनमपस्थे अदिते राधि । विप्रासो अण्व्याधिया ॥१॥

तम् । अमृक्षन्त । वाजिनम् । उपस्थे ।

अदिते । अधि । विप्रासः । अण्व्या । धिया ॥ १ ॥

तं वाजिनमश्वं अश्ववदायुं व्याप्तमित्यर्थः अदितेः पृथिव्याजपत्ये उत्संगे अधीति
समभ्यर्थांशुवादी । अमृक्षन्त शोधितवन्तः । के विप्रासो मेधाविनोऽध्वर्यादयः । केन साचनेन
अण्व्या अंगुल्या विद्या मन्त्रायां स्तुत्या वा अमृक्षन्त अथवा अण्व्या सक्षमया धिया अंगुत्येति
विशेष्यविशेषणभावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

तंगावो अभ्यनूपतसहस्रंधारमक्षितम् । इन्दुधुर्तारमादिवः ॥ २ ॥

तम् । गावः । अक्षि । अनुपत । सहस्रंधारम् ।

अक्षितम् । इन्दुम् । धुर्तारम् । आ । दिवः ॥ २ ॥

तं सोमं गावोगंभ्यः स्तुतयः अन्धनूपत अस्तुवन । कीदृशं वं सहस्रधारं बहुधारं अक्षितं
अक्षीणं इन्दुं दीवं दिवोद्युलोकस्य आधवारं सर्वतोधारकं सोमाधारत्वात् युलोकवासिनां सं-
स्थानस्य ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तवेधांमेधयांअह्यन्पर्वमानमधिद्यवि । धूर्णसिंभूरिधायसम् ॥ ३ ॥

तम् । वेधाम् । मेधयां । अह्यन् । पर्वमानम् ।

अधि । द्यवि । धूर्णसिम् । भूरिधायसम् ॥ ३ ॥

वेधां विधातारं पर्वमानं तं मेधया प्रज्ञया अस्य प्रहिन्वन्ति कं प्रति अधिद्यवि युलो-
कं प्रति । पुनः कीदृशं धूर्णसिं सर्वस्यधारकं भूरिधायसं बहूनां कर्तारं ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

तमस्यन्भुरिजोर्धियासंवसानंविस्वतः । पतिवाचोअदाभ्यम् ॥४॥

तम् । अह्यन् । भुरिजोः । धिया । समस्वसानम् ।

विस्वतः । पतिम् । वाचः । अदाभ्यम् ॥ ४ ॥

तं सोमं विस्वतः परिचरतः ऋत्विजोभुरिजोर्वाहोर्धिया अंगुल्या अस्य प्राहिन्वन् ।
कीदृशं वं संवसानं वसन्तं पात्रे । वाचः स्तुते.पतिं स्वामिनं अदाभ्यं अदंभनीयम् ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

तंसानावाधिजामयोहरिंहिन्वन्त्याद्रिभिः । हर्यंतभूरिचक्षसम् ॥५॥

तम् । सानौ । अधि । जामयः । हरिम् । हिन्वन्ति ।

अद्रिभिः । हर्यंतम् । भूरिचक्षसम् ॥ ५ ॥

तं सोमं हरिं हरितवर्णं सानापथि समुच्छ्रितदेशे अधीति सामन्पथानुवादी जामयोर्गुत्तयः
हिन्वन्ति भेरयन्ति अधिपुण्वत्यद्रिभिर्वाभिः । कीदृशं हर्मतं कमनीयं भूरिचक्षसं बहुद्वारं ॥५॥

अथ षष्ठी-

तंत्वां हिन्वन्ति वेधसः पर्वमान गिरावृधम् । इन्द्रो विन्द्राय मत्सुरम् ॥ ६ ॥ १६ ॥

तम् । त्वा । हिन्वन्ति । वेधसः । पर्वमान ।

गिरावृधम् । इन्द्रो इति । इन्द्राय । मत्सुरम् ॥ ६ ॥ १६ ॥

हे पर्वमानसोम उक्तगुणविशिष्टं तं त्वा त्वां हिन्वन्ति घेरयन्ति कस्यै इन्द्राय के वेधसो-
विधातारकृत्विजः । कीदृशं त्वां गिरावृधं स्तुत्या वर्धमानं इदं दीप्तं सारूपं वा मत्सरं मद-
करं ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

एषकविरिति प्लुचं वृत्तीयं सूक्तं नृमेधनाम्नांगिरसस्वार्थं गायत्रं सौम्यं । एषकविर्भृ-
मेधस्यनुकान्तं । उक्तो विनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

एषकविरुत्तिष्ठतः पवित्रे अधितो शते । पुनानोन्नन्नपस्त्रिधः ॥ १ ॥

एषः । कविः । अग्निः स्तुतः । पवित्रे । अधि ।

तोशते । पुनानः । घ्नन् । अपं । स्त्रिधः ॥ १ ॥

एषसोमः कविर्मेधावी अग्निपुवः अग्निः स्तुतः पवित्रेऽग्निं दशापवित्रमतीत्य तोशते ।
पयसि तोशतिर्बध्नुर्मा तथापि हनने गतिसद्भावाद्गन् गतिमात्रेवर्तते गच्छतीत्यर्थः । अधवा
पवित्रेऽग्निं कृष्णाग्निने तोशते हन्यते पीडयत्यर्थः । किंकुर्वन् पुनानः पूषमानः स्त्रिधः
शत्रून्पघ्नन् अपमयन् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

एष इन्द्राय वायवे स्वर्जित्पारिपिच्यते । पवित्रे दक्षसाधनः ॥ २ ॥

एषः । इन्द्राय । वायवे । स्वःऽजित् । परि ।

सिच्यते । पवित्रे । दक्षसाधनः ॥ २ ॥

एषसोमः स्वर्जित् स्वर्गस्य सर्वस्य वा जेता सोम इन्द्राय वायवेच पवित्रे परिधिष्यते ।
कीदृश एषदक्षसाधनः चण्डकारी ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

एषनृभिर्विनीयतेदिवोमूर्धावृषासुतः । सोमोवनेषुविश्ववित् ॥ ३ ॥

एषः । नृभिः । वि । नीयते । दिवः । मूर्धा ।

वृषा । सुतः । सोमः । वनेषु । विश्ववित् ॥ ३ ॥

. एषसोमो नृभिः 'कर्मनेतृभिः ऋत्विग्भिर्विनीयते विविधं नीयते । एष कीदृशः दिवोपु-
लोकस्य मूर्धा शिरोवत्प्रधानभूतः वृषा अभिमववर्षकः सुतोभिपुतः । कुत्र नीयते वनेषु वननी-
येषु पात्रेषु वनसंभूतद्रुमविकारेषुवा पात्रेषु । विश्ववित् सर्वज्ञएषइति समन्वयः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

एषगुण्युरंचिक्रदत्पवमानोहिरण्ययुः । इन्दुःसत्राजिदस्तृतः ॥ ४ ॥

एषः । गुण्युः । अचिक्रदत् । पवमानः ।

हिरण्ययुः । इन्दुः । सत्राजित् । अस्तृतः ॥ ४ ॥

एषसोमः पवमानः पूयमानः अचिक्रदत् शब्दकरोति । कथंभूतःसन् गुण्युः अस्माकं गा-
इच्छन् हिरण्ययुः धनमिच्छन् इन्दुर्दिवःसन् सत्राजित् महतः शत्रोरसुरादेर्जेता अस्तृतः स्वयम-
न्यैराहंस्यश्चसन् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

एषसूर्येणहासतेपवमानोअधिद्यवि । पवित्रेमत्सुरोमदः ॥ ५ ॥

एषः । सूर्येण । हासते । पवमानः । अधि ।

द्यवि । पवित्रे । मत्सुरः । मदः ॥ ५ ॥

एषपवमानः पूयमानः सोमः सूर्येण देवेन अधिद्यवि पुलोकेन्तारिक्षे पवित्रे हासते परि-
त्यज्यते मत्सुरो मदकरः मदः सोमः यद्यप्यभ्वर्ग्युहस्तादृशापवित्रे परित्यज्यते सोमः तथापि

अन्तरिक्षे सूर्येण पवित्रेत्यज्यतइति भावना वीर्यवत्वाय । सत्त्वप्यन्यदेवेषु सोमसत्तावणे सूर्यस्य
कःप्रसंगइति नवाच्यं सूर्यरश्मिभिरेव सोमस्याप्यायनाव ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

ए॒प॒शु॒ष्मि॒सि॒ष्य॒द॒द॒न्त॒रि॒क्षे॒ष्ट॒पा॒ह॒रिः॑ । पु॒ना॒न॒इ॒न्द्रु॒रि॒न्द्र॒मा ॥६॥१७॥

ए॒प॒ः । शु॒ष्मी । अ॒सि॒ष्य॒दत् । अ॒न्त॒रि॒क्षे । ष्ट॒पा ।

ह॒रिः । पु॒ना॒नः । इ॒न्द्रुः । इ॒न्द्र॒म् । आ ॥ ६ ॥ १७ ॥

ए॒प॒शु॒ष्मी ब॒ल॒वा॒त्सो॒मो॒न्त॒रि॒क्षे द॒शा॒प॒वि॒त्रे अ॒सि॒ष्य॒दत् स्प॒न्द॒ते । की॒दृ॒श॒प॒पः ष्ट॒पा वर्ष॒को-
ह॒रि॒ह॒रि॒त्त॒वर्णः पु॒ना॒नः पू॒ष॒मा॒न॒इ॒न्द्रु॒र्दी॒ति॒श्च इ॒न्द्र॒मा इ॒न्द्रं॑ चा॒भि॒ग॒च्छ॒ती॒ति॒शेषः॑ । आ॒इ॒ति॒चा॒र्थे ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

ए॒प॒वा॒जी॒ति ष॒ल्ल॒चं च॒तु॒र्थं सू॒क्तं पि॒प॒मे॒ध॒स्या॒र्षं गा॒य॒त्रं सौ॒म्यं । ए॒प॒वा॒जी॒पि॒प॒मे॒ध॒स्य॒नु॒का-
न्तं । ग॒तो॒वि॒नि॒मो॒गः ।

तत्र प्रथमा—

ए॒प॒वा॒जी॒हि॒तो॒नृ॒भिर्वि॒श्व॒वि॒न्म॒न॒स॒स्पतिः॑ । अ॒व्यो॒वारं॑ वि॒धा॒वति ॥ १ ॥

ए॒प॒ः । वा॒जी । हि॒तः । नृ॒भिः । वि॒श्व॒वित् । म॒न॒सः ।

प॒तिः । अ॒व्यः । वा॒रंम् । वि । धा॒वति ॥ १ ॥

ए॒प॒सो॒मो वा॒जी ग॒म॒न॒शी॒लो नृ॒भिः हि॒तः अ॒प्य॒युं॒भिः पा॒वे॒नि॒हितः॑ वि॒श्व॒वित् स॒र्ष॒तः म॒-
न॒सः स्तो॒त्र॒स्य प॒तिः स्वामी । अथ॒वा सो॒म॒स्प॒म॒नो॒भि॒मानि॒त्वात् म॒न॒सः स्वामि॒त्वं । च॒न्द्र॒मा म॒-
नो॒भू॒त्वा हृ॒दयं॑ प्रा॒वि॒श॒र्दि॒ति॒श्रुतेः॑ । वा॒दृ॒शो॒नी अ॒व्यो॒वारं अ॒वे॒वां॒तं द॒शा॒प॒वि॒त्रं वि॒धा॒वति दि॒-
वि॒धे ग॒च्छति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

ए॒प॒प॒वि॒त्रे॒अ॒क्ष॒र॒त्तो॒मो॒टि॒वे॒भ्यः॑ सु॒तः । वि॒श्वा॒धा॒मा॒न्या॒वि॒शान् ॥ २ ॥

ए॒पः । प॒वित्रे॑ । अ॒क्षर॑त् । सोमः॑ । दे॒वेभ्यः॑ । सु॒तः ।
वि॒श्वो॑ । धा॒मानि॑ । आ॒इवि॒शन् ॥ २ ॥

एपसोमो देवेभ्यो देवार्थं सुतोभिपुत्रः सन् पवित्रे अक्षरत् स्रवति । विश्वा सर्वाणि धामानि
देवशरीराणि आविशन् पविशन् प्रवेष्टुमित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ए॒पदे॒वः शु॒भाय॑तेधि॒योना॒वम॑र्त्यः । वृ॒त्रहा॑दे॒ववी॑र्तमः ॥ ३ ॥

ए॒पः । दे॒वः । शु॒भाय॑ते । आ॒धि । यो॒नौ ।
अ॒म॒र्त्यः । वृ॒त्रहा॑ । दे॒ववी॑र्तमः ॥ ३ ॥

एपसोमो देवः शुभायते शोभाते कुत्र अधियोनी स्वीये स्थाने । कीदृश एपः अमर्त्यः अमर-
णधर्मा वृत्रहा शत्रुहन्ता देवयोतमो विशेषेण देवानां कामयिता ॥ ३ ॥

अथ चतुर्था—

ए॒पवृ॒षा क॒र्निक॑दद्दशभि॒र्जा॒मिभि॑र्यतः । अ॒भिद्रो॑णानिधावति ॥ ४ ॥

ए॒पः । वृ॒षा । क॒र्निक॑दत् । द॒शभिः॑ । जा॒मिभिः॑ ।
य॒तः । अ॒भि । द्रो॑णानि । धा॒वति ॥ ४ ॥

एपसोमः वृषा वर्षिता कामानां कर्निकदत् श दं कुर्वन् दशभिर्जामिभिरंगुलिभिः यतोपुत्रो
द्रोणानि द्रुममयानि पात्राण्यभिधावति अभिगच्छति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

ए॒पसूर्य॑मरो॒च्चय॑त्पर्व॒मानो॒ विच॑र्षणिः । वि॒श्वधा॒मानि॑ वि॒श्ववि॑त् ॥ ५ ॥

ए॒पः । सूर्य॑म् । अ॒ग्रे॒च्च॑यत् । पर्व॒मानः ।
वि॒श्च॑र्षणिः । वि॒श्वो॑ । धा॒मानि॑ । वि॒श्ववृ॑द्वित् ॥ ५ ॥

एपसोमः सूर्यमरोचयत् रोचयति स्वरसेन । पर्वमानः पूषमानो विचर्षणिः सर्वस्य द्रष्टा
विश्ववित् सर्ववित् । नरेवन्तं सूर्यं किन्तु विश्वा सर्वाणि धामानि तेजःस्थानानि रोचयति ॥ ५ ॥

अथ पृथी-

ए॒पशु॒भ्यदा॑भ्यः सोमः पुना॒नो अ॑र्पति । दे॒वावी॑रघशंसहा ॥ ६ ॥ १८ ॥

ए॒पः । शु॒ष्मी । अदा॑भ्यः । सोमः । पुना॒नः ।

अ॒र्पति॑ । दे॒वः अ॒वीः । अ॒घशंस॑हा ॥ ६ ॥ १८ ॥

ए॒पसोमः शु॒ष्मी बल॑वात् अदा॒भ्यः अदं॑गनीयः पुना॒नः पू॒षमा॑नः अर्पति गच्छति दे॒वावी॑रघशंसहा अघात् शंसतीत्यघशंसास्तेषां हन्ता ॥ ६ ॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमेऽष्टशोवर्गः ॥ १८ ॥

मास्येति प्लूचं पंचमं सूक्तं ऋषेधस्यांगिरस्यार्षं गापत्रं पवमानसोमदेवताकं । अनु॒क्रम्य॑तेच-प्रास्य ऋषेधइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

प्रा॒स्य॒धारा॑ अक्षर॒न्वृष्णाः॑ सु॒तस्यो॑जसा । दे॒वाँ अनु॑प्र॒भूप॑तः ॥ १ ॥

प्र । अ॒स्य । धा॑राः । अ॒क्षर॑न् । वृष्णाः । सु॒तस्य॑ ।

ओ॒जसा॑ । दे॒वान् । अनु॑ । प्र॒भूप॑तः ॥ १ ॥

अस्य सोमस्य वृष्णोवर्षकस्य सुतस्याग्निपुतस्य देवाननु प्रभूपतः प्रभवितुमिच्छतः ओजसा स्ववीर्षेण धाराः प्राक्षरन् प्रकर्षेण क्षरन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

सर्षि॑मृ॒जन्ति॒ वेध॑सो॒ गृण॑न्त॒ कार॒वो गि॑रा । ज्योति॑र्ज॒ज्ञान॑मु॒क्थ्यम् ॥ २ ॥

सर्षि॑म् । मृ॒जन्ति॑ । वेध॑सः । गृण॑न्तः । कार॒वः ।

गि॑रा । ज्योति॑ः । ज॒ज्ञान॑म् । उ॒क्थ्य॑म् ॥ २ ॥

सर्षिं अश्वस्थानीयं सर्पणस्वभावं वा सोमं मृजन्ति शोधयन्ति । के गृणन्तः स्तुवन्तः वेधसोविधावारः कारवः कर्मकर्तारः अध्वर्यादयो गिरा स्तुत्या साधनेन । कीदृशं सर्षिं ज्योतिर्ज्ञानं सोमं जज्ञानं जायमानं प्रवृद्धमित्यर्थः । अथवा ज्योगिरिर्जायमानं । अप्यं वै ज्योतिर्यत्तोमइति श्रुतेः । उक्थ्यं स्तुत्यं ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

सुपहासोमतानितेपुनानायप्रभुवसो । वर्धासमुद्रमुक्थ्यम् ॥ ३ ॥

सु०सहा । सो०म । तानि । ते । पुना०नाय । प्र०भुवसो
इति प्रभु०वसो । वर्ध । समु०द्रम् । उ०क्थ्यम् ॥ ३ ॥

हे सोम प्रभुवसो प्रभूतधन पुनानाय पूयमानस्य ते नव तानि तेजांसि सुपहा शोभना-
नि भावुकानि । यस्मादेवं तस्मात् सप्रदं समुद्रसदृशं द्रोणकलशं उक्थ्यं स्तुत्यं तं वर्ध वर्धय
य रसेन ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

विश्ववस्तुनिंसंजयन्पवंस्वसोमधारया । इनुद्वेषींसिसृध्यक् ॥ ४ ॥

विश्वा । वस्तु०नि । सं०जयन् । प०वंस्व । सो०म ।
धार०या । इ०नु । द्वेषी०ंसि । स०ध्यक् ॥ ४ ॥

हे सोम विश्वा सर्वाणि वस्तुनि अस्मदर्थं संजयन् पवस्व क्षर । धारया द्वेषींसि द्वेष्या-
णि सर्वाणि सध्यक् सहेव इनु मेरय इरदेशंपति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

रक्षसुनोअररूपःस्वनात्समस्यकस्यचित् । निदोयत्रंमुमुच्चहे ॥ ५ ॥

रक्ष । सु । नः । अ०ररूपः । स्व०नात् । स०मस्य ।
क०स्य । चि०त् । नि०दः । य०त्रं । मु०मुच्चहे ॥ ५ ॥

हे सोम नोस्मान् तु हृद् रक्ष पात्य । कस्मात् अररूपः अदानुः स्वनात् शब्दात् निदा-
त्स्मात् किमेकस्पादानशीलस्य न समस्य सर्वस्य योरित तस्य नवम्य कस्यचित् क्वचन अमु-
षमित्यर्थः । नकेवटमदानुः स्वनात् किमहि कस्यचित् कम्पापि निदो निदकात् रक्ष । यत्र
मुमुष्महे यस्मिन् रक्षणेसति वर्षं मुकाप्रवेम तेन रक्षणेन रक्षयेति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

इन्द्रोपार्थिवं रयिं दिव्यं पवस्व धारया । द्युमन्तं शुष्ममाभर ॥ ६ ॥ ११ ॥

आ । इन्द्रो इति । पार्थिवम् । रयिम् । दिव्यम् । पवस्व ।

धारया । द्युमन्तम् । शुष्मम् । आ । भर ॥ ६ ॥ ११ ॥

हे इन्द्रो क्लियमान सोम त्वं धारया आपवस्व स्ववंतः क्षर । पार्थिवं दिव्यं च रयिं धनं द्युमन्तं दीतिमन्तं शुष्मं बलं चाभर आहरास्मभ्यं ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे एकोनविंशोवर्गः ॥ ११ ॥

मधाराइति पठ्यं षष्ठं सूक्तं विन्दुनाम्न आंगिरसस्वार्पणाय पवमानसोमदेवताकं । प-
धारो विन्दुरित्यनुक्रमणिका । गवो विनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

मधारा अस्य शुष्मिणो वृथा पवित्रे अक्षरन् । पुनानो वाचं मिष्यति ॥ १ ॥

प्र । धाराः । अस्य । शुष्मिणः । वृथा । पवित्रे ।

अक्षरन् । पुनानः । वाचम् । मिष्यति ॥ १ ॥

शुष्मिणोपलवतोस्य सोमस्य धाराः पवित्रे दशापवित्रे वृथा अपयत्वेन प्राक्षरन् सवन्ति ।
तदानीं पुनानः पूषमानः सोमो वाचं स्तुतिं स्वीयं ध्वनिं वा इष्यति प्रेरयति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

इन्द्रुर्हि यानः सोतृभिर्मृज्यमानः कनिक्कदत् । इयति वसुभिर्द्वियम् ॥ २ ॥

इन्द्रुः । हियानः । सोतृभिः । मृज्यमानः ।

कनिक्कदत् । इयति । वसुम् । द्वियम् ॥ २ ॥

अयमिन्द्रुर्हीनः सोमो हियानः प्रेषमाणोऽपियमाणः केः सोतृभिर्कृत्विग्भिः पश्चाद्दशा-
पवित्रे मृज्यमानः शोष्यमानः कनिक्कदत् शब्दं कुर्वन् इन्द्रियमिन्द्रस्य संपन्नित्वं इन्द्रियमपि
करं यशुं शब्दमिष्यति प्रेरयति ग्रहणसमये ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आनःशुष्मंनृपाह्यंवीरवन्तंपुरुस्पृहम् । पवस्वसोमधारया ॥ ३ ॥

आ । नः । शुष्मम् । नृससह्यम् । वीरवन्तम् ।

पुरुस्पृहम् । पवस्व । सोम । धारया ॥ ३ ॥

हे सोम त्वं धारया आपवस्व । किं शुष्मं बलं । कीदृशं नृपाह्यं मृणामस्मद्विरोधितानामभिमायुक्तं वीरवन्तं पुत्रोपेतं पुरुस्पृहं बहुभिः स्पृहणीयं नोस्माकं शुष्ममापवस्व एतस्पृहान्नाय पवस्वेत्यर्थः । रसावावेत्तति होमद्वारा तत्सिद्धे शुष्मं पवस्वेत्युपचर्यते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्था—

प्रसोमोअतिधारयापवमानोअसिष्यदत् । अग्निद्रोणान्यासदम् ॥ ४ ॥

प्र । सोमः । अति । धारया । पवमानः ।

असिष्यदत् । अग्नि । द्रोणानि । आसदम् ॥ ४ ॥

अयं पवमानः सोमोधारया अति अतिक्रम्य दशापवित्रं प्रासिष्यदत् मस्यन्दते । किमर्थं द्रोणानि द्रोणकलशादीनि अग्न्यासदं आसादनाय ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अप्सुत्वामधुमत्तमंहरिंहिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्द्रविन्द्रायपीतये ॥ ५ ॥

अप्सु । त्वा । मधुमत्तमम् । हरिम् ।

हिन्वन्ति । अद्रिभिः । इन्द्रो इति । इन्द्राय । पीतये ॥ ५ ॥

हे इन्द्रो सोम अप्सु वसतीवरीषुदकेषु मधुमत्तमं अतिशयेन मधुमन्तं हरिं हस्तिवर्णं त्वा त्वां अद्रिभिरभिषवग्नावभिर्हिन्वन्ति भेरयन्ति । किमर्थं इन्द्रायेन्द्रस्य पीतये पानाय ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

सूनोतामधुमत्तमंसोममिन्द्रायवज्रिणे । चारुंशर्धायमत्सरम् ॥ ६ ॥ २० ॥

सुनोर्त्तं । मधुमत्क्षतमम् । सोमम् । इन्द्राय ।

वृज्जिणो । चारुम् । शर्धाय । मत्सरम् ॥ ६ ॥ २० ॥

हे ऋत्विजोपूर्यं मधुमत्क्षतं मधुरसोपेतं सोमं इन्द्राय वृज्जिणे वज्रयुक्ताय ह्यनोत सुनुव । पुनःकोदशं चारुं चरणीयं मत्सरं मदकरं शर्धायास्माकं वलाय इन्द्रस्य पात्राय च सोमं सुनु-
वेतिज्ञो यजमानः स्वीयान् ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे विंशोवर्गः ॥ २० ॥

प्रसोमासइति पञ्चमं सप्तमं सूक्तं राहूगणस्य गोतमस्यार्थं सौम्यं गायत्रं । प्रसोमासो गो-
तमवत्यनुकान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

प्रसोमासः स्वाध्यः १ः पर्वमानासो अक्रमुः । रयिं कृण्वन्ति चेतनम् ॥ १ ॥

प्र । सोमासः । सु३ आ॒ध्यः । पर्वमानासः ।

अक्रमुः । रयिम् । कृण्वन्ति । चेतनम् ॥ १ ॥

प्राक्रमुः प्रापच्छन्ति कलशंपति । केसोमासः सोमाः । कीदृशाः स्वाध्यः सुध्यानाः सु-
कर्माणो वा पर्वमानासः पूषमानाः चेतनं प्रज्ञापनं रयिं धनं कृण्वन्ति कुर्वन्त्यस्माकम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दिवस्पृथिव्या अधिभवेन्दोद्युम्नवर्धनः । भवावाजानांपतिः ॥ २ ॥

दिवः । पृथिव्याः । अधि । भवं । इन्द्रो इति ।

द्युम्नवर्धनः । भवं । वाजानाम् । पतिः ॥ २ ॥

हे इन्द्रो वाजानाम्जानांपतिः स्वामी त्वं दिवोद्युलोकस्य पृथिव्या भूलोकस्य अधि पुत्र-
वर्धनो द्योतमानस्य हिरण्यदितक्षणाधनस्य वर्धयिता भव अस्माकं लोकद्वये यद् द्युम्नमस्ति
तस्य वर्धयिता भवात्मस्यमित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तुभ्यंवातां अग्निप्रियस्तुभ्यंमर्षन्ति सिन्धवः । सोमवर्धन्ति ते महः ॥ ३ ॥

तुभ्यम् । वाताः । अग्निप्रियः । तुभ्यम् ।

अर्षन्ति । सिन्धवः । सोमं । वर्धन्ति । ते । महः ॥ ३ ॥

हे सोम तुभ्यं त्वदर्थं वाता वायवः अभिप्रियोभितर्षयितारो भवन्ति । तथा सिन्धवः स्पन्दमाना नद्यः तुभ्यं अर्षन्ति गच्छन्ति अभिपूयमाणस्य तवाप्यायनायैवं कुर्वन्तीत्यर्थः । तजग्रये अमी ते तव महो महत्वं वर्धन्ति वर्धयन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्था—

आप्यायस्वसमेतुते विश्वतः सोमवृष्ण्यम् । भवावाजस्यसंगथे ॥४॥

आ । प्यायस्व । सम् । एतु । ते । विश्वतः ।

सोम । वृष्ण्यम् । भवं । वाजस्य । समुद्गथे ॥ ४ ॥

हे सोम त्वं वायुभिरग्निश्चाप्यायस्व मवृद्धो भव । ते त्वां विश्वतो वृष्ण्यं वर्षयोग्यं वर्णसमेतु संगच्छतां । संगथे संग्रामे वाजस्यान्वस्य प्रापको भव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तुभ्यं गावो घृतं पयो वभ्रो दुदुहे अक्षितम् । वर्षिष्ठे अधिसान्वि ॥ ५ ॥

तुभ्यम् । गावः । घृतम् । पयः । वभ्रो इति ।

दुदुहे । अक्षितम् । वर्षिष्ठे । आर्ध । सान्वि ॥ ५ ॥

हे प्रभो यन्मवर्णं सोम तुभ्यं त्वदर्थं गावो घृतं पयश्च अक्षितं अक्षीर्णं दुदुहे दुहते वर्षिष्ठे मवृद्धे अधिसान्वि समुच्छ्रिते मदेगे स्थिताय तुभ्यं ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

स्वायुधस्य ते सतो मुपनस्य पते वयम् । इन्द्रो सखित्वमुश्मसि ॥६॥२१॥

सुह्रुआयुधस्य । ते । सतः । मुपनस्य । पते ।

वयम् । इन्द्रो इति । सखित्वम् । उश्मसि ॥ ६ ॥ २१ ॥

हे भुवनस्य भूतजातस्य पते स्वामिन् पालक सोम । सोमस्य जगदाप्यायकत्वं तत्स्वामित्वं । हे इन्द्रो सोम वयं अनुष्ठातारः स्वायुधस्य ते वव सतः सतित्वमुभसि कामयामहे ॥६॥

॥ इति पष्ठस्याष्टमे एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥

प्रसोमासइति पल्लवमष्टमं सूक्तं आत्रेयस्य श्यावाश्वस्यार्थं गापत्रं सौम्यं । अनुक्रम्यते-
च-प्रसोमासःश्यावाश्वइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

प्रसोमासोमदच्युतःश्रवसेनोमघोनः । सुताविदथेअक्रमुः ॥ १ ॥

प्र । सोमासः । मदच्युतः । श्रवसे । नः ।

मघोनः । सुताः । विदथे । अक्रमुः ॥ १ ॥

सोमासः सोमा मदच्युतो मदसाविणः सुताअभिषुताः सन्तो विदथे यन्ने मघोनो ह-
विष्मतो नोस्मान् श्रवसे अन्नाय कीर्तयेवा प्राक्रमुः प्रगच्छन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

आदीञ्चितस्ययोषणोहरिंहिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्द्रुमिन्द्रायपीतये ॥ २ ॥

आत् । ईम् । चितस्य । योषणः । हरिम् । हिन्वन्ति ।

अद्रिभिः । इद्म् । इन्द्राय । पीतये ॥ २ ॥

आत् अपिच ईं एनं हरिं हरितवर्णं सोमं चितस्य ऋषेयोषणोमुत्प अद्रिभिर्द्रिभिः
हिन्वन्ति पेरयन्ति । किमर्थं इन्द्रुं दीर्घं सोमं इन्द्राय इन्द्रस्य पीतये पानाय ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

आदीहंसोयथागुणंविश्वस्यावीवशन्मतिम् । अत्योनगोर्गिरज्यते ॥ ३ ॥

आत् । हुम् । हंसः । यथा । गुणम् । विश्वस्य ।

अवीवशात् । मतिम् । अत्यः । न । गोर्गिः । अज्यते ॥ ३ ॥

आत् अपिच ईमयं सोमो हंसो यथा गर्णं जनसंधं स्वगतिविशेषेण स्वनेन वा प्रवि-
शति तद्वद्विश्वस्य सर्वस्य स्तोतृजनस्य मतिं स्तुतिं बुद्धिं वा अवीवशत् वशं नयति । सव
सोमः अत्योन अश्वइव गोभिर्गव्यैरुदकैर्वा अज्यते सिच्यते स्निग्धीक्रियते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

उभेसोमावचाकशन्मृगोनत्तुोअर्पसि । सीदन्नुतस्ययोनिमा ॥४॥

उभे इति । सोम । अवचाकशत् । मृगः । न ।

तुक्तः । अर्पसि । सीदन् । ऋतस्य । योनिम् । आ ॥ ४ ॥

हे सोम उभेद्यावापृथिव्यौ अवचाकशत् पश्यतिकर्मेदं पश्यन् मृगोन मृगइव तक्तो-
गव्यैः पयआदिभिर्मिश्रितःसन् । दग्ना वनकीत्यादौ तथा दृष्टत्वात् । अर्पसि गच्छसि च । किं
कुर्वन् ऋतस्य यज्ञस्य योनिं स्थानं आसीदन् आश्रयन् गच्छसि यज्ञसाधनाय गच्छसी-
त्यर्थः ॥ ४ ॥

• अथ पञ्चमी-

अभिगावोअनूपत्योपाजारमिवप्रियम् । अगन्नाजिंयथाहितम् ॥५॥

अभि । गावः । अनूपत् । योपा । जारमइद्व ।

प्रियम् । अगन् । आजिम् । यथा । हितम् ॥ ५ ॥

हे सोम त्वां गावः शब्दाः अज्यनूपत् अभिदुवन्ति । योपा प्रियं जारमिव सा यथा वं
स्वौवि तद्वत् । असोमः आजिं गंतव्यं हितं मित्रमिव तं यथा अन्यः अगन् स्वहिताय गच्छ-
ति तद्वत् । अथवा हितं धनमापकत्वेन हितकरं वा आजिं शूरइव अयमागच्छति पात्रं ॥५॥

अथ षष्ठी-

अस्मेधेहिद्युमद्यशोमघर्वभ्यश्चमस्यंच । सनिमेधामुत्श्रवः ॥६॥२२॥

अस्मे इति । धेहि । द्युमत् । यशः । मघर्वत्भ्यः ।

च । मस्यं । च । सनिम् । मेधाम् । उत् । श्रवः ॥ ६ ॥ २२ ॥

हे सोम अस्मे अस्मभ्यं घुमत् दीतिमत् यशोचं धेहि देहि । कीदृशेष्योस्मभ्यं मघ-
वद्भ्यश्च हविर्लक्षणानवद्भ्यश्च मह्यं च स्तुतिकर्त्रेण । अथवा मह्यमस्मभ्यमित्यर्थः । अस्मे म-
घवद्भ्यश्च मह्यं वेति तेषामेवाशंसनाभेदादुभयत्र च शब्दोयुक्तः । किंच सति धनं मेघां प्रज्ञां
जनापिच श्रवः कीर्तिं च धेहि ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

प्रसोमासइति प्लूचं नवमं सूक्तं त्रितस्यार्थं गायत्रं पवमानसोमदेवतार्कं । प्रसोमासस्त्रि-
तइत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र पथमा—

प्रसोमांसोविपश्चितोपांनयन्त्यूर्मयः । वनानिमहिपाईव ॥ १ ॥

प्र । सोमांसः । विपःश्चितः । अपाम् । न ।

यन्ति । ऊर्मयः । वनानि । महिपाःईव ॥ १ ॥

विपश्चितोमेधाविनः सोमांसः सोमाः प्रनयन्ति प्रगच्छन्ति पात्राणिमति । किमिव अपा-
मूर्मयः न । वेयथा सन्ततमुद्भवन्ति तद्वत् । बाहुल्येअयं दृष्टान्तः । दर्शतो ममनेदृष्टान्तान्तरमभि-
धीयते—वनानि महिपाः प्रद्धा घृगाइव । अथवा स्वाश्रयाव प्रपवने प्रयसोदृष्टान्तः द्वितीयस्तु
दशापवित्रादघः प्रवेशे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अमिद्रोणानिवृश्रवःशुक्राकृतस्पृधारया । वाजुंगोमन्तमक्षरन् ॥ २ ॥

अमि । द्रोणानि । वृश्रवः । शुक्राः । कृतस्य ।

धारया । वाजम् । गोमन्तम् । अक्षरन् ॥ २ ॥

अग्नि क्षस्तीविशेषः । उपसर्गश्रुतेरुचितक्रियाप्याहारः । मति द्रोणानि द्रोणकलशान् पय-
पि द्रोणकलशपकण्डव तथापि तत्पापान्यादितरेपिपात्रा द्रोणाइत्युच्यन्ते अथवैकस्मिन्नेव पूजा-
र्थं बहुवचनं । के वृश्रवो यश्रुवर्णाः सोमाः शुक्रादीनाः । केन प्रकारेण कृतस्याघृतस्य धारया धा-
राकारेण । किंच वाजमन्तं गोमन्तं बहुगोयुक्तं अक्षरन् क्षरन्ति अस्माकं अधवैकमेववाक्यं उ-
क्तविधाः सोमाः द्रोणान् प्रत्यक्षरन् धारया किंकुर्वन्तो गोमन्तं वाजं पयच्छन्तइत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

सुताइन्द्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः । सोमाअर्पन्तिविष्णवे ॥ ३ ॥

सुताः । इन्द्राय । वायवे । वरुणाय ।

मरुत्भ्यः । सोमाः । अर्पन्ति । विष्णवे ॥ ३ ॥

सुता अभिपुताः सोमाः इन्द्राय इन्द्रार्थं वायवेच वरुणायच मरुद्भ्यश्च विष्णवेच एषामर्थं अर्पन्ति गच्छन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

तिस्रोवाचउदीरतेगावोमिमन्तिधेनवः । हरिरितिकर्निक्रदत् ॥ ४ ॥

तिस्रः । वाचः । उत् । ईरते । गावः । मिमन्ति ।

धेनवः । हरिः । एति । कर्निक्रदत् ॥ ४ ॥

तिस्रोवाचः ऋगादिभेदेन त्रिविधास्तुविरुदीरते मोहमयन्ति ऋविजः । धेनवः आशिरणमीणयिन्योगावः मिमन्ति शब्दयन्ति दोहार्थं । हरिर्हरितवणंश्च सोमः कर्निक्रदच्छब्दं कुर्वन्नेति गच्छति कदशं ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

अग्निब्रह्मीरनूपतयुहीऋतस्यमातरः । मर्मृज्यन्तेदिवःशिशुमापा ॥

अग्नि । ब्रह्मीः । अनूपत् । युहीः । ऋतस्य ।

मातरः । मर्मृज्यन्ते । दिवः । शिशुम् ॥ ५ ॥

ब्रह्मीर्ब्रह्मणोपेरिताः यज्ञोर्महन्त्यः यज्ञस्त्विमहन्त्याम ऋतस्य यज्ञस्य मातरोनिर्मात्यः स्तुतयोश्चनूपन स्तुवन्ति । किं दिवोद्युदेवतायाः गिरुं गिरुस्त्वानीयं सोमं तमेव मर्मृज्यन्ते मर्मृज्यन्ति । तृतीयस्त्वामिदोदिवि सोमआसीदित्यादिभ्युतेः । युगिरुत्वं तस्य ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

रायःसमुद्राँश्चतुरोस्मभ्यँसोमविश्वतः । आपवस्वसहस्रिणः ॥ ६ ॥ २३ ॥

रायः । समुद्रान् । चतुरः । अस्मभ्यम् । सोम ।

विश्वतः । आ । पवस्व । सहस्रिणः ॥ ६ ॥ २३ ॥

रापो धनस्य संवन्धिनः चतुरः समुद्रान् धनपूर्णांनित्यर्थः तादृशानसमुद्रामस्मभ्यमर्था-
य हे सोम विश्वतः सर्वतः आपवस्व । तथा सहस्रिणः अपरिमितान्कामानापवस्व आयच्छ ।
चतुःसमुद्रस्यधनविशेषमाप्तेः तन्मध्यगवभूमित्वामित्त्वमन्तरेणासंभवाच्चतुःसमुद्रमुद्रितभूमंडल-
त्वामित्वमेवाशास्ते यजमानः ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे त्रयोविंशोवर्गः ॥ २३ ॥

प्रसुवानइति पल्लवं दशमं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । प्रसुवानइत्यनुकान्तं । गतोविनि-
योगः ।

तत्र पथमा-

प्रसुवानोधारयातनेन्दुर्हिन्वानोअर्पति । रुजदृह्णाव्योर्जसा ॥ १ ॥

प्र । सुवानः । धारया । तना । इन्दुः । हिन्वानः ।

अर्पति । रुजत् । दृह्णा । वि । ओर्जसा ॥ १ ॥

इंद्रः सोमः सुवानः स्यमानः हिन्वानोध्वमुंजा मेघमाणो धारया तना पवित्रं प्रांषंति
गच्छति । अथ प्रत्यशेषोच्यते दृह्णा दृहान्यपि शत्रुपुराणि ओजसा बलेन विरुजत् विरुज-
ति विश्लघयति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

सुतइन्द्रापवापवेवरुणापमरुभ्यः । सोमोअर्पतिविष्णवे ॥ २ ॥

सुतः । इन्द्राय । वापवे । वरुणाय ।

मरुत्भ्यः । सोमः । अर्पति । विष्णवे ॥ २ ॥

अयं सुतोभिपुतः सोम इन्द्रायर्धं अर्पति गच्छति इन्द्राय वायवे वरुणाय मरुद्भ्यम्
विष्णवेच अर्पति गच्छति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वृषाणं वृषभिर्वृतं सुन्वन्ति सोममद्रिभिः । दुहन्ति शकर्मनापयः ॥ ३ ॥

वृषाणम् । वृषद्भिः । यतम् । सुन्वति । सोमम् ।

अद्रिद्भिः । दुहन्ति । शकर्मना । पयः ॥ ३ ॥

वृषाणं स्तसेकारं यतं नियतं सोमं वृषभीरसस्यवर्षकैरद्रिभिर्ग्रीवभिः सुन्वन्ति शकर्म-
ना कर्मणा दुहंषध्वर्यादयः पयः सोमरसं । सोमं पयोदुहन्तीति द्विकर्मकोपम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

भुवन्नितस्य मज्यो भुवदिन्द्राय मत्सरः । संरूपैरज्यते हरिः ॥ ४ ॥

भुवत् । नितस्यं । मज्यः । भुवत् । इन्द्राय ।

मत्सरः । सम् । रूपैः । अज्यते । हरिः ॥ ४ ॥

नितस्य स्रग्दृष्टकृपेः सोयं मत्सरो मदकरः सोमो मज्यो भुवत् शुद्धो भवति तस्य या-
गार्थं शेषपानार्थं च तथा इन्द्रापेन्द्रपानाय मज्यो भुवत् रूपै रूपकैश्च क्षीरादिभिर्हरिर्हरितवर्णः
सोमः समज्यते ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

अभीमृतस्य विष्टपं दुहते पृश्निमातरः । चारुप्रियतमं हविः ॥ ५ ॥

अभि । इम् । ऋतस्यं । विष्टपम् । दुहते ।

पृश्निमातरः । चारुं । प्रियतमम् । हविः ॥ ५ ॥

इमेनं सोमं ऋतस्य विष्टपं स्थानं यत्तात्रयमित्यर्थः तादृशं पृश्निमातरो मरुतोभिर्दुहते ।
किंपियतमिन्द्रादीनां हविर्होमसाधनं चारु रमणीयं सोमं मरुतेरितवृष्ट्या सोमवृद्धेस्त्वदी-
गृत्वं ॥ ५ ॥

अथ पष्ठी-

समेनमहुताद्मागिरोअर्पन्तिससुतः । धेनूर्वाश्रोअवीवशत् ॥६॥२४॥

सम् । ए॒न॒म् । अ॒हु॒ताः । इ॒माः । गि॒रः । अ॒र्प॒न्ति॒ ।

स॒सु॒तः । धे॒नूः । वा॒श्रः । अ॒वी॒व॒श॒त् ॥ ६ ॥ २४ ॥

समर्पन्ति संगच्छन्ते एनं सोमं अहुता अकुटिलागिरोस्मदीयाःस्तुतयः ससुतः सरत्यः
वाश्र धेनूः प्रीणयिष्यः स्तुवीर्वाश्रः शब्दयन् अवीवशत् कामयते सोमः ॥ ६ ॥

॥ इति पठस्याष्टमे चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

आनइति षड्ब्रह्मकेकादशं सूक्तं आंगिरसस्य मभूवसोरार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं ।
अनुक्रान्तंच-आनःपवस्वमभूवत्पुरिति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

आनःपवस्वधारयापवमानरयिंपृथुम् । ययज्योतिर्विदासिनः ॥१॥

आ । नः । प॒व॒स्व । धा॒र॒या । प॒व॒मा॒न । र॒यि॒म् ।

पृ॒थु॒म् । य॒या । ज्यो॒तिः । वि॒दा॒सि॒ । नः ॥ १ ॥

हे पवमानसोम त्वं धारया नोस्माकं आपवस्व सयंतः सर । किं रयिं वनं पृथुं रिस्तीर्ण
या धारया ज्योतिर्द्योतमानं यज्ञं स्वर्गवा विदासि तंभ्रपति नोस्माकं ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

इन्दोसमुद्रमीह्युपवस्वविश्वमेजय । रायोधुर्तानुओर्जसा ॥ २॥

इ॒न्दो इ॒ति । स॒मु॒द्र॒मि॒ह्य॒ । उ॒प॒व॒स्व । वि॒श्व॒मे॒ज॒य॒ । प॒व॒स्व॒ ।

वि॒श्व॒मि॒ह्य॒ । रा॒यः । धु॒र्ता॒ । नुः । ओ॒र्ज॒सा ॥ २ ॥

हे इन्दो सोम हे समुद्रमीह्य समुद्रमिह्युदकनाम इतिर्यानिर्विकर्मा उदकपेरक तथा हे
विश्वमेजय विश्वस्य सर्वस्यास्मच्छत्रोः कंपयितः सोम त्वं ओजसा तदीयेन वटेन नोस्मयं
रायो धनस्य पदां धारकः पवस्व भवेत्ययं । अत्र यद्यप्युदकपेरसर्वरात्रुकंपने संबोधनात्-
गंदन्वाद्देशपगने तथापि यजमानस्यानेसिनेइति रायो धर्तृत्ववदायास्ये इतिमन्त्रये ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

त्वयावीरेणवीरवोभिष्यामपृतन्यतः । क्षराणोअभिवाच्यम् ॥ ३ ॥

त्वया । वीरेण । वीरइवः । अभि । स्याम ।

पृतन्यतः । क्षरं । नः । अभि । वाच्यम् ॥ ३ ॥

हे वीरवो वीरवन् सोम वीरेण त्वया साधनेन पृतन्यतः संग्राममिच्छतः शत्रून्भिष्याम
अभिभवेम अतो नोस्माकं वाच्यं वरणीयं धनमभिक्षर अभिगमयेत्यर्थः । अथवा वरणीयं सो-
माख्यं धनं क्षर एवस्य ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

प्रवाज्भिन्दुरिष्यतिसिपासन्वाजसाऋषिः । वृताविदानआयुधा ॥४॥

प्र । वाजम् । इन्दुः । इष्यति । सिपासन् । वाजइसाः ।

ऋषिः । वृता । विदानः । आयुधा ॥ ४ ॥

सोमः वाजमन्नं प्रेष्यति प्रेरयति यजमानेभ्यः । किंकुर्वन् सिपासन् यजमानान् संग्र-
मिच्छन् ईदृशइन्दुर्वाजसाः अन्नस्य दाता ऋषिः सर्वस्यद्रष्टा वृता वृतानि कर्माणि आयुधानि
च विदानोजानन् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

तंगीभिर्वाचमीद्भुयंपुनान्वासयामसि । सोमंजनस्यगोपतिम् ॥५॥

तम् । गीःभिः । वाचम्इद्भुयम् । पुनानम् ।

वासयामसि । सोमम् । जनस्य । गोपतिम् ॥ ५ ॥

वं सोमं गीभिः स्तुतिभिः स्त्रीवीतिशेषः । किंच वाचमीद्वयं वाचःप्रेरपितारं पुनानं पुपमानं
वं सोमं वासयामसि वासयामः श्रयणद्रव्यैः । कीदृशं सोमं जनस्य गोपतिं गवां पाळकं यद्वे-
कमेववाक्यं उक्तविशेषणविशिष्टं सोमं स्तुतिभिर्वासयामइति । माधवस्तु—वाचमितिपृथक्पदं
विदन्वर्कृता वाक्यद्वयं चकार ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

विश्वोयस्यव्रतेजनोदाधारधर्मणस्पतेः । पुनानस्यप्रभूवसोः ॥६॥२५॥

विश्वः । यस्य । व्रते । जनः । दाधार । धर्मणः ।

पतेः । पुनानस्य । प्रभूवसोः ॥ ६ ॥ २५ ॥

विश्वः सर्वो जनो मनुष्यो यजमानः यस्य सोमस्य व्रते कर्मणि दाधार धारयति मन-
इतिशेषः । कीदृशस्य यस्य धर्मणः कर्मणः पतेः पालकस्य पुनानस्य पूमानस्य प्रभूवसोः
प्रभूवधनस्य ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे पंचविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

असर्जातिप्लवचं द्वादशं स्रक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । असर्जातिप्लवचं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

असर्जिरथ्योयथापवित्रेचम्बोःसुतः । कार्मन्वाजीन्यक्रमीत् ॥१॥

असर्जि । रथ्यः । यथा । पवित्रे । चम्बोः । सुतः ।

कार्मन् । वाजी । नि । अक्रमीत् ॥ १ ॥

रथ्योपथा रथसंबन्धीअश्वद्वयस्यथा विसृज्यते तद्वत् चम्बोरधिपवणफलकयोः सु-
तोभिपुतः सोमः असर्जि सृष्टोभूत् पवित्रे । तथा भूतोवाजी वेजनवान् सोमाख्योश्वः कार्मन्-
न् कार्मन्मुद्धं इतरेतरवर्षणात् अत्र देवानामाकर्षणवति यज्ञाख्ये संग्रामे न्यक्रमीत् नितरां
कामयति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

सवह्निःसोमजागृविःपर्वस्वदेववीरति । अभिकोशंमधुश्चुतम् ॥२॥

सः । वह्निः । सोम । जागृविः । पर्वस्व । देवः ।

अति । अजि । कोशम् । मधुश्चुतम् ॥ २ ॥

हे सोम सवह्निर्वाहकः जागृविर्जागरूको देववाँदेवकामस्त्वं मधुभुवं मधुसाविकोशं
दशापवित्रमतिक्रम्यातिपवस्व द्रोणकलशं मति क्षर ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

सनोज्योतीषिपूर्व्यपर्वमानुविरोचय । ऋत्वेदक्षापनोहिनु ॥ ३ ॥

सः । नः । ज्योतीषि । पूर्व्य । पर्वमान । वि ।

रोचय । ऋत्वे । दक्षाय । नः । हिनु ॥ ३ ॥

हे पूर्व्य पुराण पर्वमान सोम सत्त्वं नोस्माकं ज्योतीषि दिव्यानि स्थानानि विरोचय प्रकाशय । किंच ऋत्वे कर्मणे यागाय दक्षाय बलाय बलप्रदाय यागायवा नोस्मान् हिनु प्रेरय ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी-

शुभ्रमानऋतायुभिर्मृज्यमानोगभस्त्योः । पवतेवारैरुव्यये ॥ ४ ॥

शुभ्रमानः । ऋतायुभिः । मृज्यमानः ।

गभस्त्योः । पवते । वारैः । उव्यये ॥ ४ ॥

ऋतायुभिः यज्ञकामैः ऋत्विग्भिः शुभ्रमानोऽलंक्रियमाणः तेषामेव गभस्त्योर्हस्तयोर्ष्वपमानः सोमः अव्यये अविमये वारि बाले दशापवित्रे पवते पूयते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी-

सविश्वादाशुपेवसुसोमोदिव्यानिपार्थिवा । पर्वतामान्तरिक्ष्या ॥ ५ ॥

सः । विश्वा । दाशुपे । वसु । सोमः । दिव्यानि ।

पार्थिवा । पर्वताम् । आ । अन्तरिक्ष्या ॥ ५ ॥

सोभिपूयमाणः सोमोदाशुपे हविर्दाने विश्वा सर्वाणि वसु वस्तुनि धनानि आपवता प्रपच्छतु । विश्वानीत्युक्तस्य विवरणं शिष्टं । दिव्यानि दिविभवानि पार्थिवा पृथिवीसंबन्धीनि अन्तरिक्ष्या अन्तरिक्षेभवानिच पवता ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

आदिवस्पृष्टमंश्वयुर्गव्यपुःसोमरोदसि । वीरपुःशंसस्पते ॥ ६ ॥ २६ ॥

आ । द्विः । पृष्ठम् । अश्व॒द्युः । गव्य॒द्युः ।

सोम । रोह॒सि । वी॒र॒द्युः । श॒व॒सः । प॒ते ॥ ६ ॥ २६ ॥

हे सोम त्वं स्वोत्तूणां अश्वयुरश्वमिच्छन् गव्यमुर्गाइच्छन् वीरयुः पुत्रानिच्छन् द्विः
पृष्ठं घुलोकमारोहसि आहुतिद्वारा हे शवसस्पते अन्नस्यपाठक ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे पङ्क्तिशोवर्गः ॥ २६ ॥

ससुतइति पल्लवं त्रयोदशं सूक्तं रतूगणस्यार्पं गायत्रं सौम्यं अनुक्रम्यतेच-सद्युवोरह-
गणइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा-

ससु॒त॒पी॒तये॒ष्टपा॒सोमं॒प॒वित्रे॑अ॒र्पति॑ । वि॒घ्न॒व॒क्षांसि॑दे॒व्युः ॥ १ ॥

सः । सु॒तः । पी॒तये॑ । ष्ट॒पा । सोमः॑ । प॒वित्रे॑ ।

अ॒र्पति॑ । वि॒घ्न॒न् । र॒क्षांसि॑ । दे॒व॒द्युः ॥ १ ॥

सः सोमः पीतये इन्द्रादिप्रानाय सुतोभिपुत्रो वृषा वर्षणः सन् पवित्रे अर्पति गच्छति ।
किंकुर्वन् रक्षासि विघ्नन् देवयुदैवकामः सइत्यन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया-

सप॒वित्रे॑वि॒चक्ष॒णो॒हरि॑र॒र्पति॑ध॒र्ण॒सिः । अ॒भियो॑नि॒कनि॑क॒दत् ॥ २ ॥

सः । प॒वित्रे॑ । वि॒च॒क्ष॒णः । हरिः॑ । अ॒र्पति॑ ।

ध॒र्ण॒सिः । अ॒भि॒ । योनि॑म् । कनि॒क॒दत् ॥ २ ॥

ससोमो विचक्षणः पशपतिकर्म एतद् सर्वस्यददा हरिर्हरिदवर्णः सोमो धर्णसिः सर्वस्य
धारकः पवित्रे अर्पति गच्छति पश्चात् कनिकदत् शब्दकुर्वन् योनिं स्थानं द्रोणकच्छामभि
गच्छति ॥ २ ॥

अथ तृतीया-

सवा॒जिरो॑च॒नादिव॒पर्व॑मानो॒विधा॑वति । र॒सो॒हावा॑रं॒म॒व्यय॑म् ॥ ३ ॥

सः । वा॒जी । रो॒चना । दि॒वः । पर्व॑मानः । वि ।

धा॒वति । र॒क्षः६हा । वारं॑म् । अ॒व्यय॑म् ॥ ३ ॥

सवाजी वेजनवानश्वस्थानीयोदिवः स्वर्गस्य रोचना रोचकः पवमानः पूयमानो विधा-
वति । कीदृशः रक्षोहा रक्षोहन्ता अव्ययं वारं दशापविषमतीत्य च धावति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

स॒त्रित॑स्याधि॒सानं॑वि॒पर्व॑मानोअरोचयत् । जा॒मिभिः॑सूर्य॑सह ॥१॥

सः । त्रित॑स्य । अधि॑ । सानं॑वि । पर्व॑मानः ।

अ॒रोच॑यत् । जा॒मिभिः॑ । सूर्य॑म् । सह ॥ ४ ॥

ससोमत्तितस्य महयैः अधिसानवि समुच्छ्रिते यज्ञे । अधीति सप्तम्यर्थानुवादी । पवमानः
पूयमानः जामिभिः प्रवृद्धैः बन्धुभूतैर्वा स्वतेजोभिः सह सहितःसन् सूर्यमरोचयत् प्रकाशित-
वान् ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

स॒ष्ट॒त्रहा॑ष्टपां॒सुतो॑वरि॒वोवि॑ददांभ्यः । सोमो॒वाज॑मिवासरत् ॥ ५ ॥

सः । ष्ट॒त्र६हा । ष्टपां॑ । सु॒तः । व॒रि॒वः६वित् ।

अदां॑भ्यः । सोमं॑ । वाजं॑म्६इव । अ॒सर॑त् ॥ ५ ॥

सष्टत्रहा ष्टपा पंचकः सुतोभिपुत्रो वरिवोवित् यदुर्धनस्यलंप्रकः अदाभ्यः आ दाष्टयो-
न्यैरदंभनीयः सोमो वाजमिव संग्राममश्वइवासरत् गच्छति कष्टरां ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

स॒दे॒वःक॒विने॑पि॒नो॒इ॒मिद्रो॑णानिधावति । इ॒न्द्रो॒र्न्द्रा॑य॒मं॒हना॑ ॥६॥२७॥

सः । दे॒वः । क॒विना॑ । इ॒पितः॑ । अ॒भि । द्रो॑णानि ।

धा॒वति । इ॒न्द्रुः॑ । इ॒न्द्रा॑य । मं॒हना॑ ॥ ६ ॥ २७ ॥

१०९ अ०२ सू०३८] षष्ठोऽष्टकः

६५७

सतोमो देवइन्दुः क्लिद्यमानः कविना क्रान्तमज्ञेन अर्धैर्युणा इषितः पेरितः सत्र द्रोणानि
लेणकलशानभिघावति अभिगच्छति । किमर्थं इन्द्रायेन्द्रार्थं मंहना महान सइवि समन्वयः॥६॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे सर्वाविशोवर्गः ॥ २७ ॥

एषइवि षड्भुवं चतुर्दशसंस्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । एषउस्यत्रितइत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

एषउस्यदृष्यारथोन्योवारेभिरर्पति । गच्छन्वाजंसहस्रिणम् ॥ १ ॥

एषः । ऊँ इति । स्यः । दृष्या । रयः । अब्यः । वारेभिः ।

अर्पति । गच्छन् । वाजम् । सहस्रिणम् ॥ १ ॥

स्यः समसिद्धः एषोभिषुवः सोमोवृषा वर्षितारथोरहणस्वभावः अन्योवारेभिः अवेवाँः
दशापवित्रिणार्पति गच्छति कलशं । वाजमन्नं सहस्रिणं सहस्रसंस्थाकं यजमानाय प्रदातुं ग-
च्छन् द्रोणकलशं प्रविशन्नर्पतीत्यर्थः उपरुणः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एतन्त्रितस्ययोषणोहरिंहिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्रायपीतये ॥ २ ॥

एतम् । त्रितस्यं । योषणः । हरिम् ।

हिन्वन्ति । अद्रिभिः । इन्दुम् । इन्द्राय । पीतये ॥ २ ॥

एतमिन्दुं क्लिद्यमानं हरिं हरितवर्णं सोमं त्रितस्य ऋषेयोषणोऽगुलयोद्रिभिः हिन्वन्ति
इन्द्रायेन्द्रस्य पीतये पानाय ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

एतत्प्यहरितोदशममृज्यन्तेअपस्युवः । यान्निर्मदापशुंमते ॥ ३ ॥

एतम् । त्यम् । हरितः । दशं । मृज्यन्ते ।

अपस्युवः । यान्निः । मदाय । शुंमते ॥ ३ ॥

एवं त्वं तं सोममध्वर्योर्देश हरितो हरणस्वभावा अंगुलयः अपस्युयः क्रमेच्छवः सत्यो-
मष्टंज्यन्ते शोधयन्ति याभिरिन्द्रस्य मदाय शृंभते दीप्यते शोध्यतइत्यर्थः तं एवमिति
संशयः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

ए॒पस्य॑मानु॒पी॒ष्व्वाश्वे॒नोनवि॒क्षुसी॑दति । गच्छ॑ञ्ज॒रोनयो॒पित॑म् ॥४॥

ए॒पः । स्यः । मानु॑पीषु । आ । श्वे॒नः । न । वि॒क्षु ।

सी॑दति । गच्छ॑न् । जा॒रः । न । यो॒पित॑म् ॥ ४ ॥

स्यः सएपसोमो मानुपीषु विक्षु प्रजासु यजमानरूपासु अनुग्रहेण आसीदति श्वेनो॒न
श्वेनइव । पुनः कइव योपितं गच्छन् अभिगच्छन् जारो॒न जारइव सयथा सके॒त्रितः तस्याः
काम॒पूर॒णाय॑ गूढो॒गच्छति॑ तद्वदित्यर्थः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

ए॒पस्य॑मद्यो॒रसो॑वच॒ष्टेद्वि॒वःशि॒शुः । यइ॒न्दुवा॑र॒मावि॑शत् ॥ ५ ॥

ए॒पः । स्यः । मद्यः । रसः । अ॒व । च॒ष्टे । द्वि॒वः ।

शि॒शुः । यः । इ॒न्दुः । वा॑रम् । आ । अ॒वि॑शत् ॥ ५ ॥

स्यः सएपः मद्योमदनिमिचोरसोवचष्टे सर्वमवपश्यति दिवः शिशुः द्युपुत्रः । तत्रोत्सवेः
पुत्रत्वमस्य । यइन्दुर्दीप्तः सोमो वारं दशापवित्रमाविशदाविशति सएपइति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

ए॒पस्य॑पी॒तये॒सुतो॑हरि॒रर्पति॑ध॒र्णसिः । ऋ॒न्दन्धो॑र्नि॒मुञ्जि॑प्रियम् ॥६॥२॥

ए॒पः । स्यः । पी॒तये॑ । सु॒तः । हरिः । अ॒र्पति॑ । ध॒र्णसिः ।

ऋ॒न्दन् । यो॒र्निम् । अ॒भि । प्रि॒यम् ॥ ६ ॥ २ ॥

एपस्यः ससोमः पीतये पानाय सुतोभिपुतो हरिर्हरितवर्णो धर्णसिर्धारकः पियं स्व-
मिपभूतं योनिस्थानं द्रोणकलशं ऋन्दन् शब्दयन् अर्पयति गच्छति ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमेष्टाविशोवर्गः ॥ २८ ॥

आशुरर्षेति पल्लवं पंचदशं सूरुं आंगिरसस्य बृहन्मतेरार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं ।
आशुरर्षेनुहन्मतिरित्यनुकान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र मथमा—

आशुरर्षेनुहन्मतेपरिप्रियेणधाम्ना । यत्रदेवाइतिब्रवन् ॥ १ ॥

आशुः । अर्षं । बृहत्समते । परि । प्रियेण ।
धाम्ना । यत्र । देवाः । इति । ब्रवन् ॥ १ ॥

हे बृहन्मते महामते सोम प्रियेण देवानां प्रियतमेन धाम्ना शरीरेण धारया आशुः शी-
मःसन् पर्यर्थं परिगच्छ । यत्रदेवाइन्द्रादयो वर्तन्ते इतिब्रवन् बुवन्बुच्चारयन् तां दिशं गच्छामीति
ब्रुवन्नित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

परिष्कृण्वन्ननिष्कृतंजनाययातयन्निर्षः । वृष्टिदिवःपरिस्रव ॥२॥

परिष्कृण्वन् । अनिःस्कृतम् । जनाय ।
यातयन् । इषः । वृष्टिम् । दिवः । परि । स्रव ॥ २ ॥

हे सोम अनिष्कृतं संस्कृतं यजमानं स्थानं वा परिष्कृण्वन् संस्कुर्वन् जनाय यागकर्त्रे
इषोन्नानि यातयन् निर्गमयन् दिवोन्तरिक्षात् वृष्टिं परिस्रव ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सुतएतिपवित्रआत्विषिंदधानुओजसा । विचक्षाणोविरोचयन् ॥ ३ ॥

सुतः । एति । पवित्रे । आ । त्विषिम् । दधानः । ओजसा ।
विचक्षाणः । विद्विरोचयन् ॥ ३ ॥

सुतोभिपुतः सोमःसन् पवित्रे दशापवित्रे आह्वयनर्थकः ओजसा बलेन शीर्षं इति ग-
च्छति । कोदशःसन् त्विषिं दीर्घं दधानो धारयन् विचक्षणः सर्वं परयन् विरोचयन् दीपयन्थ ।
किं देवानि विशेषः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अयंसयोदिवस्परिरघुयामापवित्रआ । सिन्धोःरुर्माव्यक्षरत् ॥४॥

अयम् । सः । यः । द्विः । परिं । रघुयामां । पवित्रैः । आ ।
सिन्धोः । ऊर्मा । वि । अक्षरत् ॥ ४ ॥

अयं ससोमः पवित्रे आसिच्यमानइतिशेषः । सिन्धोर्जल्लाविण्याऊर्मा ऊर्मा संपादे व्य-
क्षरत् विविधं क्षरति । सइत्युक्तं कइत्याह—योदिवस्परि घृत्लोकस्योपरि रघुयामा लघुगमनः
देवमात्रौ सोपमिति संबन्धः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

आविवांसपरवतोअथोअर्वावतःसुतः । इन्द्रायसिच्यतेमधु॥५॥

आइविवांसन् । पराइवतः । अथो इति । अर्वाइवतः ।
सुतः । इन्द्राय । सिच्यते । मधु ॥ ५ ॥

सुतोभिषुतःसोमः परावतः दूरनामैतत् दूरस्थानात् अथो अपिचावावदोन्तिकस्थांश्च दे-
वानाविवांसन् रसेन परिचरणायेत्यर्थः इन्द्रायेन्द्रार्थं मधु मधुसदृशः सोमः सिच्यते ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

समीचीनाअनूपतहरिंहिन्वन्त्यद्रिभिः । योनाइतस्यसीदत् ॥६॥२९॥

समइईचीनाः । अनूपत । हरिम् । हिन्वन्ति । अद्रिइभिः ।
योनाः । ऋतस्य । सीदत् ॥ ६ ॥ २९ ॥

समीचीनाः सम्पगंचिताः संगवाःस्त्रोतारोनूपत स्तुवन्ति । किंच सोमं हरिं हरितवर्णं
हिन्वन्ति मेरयन्ति गमयन्ति अद्रिभिर्मावभिः । यस्मादेवं तस्मात् ऋतस्य यज्ञस्य योनी रथाने
सीदत् निषण्णाभवत् हे देवाः ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे एकोनविंशोवर्गः ॥ २९ ॥

पुनानइति षष्ठ्यं षोडशं सूक्तं ऋष्यायाः पूर्ववत् । पुनानइत्यनुकान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

पुनानो अक्रमीदभि विश्वा मृधो विचर्षणिः । शुम्भन्ति विप्रं धीतिभिः ॥ १ ॥

पुनानः । अक्रमीत् । अन्ति । विश्वाः । मृधः । विचर्षणिः ।

शुम्भन्ति । विप्रम् । धीतिभिः ॥ १ ॥

पुनानः पूषमानो विचर्षणिः द्रष्टा सोमः विश्वा सर्वान्मृधोर्हिसकान् शत्रून्प्रयक्रमीत् अ-
विक्रान्तवान् तं विप्रं मेधाविनं धीतिभिः कर्मभिरभिपवादिभिः स्तुतिभिर्वा शुम्भन्ति दीपय-
त्यलंकुर्वन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आयोर्निमरुणो रुद्रमदिन्द्रं वृषामुतः । ध्रुवेसदसिसीदति ॥ २ ॥

आ । योर्निम् । अरुणः । रुद्रत् । गर्मत् । इन्द्रम् । वृषां ।

सुतः । ध्रुवे । सदसि । सीदति ॥ २ ॥

अयमरुणोरुणवर्णः सोमो योर्नि स्थानं द्रोणकलशमारुहदारोहति तत इन्द्रं गमदच्छ-
ति । कुतः सन्नयं वृषावर्षकः फलानां ह्रुवोभिषुवः सन् गत्वा ध्रुवेसदसि स्थिरेस्थाने दु-
लोकाख्ये सीदति निवसति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

नूनो रार्धिमहाभिन्दोस्मभ्यं सोम विश्वतः । आपवस्व सहस्रिणम् ॥ ३ ॥

नु । नः । रार्धिम् । महाम् । इन्दो इति । अस्मभ्यम् । सोम ।

विश्वतः । आ । पवस्व । सहस्रिणम् ॥ ३ ॥

हे सोमाभिषुवस्व हे इन्दो नोस्मभ्यं नु क्षिप्रं महो महान्तं सहस्रिणं असंस्थानं रार्धि-
धनं विश्वतः आपवस्व सर्वतः परिलव ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

विश्वा सोमपवमानद्युम्नानीन्द्वामरं । विदा सहस्रिणीरिपः ॥ ४ ॥

विश्वा । सोम । पवमान । द्युम्नानि । इन्द्रो इति ।
आ । भर । विदाः । सहस्रिणीः । इपः ॥ ४ ॥

हे सोम पवमान पूयमान इन्द्रो दीप्त त्वं विश्वा सर्वाणि बहुविधानि द्युम्नानि द्रविणानि
आभराहर । विदाः संभयच सहस्रिणीः सहस्रसंख्याकानि इषोन्वानि ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

सतःपुनानआभरररिथिस्तोत्रेसुवीर्यम् । जरितुर्वर्धयागिरः ॥ ५ ॥

सः । नः । पुनानः । आ । भर । रथिम् । स्तोत्रे ।
सुव्वीर्यम् । जरितुः । वर्धय । गिरः ॥ ५ ॥

हे सोम सत्त्वं नोस्मभ्यं स्तोत्रे स्तोत्रभ्यः पुनानः पूयमानोभिपूयमाणः आ भराहर ।
रथि धनं । कीदृशं सुवीर्यं सुपुत्रं । किंच जरितुः स्तोत्रुर्गिरः स्तुवीः वर्धय ॥५॥

अथ षष्ठी—

पुनानइन्द्रवाभरसोमद्विष्वर्हसंरथिम् । वृषन्निन्दोनउक्थ्यम् ॥ ६ ॥ ३० ॥

पुनानः । इन्द्रो इति । आ । भर । सोमं । द्विष्वर्हसम् ।
रथिम् । वृषन् । इन्द्रो इति । नः । उक्थ्यम् ॥ ६ ॥ ३० ॥

हे इन्द्रो सोम पुनानः पूयमानस्त्वं आभराहर । किं रथि धनं । कीदृशं धनं द्विष्वर्हसं सं-
धयोर्घुंघुथिव्याख्ययोः स्थानयोः परिवृद्धं । तदेवाह हे इन्द्रो वृषन् वषंन नोस्मभ्यं उक्थ्यं
स्तुत्यं धनमाभर ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे त्रिंशोवर्गः ॥ ३० ॥

प्रयेगावइति पल्लवं सप्तदशं सूक्तं काण्वस्य मेध्यातिथेरापि गायत्रं पवमानसोमदेवतार्कं
तथाचानुक्तान्तं—प्रयेगावोमेध्यातिथिरिति । गतोविनियोगः ।

तत्र षष्ठ्या—

प्रयेगावोनभूर्णयस्त्वेपाअयासोअकमुः । घ्नन्तःकृष्णामपृत्वर्चम् ॥ १ ॥

प्र । ये । गावः । न । भूर्णयः । त्वेषाः । अयासः ।

अक्रमुः । घ्नन्तः । कृष्णाम् । अप । त्वचम् ॥ १ ॥

ये अभिपुताः सोमाः गावोन उदकानीव तानि यथा तूर्णमघः पतन्ति तद्वत् एवंचोपनी-
पन्ते । यद्वा गावः स्वगोष्ठं मत्स्याथु गच्छन्ति तद्वत् । अथवा गावः स्तुतिवाचः तापया स्तुत्यं
प्रति क्षिप्रं प्राप्नुवन्ति तद्वत् । भूर्णयः क्षिमाः त्वेषाः दीनाः अयासः अयाः गमनशीलाः कृष्णां
त्वचं कृष्णा त्वमक्षाः तं निघ्नन्तः । त्वचिः संवरणकर्मा । ईदृग्भूताः सोमाः अक्रमुः ताव
स्तुवतेतिशेषः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

सुवितस्यमनामहेतितेतुंदुराव्यम् । साहांसोदस्युमव्रतम् ॥ २ ॥

सुवितस्यम् । मनामहे । अति । सेतुम् ।

दुःऽआव्यम् । साहांसः । दस्युम् । अव्रतम् ॥ २ ॥

सुवितस्य शोभनं प्राप्तः सुवितः शोभनस्य सोमस्य सेतुं रक्षोविषयं बन्धं दुष्टमतिं च
रक्षतां बंधनं तेषां हननबुद्धिं च सोमकर्तृका मनामहे स्तुमः । कथंस्तुमइति तदुच्यते अव्रतं
दुराव्यं वद्वयं कर्माणं दस्युं शत्रुं साहांसोभिभवन्तः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

शृण्वेष्टृष्टेरिवस्वनःपवमानस्यशुष्मिणः । चरन्तिविद्युतोदिवि ॥ ३ ॥

शृण्वे । वृष्टेःऽईव । स्वनः । पवमानस्य ।

शुष्मिणः । चरन्ति । विद्युतः । दिवि ॥ ३ ॥

शृण्वे श्रूयते किं सोमस्वनः । किमिव वृष्टेर्वर्षणस्य स्वनइव तस्य यथा महात् स्वनः
श्रूयते तद्वत् मभूत्तरसापातसमये श्रूयते । कस्य स्वनइति वनाह पवमानस्य पूयमानस्य
शुष्मिणोबटवकः तस्यैव विद्युतोदीप्तो दिव्यन्तरिक्षे चरन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आपवस्वमहीमिपंगोमदिन्दोहिरण्यवत् । अशवावहाजवस्तुतः ॥ ४ ॥

आ । प॒व॒स्व । म॒हीम् । इ॒र्षम् । गो॒ऽम॒त् । इ॒न्द्रो इति ।
हिर॑ण्य॒इव॒त् । अ॒श्व॑इव॒त् । वा॒ज॑इव॒त् । सु॒तः ॥ ४ ॥

हे इन्द्रो सोम सुतोभिपुतस्त्वं महीमिषं महदन्नं आपवस्व । कीदृशमन्नं गोमत् बहुगोभि-
रुपेतं एवं हिरण्यवत् हिरण्यैः अश्ववत् अश्वैः वाजवत् वाजैर्बलैश्चोपेतं ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

स॒प॒व॒स्व॒वि॒च॒र्ष॒ण॒आ॒म॒ही॒रो॒द॒सी॒पृ॒ण । उ॒पाः॒सूर्यो॑न॒र॒श्मि॒भिः ॥ ५ ॥
सः । प॒व॒स्व । वि॒इ॒च॒र्ष॒णे । आ । म॒ही इति । रो॒द॒सी इति ।
पृ॒ण । उ॒पाः । सूर्यः । न । र॒श्मि॒भिः ॥ ५ ॥

हे विचर्षणे विद्रष्टः सोम सत्त्वं पवस्व क्षर रसं । तथा कृत्वा तेनरसेन मही महती रो-
दसी चावापृथिन्यौ आपृण आपूरय उपाः उपसः एकदेशवाचिनोपशब्देन वदुपलक्षित-
महुरुच्यते तवसाधान्याव अहानि रश्मिभिः सूर्यो न सूर्यइव ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

परि॑णःश॒र्म॒य॒न्त्या॒धार॑यासोमवि॒श्व॒तः । सरा॑रु॒से॒व॒वि॒ष्ट॒प॒म् ॥ ६ ॥ ३ १ ॥
परि॑ । नुः । श॒र्म॒इ॒य॒न्त्या । धार॑या । सो॒म ।
वि॒श्व॒तः । सर॑ । र॒सा॒इ॒व । वि॒ष्ट॒प॒म् ॥ ६ ॥ ३ १ ॥

हे सोम नोस्मिभ्यं शर्मयन्त्या मुखयन्त्या धारया विश्वतः सर्वतः परिसर परिचर रसेव
रसेनेव विष्टपं भूत्सेकं । यद्वा रसा नदी स्थानं सा प्रवणरूपमिव ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे एकत्रिंशोवर्गः ॥ ३ १ ॥

जनयन्ति पल्लवमष्टादशंस्तुक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । जनयन्तित्यनुकान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र मथमा—

ज॒न॒य॒न्त्रो॒च॒ना॒द्वि॒बो॒ज॒न॒य॒न्त्र॒प्सु॒सूर्य॑म् । वसा॑नो॒गा॒अ॒पो॒हरिः ॥ १ ॥

जुनयन् । रोचना । दिवः । जुनयन् । अप्सु ।

सूर्यम् । वसानः । गाः । अपः । हरिः ॥ १ ॥

अयं हरिः सोमो दिवोयुसंवन्धीनि रोचना रोचनानि नक्षत्रग्रहमंडलानि जनयन् तथा अप्स्वन्तरिक्षे सूर्यं च जनयन् तथा गाः अधोगंत्रीरपोवसानो भूमिमालानंवा आच्छादयन् पवतइत्युत्तरत्र संबन्धः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

एपप्रत्नेनुमन्मनादेवोदेवेभ्यस्परि । धारयापवनेसुतः ॥ २ ॥

एपः । प्रत्नेन । मन्मना । देवः । देवेभ्यः ।

परि । धारया । पवते । सुतः ॥ २ ॥

एपः देवः सोमः प्रत्नेन पुराणेन मन्मना मननीयेन स्तोत्रेण धुक. सुतोभिपुतश्च सत्र देवेभ्यः परि परितो धारया म्वीपया पवते ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

वावृधानापृत्वूर्वयेपवन्तेवार्जसातये । सोमाः सहस्रपाजस ॥ ३ ॥

वावृधानाय । तूर्वये । पवन्ते । वार्जसातये ।

सोमाः । सहस्रपाजसः ॥ ३ ॥

वावृधानाय वर्षमानाय तूर्वये क्षिपाम वाजसातये संग्रामामान्त्रायाया परन्ते पूषने के सोमाः । कीदृशाः सहस्रपाजसो परिमितवलाः असंख्यातवेगाइत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

दुहानः प्रत्नमित्यर्षः पवित्रेपरिपिच्यते । क्रन्ददेवोअजीजनत् ॥ ४ ॥

दुहानः । प्रत्नम् । इत् । पयः । पवित्रे । परि ।

सिच्यते । क्रन्दत् । देवान् । अजीजनत् ॥ ४ ॥

मत्र मित् पुराणमेव पयोरसं दुहानः दधानः सोमः पवित्रे परिपिच्यते । किंच ऋन्द्रं शर्दं कुर्वन् देवानजीजनत् जनयति स्वसमीपे यत्र सोमोभिपूयते तत्र देवानियतं प्रादुर्भवन्ति अतो जनयतीत्युपचर्यते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

अ॒ग्नि॒वि॒श्वानि॒वा॒र्या॒ग्नि॒दे॒वो॑ऋ॒ता॒वृ॒धः । सोमः॑ पु॒नानो॑ अ॒र्पति ॥ ५ ॥

अ॒ग्नि । वि॒श्वानि । वा॒र्या । अ॒ग्नि । दे॒वान् ।

ऋ॒त॒वृ॒धः । सोमः॑ । पु॒नानः॑ । अ॒र्पति ॥ ५ ॥

अयं सोमः पुनानः पूयमानो विश्वानि वार्या वरणीयानि धनान्यश्नपति तथा ऋतावृधो यत्तवर्धकान् देवानश्नपति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

गोम॑न्त्रः सोम॒वी॒श्वद॒श्वान् वृ॒ह्वाज॑यत्सुतः । पर्व॑स्ववृ॒हती॑रिपः ॥ ६ ॥ ३ ॥

गो॒म॑न्त् । नः । सो॒म । वी॒र॑श्वत् । अ॒श्व॑श्वत् ।

वा॒ज॑श्वत् । सु॒तः । पर्व॑स्व । वृ॒हतीः । रि॒पः ॥ ६ ॥ ३ ॥

हे सोम सुगस्त्वं नोस्मभ्यं गोमन्त्र गोभिर्पुंसं वीरवद्गृभिः वीररूपेण अश्ववदश्वपुंसं वाजवद्वाजवैष्टैः मन्त्रावैवैष्टैः धनं वृहतीरिपः मभूवान्यन्तानि पर्वस्व मप्येत्यर्थः ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठस्याष्टमे द्वाविंशोवर्गः ॥ ३२ ॥

योअयदेवेति षट्चपेसोनविंशंस्कं ऋष्यापाःपूर्ववत् योअप्यइदेत्यनुक्त्वात् गवोविनि-
योगः ।

अथ सप्तमी—

यो॒ अ॒र्त्य॑श्च॒मृ॒ज्य॒ते॒ गो॒ग्नि॒मे॒टां॑ प॒ह॒र्य॑तः । तं॒ग्निं॑ अ॒र्चान॑यामसि ॥ ७ ॥

यः । अ॒र्त्यः॑श्च॒मृ॒ज्य॒ते॒ । गो॒ग्निः॑ । मे॒टां॑ ।

प॒ह॒र्य॑तः । तम । गोः॑श्चिः । चा॒न॒या॒म॒सि ॥ ७ ॥

यः सोमः अत्यद्ब्रुव अतनशीलोऽश्वद्ब्रुव गोभिवंसतीवरीभिरद्रिर्गोविकारैः पयआदिभि-
र्वां षृज्यते मिश्रयते किमर्थं मदाय देवानां । कीदृशोयः हर्यतः कान्तः तं सोमं गीभिः स्तुति-
भिर्वासयामसि वासयामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तन्नोविश्वां अवस्युवो गिरिः शुम्भन्ति पूर्वथा । इन्द्रुमिन्द्राय पीतये ॥ २ ॥

तम् । नः । विश्वाः । अवस्युवः । गिरिः । शुम्भन्ति ।

पूर्वथा । इन्द्रम् । इन्द्राय । पीतये ॥ २ ॥

तमिन्द्रुं सोमं नोस्माकं विश्वाः सर्वांशवस्युवः अवोरक्षणं तदिच्छत्योगिरः स्तुतयः
पूर्वथा पूर्वमिव पूर्वं यथा तथैवेदानीमपि शुम्भन्ति दीपयन्ति किमर्थमिन्द्रायेन्द्रस्य पीतये
पानाय ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

पुनानो यानि हर्यत सोमो गीभिः परिष्कृतः । विप्रस्य मेघ्यातिथे ॥ ३ ॥

पुनानः । यानि । हर्यतः । सोमः । गीभिः ।

परिष्कृतः । विप्रस्य । मेघ्यातिथे ॥ ३ ॥

पुनानः पूयमानो हर्यतः कमनीयः सोमो गीभिः परिष्कृतः स्तुतिभिरलंछनो याति कलशं म-
ति । किमर्थं विप्रस्य मेघाविनो मेघ्यातिथेर्यमयागार्थं यद्वा मम गीभिरिति सर्वेषः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

पवमानविदारुयिमुस्मभ्यं सोमसुश्रियंम् । इन्द्रोऽसहस्रवर्चसम् ॥ ४ ॥

पवमानः । विदाः । रुयिम् । अस्मभ्यम् । सोमम् ।

सुश्रियंम् । इन्द्रो इति । सहस्रवर्चसम् ॥ ४ ॥

हे पवमानसोम इन्द्रोऽस्मभ्यं सुश्रियं शोभनया श्रिया युक्तं महस्रवर्चसं बहुदीर्घं रविं
मं विदा. देहीत्यर्थं ॥ ४ ॥

अथ पंचमी-

इन्दुरत्योनवाजसृत्कनिक्रन्तिपवित्रआ । यदक्षारतिदेवयुः

इन्दुः । अत्यः । न । वाजसृत् । कनिक्रन्ति ।

पवित्रे । आ । यत् । अक्षाः । अति । देवयुः ॥ ५ ॥

यः इन्दुः वाजसृत् संग्रामसरणः अत्योन अश्वइव पवित्र आ पवित्रे कनिक्रन्ति शब्द करोति यद्यदा अक्षाः क्षरति । क्षरसंचलने इत्यस्माच्छान्दसे लुडि तिपि सिच् बहुलंछन्दसी तीडभावः इडभावश्च रात्सस्येति सलोपः । देवयुर्देवकामः सन् तदा अतिशब्दं करोति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी-

पवस्ववाजंसातयेविप्रस्यगृणतोवृधे । सोमरास्वंसुवीर्यम् ॥ ६ ॥ ३३ ॥

पवस्व । वाजंसातये । विप्रस्य । गृणतः ।

वृधे । सोम । रास्व । सुवीर्यम् ॥ ६ ॥ ३३ ॥

हे सोम पवस्व क्षर । किमर्थं वाजसातयेनस्य लाभाय । तथा गृणत । स्तुवतो विप्रस्य मम मेधातिथेवृधे वर्धनायच हे सोम सुवीर्यं शोभनवीर्येपितं पुत्रंच रास्व देहीति ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठ्याष्टमे त्रयस्त्रिंशोवर्मः ॥ ३३ ॥

वेदार्थस्यप्रकाशने तमोहार्दनिवारयन् । पुमर्थीश्वतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गमवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्यधुरंधरेण सायणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये षष्ठाष्टकेष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठोऽष्टकः समाप्तः ॥ ६ ॥